สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล

20 มิ.ย. 2538

เพลงเถา : ศึกษาวิเคราะห์บทร้อง

A STUDY AND ANALYSIS ON LYRICS OF PHLENG THAO

เงินทุนวิจัย
จาก
สถาบันวิจัย ม.มหิดล

ศรีเวียง ไตลิ่ะสุนทร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2538

35340

Copyright by Mahidol University

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

เพลงเถา : ศึกษาวิเคราะห์บทร้อง

.....

ศรีเวียง ไตชิละสุนทร

ผู้วิจัย

.....

พูนพิศ อมาตยกุล, พ.บ.,M.A.

ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

สุกรี เจริญสุข, กศ.บ, M.M.E., DA.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

วชิราภรณ์ วรรณดี, อ.บ., อ.ม.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

มันตรี จุลสมัย, พ.บ., Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

.....

อภิญญา บัวสรวง, M.A.

ประธานคณะกรรมการประจำหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม

เพื่อพัฒนาชนบท

Copyright by Mahidol University

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

เพลงเถา : ศึกษาวิเคราะห์บทร้อง

ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

บริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

วันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2538

.....

ศรีเวียง ไตชิละสุนทร

ผู้วิจัย

.....

พูนพิศ อมาตยกุล, พ.บ., M.A.

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

สุกรี เจริญสุข, กศ.บ, M.M.E., D.A.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

วชิราภรณ์ วรรณดี, อ.บ., อ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

อุดม อรุณรัตน์, กศ.บ., DIP.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

มันตรี จุลสมัย, พ.บ., Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

.....

คุณหญิงสุริยา รัตนกุล, Ph.D.

ผู้อำนวยการ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม

เพื่อพัฒนาชนบท

มหาวิทยาลัยมหิดล

Copyright by Mahidol University

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นางศรีเวียง ไตชิละสุนทร

วัน เดือน ปีเกิด 29 พฤศจิกายน 2493

สถานที่เกิด พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

ประวัติการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร พ.ศ. 2518-2520 การศึกษาบัณฑิต (ดุริยางคศาสตร์)

มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2532-2537
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมการดนตรี)
สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

ทุนการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

พ.ศ. 2515-2523 โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ. 2523-ปัจจุบัน สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ภาควิชาดนตรี คณะวิชามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์

ตำแหน่ง : อาจารย์ 2 ระดับ 6

Copyright by Mahidol University

กิตติกรรมประกาศ

ศิษย์ขอน้อมคาราวะบูชาบรมครูผู้สร้างดุริยางคศิลป์ และดีดศิลป์ไทย อีกทั้งครูผู้ที่ได้ถ่ายทอดวิชาการดนตรี จนกระทั่งศิษย์มีภูมิปัญญาใช้เป็นวิชาชีพมาด้วยดี และมีเกียรติในสังคม ขอน้อมบูชาและรำลึกพระคุณแด่คุณครูท้วม ประสิทธิกุล คุณครูอุษา สุคันธมาลัย ผู้ล่วงลับ คุณครูมนตรี ตราโมท คุณครูวัฒนา โกศินานนท์ คุณครูทัศนีย์ ขุนทอง และขอกราบบูชา คุณปู่โปร่ง หนูจ้อย และคุณพ่อสังวน หนูจ้อย ผู้เป็นคุณครูคนแรกแห่งวิชาดนตรีและดีดศิลป์

วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาจากผู้มีพระคุณหลายท่าน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกรี เจริญสุข และอาจารย์วชิราภรณ์ วรรณดี กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือและตรวจแก้วิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ถูกต้องยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ อาจารย์นพีสี นิมมานเหมินท์ อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรานี วงษ์เทศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิญญา บัวสรวง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร คำนูณวัฒน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุกรี เจริญสุข ผู้ช่วยศาสตราจารย์เสาวภา พรสิริพงษ์ อาจารย์วชิราภรณ์ วรรณดี อาจารย์วาสิษฐ์ จรัณยานนท์ อาจารย์สงัด ภูเขาทอง อาจารย์ประสิทธิ์ เลียวศิริพงษ์ และ อาจารย์ธีรยุทธ ยวงศรี ที่ได้สอนสรรพวิทยาการวัฒนธรรมการดนตรี ให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือในทุกประการแก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ อาจารย์และวิทยากรทุกท่านที่ปรากฏนามในบรรณานุกรม ผู้ให้ข้อมูลที่ทรงคุณค่าต่องานวิจัย โดยให้คำสัมภาษณ์ คำปรึกษา แนะนำ และแนวคิด ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยอย่างยิ่ง ขอขอบคุณพี่ ๆ น้อง ๆ ร่วมรุ่นวัฒนธรรมการดนตรีรุ่นที่ 1 ขอขอบคุณ อาจารย์ ธานี ลาวัณย์ศิริ วัฒนธรรมดนตรีรุ่นที่ 2 ซึ่งให้กำลังใจและมีน้ำใจในการช่วยเหลือแนะนำ ทั้ง

Copyright by Mahidol University

การเรียน การศึกษาค้นคว้าและการทำวิจัย ขอขอบคุณ คุณนิทัศน์ ไตชิละสุนทร ที่ให้ทั้งกำลังใจ และกำลังทรัพย์มาโดยตลอดระยะเวลาของการศึกษาวิจัย

คุณค่าและประโยชน์ จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นกตเวทิตาแด่ คุณพ่อสังวน คุณแม่เสถียร หนูจ้อย ผู้ให้ชีวิต ความรัก ความอบอุ่น ความห่วงใย และ ความสว่าง แห่งชีวิตแก่ผู้วิจัย

ศรีเวียง ไตชิละสุนทร

Copyright by Mahidol University

ชื่อวิทยานิพนธ์ เพลงเถา : ศึกษาวิเคราะห์บทร้อง
ผู้วิจัย ศรีเวียง ไตชิละสุนทร
บริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
พูนพิศ อมาตยกุล, พ.บ.,M.A.
สุกรี เจริญสุข, กศ.บ.,M.M.E.,D.A.
วชิราภรณ์ วรรณดี, อ.บ.,อ.ม.
วันที่สำเร็จการศึกษา 7 เมษายน พ.ศ. 2538

บทคัดย่อ

วิวัฒนาการของเพลงไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 และต้นรัชกาลที่ 4 ของกรุงรัตนโกสินทร์ ที่เกิดเป็นเพลงไทยในอัตราสามชั้นขึ้นนั้น มีผลนำมาสู่การพัฒนาเพลง "สำหรับการฟังโดยเฉพาะ" ติดตามมาด้วยกำเนิดของเพลงเถาในปลายรัชกาลที่ 4 และรัชกาลต่อ ๆ มา จนมีการยอมรับนับถือว่าเพลงเถาเป็นเพลงไทยในระดับฝีมือ และมีความเป็นวิจิตรศิลป์อย่างชัดเจน ทั้งในด้านการประพันธ์ทำนองเพลง บทร้อง ทางขับร้อง ตลอดจนการบรรเลงและขับร้อง การวิจัยเรื่องบทร้องของเพลงเถาในครั้งนี้ ได้รวบรวมบรรดาบทร้องเพลงเถาตั้งแต่ครั้งแรกเริ่ม มาจนถึงปัจจุบันจำนวนทั้งสิ้น 365 เพลง ซึ่งมีบทร้องรวมทั้งสิ้น 541 บท โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารรวมบทเพลงจากแหล่งต่าง ๆ หนังสือวรรณคดี แถบบันทึกเสียง และการสัมภาษณ์แล้วนำมาวิเคราะห์เป็น 3 ประเด็นใหญ่ ได้แก่ที่มาของบทเพลงอันแสดงถึงค่านิยมในการคัดเลือกบทร้อง ตามมาด้วยการวิเคราะห์คุณสมบัติของบทเพลงเถาที่สะท้อนภาพแห่งสังคมไทยในสมัยต่าง ๆ จนถึงความสัมพันธ์ ในองค์ประกอบของบทเพลงที่ผูกพันธ์กับ ชื่อเพลง ทำนองเพลง ลีลาอารมณ์ และสำเนียงภาษา

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะของบทร้องที่นิยมใช้มากที่สุดเป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ (97.78 %) ในจำนวนนี้บทละครเรื่องอิเหนาในรัชกาลที่ 2 ได้นำมาใช้เป็นบทร้องของเพลงเถามากที่สุด (32.40 %) ตาม

Copyright by Mahidol University

มาด้วยบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน (23.00 %) พระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วง และเรื่องเงาะป่า ตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงค่านิยมในคนไทยที่มีต่อวรรณศิลป์อันเป็นประณีตศิลป์อีกประเภทหนึ่งของไทย ซึ่งประสานเข้ากับความงามของดุริยางคศิลป์และคีตศิลป์ได้อย่างสนิทสนม จนเกิดเป็นความงามที่สมบูรณ์ของเพลงเถา ซึ่งเป็นที่นิยมฟังกันมากในสังคมเมือง ได้แก่ในวังของพระราชวงศ์ บ้านขุนนาง และในกลุ่มนักดนตรีที่มีความรู้ ความสามารถ ได้เล่าเรียนดนตรีในสำนักดนตรีใหญ่ ๆ ซึ่งก็มักจะมีความสัมพันธ์เป็นอย่างดีกับสังคมวัง เพลงเถาในระยะแรก ๆ จึงรับใช้สังคมเมืองและยากที่ชาวบ้านทั่วไปจะเข้าถึงได้ นอกจากนี้ยังพบว่าบทร้องเพลงเถาในยุคต้น ๆ ผู้ประพันธ์มิได้สนใจในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชื่อของเพลง กับความหมายในบทร้อง จึงปรากฏว่า ชื่อเพลงไม่ตรงกับความหมายถึง 54.00 %

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 พบว่าการนำบทร้องจากวรรณคดีมาใช้ในเพลงเถาค่อย ๆ ลดลง และแทนที่ด้วยบทร้องที่ผู้ประพันธ์ทำนองเพลงได้แต่งขึ้นเองหรือแต่งโดยผู้ร่วมงาน โดยพยายามให้สอดคล้องกับชื่อเพลงและลีลาอารมณ์ของเพลง ซึ่งเห็นได้เด่นชัดในงานของนาย มนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ ซึ่งเกิดขึ้นจากผลการพัฒนาการศึกษาและความเข้าใจลึกซึ้งในการประพันธ์เพลงของคีตกวีในสมัยรัชกาลที่ 7 จนถึงรัชกาลปัจจุบัน

คุณค่าของเพลงเถาในด้านสุนทรียะนั้น จัดว่าเป็นเพลงที่วิจิตรพิศดาร ยากที่จะบรรเลงและขับร้อง และที่สำคัญคือยากที่จะฟังให้เข้าใจ จนสามารถสื่อความหมายกับรายละเอียดต่าง ๆ ได้ครบทุกแง่มุมของเพลงเถา เพลงเถาจึงเป็นที่ชื่นชมอยู่ในแวดวงจำกัด เช่น ในกลุ่มนักดนตรี นักฟังเพลง นักร้อง และผู้สูงอายุ ที่มีประสบการณ์ในการฟังเพลงไทยประเภท มโหรี ปี่พาทย์ และเครื่องสาย ซึ่งมักจะบรรเลงเพลงเถาเป็นประจำ แต่ในกลุ่มวัยรุ่น และประชาชนสมัยใหม่ ความสนใจในการฟังเพลงเถามีน้อย เพราะฟังยากและฟังไม่เข้าใจ โดยทั่วไปแล้วอาจเห็นว่าปริมาณนักฟังเพลงเถากำลังลดลงในยุคปัจจุบัน เพราะขาดความสนใจทั้งในเยาวชน และในการใช้สื่อที่จะนำเสนอ เพราะขาดการเรียนการสอนที่จะนำไปสู่ความนิยม อย่างไรก็ดีได้พบว่าทุกวันนี้ยังมีผู้แต่งเพลงเถาอยู่เสมอแม้จะไม่มากแต่ก็ได้รับการสนับสนุน จึงปรากฏ

Copyright by Mahidol University

เพลงใหม่ ๆ เกิดขึ้นจากการประกวดและการประลองเพลงเสมอมา

ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มปริมาณประชากรที่จะเข้าใจและเห็นคุณค่าของเพลงเถาโดยเน้นให้เห็นความงามของเพลง โดยให้รับฟังเพลงประเภทนี้บ่อย ๆ ให้มีการอนุรักษ์พัฒนาและถ่ายทอดอย่างจริงจัง มีการบันทึกเก็บรักษาและเผยแพร่อย่างสม่ำเสมอในด้านการวิจัยควรมีการวิจัยเพลงเถาในแง่มุมต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีก อาทิการวิเคราะห์ทำนองเพลงทางขับร้อง การบรรเลง และความแตกต่างของเนื้อหาสาระ ในแต่ละยุคสมัยด้วย

Copyright by Mahidol University

Thesis Title	The Study and Analysis on Lyrics of Phleng Thao
Name	Srivieng Taichilasoontorn
Degree	Master of Arts (Cultural Studies)
Thesis Supervisory Committee	Poonpit Amatyakul, M.D., M.A. Sugree Chareonsook, M.M.E., D.A. Wachiraporn Wandee, B.A., M.A.
Date of Graduation	7 April B.E. 2538 (1995)

ABSTRACT

The development of "Phleng Sam Chan" during the reigns of King Rama the third and King Rama the forth of the Ratanakosin period resulted to the beginning of songs for serious listening which brought to the development of "Phleng Thao" during the reigan of King Rama the fifth and has been well accepted by listeners from the following reigns to the present time. This research centered in analysis of the Lyics of Phleng Thao from the time they were developed till today. Most of the time, the melody of Phleng Thaos was composed before the lyrics and one single melody might have more than one lyric. This was the way it was. In this thesis 365 sample Phleng Thao with 541 lyrics dating from the former times to the present were collected from tape, interviews, documents and literature. This research analysed those lyrics in three major points,

Copyright by Mahidol University

starting with the form, the original sources, the cultural reflections and other relationships of the lyric to some components of the songs such as the lyric and the name, the lyric and melody, the lyric and the music mood and the lyric and the group country styles (sumniangphasa).

It was found that 97.78% of Phleng Thao's lyrics were in the "Klon Suphap"form of poetry which was commnonly written by poets of the Ratanakosin period. The story of "Inao" composed for a play or "Bot lakhon" by HM King Rama the second, was the most popular original source (30%) of all 541 lyrics, following by the story of "Khun Chang Khun Phaen (21%), Pra Ruang (7%) and Ngo-Pa (5 %). This result showed that composers of Phleng Thao in the early years did not compose the lyrlics by themselves but tended to use the "already made lyrics" from literatures composed by some outstanding old time poets. This was because the old poetry was easy to find from books and of course, if was well known, well loved and well memorized by people before being used in the Phleng Thao. This kind of music was well known and quite popular among the courts and the noble persons. It was very difficult to understand for the non-serious listeners.

To compose Phleng Thao during the reign of King Rama the fifth and the sixth, melodies were enlarged to Phleng Sam Chan from the old Phleng Song Chan, then cut the Phleng Chan Dieo, then it turned to be a new Phleng Thao. This method was very popular among the composors at that time. It was found that 54 % of the lyrics's meanings did not well match to the

Copyright by Mahidol University

meanings of their names. Composors did not seem to be aware of the relationship between the name of the song and the meaning of the lyric but paid more attention to the mood meaning. However, after the year of 1935 the popularity of using the lyric from old literature was slightly decreased. Composors at this time were more serious about the relationship among the name, meaning and music mood. Moreover, they composed their own lyric or asked for some cooperation from friends. This could be seen significantly from the works of Mr.Montree Tramote, the well known artist of the nation. Phleng Thao today were frequently composed by artists but not that popular at all.

Since Phleng Thao were composed for serious listening, they were popular among Thai traditional music lovers, who were well educated and in the middle age group, similar to the opera of classical music gores of the western countries Appreciation to the details in beautifulness of Phleng Thao was somewhat like the western classics that were not well popular at all among the young people.

Suggestions for further studies on the analysis of the melody, the singing style and the comparative issues among the style and their forms should be done more since the studies of Phleng Thao are very few in our country.

Copyright by Mahidol University

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญกราฟและแผนภูมิ	ฌ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	10
ขอบเขตของการวิจัย	11
ข้อตกลงในการวิจัย	11
วิธีดำเนินการวิจัย	12
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
สมมติฐานในการวิจัย	15
นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	15
2 เพลงขับร้องของไทย	18
ที่มาของเพลงขับร้อง	18
แหล่งกำเนิดเพลงขับร้องของไทย	21
การแบ่งประเภทเพลงขับร้อง	25
พัฒนาการของบทเพลงและบทขับร้อง	42

Copyright by Mahidol University

หน้า

3 พัฒนาการของเพลงเถา 69

แนวคิดและทฤษฎีเพลงเถา 69
แหล่งกำเนิดเพลงเถา 77
ยุคสมัยของการเกิดเพลงเถา 82
การเลือกบทร้องสำหรับเพลงเถา 86
ชื่อเพลงเถา 93
บทบาทและหน้าที่ของเพลงเถา 102

4 การจำแนกและการจัดหมวดหมู่บทร้องเพลงเถา 106

จำแนกตามที่มาของบทร้อง 106
บทร้องจากวรรณคดีล้วน ๆ ไม่ดัดต่อเปลี่ยนแปลง 107
บทร้องจากวรรณคดีแล้วปรับปรุงดัดต่อใหม่ 132
บทร้องที่แต่งขึ้นใหม่โดยยึดเนื้อหาวรรณคดี 136
บทร้องเฉพาะกิจหรือแต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ 142
บทร้องของเก่าล้วน ๆ ไม่ทราบนามผู้แต่ง 154
บทร้องของเก่าผสมกับบทร้องที่แต่งเพิ่มใหม่ 156
บทร้องที่ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง 158
บทร้องประเภทอื่น ๆ 161

จำแนกตามประเภทและอารมณ์ของเพลงไทย 163

จำแนกตามรูปแบบฉันทลักษณ์ที่ใช้เป็นบทร้อง 204

Copyright by Mahidol University

5 วิเคราะห์บทร้องเพลงเถา 223

วิเคราะห์ที่มาและค่านิยมในการคัดเลือกบทร้องเพลงเถา 223
วิเคราะห์เนื้อหาสาระของบทร้องเพลงเถาที่สะท้อนภาพ สังคม และวัฒนธรรม 236
วิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในเพลงเถา 243
บทร้องกับชื่อเพลงและการสื่อความหมาย 243
บทร้องกับจังหวะเพลง และลีลาอารมณ์ 252
บทร้องกับทำนองเพลง 255
บทร้องกับสำเนียงภาษา 264

6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ 270

สรุปผลการวิจัย 270
อภิปรายผล 274
ข้อเสนอแนะ 277

บรรณานุกรม 279
ภาคผนวก 288
ดรรชนีค้นชื่อเพลง 540

Copyright by Mahidol University

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงรายชื่อเพลงเถาที่มีชื่อเรียกหลายชื่อ	97
2	แสดงการจำแนกจำนวนบทร้องจากวรรณคดี 30 เรื่อง	110
3	แสดงการจำแนกรายชื่อเพลงเถาที่นำมาจากวรรณคดีล้วน ๆ	112
4	แสดงการจำแนกบทร้องที่นำมาจากวรรณคดีแล้วตัดต่อใหม่	134
5	แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งใหม่โดยยึดเนื้อหาวรรณคดี	137
6	แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ	142
7	แสดงการจำแนกบทร้องประเภทเนื้อความอิงประวัติศาสตร์	152
8	แสดงการจำแนกบทร้องของเก่าล้วน ๆ	155
9	แสดงการจำแนกบทร้องของเก่าผสมบทร้องที่แต่งเพิ่มใหม่	156
10	แสดงการจำแนกบทร้องที่ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง	159
11	แสดงการจำแนกบทร้องประเภทอื่น ๆ	161
12	แสดงการจำแนกบทร้องตามความหมายและอารมณ์ ประเภทที่นำมาจากวรรณคดีล้วน ๆ	165
13	แสดงการจำแนกบทร้องตามความหมายและอารมณ์ ประเภทวรรณคดีตัดต่อใหม่	186
14	แสดงการจำแนกบทร้องตามความหมายและอารมณ์ ประเภทแต่งใหม่โดยยึดเนื้อหาวรรณคดี	188
15	แสดงการจำแนกบทร้องตามความหมายและอารมณ์ ประเภทแต่งขึ้นจากจินตนาการ	190
16	แสดงการจำแนกบทร้องตามความหมายและอารมณ์ ประเภทของเก่าล้วน ๆ	198
17	แสดงการจำแนกบทร้องตามความหมายและอารมณ์ ประเภทของเก่าผสมบทร้องที่แต่งเพิ่มใหม่	199
18	แสดงการจำแนกบทร้องตามความหมายและอารมณ์ ประเภทบทร้องไม่ปรากฏนามผู้แต่ง	201

Copyright by Mahidol University

ตาราง หน้า

19 แสดงการจำแนกบทร้องตามความหมายและอารมณ์ประเภทอื่น ๆ 203
20 แสดงจำนวนบทร้องประเภทกลอนบทละคร 205
21 แสดงจำนวนบทร้องประเภทกลอนขับร้อง 208
22 แสดงจำนวนบทร้องประเภทกลอนเสภา 210
23 แสดงจำนวนบทร้องตามลักษณะคำประพันธ์ทุกประเภท 222
24 แสดงการวิเคราะห์บทร้องที่นำมาจากวรรณคดี 30 เรื่อง 226
25 แสดงการวิเคราะห์จำนวนบทร้องแต่ละประเภทตามลักษณะคำประพันธ์ต่าง ๆ 231

Copyright by Mahidol University

สารบัญกราฟและแผนภูมิ

หน้า

กราฟ

แสดงการเปรียบเทียบบทร้องและบทเพลงจากวรรณคดี 30 เรื่อง 229

แผนภูมิ

1 แสดงการเปรียบเทียบบทร้องประเภทกลอนชนิดต่าง ๆ 233

2 แสดงการเปรียบเทียบคำประพันธ์ที่ใช้เป็นบทร้องทั้งหมด 233

3 แสดงการเปรียบเทียบบทร้องประเภทต่าง ๆ 234

Copyright by Mahidol University

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

เพลงไทยแบ่งออกได้มากมายหลายประเภท โดยมีการพัฒนามาตามลำดับ ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การที่บทเพลงมีหลายรูปแบบ และลักษณะแตกต่างกันออกไปนั้น เพราะมนุษย์มีแนวคิดในการดัดแปลงและประดิษฐ์คิดค้น แม้ในชนชาติเดียวกันก็ยังสามารถจำแนกประเภทของเพลงดนตรีได้เป็นกลุ่มย่อยตามสภาพของสังคม สภาพการดำเนินชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณี ลักษณะของเพลงไทยแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ เพลงที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีล้วน ๆ ได้แก่ เพลงโหมโรง เพลงหน้าพาทย์ เพลงเรื่อง เพลงท้ายเครื่อง ฯลฯ และเพลงสำหรับขับร้องอันได้แก่เพลงบรรเลงประกอบการแสดงละครและเพลงสำหรับการฟังโดยเฉพาะ

เพลงขับร้อง หมายถึง เพลงที่ต้องใช้บทร้องและนักร้องมาทำหน้าที่ร่วมกับการบรรเลงดนตรี ซึ่งเพลงไทยแท้ส่วนมากจะมีการขับร้องนำไปก่อนแล้วดนตรีจึงบรรเลงต่อท้าย มักเรียกกันว่า "ร้องส่ง" หรือ "ร้องรับ" และในบางครั้งก็มีการบรรเลงไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งเรียกว่า "ร้องแบบลำลองและเพลงร้องคลอดนตรี" ลักษณะเพลงขับร้องของไทยนั้น แบ่งออกเป็นชนิดต่าง ๆ ได้แก่ 5 ชนิด เพลงชนิดแรกแต่เดิมมาคือ เพลงพื้นบ้าน จากนั้นก็เกิดเพลงประกอบการแสดงต่าง ๆ เช่น ระบำและละคร เพลงตับ เพลงเกร็ด และเพลงเถา

ในบรรดาเพลงขับร้องชนิดต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้น "เพลงเถา" เป็นเพลงที่มีลักษณะและรูปแบบที่พิเศษ และแปลกกว่าเพลงชนิดอื่น ๆ เพราะเพลง-เถาเกิดขึ้นจากวิวัฒนาการของ "วิชาการดนตรีไทย"โดยแท้ เป็นเพลงที่มีลีลาของการบรรเลงขับร้องที่หลากหลาย มีการลดขั้นของจังหวะลีลาการบรรเลงและขับร้องจากอัตราจังหวะช้า (สามชั้น) ปานกลาง (สองชั้น) และเร็ว (ชั้นเดียว) ตามลำดับ ในบทเพลงเดียวกันจึงกล่าวได้ว่า เพลงเถา มีความ

Copyright by Mahidol University

สำคัญในเรื่องคีตลักษณ์และองค์ประกอบต่าง ๆ ดังจะได้อธิบายถึงรายละเอียดต่อไป

นอกจากเพลงเถาจะมีแบบแผนในเรื่องของจังหวะลีลาเป็นชั้นต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น คนไทยยังใช้เพลงเถาเพื่อการฟังให้เกิดสุนทรียรสทางดนตรีที่วิจิตรพิสดาร คีตลักษณ์ของเพลงเถา มีโครงสร้างที่หลากหลายไปด้วยท่วงทำนองเพลง สุ้มเสียง ลีลาจังหวะ อารมณ์ สำเนียง ตลอดจนวรรณกรรมคำร้องหรือบทร้อง ที่เรียบเรียงขึ้นด้วยหลักเกณฑ์ และความประณีตตามกฎของดุริยางคศิลป์ไทย มีผู้ให้ความคิดเกี่ยวกับเพลงเถาไว้มากมายหลายท่าน อาทิ เช่น

สมเด็จพระเจ้าบรมวงค์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงค์ (2506:260) ทรงอธิบายไว้ในหนังสือบันทึกความรู้ต่าง ๆ ซึ่งเป็นลายพระหัตถ์ที่ประทานไปยังพระยาอนุมานราชธน (เสฐียรโกเศส) มีข้อความว่า

"...อันเพลงต่าง ๆ ในเรื่องนั้น บางเพลงก็มาทำยืด และทำตัด เรียกว่าสองชั้นและชั้นเดียว เห็นจะเกิดขึ้นจากการที่เอาปี่พาทย์เข้าผสมทำละคอน อันคติการรำละคอนในทางระบำนั้นย่อมรำรัดเข้าไปเสมอ คือ ตั้งต้นรำช้าและรัดเร็วเข้าไปทุกที ปี่พาทย์ก็ต้องทำผ่อนผันไปตามทางท่ารำระบำ ถ้าปี่พาทย์เลือกเอาเพลงที่มีลีลาศช้ามาทำ เมื่อการรำรัดเร็วเข้าก็ตีไม่ทันจึงตีตัดจัดให้ยาวลงครึ่งหนึ่ง เรียกทางที่ตัดนั้นว่าชั้นเดียว ทางเดิมก็เป็นสองชั้นไปเอง อีกอย่างหนึ่งก็ตรงกันข้าม คือ ถ้าปี่พาทย์เลือกเอาเพลงที่มีลีลาศเร็วมาทำเมื่อละคอนรำช้าปี่พาทย์ทำแต่ช้า ๆ ก็พังโตงเตงหนักจึงทำยืดขึ้นให้ถี่เข้าอีกเท่าตัว เรียกว่าสองชั้น เพลงเดิมก็ตกเป็นชั้นเดียวไปเอง ส่วนเพลงสามชั้นนั้นเกิดขึ้นแต่พระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ริทำขึ้นก่อนเมื่อรัชกาลที่ 4 เห็นจะเอาอย่างการยืดเพลงชั้นเดียวเป็นสองชั้นนั้นเอง เอามายืดเพลงสองชั้นออกไปอีกเท่าหนึ่งเรียกว่าสามชั้น จะทำสำหรับอะไรไม่ทราบแน่ แต่พระประดิษฐ์คนนั้นถนัดชอพาให้เข้าใจว่าทำสำหรับรับร้องมโหรี

เท่าที่อธิบายในเรื่องเพลงชั้นเดียว สองชั้น สามชั้นมาแล้วนี้ ผู้ที่ไม่ได้เคยเอาใจใส่ในทางปี่พาทย์มาอาจไม่เข้าใจก็ได้ ถ้าจะเปรียบไว้ให้เห็นแจ้งขึ้น

Copyright by Mahidol University

อีกชั้นหนึ่งก็เหมือนกับการเขียนแบบเรือน ถ้าเขียนด้วยสเกล 1:100 จัดว่าเป็นชั้นเดียว แล้วเขียนขยายขึ้นเป็นสเกล 1:50 ก็เป็นสองชั้น ถ้าเขียนขยายออกอีกเป็นสเกล 1:25 ก็เป็นสามชั้น รูปเรือนที่เขียนซึ่งเปรียบเสมือนเพลงนั้นจะไม่แปลกเปลี่ยนอะไรไป นอกจากจะได้รูปเรือนที่โตขึ้น จะมีผลเปลี่ยนแปลงก็ตรงที่เมื่อใช้สเกลเล็กจะทำให้เห็นละเอียดทุกอย่างไม่ได้ ถ้าขยายใหญ่ขึ้นอาจจะเห็นละเอียดได้เท่านั้น..."

มนตรี ตราโมท (2507:14) ให้ความหมายว่า เพลงเถาหมายถึงบทเพลงเพลงหนึ่งที่มีอัตราจังหวะลดหลั่นกันลงไปตามลำดับ ไม่น้อยกว่าสามชั้นนำมาร้องหรือบรรเลงติดต่อกันโดยไม่ขาดระยะ การเรียงเพลงเป็นเถาคือสามชั้น สองชั้นแล้วจึงชั้นเดียว แต่ในกรณีพิเศษ เช่น เดี่ยวระนาดเอกเพลงพญาโศก อาจเรียงเพลงกลับกัน คือ ชั้นเดียว สองชั้นแล้วจึงสามชั้น เป็นต้น

ประดิษฐ อินทนิล (2526:12) กล่าวว่า การบรรเลงเพลงเถานี้จะนำมาขับร้องหรือบรรเลงเป็นเอกเทศก็ได้ โดยทั่วไปแล้วนิยมบรรเลงและขับร้องควบคู่กันไป โดยความนิยมเพลงเถาจะเริ่มตั้งแต่อัตราจังหวะสามชั้นสองชั้นและชั้นเดียวบรรเลงติดต่อกัน แต่บางเพลงจะเริ่มจากชั้นเดียว สองชั้นและสามชั้นก็มี ถือเป็นกรณีพิเศษเฉพาะในการบรรเลงเพลงเดี่ยวบางเพลงเท่านั้น

พูนพิศ อมาตยกุล (2527:71) ให้ความหมายว่า เพลงเถาเป็นเพลงขนาดยาว ซึ่งมีแบบแผนกำหนดตายตัวไว้ว่าจะต้องขับร้องด้วยการเปลี่ยนจังหวะให้ครบทั้ง 3 ประเภท โดยเริ่มต้นที่จังหวะช้า (สามชั้น)ก่อนเมื่อจบสามชั้นแล้วจึงต่อด้วยอัตราจังหวะ สามชั้นและชั้นเดียวจนจบ การบรรเลงในอัตราลดหลั่นกันเช่นนี้ มีลักษณะคล้ายภาชนะที่มีขนาดลดหลั่นกันเป็นเถานั่นเอง เพลงเถานี้ส่วนมากมีกำเนิดในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งอาจจะแต่งขึ้นเป็นเพลงในอัตราสามชั้นก่อน แล้วตัดลงมาเป็นสองชั้นกับชั้นเดียวตามลำดับ หรืออีกวิธีหนึ่งอาจจะยืดเพลงในอัตราสองชั้นของเดิมขึ้นเป็นสามชั้นแล้วตัดเพลงในอัตราสองชั้นลงเป็นชั้นเดียวจนครบเป็นเถาก็ได้

Copyright by Mahidol University

สงัด ภูเขาทอง (2522:133) ให้ความหมายว่า เพลงเถาเป็นเพลงที่ประกอบด้วยอัตราจังหวะ 3 อัตรา คือ อัตราสามชั้น เป็นจังหวะช้าที่สุด อัตราสองชั้นเป็นจังหวะปานกลางและอัตราจังหวะชั้นเดียวเป็นจังหวะเร็วที่สุด เพลงเถานี้จัดเป็นเพลงที่มีดีตลักษณ์ที่สำคัญยิ่งในปัจจุบัน เพลงเถาเป็นเพลงที่เกิดจากการขยาย หรือลดขนาดของเพลงไปตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์ (2534:112) กล่าวว่าประเภทเพลงบรรเลงและขับร้องที่บรรเลงด้วยอัตราจังหวะช้า ปานกลาง และเร็ว โดยบรรเลงและขับร้องต่อเนื่องไม่ขาดระยะ โดยปกติจะบรรเลงเริ่มที่อัตราจังหวะสามชั้น สองชั้น และชั้นเดียว อาจจะเริ่มต้นอัตราสี่ชั้นไปหาครึ่งชั้น หรือจะเริ่มจากชั้นเดียวไปหาสามชั้นก็ได้ โดยการกำหนดของนักดนตรี ซึ่งเป็นผู้แต่งเพลงและจัดเป็นกรณีพิเศษ เพลงเถาในอัตราจังหวะสามชั้น จะมีความยาวกว่าอัตราจังหวะสองชั้น และอัตราจังหวะสองชั้นจะยาวกว่าอัตราจังหวะชั้นเดียวเท่าตัว นอกจากลีลาทำนองของอัตราจังหวะแล้ว จะสังเกตได้จากการกำกับจังหวะหน้าทับและฉิ่ง เพลงเถาเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เพลงเถาเพลงแรก คือ เพลงทยอยในเถา ผู้แต่งคือ ครูเพ็ง

ที่มาของเพลงเถาแบ่งออกได้ 4 ลักษณะ คือ

1. เพลงเถาที่เกิดขึ้นจากการนำเพลงอัตราจังหวะสองชั้นของเดิมมาแต่งขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้นและแต่งตัดเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว เช่น เพลงแขกต่อยหม้อเถา เพลงพม่าเห่เถา เพลงยวนเคล้าเถา เป็นต้น

2. เพลงเถาที่เกิดขึ้นจากการนำเพลงอัตราจังหวะสามชั้น มาแต่งตัดลงเป็นอัตราจังหวะสองชั้นและชั้นเดียว เช่น เพลงนางครวญเถา เพลงสุดสงวนเถา เป็นต้น

3. เพลงเถาที่แต่งขึ้นจากการนำเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียวมาแต่งขยายเป็นอัตราจังหวะสองชั้น และสามชั้น เช่น เพลงหนีเสือเถา เพลงไส้-พระจันทร์เถา เป็นต้น

4. เพลงเถาที่เกิดขึ้นใหม่โดยไม่มีต้นเค้ามาจากเพลงใด โดยมากจะเกิดขึ้นโดยจินตนาการและอารมณ์ของศิลปิน แต่ยังคงยึดรูปแบบของเพลงเถา

Copyright by Mahidol University

เหมือนเดิม เช่น เพลงสุดาสวรรค์เถา เพลงสมโภชน์พระนครเถา เป็นต้น

อุดม อรุณรัตน์ (2527:24) ให้นิยามเพลงเถาไว้ว่า เพลงเถา หมายถึง เพลงเดียวกันเท่านั้นจะเอาเพลงหลาย ๆ เพลงมารวมกันเป็นเพลงเถาไม่ได้ ตัวอย่างเช่น เพลงสารถี เพลงใบ้คลั่ง นำเอามาเป็นเพลงสารถีใบ้คลั่งเถาไม่ได้ลักษณะของเพลงเถาก็เช่นเดียวกันกับภาชนะที่เป็นเถา มีอัตราลดหลั่นกันไปตามลำดับ เรียงจากมากไปหาน้อย เช่นอัตราสามชั้น สองชั้นและอัตราชั้นเดียวเหมือนกับหม้อ 3 ใบเถา ย่อมประกอบด้วยหม้อขนาดใหญ่ ขนาดรองและขนาดเล็ก ในการบรรเลงนั้นจะต้องบรรเลงครบทุกอัตรา จึงจะเรียกว่า "เพลงเถา"

การเกิดเพลงเถานั้น เป็นเรื่องของการพัฒนาศิลปะ อันเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากการค้นคิดของมนุษย์ กล่าวคือ ศิลปินได้ผลิตงานศิลปะให้เกิดความงดงามเพิ่มขึ้นตามกาลเวลา โดยการนำเพลงเดิมในอัตราสองชั้น มาขยายขึ้นเป็นอัตราสองชั้นก่อนเมื่อมีเพลงสามชั้นเกิดมาแทนเพลงสองชั้นแล้ว เพื่อจะคงเพลงเก่าในอัตราสองชั้นไว้ให้อยู่คู่กันกับเพลงสามชั้นที่ทำใหม่ จึงนำเพลงสองชั้นของเดิมมาขับร้องบรรเลงต่อจากสามชั้น และจากการที่คนไทยมีนิสัยชอบทำในสิ่งที่ประณีตเป็นชุด เป็นระเบียบจึงนำเพลงสองชั้นนั้น มาย่อให้สั้นลงไปอีกครึ่งหนึ่ง โดยอาศัยหลักการให้มีเสียงตกของลูกฆ้องตรงกับจังหวะหน้าทับดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงเกิดเป็นเพลงชั้นเดียวตามมา แล้วขับร้องบรรเลงต่อจากสองชั้น จบลงอย่างกระชับและงดงาม เรียงลำดับจากใหญ่มาหาเล็กที่สุด มีลักษณะเป็นเถา เพลงประเภทนี้จึงถูกขนานนามว่าเป็นเพลงเถา และนั่นคือการเกิดของเพลงเถาขึ้นมาในวงการดนตรีของไทย

เพลงเถาในยุคปัจจุบันส่วนมากเป็นเพลงที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ เช่น เพลงสารถี เถา ซึ่งแต่งขยายขึ้นและย่อลงจากเพลงเดิมชื่อ สารถีชักรถสองชั้นเพลงโสมส่องแสง เถา ซึ่งแต่งจากเพลงลาวดวงเดือน สองชั้น และเพลงสองชั้นที่ถือเป็นต้นแบบของเพลงเถาคือเพลงแขกบรเทศที่เป็นเพลงเก่า

เพลงเถาบางเพลงอาจมาจากเพลงอัตราชั้นเดียวแล้วขยายขึ้นเป็นอัตราสองชั้น จากนั้นขยายขึ้นไปอีก 1 เท่าตัวเป็นเพลงสามชั้น ตัวอย่างเช่น

Copyright by Mahidol University

การนำเพลงชื่อไส้เดือนฉกจวัก หรือนาคราช ซึ่งเป็นเพลงชั้นเดียว ขยายขึ้นเป็นเพลงสองชั้น แล้วเรียกชื่อใหม่ว่า เพลงนาคราชแผ่พังพาน แล้วยืดต่อขึ้นไปอีกเป็นอัตราสามชั้นจนครบเป็นเพลงเถา เรียกชื่อเพลงเถาใหม่นี้ว่า เพลงนาคราช เถา หรือนาคราชแผลงฤทธิ์ เถา หรือ ไส้พระจันทร์ เถา ซึ่งเป็นผลงานของหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2536:9)

กล่าวโดยสรุปแล้ว เพลงเถาเป็นเพลงที่ได้แต่งขึ้นหรือประดิษฐ์ขึ้นอย่างมีระบบแบบแผนตายตัว คือจะต้องประกอบด้วยเพลงในอัตราสามชั้น ซึ่งจะต้องบรรเลงหรือขับร้องก่อน เมื่อจบอัตราสามชั้นแล้วจะต้องร้อง และหรือบรรเลงในอัตราสองชั้นต่อไปอีก และเมื่อจบอัตราสองชั้นแล้วก็จะต้องบรรเลงและหรือขับร้องในอัตราชั้นเดียวต่อไปจนจบจึงจะครบเป็นเพลงเถา หรือในทางตรงกันข้าม มีเพลงบางประเภทที่เริ่มบรรเลงด้วยอัตราชั้นเดียวก่อนแล้วจึงบรรเลงอัตราสองชั้นและสามชั้นตามมาเป็นอัตราสุดท้าย คือประเภทเพลงเดี่ยวบางเพลง เช่น เพลงพญาโศก ที่บรรเลงเดี่ยวด้วยระนาดเอก เป็นต้น เพราะฉะนั้นเพลงเถาจึงเป็นเพลงที่ค่อนข้างยาว ส่วนมากแล้วแต่ละเพลงทั้งการขับร้องและบรรเลงมักจะใช้เวลาตั้งแต่ 10 นาทีขึ้นไป ดังที่ อุทิศ นาคสวัสดิ์ กล่าวถึงความยาวของเพลงเถาว่า

การขับร้องและบรรเลงเพลงเถาใช้เวลานานพอสมควร หากเป็นเพลง 4 ท่อน ถ้ามีร้องด้วยก็ต้องร้องก่อนทุกท่อนแล้วจึงรับทุกท่อน คือ ต้องขับร้องและบรรเลงครบทั้งเถา รวมกันเป็น 24 เที่ยว ใช่แต่เท่านั้นสำหรับทางรับ โดยปกติเขายังบรรเลงรับกันท่อนละ 2 เที่ยว คือ ร้องเที่ยวหนึ่งและรับ 2 เที่ยวทุกท่อนไป เมื่อเป็นเช่นนี้ เพลงท่อนหนึ่ง ๆ จึงมี 3 เที่ยว เพลงทั้งเถามี 12 ท่อน จึงต้องร้องและบรรเลงกันถึง 36 เที่ยว (อุทิศ นาคสวัสดิ์, 2530:127)

แต่ถึงแม้ว่าเพลงเถาจะเป็นเพลงที่ยาว หรือใช้บรรเลงขับร้องในเวลาที่นานเพียงใดก็ตาม นักดนตรี นักร้องหรือผู้ฟังที่รู้จักและมีความซาบซึ้งกับเพลงไทยประเภทนี้จะไม่มีความรู้สึกเบื่อหน่ายเลย เพราะได้ฟังทั้งการขับร้องและบรรเลงที่วิจิตรพิสดาร ตลอดจนได้ฟังลูกไม้กลเม็ดเด็ดพรายในการขับร้อง

Copyright by Mahidol University

และการบรรเลงด้วยอัตราต่าง ๆ นอกจากนี้ยังได้พังเนื้อร้องด้วยว่าการบรรจุเนื้อร้องลงในอัตราต่าง ๆ มันเหมาะสมหรือไม่ เข้ากับอารมณ์ของเพลงได้เพียงใด (เล่มเดียวกัน, 2530:127)

ในการแต่งเพลงเถาขึ้นครั้งแรกนั้น ยังไม่บรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าแต่งขึ้นเฉพาะทางบรรเลงหรือแต่งขึ้นทั้งทางบรรเลงและทางขับร้อง เพลงเถาในสมัยแรก ๆ นั้น คงจะไม่มีรูปแบบและคีตลักษณ์ของเพลงที่เคร่งครัดในกฎเกณฑ์เท่าใดนัก ต่อมาในราวตอนต้นสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มนิยมบทเพลงเพื่อการพังมากขึ้น เพราะว่าบ้านเมืองเจริญ คนว่างงานจากศึกสงคราม วิทยาการเจริญประชาชนมีความเป็นอยู่สุขสบาย จึงเกิดเพลงสามชั้นดี ๆ ขึ้น เช่นเดียวกับในสมัยโรแมนติกของฝรั่ง จึงได้มีการประดิษฐ์เพลงให้ช้าลงกว่าเพลงแบบเดิมที่ใช้บรรเลงและขับร้องประกอบการละคร-ฟ้อนรำ (ซึ่งเป็นอัตราจังหวะสองชั้นเป็นส่วนใหญ่) การคิดแต่งเพลงจังหวะช้าขึ้นนี้เพื่อให้เหมาะสมกับการพัง โดยการนำเพลงอัตราจังหวะสองชั้นมาขยายออกไปเป็นอัตราจังหวะสามชั้น ซึ่งมีลีลาจังหวะช้ากว่า หรืออีกวิธีหนึ่งอาจจะแต่งเพลงจังหวะสามชั้นขึ้นใหม่เลยก็เป็นได้ ต่อจากนั้นก็นำเพลงอัตราจังหวะสองชั้น มาตัดทอนลงให้สั้นเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว ที่มีลีลาเร็วขึ้นกว่าเดิม แล้วนำเพลงทั้งสามจังหวะลีลา คือสามชั้น สองชั้น และชั้นเดียวมาบรรเลงขับร้องรวมกันเป็น "เพลงเถา" การเปลี่ยนลักษณะของเพลงแบบเดิมมาเป็นเพลงเถานี้ เริ่มแพร่หลายในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 รัชกาลที่ 6 และเพิ่มมากขึ้นรัชกาลที่ 7 ในสองรัชกาลหลังนี้กล่าวได้ว่า เป็นยุคทองของการดนตรีและเพลงไทย รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมไทยด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น การละคร ฟ้อนรำ เป็นช่วงระยะเวลาที่เพลงและดนตรีไทยเจริญรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัย รัชกาลที่ 6 และ รัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า-เจ้าอยู่หัว องค์ประมุขของประเทศ ทั้งสองพระองค์ได้ทรงดนตรี ทรงพระราชนิพนธ์บทเพลงและทำนองเพลง ท่านทรงเป็นอัจฉริยะทางด้านดนตรีด้วย

การสื่อความหมายของเพลงเถา นอกจากทำนองเพลงและลีลาของเพลงจะใช้สื่อความหมายได้แล้ว "บทร้อง" ยังเป็นหัวใจของการสื่อความหมาย

Copyright by Mahidol University

ที่สำคัญที่สุดด้วย ปรากฏว่า ได้มีการคัดเลือกหรือประพันธ์บทร้องขึ้น ใช้สำหรับเพลงเถาอย่างพิถีพิถัน บทร้องเพลงเถาส่วนมาก จะนำมาจากวรรณคดีไทย เพราะวรรณคดีเป็นงานที่วิจิตรศิลป์อยู่แล้ว ลักษณะของบทร้องเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองที่เรียกว่า กลอนแปดหรือกลอนสุภาพ กลอนเสภา กลอนบทละคร ฯลฯ เป็นสำคัญ ส่วนที่มีลักษณะเป็นคำประพันธ์ประเภทอื่น เช่น โคลงสี่สุภาพ ร่าย กาพย์ ฉันท์ และร้อยแก้วนั้นก็พอ มีอยู่บ้างเป็นบางเพลงเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีบทร้องที่แต่งขึ้นใหม่สำหรับการขับร้องประจำเพลงนั้น ๆ โดยเฉพาะเป็นรายเพลงไปเกี่ยวกับวรรณคดี เช่น เล่าเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ บรรยายถึงความรักความงาม ชมธรรมชาติ ฉะนั้น ที่มาของบทร้องเพลงไทยประเภทเถานั้น จึงมีความหลากหลาย ทั้งในในรูปแบบของคำประพันธ์ ที่มาของบทเพลง ความหมายของเพลง ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้แต่งเพลงจะกำหนดไว้ ส่วนความสั้น ยาว ของบทร้องนั้น จะขึ้นอยู่กับโครงสร้างของบทเพลงแต่ละเพลงว่า จะแต่งขึ้นกี่ท่อน และบรรเลงขับร้องกี่เที่ยว บทร้องที่บรรจุไว้จะต้องพอดีกับทำนองเพลง และจังหวะของเพลงด้วย ตัวอย่างบทร้องที่คัดเลือกมาจากวรรณคดีไทย มีชื่อเรื่องและชื่อเพลงดังต่อไปนี้ คือ

เรื่องอิเหนา	เช่นเพลง กล่อมนารีเถา บุหลันเถา ชมแสงจันทร์เถา
เรื่องขุนช้างขุนแผน	เช่นเพลง เขมรพวงเถา สุดสงวนเถา แขกลพบุรีเถา
เรื่องพระร่วง	เช่นเพลง เขมรละอองค์เถา เขมรปากท่อเถา ขอมทรงเครื่องเถา
เรื่องพระลอ	เช่นเพลง ลาวเสี่ยงเทียนเถา ลาวครวญเถา ยวนเคล้าเถา

ส่วนบทร้องที่แต่งขึ้นโดยเฉพาะเป็นรายเพลงซึ่งมิได้คัดเลือกมาจากวรรณคดีเรื่องใด ๆ เช่น

Copyright by Mahidol University

เพลงวิหคเหินเถา บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตน-
ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เพลงเจ้ยวรำลึกเถา ประพันธ์โดย นายคงศักดิ์ ดำศิริ

เพลงโสมส่องแสงเถา ประพันธ์โดย นายมนตรี ตราโมท

นอกจากนี้ยังมีบทร้องในลักษณะอื่น ๆ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไปอีกในบทที่ 4 ของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

บทร้องเพลงเถามีความสัมพันธ์กับลักษณะของเพลงหลายประการคือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่าง บทร้องกับชื่อเพลงและการสื่อความหมาย
2. ความสัมพันธ์ระหว่าง บทร้องกับจังหวะเพลงและลีลาอารมณ์
3. ความสัมพันธ์ระหว่าง บทร้องกับทำนองเพลง
4. ความสัมพันธ์ระหว่าง บทร้องกับสำเนียงภาษา

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบทเพลงขับร้องของไทยมาแล้วนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า บทร้องเพลงเถาเป็นเพลงที่มีลักษณะพิเศษ และมีความสำคัญควรแก่การศึกษาวิจัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะเพลงเถาเป็นเพลงที่มีระเบียบแบบแผนการประพันธ์ที่มีความสัมพันธ์กันทุกอัตราเป็นหลักตายตัว และเป็นเพลงที่พัฒนาขึ้นด้วยความประณีตมาก ทั้งทางขับร้องและทางบรรเลงเพื่อการฟังโดยเฉพาะให้คุณค่าทางสุนทรีย์ที่สูงส่งในการฟัง จัดได้ว่าเป็นเพลงระดับคลาสสิค (Classic) ประเภทหนึ่ง คุณภาพของเพลงเถา สามารถสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา และความคิดสร้างสรรค์และความสามารถของผู้ประพันธ์ ผู้บรรเลง ผู้ขับร้องและผู้ปรับวง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2536:8-9) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ประพันธ์และบรรจุบทขับร้องของเพลงเถานั้น จัดว่าเป็นสังคีตจารย์ที่ควรยกย่องเป็นอย่างยิ่ง และถึงแม้ว่าจะมีผู้ที่ศึกษาเรื่องเพลงเถานี้ไว้บ้างแล้ว เช่น อุดม อรุณรัตน์ ศึกษาเรื่องของทฤษฎีเพลงเถา ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์ ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับโครงสร้างของเพลงเถา จากทำนองลูกฆ้องของเพลง ซึ่งกำกับด้วยจังหวะหน้าทับปรบไก่ ราชบัณฑิตยสถาน ศึกษาเรื่องประวัติและบทร้องเพลงเถา สุรชัย เครือประดับ ศึกษาเรื่อง ขับลำบรรเลงเป็นเพลงเถา เกี่ยวกับทฤษฎีและการบรรจุบทขับร้องในเพลงเถาต่าง ๆ

Copyright by Mahidol University

แต่การศึกษาเกี่ยวกับเพลงเถาของบุคคลต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้น ยังไม่มีการวิเคราะห์วิจัยในส่วนของบทขับร้อง จากความหลากหลายของเพลงเถาเท่าที่ปรากฏตามที่เขียนมาแล้วข้างต้น ยังไม่เคยมีผู้ใดที่ทำการศึกษาเรื่องของบทร้องเพลงเถาในแนวลึกที่เป็นลักษณะของวิธีการวิจัยแต่อย่างไร นอกจากรวบรวมและเขียนต่อ ๆ กันไว้เท่านั้น เพราะฉะนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงได้เกิดขึ้น และจะช่วยชี้นำให้เห็นว่าเพลงเถานั้น เป็นเพลงไทยสำหรับขับร้องประเภทหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมดนตรีไทยอันมีค่าควรแก่การอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่ให้คงอยู่สืบต่อไป เหมือนในอดีตที่เคยเป็นบทเพลงยอดนิยม (Popula Song) มาแล้วสมัยหนึ่ง

<u>วัตถุประสงค์ในการวิจัย</u>

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือจะพิจารณาลึกในเรื่องของ "บทร้อง" มากกว่าทำนองเพลงในหัวข้อต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติที่มาและพัฒนาการของบทร้องเพลงเถา ที่มาของบทร้องบรรดาที่ใช้อยู่ในวงการดนตรีไทยและแนวทางในการคัดเลือกบทร้องจากวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ

2. เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะคำประพันธ์ของบทร้อง ที่ใช้อยู่ในเพลงเถาประเภทต่างๆ

3. เพื่อศึกษาสภาพของวัฒนธรรมไทยที่สะท้อนสภาพชีวิตคนไทย ซึ่งปรากฏอยู่ในบทร้องเพลงเถา

4. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ในองค์ประกอบของดนตรีกับบทร้องเพลงเถา ตามหัวข้อที่กล่าวไว้ข้างต้น 5 ข้อด้วยกัน คือ ข้อ 1-5

5. เพื่อศึกษาและรวบรวมบทร้องเพลงเถาที่มีหลายบท และจัดไว้เป็นหมวดหมู่

Copyright by Mahidol University

ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะทำการศึกษาค้นคว้าเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทเพลงร้องของเพลงเถาในแนวต่อไปนี้

1. ประวัติและที่มา ความหมาย และอารมณ์ของบทร้องเพลงเถา โดยศึกษาวิเคราะห์เฉพาะเรื่องของบทร้องและจะผูกพันธ์กับทำนองเพลง และจังหวะเพลงบ้างในส่วนที่จำเป็นเท่านั้น

2. จะทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องเพลงเถา โดยวิเคราะห์แต่เฉพาะบทร้องกับความสัมพันธ์ต่าง ๆ นั้น ในข้อ 1-4 ไม่มีการวิเคราะห์ในส่วนของทำนองเพลงและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับดนตรี

3. จะคัดเลือกบทร้องเพลงเถาที่นิยมแพร่หลาย และไพเราะมาเป็นกลุ่มตัวอย่างการวิเคราะห์ โดยจำแนกข้อมูลตามแนวคิดของผู้วิจัย

4. จะวิเคราะห์บทขับร้องประเภทต่าง ๆ ของเพลงเถา ถึงสภาพของวัฒนธรรมไทยที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อและค่านิยมของคนไทยในสมัยที่วรรณคดีหรือบทร้องนั้น ๆ ถูกประพันธ์ขึ้น

ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย

1. จะศึกษาเฉพาะบทร้องเพลงไทยประเภทเพลงเถาเท่านั้น ซึ่งในครั้งนี้จะมีจำนวนเพลงที่นำมาวิเคราะห์ไม่น้อยกว่า 350 เพลง จากบทร้องเพลงเถาทั้งหมดประมาณ 600 ตัวอย่าง

2. การศึกษาบทร้องเพลงเถา จะนำบทร้องที่มีอยู่ทั้งหมด และที่ใช้ขับร้องอยู่ในปัจจุบัน มาวิเคราะห์โดยผู้วิจัยจะยกตัวอย่างประกอบ และจัดกลุ่มมาวิเคราะห์เป็นกลุ่มต่าง ๆ

3. คำย่อ สัญลักษณ์และศัพท์สังคีต ใช้ตามหลักทฤษฎีของดนตรีไทย ส่วนการบันทึกโน้ตเพลง ใช้ทั้งโน้ตไทยและโน้ตสากล

Copyright by Mahidol University

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะใช้หลักการวิจัย เชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลขั้นรอง (Seconary Sources) จากแหล่งข้อมูลสำคัญที่กล่าวไว้ในข้อ 2 เป็นข้อมูลหลักวิธีการศึกษาวิจัยมีดังนี้

1. ใช้หลักการวิจัยเชิงพรรณาวิเคราะห์ (Analytical Description) เป็นแกนกลาง และจะมีการเสนอข้อมูลทางสถิติในรูปการวิเคราะห์พื้นฐาน แสดงเป็นเปอร์เซ็น

2. แหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษา

2.1 ข้อมูลเอกสาร ศึกษาค้นคว้าจากหอสมุด และห้องสมุดต่าง ๆ เช่น

หอสมุดแห่งชาติ
หอสมุดสถาบันการศึกษาต่าง ๆ
ห้องสมุดสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มหาวิทยาลัยมหิดล
ห้องสมุดทูนกระหม่อมบริพัตร
ห้องสมุดของกรมประชาสัมพันธ์
ห้องสมุดศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพฯ สะพานผ่านฟ้า
ห้องสมุดของ รศ.นพ.พูนพิศ อมาตยกุล
ฯลฯ

2.2 ข้อมูลบุคคลหรือข้อมูลภาคสนาม จะเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสังเกต การมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับวงการดนตรีและขับร้องจากสถาบันต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง บุคคลที่จะเลือกสัมภาษณ์ ได้แก่นักดนตรี เช่น

นายมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติสาขาดุริยางค์ไทย
นายบุญยงค์ เกตุคง ศิลปินแห่งชาติสาขาดุริยางค์ไทย
นายจิรัส อาจณรงค์ หัวหน้าแผนกดุริยางคไทยกองการสังคีต กรมศิลปากร

Copyright by Mahidol University

นายสำราญ เกิดผล อาจารย์ดนตรีไทยในโครงการพระราช-ดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นายไพเราะ จรรย์นาฎย์นักดนตรีและนักร้องวงจรรย์นาฎย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นหลานของครูเพ็ชร จรรย์นาฎย์

ฯลฯ

นักร้องเพลงไทย เช่น

นางเจริญใจ สุนทรวาทิน ศิลปินแห่งชาติสาขาการขับร้อง

นางประชิต ชาประเสริฐ ศิษย์ครูโองการ กลีบชื่น มีความเชี่ยวชาญการขับร้องเพลงไทยมาตั้งแต่อายุ 16 ปี ปัจจุบันเป็นอาจารย์สอนที่โรงเรียนวัดราชาธิวาส ของกรมสามัญศึกษา

นางสุดจิต ดุริยประณีต อาจารย์สอนขับร้องในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และนักร้องของบ้านบางลำพู (วงดุริยประณีต)

นางวัฒนา โกศินานนท์ ศิษย์ครูท้วม ประสิทธิกุล ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

นายแจ้ง คล้ายสีทอง ดีดศิลปิน กองการสังคีต กรมศิลปากร

นางอัมพร โสวัตร อาจารย์ภาควิชาดีดศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ ศิษย์นางท้วม ประสิทธิกุล

ฯลฯ

3. ลำดับขั้นของการศึกษา

3.1 ขั้นรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ โดยรวบรวมบทร้องเพลงเถาจากหนังสือ ตำรา เอกสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสังเกต การมีส่วนร่วมในกิจกรรมงานดนตรีต่าง ๆ ตลอดจนการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดนตรีไทยทั้งนักดนตรี นักร้อง ตามที่กล่าวไว้ในข้อ 2.2

3.2 ขั้นจำแนกข้อมูล นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาจำแนกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของบทร้องเพลงเถาได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

3.2.1 จำแนกตามที่มาของบทร้อง

Copyright by Mahidol University

3.2.2 จำแนกตามความหมาย และอารมณ์ ของบทร้อง เช่น เพลงรัก ขับกล่อม บรรยายเรื่องราว ชมความงาม และเพลงลำลาโดยพิจารณาจากความหมายของบทร้องและอารมณ์เพลงเป็นหลัก

3.2.3 จำแนกตามลักษณะและฉันทลักษณ์ ของคำประพันธ์ที่ใช้เป็นบทร้อง เช่น กลอนสุภาพ โคลง กาพย์ และร้อยแก้ว เป็นต้น

3.3 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล จะนำข้อมูลที่จำแนกไว้มาวิเคราะห์ในหัวข้อต่อไปนี้

3.3.1 วิเคราะห์ลักษณะของบทร้อง ที่ใช้อยู่ในเพลงเถาต่าง ๆ และวิเคราะห์ถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกใช้บทร้องจากแหล่งที่มาต่าง ๆ เช่น มาจากวรรณคดี บทร้องของเก่า และบทร้องใหม่ที่แต่งขึ้นโดยเฉพาะ

3.3.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในเพลงขับร้องประเภทเพลงเถา ตามหัวข้อต่อไปนี้

1)ความสัมพันธ์ระหว่างบทร้องกับชื่อเพลงและการสื่อความหมาย

2)ความสัมพันธ์ระหว่างบทร้องกับจังหวะและลีลาอารมณ์

3)ความสัมพันธ์ระหว่างบทร้องกับทำนองเพลง

4)ความสัมพันธ์ระหว่างบทร้องกับสำเนียงภาษา

<u>ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ</u>

ผลจากการวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะเกิดประโยชน์ คือ

1. จะได้รายชื่อและบทร้องเพลงเถาที่รวบรวม และบันทึกไว้อย่างเป็นระบบ จำนวน 350-400 เพลง ที่บอกถึงอารมณ์และความหมายของบทเพลงด้วย

Copyright by Mahidol University

2. เป็นการบันทึกแหล่งที่มา และต้นฉบับของบทร้องเพลงไทยประเภทเพลงเถาที่มีระบบ และเป็นระเบียบตามแบบแผนของการศึกษาเรื่องวรรณกรรมหรือผลงานทางดนตรีและคีตศิลป์ไทย

3. จะมีเอกสารทางด้านวิชาการดนตรี ที่จะให้ประโยชน์ต่อวงการศึกษาวิชาดนตรีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติ

4. แบบแผนของการศึกษาวิเคราะห์บทร้องเพลงไทย จะเป็นแนวทางในการวิจัยเพลงไทยในลักษณะอื่นต่อไป

<u>สมมติฐานในการศึกษา</u>

1. ค่านิยมในการคัดเลือกบทร้องเพลงเถาในยุคต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาสภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศ

2. บทร้องเพลงเถามิได้มีความหมายตรง และสอดคล้องกับชื่อหรืออารมณ์ของบทเพลงเสมอไป

3. เพลงเถาหนึ่งเพลงสามารถใช้บทขับร้องได้หลายบท และบทร้องบางบทก็สามารถใช้ขับร้องได้หลายทำนองเพลงด้วย

<u>นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย</u>

ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ

1. เพลงเถา หมายถึง บทเพลงเพลงหนึ่งที่ขับร้องหรือบรรเลงติดต่อกันรวดเดียว ตั้งแต่อัตราจังหวะสามชั้น สองชั้น และชั้นเดียวตามลำดับ โดยมีจังหวะหน้าทับกำกับ ยกเว้นในบางกรณีสามารถบรรเลงตั้งแต่อัตราจังหวะชั้นเดียว สองชั้นและสามชั้นก็ได้ ซึ่งมักจะใช้กับการบรรเลงเพลงเดี่ยวบางเพลง

2. บทร้อง หมายถึง บทประพันธ์ที่ใช้ขับร้อง ซึ่งแต่งขึ้นโดยลักษณะของคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ หรือกลอนแปดเป็นส่วนมาก มีลักษณะคำประพันธ์ชนิดอื่นบ้าง เช่น โคลงและกาพย์ บางทีเรียกว่า "เนื้อร้อง" ในการขับร้องจะต้องแบ่งบทประพันธ์ออกเป็นวรรค เป็นตอน มักเรียกว่า ถ้อยคำ

Copyright by Mahidol University

บทขับร้องเพลงไทยมีหลายลักษณะ เช่น บทร้องเพลงเถา บทร้องเพลงตับ ฯลฯ เป็นต้น

3. **เพลงไทย** หมายถึง เพลงขับร้องและเพลงบรรเลง ที่ยึดหลักการแต่งและปฏิบัติตามทฤษฎีแห่งดุริยางค์ศิลป์ไทย มักจะขับร้องและบรรเลงตามอัตราจังหวะฉิ่งและจังหวะหน้าทับที่กำหนดไว้สามอัตรา ซึ่งเพลงหนึ่งจะมีกี่อัตราจังหวะ กี่ท่อนไม่บังคับ ถ้าเป็นเพลงขับร้องจะมีวิธีการออกเสียง "เอื้อน" ในลำคอ โดยเพลงจังหวะช้าจะเอื้อนมาก และเพลงจังหวะเร็วจะเอื้อนน้อย มักนิยมเรียกกันว่า "เพลงไทยเดิม" หรือเพลงไทยแท้

4. **วรรณกรรม** หมายถึง งานสร้างสรรค์ทางศิลปะที่ใช้ภาษาเป็นสื่อกลาง ซึ่งมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง (ลักขณา สุขสุวรรณ, 2531:14) ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึงบทขับร้องของเพลงไทยประเภทเพลงเถา

5. **หนังสือวรรณคดีไทย** หมายถึง หนังสือเรื่องต่าง ๆ ที่นำบทประพันธ์มาเป็นบทขับร้องเพลงเถา ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากประมาณ 30 เรื่อง เพราะวรรณคดีไทยมีรูปลักษณะและสำนวนโวหารในภาษาที่วิจิตรพิสดาร ซึ่งให้ความสะเทือนอารมณ์ เช่น เรื่องอิเหนา ขุนช้างขุนแผน และพระอภัยมณี เป็นต้น

6. **ท่อน** คือ การกำหนดสัดส่วนของบทเพลง ซึ่งแบ่งออกเป็นตอน ๆ เพลงหนึ่งจะแบ่งเป็นกี่ท่อนก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้แต่งเพลงจะกำหนด โดยทั่ว ๆ ไปแล้วเพลงไทยมักจะมีตั้งแต่ 1-6 ท่อน และที่พบมากคือ 2-3 ท่อน

7. **บทร้องของเก่า** หมายถึง บทร้องเพลงไทยประเภทเพลงเถาและประเภทอื่น ๆ ที่แต่งขึ้นในสมัยโบราณ โดยไม่สามารถสืบค้นได้ว่า ผู้ใดประพันธ์ขึ้นเป็นบทร้อง ที่แต่งขึ้นขับร้องโดยเฉพาะมาแต่ดั้งเดิม มิได้หยิบยกมาจากวรรณคดีหรือนิทาน นิยายต่าง ๆ

8. **บรรจุ** หมายถึง การนำบทประพันธ์ไปเรียบเรียงใส่ในทำนองเพลงที่แต่งไว้เพื่อการขับร้องโดยที่พังเพลงเถา เพลงตับ และเพลงเกร็ดชนิดอื่น ๆ หรือการนำทำนองเพลงที่แต่งไว้ไปใส่ให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน บทขับร้อง

Copyright by Mahidol University

เพลงที่ประพันธ์ไว้ก่อนแล้ว ซึ่งต้องกำหนดอัตราจังหวะให้เหมาะสมกับคำประพันธ์ด้วย บางทีก็เรียกว่า "การวางเพลง" ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึง การบรรจุบทร้องเพลงเถา

9. บทร้องเฉพาะกิจ หมายถึง บทประพันธ์ที่แต่งขึ้นสำหรับใช้เป็นบทขับร้องประจำเพลงเถาแต่ละเพลง โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเพลงนั้น ๆ หรือโอกาสนั้น ๆ มักใช้ฉันทลักษณ์ประเภทกลอนสุภาพ เป็นบทร้องที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับชื่อเพลงและลีลาอารมณ์ ในที่นี้หมายถึงบทร้องเพลงเถาที่แต่งขึ้นหลังรัชกาลที่ 5 หรือที่แต่งใหม่ ๆ

Copyright by Mahidol University

บทที่ 2
เพลงขับร้องของไทย

ในบทนี้จะพรรณาถึงภูมิหลังของเพลงขับร้องของไทย ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายประเภท แต่ละประเภทมีคุณลักษณะและการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดจากคีตกวีเป็นผู้แต่งก็มี เกิดจากการวิวัฒนาการของเพลงก็มี ดังจะได้บรรยายต่อไป

เพลงไทยมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ และมีรูปแบบเฉพาะตัวที่เป็นของไทยแท้ ซึ่งมักจะนิยมเรียกกันว่า "เพลงไทยเดิม" ลักษณะบรรเลงและเพลงขับร้อง ซึ่งทั้ง 2 แบบนี้ ยังสามารถแบ่งออกเป็นชนิดต่าง ๆ ที่หลากหลายไม่ซ้ำแบบกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "เพลงขับร้อง"

เพลงขับร้องของไทย หมายถึง เพลงที่ต้องใช้บทร้องและผู้ขับร้องเปล่งเสียงออกเป็นลำนำทำนอง โดยถึงทำนองและถ้อยคำเป็นสำคัญ เพลงขับร้องในชั้นต้นนั้นมักจะใช้วิธีการอย่าง "ขับ" ซึ่งหมายถึง ทำนองต้องน้อมเข้าหาถ้อยคำ เช่น เพลงกล่อมเด็ก ส่วนการร้องเพลงในยุคหลัง ๆ ถ้อยคำกลับต้องน้อมเข้าหาทำนอง เช่น ร้องเพลงต่าง ๆ ที่มีทำนอง บทร้องและลีลาจังหวะที่วิจิตรพิสดารขึ้น (มนตรี ตราโมท,2531: 2 ,21)

ในบทนี้ที่กล่าวถึงเพลงขับร้องของไทยนั้น จะอธิบายในรายละเอียดตามหัวข้อต่อไปนี้

2.1 ที่มาของเพลงขับร้อง

2.2 แหล่งกำเนิดเพลงขับร้องของไทย

2.3 การแบ่งประเภทของเพลงขับร้อง

2.4 พัฒนาการของเพลงขับร้อง

2.1 ที่มาของเพลงขับร้อง

เพลงขับร้องของไทยนั้น สันนิษฐานว่าเกิดมาแต่สมัยกรุงสุโขทัยแล้ว ดังที่มีผู้ศึกษาเรื่องเพลงไทย ได้กล่าวถึงความเป็นมาและลักษณะของเพลงไทยไว้ดังนี้

Copyright by Mahidol University

เพลงไทยเรานี้พัฒนามาจากเพลงร้องในบ้านคือ เพลงกล่อมลูกก่อน แล้วจึงกลายมาเป็นเพลงร้องโต้ตอบกันหรือร้องแก้กัน อย่างเพลงพื้นบ้านที่ไม่มีดนตรีประกอบนอกจากเครื่องประกอบจังหวะ ต่อมาก็ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นเพลงร้อยคลอดนตรีก็มี หรืออย่างที่เรียกว่าร้องแบบลำลองก็มี จนถึงเพลงร้องที่ดนตรีรับ และเพลงร้องประกอบการแสดง เช่น ประกอบโขนละคร อย่างที่หลายท่านเรียกว่า "เพลงไทยเดิม"

ลักษณะของเพลงไทยนั้นมีทั้งเพลงบรรเลงและเพลงขับร้อง ซึ่งมีผู้ศึกษาเรื่องเพลงขับร้องของไทยได้กล่าวไว้หลายท่าน พอสรุปได้ดังนี้

พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ์ ทรงกล่าวถึงเพลงขับร้องของไทยไว้ในหนังสือวชิรญาณวิเศษ เล่ม 4 พิมพ์ใน พ.ศ 2431 ถึง พ.ศ. 2432 มีข้อความว่า

"...เพลงขับร้องนี้ข้าพเจ้าทราบไม่ถึงความจริงจะเกิดด้วยสิ่งใด-ก่อนแต่นึกโดยเดาคะเนไปมืดๆ ดูน่าที่จะเกิดจากเสียงสัตว์ร้องนกร้องฤาเสียงน้ำ เสียงลมกระทบภูเขา ต้นไม้ สิ่งใด ๆ ที่ให้มีเสียงดังสูงต่ำต่าง ๆ เรียงกันก่อน แล้วคนได้ฟังเห็นว่าเพราะก็จำมาร้องเลียนเล่น ภายหลังจึงเกิดปัญญาคิดเพลงร้องโต้ตอบต่าง ๆ เรียกว่า กลอนเพลงต้นมีหลายอย่างหลายทำนอง คือ เพลงเทพทอง ลักษณะของเพลงบทร้อง หรือเพลงขับร้องนั้น น่าจะเกิดมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยแล้ว แต่ไม่มีหลักฐานการจดบันทึกไว้เป็นโน้ตเพลง ซึ่งมีบทเพลงพื้นเมือง ที่ขับร้องกลอนต้นแบบที่มีภาษาหยาบโลนมากอยู่เพลงหนึ่ง คือ "เพลงเทพทอง"...(อ้างในเอนกนาวิกมูล,2528:89-90)

นอกจากเพลงสุโขทัย หรือเพลงเทพทองนี้แล้ว ยังมีอีกหลายเพลงที่เข้าใจว่ามีมาแต่ครั้งสุโขทัย คือ เพลงนางนาค เพลงขับไม้บัณเฑาะว์ ซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ในพระราชพิธีของหลวง เช่น กล่อมพระบรรทม กล่อมพระเศวตฉัตร เป็นต้น (บัญญา รุ่งเรือง,2516:45)

มนตรี ตราโมท (2515:165) กล่าวว่า เทพทอง เป็นการแสดงพื้นเมืองเช่นเดียวกับเพลงฉ่อย แต่ว่าถ้อยคำที่เขาเล่นพื้นเมืองนี้หยาบโลนกว่าการแสดงใด ๆ ทั้งนั้น เพลงเทพทองนี้เมื่อได้เปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการมาเป็น

Copyright by Mahidol University

เพลงละคร มีปี่พาทย์รับขึ้น ได้เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า เพลงสุโขทัย เพราะอาจจะมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยแล้ว ในเรื่องที่ว่าเพลงขับร้องเกิดก่อนเพลงบรรเลงรับร้องนี้ มนตรี ตราโมท (2535:สัมภาษณ์) ก็ได้กล่าวยืนยันไว้ด้วย

เพลงขับร้องเป็นเพลงชนิดที่เกิดมาก่อนเพลงบรรเลง เพราะมนุษย์สามารถใช้เสียงของตน เปล่งเสียงร้องออกมา ก่อนที่จะมีความคิดประดิษฐ์เครื่องดนตรีต่าง ๆ ขึ้น เพราะในวิถีชีวิตของมุนษย์นั้นต้องมีการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดลำนำ คำร้องต่าง ๆ ขึ้น จนพัฒนาการมาเป็นบทเพลงดังที่มีผู้ศึกษาเรื่องบทเพลงและการขับร้องไว้ ดังนี้

สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (2506:240) ทรงกล่าวว่า "การร้องคิดว่าเกิดขึ้นจากเปล่งเสียงอุทานอันเกิดขึ้นแต่ความดีใจ เศร้าใจและเปล่งออกเพื่อให้สงบ ให้พร้อมเพรียง จึงไม่เปนภาษาอะไร เช่น เฮโล โฮ่ฮิ้ว ต่อมาจึงคิดคำที่เป็นภาษามากขึ้นทุกทีกลายเป็นเพลงต่าง ๆ เช่น เพลงปรบไก่ ว่าเกี้ยวกันแล้วจึงนำเข้าสู่ดอกสร้อยสักวา และร้องลำนำต่าง ๆ

พูนพิศ อมาตยกุล (2529:3) กล่าวว่าเพลงนั้นน่าจะเกิดขึ้นในที่พักของมนุษย์ก่อน โดยเสียงมนุษย์นั่นเอง เสียงที่ทำขึ้นนั้น อาจจะทำเลียนเสียงธรรมชาติของสัตว์ ของน้ำที่กำลังไหล ของกิ่งต้นไม้ใบไม้ที่ไหวตามลม โดยชนบางกลุ่มเพลงอาจเกิดขึ้นเพื่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในชนบางกลุ่มอาจจะเกิดมาเป็นเพลงกล่อมลูกก่อนแบบอื่นก็ได้

อุทิศ นาคสวัสดิ์ (2530:139) กล่าวว่า อันการร้องนั้น ท่านว่าได้เกิดขึ้นในหมู่มนุษย์เราก่อนที่จะมีการรำและทำเพลง เมื่อมีร้องแล้วจึงมีรำและทำเพลงเกิดขึ้นทีหลัง จนมาเรียกติดต่อกันไปเสียว่า "ร้องรำทำเพลง" ที่จะกิดการร้องขึ้นครั้งแรกนั้น คงเป็นด้วยมีการเปล่งเสียงอุทาน อันเกิดจากได้รับความกระทบกระเทือนทางอารมณ์ เช่น ดีใจ เสียใจ เศร้าใจ อะไรพวกนี้ ฉะนั้นเสียงร้องครั้งแรกจึงฟังไม่ใคร่เป็นภาษาเท่าใดนัก

ชิ้น ศิลปบรรเลง (2516:5) กล่าวว่าการพูดที่มีเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ มีระยะจังหวะสั้น ยาวนั้น ได้วิวัฒนาการมาเป็นเพลงสำหรับขับร้องอันเกิดจากการขับลำนำ ซึ่งใช้เฉพาะการบูชาพระผู้เป็นเจ้านั้น ได้ถูกนำมาใช้เพื่อความ

Copyright by Rangsit University

บันเทิงและการงานต่าง ๆ ด้วย มนุษย์มีนิสัยดนตรีอยู่ในตัวแทบทุกคน ฉะนั้นในการทำงานและพักผ่อนก็มีดนตรีบะปนอยู่โดยมิได้ตั้งใจ ในการทำงานพร้อมกัน เช่น ลากไม้ก็มีจังหวะเป็นอาณัติสัญญาณ มีคำร้องเป็นเพลงสั้น ๆ บ้าง ยาวบ้าง แม้ยามพักผ่อนก็มีการเล่น การร้อง ซึ่งได้กลายเป็นการเล่นพื้นเมืองในลำดับต่อมา

2.2 <u>แหล่งกำเนิดเพลงขับร้องของไทย</u>

มนุษย์ร้องเพลงด้วยจุดประสงค์ต่าง ๆ บ้างก็ร้องเพื่อแสดงความชื่นชมในธรรมชาติอันงดงาม บ้างก็ร้องเพื่อปลุกจิตวิญญาณให้บังเกิดความเลื่อมใสต่อศาสนา บ้างก็ร้องเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากงานที่ทำ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533:349) ซึ่งลักษณะของเพลงขับร้องที่เกิดขึ้นจากสังคมของพื้นบ้านนั้น มีเพลงขับร้องที่เกิดขึ้นตามกลุ่มของวัฒนธรรมของผู้เป็นเจ้าของ เช่น เพลงพื้นบ้านของกลุ่มวัฒนธรรมไทยล้านนาได้แก่ จ๊อย ไทยพุทธ ได้แก่ เพลงร่อยพรรษา และไทยมุสลิม ได้แก่ ลำตัด ฯลฯ เพลงพื้นบ้านของกลุ่มชนในภาคต่าง ๆ เช่น ภาคอีสาน ได้แก่ หมอลำ ภาคเหนือ ได้แก่ซอ-น้อยใจยา และภาคกลาง ได้แก่ เพลงฉ่อย เพลงเรือ บรบไก่ เป็นต้น

เพลงขับร้องของไทยเรานั้น พัฒนาขึ้นมาจากเพลงพื้นบ้าน จากบ้านมาสู่ "วัด" ซึ่งหมายถึงชุมชนต่าง ๆ และในที่สุดก็ได้รับการขัดเกลาจนดีขึ้นเป็นลำดับ จนถึงขั้นเพลงขับร้องชั้นสูงอันเป็นระดับของ "วัง" ลักษณะของการพัฒนาเรื่องเพลงขับร้องใน 3 สถาบัน บ้าน วัด และวัง ดังกล่าวนี้ สามารถแสดงถึงความผูกพันซึ่งกันและกัน ที่ลื่นไหลต่อเนื่องกันในแต่ละสถาบัน หรือบางเพลงก็มีการกระโดดข้ามขั้นหรือแลกเปลี่ยนกันดังแผนภูมิที่แสดงไว้นี้

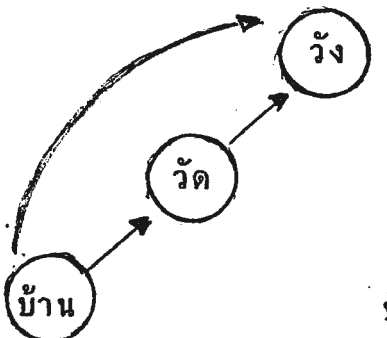

รูปที่ 1

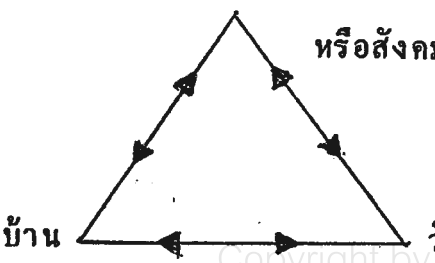

รูปที่ 2

Copyright by Mahidol University

เรื่องความสัมพันธ์ของบ้านและวัดนี้ มีปรากฏมาแต่สมัยสุโขทัยแล้ว จากหลักฐานในจารึกอโศการาม สมัยพญาลิไทกล่าวไว้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางของชาวบ้าน มีการสร้างเครื่องดนตรีประเภทเครื่องห้าที่เรียกว่า "ปญฺจคิก ตุริยะ" ขึ้น และมีการเรียน การสอน โดยใช้วัดเป็นแหล่งประสิทธิ์ประสาทวิชาดนตรี ตุริยางคดนตรีของไทย จึงมีความสัมพันธ์กับวัดมาแต่โบราณ (อุดม อรุณรัตน์, มปป. 29)

ดังนั้นลักษณะของสังคมไทยในสมัยโบราณ การดนตรี และบทเพลงต่าง ๆ มีแหล่งกำเนิด และวิวัฒนาการมาจากสถาบันที่เป็นหลักในสังคมสมัยนั้น ทั้ง 3 สถาบันดังที่กล่าวไว้เพราะทั้งสามสถาบัน บ้าน วัดและวัง มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังที่พูนพิศ อมาตยกุล (2536:206-207) กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

"ความสัมพันธ์กันระหว่างประชาชนผู้ปกครองบวงชน และศาสนานั้น เปรียบเสมือนแรงสามแรงที่ช่วยยึดเหนี่ยวรวมกันไว้ กล่าวโดยทั่วไปเสมือนกับว่าเป็นสามเหลี่ยมแห่งความรวมกำลังกันสืบทอดความเป็นชาติ นั่นคือสามเหลี่ยมแห่งบ้าน วัด และวัง สามารถค้ำจุนกันได้ ซึ่งเปรียบเสมือนเส้าสามเส้าที่มั่นคงแข็งแรง และช่วยอุปถัมภ์ค้ำชูให้มั่นคง

เมื่อมีคนเก่งทางดนตรีและนาฏศิลป์ขึ้นในบ้าน โอกาสที่จะแสดงให้คนรู้จักคราวละมาก ๆ บ้านนั้นก็จำเป็นต้องพึ่งวัด มีการว่าจ้างให้เข้าไปแสดงในงานวัด หรือแสดงให้แก่วัด เพื่อวัดได้ผลประโยชน์และชาวบ้านนั้นก็พอใจเพราะได้บุญ วัดและบ้านจึงพึ่งพาอาศัยกันในเรื่องดนตรีและนาฏศิลป์เป็นอย่างดีเสมอมา ดังจะเห็นได้ชัดในประวัติของตระกูลพาทยโกศล ซึ่งได้มีความผูกพันกับวัดกัลยาณมิตรมาเป็นเวลานับร้อยปี"

ท่านที่บุญหนักศักดิ์ใหญ่เป็นขุนนางเป็นท้าวพระยามหากษัตริย์ รวมทั้งพระราชวงศ์นั้น เมื่อว่างภารกิจก็ต้องการความสุขจากดนตรี และนาฏศิลป์ ท่านเหล่านี้สามารถพึ่งทั้งวัดและทั้งบ้าน บางท่านหรือบางวัดมีความผูกพันใกล้ชิดกับบ้านดนตรีโดยเฉพาะ และได้บ้านนี้มาช่วยงานการบันเทิง เป็นหน้าเป็นตาขึ้นกับวังของท่าน บ้านดนตรีนั้นก็ได้รับความคุ้มครองและผลประโยชน์จากวัง เรื่องนี้เห็นได้ชัดจากประวัติความเกี่ยวข้องระหว่างวังบางบุนพรหมของสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กับบ้านดนตรีของท่านครูจางวางทั่ว พาทยโกศล (อ้างในธนาคารกรุงเทพฯ, 2535:206)

Copyright by Mahidol University

วิวัฒนาการของเพลงขับร้องไทย ที่มีการปรับเปลี่ยนจากสถาบันบ้าน วัดและวังนั้น สามารถแสดงให้เห็นถึงบทเพลงต่าง ๆ ที่ใช้ขับร้องกันมาตั้งแต่สมัยโบราณโดยมีการถ่ายโยงและสืบทอดซึ่งกันและกัน เพลงขับร้องที่จะยกมาเป็นตัวอย่างนี้มีการวิวัฒนาการไปตามลำดับ โดยเริ่มจากระดับล่าง คือบ้านไปสู่วัด จากวัดไปสู่วัง หรือเริ่มต้นเกิดขึ้นจากสถาบันชั้นสูงคือ วังก่อนแล้วจึงย้อนกลับมาที่บ้าน หรือวัดก็มีอยู่ด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการพัฒนาของบทเพลงสำหรับขับร้องนั้น ได้ปรับเปลี่ยนลักษณะของคำประพันธ์ที่ใช้เป็นบทร้องที่มีการพัฒนาขึ้นเป็นขั้นตอนตามสถาบันที่บทเพลงนั้น ๆ เกิดขึ้น หรือคิดขึ้นขับร้องกัน ซึ่งบทร้องเพลงมีลักษณะของภาษา สำนวนและถ้อยคำ ตลอดจนลีลา จังหวะ และทำนองเพลงพอจะจำแนกได้ดังนี้

บทเพลงในระดับบ้าน

บทร้องสั้น เรียบง่าย เป็นแบบกลอนหัวเดียว ร้องซ้ำไปซ้ำมา มีเอื้อนน้อยหรือบางครั้งไม่มีเอื้อน มีอัตราจังหวะหรือมีแบบห่าง ๆ บทเพลงไม่มีหน้าทับ เช่น เพลงกล่อมลูก เป็นจังหวะสามัญ

บทเพลงในระดับวัดหรือชุมชน

เป็นเพลงที่มีอัตราจังหวะง่าย ๆ เช่น จังหวะปรบไก่ มีจังหวะถี่ขึ้นกว่าเดิมคล้ายอัตราชั้นเดียวคือ เพลงพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น เพลงปรบไก่ เพลงเทพทอง เพลงเรือ เพลงเกี่ยวข้าว ขอทาน ฯลฯ แล้วขยายขึ้นเป็นเพลงสองชั้น

เป็นเพลงอัตราจังหวะสองชั้น เช่น เพลงประกอบการแสดงละครต่าง ๆ เช่น ลิเก ฯลฯ เพลงพื้นบ้านบางเพลงที่ร้องช้า เช่น เพลงชาวไร่ พวงมาลัย เพลงโคราช ซอน้อยใจยา ฯลฯ

บทเพลงในระดับวังหรือเมือง

เป็นเพลงที่มีอัตราจังหวะมากขึ้นและลีลาจังหวะวิจิตรพิสดารขึ้นกว่าเดิม เช่น เพลงจังหวะสองชั้น ที่มีเอื้อนวิจิตพิสดาร เช่น เพลงสีนวล เพลงฉุยฉายแม่ศรี และเพลงสามชั้น ซึ่งพัฒนาต่อไปเป็นเพลงเถา

Copyright by Mahidol University

บทร้องใช้เป็นลักษณะคำประพันธ์ประเภทร้องกรอง แบบฉันทลักษณ์ต่าง ๆ เช่น กลอน กานท์ กาพย์ ร่าย โคลง ฯลฯ คือมีแบบแผนมากขึ้น และยาวขึ้นเรื่อย ๆ ดังตัวอย่างบทร้องเพลงสำหรับการฟังที่ร้องคนเดียว ซึ่งใช้เป็นเพลงสำหรับการเห่กล่อม บทปลอบเด็กและเพลงร้องเล่นทั้งของเด็ก และของผู้ใหญ่ที่ใช้ภาษาเรียบง่าย เนื้อความสั้น ร้องซ้ำกลับไปกลับมา เช่น

เจ้าเนื้อละเอียด

เจ้าเนื้อละเอียดเอย ช้างเข้าในพะเนียด แม่มิให้เจ้าไปดูช้างพลายตกมัน มันคลั่งเป็นบ้าอยู่ แม่ห้ามไว้มิให้ดู
บุญชูของแม่คนเดียวเอย

(บทของเก่า)

วัดโตนด

วัดเอ๋ยวัดโตนด มีต้นข้าวโพดสาลี
เจ้าลูกเขยตกยาก แม่ยายก็พรากลูกสาวหนี
ต้นข้าวโพดสาลี ตั้งแต่นี้จะโรยรา

(บทของเก่า)

แม่งู

แม่งูเอ๋ย กินน้ำบ่อไหน
กินน้ำบ่อทราย ย้ายไปก็ย้ายมา
กินน้ำบ่อโศก โยกไปก็โยกมา
กินน้ำบ่อหิน บินไปก็บินมา
กินหัวกินหาง กินกลางตลอดตัว

(บทของเก่า)

Copyright by Mahidol University

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างเพลงที่ใช้ร้องโต้ตอบกันของผู้ใหญ่ ซึ่งใช้ในการร้องเล่นและร้องเกี้ยวพาราสีกัน ได้แก่ บทร้องเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น เพลงเรือ เพลงบอก เพลงโคราช ลำตัด เพลงเทพทอง ฯลฯ เป็นต้น

2.3 <u>การแบ่งประเภทเพลงขับร้อง</u>

ตามที่กล่าวมาแล้วว่า เพลงไทยสามารถแบ่งออกเป็นลักษณะต่าง ๆ หลายประเภทด้วยกัน โดยมีผู้ศึกษาเรื่องเพลงไทยได้แบ่งประเภทของเพลงไทย ซึ่งสรุปได้ดังนี้

พูนพิศ อมาตยกุล (2529:67) เสนอความว่า เพลงไทยแบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ เพลงบรรเลงล้วนอย่างหนึ่งและเพลงบรรเลงประกอบการขับร้องอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งแต่ละกลุ่มยังแยกประเภทออกไปดังนี้ เพลงบรรเลงล้วนได้แก่ เพลงโหมโรง หน้าพาทย์ เพลงเรื่องและเพลงท้ายเครื่อง ส่วนเพลงประกอบการขับร้องได้แก่ เพลงตับ เพลงเถา และเพลงเกร็ด เป็นต้น

อุทิศ นาคสวัสดิ์ (2530:95-100) กล่าวว่า การแบ่งเพลงไทยนั้นนอกจากจะแบ่งเป็นวรรค เป็นท่อน เป็นตัว เป็นจับและอื่น ๆ แล้ว ยังสามารถจัดเพลงเป็นชุดต่าง ๆ ได้ คือ ชุดเป็นเพลงเถา ชุดเป็นองค์ ชุดเป็นเรื่อง ชุดเป็นตับ และชุดแบบอื่น ๆ คือ เพลงโหมโรง เพลงท้ายเครื่อง หรือเพลงลูกบท เป็นต้น นอกจากนี้เพลงไทยยังสามารถแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ เพลงที่ใช้ดนตรีล้วน ๆ เช่น เพลงโหมโรง หน้าพาทย์ ฯลฯ และเพลงสำหรับขับร้อง เช่น เพลงสามชั้น สองชั้น ชั้นเดียว เพลงเถา และเพลงตับ

สงัด ภูเขาทอง (2532:133-206) กล่าวว่า การจัดระบบหมวดหมู่ของเพลงเป็นสัญญาณนัดหมาย เพื่อผู้ฟังได้เข้าใจ และรับรู้ในอิริยาบถต่าง ๆ ของผู้บรรเลงอันเป็นเหตุให้เกิดลักษณะของเพลงที่ใช้บรรเลงมากมาย และยังคงยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีสืบเนื่องมา ลักษณะของเพลงไทยต่าง ๆ จำแนกได้ตามความสำคัญ เช่น เพลงชุด เพลงเถา เพลงตับ เพลงเกร็ด เพลงกรอ เพลงโหมโรง เพลงลูกหมด เพลงออกภาษา และ
เพลงส่งท้าย เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

จะเห็นได้ว่าลักษณะของเพลงไทยนั้นมีมากมายหลายรูปแบบ ซึ่งมีผู้รู้และนักวิชาการทางดนตรีได้จำแนกแยกแยะไว้หลายลักษณะ โดยถ้าได้พิจารณาดูแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามีวิธีการแบ่งประเภทที่คล้ายคลึงกันมาก ทั้งบทเพลงสำหรับบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีและบทเพลงสำหรับขับร้อง ตลอดจนเพลงที่ใช้บรรเลงล้วน ๆ และเพลงรับร้องด้วย การจำแนกประเภทของเพลงไทยที่ใช้สำหรับการขับร้องโดยเฉพาะนั้น สามารถจัดลักษณะของเพลงออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ โดยในกลุ่มใหญ่นั้น ยังจำแนกย่อยออกเป็นชนิดต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย ทั้งที่เป็นเพลงขับร้องสมัยเก่าและสมัยใหม่ที่ได้พัฒนาการไปจากรูปแบบเดิม ซึ่งบทเพลงบางประเภท ยังได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงประยุกต์ให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน

การแบ่งประเภทของเพลงขับร้องนั้น สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ลักษณะใหญ่ ๆ ตามกลุ่มต่าง ๆ ดังที่ผู้วิจัยได้จำแนกไว้ต่อไปนี้

2.3.1 แบ่งตามลำดับการกำเนิดเพลงตามกาลเวลาที่ผ่านมา ได้แก่บทเพลงต่อไปนี้

2.3.1.1 เพลงกล่อมลูก

2.3.1.2 เพลงเกี้ยวสาว (ร้องคนเดียว)

2.3.1.3 เพลงปฏิพากย์ (ร้องโต้ตอบกัน)

2.3.1.4 เพลงดอกสร้อยสักวา*

2.3.1.5 เพลงเสภาสองชั้น*

2.3.1.6 เพลงเสภาสามชั้น*

2.3.1.7 เพลงเถา*

2.3.2 แบ่งตามลักษณะการใช้งาน ได้แก่ บทเพลงต่อไปนี้

2.3.2.1 เพลงร้องประกอบพิธีกรรม

2.3.2.2 เพลงร้องประกอบการแสดง

1) การแสดงพื้นบ้าน

2) การแสดงบนเวทีหรือการละคร

Copyright by Mahidol University

2.3.2.3 เพลงสำหรับการฟังโดยเฉพาะ

1) เพลงเกร็ดสองชั้น และเพลงดอกสร้อยสักวา*

2) เพลงเกร็ดสามชั้น*

3) เพลงเถา*

2.3.3. แบ่งตามรูปแบบของบทเพลง

2.3.3.1 เพลงเกร็ด

2.3.3.2 เพลงดอกสร้อย

2.3.3.3 เพลงประเภทสักวา*

2.3.3.4 เพลงเกร็ดสามชั้น*

2.3.3.5 เพลงตับ

1) เพลงตับสองชั้น

2) เพลงตับสามชั้น

2.3.3.6 เพลงเถา

2.3.3.7 เพลงลา

2.3.3.8 เพลงประกอบอื่น ๆ

1) เพลงภาษา

2) เพลงออกภาษา

3) เพลงหน้าพาทย์

หมายเหตุ "*" หมายถึง เป็นต้นกำเนิดของเพลงเถา

เพลงขับร้องที่จำแนกไว้ข้างต้นนี้จะได้อธิบายถึงรายละเอียดเฉพาะเพลงร้องประเภทเพลงเถาและเพลงต่าง ๆ ที่พัฒนาไปเป็นเพลงเถาโดยตรง ส่วนเพลงประเภทอื่น ๆ สามารถศึกษาได้จากหนังสือดนตรีไทยที่เกี่ยวกับทฤษฎีดนตรี ประวัติดนตรีและสังคีตนิยม ฯลฯ ส่วนเพลงขับร้องประเภทที่จะพัฒนาไปสู่เพลงเถานั้นได้แก่ประเภทของเพลงที่มีเครื่องหมาย "*" กำกับไว้ ดังจะได้อธิบายรายละเอียดต่อไปดังนี้

Copyright by Mahidol University

2.3.1.4 เพลงดอกสร้อยและสักวา

ในการกล่าวถึงพัฒนาการของบทเพลงขับร้องระดับต่าง ๆ นั้น ได้กล่าวถึงลักษณะของบทดอกสร้อย ซึ่งเป็นเพลงขับร้องในระดับที่ 2 ที่พัฒนาการมาจากระดับที่ 1 คือ เพลงร้องในบ้าน เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงร้องเล่น และเพลงเกี้ยวสาว เพลงดอกสร้อยเป็นเพลงร้องที่มีบทร้อง ซึ่งพิถีพิถันในการแต่งลักษณะของคำประพันธ์มีแบบแผน และไพเราะคมคายมากขึ้น ในส่วนของทำนองเพลงที่ใช้ร้องนั้น มีการเอื้อนมากและประณีตกว่าเดิม มีอัตราจังหวะกำกับที่แน่นอนเป็นแบบ "หน้าทับ" ซึ่งบทดอกสร้อยในสมัยอยุธยาได้กำหนดไว้หลายหน้าทับ โดยเรียกว่า "ทับ" เช่น "ทับปรบไก่ ทับพัดชา และทับนางไห้" เป็นต้น บทเพลงดอกสร้อยนี้มีบทที่ใช้ร้องกันมาแต่ครั้งกรุงเก่าแล้ว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2523:30) ได้ทรงอธิบายเกี่ยวกับดอกสร้อยสักวาไว้ดังนี้

"ดอกสร้อยกับสักวาผิดกันที่ดอกสร้อย เล่นกันแต่ 2 วง ชายวง 1 หญิงวง 1 และร้องลำต่าง ๆ ร้องยากกว่าสักวา เพราะต้องหัดคนร้องให้ร้องลำต่าง ๆ ให้มาก ส่วนสักวานั้นเล่นกี่วงกี่วงก็ได้ วิธีเล่นเอาเรื่องอะไร ๆ มาสมมติ เช่น เรื่องซ่อนหา เรื่องทอดผ้าป่า ตลอดจนเรื่องอิเหนา รามเกียรติ์ เลือกแต่เรื่องที่มีข้อความสำหรับที่จะพูดจาโต้ตอบกัน แล้วสมมติให้เป็นตัวบททุก ๆ วง ดังเช่นเล่นเรื่องรามเกียรติ์ตอนท้าวมาลีวราชว่าความสมมติวงหนึ่งให้เป็นพระราม วงหนึ่งให้เป็นทศกัณฐ์ วงหนึ่งให้เป็นนางสีดา วงหนึ่งให้เป็นท้าวมาลีวราช ดังนี้เป็นต้น แล้วแต่จะแต่งบทโต้ตอบกัน ไม่ต้องถือเอาถ้อยคำในบทละครเป็นสำคัญ ลำที่ร้องสักวานั้นเมื่อเล่นเรื่องลำพระทองลำเดียวทุกวงต่อจวนเลิกจึงร้องลำอื่นส่งวงละลำสองลำแล้วก็เลิก เพราะฉะนั้นสักวาร้องง่ายกว่าดอกสร้อย

บทสักวากับบทดอกสร้อย วิธีแต่งผิดกันเล็กน้อย บทสักวามีกำหนด 4 คำเป็นบทหนึ่ง และขึ้นต้นด้วยคำว่า "สักวา" ทุกบท สัมผัสบทต่อบท ไม่ต้องคล้องกัน ส่วนบทดอกสร้อยนั้นจะแต่งบทละ 4 คำ หรือ 6 คำก็ได้ แต่ตรงบท

Copyright by Mahidol University

ต่อบทต้องรับสัมผัสก่อน จึงจะลงมือคิดบทต่อได้ บทดอกสร้อยกับสักวาผิดกันดังกล่าวมานี้" (อ้างในมนตรี ตราโมท,2523:30)

การเล่นดอกสร้อยและสักวา ที่เกิดมาแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีแล้วนั้น มีบทดอกสร้อยสวรรค์ครั้งกรุงเก่าเป็นหลักฐานปรากฏมาจนถึงปัจจุบันนี้ เป็นอย่างมากในเรื่องของการเล่นดอกสร้อยนั้น มนตรี ตราโมท (2523:29) กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

การเล่นดอกสร้อย ในสมัยกรุงอยุธยานั้นนิยมเล่นกันอย่างแพร่หลายมาก และกวีผู้บอกก็สามารถจริง ๆ สังเกตดูถ้อยคำล้วนไพเราะคมคายทั้งสิ้น นอกจากนั้น ในทางบรรจุทำนองเพลงก็พิถีพิถันมาก กำหนดทั้งชื่อเพลง และหน้าทับที่ตีประกอบได้อย่างเรียบร้อย เช่น บทดอกสร้อยสวรรค์ครั้งกรุงเก่าจะกำหนดชื่อเพลงและหน้าทับที่ใช้ไว้ด้วย ส่วนเครื่องดนตรีมีแต่จำพวกกำกับจังหวะเท่านั้น

เพลงดอกสร้อยเป็นเพลงที่ใช้ร้องเล่นในเรือ ซึ่งมีโทน ทับ ฉิ่งและวงมโหรีไว้บรรเลงรับด้วย คำว่าเพลงเรือที่กล่าวไว้ในกฎมณเฑียรบาล สมัยกรุงศรีอยุธยานั้น อาจหมายถึงดอกสร้อยสักวา หรือเหมาเรียกเพลงทุกชนิดที่ร้องเล่นในเรือก็ได้ (เอนก นาวิกมูล,2528:74)

ในเรื่องที่เกี่ยวกับบทร้องนั้น ลักษณะของกลอนดอกสร้อยที่เล่นกันนั้นเขาไม่ลงเอย เพื่อบังคับให้ผู้บอกบทต่อไปได้ แต่งต่อให้รับสัมผัสด้วย (มนตรี ตราโมท,2523:29) ดังตัวอย่างบทดอกสร้อยของหญิงและชายที่ใช้ร้องโต้ตอบกันในสมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น

บทชาย ร้องลาสร้อยสน พัดชา

คิดเอยคิดถึง แสนคนึงท่าน้องไม่วายวัน
เรียมหลับประเพ้อละเมอฝัน ว่าอยู่ด้วยกันทุกราตรี
ในฝันว่ารสเอมโอช บราโมทย์ด้วยความเกษมศรี
ราพึงคนึงนารี มิตรจิตก็มีมิตรใจ ฯ4 คำฯ

(กรมพระยาดำรงราชานุภาพ,2470:3)

Copyright by Mahidol University

บทหญิง ร้องลำระส่ำระสาย ทับพระทอง

ได้เอยได้ฟัง พลาดพลั้งก็สมในอาไลย
กล่าวแกล้งเจ้าแสร้งปราไสย หวังจะให้น้องนี้หลงกล
ยังจะจริงจังดังปากว่า แล้วข้าจะค้างในกลางหน
ขึ้นชื่อว่าชายสิหลายกล จะยินยลนั้นยังฉงนใจ
ความจริงสิไม่เจรจา เอาแต่คารมมาปราไสย
ชมแต่รสแล้วจะปลดไป อิ่มใจเจ้าแล้วไม่นำพา
เจ้าช่างยอโฉมประโลมรูป ช่างลูบช่างโลมระโบมว่า
อย่างแกะแวะเวียนเจรจา ข้าไม่หลงเล่ห์ด้วยรูปทรง

ฯ8คำฯ (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2470:4)

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการเล่นดอกสร้อยและสักวานั้น มีส่วนที่แตกต่างกันอยู่ในเรื่องบทร้องและวิธีการร้อง ตลอดจนลักษณะของบทเพลงขับร้อง ซึ่งในเรื่องของสักวานั้น มนตรี ตราโมท (2523:572) ได้อธิบายไว้ดังนี้

"ในการเล่นสักวา ซึ่งเป็นการเล่นของไทยสมัยโบราณอย่างหนึ่ง ที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย คนบอก (บท) สักวาต้องเป็นผู้ที่ปฏิภาณกวีอย่างคล่องแคล่ว เพราะต้องคิดกลอนว่าโต้ตอบกันในบัจจุบันคนร้องต้อมีเสียงไพเราะและทนทาน เพราะการร้องสักวาแต่ละเพลงยาวมาก และเล่นกันหลาย ๆ ชั่วโมง บางครั้งก็ตั้งแต่หัวค่ำจนรุ่งสว่าง การร้องโต้ตอบอันเป็นสามัญใช้แต่ทำนองเพลงพระทองเท่านั้น แต่เมื่อใกล้จะถึงเวลาเลิกทุกวงจะต้องร้องทำนองเพลงอื่น ๆ โดยมีบทเป็นใจความร่ำลา และแสดงความอาลัย ซึ่งเรียกว่า "ลำลา" ทำนองเพลงที่ร้องเป็นลำลานี้ ต่างวงต่างก็คิดประดิษฐ์แต่กันมา ประกวดอวดกันทั้งบทร้องและทำนองเพลง และเพลงที่เป็นลำลาของสักวานี้โดยมากมักจะเป็นเพลงที่มีสร้อยมีดอกต่อท้ายท่อน หรือแทรกระหว่างท่อนเสมอ เพราะนิยมกันว่าเพลงประเภทที่มีความไพเราะ และเป็นถ้อยคำให้มีน้ำหนักได้สนิทสนม"

Copyright by Mahidol University

ลักษณะของเพลงร้องสักวานั้น ในระยะแรก ๆ เป็นเพลงในอัตราสองชั้นเช่นเดียวกับดอกสร้อย และต่อมาได้พัฒนาไปเป็นเพลงในอัตราสามชั้น เพราะการเล่นสักวานั้น ผู้บอกบทสักวาจะต้องใช้เวลาคิดแต่งบทที่ยาก และมีหลายบทหลายวงที่เล่นกัน ต้องมีเวลาคิดนานๆจึงต้องส่งเพลงร้องแบบสามชั้น

เพราะฉะนั้น ในทางผู้ร้องจึงคิดช่วยให้คนแต่งมีเวลามากขึ้น โดยประดิษฐ์ทำนองร้องขึ้น เป็นสามชั้น และลูกคู่รับทวนอีกเที่ยวหนึ่ง เพลงสำหรับร้องสักวานั้น นอกจากเพลงสำหรับร้องอวดกันอย่างหนึ่งกับเพลงตอนลาจากกันอีกอย่างหนึ่งแล้ว การร้องดำเนินเรื่องการใช้เพลงพระทองสามชั้นเพลงเดียวเท่านั้น ส่วนเพลงที่ร้องอวดกัน บทเพลงก็แต่งขึ้นเป็นสามชั้นเหมือนกับการร้องเพลงในการเล่นสักวานี้เป็นเครื่องยืนยันด้วยว่า เพลงร้องซึ่งเป็นอัตราสามชั้นได้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา (มนตรี ตราโมท, 2527:30)

ตัวอย่าง **บทร้องเพลงจากบทสักวา**

สักวาอำลายุพาพักตร์ ขอฝากรักไว้กับทรวงดวงสมร
ขอฝากเนตรไว้กับนางนำทางจร ขอฝากกรไว้กับถันกัลยา
ขอฝากโอษฐ์ไว้ตอบโอษฐ์สุดาบ้าง ฝากนาสิกไว้กับปรางขนิษฐา
ฝากใจไว้กับจิตวนิดา ฝากกายาไว้กับกายโฉมฉายเอย

(ของเก่า สมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ทราบผู้แต่ง)

ส่วนลักษณะของเพลงที่ใช้ในการร้องเล่นดอกสร้อยนั้น ใช้เพลงในอัตราจังหวะสองชั้น ซึ่งพัฒนาการมาจากเพลงพื้นบ้านในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นอันดับแรกของเพลงขับร้อง เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงเกี้ยวสาว บทดอกสร้อยของเก่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น มีลักษณะต่างจากบทดอกสร้อย สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คือ ลักษณะของคำลงท้ายจะไม่ลงคำว่า "เอย" มักเป็นบทโต้ตอบกันระหว่างหญิง-ชาย ส่วนบทดอกสร้อยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จะมีคำลงท้ายว่า "เอย" ทุกบท และมักเป็นบทสั่งสอนให้ข้อคิดและคติสอนใจเป็นบทสุภาษิต ดังตัวอย่างบทร้องในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น

Copyright by Mahidol University

ร้องเพลงพัดชา

บักษ์เอ๋ยบักษ์ษิณ นกขมิ้นเรือเรืองเหลืองอ่อน
ถึงเวลาหากินก็บินจร ครั้นสายัณต์ผันร่อนมานอนรัง
ความเคยคุณสกุณาอุตสาหะ ไม่เลยละพุ่มไม้ที่ใจหวัง
เพราะพากเพียรชอบที่มีกำลัง เป็นที่ตัวคนรอดตลอดเอย

(หลางมลยธานุโยค, 2433)

ส่วนลักษณะบทร้องเพลงจากบทดอกสร้อยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้ว เพลงร้องประเภทบทดอกสร้อยที่ได้พัฒนากันต่อมาตั้งแต่เริ่มเกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ยังมีการละเล่นดอกสร้อยกันอยู่ นอกจากนี้ยังได้พัฒนาการไปเป็นบทเพลงขับร้อง เพื่อการพังการขับกล่อมเด็ก ๆ โดยมีเนื้อความสั่งสอนในแนวของบทสุภาษิตสอนใจ ซึ่งใช้เป็นบทเพลงเพื่อขับกล่อมที่โรงเลี้ยงเด็ก* ของพระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้า

---

* โรงเลี้ยงเด็ก คือสถานที่ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2430 โดยพระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ พระวิมาดาเธอ ซึ่งเป็นพระชายาองค์ที่ 3 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 สร้างขึ้นโดยทุนส่วนพระองค์ เพื่อใช้เลี้ยงเด็กกำพร้า หรือเด็กที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง จัดได้ว่าเป็นเนอสเซอรี่แห่งแรกของไทย ตั้งอยู่ที่ตำบลสวนมะลิ สร้างขึ้นเป็นเรือนให้เด็ก ๆ อาศัยอยู่ โดยจ้างแม่นมและพี่เลี้ยงให้คอยดูแลเรื่องอาหารการกิน การอยู่หลับนอน เพราะในสมัยนั้นการหลับนอนจะต้องมีการขับกล่อม พระวิมาดาเธอ จึงได้ทรงปรึกษากับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในการที่จะหาอะไรมาใช้ขับกล่อมให้เด็ก ๆ หลับนอน และอบรมสั่งสอนได้ด้วย จึงได้แนวคิดในการแต่งเพลงกล่อมเด็กขึ้นโดยแต่งบทร้องเป็นลักษณะของบทดอกสร้อย ซึ่งผู้แต่งบทดอกสร้อยที่ใช้ขับร้องนี้ คือบุคคลหรือข้าราชการในกระทรวงธรรมการสมัยนั้น โรงเลี้ยงเด็กนี้มีกิจการดำเนินการต่อมาจนถึงรัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คือจนสิ้นพระชนม์ชีพของพระวิมาดาเธอ จึงได้ยกเลิกไป (พูนพิศ อมาตยกุล :สัมภาษณ์)

Copyright by Mahidol University

สำนักหอสมุด

สายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฎ พระอัครชายาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระวิมาดาเธอ* ได้สร้างโรงเลี้ยงเด็กขึ้นประมาณ พ.ศ.2430 และทรงขอให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้สั่งให้บุคคลในกระทรวงศึกษาธิการช่วยกันแต่งบทดอกสร้อยเป็นบทเพลงเพื่อใช้กล่อมเด็กในโรงเลี้ยงเด็กของท่านในสมัยนั้น

บทดอกสร้อยที่แต่งขึ้นในสมัยนี้มีบุคคลต่าง ๆ แต่งไว้หลายท่าน ดังตัวอย่างเช่น บทที่แต่งขึ้นประมาณปี พ.ศ.2433

ร้องเพลงลมพัดชายเขา

ตั้งเอ๋ยตั้งไข่ จะตั้งใยไข่กลมก็ล้มสิ้น
ถึงว่าไข่ล้มจะต้มกิน ถ้าตกดินเสียก็อดหมดฝีมือ
ตั้งใจเราน้ีจะดีกว่า อุตสาห์อ่านเขียนเรียนหนังสือ
ทั้งวิชาสารพัดเพียรหัดบรือ อย่าดึงดื้อตั้งไข่ร่ำไรเอย

2.3.1.5 เพลงเสภาสองชั้น

เพลงเสภาเป็นเพลงขับร้องที่เกิดมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเกิดการขับร้องชนิดนี้มาจากการละเล่นพื้นบ้านของไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า "เสภา" เสภาที่เล่นกันนี้วิวัฒนาการมาจากการเล่านิทานที่พูดเป็นคำกลอน ซึ่งแต่เดิมคงจะไม่มีลำนำแต่อย่างไรต่อมาจึงได้เล่ากันเป็นทำนองอย่างที่เรียกว่า "การขับ"ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับ การร้อง การขับเสภานั้นแต่เดิม

---

* พระอัครชายา องค์ที่ 3 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นผู้ที่ทรงส่งเสริมให้กุลสตรีไทยในสมัยนั้น ได้ศึกษาในแขนงวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งทางด้านดนตรี ซึ่งท่านมีครูสอนขับร้องเพลงไทยประจำที่ตำหนักของท่าน คือ หม่อมส้มจีนเป็นครูคนสำคัญที่เป็นครูของ "ครูท้วม ประสิทธิกุล" ต่อมา โดยมีหน้าที่สอนให้เด็ก ๆ ร้องเพลงสามชั้นเป็นส่วนมากในสมัยนั้น (พูนพิศ อมาตยกุล,2523:157)

Copyright by Mahidol University

35340 ว.105ท.242

ไม่มีเพลงขับร้องและดนตรีเข้าไปปะปน แต่ต่อมาเมื่อวิธีการเล่นหรือขับเสภาได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากแบบแผนเดิมตามสภาพของสังคม และวัฒนธรรมจะนำทำนองเพลงของการขับร้องเข้าไปผสมผสานกับการขับเสภา ซึ่งสันนิษฐานกันว่าคงเพื่อให้ผู้ขับเสภาได้มีเวลาหยุดพัก จึงมีการส่ง "ลำ" หมายถึง การร้องทำนองเพลงต่างๆ เข้าผสม ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงเกิดมีปี่พาทย์ประกอบเสภา เพลงขับร้องก็เกิดตามมา ซึ่งในระยะต้นๆ นี้เป็นเพลงในอัตราสองชั้น ทั่ว ๆ ไปไม่ใช่อย่างละคร คงร้องตามความหมายของบทเสภาที่ส่งลำ

เพลงเสภานี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "เพลงร้องส่ง" เพราะว่าเดิมทีเดียวเพลงประเภทนี้ได้ใช้ร้องส่งในการขับเสภา เสภาในสมัยโบราณนั้นไม่มีปี่พาทย์หรือเครื่องดนตรีใด ๆ ประกอบ จนถึงสมัยรัชกาลที่ 2 จึงได้มีปี่พาทย์เข้าบรรเลงประกอบการร้องส่ง วิธีการก็คือ ขับเสภาไปพักหนึ่งแล้วก็ร้องส่งให้ปี่พาทย์รับ พอจบเพลงแล้วก็ร้องเพลงลาอีกเพลงหนึ่ง เพลงที่แทรกอยู่ในการขับเสภานี้ได้เปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ ต่อมาภายหลังจึงได้เปลี่ยนเป็นเพลงสองชั้นต่าง ๆ ตั้งแต่โหมโรงจนถึงเพลงลา ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 4 จึงเป็นสมัยที่วงการดนตรีปี่พาทย์ทั่วไป นิยมเพลงอัตราสามชั้นกันอย่างแพร่หลายในการขับเสภาจึงได้นำเอาเพลงอัตราสามชั้น เข้ามาร้องแทรกแทนเพลงสองชั้นของเดิม (มนตรี ตราโมท, 2527:97-98)

จึงกล่าวได้ว่าเพลงขับร้องที่เกิดในรูปแบบของเพลงเสภานี้มีลักษณะเป็นเพลงอัตราสองชั้น ซึ่งพัฒนามากขึ้นกว่าเดิมที่เป็นพื้นบ้าน และยังพัฒนาการจากเพลงสองชั้น ต่อไปเป็นเพลงในอัตราสามชั้น อีกกระบวนการหนึ่งด้วย ดังนั้นเพลงขับร้องประเภทนี้จึงมีเป็น 2 รูปแบบ คือ เพลงเสภาสองชั้น และเพลงเสภาสามชั้น ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนมาตามลำดับตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 4 และในตอนต้นรัชกาลที่ 3 ก็มีการร้องเพลงสองชั้น ตามแต่บทกลอนจะอำนวยให้ด้วย

Copyright by Mahidol University

เพลงเสภาในอัตราจังหวะสองชั้นนั้น กล่าวกันว่า เริ่มมีการขับร้องกันในระยะเริ่มแรกของการเล่นเสภาแต่โบราณแล้ว ซึ่งเป็นเพลงการร้องลำกันแบบกลอนสดเป็นลักษณะของเสภาที่เล่นเพื่อความตลกขบขัน ยังมิได้แต่งเป็นเรื่องอย่างที่นิยมกันต่อมา เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน ดังที่สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (2501:8) ทรงอธิบายไว้ว่า

"...เสภาเดิมเป็นเล่านิทานนั้น ยังมีนิทานอยู่เป็นเพื่อนท้องเรื่องก็เป็นเรื่องอะไรที่ขัน ๆ ลงท้ายก็ผูกเป็นกลอนสดร้องลำส่ง เช่น ""หมาลาวมันเอาของเจ้าไป พี่ถือหอกไล่ทัพแตกทัพแตนฯ" แล้วปี่พาทย์ก็รับ แต่เดิมเห็นจะไม่ได้รับปี่พาทย์ คงร้องเล่นเฉย ๆ อย่างเดียวกับที่ทรงพระดำริว่า เสภาเดิมคงเป็นกลอนที่สำคัญเป็นช่วง ๆ ฉะนั้น..."

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 ซึ่งมีการร้องส่งให้ปี่พาทย์รับนั้นคงใช้ปี่พาทย์เครื่องเล็กหรือเครื่องห้า โดยใช้สองหน้าเป็นเครื่องหนังแทนตะโพนและเพลงที่ร้องส่งสมัยนี้เป็นเพลงสองชั้นและชั้นเดียวทั้งสิ้น (มนตรี ตราโมท,2497:40) ซึ่งลักษณะของเพลงเสภาประเภทสองชั้นที่ใช้กันมาจนบัจจุบันนี้ คือ เพลงลา ซึ่งใช้ร้องส่งลำตอนสุดท้าย เช่น เพลงเต่ากินผักบุ้ง อกทะเล พระอาทิตย์ชิงดวง และนอกจากนี้ยังมีเพลงขับร้องในอัตราสองชั้นอื่น ๆ อีก เช่น เพลงกราวรำ ซึ่งใช้มาแต่แรกเริ่ม ตัวอย่างเพลงเสภาประเภทจังหวะสองชั้น

เพลงกราวรำเสภาสองชั้น

อนิจจาร้องมามิทันไร เวลาล่วงเลยไปได้กำหนด
การบรรเลงขับร้องจะต้องงด จึงกล่าวบทอำลาด้วยอาลัย
ขอฝากความไมตรีอารีสมาน แต่ปวงท่านด้วยจิตพิศมัย
จะระรื่นชื่นบานสำราญใจ บำราศภัยไกลทุกข์ทุกท่านเอย
(มนตรี ตราโมท แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงกราวรำเสภา*เป็นเพลงร้องประจำสำหรับขับร้องตอนที่เล็กบรรเลงเสภามาแต่โบราณ ซึ่งต่อมาได้นำไปดัดแปลงใช้ในการละครเป็นอัตราชั้นเดียวด้วย แต่การร้องกราวรำในเวลาส่งเสภานั้นใช้ในอัตราจังหวะสองชั้นและใช้กันมาก่อนเพลงลาอื่น ๆ ซึ่งต่อมาเพลงนี้ได้พัฒนาการต่อไปจนถึงเพลงสามชั้นและเพลงเถาที่เป็นเพลงระดับประณีต (Classic) ของไทยประเภทหนึ่ง บทร้องของโบราณนั้นมีความหมายเช่นเดียวกับบทที่นำมากล่าวไว้ข้างต้นนี้ แต่ไม่มีปรากฏอยู่และครูอาจารย์จำไม่ได้ จึงได้แต่งขึ้นใหม่โดยเลียนความหมายเดิม เพื่อให้เหมาะสมกับโอกาสของการขับร้อง

พระอาทิตย์ชิงดวง

เรื่อยเรื่อยภุมรินบินว่อน เกลือกเกสรบัวทองผ่องใส
รื่นรื่นรสสุคนธ์ชื่นใจ สองใจจ่อจิตสนิทนอน
ดอกเอ๋ยเจ้าดอกบัวผัน บุหงาสวรรค์ของเรียมนี่เอย
(สร้อย) เจ้าหน้านวลเอย เจ้าหน้านวลยวนใจให้พี่เชย
ไม่ละไม่เลยไม่ลืมชม แม้ห่างอินทรีย์อกพี่ระบม
อกตรอมอกตรมเสียจริงเอย
เจ้าภุมรินเอยกลั้วกลิ่นบุปผา เกสรผกาไม่ราโรย
จะคลึงจะเคล้าจะเฝ้าสงวน จะยั่วจะยวนเมื่อลมโชย
จะกอบจะโกยกลิ่นไปเอย
ดอกเอยเจ้าดอกโกมุท เจ้าแสนสวยสุดของเรียมพี่เอย

(บทเสภาเรื่อง พระยาราชวังสัน,รัชกาลที่ 6)

---

* เพลงกราวรำ เป็นเพลงที่มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ กราวรำเสภา กราวรำละครและกราวรำมอญ ทั้ง 3 เพลงนี้เป็นเพลงเดียวกัน แต่ใช้ต่างวาระกัน โดยเปลี่ยนเสียง "ลูกตก" เสียงสุดท้ายให้แตกต่างกัน ดังนี้ ถ้าเทียบกับโน้ตสากล บันไดเสียงซอล กราวรำละครจบด้วยเสียงเร กราวรำมอญ ในตับมโหรีจบด้วยเสียงลา และกราวรำเสภาจบด้วยเสียงซอล (มนตรี ตราโมท,2523:578)

Copyright by Mahidol University

2.3.1.6 เพลงเสภาสามชั้น

ลักษณะของเพลงเสภาได้ปรับปรุงเปลี่ยนมาตามลำดับ จนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนปลายหรือต้นสมัยรัชกาลที่ 4 วงการดนตรีไทยนิยมบรรเลงปี่พาทย์เพลงอัตราจังหวะสามชั้นกันอย่างแพร่หลาย ในการขับเสภาจึงเปลี่ยนแปลงแบบแผนของเพลงจากอัตราสองชั้นของเดิม มาขับร้องเพลงอัตราสามชั้นด้วย รวมทั้งเพลงโหมโรงและเพลงลาก็เช่นเดียวกัน ซึ่งนิยมใช้กันมาจนถึงยุคปัจจุบัน (มนตรี ตราโมท,2527:97)

ดังนั้นเพลงเสภาจึงได้เกิดขึ้นอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นเพลงในอัตราจังหวะสามชั้น โดยในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้มีการร้องเพลงที่จัดไว้เป็นแบบแผนของเพลงขับร้องส่งปี่พาทย์เสภา ซึ่งได้ยึดเป็นแบบแผนมาจนถึงปัจจุบันนี้ เพลงสามชั้นที่เกิดขึ้น เช่น เพลงพม่าห้าท่อน บุหลันสามชั้น จระเข้หางยาวสามชั้น และสี่บทสามชั้น เป็นต้น โดยจะนำมาขับร้องส่งกับปี่พาทย์ตามลำดับต่อจากการโหมโรงเสภาแล้ว ดังจะได้กล่าวถึงลำดับของการบรรเลงปี่พาทย์เสภา ที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณเป็นประเพณีของการบรรเลงดนตรีไทยประเภทหนึ่ง

การเรียงเพลงสำหรับ ปี่พาทย์เสภานั้น ได้กำหนดไว้เป็นแบบแผนและเรียงลำดับดังนี้

1) เริ่มต้นด้วยวงปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัวประลองเสภา

2) บรรเลงเพลงโหมโรง ซึ่งเป็นโหมโรงเสภาโดยเฉพาะในอัตราสามชั้น และจะต้องลงจบด้วยทำนองเพลงเรียกว่า "ท้ายเพลงวา"

3) เริ่มเพลงขับร้องอันดับที่ 1 คือเพลง "พม่าห้าท่อน"สามชั้น

4) เพลงขับร้องเพลงอันดับต่อมาคือ เพลงจระเข้หางยาว"สามชั้น

5) เพลงขับร้องอันดับที่ 3 คือ เพลงสี่บทสามชั้น

6) เพลงขับร้องอันดับที่ 4 คือ เพลงบุหลันสามชั้น

7) เพลงขับร้องอื่นที่ไม่จำกัด ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้เล่นและผู้ฟังต้องการซึ่งส่วนมากจะเป็นเพลงประเภททะยอย หรือเพลงลูกล้อลูกขัด

ลักษณะของเพลงเสภาสามชั้นนี้ ได้พัฒนาการต่อไปเป็นเพลงไทยอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งมีโครงสร้างและคีตลักษณ์ที่ประณีต และวิจิตรพิสดารมาก คือ

Copyright by Mahidol University

"เพลงเถา" (ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไป) และแบบแผนของเพลงเสภาในปัจจุบัน ก็เปลี่ยนเป็นร้องเพลงเถา แทนสามชั้นแบบโบราณ เช่นเพลงพม่าห้าท่อนเถา บุหลันเถา สี่บทเถา เป็นต้น

ตัวอย่างบทร้องเพลงเสภาสามชั้น

เพลงพม่าห้าท่อนสามชั้น

เดินทางมาในหว่างกระถางไม้ ดอกไม้รุกชาติดูดายดื่น
ลมหวนเกสรเมื่อค่อนคืน ชื่นชื่นชูกลิ่นถวิลใจ
จำปาเทศเกดแก้วพิกุลแกม ยี่สุ่นแซมสายหยุดพุดไสว
พยอมยงค์ดัดทรงสมละไม ชั้นในไว้กรงสาลิกา
นกแก้วจับคอนแล้วนอนเฉย แก้วเอ๋ยสาวรักเจ้าหนักหนา

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงบุหลันสามชั้น

ครั้งสิ้นแสงเทียนธูปประทีปตาม งามแสงจันทร์กระจ่างสว่างส่ง
พระพายพัดเกสรขจรลง บุษบงเบิกเบ่งระบัดบาน
เรณูนวลหวลหอมมารวยริน พระพายพัดตลบกลิ่นหอมหวน
เฉี่ยนฉิวปลิวช่อสุมามาลย์ ประสานกอดวันทองหลับระงับไปฯ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่ 21 ขุนแผนลุแก่โทษ)

2.3.1.7 เพลงเถา

เป็นเพลงขับร้องประเภทหนึ่ง ที่มีเทคนิควิธีการยากขึ้นกว่าเพลงที่กล่าวมาข้างต้น ลักษณะของเพลงคือ เพลงเพลงเดียวกันที่ขับร้องและบรรเลงติดต่อกัน โดยเริ่มตั้งแต่จังหวะสามชั้น สองชั้น และชั้นเดียว ซึ่งจะต้องดำเนินไปรวดเดียวจบ จะหยุดช่วงใดช่วงหนึ่งไม่ได้ ตัวอย่างเช่น ขับร้องและบรรเลงเพลงแขกบรเทศสามชั้น แขกบรเทศสองชั้น และแขกบรเทศชั้เดียวให้ติดต่อกันรวดเดียวจบ เรียกว่า เพลงแขกบรเทศ เถา เป็นต้น เพลงเถาที่ได้ยินกันอยู่เสมอ ๆ เช่น เพลงแขกต่อยหม้อเถา เพลงการเวก เถา เพลงหงส์ทอง เถา เพลงบุหลันเถา และเพลงแขกมอญบางขุนพรหมเถาเป็นต้น

Copyright by Mahidol University

การที่เรียกว่า "เพลงเถา" นั้นเรียกกันมาแต่โบราณ ซึ่งสันนิษฐานกันว่าคงจะเปรียบเทียบกับการเรียกภาชนะที่นำมาวางซ้อนกันหลาย ๆ ใบ เช่น ชามสามใบเถา เราจะเรียกเป็นเถา เป็นต้น เพราะเพลงชนิดดังกล่าว นำเอาเพลง 3 แบบมาร้องติดต่อกัน จึงเรียกว่า "เพลงเถา" เขียนเดียวกันนั่นเอง (รายละเอียดของเพลงเถาจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 3) ตัวอย่างบทร้องเพลงเถา

เพลงหกบทเถา

สามชั้น

อกเอ๋ยน่าน้อยใจนัก ชั่วช้าอัปลักษณ์บัดสี
ช่างกระไรไม่มีความดี เสียทีที่กำเนิดเกิดมา
ทำให้เดืองเบื้องบาทปิตุรงค์ เหมือนมิใช่เชื้อวงศ์อสัญหยา
ถึงม้วยมุดสุดสิ้นชีวา ก็ดีกว่าที่ได้รับอัปประมาณ

สองชั้น

ทั้งเจ็บทั้งอายทั้งขายหน้า อยู่ชั่วกัลปาวสาสานต์
ดังชาติตะละหนาสาธารณ์ ผิดพงศ์วงศ์วารทั้งปวงไป

ชั้นเดียว

เขาจะด่อนนินทาทุกแห่งหน จะทนอยู่ดูหน้าคนกระไรได้
ว่าพลางนางชักชายสะไบ ปิดพักตร์ร่ำไห้แล้วโศกาฯ

(อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกมอญบางขุนพรหมเถา

สามชั้น

ครานั้น พลายชุมพลได้ฟังก็ยั้งหยุด
จึงตอบว่าเราผู้เรืองฤทธิ์รุทธิ์ นามสมมุติว่าสมิงมัตรา
ถิ่นฐานบ้านเมืองเรานี้ อยู่ยังธานีหงสา
แมงตะยะและเม้ยมังตะยา เป็นบิดามารดาของเรา

Copyright by Mahidol University

สองชั้น

อาจารย์เราหรือชื่อสุเมธ เรืองพระเวทไม่มีใครดีเท่า
ตัวท่านที่ยกมาสู้เรา คือเป็นลูกเต้าเหล่าใคร
อนึ่งพระเจ้าอยุธยา ตั้งตำแหน่งยศฐาให้เพียงไหน
ชื่อเดิมของท่านนั้นชื่อไร ท่านผู้ใดเป็นครูอาจารย์ฯ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

ชั้นเดียว

ขับลำบรรเลงเป็นเพลงเถา เพลงมอญเก่าแสนเสนาะเพราะหนักหนา
แขกมอญบางขุนพรหมมีสมญา ฉันได้มาแต่วังบางขุนพรหม
(พระนิพนธ์ ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต)

จึงกล่าวได้ว่า รูปแบบและโครงสร้างของเพลงเถานั้น เป็นเพลงขับร้องที่มีลักษณะพิเศษและวิจิตรพิสดารกว่าเพลงขับร้องประเภทอื่น ๆ คีตลักษณ์และโครงสร้างของเพลงมีความยาวมากทั้งทางบรรเลงและทางขับร้อง เพลงเถา คือ เพลงเพลงเดียวที่ประกอบด้วยเพลงในอัตราจังหวะ 3 อัตรา นำมารวมกัน ซึ่งอัตราจังหวะของเพลงที่ใช้นั้นเริ่มจากช้า ปานกลาง และเร็ว (จะได้อธิบายถึงรายละเอียดในบทที่ 3-4 ต่อไป) อาจจะกล่าวโดยรวม ๆ ว่า เพลงเถาประกอบด้วยเพลง 3 อัตรา นำมารวมกันไว้ในโครงสร้างเดียวกัน ซึ่งเพลง 3 อัตรา นั้นได้แก่

1) เพลงชั้นเดียว บางครั้งอาจเรียนว่าหนึ่งชั้นก็ได้ เป็นประเภทเพลงร้องที่มีอัตราจังหวะเร็วที่สุด คือ จะแต่งขึ้นโดยตัดทอนทำนองเพลงจากสองชั้นให้สั้นลงเท่าตัว เพราะฉะนั้นจังหวะจะถี่กระชั้นขึ้นมาก และตรงกันข้ามกับเพลงสามชั้น เช่น ถ้าเพลงสองชั้นใช้เวลา 8 นาที เพลงชั้นเดียวหรือหนึ่งชั้นก็จะใช้เวลาเพียง 4 นาทีเท่านั้น ลักษณะเพลงจะมีลีลาและอารมณ์ที่คึกคักสนุกสนาน การร้องเอื้อนมีน้อย หรือบางเพลงอาจจะไม่มีเลย เพียงแต่มีลูกคอ

Copyright by Mahidol University

เล็ก ๆ น้อย ๆ จึงเป็นประเภทของเพลงที่ขับร้องง่าย ตัวอย่างเช่นเพลงรำวงทั่ว ๆ ไป เพลงรำวงพื้นบ้าน เช่น เพลงตามองตา เพลงช่อมาลี เพลงใกล้เข้าไปอีกนิด เพลงรำวงมาตรฐาน เช่น เพลงงามแสงเดือน เพลงรำมาซิมารำ เพลงคืนเดือนหงาย และเพลงไทยอื่น ๆ เช่น เพลงพม่ากลองยาว เพลงนาคราช เพลงเขมรไล่ควาย เพลงหนีเสือ เป็นต้น

2) เพลงสองชั้นเป็นเพลงไทยที่ถือกันว่าเป็นเพลงหลัก เพราะว่าลีลาจังหวะเป็นอัตราปานกลางเหมาะสำหรับผู้ฝึกหัดขับร้องระยะแรก ซึ่งจะจำทำนองได้ง่าย และส่วนมากจะเป็นเพลงสั้นไม่ยาวเกินไป และที่สำคัญคือเพลงสองชั้นนี้จะเป็นเพลงหลัก ซึ่งจะยึดเป็นแนวทางเพื่อแต่งเพลงอัตราสามชั้นและชั้นเดียว โดยจะใช้หลักการแต่งแบบเพลงไทย คือ ยืดออกเป็นสามชั้น และตัดให้สั้นเข้าเป็นชั้นเดียว ตัวอย่างเพลงสองชั้น เช่น เพลงแขกบรเทศ เพลงลาวเจริญศรี เพลงเขมรปากท่อ เพลงหงส์ทอง เพลงขึ้นพลับพลา เป็นต้น

3) เพลงสามชั้น เป็นเพลงที่มีอัตราจังหวะช้า ลักษณะของเพลงจะยาวออกเป็นหนึ่งเท่าตัวของเพลงสองชั้น คือ จะแต่งขึ้นโดยขยายออกจากเพลงสองชั้นให้มีจังหวะยืด หรือช้าลงอีกหนึ่งเท่าตัว เช่น เพลงสองชั้นมีความยาวเท่ากับ 2 ห้องเพลงของโน้ตสากล เพลงสามชั้นจะยาวเป็น 2 เท่า คือ 4 ห้องเพลงของโน้ตสากล นอกจากนี้ลีลาและอารมณ์ของเพลงจะช้ามากจนบางครั้งผู้ฟังจะเกิดความเบื่อ และที่สำคัญคือทำนองเพลงจะมีการร้องเอื้อนมาก บางเพลงเอื้อนยาวหลายประโยค หลายวรรค จึงจัดเป็นเพลงที่ค่อนข้างยากที่จะฝึกหัดขับร้องในระยะเริ่มแรก ตัวอย่างเพลงสามชั้น เช่น เพลงเขมรไทร-โยค เพลงนกขมิ้น เพลงราตรีประดับดาว เพลงอกทะเล ฯลฯ

เพลงทั้ง 3 ชนิดที่กล่าวมานั้น ได้เรียงลำดับไว้ตามลักษณะของการเกิดเพลงไทย ซึ่งเพลงชั้นเดียวจะเกิดลำดับที่ 1 และ เพลงสองชั้น ลำดับที่ 2 และเพลงสามชั้นเกิดขึ้นใน ลำดับที่ 3 แต่ในการแต่งเพลงเถานั้นมักนิยมเริ่มต้นด้วยเพลงอัตรา สามชั้นก่อนแล้วจึงต่อด้วยสองชั้นและชั้นเดียวตามลำดับ

Copyright by Mahidol University

2.4 <u>พัฒนาการของบทเพลงและบทขับร้อง</u>

ในการเกิดเพลงขับร้องจากแหล่งกำเนิดทั้งสาม คือ บ้าน วัด และวังนั้น มีบทเพลงอยู่หลายบทที่พัฒนาการต่อเนื่องกันไปจากสถาบันระดับต่ำขึ้นไปหาระดับสูง หรือจากระดับสูงลงมาสู่ระดับต่ำ และระดับกลาง หรือจะกำหนดเป็นระดับหนึ่งคือบ้าน ระดับสองคือวัด ระดับที่สามเป็นวัง หรือสถาบันระดับสูง โดยจะอธิบายถึงการวิวัฒนาการของบทขับร้องเพลงต่าง ๆ ดังจะยกตัวอย่างมาพอสังเขปดังต่อไปนี้

บทร้องที่เกี่ยวกับพระจันทร์

บทร้องในระดับที่ 1 คือ บ้าน จะเป็นบทเพลงสำหรับปลอบเด็กหรือเพลงใช้ร้องเล่นกันทั่ว ๆ ไป และสามารถใช้เป็นเพลงกล่อม และล้อเด็ก ๆ ดังบทร้องต่อไปนี้

จันทร์เจ้าเอ๋ย ขอข้าวขอแกง
ขอแหวนทองแดง ผูกมือน้องข้า
ขอช้างขอม้า ให้น้องข้าขี่
ขอเก้าอี้ ให้น้องข้านั่ง
ขอเตียงตั้ง ให้น้องข้านอน
ขอละคร ให้น้องข้าดู
ขอยายชู เลี้ยงน้องข้าเถิด
ขอยายเกิด เลี้ยงตัวข้าเอง

(บทของเก่า)

บทร้องระดับที่ 2 หมายถึง วัดหรือชุมชน กลุ่มชนในพื้นที่นั้น ๆ รวมทั้งสถานที่ที่ใช้เลี้ยงเด็ก ๆ หรือลูกหลานของบุคคลในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งสมัยโบราณสถานที่ที่ใช้รวบรวมและชุมนุมบุคคลในหมู่บ้านนั้น ๆ คือวัด ดังที่กล่าวมาแล้วว่าวัดมีบทบาทในสังคมมาก เป็นแหล่งที่พักพิงพึ่งพาของประชาชนในท้องถิ่นนั้นอย่างมาก บทร้องที่เกิดขึ้นในระดับที่ 2 นี้คือ ลักษณะของบทขับร้องประเภท "บทดอกสร้อย" ซึ่งพัฒนาการขึ้นจากระดับที่ 1 เพราะบทดอกสร้อยนั้นมีกระบวนกลอนที่ถูกประพันธ์ขึ้นตามหลักภาษาไทย มีสัมผัสคล้องจองกันบ้างและทำนองเพลง

Copyright by Mahidol University

เริ่มมีการเอื้อนมากขึ้นเป็นเพลงที่เริ่มมีอัตราจังหวะแบบในอัตราจังหวะสองชั้นและชั้นเดียว คือ เพลงพื้นเมืองชนิดต่าง ๆ เช่น เพลงเรือ เพลงฉ่อย เพลงเทพทอง ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีบทเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง และการละเล่นต่าง ๆ เช่น ลิเก ละครนอก ละครชาตรี และระบำรำฟ้อน ฯลฯ ดังบทร้องที่ใช้ร้องเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้าสองชั้น คือ

จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้า ใครขอข้าวขอแกงท้องแห้งหนอ
ร้องจนเสียงแห้งแหบถึงแสบคอ จันทร์จะรอให้เราก็เปล่าตาย
ยืมจมูกท่านหายใจเห็นไม่คล่อง ควรชี้ช่องเลี้ยงตนเร่งขนขวาย
แม้นเป็นคนเกียจคร้านพาลกรีดกราย ไปมัวหมายจันทร์เจ้าอดข้าวเอย

บทร้องดังกล่าวนี้พัฒนาจากระดับที่ 1 คือ บ้าน มาเป็นบทดอกสร้อยที่ใช้ขับร้องกล่อมเด็กในโรงเลี้ยงเด็ก (ซึ่งเป็นสังคมเมือง) เป็นลักษณะของเพลงที่พัฒนาการย้อนกลับคือ เกิดขึ้นจากระดับสูงที่เรียกว่า วัง เขียนลงมาให้โรงเลี้ยงเด็กฟังก็เป็นได้ และมีอยู่หลายบทเพลงที่ใช้ขับร้องกันอยู่

วิวัฒนาการของบทขับร้องดังกล่าวนี้ สามารถแสดงเป็นเส้นทางการเกิดบทขับร้องของเพลงระดับต่าง ๆ ได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

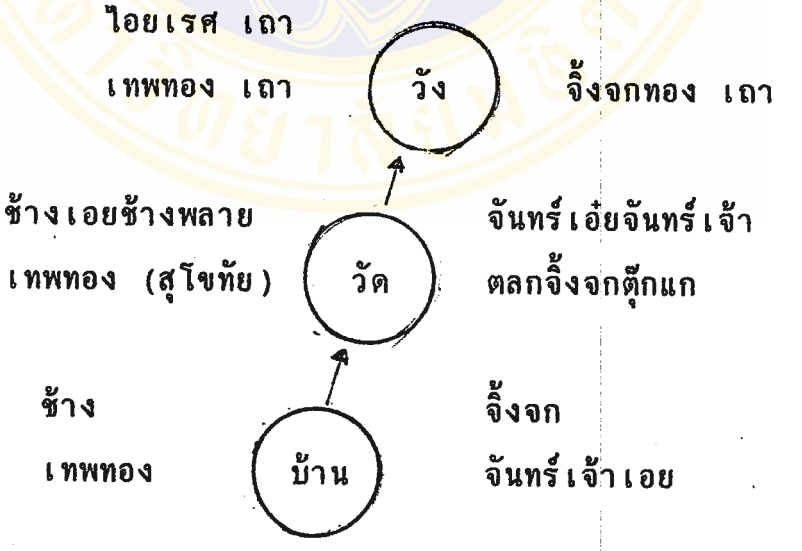

นอกจากบทขับร้องที่กล่าวถึงการวิวัฒนาการตามลำดับขั้นมาแล้วนั้น ยังมีเพลงและบทขับร้องอยู่อีกมากมาย เช่น

บทร้องเกี่ยวกับความเชื่อเรื่อง "จิ้งจก"

Copyright by Mahidol University

บทร้องระดับที่ 1 เพลงร้องเล่นสำหรับปลอบเด็กหรือเพลงล้อเด็ก ๆ ที่ร้องกันมาแต่แรกเริ่มของการขับร้องแล้วได้พัฒนาไปสู่เพลงจิ้งจกที่อยู่ในระดับสูงขึ้นอีก ดังเช่นบทร้องว่า

จก จก จก จับจิ้งจกมาให้นกกวัก
กวัก กวัก กวัก เมียไม่รักมาบอกจิ้งจก

บทร้องระดับที่ 2 เป็นเพลงตลกจิ้งจกตุ๊กแกที่ได้ดัดแปลงการละเล่นมาสู่ความเชื่อ โดยนำการละเล่นและความเชื่อมาผสมผสานกัน เป็นเพลงร้องเล่นในวังในอัตราจังหวะสองชั้น เช่น

ท่านเพคะ ฮึ จิ้งจกมันทัก
เอาบ่วงมาดัก ให้หม่อมฉัน
ท่านเพคะ ฮึ
ไหนนะนาง อยู่ข้างพระแกล
มันคอยชะแง้ ตะละวัก ฮึ
พระผ่านเกล้าช่วยคล้อง ให้น้องถี่เอย

(พูนพิศ อมาตยกุล, 2524:218-219)

บทร้องระดับที่ 3 เป็นบทร้องเพลงจิ้งจกทองเถา มีบทร้องซึ่งได้พัฒนาขึ้นในระดับที่ 3 ชนิดพิเศษซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องจิ้งจกทัก ดังบทร้องว่า

สามชั้น

แมลงมุมทุ่มอกอัศจรรย์ นกแสกแถกขวัญบนเวหา
จิ้งจกทักประจักที่หลังคา ก็รู้ว่ามารดาเจ้าบรรลัย
แสนสลดระทดระทวยทอด ประคองกอดคอน้องเข้าร้องไห้
โอ้แม่เรานี้คงมีภัย จะตายแล้วหรือไรไฉนนา

ฯลฯ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)
(บทร้องเพลง จิ้งจกทอง สามชั้น)

Copyright by Mahidol University

เทพทอง ร้องร่วมกับวงมโหรี ปี่พาทย์

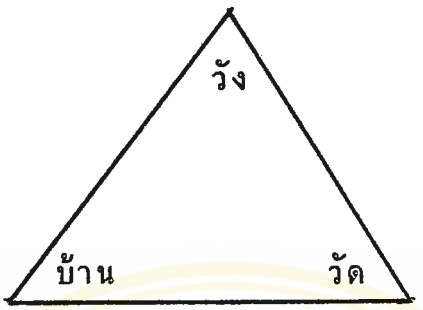

เทพทอง
แบบพื้นบ้าน
ไม่มีดนตรี มีแต่เครื่องคุมจังหวะ

เทพทอง
ประกอบการแสดงละคร
สุโขทัย มีดนตรีสอด

จากแผนภูมิอีกแบบหนึ่งข้างบนนี้ เป็นการแสดงถึง วิวัฒนาการของเพลงขับร้องคือ เพลงเทพทอง ที่เริ่มต้นจากระดับชาวบ้าน พื้นบ้านโดยแท้จริง จนถึงระดับชุมชนที่มีศูนย์กลางอยู่ที่วัด ซึ่งเป็นระดับที่ 3 และปรับเปลี่ยนบทร้องทำนองเพลงต่อไปอีกจนถึงระดับของชาววัง ซึ่งเป็นชั้นที่สูงที่สุดคือเพลงสามชั้นและเพลงเถา ดังตัวอย่างบทร้องแต่ละระดับ คือ

ระดับที่ 1 เพลงที่เกิดในบ้าน เป็นพื้นบ้านโดยแท้ที่จัดว่าเก่าแก่มาก ซึ่งเกิดมา 700 กว่าปีแล้ว การร้องแบบแรกนี้มีบทร้องกระทุ้งของลูกคู่ว่า "ฮ้าไฮ้" ดังตัวอย่างเช่น

เทพทองแบบพื้นเมือง

ที่มาพบประสบน้องก็ปองรัก เหลือจะหักหันเหเสน่ห์ได้ (ฮ้าไฮ้)
ทั้งเนตรหน้าเนื้อนางช่างสวยสด เมื่อเห็นแล้วเหลือจะอดรักไหว (ฮ้าไฮ้)
ฯลฯ

(บทของเก่า)

ระดับที่ 2 เป็นเพลงเทพทองอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการแสดงละครของชาวบ้านอย่างที่เรียกว่า ละครนอก คือ เล่นนอกพระราชวังและเมื่อพัฒนาไปเป็นเพลงประกอบการแสดงระบำ รำ ละครแล้ว เรียกว่า เพลงสุโขทัย ซึ่งใช้ในอัตราชั้นเดียวและสองชั้น ส่วนบทร้องลูกคู่ที่ร้องกระทุ้งว่า "ฮ้าไฮ้" นั้น ได้ตัดออกไป เช่น

Copyright by Mahidol University

เทพทองสำหรับละคร

บัดนั้น วิหาร์ตบมือแล้วเย้ยหยัน
ชะช่างถ่อมตัวชั่ววันนั้น จะมาลุกะโทษทัณเมื่อวันนี้
นี่เดชะท่านพระพี่เลี้ยงช่วย ถ้าหาไม่ก็จะม้วยลงเป็นผี
หม่อมเมียจะเกษมเปรมปรี จะนั่งล้อมสามีอยู่เป็นวง

ฯลฯ

(บทละครเรื่องไชยเชษฐ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

สุโขทัย (เทพทอง สองชั้น)

ข้าขอชุลีกรรมคำนับ พระคนธรรพด้วยใจสโมสร
จะดีดสีขับร้องทำนองกลอน จงศรีสถาพรทุกประการ
อนึ่งข้าขอประณตบทรัตน์ พระจุลจอมจักรพรรดิ์มหาศาล
คือองค์พระทรงครุฑไชยชาญ อวตารจากเกยีรสมุทรมา

(บทไหว้ครูมโหรีครั้งกรุงเก่า)

ระดับที่ 3 เป็นเพลงในชั้นสองของชาววัง ซึ่งมีลักษณะบทร้องเป็นกลอนแปดที่มีกระบวนกลอนสำนวนโวหารไพเราะขึ้น มีลีลาจังหวะและทำนองเพลงที่ช้าขึ้นกว่าเดิมในอัตรา สามชั้น ใช้การเอื้อนที่มากขึ้น บทเพลงมีความประณีตบรรจงอย่างที่เรียกว่าเป็นเพลง Classic แบบของฝรั่ง และการพัฒนาขั้นสูงสุดที่พิเศษและวิจิตรพิสดารขึ้น สมบูรณ์แบบขึ้นอย่างมาก คือ "เพลงเถา" ดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

เทพทองสามชั้น

ยอกรกึ่งเกล้าบงกชเกศ ไหว้ไทเทเวศร์เป็นใหญ่
อันเรืองรู้ครูครอบพิณไชย สถิตย์ในฉ้อชั้นกามา
ทรงนามชื่อบัญจศีขร ได้สั่งสอนศานุศิษย์ในแหล่งหล้า
เป็นตำหรับรับร้องสืบมา ปรากฏเกียรติในแผ่นดินดอน

(บทไหว้ครูมโหรีครั้งกรุงเก่า)

เพลงเทพทองเถานี้ เป็นการพัฒนาการที่สมบูรณ์แบบครบ 3 ระดับ คือ ตั้งแต่แบบพื้นบ้านไปสู่การแสดงละครและเป็นเพลงสามชั้น จนถึงเพลงเถา ซึ่งจะแสดงให้เห็นเป็นโน้ตเพลงแต่ละรูปแบบของทำนองเพลงดังต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

บทร้องเพลงเทพทอง

แบบพื้นบ้าน

บทโต้ตอบของหญิง-ชาย

ชาย ที่มาพบประสบน้องก็ปองรัก เหลือจะหักหันเหเสน่ห์ได้
ทั้งเนตรหน้าเนื้อนางช่างสวยสด เมื่อเห็นแล้วเหลือจะอดรักไหว
ที่จะขอมอบกายไว้กับน้อง อยู่ประคองเคียงข้างไม่ห่างไกล
น้องอยู่เดียวเปลี่ยวแดแม้จะสุข ก็บาราศขาดสนุกสนานใจ

หญิง

ว่าพี่จะพี่จ๋าอย่ามาวอน ล้วนแต่ปลดคดซ่อนไว้ภายใน
เพิ่งจะได้เห็นหน้าบอกว่ารัก เหลือสมัครใจปลงหลงเชื่อได้
ถึงน้องอยู่คนเดียวแสนเปลี่ยวจิต แต่ชีวิตก็ระรื่นชื่นสดใส
แม้ขาดคู่จู๋จี๋ที่สนุก ก็ไม่เห็นเป็นทุกข์อย่างไรไร
โบราณว่ามีลูกถูกกวนตัว ถ้ามีผัวยิ่งบวนกวนน้ำใจ
..... ฯลฯ ....."

(เอนก นาวิกมูล, 2527: 473-474)

บทร้องเพลงเทพทอง

สำหรับประกอบการแสดงละคร

จังหวะชั้นเดียว

บัดนั้น วิฬาร์ตบมือแล้วเย้ยหยัน
ชะช่างท่อมตัวชั่วนั้น จะมาลุกะโทษทัณเมื่อวันนี้
นี่เดชะท่านพระพี่เลี้ยงช่วย ถ้าหาไม่ก็จะม้วยลงเป็นผี
หม่อมเมียจะเกษมเปรมปรี จะนั่งล้อมสามีอยู่เป็นวง
..... ฯลฯ ....."

(กรมศิลปากร)

Copyright by Mahidol University

เทพทอง

แบบพื้นเมือง

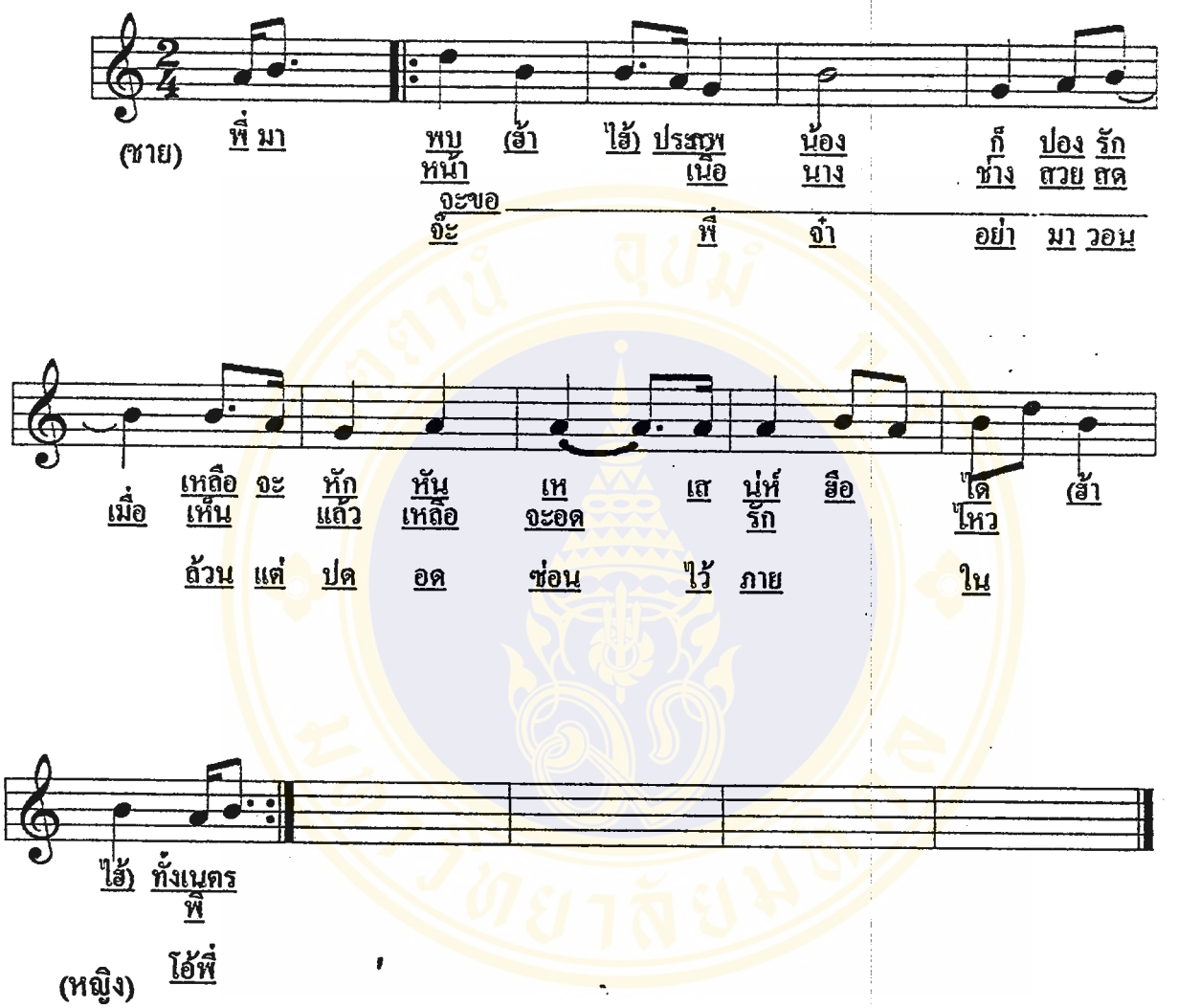

Copyright by Mahidol University

เทพทอง

จังหวะชั้นเดียว

ร้องประกอบละคร

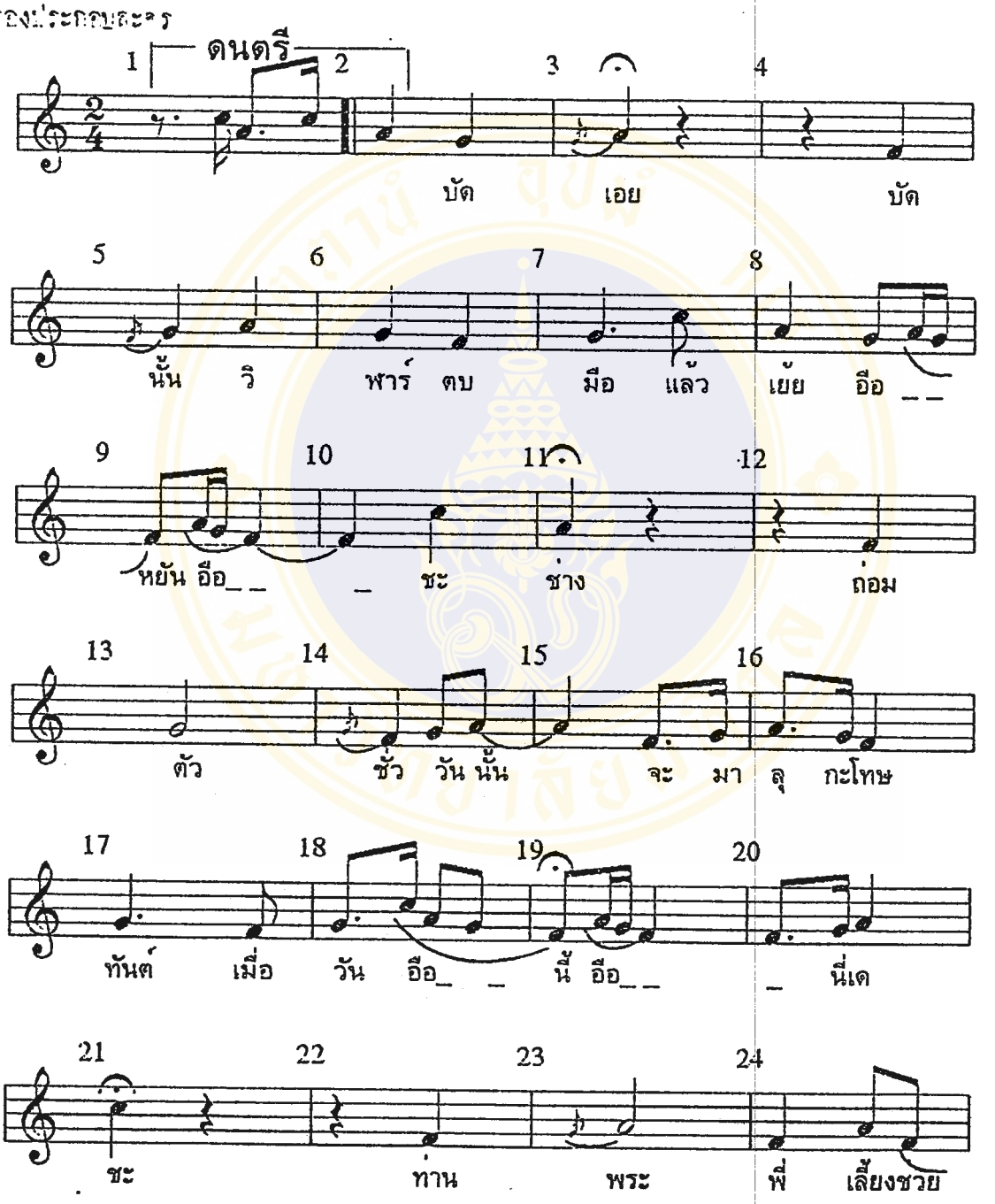

Copyright by Mahidol University

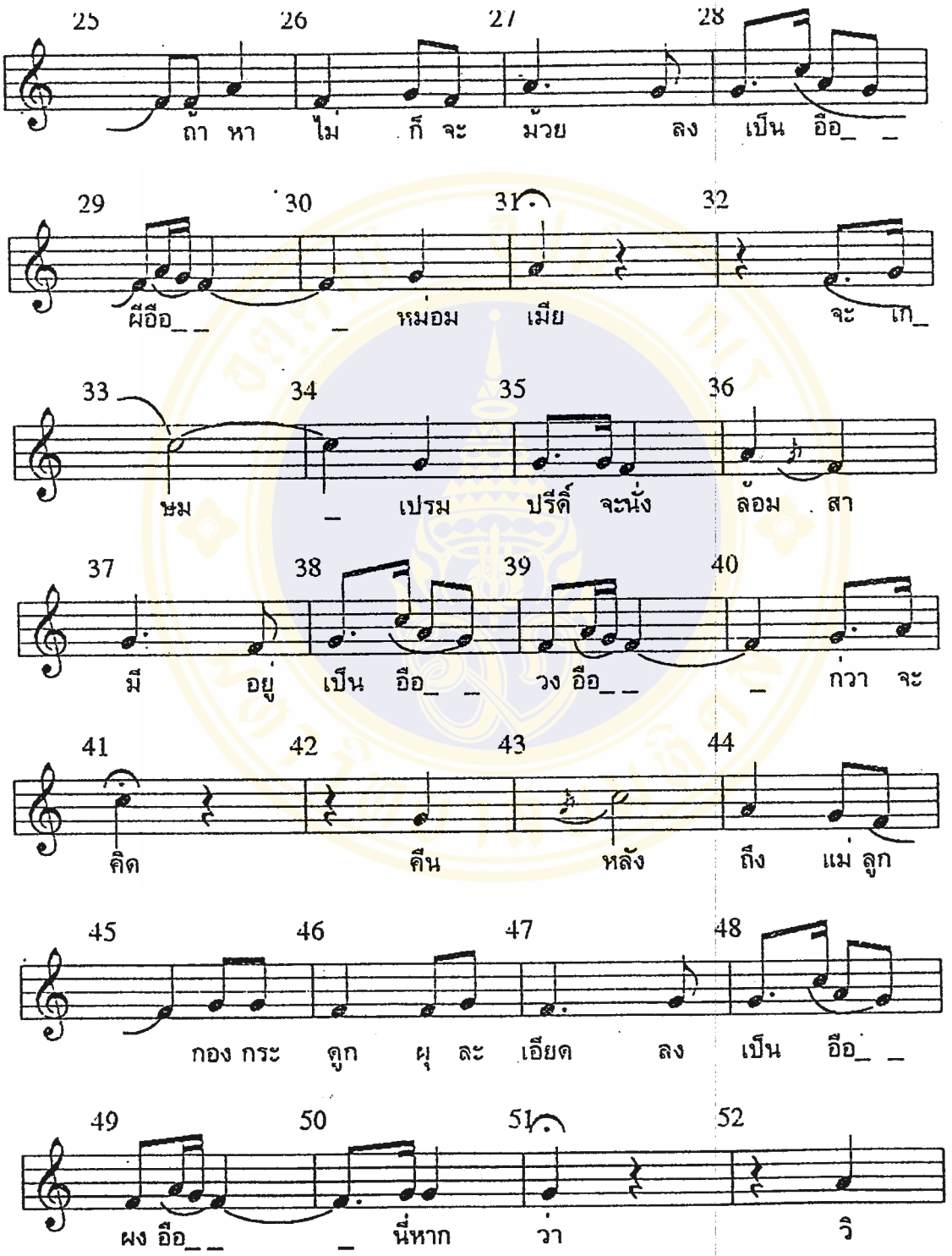

Copyright by Mahidol University

Copyright by Mahidol University

บทร้องเพลงเทพทอง เถา

สามชั้น

ยอกรกิ่งเกล้าบงกชเกศ ไหว้ไทเทเวศร์เป็นใหญ่
อันเรืองรู้ครูครอบพิณไชย สถิตในฉ้อชั้นกามา
ทรงนามชื่อปัญจศีขร ได้สั่งสอนสานุศิษย์ในแหล่งหล้า
เป็นตำหรับรับร้องสืบมา ปรากฏเกียรติในแผ่นดินดอน

สองชั้น ข้าขอชลีกรรมคำนับ พระคนธรรพ์ด้วยใจสโมสร
จะดีดสีขับร้องทำนองกลอน จงศรีสถาพรทุกประการ ฯ
อนึ่งข้าขอประนตบทรัช พระจุลจอมจักรพรรดิมหาศาล
คือองค์พระทรงครุฑไชยชาญ อวตารจากเกษียรสมุทมา

ชั้นเดียว

หวังจะทรงดับเข็ญให้เย็นยุค ทำนุกพระพุทธศาสนา
จะบำรุงผดุงแหล่งโลกา ให้โอฬาร์ล้ำชั้นดุษฎี

(บทไหว้ครูมโหรี ของเก่า)

Copyright by Mahidol University

เทพทอง (เถา)

สามชั้น

ครูอุทัย แก้วละเอียด

เครื่องรับ

Copyright by Mahidol University

เทพทองเถา(สามชั้น)

Copyright by Mahidol University

เทพทองเถา(สองชั้น)

Copyright by Mahidol University

เทพทองเถา(ชั้นเดียว)

Copyright by Mahidol University

บทเพลงที่แสดงถึงพัฒนาการ 3 ระดับ ตั้งแต่เพลงในบ้านจนถึงระดับสูงสุดที่เป็นเพลงคลาสสิคประเภท 3 ชั้น และเป็นบทเพลงเก่าอีกเพลงหนึ่ง ซึ่งได้พัฒนาการมาโดยลำดับ คือ เพลงหงส์ทอง เพลงนี้เป็นลักษณะของเพลงไทยภาคกลางโดยแท้จริงดังจะแสดงถึงบทร้องเพลงที่มีพัฒนาการมา 3 ระดับดังนี้

บทร้องระดับที่ 1 เป็นเพลงร้องสำหรับการละเล่น ตามวิถีชีวิตไทย มีอัตราจังหวะชั้นเดียว ใช้ขับร้องเล่นมาแต่โบราณ ซึ่งนับว่ามีความเก่าแก่มากอีกเพลงหนึ่งที่แพร่หลายทั่วไป และมีลักษณะใกล้เคียงเพลงพื้นบ้าน ดังตัวอย่างบทร้องในอัตราชั้นเดียวต่อไปนี้

เจ้าพระยาหงส์ทอง เจ้าบินลอยล่องลงคงคา
ตีนเหยียบสาหร่าย ปากก็ส่ายหาปลา
กินกุ้งกินกั้ง กินหอยตะพังแมงดา
กินแล้วโผมา จับต้นหว้าโพธิทอง

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2536: 338)

บทร้องระดับที่ 2 เป็นบทเพลงสำหรับการบรรเลงของโบราณคือ เพลงเรื่อง, เพลงช้า ซึ่งพัฒนามาเป็นอัตราสองชั้นและเป็นบทเพลงในระดับชุมชนหรือศูนย์กลางของวัฒนธรรม คือ วัดและยังใช้สำหรับการแสดงโขน ละครด้วย บทร้องเพลงหงส์ทองในระดับนี้ คือ บทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จ-พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และบทเพลงร้องประกอบละครดึกดำบรรพ์ของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ที่ปรับปรุงโดยมีการร้องประสานเสียงด้วย ตัวอย่างบทร้องของรัชกาลที่ 6 เช่น

เวสสุกรรม สองชั้น

ศิลปกรรมนำใจให้สร่างโศก ช่วยบรรเทาทุกข์ในโลกให้เหือดหาย
จำเริญตาพาใจให้สบาย อีกร่างกายก็จะพลอยสุขสราญ
แม้ผู้ใดไม่นิยชมสิ่งงาม เมื่อถึงยามเศร้าอุราน่าสงสาร
เพราะขาดเครื่องระงับดับราคาญ โอสถใดสะมานซึ่งดวงใจ

(บทเสภาสามัคคีเสวก, พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

Copyright by Mahidol University

นอกจากนี้บทเพลงระดับที่ 2 นี้ได้พัฒนาเป็น 3 รูปแบบโดยกล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นรูปแบบแรก และอีกรูปแบบหนึ่งที่พัฒนาบทเพลงขับร้องไปเป็นเพลงร้องต้น สำหรับการแสดงลิเกซึ่งจัดเป็นการละเล่นพื้นบ้านเพลงหนึ่ง วิธีการร้องจะดันไปนาน ๆ จึงจะทอดลงให้ดนตรี (ปี่พาทย์) บรรเลงรับ เป็นเพลงร้องที่แสดงถึงสัญญลักษณ์ของการแสดงลิเกดังตัวอย่างบทร้องของลิเกคณะสุชิน เทวผลิน ต่อไปนี้

เพลงหงส์ทอง (ร้องดันแบบลิเก)

อัศจอรอหันการันต์ยอ อัศจรรย์จริงหนอแปลกใจข้า
พอเข้ากอดเจ้าตัวสั่นดันบรรลัย เหตุไฉนตัวใหญ่ใจไม่กล้า
อัศจอรอหันอัศจรรย์จริงวา กอดค่อย ๆ มรณาแปลกใจจริง

(อ้างในอมรา กล่ำเจริญ, 2526: 50)

บทร้องระดับที่ 3 เป็นบทเพลงในอัตรา จังหวะ 3 ชั้น ที่พัฒนาการบทขึ้น โดยปรับปรุงจากเพลงเวสสุกรรมมาใช้ชื่อว่า "หงส์ทอง" อย่างเดิมอีกจึงจัดเป็นการพัฒนาการมีหมุนเวียนเปลี่ยนไปมา ซึ่งเพลงอัตราสามชั้นนี้มีการขับร้องมาตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ของกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว ลักษณะของทำนองเพลงและบทร้องมีความประณีตมากขึ้น การใช้จังหวะควบคุมมีทั้งจังหวะฉิ่งและจังหวะหน้าทับที่มีความสมบูรณ์มากกว่าเพลงในระดับที่ 1-2 เพราะทำนองเพลงมีลีลาอารมณ์และการใช้เสียงเอื้อนที่ละเอียดมากขึ้น ดังตัวอย่างบทร้อง ต่อไปนี้

เพลงหงส์ทองสามชั้น

หน้าร้อน เราเคยสุขสโมสรเกษมสันต์
ประหลาดแท้แปรไปเป็นเหมันต์ ให้หนาวครั่นสั่นสะทกหัวอกเรา
..... ฯลฯ ....."

(บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

Copyright by Mahidol University

เพลงหงส์ทอง ในระดับที่ 3 นี้สามารถพัฒนาการไปถึงขั้นสมบูรณ์ที่สูงสุดของเพลงขับร้องไทย คือ "เพลงเถา" โดยการแต่งของครูทางดนตรีถึง 2 ท่าน เพลงหงส์ทองในระดับนี้ จึงมี 2 ทางโดยได้มีการพัฒนาจากระดับที่ 1-2-3 ตามลำดับและในระดับนี้ ได้นำเพลงทั้ง 3 อัตรามาขับร้องรวมกันเรียกว่า เพลงหงส์ทองเถา ดังตัวอย่างบทร้องต่อไปนี้

เพลงหงส์ทอง เถา

สามชั้น

ดวงบุบผามาลีไม่มีจิต ยังหันหาอาทิตย์ที่แสงฉัน
เมื่อยามค่ำน้ำค้างพร่างไพรวัน รับแสงจันทร์อบอุ่นไม่ขุ่นมัว

สองชั้น

อันนารีมีจิตจะผิดไฉน แม้จุใจดงจีรังไม่หวังชั่ว
อนิจจาใจสตรีที่เมามัว มาพันพัวพาเพื่อนให้เอื้อนอาย

ชั้นเดียว

สีมาลีก็ไม่ได้จิตใจเอ๋ย อย่าหวังเลยว่าลำหับนับสหาย
ขอบิดามารดาอย่าระคาย ท่านทั้งหลายรู้เห็นเป็นพยาน

(บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

Copyright by Mahidol University

บทร้องเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องธรรมชาติ เช่น

ระดับที่ 1 (บ้าน) บทร้องเล่นสำหรับเด็ก พัฒนาไปสู่ระดับที่ 2 คือ เพลง 2 ชั้น

ฝนตกแดดออก นกกระจอกเข้ารัง
แม่หม้ายใส่เสื้อ ถ่อเรือไปดูหนัง
(หรือร้องว่า สากกะเบือเหน็บหลัง)

ระดับที่ 2 (วัด) เพลงนกกระจอกทอง 2 ชั้น ซึ่งได้พัฒนาไปสู่เพลงร้องในระดับที่ 3 คือ เพลง 3 ชั้น และพัฒนาสูงขึ้นไปถึงขั้นเพลงเถาที่จัดว่าเป็นเพลงประณีตหรือคลาสสิค (Classic) แบบของฝรั่ง ดังบทร้องว่า

บทร้อง เพลงนกกระจอกทอง เถา

3 ชั้น
เมื่อกลางวันฝนตกแล้วแดดออก นกกระจอกจ้อกันน่าหรรษา
บ้างจับคู่อยู่รายริมชายคา บ้างก็พาบินจู่เข้าสู่รัง
รั้วไม้ไผ่ตำลึงปรกนกกระจิบ ร้องจิบจิบจับคู่อยู่หยุดยั้ง
เข้าแฝงตนอยู่ใต้ให้ใบบัง พอประทับบังตนเมื่อฝนปรอย

2 ชั้น
กิ่งสะแกแลไปไหวไหววาบ นกกระจาบเคียงคู่อยู่ไม่น้อย
ดุจดังอยู่ในสถานวิมานลอย ผูกรังห้อยย้อยระย้าน่าชูชม
นกกระแตแต้แวดแผดเสียงร้อง ท่วงทำนองเป็นจังหวะเสียงขรม
เกาะบนหลังโคเต่าปลายเขาตม ช่างน่าชมจับคู่อยู่เคียงกัน

ชั้นเดียว
นกกระสาพาคู่อยู่ในหนอง ค่อยค่อยย่องจ้องจับขยับขยัน
ทั้งปลากบหลบดำพลันวัน หนีไม่ทันเป็นเหยื่อออกเบือไป
นกกระยางห่างคู่ออกจู่แล่น จิกตั๊กแตนจับปลิงวิ่งขวักไขว่
พอเรื่อแรงแสงตะวันก็ครรไล โผบินไปเป็นหมู่สู่รังนอน

(นายจำเนียร,ศรีไทยพันธุ์ แต่ง)

บทเพลงที่เกี่ยวกับสัตว์จะมีอยู่หลายเพลง ซึ่งบทขับร้องมีการพัฒนาการและปรับเปลี่ยนไปทั้ง 3 ระดับ เช่น นกขมิ้น นกเขา ไก่และช้าง เป็นต้น ดังจะนำบทขับร้องในแต่ละระดับมาแสดงให้เห็นดังนี้

Copyright by Mahidol University

บทร้องระดับที่ 1 (บ้าน) บทเพลงเกี่ยวกับช้าง

ช้างเอยช้าง ช้างหักเต่าร้าง ช้างกินใบไผ่
วัวกินหญ้า ม้ากินสลัดได หมูกินบอน
พังพอนกินไก่ สังข์ต้มไข่ นกขมิ้นเหลืองอ่อน

บทร้องระดับที่ 2 (วัด,ชุมชน) พัฒนาการไปเป็นเพลงร้องจากบทดอกสร้อยและเพลงที่ขับร้องสำหรับการแสดงต่าง ๆ ดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

บทดอกสร้อย (ร้องในอัตรา 2 ชั้น)

ช้างเอยช้างพลาย ร่างกายกำยำล่ำสัน
กินไผ่ใบดกตกมัน ดุดันโดยหมายว่ากายโต
มนุษย์น้อยทั้งหลายยังสามารถ เอาบ่วงบาศคล้องติดด้วยฤทธิ์โง่
อย่าถือดีดังช้างทำวางโต ต้องยืนโซติดตรอกไม่ออกเอย

บทร้องสำหรับการแสดงประกอบภาพนิ่ง

ช้างเอยช้างนิมิตร เหมือนไม่ผิดช้างมัฆวาน
เริงแรงกำแหงหาญ ชาญศึกสู้รู้ท่วงที
ผูกเครื่องเรืองทองทอ กระวิลทองหล่อทอแสงสี
ห้อยหูพู่จามรี ปกตระพองทองพรรณราย

ฯลฯ

(ร้องเพลงทะแยกลองโยน อัตรา 2 ชั้น ในตับพรหมมาศ,กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์)

บทร้องระดับที่ 3 (วังหรือเมือง,ชุมชน) พัฒนาการต่อไปเป็นเพลงขับร้องที่มีเอื้อนมากขึ้น ทำนองและลีลาจังหวะช้าและประณีตมากขึ้น ในอัตราจังหวะ 3 ชั้น ดังบทร้องในเรื่องขุนช้างขุนแผน

บทร้องเพลงไอยเรศ เถา

3 ชั้น รวยรื่นสุริยาระยับไม้ ไขสียอแสงลงอ่อนอ่อน
จัตุบาทคลาดคลานพนาดร ผูงกุญชรเข้าชัฏระบัดพง
นำโขลงคลาเคลื่อนมาคล่ำคลาย ทั้งพังพลายเนียมนิลดูระหง

Copyright by Mahidol University

โคบุตรสังขทันต์คันธ์ทรง อำนวยพงศ์สุประดิษฐ์ตระหง่านงาม
ชาติเชื้อเนื้อเกิดในป่าต้น เอกทันต์ทอกทนต์พินายหลาม
สีดอเดินเกริ่นโกรกตะโกรงตาม ค่อมข้ามขอนขัดตะโคงคุ้ย
พยัคฆาหมายสมันเขม้นหมอบ กระโชกหอบโฮกดินกระจุยฉาย
สมันแล่นโลดโดดกระจุย ตะกุยคุ้ยควบขึ้นบรรพต

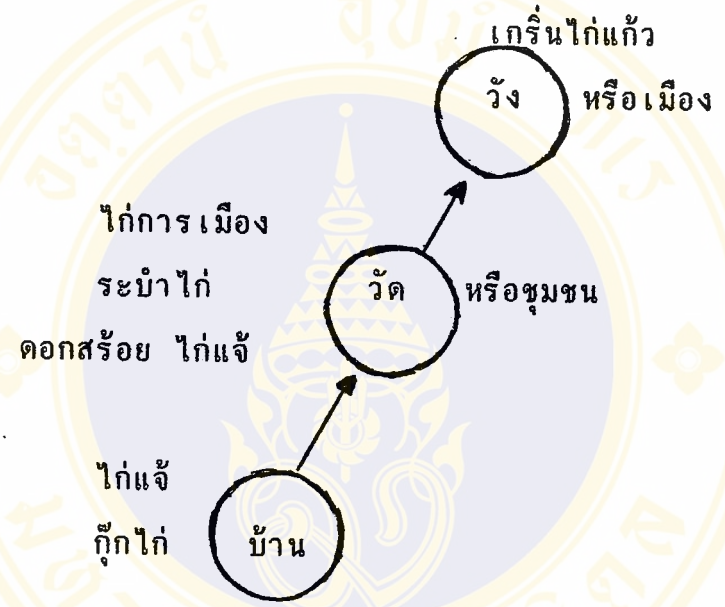

จากแผนภูมินี้เป็นบทเพลงเกี่ยวกับไก่แบบต่าง ๆ ดังบทร้องตามลำดับ **บทร้องระดับที่** 1 เกิดจากบ้านเป็นบทเพลงที่ใช้ร้องเล่นสำหรับเด็ก หรือเป็นประเภทเพลงปลอบเด็กที่มีบทร้องสั้น ๆ เรียบง่าย มีคำคล้องจองกันบ้างตามลักษณะของบทร้องเพลงไทยทั่ว ๆ ไป ดังบทร้องต่อไปนี้ทั้ง 2 บท

บทกุ๊กไก่ (ระดับบ้าน)

กุ๊ก กุ๊ก ไก่ เลี้ยงลูกจนใหญ่ ไม่มีนมให้ลูกกิน
ลูกร้องเจี๊ยบเจี๊ยบ แม่ก็เรียกไปคุ้ยดิน ทำมาหากิน
ตามประสาไก่เอย

(บทของเก่า)

Copyright by Mahidol University

บทไก่แจ้

ไก่แจ้เอย พลัดแม่ไก่ลาย
เขี่ยกินหาดทราย ไก่ลายดอกหมาก
อย่าโฉเจ้าเอย ไก่เราขันยาก
ไก่ลายดอกหมาก ขันเพราะนะทูนหัวเอย

(บทของเก่า)

บทร้องระดับที่ 2 เกิดจากวัดหรือชุมชน เป็นบทเพลงที่มีบทร้องพัฒนาขึ้นไปเป็นบทดอกสร้อย ซึ่งมีลักษณะบทร้องที่ปรับเปลี่ยนไป และได้พัฒนาการต่อไปถึงเพลงประกอบการแสดง เช่น เพลงสร้อยแสงแดง หรือลาวจ้อย ที่ใช้ร้องระบำไก่ เพลงไก่แก้วเชิดฉิ่ง ที่พัฒนาไปถึงระดับที่ 3 คือ วัง ซึ่งเป็นเพลงที่ยากขึ้น นอกจากนี้ยังได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นเพลงร่วมสมัย แบบจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ร้องเป็นภาษาไทยปนภาษาต่างประเทศด้วย ดังตัวอย่างบทร้อง

บทดอกสร้อย เพลงสองชั้น

ไก่เอ๋ยไก่แจ้ ถึงยามขันขันแซ่กระชั้นเสียง
โก่งคอเรื่อยร้องซร้องสำเนียง พังเพียงบรรเลงวังเวงดัง
ถ้าตัวเราเหล่านี้หมั่นนึก ถึงคุณครูผู้ฝึกสอนสั่ง
ไม่มากนักสักวันละสองครั้ง ดงจะตั้งแต่สุขทุกวันเอย

(บทดอกสร้อย สุภาษิต)

บทร้องระบำไก่ (ลาวจ้อย)

สร้อยแสงแดงพะพราย ขนเขียวลายระยับ
ปีกสลับเบ็ญจรงค์ เลื่อมลายยงหงส์สะบัด
ขอบตาชาดพะพริ้ง สิงคลิ้งหงอนพรายพรรณ
ขานขันเสียงเอาใจ เดือยหงอนใสสีลำยอง

ฯลฯ

(บทละครเรื่องพระลอ, กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์)

Copyright by Mahidol University

นอกจากบทร้องในละครเรื่องพระลอนี้แล้ว ในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีการเชิญชวนให้ประชาชนปลูกผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์นั้น ได้พัฒนาไปเป็นเพลงเกี่ยวกับไก่พันธุ์ต่าง ๆ ของฝรั่งและไทยเรา ในลักษณะล้อเลียนเพลงระบำไก่บทเดิมดังมีบทร้องเพลง "ไก่การเมือง" เขียนไว้ดังนี้

ขนล้วนดำดังนิล ทั่วกายินอ๊อสตรอลอปส์
น้ำตาลกอร์ปแดงโชติ โร้ดไอร์แลนด์ แดงรูจี
สีล้วนขาวสกาวก่อง งามผุดผ่องไวท์แอนด๊อท
ดำขาวปลอดสลับสี บาร์พลีมัทรัตนเรืองรอง
สร้อยลำยองแดงพราย ขนดำฉายมันระยับ
ปีกสลับเขียวแดงฟ้า เดือยงองามไก่อูไทย "

(มนตรี ตราโมท แต่ง)

บทร้องระดับที่ 3 เป็นการพัฒนาขึ้นสูงสุดของชาววังหรือเมืองที่เป็นบทเพลงซึ่งมีลีลาจังหวะและทำนองเพลงในระดับที่ประณีตมากคือ ทำนองเกริ่นไก่แก้วในจังหวะพิเศษ ดังบทร้องเช่น

ไก่เอย ไก่แก้ว กล้าแกล้วกายสิทธิ์ฤทธิ์ผีสิง
เลี้ยวล่อลอราชฉลาดจริง เพราพริ้งหงอนสร้อยสวยสอางค์
ทำทีแล่นถลาให้คว้าเหมาะ ย่างเหยาะกรีดปีกไขร้หาง
ครั้นพระลอไล่กระชั้นกั้นกลาง ไก่ขวัญหันห่างราชา

ฯลฯ

(เพลงเชิดฉิ่ง, กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์)

นอกจากพัฒนาการของบทร้องจากที่กล่าวถึงบทเพลง และบทขับร้องต่าง ๆ ดังที่ยกตัวอย่างมาแล้วนั้น ยังมีบทร้องเพลงที่เริ่มต้นจากระดับสูง คือ วัง ซึ่งจัดเป็นระดับที่ 3 แล้ววิวัฒนาการย้อนกลับไปสู่ระดับที่ 2 ซึ่งเป็นวัดและบ้านในระดับที่ต่ำที่สุด เช่น บทร้องเพลงต่อไปนี้ ที่จะแสดงให้เห็นแผนภูมิการเปลี่ยนแปลงของบทเพลงแต่ละระดับด้วย คือ

Copyright by Mahidol University

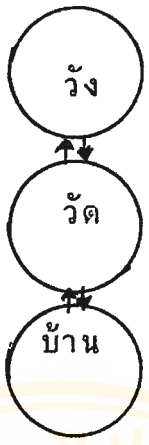

ลักษณะของบทร้องในแต่ละระดับ

ระดับที่ 3 สถาบันชั้นสูง คือ วัง เป็นบทร้องระดับของคนชาววัง หรือสังคมเมือง ใช้ขับร้องก่อนในชั้นต้นแล้วจึงพัฒนาการไปสู่ระดับที่ 2 ดังบทร้องที่ประณีตไพเราะ เช่น

โอ้เจ้าดวงพวงพุ่มประทุมทอง หวังประคองเชยชมสมถวิล
บัวสองดอกออกสง่าในวาริน เกิดโกมินขึ้นที่ทรวงของดวงใจ
อยากจะเด็ดเอามาดมให้สมรัก เห็นยากนักเหนี่ยวยุดจนสุดไหล่
จะเด็ดก้านกลัวสะท้านเสทือนใบ อยากจะได้มาทั้งกอไว้ต่อพันธุ์

(มนตรี ตราโมท, 2523:211)

ระดับที่ 2 สถาบันระดับกลาง คือวัดหรือชุมชน ชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนไปอีกรูปแบบหนึ่ง เช่น

ปองจะเด็ดบัวบาน ครวญคิดนานหวั่นเจ้าของ
ใจหมายดึงโน้มโลมลอง หากบัวไม่มีเจ้าของจะชมทั้งสองประทุม
เอื้อมมือหมายดึงเพียงดอกบาน ก็เกรงสะท้านถึงก้านดอกตูม
แสนเสียดายเหมือนชายหมดภูมิ จะเด็ดดอกตูมยังนึกเสียดายดอกบาน
เรือเร็วไปหน่วยค่อยค่อยทวน บัวหอมชวนอกสะท้าน
งามทั้งบัวตูมบัวบาน เทพไทยทุกแดนพิมาน ประทานสมดังตั้งใจ
เอื้อมมือหมายดึงดอกตูมก่อน ดอกบานก็ค้อนแสนงอนไปใย
จะเด็ดดอกบานดอกตูมก็สั่นแกว่งไกว จะเด็ดดอกไหนกันหนอบัวตูมบัวบาน
จะเด็ดทีเดียวเสียทั้งคู่ ครวญคิดดูอยู่ไม่นาน
พอดอกตูมแย้มตระการ ดอกบานก็คงแห้งโหยกลีบรารวงโรยน่าชัง

ฯลฯ

Copyright by Mahidol University

(บัวตูมบัวบาน, บุญสม มีสมวงษ์)

ระดับที่ 1 สถาบันชั้นต่ำที่สุด คือ บ้าน ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดบทเพลงต่าง ๆ ซึ่งบทร้องเพลงเกี่ยวกับดอกบัวนี้ มีการพัฒนาการปรับเปลี่ยนมาจากเจ้านายชั้นสูงสั่งลงมาให้บุคคลในระดับที่ต่ำว่าได้ปฏิบัติ ดังตัวอย่างบทร้องเพลงที่พัฒนาการไปเป็นเพลงสามชั้นและเพลงเถา เช่น

บัวตูมบัวบาน เถา (สำราญภิรมย์)

โอ้เจ้าดวงพวงพุ่มบทุมชาติ ดารดาษใบดอกออกผสม
เจ้ากำเนิดเกิดได้ในโคลนตม รากเหง้าจมอยู่ใต้สายวารี
เกิดเป็นโป่งโยงรากจากเป็นไหล แล้วจึงงอกดอกใบในวิถี
เป็นดอกตูมตั้งต้นพ้นนที พอต้องแสงพระสุรีย์ก็คลีบาน

ฯลฯ

(บุญสม มีสมวงศ์ แต่ง)

บทเพลงที่มีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงบทขับร้อง และทำนองเพลงจากสถาบันทั้งสามที่จัดไว้ 3 ระดับนั้น มีเพลงที่เกี่ยวกับภาษาอื่น ๆ ซึ่งแต่งขึ้นเป็นบทเพลงขับร้องของไทย คือ เพลงมอญดูดาว และเพลงแขกหนัง เป็นต้น ดังจะอธิบายต่อไป

ระดับที่ 1 บ้าน ใช้เป็นเพลงสำเนียงมอญที่ร้องเอื้อนมีทำนองเพลงว่า "โอละหน่ายอ่อยเอย" ซึ่งเป็นลักษณะของเพลงสำเนียงภาษามอญ ได้พัฒนาการจากบ้านไปสู่วัง ซึ่งเป็นเพลงสามชั้น และเพลงเถา ที่ใช้ร้องเป็นคำร้องว่า "ดอก(ไม้)" ต่าง ๆ แทน ดังบทร้องต่อไปนี้

ระดับที่ 1-2 บ้านไปสู่วัด มีบทร้องว่า

หอมกลิ่นดอกไม้ในสวนขวัญ สารภีมะลิวัลย์ไม่วายหอม
โกสุมพุ่มพวงดวงพยอม สุกรมกรอบกาหลงกาลงชม
พิกุลอังกาบกุหลาบเทศ ผิวผ่องต้องเนตรภิรมย์สม
กลิ่นชาบนาสาพาทรวงตรม โอ้ลมโหยหวลรัญจวนพา

(มอญดูดาว, มนตรี ตราโมท แต่ง)

Copyright by Mahidol University

ระดับที่ 3 วัง มีการปรุงแต่งบทร้องและทำนองเพลง ตลอดจนลีลาจังหวะให้ประณีตงดงามและใช้บทร้องเป็นดอกไม้ต่าง ๆ เช่น ดอกราตรี ดอกกระดังงา แทนการเอื้อนว่า โอละหน่ายแบบสำเนียงมอญ มีตัวอย่างบทร้องว่า

ขอเชิญเจ้าฟังเพลงวังเวงใจ เพลงของท่านแต่งใหม่ในวังหลวง
(หอมดอกแก้วหอมดอกแก้วยามเย็น ไม่เห็นใจพี่เสียเลยเอย)
ดวงจันทร์หลั่นลดเกือบหมดดวง โอ้หนาวทรวงยอดชีวาไม่ปราณี
(หอมมะลิหอมมะลิกลีบซ้อน อ้อนวอนเจ้าไม่ฟังเอย)

ฯลฯ

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 7)

จะเห็นได้ว่าบทเพลงขับร้องของไทยนั้นมีวิวัฒนาการจากเพลงที่เกิดขึ้นในชั้นต้น ซึ่งมีความเรียบง่าย ไม่พิถีพิถันและบังคับในเรื่องของบทประพันธ์ที่ใช้ขับร้อง คิดขึ้นตามแบบแผนของชาวบ้าน แต่ที่มีความคล้องจองกันอยู่ในแต่ละเพลง แต่ละบท ซึ่งวิวัฒนาการจากสถาบันต่าง ๆ ทั้งสามระดับที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีบทเพลงต่าง ๆ อยู่อีกมากมายหลายบทร้อง ซึ่งยังมิได้ยกมากล่าวไว้ เช่น เพลงนกขมิ้น เพลงกา แม่งู เพลงนกเขา และเพลงจิงโจ้โล้สำเภา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบทเพลงที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ความเชื่อ เช่น บทร้องที่เกี่ยวกับน้ำ และเรือ ดังมีบทร้องตามระดับของลักษณะทำนองเพลง คือ

ระดับที่ 1 เป็นแบบพื้นบ้านเกิดขึ้นในบ้านก่อนโดยใช้ร้องเล่นสำหรับเด็ก เป็นบทเพลงที่ร้องคนเดียวเพื่อล้อเลียนกันหรือใช้ร้องสำหรับการละเล่นด้วย ซึ่งมีบทร้องกล่าวไว้ดังนี้

น้ำเชี่ยวเอย เชี่ยวมาคลักคลัก
อย่าเล่นน้ำนัก น้ำจะแทงเจ้าไป
เมื่อจระเข้ขบเจ้า จะบอกเจ้าแก่ใคร
น้ำจะแทงเจ้าไป ฉุกใจเมื่อภายหลัง
(บทของเก่า)

ระดับที่ 2 เพลงร้องในที่ชุมชน กลางบ้าน กลางลานหรือมีศูนย์รวมอยู่ที่วัด บทร้องเริ่มมีรูปแบบขึ้นกว่าเดิม เป็นลักษณะกลอนดอกสร้อย เช่น

Copyright by Mahidol University

บทร้องถอยหลังเข้าคลอง 2 ชั้น

เจ้าเอยน้ำไหล น้ำไหลเข้าคลองบ้านขวาง
ตัวพี่กับนาง จะมาลงเรือสิบพาย
พี่ให้น้ำปลายพาย สบายน้ำใจเจ้าเอย
เจ้าเอยน้ำไหล น้ำไหลเข้าคลองบ้านรี
ตัวเจ้ากับพี่ จะมาลงเรือด้วยกัน
พร้อมหน้าข้าไท จะไปไหว้พระเกษมสันต์
ภาคหน้าได้พบกัน ทุกชาติทุกชั้นนะเจ้าเอย

(บทร้องมโหรีสมัยกรุงศรีอยุธยา)

ระดับที่ 3 เพลงที่ร้องในลักษณะของชาววังที่มีลีลาการเอื้อน และทำนองเพลงมีลีลาอารมณ์และจังหวะวิจิตรสวยงามหรือไพเราะขึ้นกว่าแบบของพื้นบ้านที่เรียบง่าย เช่นบทร้องเพลงถอยหลังเข้าคลองเถา ดังต่อไปนี้

ถอยหลังเข้าคลอง เถา

จระเข้เถรขวาดฟาดหาง เปรี้ยงปร้างฉาดฉานสะท้านไหว
ผู้คนกลัวลานทุกบ้านไป เรือใหญ่เรือน้อยถอยเข้าคลอง

ฯลฯ

(พูนพิศ อมาตยกุล แต่ง)

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการของบทเพลงขับร้องของไทยเรานั้น มีรูปแบบและลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลาย ดังที่ได้ยกตัวอย่างบทร้องในขั้นต่าง ๆ มาแสดงไว้ ซึ่งยังมีบทร้องและบทเพลงอื่น ๆ อีกมากมายที่มิได้นำมากล่าวไว้ และจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ สังคมไทยที่จัดเป็นสถาบันซึ่งหมายถึง บ้าน วัด และวังนั้นได้ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพของสังคมและวิถีชีวิตของคนไทย โดยเริ่มจากสถาบันระดับล่าง คือ เริ่มจาก "บ้าน สถาบันการศึกษาระดับต่ำ และสถาบันการศึกษาระดับสูง คือ มหาวิทยาลัย" ดังนั้นลักษณะของบทเพลงและบทขับร้องต่าง ๆ จึงได้ถูกเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการไปตามสภาพของสังคม วัฒนธรรมประเพณี และระบบการปกครองกับระบบการศึกษาด้วย

Copyright by Mahidol University

บทที่ 3

พัฒนาการของเพลงเถา

เพลงเถาเป็นเพลงรุ่นใหม่ เพราะเพิ่งเริ่มเข้ามามีบทบาทในวงการดุริยางคศิลป์ไทยในครึ่งหลังของรัชสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง แต่ถึงกระนั้นในเวลาดังกล่าวก็มิสู้เป็นที่นิยมแพร่หลายเท่าใดนัก ความนิยมอย่างจริงจังมาตกอยู่สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ทั้งดนตรีและนาฏศิลป์ไทยได้รับการทำนุบำรุงอย่างกว้างขวาง (อุดม อรุณรัตน์, 2527:18)

เพลงเถาเป็นเพลงไทยประเภทหนึ่งซึ่งมีรูปแบบหรือคีตลักษณ์ ตลอดจนโครงสร้างที่วิจิตรพิสดาร เป็นเพลงที่มีความประณีตและมีหลักเกณฑ์ในการประพันธ์ที่พิถีพิถันอย่างมาก ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของเพลงเถาตามหัวข้อต่อไปนี้

3.1 แนวคิดและทฤษฎีเพลงเถา

3.2 แหล่งกำเนิดเพลงเถา

3.3 ยุคสมัยของการเกิดเพลงเถา

3.4 การเลือกบทร้องสำหรับเพลงเถา

3.5 ชื่อเพลงเถา

3.6 บทบาทและหน้าที่ของเพลงเถา

3.1 <u>แนวคิดและทฤษฎีเพลงเถา</u>

เพลงเถาจัดว่าเป็นวรรณกรรมทางดนตรีที่มีการศึกษากันอยู่ในหลายแง่มุม กล่าวคือทั้งในแง่ของการศึกษาภาคทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวิชาการดนตรีในด้านการประพันธ์ การวิเคราะห์บทเพลงและอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาในภาคทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบรรเลงดนตรีและการขับร้อง วรรณกรรมเพลงเถาเป็นบทเพลงที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลต่าง ๆ ยุคสมัย หรือระยะเวลาของการเกิดเพลงเถา และลักษณะของเพลงเถาที่เป็นของเก่าตั้งแต่สมัยเริ่มแรก และ

Copyright by Mahidol University

ที่ประดิษฐ์คิดแต่งขึ้นใหม่ในยุคหลัง ๆ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะกล่าวถึงการทบทวนวรรณกรรมไว้ดังนี้

3.1.1 ทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดของบุคคลที่ศึกษาเพลงเถา

เรื่องราวและความเป็นมาของเพลงไทยประเภทเพลงเถานี้ มีผู้รู้และนักวิชาการทางดนตรี ได้กล่าวถึงลักษณะของบทเพลงและหลักการประพันธ์เพลงเถาไว้อย่างหลากหลายและมีแนวคิดที่แตกต่างกันไปโดยจะลำดับความได้ดังนี้คือ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (2505:150-151) ได้ประทานคำอธิบายเกี่ยวกับเพลงเถาไว้ดังนี้

"ทีนี้จะทูลปัญหาที่ 2 เรื่องชั้นเดียวสองชั้นและสามชั้น ถ้าจะทูลด้วยจังหวะหน้าทับจะเข้าพระทัยง่าย จะทูลด้วยเพลงเร็วก่อน ทีแรกละครรำตะโพนตี พะ ตุบ ผรึ่ง ผรึ่ง นี้เป็นสองชั้น ที่จุดใต้นั้นหมายถึงจังหวะกรับ พอละครออกเดิน ตะโพนตีหวดเข้าไปเป็น ตุบ ผรึ่ง ผรึ่ง นี้เป็นชั้นเดียว ส่วนเพลงช้านั้น มีครูละครเขาหัดศิษย์รำเพลงแล้วปากเขาก็ร้องไปด้วยว่า จะโจ๋ง จะถิ่งโจ๋ง ง่าถิ่ง นี้เป็นสองชั้น กลองนางหงส์ จะโจ๋งโจง จะอาโจ๋ง โจ๋ง โจ๋ง ครึ่มครึ่ม ครึ่ม ครึ่ม ครึ่มครึ่ม นี้เป็นสามชั้น มันเป็นเถากันขึ้นไป เพลงเร็วชั้นเดียว ตะโพนจังหวะหนึ่งเท่ากับกรับจังหวะ เพลงเร็วสองชั้นตะโพนจังหวะหนึ่งเท่ากับกรับสองจังหวะ และเพลงเร็วสองชั้นนี้ได้แก่ ชั้นเดียวของเพลงช้า เพลงช้าสองชั้น ตะโพนจังหวะหนึ่งได้เท่ากับรับสี่จังหวะ ถ้าสามชั้นก็ขึ้นไปเป็นแปดจังหวะ คือว่าทวีคูณขึ้นไปทุกที เมื่อปี่พาทย์ที่ตีนั้นก็ต้องตีแก้ไปตามตะโพนลงมา ข้างสั้นเรียกว่าตีตัด ขึ้นไปข้างยาวเรียกว่าตียืด จะถวายตัวอย่างอย่างป่าป่า ดังว่าเนื้อสองชั้นเป็น หนอย นอย หน่อย น่อย ฉะนี้แล้วจะยืดเป็นสามชั้น เอาลูกอะไรแทรกเข้าไปได้ ได้แปดจังหวะแล้วแต่จะเห็นเพราะ แต่นี้จังหวะเดิมต้องคงเสียงเดิมทำนองนี้ (หน่อย) หนอย (หน่อย) นอย (หนอย) หน่อย (น้อย) น่อย ในวงเล็บเป็นลูกยืด ตัดลงก็อย่างเดียวกัน เอามันออกเสียจังหวะหนึ่งเอาไว้จังหวะหนึ่ง แต่การตัดยากกว่าการยืด เพราะมันน้อยไปชวนจะไม่เป็นเพลง ถ้าข้างยืดขึ้นแล้วง่ายเมื่อไรก็เมื่อนั้น เอาอะไรต่ออะไรใส่เข้าไปตามสบายใจ

Copyright by Mahidol University

... แต่เดิมเขายืดกันอยู่สามคั่น คือ เพลงเร็วชั้นเดียว ยืดขึ้นเป็นเพลงเร็วสองชั้น เพลงเร็วสองชั้นยืดขึ้นเป็นเพลงช้าเท่านั้น มาเมื่อรัชกาลที่ 3 ปลายหรือที่ 4 ต้น จึงมียืดเพลงช้าขึ้นเรียกว่าสามชั้น ทีหลังเอาเพลงเร็วสองชั้นมายืดขึ้นก็เรียกว่าสามชั้นเหมือนกัน...

อีกตอนหนึ่งได้ทรงบรรยายไว้ว่า "เพลงชั้นเดียว สองชั้น สามชั้น เกล้ากระหม่อมได้เรียนทราบจนถึงตัวเองก็ยืดตัดได้ทุกอย่าง ถ้าจะพูดให้คนมากเข้าใจก็เหมือนกับสเกลเรานี้เอง ถ้า 1:100 เป็นเพลงชั้นเดียว 1:50 ก็เป็นเพลง 2 ชั้น ถ้า 1:25 ก็เป็นเพลง 3 ชั้น จะใช้ในแผนที่แผนผังรูปตึงอะไรก็เหมือนกัน เป็นแต่ใหญ่ขึ้นทำอะไรได้ละเอียดขึ้น..."

เพลงเถาเป็นเพลงที่เกิดขึ้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีวิวัฒนาการมาจากการเล่นเสภา ซึ่งเริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จากการที่ต้องแต่งขยายทำนองเพลงจากอัตราจังหวะสองชั้นเป็นทำนองในอัตราจังหวะสามชั้น เพื่อใช้ในการบรรเลงรับรองประกอบการละเล่นเสภา นักดนตรีในสมัยนั้นจึงเริ่มและแต่งขยายกันมากขึ้น นักดนตรีที่บุกเบิกการแต่งทำนองเพลงประเภทนี้คือ พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางค์กูร) ซึ่งเป็นนักดนตรีที่มีความสามารถและมีชื่อเสียงมาก จนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จาก พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว (มนตรี ตราโมท, 2525:บทนำ)

เดวิด มอร์ตัน (1976: 115-222) ได้เสนอรูปแบบวิธีการประพันธ์เพลงไทยซึ่งกล่าวไว้ว่า เพลงเถาประกอบด้วยอัตราจังหวะสามชั้น สองชั้นและชั้นเดียว โดยทำนองในแต่ละอัตราจังหวะมีความสัมพันธ์กัน

อุทิศ นาคสวัสดิ์ (2530:26-27) เสนอแนวคิดว่าเพลงเถาหมายถึงเพลงที่บรรเลงขับร้องติดต่อกันรวดเดียวตั้งแต่สามชั้นจนถึงชั้นเดียว และมีบางเพลงขยายขึ้นไปถึงสี่ชั้น และตัดลงไปเป็นอัตราครึ่งชั้นอีกด้วย วิธีการบรรเลงและขับร้องจะต้องเริ่มตั้งแต่สี่ชั้นลงไปจนถึงครึ่งชั้น การขับร้องและบรรเลงเพลงเถานี้ ใช้เวลานานพอดู แต่นักดนตรีหรือคนที่ฟังเป็นจะไม่รู้สึกเบื่อเลย เพราะได้ฟังเพลงลีลาจังหวะและมีโอกาสได้ฟังเนื้อร้องด้วยว่า บรรจุในอัตราต่าง ๆ ไว้เหมาะสมหรือไม่

Copyright by Mahidol University

ทรงวิทย์ แก้วศรี (2533: 10) กล่าวว่า เพลงเถาประกอบด้วยเพลงสามชั้น สองชั้นและชั้นเดียว ขับร้องและบรรเลงติดต่อกันไปรวดเดียวจบ เพลงชั้นเดียวมีจังหวะสั้นที่สุด ส่วนสองชั้นและสามชั้นก็ยืดขยายขึ้นไปอีกชั้นละเท่าตัวตามลำดับ

จำเนียร ศรีไทยพันธุ์ (2535:8-9) แสดงความคิดเห็นว่า การแต่งเพลงเถา จะคิดเพิ่มจากอัตราสองชั้นเป็นสามชั้น และทอนจากสองชั้นเป็นชั้นเดียว หรือการคิดเพลงขึ้นใหม่ด้วยตนเองทั้งเพลงไม่ต้องอาศัยเพลงสองชั้นมาเป็นต้นแบบ นอกจากนี้ต้องรู้ถึงส่วนลดหลั่นของจังหวะหน้าทับในแต่ละอัตราจังหวะ และจะใช้จังหวะหน้าทับที่บัญญัติไว้เป็นมาตราฐาน คือ หน้าทับปรบไก่ การแต่งเพลงต้องระวัง "ลูกตก" แต่ละวรรคตอนการจบท่อนเรียว่า "สถานี" และสำเนียงภาษาของเพลงไม่ควรให้คละภาษากัน

สำราญ เกิดผล (สัมภาษณ์, 2537) กล่าวว่า เพลงเถา คือเพลง 3 อัตรา ที่นำมาบรรเลงขับร้องรวมกัน การแต่งเพลงนั้นมีหลักการคือ นำเพลงเก่ามา ยืด-ขยาย โดยพิจารณาโครงสร้างของเพลงจากจังหวะสองชั้นก่อน ไม่นิยมนำเพลงสามชั้นมาปรับปรุง เพราะการตัดท่อนยากกว่ายืดขยายการแต่งเพลงเถาตามหลักการของท่าน จะแต่งทางเครื่องดนตรีก่อน แล้วจึงแต่งทางขับร้อง โดยยึดจังหวะหน้าทับและลูกตกเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังนิยมแต่งเพลงใหม่ทั้งเพลงโดยอัตโนมัติด้วย เช่น เพลงกลางพนา เถา

พินิจ ฉายสุวรรณ (สัมภาษณ์, 2538) เสนอความคิดว่า เพลงเถาเป็นเพลงที่ขับร้องและบรรเลงตั้งแต่จังหวะสามชั้น สองชั้นและชั้นเดียว ซึ่งมีหลักการประพันธ์อยู่ 3 วิธี

วิธีที่ 1 นำเพลงชั้นเดียว สองชั้น สามชั้น มาขยายและย่อลง จนครบเป็นเถา ซึ่งเป็นวิธีที่ยากเพราะต้องพิจารณาโครงสร้างของเพลงเดิมและยืด-ขยายให้มีความพอดีกับขนาดของเพลงเดิมคือยืดเพลงเดิมเป็นสำคัญ

วิธีที่ 2 แต่งโดยอิสระ คือ ไม่นำเพลงเก่ามาเป็นต้นแบบสร้างขึ้นใหม่ทั้งเพลงตามจินตนาการ โดยใช้เพลงเถาอื่น ๆ มาเป็นแนวทางแล้วแต่งทำนองและบทร้องขึ้นใหม่เช่นแต่งเพลงกรรแสงสวาทโดยดูแนวจากเพลงหกบท

Copyright by Mahidol University

วิธีที่ 3 แต่งโดยการแปลงสำเนียง คือ นำเพลงสำเนียงไทยมาแปลงเป็นสำเนียงลาว เช่น เพลงสีนวล เป็นต้น ที่สำคัญคือต้องยึดรูปแบบของครูโบราณไว้ นอกจากนี้อาจนำเพลงแขกมาแปลงเป็นเพลงลาวหรือเขมรก็ได้

อุทัย แก้วละเอียด(สัมภาษณ์,กล่าวว่า) เพลงเถา คือ เพลงไทยที่มีโครงสร้างรวมกัน 3 อัตราจังหวะ ได้แก่ จังหวะสามชั้น สองชั้น และชั้นเดียว เพลงเถาเป็นเพลงที่พัฒนามาจากเพลงเรื่อง หลักการแต่งนิยมนำเพลงอัตราสองชั้นของเดิม มาเป็นแนวทางโดยยึดเป็นสามชั้น และตัดลงเป็นชั้นเดียวหรือแต่งขึ้นใหม่ทั้งเพลง วิธีการแต่งจะวาดมโนภาพว่า เพลงที่แต่งนั้นควรมีอารมณ์ หรือมีแนวทำนองเป็นแนวหวาน ดุ หรือภูมิฐาน และที่สำคัญคือจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับเพลงเรื่องเป็นอย่างดี และต้องกำหนดจังหวะหน้าทับและประโยคของเพลงให้ถูกต้องด้วย

สรุปแล้วเพลงเถาเป็นเพลงที่มีระเบียบแบบแผนการประพันธ์ที่มีความสัมพันธ์กันทุกอัตราเป็นหลักตายตัว และเป็นเพลงที่พัฒนาขึ้นด้วยความประณีตมากทั้งทางขับร้องและทางบรรเลงเพื่อการฟังโดยเฉพาะ จึงมีความละเอียดอ่อนสามารถแสดงออกถึงอารมณ์อันวิจิตร ให้คุณค่าทางสุนทรีย์สูงส่งในการฟัง จัดได้ว่าเป็นเพลงระดับคลาสสิค (Classic) ประเภทหนึ่ง คุณภาพของเพลงเถาสามารถสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถของผู้ประพันธ์ ผู้บรรเลง ผู้ขับร้องและผู้ปรับวง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2536: 8-9) จากแนวคิดของบุคคลต่าง ๆ ที่กล่าวถึงเพลงเถามาแล้วในแง่มุมต่าง ๆ นั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นแนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งบางประเด็นไม่สามารถสรุปแน่นอนได้ เช่น การเรียกเพลงเถาเป็น อัตราสี่ชั้น หกชั้น หรือ "เถาใหญ่" นั้น อุดม อรุณรัตน์ (สัมภาษณ์, 2538) ให้ความเห็นว่า

"เพลงเถาที่แต่งอัตราหกชั้นหรือสี่ชั้นนั้น มิได้ใช้จังหวะหน้าทับที่ยืดออกไป แต่ยังคงตีกลองในอัตราสามชั้นตามปกติการที่จะเรียกเป็นเพลงเถานั้นควรจะขึ้นอยู่กับการนำเพลงอัตราใดมาเป็น "ตัวตั้ง" แล้วจึงยืด-ขยายหรือตัดลง โดยจะต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ของโครงสร้างเพลงเถาที่ต้องมี 3 อัตรารวมกัน จึงไม่สมควรเรียกว่า เพลงหกชั้น สี่ชั้น หรือเถาใหญ่"

Copyright By Mahidol University

3.1.2 ทฤษฎีการเกิดเพลงเถา ในการเกิดเพลงเถาขึ้นนั้น มนตรี ตราโมท (ม.ป.ป. คำบรรยาย) เสนอแนวคิดว่า

"เพลงที่เรียกว่า สามชั้นนั้น มีมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยาทั้งทางดนตรีและทางขับร้อง ทางดนตรีนั้นมีอยู่ในเพลงตระโหมโรง เช่น ตระหญ้าปากคอก ส่วนทางร้องนั้นมีอยู่ในการเล่นสักวา เช่น เพลงพระทอง เป็นต้น"

ดังนั้นการที่ครู อาจารย์ หรือนักดนตรีได้เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาบทเพลงหรือวรรณกรรมดนตรีขึ้นนั้น กล่าวสรุปเป็นทฤษฎีได้ดังนี้

3.1.2.1 เกิดจากการเล่นดอกสร้อยสักวา เพลงเถาที่เกิดขึ้นจากการเล่นพื้นบ้านของไทย ซึ่งเรียกว่า "สักวา" นี้เพราะว่า ในการเล่นสักวาจะต้องขับร้องและบรรเลงเพลงที่ส่งลำสักวาให้ยาว เพื่อช่วยให้คนบอกสักวามีเวลาคิดแต่งบทกลอนโต้ตอบกัน จึงทำให้เกิดเพลงสามชั้นขึ้น และเพลงสามชั้นที่เกิดในวงสักวาคือ "เพลงพระทอง" ซึ่งการร้องเพลงที่ต้องใช้เวลานานนั้น ทำให้เพลงที่เคยร้องอย่างธรรมดานั้นสั้นเกินไป จึงทำให้มีการปรับเปลี่ยนเพลงพระทองไปเป็น "พระทองหวล" คือ การร้องตลบกลับต้นให้เพลงช้าลง หรือเรียกว่า "ร้องหวล" จากการเล่นสักวานี้เองเป็นจุดกำเนิดของเพลงสามชั้นที่ต่อมาได้พัฒนาการไปเป็นเพลงเถาอีกลำดับหนึ่ง ซึ่งการเกิดเพลงสามชั้นนี้มีนักวิชาการดนตรีให้แนวคิดไว้ด้วยดังนี้

สุรชัย เครือประดับ (2525:4) กล่าวว่า เพลงสามชั้นโดยกำเนิดนั้น ศิลปินประดิษฐ์ขึ้นโดยตรง ในชั้นต้นมักจะมีแต่ทำนองของดนตรี เช่น เพลงตระต่าง ๆ ซึ่งบรรเลงรวมอยู่ในชุดโหมโรง เพลงหน้าพาทย์โขนละคร ตลอดจนเพลงประกอบในพิธีไหว้ครู ส่วนทำนองร้องเพลงสามชั้นนี้ ศิลปินเริ่มนิยมประดิษฐ์ขึ้นในสมัยหลัง คือ ในยุคที่ดอกสร้อยสักวาเฟื่องฟู เช่น เพลงสักวาพระทอง เป็นต้น

สงัด ภูเขาทอง (2530:185) ให้แนวคิดว่า ปัจจุบันยังมีเพลงที่ใช้ขับร้องในวงสักวาเป็นเพลงแรกอยู่เพลงหนึ่ง เรียกกันว่า "พระทองหวล" มีทำนองคล้ายกับพระทอง แต่ผู้ขับร้องได้ใส่ทำนองให้ช้าลง เกือบไม่เป็นจังหวะ เข้าใจว่าคนนำเอาทำนองเพลงพระทองมาปรับปรุงเสียใหม่หรืออาจเป็นเพลงคู่กันมากับเพลงพระทองโบราณก็ได้

Copyright by Mahidol University

อุดม อรุณรัตน์ (สัมภาษณ์, 2538) ให้ความเห็นว่า เพลงสามชั้นที่เกิดขึ้นระยะแรกนั้นมีบทเพลงที่เป็นต้นแบบ คือ "เพลงช้า และ เพลงเรื่อง"

จากการที่เกิดเพลงสามชั้นขึ้นอีกชนิดหนึ่งนี้ จึงมีการคิดประดิษฐ์รูปแบบของบทเพลง โดยนำเอาเพลงสองชั้น ซึ่งมีอยู่แล้วที่เกิดมาจากการเล่นดอกสร้อยและสักวา ในระยะต้น ๆ ก็เป็นเพลงสองชั้น เช่นเพลงแขกสาหร่าย เพลงลาวคำหอม และลาวดำเนินทราย ของจ่าโคม (เผ่น ผยองยิ่ง) อีกทั้งเพลงสำหรับการละครในอัตราสองชั้น และเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว ซึ่งเกิดมาจากเพลงพื้นเมืองต่าง ๆ นั้น นำมาขับร้องรวมกันเข้า จึงกล่าวได้ว่าเพลงสามชั้นเป็นต้นเค้าของเพลงเถาและยังมีเพลงสองชั้นถึงสามชั้น ประเภทเพลงเสภา (ดูรายละเอียดในบทที่ 2) อีกชนิดหนึ่ง ซึ่งพัฒนาการไปเป็นเพลงเถาตามแนวคิดของคีตกวี หรือสังคีตาจารย์ ซึ่งกล่าวกันว่า พระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางกูร) เป็นผู้ริเริ่มแต่งขยาย หรือพัฒนาบทเพลงขึ้นก่อน

3.1.2.2 เกิดจากการลองภูมิในฝีมือและความรู้ทางดนตรี คือเพลงเถาที่เกิดมาจากการประชันฝีมือหรือความรู้ความสามารถของครูอาจารย์ทางดนตรีที่มีแนวคิดประดิษฐ์ดัดแปลงทำนองเพลงขึ้นใหม่ โดยนำเพลงเดิมที่มีอยู่ในอัตราจังหวะสองชั้นมายืดออกไปแล้วว่ไม่ระบุชื่อเพลงเดิมว่ามาจากเพลงใด เป็นการเรียกตามศัพท์ทางดนตรีว่า"ปิดทาง" แล้วให้ผู้ฟังหรือบุคคลต่าง ๆ ทั้งนักดนตรี นักร้องวงอื่น ๆ ทายชื่อเพลง เรื่องของการปิดทางเพลงนี้ อุทิศ นาคสวัสดิ์ (2530:73) กล่าวไว้สรุปได้ว่า

"ท่านผู้แต่งเพลงในอัตราสามชั้น ได้ยืดขยายเพลงในอัตราสองชั้นขึ้นมาอย่างวิจิตรพิสดารมากทั้งทางบรรเลงและทางขับร้อง ฉะนั้นเพลงสามชั้นจึงเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวาง เพลงส่วนมากเมื่อแต่งขึ้นมาเป็น 3 ชั้นแล้ว ผู้แต่งมักจะปิดไม่ให้ทราบว่า ได้ยืดขยายขึ้นมาจากเพลงสองชั้นชื่อเพลงอะไร ทั้งนี้โดยตั้งชื่อเพลงในอัตราสามชั้นเสียใหม่ก็มี เช่น เพลงจีนแส ชื่อใหม่ว่า ภิรมย์สุรางค์ เพลงสามเส้า ก็ให้ชื่อว่าจรเข้หางยาว และเพลงเต่ากินผักบุ้งก็ให้ชื่อว่า ปลาทอง เป็นต้น..."

Copyright by Mahidol University

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพลงภิรมย์สุรางค์ เป็นเพลงที่นำมายืด หรือปรับปรุงขึ้นใหม่แล้วไม่บอกว่าเป็นเพลงอะไร ทำให้เป็นปัญหาต่อผู้ฟังที่ต้องค้นหาคำตอบทั้งที่ได้ฟังเพลงอย่างพินิจพิจารณาแล้วทั้งทางร้องและทางดนตรี ก็ยังไม่ทราบชื่อเพลงจนกระทั่งต้องนำ "ลูกม้อง" มาจับดูเนื้อเพลง (Nuclear Melody) จึงค้นพบที่มาเพลงในลักษณะนี้จะมีอยู่อีกหลายเพลงซึ่งตั้งใจปิดบังกัน ดังนั้นสมัยหนึ่งจึงไม่นิยมเล่นเพลงสองชั้น เพราะจะทำให้ผู้ฟังรู้จักเพลงเดิม ผู้ขับร้องและผู้บรรเลงด้วย ครั้งต่อมาเมื่อเพลงเถาเริ่มนิยมแพร่หลายมากขึ้น แล้วจึงนำเพลงสามชั้นที่ปิดทางไว้มาแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของเพลงเถาอย่างชัดเจน โดยไม่มีการปิดบังกันอีกต่อไป (พูนพิศ อมาตยกุล :สัมภาษณ์)

3.1.2.3 เกิดจากความต้องการเพลงเพื่อการฟัง เป็นการเกิดเพลงเพื่อต้องการแสดงความสามารถของผู้แต่งเพลงเถา ผู้บรรเลงและผู้ขับร้อง เพื่อจะได้ชื่นชมคนร้องที่มีวิธีการขับร้องให้ไพเราะ โดยการรู้จักสร้างสรรค์ทางการร้องเอื้อน การเปล่งเสียง ตลอดจนการใช้อารมณ์ให้สอดคล้องกับทำนองเพลง กล่าวคือผู้ขับร้องจะต้องมีกลเม็ดเด็ดพราย และลูกเล่นต่าง ๆ อย่างวิจิตรพิสดารในการร้องนั่นเอง ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดที่จะนำเพลงในอัตราต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วนั้นมาประดิษฐ์ดัดแปลงผสมผสานกันเข้าจนเกิดเป็นบทเพลงชนิดที่เรียกว่า "เพลงเถา" ขึ้นในรูปแบบของบทเพลงที่ประกอบด้วยเพลงสามชั้นมาก่อน แล้วจึงนำเพลงสองชั้น และชั้นเดียวมาต่อกันตามลำดับ

เพลงเถาจึงเป็นเพลงเพื่อ "การฟัง" ให้รับรู้ถึงองค์ประกอบ และความไพเราะของบทเพลงที่ได้เรียบเรียงขึ้นอย่างประณีตบรรจงของคีตกวี จัดเป็นบทเพลงประเภทประณีต (Classic) และวิจิตรพิสดารที่สุดแบบหนึ่ง ในประเภทของเพลงไทยสำหรับ "ร้องส่ง" แบบปี่พาทย์เสภาที่ถือเป็นแบบอย่างของเพลงไทยระดับสูง แม้กระทั่งถึงสมัยปัจจุบันนี้บทบาทและหน้าที่ของเพลงเถาก็ยังรับใช้สังคมของนักดนตรี นักร้อง ตลอดจนนักวิชาการดนตรี นักศึกษา และผู้ฟังที่รู้จักและชื่นชมกับเพลงไทยเดิมอยู่ในระดับยอดนิยมของการประชัน และโชว์วง ซึ่งจะเห็นได้ว่าในช่วงรัชกาลที่ 6 ลงมาจนถึงรัชกาลที่ 9 ปัจจุบันมีเพลงเถาที่แต่งขึ้นใหม่ประมาณ 150 เพลง และเป็นเพลงเถาสมัยแรกซึ่งเป็น

Copyright by Mahidol University

บทเพลงของเก่าอยู่ประมาณ 250 เพลง ในจำนวนเพลงเถาที่ศึกษาค้นคว้าได้ทั้งหมด ประมาณ 350 เพลง

3.1.2.4 เกิดจากการนำเพลงสามชั้นเดิมมาปรับปรุงใหม่ คือเพลงเถาที่เกิดจากเพลงของเดิมที่มีอยู่แล้วในอัตราจังหวะสามชั้น โดยการนำเพลงนั้น ๆ มาตัดทอนเป็นอัตราสองชั้น และชั้นเดียว ตามลำดับ ซึ่งเพลงสามชั้นที่นำมาตัดนั้นมีอยู่ไม่มากนัก เช่น เพลงวิเวกเวหา สาริกาชมเดือน ทั้ง 2 เพลงนี้กล่าวไว้ว่า มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว (มนตรี ตราโมท,คำบรรยาย) เพลงสามชั้นประเภทนี้มักจะเป็นคู่กัน โดยใช้ชื่อคล้องจองกันด้วย เช่น วิเวกเวหาคู่กับสาริกาชมเดือน สุดสงวนคู่กับนางครวญ เทพบรรทมคู่กับภิรมย์สุรางค์ และครุ่นคิดคู่กับครวญหา เป็นต้น แต่ 2 คู่หลังนี้ เป็นเพลงที่แต่งอัตราจังหวะสองชั้นขึ้นก่อน ต่อมาจึงได้พัฒนาไปเป็นเพลงสามชั้น และชั้นเดียวจนครบตามรูปแบบของเพลงเถา ส่วนเพลงอื่น ๆ ที่ไม่เป็นคู่กันก็มี เช่น เพลงอัปสรสำอาง เพลงไอยเรศ เป็นต้น

เพลงสามชั้นของเดิมที่นำมาประดิษฐ์คิดแต่งขึ้นเป็นเพลงเถานั้น มีอยู่ไม่มากนัก เช่น เพลงวิเวกเวหา สุดสงวน และนางครวญ ได้ตัดเป็นเพลงเถาจากแนวคิดของอาจารย์มนตรี ตราโมท เพลงจรเข้หางยาวทางสักวาสามชั้น แต่งเป็นเพลงเถาโดย ครูเฉลิม บัวทั่ง และเพลงสาริกาชมเดือน แต่งเป็นเพลงเถาขึ้น 2 ทาง โดย ครูประกอบ สุกัณหเกตุ และครูจันทร์ โตวิสุทธิ์ เป็นต้น

3.2 แหล่งกำเนิดเพลงเถา

การที่บทเพลงมีการแต่งขยายและวิวัฒนาการขึ้นนั้น เพราะเกิดจากการที่มีครูดนตรีที่มีฝีมือดี มีสถานที่สนับสนุนคือ วัดและวัง (ในอดีต) และมีการแข่งขันความสามารถกันได้แก่ การประชัน จึงถือได้ว่าองค์ประกอบทั้ง 3 อย่างที่กล่าวมานั้นเป็นแหล่งกำเนิดของเพลงเถา ซึ่งจะได้อธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

3.2.1 การมีครูดีในการที่จะเกิดเพลงเถาได้นั้นจะต้องมีครูที่มีฝีมือดีและเก่งในการแต่งเพลงสามชั้น เป็นเบื้องต้นซึ่งในรัชกาลที่ 4 เป็นยุคที่เริ่มมีการพัฒนาเพลงสามชั้นขึ้นมาก นับว่าเป็นวิวัฒนาการของเพลงไทย ประเภทบรรเลงและขับร้องในรูปแบบใหม่ของยุคนั้นกล่าวกันว่า "บิดาแห่งเพลงสามชั้น" คือ พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ในสมัยนี้ครูดนตรีที่มีความรู้ ความสามารถและมีฝีมือทางดนตรีขับร้องอยู่หลายท่าน เช่น ครูมี ดุริยางกูร ครูเพ็ง ครูช้อย สุนทรวาทิน หลวงกัลยาณมิตตาวาส และครูทัต (ไม่ทราบนามสกุล) ในบรรดาครูที่กล่าวมาเหล่านี้ล้วนเป็นต้นแบบของเพลงสามชั้น อันเป็นที่มาของเพลงเถาต่อไปทั้งสิ้น

ครูมี ดุริยางกูร อยู่ที่พระบรมมหาราชวัง (วังหน้า) มักเรียกกันว่าครูมีแขก ภายหลังได้รับบรรดาศักดิ์เป็น"พระประดิษฐ์ไพเราะ" เพราะผลงานทางดนตรีที่รู้จักกันดี คือ "เพลงทะยอยเดี่ยว" ครูมีเป็นครูดนตรีในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านเป็นเจ้าแห่งเพลงทะยอย และได้แต่งเพลงต่าง ๆ ไว้อย่างไพเราะน่าฟังทั้งสิ้น เช่น เพลงสามชั้น ได้แก่ การะเวกเล็ก กำศรวลสุรางค์ แขกบรเทศ แขกมอญ แป๊ะ สารถี พญาโศก ภิรมย์สุรางค์ ฯลฯ เพลงสองชั้น ได้แก่ พระอาทิตย์ชิงดวง จีนขิมเล็ก จีนแส เชิดจีน และทะยอยเขมร เป็นต้น

ครูเพ็ง เป็นครูที่คิดแต่งเพลงเถาขึ้นเพลงแรก คือ เพลงทะยอยในเถา กล่าวกันว่า ครูเพ็งเป็นน้องชายของพระประดิษฐ์ไพเราะ (มนตรี ตราโมท: บรรยาย) ส่วนหลักฐานอื่นไม่มีกล่าวไว้ ท่านเป็นครูดนตรีในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ราวรัชกาลที่ 3-4 ผลงานของท่านที่แต่งไว้มีไม่มากนัก

ครูช้อย สุนทรวาทิน มีสำนักทางดนตรีของตนอยู่ที่บ้านแต่เดิมมาก่อน เป็นนักดนตรีในสมัยรัชกาลที่ 4-5 ของกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นนักดนตรีที่พิการคือ ตาบอดมาแต่เยาว์วัย แต่มีความสามารถทางดนตรีอย่างน่าอัศจรรย์ ท่านเป็นบิดาของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทิน) และพระยาประสานดุริศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ก็เป็นศิษย์ของท่านด้วย รวมทั้งนักดนตรีของวง

Copyright by Mahidol University

ปี่พาทย์วัดน้อยทองอยู่ ต่อมาได้รับเป็นครูสอนดนตรีไทยที่ตำหนักพระเจ้าดารารัศมี พระราชชายาในรัชกาลที่ 5 และบ้านบุคคลสำคัญต่าง ๆ ผลงานทางดนตรีของท่าน เช่น เพลงแขกลพบุรี แขกโอด อกทะเล ใบ้คลั่ง เขมรโพธิสัตว์ เทพรัญจวน เป็นต้น

หลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ) หรือเรียกว่าเจ้ากรมทับเป็นครูซึ่งอยู่ที่บ้านมีวงดนตรีที่บ้านของท่าน อยู่ใกล้กับวัดกัลยาณมิตและเป็นครูประจำวงดนตรีของ "เจ้าคุณประภากรวงศ์ (ชาย บุญนาค)" มีบุตรและศิษย์ที่มีฝีมือทางดนตรีอยู่หลายคน เช่น นายทั่วหรือจางวางทั่ว พาทยโกศล และมีหลานที่สืบทอดผลงานดนตรีของตนต่อมาอีก คือ นายเทวาประสิทธิ์พาทยโกศล และคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ หลวงกัลยาณมิตตาวาสเป็นครูดนตรีที่มีฝีมือมากเล่นดนตรีได้ทุกชนิด ผลงานดนตรีของท่านนั้นเป็นแบบแผนของเพลงฝั่งธนมาจนปัจจุบันนี้ ซึ่งเพลงเถาที่เกิดขึ้นเป็นเพลงแรก จากแหล่งดนตรีพาทยโกศล คือ เพลงหกบทเถา และมีเพลงโหมโรง คือ โหมโรงกัลยาณมิตร

ครูทัต เป็นครูซึ่งมีแหล่งดนตรีอยู่ที่วัง เป็นครูขับร้องและมโหรีประจำวงของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุญนาค) และเป็นนักร้องของวงปี่พาทย์ด้วย ได้แต่งเพลงไว้หลายเพลงทั้งเพลงร้องที่ดัดแปลงมาจากสักวา ได้แก่เพลงเทพบรรทม และเพลงสามชั้นอื่น ๆ อีกเช่น เพลงบุหลันเพลงภิรมย์สุรางค์ และสุรินทราหู ฯลฯ ซึ่งเพลงเหล่านี้ได้พัฒนาการไปเป็นเพลงเถาทั้งสิ้น

3.2.2 มีวังและวัดเป็นแหล่งอุปถัมภ์

จากที่กล่าวถึงครูผู้มีฝีมือทางดนตรีพอเป็นตัวอย่างมาแล้ว ซึ่งจะมีแหล่งดนตรีของแต่ละท่าน ต่อมาเมื่อมีฝีมือทางดนตรีกันมากขึ้นก็จะพัฒนาการเดินทางไปสู่วังคือ เข้าไปเป็นนักดนตรีในวังต่าง ๆ ของเจ้านายระดับสูงเป็นการแสดงถึงวิวัฒนาการของดนตรี จากสถาบัน 3 สำนักที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 คือ บ้าน วัด วัง เพราะวัดเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสังคมเมืองแบบชาววังและชาวบ้าน เป็นที่รวมของคนในแต่ละชุมชนทั้งด้านศาสนา การศึกษา และประเพณีพิธีกรรม (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2535:28-29) ดังตัวอย่างแผนภูมิที่แสดงไว้ต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

1)

วังสมเด็จพระบรมใน ร.5

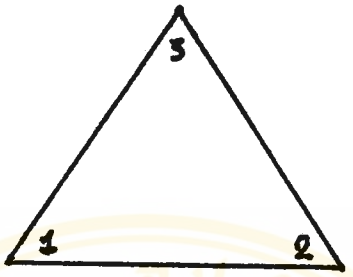

บ้านนายช้อย สุนทรวาทิน วัดน้อยทองอยู่

2)

วังบางขุนพรหม

บ้านนายทั่ว พาทยโกศล วัดกัลยานมิตร

จากแผนภูมิที่แสดงไว้นั้นสรุปถึงแหล่งการเกิดเพลงเถาได้ว่าประการแรกมีครูซึ่งมาจาก "บ้าน" เป็นนักดนตรีชาวบ้าน และประการที่ 2 มีผู้อุปการะคือ "วัด" และประการที่ 3 คือ "วัง" ซึ่งจะเป็นสถานที่อุปถัมภ์ค้ำชูครูดนตรีและช่วยส่งเสริมให้การดนตรีและบทเพลงพัฒนาขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูดนตรีต่างก็มีบรรดาศักดิ์ โดยได้รับแต่งตั้งมาจากวังทั้งสิ้น ส่วนสำนักทางดนตรีที่เป็นวัดนั้น ได้แก่ "วัดน้อยทองอยู่" เป็นสำนักที่อุปการะครูช้อย สุนทรวาทิน ให้เป็นครูประจำวงปี่พาทย์ของวัดที่ตั้งขึ้น สร้างบ้านให้อยู่ในบริเวณวัด เพื่อเป็นครูสอนเด็กที่ "สมภารแสง" ท่านรับมาอุปการะทั้งเด็กชายในหมู่บ้านและเด็ก ๆ ที่เป็นหลานด้วย ซึ่งต่อมาวงดนตรีวัดน้อยนี้ก็มีนักดนตรีฝีมือดีมากมาย และได้เข้าถวายตัว เป็นนักดนตรีไทยประจำพระองค์ ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราพระบรมราชินีนารถ ในรัชกาลที่ 5 จึงเห็นได้ว่า "วัง" ได้อุปการะวงดนตรีจาก "วัด" อีกระดับหนึ่ง จนกลายเป็นวงดนตรีของราชสำนัก

Copyright by Mahidol University

3.2.3 มีการประชัน แหล่งเกิดเพลงเถาที่เนื่องมาจากการประชันนี้มีมากมายหลายสำนักของวงดนตรีต่าง ๆ และดนตรีจากวังซึ่งมีการพัฒนาการในด้าน การประดิษฐ์บทเพลงบรรเลงและเพลงขับร้องขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "เพลงเถา" ซึ่งโบราณเรียกว่าเพลง "ต้นทาย ปลายบอก"

ในอดีตนั้น สถาบันหรือสถานที่ที่สอนดนตรีไทยมักจะเรียกว่า "บ้าน" บ้าง "วัง"บ้าง ตามที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น เมื่อต้องการจะโอ้อวดความสามารถทางดนตรีในแต่ละวงก็จะจัดให้มีการประชันขึ้น เพราะเป็นการทดลองสติปัญญาทำให้ครูดนตรี นักดนตรี นักร้อง เกิดปัญญาและแนวคิดที่เป็นการสร้างสรรค์ ซึ่งการประชันนี้ทำให้เกิดความเจริญในด้านของวิธีการแสดงการบรรเลง และขับร้องที่มีคุณภาพและเกิดประโยชน์มาก เมื่อสมัยก่อนนั้นจะมีการประชันกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เพราะมีพระจันทร์สว่าง เดินทางง่าย สถานที่ที่นิยมถ้าในเมืองคือ ตำหนักแพ (ท่าราชวรดิษฐ์) ส่วนการประชันที่บ้านนอกก็จะใช้ที่วัด (พูนพิศ อมาตยกุล:คำบรรยาย)

เมื่อมีการประชันเกิดขึ้น บทเพลงต่าง ๆ จึงเกิดตามมาโดยเฉพาะเพลงสามชั้น และเพลงเถา ตลอดจนเพลงเดี่ยวต่าง ๆ ด้วย การดนตรีได้พัฒนามาตลอดจนกระทั่งถึงในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นยุคทองของดนตรีไทยนั้นเป็นสมัยที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชวงศ์ในวังต่าง ๆ มีวงปี่พาทย์ประจำพระองค์กันทั้งสิ้น จึงมีการจัดกิจกรรมทางดนตรีในลักษณะที่เรียกว่าประชันนี้ขึ้นโดยเจ้าฟ้าเจ้านายชั้นสูง ซึ่งลักษณะของการประชันวงดนตรีไทยนี้ น่าจะมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว แต่แข่งขันกันอยู่ในทีไม่มีการตัดสินเรื่องแพ้ ชนะ คงจะมาในสมัยรัตนโกสินทร์นี้ที่มีการตัดสินกัน ซึ่งการประชันนี้ทำให้เกิดประโยชน์และความเจริญในด้านเทคนิคการบรรเลง มีการพัฒนาบทเพลงมากขึ้น

ในสมัยนี้ที่มีการประชันวงกันนั้น จะมีวงดนตรีอยู่ประจำวัง และมีเจ้าของวังเป็นผู้อุปการะ บางท่านอาจจะเล่นดนตรีด้วย บางท่านเป็นเพียงผู้กำกับวงดนตรี แต่จะมีหัวหน้าวงที่เป็นนักดนตรีประจำอยู่ด้วย เช่น

วงปี่พาทย์วังบางขุนพรหม เจ้าของวังคือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์-เธอ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต หรือทูนกระหม่อมบริพัตร หัวหน้าวงคือ จางวางทั่ว พาทยโกศล

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยมหิดล Copyright by Mahidol University

วงปี่พาทย์วังบ้านหม้อ เจ้าของวังคือ เจ้าพระยาเทเวศรวงษวิวัฒน หัวหน้าวงคือ เจ้าพระยาเทเวศรวงษวิวัฒน (มรว.หลาน กุญชร)

วงปี่พาทย์วังบูรพา เจ้าของวังคือ สมเด็จวังบูรพา ภานุรังษีสว่างวงศ์ หัวหน้าวงคือ จางวางศร ศิลปบรรเลง วงนี้เป็นวงดนตรีที่เก่าแก่ที่สุดในสมัยนั้น เรียกว่า "วงหลวง"

วงปี่พาทย์วังบางคอแหลม เจ้าของวังคือ สมเด็จฯเจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ หัวหน้าวงคือ จางวางศร

วงปี่พาทย์เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี เจ้าของบ้านคือ เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี หัวหน้าวงคือ พระยาเสนาะดุริยางค์

นอกจากนี้ยังมีวงดนตรีอื่น ๆ อีก การประชันวงที่เป็นคู่เอกในสมัยนั้นคือ จางวางศร ศิลปบรรเลง กับจางวางทั่ว พาทยโกศล ในการประชันแต่ละครั้งจะมีการปรับทางเพลง เพื่อเป็นการโอ้อวดฝีมือกันและแข่งขันกัน ทำให้เกิดปัญญาและพัฒนาทางของเพลงไทยอย่างมาก เพราะการแข่งขันถือว่าเป็นการทดลองสติปัญญา เช่น เพลงแขกลพบุรี เพลงพม่าห้าท่อน เพลงบุหลัน เป็นเพลงที่ถูกปรับปรุงใหม่ โดยมีการแต่งทางเปลี่ยนขึ้นเกิดเป็นเพลงเขมรชมจันทร์ ส่วนเพลงพม่าห้าท่อนนั้น มีการเล่นกันในอัตราจังหวะ หกชั้น และเพลงพม่าห้าท่อนนี้ ในปัจจุบันได้พัฒนาไปถึง 5 ทางด้วยกัน (พูนพิศ อมาตยกุล:คำบรรยาย) ดังนั้นการประชันวงดนตรี จึงทำให้เกิดแต่สิ่งที่ดีมีผลงานดนตรีที่ดี ๆ เพราะ "ปราชญ์จะรู้เชิงปราชญ์" และที่สำคัญคือเป็นแหล่งกำเนิดของเพลงเถาอีกด้วย

3.3 ยุคสมัยของการเกิดเพลงเถา

3.3.1 การแบ่งยุคเพลงเถา

กำเนิดและวิวัฒนาการของเพลงเถานั้นถ้าจะแบ่งเป็นช่วงระยะเวลาหรือยุคสมัยต่าง ๆ นั้น ไม่สามารถกำหนดได้อย่างละเอียดชัดเจนทุกสมัย หรือทุกรัชกาลแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ ผู้วิจัยจึงขอจำแนกไว้เป็น 3 ยุคด้วยกัน คือ

3.3.1.1 ยุคแรก ได้แก่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือในสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนปลาย ถึงรัชกาลที่ 5 (ราว พ.ศ.2392-พ.ศ.2453)

Copyright by Mahidol University

ในตอนปลายรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ได้เกิดเพลงสามชั้นขึ้นก่อนนี้ ต่อมา "ครูเพ็ง" น้องของพระประดิษฐ์ไพเราะ (ครูมีแขก) ได้แต่งเพลงทยอยในสามชั้นขึ้น แล้วตัดลงเป็นชั้นเดียว ต่อมาจึงเกิดเพลงไทยที่เป็นต้นแบบของเพลงเถาขึ้นมาจากเพลงขับร้องส่งกับวงปี่พาทย์ประกอบเสภา (มนตรี ตราโมท: 2525) ซึ่งเริ่มเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 โดยลักษณะของบทเพลงในระยะแรก ๆ นั้นเป็นประเภทเพลงอัตราจังหวะสามชั้นก่อนแล้วจึงได้พัฒนาการไปเป็นเพลงเถา ซึ่งถือว่าเป็นยุคแรกเริ่มของการเกิดเพลงเถาและจัดว่าเป็นยุคที่เพลงไทยเดิมเกิดขึ้นเป็นอันมาก และบางเพลงยังนิยมกันมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นยุคทองของดนตรี

3.3.1.2 ยุคที่ 2 ได้แก่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต่อมาคือในสมัยรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลที่ 7 (ราว พ.ศ.2453-พ.ศ.2477) ยุคนี้จัดว่าเป็นยุคที่ศิลปการดนตรีมีความเฟื่องฟูมาก เพลงเถาถือกำเนิดขึ้นมากมายหลายเพลง เป็นยุคที่การดนตรีมีความเจริญถึงขีดสุด คือ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือเป็น "ยุคทองแห่งศิลปการดนตรีและนาฏศิลปไทย" ของสมัยรัตนโกสินทร์อีกยุคหนึ่ง ในเรื่องของการเกิดบทเพลงประเภทเพลงเถานั้น สุรชัย เครือประดับ (2525:50-51) กล่าวถึงการเกิดเพลงเถา สรุปได้ว่า

"แม้การร้องลำนำ ซึ่งเดิมเคยร้องเฉพาะทำนองชั้นเดียว สองชั้นหรือสามชั้น แต่เพียงลีลาใดลีลาหนึ่ง ศิลปินก็คิดประดิษฐ์ "เพลงเถา" ขึ้นใหม่ โดยจัดหมู่ทำนองเพลงทั้ง 3 ประเภทเข้าด้วยกัน โดยเริ่มตั้งแต่ทำนองสามชั้นสองชั้นและจบลงที่ทำนองชั้นเดียว นำออกเสนอในรูปของการบรรเลงรับร้องแสดงให้เห็นถึงการแปรเปลี่ยนท่วงทำนองในแต่ละอัตราอย่างเห็นได้ชัด เช่น เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เพลงเขมรพวง เพลงสาวสอดแหวน เพลงราตรีประดับดาว เพลงลาวเสี่ยงเทียนและเพลงโสมส่องแสง เป็นต้น..."

3.3.1.3 ยุคที่ 3 ได้แก่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 8 ถึงรัชกาลที่ 9 (ราว พ.ศ.2477-พ.ศ.2535) ยุคนี้ในช่วงต้น ๆ คือ รัชกาลที่ 8 และต้นรัชกาลที่ 9 นั้น การดนตรีไทยได้ซบเซาลงระยะหนึ่ง ด้วย

Copyright by Mahidol University

มีเหตุขัดข้องทางการเมือง หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 จนถึง 2485 วงดนตรีไทยของพระราชวงศ์ที่มีอยู่ตามวังก็มลายหายไปด้วย จนกระทั่งในช่วงประมาณ พ.ศ.2490 มาจึงถึงปัจจุบัน การดนตรีไทยได้พัฒนาขึ้นอีก เพลงเถาที่เกิดขึ้นในช่วงนี้มีมากมายหลายเพลง ซึ่งเกิดขึ้นจากจินตนาการของครู อาจารย์ทางดนตรีไทยหลายท่าน แต่ความนิยมของคนฟังก็มีน้อย แม้ในส่วนของการที่จะสนับสนุนจากพระราชวงศ์ หรือบุคคลระดับผู้บริหารของประเทศก็มีน้อย ความสำคัญของดนตรีไทย และบทบาทของดนตรีและเพลงเถานั้นมีต่อสังคมน้อยมาก เพราะเป็นสมัยที่วัฒนธรรมดนตรีของตะวันตกแพร่กระจายเข้ามามาก แต่สังคีตาจารย์หลายท่านก็ยังคิดประดิษฐ์บทเพลงต่าง ๆ ขึ้นเพื่อช่วยอนุรักษ์เพลงไทยไว้ เพราะเพลงเถาที่เกิดในยุคนี้มีทั้งเพลงใหม่ที่แต่งขึ้นโดยอัตโนมัติและเพลงที่แต่งขึ้นจากเพลงเดิม หรือเพลงของเก่า ที่มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เพลงเถาที่เกิดขึ้นในยุคนี้ เช่น เพลงเก้าทัพ เพลงเขมรบางนรา เพลงเจ๊ียวรำลึก เพลงจักรีรำลึก เพลงสุริโยทัย เพลงทองกวาว และเพลงเทพสมภพ เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่าในยุคต่าง ๆ นั้นคือ พัฒนาการของดนตรีในสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะในด้านการขับร้อง ศิลปินก็เริ่มประดิษฐ์เพลงทำนองสามชั้นใช้ร้องส่งเสภาเป็นที่นิยมแพร่หลาย และนับเป็นแม่บทแห่งการนำเพลงทำนองสามชั้นบรรเลงขับร้องในสมัยต่อมา นอกจากนี้ที่คิดประดิษฐ์เพลงเถาขึ้นใหม่โดยจัดหมู่ทำนองเพลงทั้ง 3 ประเภทเข้าด้วยกัน โดยเริ่มตั้งแต่ทำนองสามชั้นสองชั้นและจบลงที่ทำนองชั้นเดียว เช่น เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เพลงราตรีประดับดาว (สรุชัย เครือประดับ, 2525:49-50)

3.3.2 เพลงเถาเก่าและเพลงเถาใหม่

ในการประพันธ์เพลงเถานั้นโดยประเพณีมักจะประพันธ์ขึ้นจากเพลงเดิมที่มีอยู่แล้ว เช่นเริ่มจากของเก่าที่เป็นเพลงสามชั้น เพลงสองชั้นและเพลงชั้นเดียว และที่มีมากที่สุดคือแต่งขึ้นจากเพลงสองชั้น เพราะเป็นเพลงที่มีผู้แต่งไว้มากตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีเพลงประเภทมโหรี เพลงเรื่องและเพลงละคร ฯลฯ นอกจากนี้ในสมัย

Copyright by Mahidol University

หลัง ๆ นี้ คือ จากรัชกาลที่ 6 ลงมาถึงปัจจุบัน นิยมประพันธ์เพลงเถาใหม่ ๆ ขึ้นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปัจจุบันนี้มีเพลงเถาใหม่ ๆ อยู่พอสมควร ที่สังคีตาจารย์ได้แต่งขึ้นจากแรงบันดาลใจและโอกาสพิเศษต่าง ๆ ดังจะยกมาเป็นตัวอย่างพอสังเขป โดยแบ่งตามระยะเวลาของการเกิดเพลงเถาที่ผู้วิจัยได้แบ่งไว้ 3 ยุคคือ

บทเพลงในยุคแรก ได้แก่ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 จัดได้ว่าเป็นยุคบุกเบิก หรือการเริ่มต้นของเพลงเถา คือเริ่มจากเพลงสามชั้นก่อนเช่น เพลงแขกมอญและดอกไม้ไทร จากนั้นจึงเกิดเป็นเพลงเถาขึ้น เช่น เพลงการะเวกเถา สารถีเถา แปดบทเถา หกบทเถา ทยอยเขมรเถา ทยอยนอกเถา ทยอยในเถา ชมสวนสวรรค์เถา เทพนิมิตเถา เทพบรรทมเถา ฯลฯ

เพลงเถาในยุคที่ 2 ได้แก่ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง คือราวรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลที่ 7 จัดได้ว่ายุคนี้เป็นยุคเฟื่องฟูเพราะดนตรีไทยได้รับการส่งเสริมสนับสนุนอย่างมากแม้องค์ประมุขของชาติก็ทรงเป็นศิลปินเพลงด้วย เพลงเถาที่เกิดขึ้นในยุคนี้ เช่น เพลงกล่อมนารีเถา ขอมเงินเถา แขกกุลิตเถา เขมรใหญ่เถา แขกมอญบางขุนพรหมเถา ครอบจักรวาลเถา แขกโอดเถา บังใบเถา จีนนำเสด็จเถา ธรณีร้องไห้เถา ปลาทองเถา ฝรั่งรำเท้าเถา สมิงทองเถา พม่าเห่เถา พม่าห้าท่อนเถา พราหมณ์ดีดน้ำเต้าเถา พระจันทร์ครึ่งซีกเถา มอญรำดาบเถา ยวนเคล้าเถา ราตรีประดับดาวเถา โสมส่องแสงเถา สุดสงวนเถา สาริกาเขมรเถา สมิงทองเถา เหราเล่นน้ำเถา อนงค์สุชาดาเถา อะแซหวุ่นกี้เถา โอ้ลาวเถา ฯลฯ

เพลงเถาในยุคที่ 3 ได้แก่ สมัยรัชกาลที่ 8 ถึงรัชกาลที่ 9 บัจจุบันยุคนี้เป็นยุคทรงตัว เพราะดนตรีตะวันตกเข้ามามีบทบาท เพลงเถาที่แต่งขึ้นใหม่มีอยู่หลายเพลง เช่น เพลงเก้าทัพเถา กระบี่ลีลาเถา กวางทองเถา สุดใจเถา เขมรบางนราเถา แขกเล่นกลเถา แขกภารตเถา ครุ่งคำนึงเถา เดียงมอญรำดาบเถา เงี้ยวรำลึกเถา จะเข้ขวางคลองเถา จีนเข้าโบสถ์เถา จีนเด็ดดอกไม้เถา จินตะหราวาตีเถา จักรีรำลึกเถา จำปานารีเถา สุริโยทัยเถา ชะเวดากองเถา ญี่ปุ่นรัญจวนเถา ตวงพระธาตุเถา ทองกวาวเถา ทองย่อนเถา ปิ่นนครเรศเถา เทพสมภพเถา ลบรอยแผลรักเถา ฯลฯ

Copyright by Mahidol University

3.4 การเลือกบทร้องสำหรับเพลงเถา

เพลงไทยสำหรับขับร้องนั้น โดยทั่วไปแล้วลักษณะของบทร้องจะมีที่มาและรูปแบบอยู่หลายชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพลงขับร้องประเภทเพลงเถาเป็นเพลงที่แต่งขึ้น เพื่อการฟังทั้งทางร้องและทางดนตรีโดยเฉพาะ ดังนั้นบทขับร้องและทางร้องจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมาก เพลงเถาเป็นเพลงประเภทที่ร้องนำแล้วดนตรีรับ ดังนั้นจึงต้องใช้บทประพันธ์มีสำนวนกลอนดีเหมาะแก่การฟัง และควรสอดคล้องกับความหมายของบทเพลง ต้องมีความไพเราะสละสลวย กินใจให้อารมณ์และความรู้สึกที่หลากหลายและสร้างความสะเทือนใจแก่ผู้ฟังอีกด้วย ดังที่มีสังคีตาจารย์ได้กล่าวถึงการบรรจุและการเลือกใช้บทร้องเพลงเถาไว้พอสรุปได้ดังนี้

เจริญชัย ชนไพโรจน์ (2512:17) กล่าวว่า อันบทร้องที่แต่งขึ้นสำหรับขับร้องโดยเฉพาะนั้น ผู้แต่งบทร้องจะต้องมีความรู้หลาย ๆ ด้านประกอบกัน และที่สำคัญก็คือจะต้องเป็นผู้มีความรู้ทางดนตรีเป็นอย่างดีจึงจะแต่งบทร้องและเลือกบทร้องได้ไพเราะเหมาะสมกับความหมายและอารมณ์ของเพลงด้วย

สุรชัย เครือประดับ (2516:11) เสนอความคิดว่า เพลงเถาที่สมบูรณ์จริง ๆ นั้น ต้องมีความพิถีพิถันในเรื่องบทร้องซึ่งมีความสำคัญ กล่าวคือทั้งทำนองสามชั้น สองชั้นและชั้นเดียว ควรมีเนื้อความต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน และควรจะมีความหมายลดหลั่นไปตามอัตราชั้นของเพลงด้วย

อุดม อรุณรัตน์ (2527:40) อธิบายว่า การบรรจุบทร้องให้เข้ากับลีลาของลำนำนั้นมิใช่ของง่ายเพราะเพลงเถานี้มีอัตราลดหลั่นกันมากตามลำดับเริ่มจากอัตราสามชั้นที่มีจังหวะช้าก่อน แล้วค่อยกระชับขึ้นในจังหวะปานกลางของอัตราสองชั้น และเร็วขึ้นในอัตราชั้นเดียว ดังนั้นบทร้องที่จะนำมาต้องให้เข้ากับอารมณ์ของลำนำนั้น ๆ และจะต้องเป็นเรื่องราวที่ต่อเนื่องกันจนกระทั่งจบลงอย่างสมบูรณ์ในตัวของมันเอง

อุทิศ นาคสวัสดิ์ (2530:76) อธิบายว่าในการบรรจุบทร้องนั้น สิ่งสำคัญข้อแรกคือ ต้องแต่งหรือดิดเลือกเนื้อร้องจากวรรคดีเรื่องต่าง ๆ มาให้ตรงกับความหมายของทำนองเพลง เช่น เพลงโศก ก็ต้องใช้เนื้อเพลงที่แสดง

Copyright by Mahidol University

ความโศก สลด รันทดใจ เพราะอารมณ์ต่าง ๆ มีอยู่ในวรรณคดีต่างๆ แทบทั้งสิ้น และเรื่องที่นิยมมากที่สุดคือ อิเหนาและขุนช้างขุนแผน

จินตนา ดำรงค์เลิศ (2533:17) ให้แนวคิดว่า ลักษณะของเพลงไทยประเภทขับร้องที่มีลักษณะพิเศษได้แก่การเอื้อน เพราะการบรรจุเนื้อร้องมิได้ใส่คำร้องให้เต็มทุกห้องของโน้ตเพลง แต่จะเชื่อมติดต่อระหว่างช่องว่างด้วยการเอื้อนที่เป็นภาษาต่าง ๆ ซึ่งร้อยกรองไว้โดยเทคนิคของการร้อง ซึ่งโบราณจารย์ได้กำหนดรูปแบบและวิธีการขับร้องโดยเฉพาะ

สำราญ เกิดผล (สัมภาษณ์) ให้แนวคิดว่า การเลือกบทร้องบรรจุในเพลงเถานั้นจะพิจารณาดูโครงสร้างของบทเพลงก่อน แล้วจึงคัดเลือกบทร้องจากวรรณคดีไทยเรื่องที่เด่น ๆ ซึ่งมีสำนวนกลอนเหมาะสมกับทำนองเพลงและสอดคล้องกับอารมณ์ และความหมายของเพลงนั้น ๆ ด้วย และในกรณีที่ต้องมีการร้องเอื้อนนั้นจะไม่เอื้อนยาวมากในช่วงที่บทร้องต้องมีเนื้อความต่อเนื่องกัน บทร้องเพลงเถาที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ๆ มักเป็นพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี

จากแนวคิดของบุคคลต่าง ๆ ที่กล่าวถึงเรื่องการเลือกและบรรจุบทร้องเพลงเถามาแล้วนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าวิธีการบรรจุและการคัดเลือกบทร้องของเพลงเถานั้น ในขั้นแรกควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า "บรรจุบทร้อง" ตามแบบแผนของทฤษฎีดนตรีไทยด้วย

การบรรจุบทร้องเข้ากับบทเพลงนั้น ในความหมายของดนตรี คือการนำบทร้องที่ได้ประพันธ์ไว้แล้วมาบรรจุ หรือวางลงไปในทำนองเพลงที่แต่งไว้โดยวางลงไปด้วยความประณีตให้มีช่องไฟช่องว่างที่เหมาะสม เพราะคำว่าบรรจุนั้นหมายถึงการนำสิ่งหนึ่งใส่ลงไปในอีกสิ่งหนึ่งด้วยความระมัดระวัง ทะนุถนอม เพราะฉะนั้นจึงเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่งที่ใช้คำว่าบรรจุกับบทร้องและทำนองของดนตรี เพราะเป็นงานที่ต้องการความประณีต และจัดเป็นบทเพลงที่มีความประณีต หรือเป็นเพลงไทยระดับคลาสสิค (Classic) ประเภทหนึ่ง

การบรรจุบทร้องนั้นควรมีการปรุงแต่งบทร้องให้เข้ากับทำนองเพลง เพราะเพลงเถาจะมีทำนองเอื้อนมาก แต่คำร้องน้อยต้องปรุงแต่งโดยผ่านกระบวนการมากมาย และต้องใช้ดุลยพินิจพิจารณาบทร้องที่นำมาบรรจุให้สอด-

Copyright by Mahidol University

คล้องถูกต้องตามหลักของดุริยางคศิลป์ และดีตศิลป์ และควรรู้จักประดิษฐ์ทางร้องให้มีลีลาเข้ากับบทร้องและทำนองเพลงแต่ละตอนได้อย่างสนิทสนม (อุดม อรุณรัตน์, 2527:38-39)

ดังนั้น การคัดเลือกและการบรรจุบทร้องตามความคิดเห็นของผู้วิจัยจึงมีความหมายดังที่ได้กล่าวมานั้น และมีขั้นตอนในการบรรจุบทร้องดังต่อไปนี้

3.4.1 พิจารณาชื่อเพลงและทำนองเพลงว่ามีลักษณะอย่างไรกล่าวคือ เป็นเพลงที่แสดงอารมณ์ร่าเริง เศร้าโศก หรืออื่น ๆ และมีสำนวนเพลงอย่างไร เป็นเพลงทางพื้นหรือทางอื่น ๆ เช่น ทางลูกล้อลูกขัด ทางมอญ ทางฝรั่ง ฯลฯ

3.4.2 พิจารณาจังหวะหน้าทับ ต้องดูว่าเป็นเพลงจังหวะหน้าทับอะไร มีความยาวกี่จังหวะหน้าทับ เป็นเพลงสั้นหรือยาว เพื่อจะได้เลือกบทร้องให้เหมาะสมและกำหนดคำร้องให้พอดีกับจังหวะหน้าทับในแต่ละจังหวะด้วย

3.4.3 เลือกบทประพันธ์ที่เหมาะสม บรรจุลงไปในทำนองนั้น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นบทประพันธ์ที่นำมาจากวรรณคดีไทย หรือผู้หนึ่งผู้ใดแต่งไว้ก็ได้ นอกจากนี้อาจจะเป็นบทร้องที่แต่งขึ้นใหม่เฉพาะกิจ ซึ่งส่วนมานิยมใช้กลอนสุภาพหรือกลอนแปด เพราะสะดวกในการขับร้องมากที่สุด โดยเฉพาะเพลง 4 จังหวะหน้าทับปรบไก่ด้วยแล้ว จะลงได้สวยงามพอดีกับบทร้อง 1 คำกลอน จึงมีผู้นิยมใช้ในลักษณะนี้มากที่สุด (พินิจ ฉายสุวรรณ,สัมภาษณ์)

3.4.4 การเลือกบทร้องต้องมีเนื้อหาใจความที่เข้ากับท่วงทำนองเพลง และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับชื่อเพลง ดังตัวอย่างเช่น

เพลงกล่อมนารี เถา

พระแย้มยิ้มพริ้มเพราเย้าหยอก สัพยอกยียวนสรวลสม
พักตร์เจ้าเศร้าสลดอดบรรทม พี่จะกล่อมเอวกลมให้นิทรา
สายสมรนอนเถิดพี่จะกล่อม เจ้างามจริงพริ้งพร้อมดังเลขา
นวลละอองผ่องพักตร์โสภา ดังจันทราทรงกลดหมดมลทิน
งามเนตรดังเนตรนฤคมาศ งามขนงวงวาดดังดันศิลป์
อรชรอ้อนแอ้นดังกินริน หวังถวิลไม่เว้นวายเอย

Copyright by Mahidol University

(บทละครเรื่อง อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

3.4.5 ทดลองขับร้อง โดยพิจารณาถึงความพอเหมาะพอดีคือ การเอื้อนและคำร้องที่บทประพันธ์ต้องไม่สั้น หรือยาวเกินความจำเป็น ควรให้มีวรรคตอน หรือที่ทางที่สามารถสอดใส่อารมณ์หรือเทคนิคต่าง ๆ ลงไปได้ตามสมควร

3.4.6 ทดสอบการขับร้องโดยนับจังหวะดูว่าไม่ขาดไม่เกินตรงพอดีแล้วจึงนำไปขับร้อง และในขณะนั้นก็อาจจะนำมาแก้ไขอีกโดยตัดบทร้องที่รุงรังออกเสีย หรือทดลองเปลี่ยนบทร้องใหม่เป็นวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ดังตัวอย่าง เช่น เพลงแขกมอญบางขุนพรหมเถา มีบทร้องอยู่หลายบทเพราะมีการเปลี่ยนบทร้องไปตามแนวคิดของครูผู้แต่งเพลงแต่ละทางด้วย (ดูบทร้องทุกทางได้ในภาคผนวก) นอกจากนี้ก็ยังมีเพลงอื่น ๆ อีกที่มีการปรับเปลี่ยนบทร้องจนมีบทร้องหลายบท เช่น เพลงเขมรพวงเถา เพลงแขกขาวเถา เพลงบุหลันเถา เพลงพม่าห้าท่อนเถา เป็นต้น

ในการเลือกสรรและบรรจุบทร้องเพลงเถานั้นมีวิธีการคัดเลือกและปรับเปลี่ยนบทร้อง เพื่อให้เหมาะสมกับคุณสมบัติของทำนองเพลงนั้นต้องพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้ คือ จังหวะหน้าทับ ชื่อเพลง ลีลาอารมณ์ และความหมายตลอดจนองค์ประกอบของดนตรีอื่น ๆ ด้วย บทร้องที่เลือกสรรมานั้นมักจะนำมาจากวรรณคดีไทยเรื่องต่าง ๆ แต่ถ้าไม่มีบทร้องที่เป็นที่พอใจก็อาจจะประพันธ์ขึ้นใหม่ก็ได้ ซึ่งวิธีการนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ประพันธ์ได้แสดงความสามารถโดยตกแต่งคำประพันธ์ให้พอเหมาะกับลูกฆ้องของเพลงได้ และช่วยให้ผู้ขับร้องร้องได้สะดวก บทร้องที่มีการปรับเปลี่ยนหรือบรรจุไว้อย่างหลากหลายในบรรดาเพลงเถาทั้งหมดนั้นจะยกตัวอย่างมาให้เห็นดังนี้

การเปลี่ยนบทร้องหลายบทคือเพลงแขกมอญบางขุนพรหมเถา (ดูบทร้องได้ในภาคผนวก)

การเปลี่ยนบทร้องแบบตัดทอนเป็น สี่ชั้น หกชั้น โดยลดหลั่นกันลงมาเป็นพลงเถาอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า "เถาใหญ่" ได้แก่เพลงเขมรไทรโยค เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า เป็นต้น (ดูบทร้องได้ทุกเพลงในภาคผนวก)

การบรรจุบทร้องโดยใส่เนื้อร้องที่มีความหมายของเหตุการณ์ เรียงลำดับจากช้าไปหาเร็ว เห็นได้ชัดในเพลงไส้พระจันทร์เถา ดังตัวอย่างบทร้องต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

เพลงไส้พระจันทร์ เถา

สามชั้น เอนเอียงลงบนเตียงกอดหมอนข้าง เสน่นางครุ่นคิดคนึงถึง
รู้จักบ้านก็จะด้านไม่โดยดึง จะพาดพึงพึ่งใครผู้ใดดี
สองชั้น ช่วยพูดพาพิมมาให้พบ ไม่ลืมลบคุณเลยจนเป็นผี
อย่าเลยวันรุ่งขึ้นพรุ่งนี้ จะสืบบ้านพิมพี่ให้แจ้งใจ
ชั้นเดียว จะบิณฑบาตกาญจน์บุรีศรีสุพรรณ ให้พบขวัญตาพี่ให้จงได้
จำจะเขียนเพลงยาวติดเอาไป สมคะเนก็จะให้เสียที่เดียว

(จากเค้าโครงเรื่องขุนช้างขุนแผน)

จะเห็นได้ว่าบทร้องในอัตราจังหวะสามชั้น ซึ่งมีลีลาช้านั้นมีความหมายในเชิงแสดงถึงความคิดคำนึงถึงหญิงซึ่งเป็นคนรักและมีความต้องการที่จะไปหาให้ถึงบ้าน ส่วนบทร้องในอัตราจังหวะสองชั้น ซึ่งเป็นลีลาปานกลางนั้น มีความหมายที่แสดงถึงการตัดสินใจสืบหาบ้านของคนรักในทันทีที่รุ่งเช้า และบทร้องในอัตราจังหวะชั้นเดียวที่มีลีลาเร็วนั้นมีความหมายว่าได้รีบเดินทางไป เพื่อให้พบคนรักโดยเร็วตามที่ตั้งใจไว้

ลักษณะของการบรรจุบทร้องเพลงไส้พระจันทร์นี้ มีตัวอย่างของการบรรจุคำร้องตามโครงสร้างของจังหวะหน้าทับปรบไก่ในอัตราสองชั้นซึ่งคำร้องจะหมดวรรคตรงกับจังหวะหน้าทับพอดี โดยเพลงนี้มีอยู่ 4 จังหวะ ดังนี้

- - - - - ช่วย	- - - - - -พูด	- - - - - - -	- - - - พาพิม	จังหวะที่ 1)
ทั่ม ติง โจ๊ะ จ๊ะ - - - - - เออ	โจ๊ะ จ๊ะ โจ๊ะ จ๊ะ - - - - - - -	ติง ทั่ม ติง ติง - - - - - - -	ทั่ม ติง ติง ทั่ม - - - มาให้พบ	
- - - - - - -	- - - -ไม่ลืมลบ	- - - - - - -	- - - -คุณเลย	2)
- - - - - เออ	- - - - - - -	- - - - - - -	- - - จนเป็นผี	3)
				4)

Copyright by Mahidol University

นอกจากนี้จะได้แสดงถึงการบรรจุบทร้องเพลงเถาตั้งแต่อัตราจังหวะสามชั้นสองชั้นและจังหวะชั้นเดียวตามลำดับ โดยใช้เฉพาะเพลงท่อนหนึ่ง ซึ่งเป็นบทร้องในอัตราสามชั้น มาแสดงเปรียบเทียบให้เห็นในแต่ละอัตรา ได้แก่ เพลงเขมรโพธิสัตว์ เถา ซึ่งมีบทร้องจากวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ดังบทร้องที่ขึ้นต้นว่า

"โอ้พ่อพลายสายสวาทของพิมเอ๋ย ไม่เคยเลยจะห่างเหเสน่หา

.....

ฯลฯ

ตัวอย่างแผนผังการบรรจุคำร้องลงในเพลงเขมรโพธิสัตว์ (เถา)

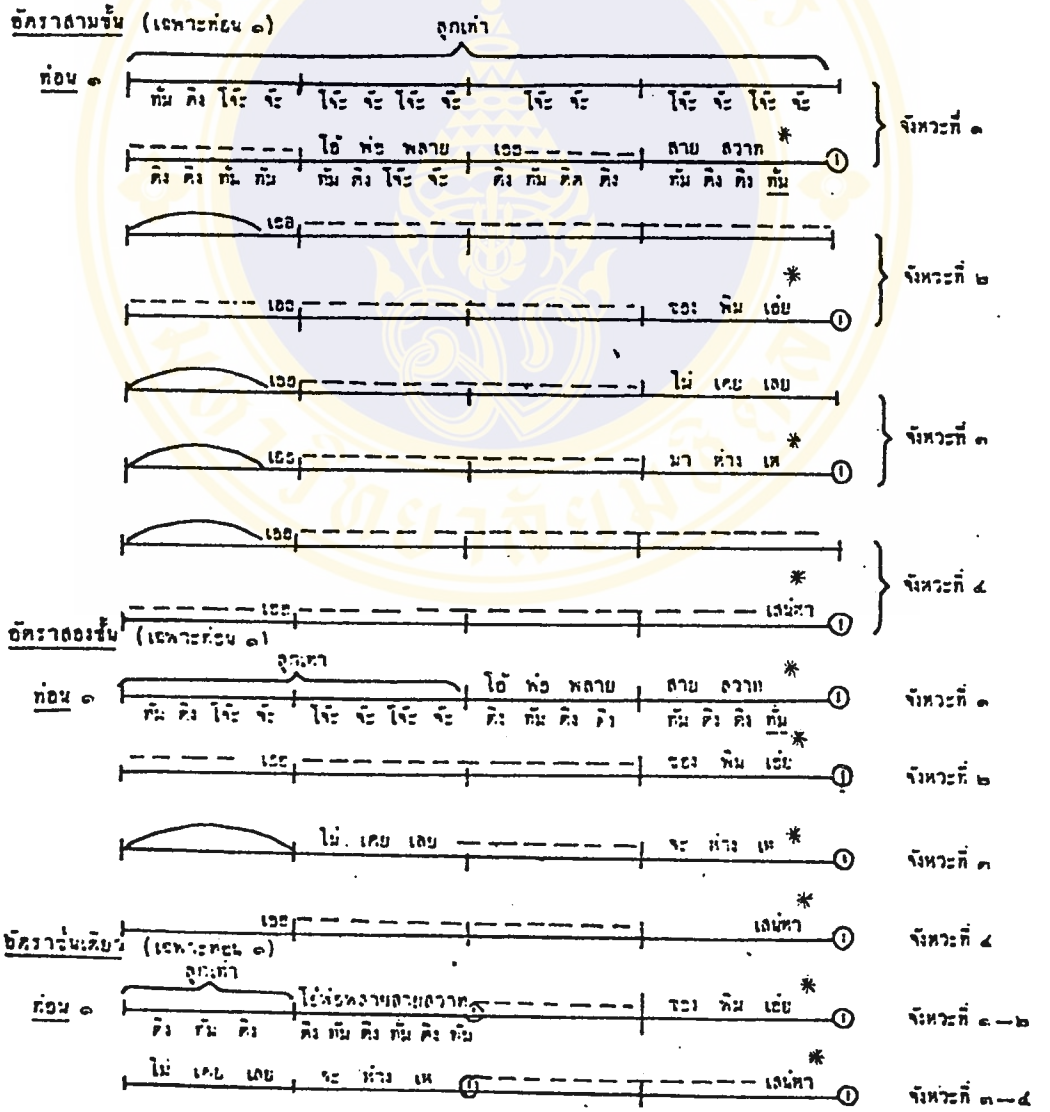

หมายเหตุ ๑) จังหวะหน้าทับอื่นๆ ดีเครื่องหนังเหมือนจังหวะที่ ๑

๒) * เมื่อหมดจังหวะหน้าทับแต่ละจังหวะ คำร้องจะลงขบวรรคพอดีทุกจังหวะ

Copyright by Mahidol University

การบรรจุบทร้องตามอัตราจังหวะของเพลงไทย

เพลงเถานั้นเป็นเพลงไทยที่มีอัตราจังหวะรวมกันอยู่สามลีลาจังหวะ หรือสามอัตราคือ สามชั้น สองชั้นและชั้นเดียว ในการบรรจุบทร้องแต่ละอัตราจังหวะนั้นจะมีความแตกต่างกัน เพราะความสั้น-ยาวของเพลงที่มีการยืดขยายและตัดลงให้สั้นนั้นจะไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำประพันธ์ที่นำมาเป็นบทร้อง ซึ่งได้ใช้ประเภทกลอนแปดเป็นมาตรฐาน และในอัตราหนึ่ง ๆ มักจะใช้ความยาวเท่ากันเป็นส่วนมาก คือ 1 คำกลอน

การบรรจุบทร้องเมื่อขยายอัตราจังหวะออกไป "ลูกฆ้อง" หรือทำนองหลัก จะต้องยาวออกไปอีกหนึ่งเท่าตัว ซึ่งการใช้บทร้องประเภทกลอนแปดตามแบบแผนนั้น ความยาวของบทร้องจะมีเท่าเดิมกับที่บรรจุร้องในเพลงอัตราสองชั้น เพราะฉะนั้น จะต้องใส่เอื้อนเพิ่มลงไปเป็นทำนองเพลงร้อง-เพื่อให้มีความยาวเท่ากับทำนองที่ขยายออกไป ดังนั้นเพลงสามชั้นจึงมีการร้องเอื้อนที่ประโยคยาวมาก ซึ่งเป็นการยากลำบากต่อการขับร้องอยู่ไม่น้อย แต่ถ้าจะเพิ่มบทร้องให้มากขึ้นอีก 1 คำกลอนก็ทำได้แต่ไม่นิยม เพราะลีลาการขับร้องเพลงสามชั้นจะไม่ขาดความไพเราะ และไม่สามารถแสดงถึงความสามารถของผู้ขับร้องได้สมบูรณ์แบบนัก เพราะทำนองเพลงจะไม่มีการเอื้อนที่วิจิตรพิสดาร แต่จะกลายเป็นร้องด้นตามบทประพันธ์ซึ่งเป็นลักษณะของเพลงเนื้อเต็มที่เหมือนกับทำนองเพลงร้องในอัตราสองชั้นและชั้นเดียว โดยไม่สามารถแยกประเภทและอัตราจังหวะของบทเพลงได้

นอกจากนี้ในส่วนของคนที่พังเป็นหรือศิลปินด้วยกันนั้น ต้องการให้เพลงไทยแบ่งออกได้หลายชั้นหลายอันดับ ซึ่งจะได้เลือกร้องให้ถูกแก่กาละเทศะ เช่น เพลงชั้นเดียวนั้นมีจังหวะเร็วและมีเนื้อร้องมากจนเกือบเต็ม มีทำนองเอื้อนน้อย เหมาะสำหรับใช้ร้องประกอบการรำ เต้น เช่น รำวงรำกลองยาว ส่วนเพลงสองชั้นนั้น มีเอื้อนสอดแทรกเข้ามาบ้างแต่ไม่มากนัก ลักษณะอยู่ตรงกลางระหว่างเพลงสามชั้นกับชั้นเดียว เป็นเพลงที่มีความไพเราะ และจัดว่าบุคคลทั่วไปฟังเข้าใจ เช่น เพลงยอดนิยมที่อยู่ในระดับประชาชนคือ เพลงลาวเจริญศรี เพลงลาวดวงเดือน และเพลงขับร้องในหลักสูตรประถม-มัธยมศึกษาชั้นต่าง ๆ นอกจากร้องเล่นสนุก

Copyright by Mahidol University

แล้วยังใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ร้องประกอบการแสดงต่าง ๆ ส่วนเพลงในอัตรา 3 ชั้นนั้น ใช้สำหรับร้องรับหรือร้องส่งเป็นสำคัญ ไม่เหมาะสมที่จะใช้ประกอบการฟ้อนรำเพราะมีทำนองเอื้อนมาก และจังหวะช้า ยืดเกินไป

การบรรจุบทร้องนี้อาจใช้ภาษาในทางตรงกันข้ามว่าบรรจุเพลงหรือบรรจุทำนองเพลงได้ เมื่อกำหนดบทร้องไว้แล้วก็นำทำนองเพลงมาบรรจุใส่เข้าไป หรือวางไปในบทร้องนั้น ๆ ทั้งนี้ไม่ว่าจะใช้ภาษาเรียกอย่างไร ก็มีจุดมุ่งหมายที่เหมือนกัน คือ การเรียบเรียงร้อยกรองทำนองเพลง และบทกวีที่เรียกว่าเนื้อร้องหรือบทร้องเข้าด้วยกันอย่างวิจิตรบรรจง เพื่อให้เกิดบทเพลงขับร้องที่ไพเราะสละสลวยและให้อารมณ์สุนทรีย์แก่ผู้ขับร้อง ผู้บรรเลงและผู้ฟังอย่างซาบซึ้งตรึงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพลงขับร้องประเภทเพลงเถานี้จัดได้ว่าเป็นเพลงไทยที่ประณีต (Classic) ที่สุด ในเรื่องของการบรรจุบทร้องนี้ผู้แต่งเพลงจะต้องมีความรู้และเข้าใจเรื่องของบทเพลง ทั้งทางร้องและทางดนตรีว่าเกี่ยวข้องและเหมือนกัน แตกต่างกันอย่างไร เพราะที่จริงแล้วเพลงทางร้องก็คือ การนำทำนองของดนตรีมาเรียบเรียงเป็นคำเอื้อนผสมกับถ้อยคำที่เป็นภาษาต่าง ๆ ซึ่งร้อยกรองไว้โดยเทคนิคของการร้อง และการบรรเลงที่แตกต่างกันไป

3.5 ชื่อเพลงเถา

เพลงไทยทุกประเภท โดยเฉพาะเพลงเถานั้น จะมีชื่อเพลงกำกับไว้ทุกเพลง แต่ในบรรดาชื่อเพลงต่าง ๆ ที่ใช้เรียกกันนั้นอาจจะมีความมุ่งหมายหรือเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป และถ้าพิจารณาดูชื่อเพลงกับทำนองเพลง หรือชื่อเพลงกับบทร้อง และองค์ประกอบอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าลักษณะของชื่อเพลงนั้นสมควรที่จะนำไปศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะชื่อเพลงเถาแต่ละเพลงมักเรียกกันแบบแปลกและหลายเพลงที่ชื่อเพลงกับทำนองเพลงและบทร้องไม่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน ทั้งนี้เพราะเพลงเถาแต่ละเพลงมีประวัติในการแต่งและความมุ่งหมายที่ไม่เหมือนกัน นอกจากนี้ยังมีเหตุผลในการตั้งชื่อที่แตกต่างกัน และมีการตั้งชื่อเพลงตามลีลาอารมณ์และความหมายของบทเพลงอีกด้วย ในเรื่องของการตั้ง

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลงเถาตลอดจนเพลงไทยทั่วไปนั้น มีสังคีตาจารย์และนักวิชาการทางดนตรีได้ทำการศึกษาและกล่าวไว้หลายแง่มุม ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ (2506:258) ทรงอธิบายถึงชื่อเพลงไทยในสมัยโบราณว่า

"ชื่อเพลงนั้นเป็นของไม่แน่นอน โดยมากไม่มีชื่อ บางเพลงก็มีชื่อเดียว บางเพลงก็มีชื่อซ้ำกัน เพราะคิดเอามาจากเพลงเรื่องอันเดียวกัน ต้องเติมท้ายชื่อเป็น โอด พัน เป็นนอก ใน เป็นใหญ่ น้อย บางเพลงก็มีหลายชื่อ เช่น จระเข้หางยาว กับ สามเส้า ก็คือเพลงเดียวกัน"

เจริญชัย ชนไพโรจน์ (2512:85) เสนอแนวคิดไว้สรุปได้ว่าเพลงไทยมีชื่อมากมาย เช่น ลมพัดชายเขา ลาวเสี่ยงเทียน สารถี อาถรรพ์ ใบ้คลั่ง และทะเลบ้า ฯลฯ ซึ่งแต่ละเพลงล้วนมีความเป็นมาที่แตกต่างกัน และผู้แต่งเพลงก็มีหลักในการตั้งชื่อที่แตกต่างกันด้วย จะเห็นว่าบางชื่อก็พิสดารเพราะชวนฝันบางชื่อก็บอกลักษณะของเพลง และบางชื่อก็ชวนให้พิศดูขบขัน

ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์ (ม.ป.ป.:73) กล่าวไว้ว่า เพลงไทยแต่ละเพลงนั้น คีตกวีตั้งชื่อเพลงแตกต่างหลากหลายกันไป บางชื่อมีความไพเราะน่าฟัง บางชื่อแปลกและน่ากลัว บางชื่อเรียกตามบทร้อง นอกจากนี้ยังมีการตั้งชื่อเพลงให้คล้องจองกันระหว่างเพลงเดิมกับเพลงที่แต่งขึ้นใหม่ เช่น เพลงรุ่นเก่ามีชื่อว่า

เทพบรรทม	คู่กับ	ภิรมย์สุรางค์
รามัญรันทด	คู่กับ	กำสรดพสุธา
ไอยเรศชูงา	คู่กับ	ไอยราชูงวง

จากการศึกษาของบุคคลต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่ามีมุมมองและแนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าในการเรียกชื่อเพลงนั้นต้องมีหลักเกณฑ์และมีเหตุผล และจากการที่ศึกษาค้นคว้าเรื่องเพลงเถามาแล้วนี้ได้พบว่า ชื่อของเพลงเถานั้นสามารถที่จะแบ่งออกไปได้เป็นหลายลักษณะดังต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

3.5.1 ใช้ชื่อเพลงเดิมที่มาจากอัตราสองชั้นและชั้นเดียว เช่นเพลงเทพทอง เพลงสารถี เพลงต่อยรูป เพลงการะเวก เพลงอาหนู ฯลฯ โดยการนำชื่อเพลงเดิมมาใช้เรียก แล้วเติมคำว่า "เถา" ลงไปข้างท้าย เช่น สารถีเถา ต่อยรูปเถา เป็นต้น ชื่อเพลงเถาในลักษณะดังกล่าวนี้จะมีอยู่เป็นจำนวนมากประมาณ 80 เปอร์เซ็นในจำนวนเพลงเถา 350 เพลง ที่ผู้วิจัยค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลได้

3.5.2 เปลี่ยนชื่อจากเพลงเดิม คือการที่เรียกชื่อใหม่แทนชื่อเพลงเดิม ชื่อเพลงเถาประเภทนี้มีการปรับเปลี่ยนอยู่ 3 วิธีคือ

3.5.2.1 เปลี่ยนโดยไม่มีเค้าของเพลงเดิมเหลืออยู่เลย เช่นเพลงจีนแส เปลี่ยนเป็นเพลงภิรมย์สุรางค์ สามเส้า เปลี่ยนเป็นจระเข้หางยาว และจะเข้ขวางคลองเปลี่ยนเป็นระหกระเหิน เป็นต้น

3.5.2.2 เปลี่ยนโดยมีคำในชื่อเพลงเดิมผสมอยู่ด้วย หรือมีความหมายเหมือนชื่อเพลงเดิม เช่น

เพลงไส้เดือนฉกจวัก เปลี่ยนเป็น ไส้พระจันทร์
เพลงธรณีร้องไห้ เปลี่ยนเป็น ธรณีกันแสง
เพลงมอญดูดาว เปลี่ยนเป็น ราตรีประดับดาว
เพลงลาวดวงเดือน เปลี่ยนเป็น โสมส่องแสง

3.5.2.3 ปรับเปลี่ยนโดยนำเอาชื่อเดิม ซึ่งเป็นภาษาของชาตินั้น ๆ มาปรับปรุงเป็นชื่อไทย เช่น เขมรอมตุ๊ก เป็นเขมรพายเรือ

3.5.3 เพลงเถาที่สร้างขึ้นใหม่และตั้งชื่อใหม่เป็นเพลงเถาที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ทั้งเพลง โดยมิได้ใช้เพลงเดิมมาเป็นต้นแบบ หรือนำมายืด และตัดทอนลงแต่อย่างใด เป็นเพลงเถาที่แต่งขึ้นโดยผู้แต่งจะกำหนดชื่อเพลงขึ้นโดยเฉพาะสำหรับเพลงนั้น ๆ เพลงเถาประเภทนี้ มักจะมีชื่อเพลงที่เหมาะสมกลมกลืนกันทั้งชื่อเพลง บทร้อง ทำนองเพลงและลีลาอารมณ์ของบทเพลงด้วย ดังตัวอย่างชื่อเพลง เช่น เจ้ยวรำลึกเถา สมโภชพระนครเถา ชะเวดากองเถา และเพลงเทพสมภพเถา เป็นต้น

3.5.4 ประเภทอื่น ๆ คือการตั้งชื่อเพลงเถาที่มีลักษณะพิเศษ และมีองค์ประกอบ มีเหตุผลในการเรียกชื่อเพลงที่หลากหลาย ได้แก่ เพลงที่คิด

Copyright by Mahidol University

แต่งขึ้นแล้วเรียกชื่อให้เป็นคู่คล้องจองกัน เช่น เพลงน้ำลอดใต้ทรายคู่กับเพลงเดือนหงายกลางป่า, แหวนประดับก้อยคู่กับสร้อยทับถัน, ครุ่นคิดคู่กับครวญหา เป็นต้น (ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์, มปป. 73) เพลงเถาในลักษณะนี้มีการแต่งขึ้นจากแรงกระตุ้นของเพลงแรกที่แต่งมาก่อน เช่น เมื่อมีผู้คิดแต่งเพลงแหวนประดับก้อยขึ้น ก็ทำให้ผู้อื่นมีแนวคิดที่จะแต่งเพลงสร้อยทับถัน ตามมาเป็นคู่กัน

นอกจากเพลงที่มีชื่อเป็นคู่ซึ่งคล้องจองกันแล้ว ยังมีเพลงเถาที่ตั้งชื่อเรียกกันเป็นกลุ่ม ๆ ได้แก่

กลุ่มที่แสดงความเศร้าโศกเป็นจำพวกเพลงทยอย เช่น เพลงทยอยใน ทยอยนอก ทยอยเขมร ทยอยญวน ทยอยลาว เป็นต้น

กลุ่มที่แต่งขึ้นเพื่อประลองฝีมือกัน เช่น เพลงมอญรำดาบ ขว้างดาบคู่มอญรำดาบ, เคียงมอญรำดาบ และยังมีเพลงอื่น ๆ อีกหลายเพลงในกลุ่มนี้

กลุ่มที่เกี่ยวกับชื่อของบุคคลสำคัญ หรือสถานที่และสิ่งซึ่งเป็นอนุสรณ์ที่ประทับใจ เช่น เพลง อุปราชขาดคอช้าง นเรศวรชนช้าง ช้างประสานงา ส่วนเพลงที่เป็นชื่อสถานที่ ได้แก่ เพลงเกี่ยวกับจังหวัดต่าง ๆ เช่น เพลงเขมรราชบุรี แขกลพบุรี สร้อยลำบาง สุพรรณรำลึก อยุธยารำลึก ศรีธรรมราชและยโสธร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเพลงที่เกี่ยวกับภูมิภาคหรือเขต-แดน เช่นเพลงสองฝั่งโขง ทักษิณราชนิเวศน์ และกลุ่มเพลงภาษา เช่นแขกต่อยหม้อ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการตั้งชื่อเพลงเถาตามที่กล่าวมาแล้วนั้นมีหลักการและแนวคิดในการเรียกชื่อที่แตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของบทเพลง ผู้แต่งเพลงซึ่งมีวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน นอกจากนี้เพลงเถาที่แต่งขึ้นในระยะหลังซึ่งเป็นเพลงรุ่นใหม่นั้น มักจะตั้งชื่อเรียกกันใหม่ ๆ โดยให้มีความสัมพันธ์กับบทเพลงทุก ๆ ด้าน ส่วนเพลงเถาที่แต่งขึ้นในระยะแรก ๆ ซึ่งเป็นเพลงรุ่นเก่านั้นมักจะยึดกันเป็นแบบแผน หรือเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาว่า ถ้าเพลงเก่าหรือของดั้งเดิมมีชื่ออย่างไรก็จะใช้ชื่อเดิมนั้นเป็นชื่อเพลง ยกเว้นบางเพลงที่ต้องการเปลี่ยนชื่อให้มีความเหมาะสมขึ้น หรือเป็นความพอใจของผู้แต่งเพลงนั้น ๆ เพลงเถาจำนวนมากที่มีชื่อเรียกหลายชื่อ บางเพลงมีชื่อเรียกตั้งแต่ 3-4 ชื่อ แต่ที่เรียก 2 ชื่อนั้นมีมากที่สุด ดังจะยกมาเป็นตัวอย่างโดยแสดงในรูปของตาราง ดังนี้

Copyright by Mahidol University

ตาราง 1

ตารางแสดงรายชื่อเพลง ที่มีชื่อเรียกหลายชื่อ

เลขที่	ชื่อเพลงเดิม	ชื่อที่ 1	ชื่อที่ 2	ชื่อที่ 3 นิยมใช้ในปัจจุบันและเป็นที่รู้จัก
1	กระบี่ลีลา	วายุบุตรบาตรา	–	วายุบุตรยาตรา
2	กำสรดสุรางค์	กำศรวลสุรางค์	–	กำศวรสุรางค์
3	กระท่อมทองกวาว	ทองกวาว	–	ทองกวาวสกาวไพร
4	เขมรอมตุ๊ก	เขมรพายเรือ	–	เขมรไกวเปล
5	เขมรเอวบาง	เขมรละอออองค์	–	เขมรละอออองค์
6	เขมรไล่ควาย	พญากาสร	–	เขมรไล่ควาย
6	เขมรพระปทุม	เขมรพวง	–	เขมรพวง
8	เขมรทุบมะพร้าว	สาวสุดสวย	–	สาวสุดสวย
9	เขมรกล่อมลูก	เขมรไทรโยค	–	เขมรไทรโยค
10	แขกเจ้าเซ็น	แขกแดง	–	แขกแดง
11	แขกพราหมณ์	–	พราหมณ์ดีดน้ำเต้า	พราหมณ์ดีดน้ำเต้า
12	แขกหนัง	แขกกุลิต	–	แขกกุลิต
13	แขกโหม่ง	แขกสาย	–	แขกสาย
14	สนต้องลม	สนต้องลม	–	สนต้องลม
15	แขกบัตตานี	อ่อนอาลัย	–	ห่วงอาลัย
16	เขาวง	ดีรีไพเราะ	–	ดีรีไพเราะ
17	คุณลุงคุณป้า	อะแซหวุ่นกี้	–	อะแซวุ่นกี้
18	จีนสองเลา	สาธุการจีน	จีนลั่นถัน	จีนลั่นถัน
19	จีนวังหลวง	จีนหลวง	–	จีนหลวง
20	จีนแสโสกา	จีนแส	ภิรมย์สุรางค์	ภิรมย์สุรางค์
21	จีนเก็บบุปผาแปลง	จีนเด็ดดอกไม้	–	จีนเด็ดดอกไม้
22	จีนขิมเล็ก	จีนเก็บบุปผา	–	จีนเก็บบุปผา
23	จำปาทองเทศ	ผกากาญจน์	–	ผกากาญจน์
24	จีนฮ่อแฮ่	จีนนำเสด็จ	–	จีนนำเสด็จ

Copyright by Mahidol University

ตาราง 1 (ต่อ)

ตารางแสดงรายชื่อเพลง ที่มีชื่อเรียกหลายชื่อ

เลขที่	ชื่อเพลงเดิม	ชื่อที่ 1	ชื่อที่ 2	ชื่อที่ 3 นิยมใช้ในปัจจุบันและเป็นที่รู้จัก
25	จีบแจง	จินตะราวาตี	–	จินตะหราวาตี
26	จะเข้ขวางคลอง	ระหกระเหิน	–	ระหกระเหิน
27	ชกมวย	บุหลันชกมวย	บุหลัน	บุหลัน
28	ชนช้าง	นเรศวร์ชนช้าง	–	นเรศวรชนช้าง
29	ตารารามัญ	ดาวประดับฟ้า	ราตรีประดับดาว	ราตรีประดับดาว
30	เต่ากินผักบุ้ง	ปลาทอง	–	ปลาทอง
31	เต่าเห่	เย็นย่ำ	–	เย็นย่ำ, เต่าเห่
32	ต้นวรเชษฐ์	ชมแสงจันทร์	–	ชมแสงจันทร์
33	ทรงพระสุบิน	สรรเสริญพระจันทร์	บุหลันเลื่อนลอยฟ้า	บุหลันลอยเลื่อน
34	ทยอยญวณ	กระเหรี่ยงไกวเปล	องเชียงสือ	กระเหรี่ยงไกวเปล
35	ธรณีร้องไห้	พสุธากำสรด กำสรดพสุธา	ธรณีกรรแสง	ธรณีกรรแสง
36	นาคเกี่ยวพระสุเมรุ	นาคเกี้ยว	–	นาคเกี้ยว
37	บัวตูมบัวบาน	สำราญภิรมย์	–	สำราญภิรมย์
38	ฝรั่งถอนสมอ	ถอนสมอ	–	ถอนสมอ
39	พม่า	พม่าห้าท่อน	–	พม่าห้าท่อน
40	มหากาฬ	เทพสมภพ	–	เทพสมภพ
41	มะตะแบ	โศกพม่า	–	โศกพม่า
42	รักเดียว	สมิงออดอ้อน	–	สมิงออดอ้อน
43	ลาวลอดค่าย	ลาวเลียบค่าย	–	ลาวเลียบค่าย

Copyright by Mahidol University

ตาราง 1 (ต่อ)

ตารางแสดงรายชื่อเพลง ที่มีชื่อเรียกหลายชื่อ

เลขที่	ชื่อเพลงเดิม	ชื่อที่ 1	ชื่อที่ 2	ชื่อที่ 3 นิยมใช้ในปัจจุบันและเป็นที่รู้จัก
44	ลาวชมดง	ชมดงเหนือ	–	ชมดงเหนือ
45	ลิกินแปดบท	แปดบท	–	แปดบท
46	ลอยกระทง	ลอยประทีป	–	ลอยประทีป
47	ลาวดำเนินเกวียน	ลาวดวงเดือน	โสมส่องแสง	โสมส่องแสง
48	ลาวปทุมมาลย์	ลาวคำหอม	–	ลาวคำหอม
49	ลาวลำปาง	ลำปางเล็ก	สร้อยลำปาง	สร้อยลำปาง
50	ลาวต้อยตลิ่ง	ลาวเดินดง	–	ลาวเดินดง
51	โล้	ประภาสเภตรา	–	ประภาสเภตรา
52	โลม	โลมอนงค์	–	โลมอนงค์
53	สร้อยเพลง	แสนอาลัย	–	สร้อยเพลง
54	สร้อยสนตัด	เทพสร้อยสน	–	เทพสร้อยสน
55	สร้อยสนเต็ม	เฉลิมพิมาน	–	เฉลิมพิมาน
56	สามเส้า	จรเข้หางยาว	–	จรเข้หางยาว
57	สามสี	สอดสี	–	สอดสี
58	เหลือบแสงสี	พญากุญชร	–	พญากุญชร
59	เหาะ	เทพหาวเหิน	–	เทพหาวเหิน
60	หงษ์ทอง	เวสสุกรรม	–	หงษ์ทอง
61	อังคารสี่บท	สี่บท	–	สี่บท

Copyright by Mahidol University

จะเห็นได้ว่าการกำหนดชื่อเพลงไทยประเภทต่าง ๆ นั้น มีแนวคิดและจุดมุ่งหมาย ตลอดจนประเพณีนิยมอยู่หลายรูปแบบ ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้แต่งเพลง นักดนตรีและนักร้องเป็นสำคัญ นอกจากนี้ผู้ฟังเพลงก็ยังมีบทบาทในการทำให้ชื่อเพลงไทยถูกปรับเปลี่ยนไปด้วย ในส่วนของเพลงเถาโดยเฉพาะนั้น นอกจากจะยึดหลักการและแนวคิดตามแบบแผนของโบราณจารย์แล้ว ชื่อเพลงแต่ละเพลงยังได้ปรับปรุงให้สอดคล้องเหมาะสมกันอยู่มาก ส่วนเพลงที่ประดิษฐ์ขึ้นในยุคแรก ๆ นั้น มักเป็นเพลงที่นิยมขับร้องบรรเลงมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างชื่อเพลงกับบทร้อง ชื่อเพลงกับทำนองเพลง จังหวะ ลีลาอารมณ์ และความหมายของบทเพลงกับบทร้อง ไม่มีความเหมาะสมสัมพันธ์กัน เพราะเพลงต่าง ๆ ที่แต่งขึ้นนั้น ส่วนมากจะแต่งขึ้นในลักษณะของเพลงบรรเลงหรือนำต้นแบบมาจากเพลงเรื่องไม่ใช่เพลงที่แต่งขึ้นในลักษณะของเพลงขับร้อง ทำนองทางร้อง และบทขับร้องได้บรรจุเข้าไปภายหลัง จึงไม่สอดคล้องสัมพันธ์กัน ดังที่ผู้วิจัยได้นำประเด็นนี้มาศึกษา วิเคราะห์ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ โดยจะกล่าวถึงรายละเอียดของชื่อเพลง และบทขับร้องเพลงเถาที่ศึกษาค้นคว้าได้ในบทต่อไป ส่วนรายชื่อเพลงเถาที่ได้แต่งไว้เฉพาะทางดนตรีล้วน ๆ ยังไม่มีทางร้อง ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมได้จากการเก็บข้อมูลได้จากเอกสารต่าง ๆ และการออกภาคสนามพบว่า มีอยู่หลายเพลงซึ่งเป็นเพลงของวงดนตรี "พาทยรัตน์" ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมีเพลงเถาที่แต่งใหม่ โดยครูดนตรีที่มีความสามารถอีกหลายท่านด้วย ดังจะนำรายชื่อเพลงมาแสดงเป็นตัวอย่างต่อไปนี้

เพลงเถาของบ้านพาทยโกศล หรือ พายทรัตน์ มีดังนี้

กระเรียนร่อน	กระบอกทอง	กระบอกเงิน	ชมดงกลาง
ช้อนแท่น	เต่านาค	เต่าเงิน	ไทรหวน
ทะแยตัด	ทะยอยเถา	น้ำค้าง	นกกระจาบทอง
บัวใบอรชร	พระยาตานี	มณฑาสวรรค์	มะลิวัลย์
มะลิเลื้อย	ยามดึก	ราโค	หอมเขียว
ลำดวน	ล่องลอย	สาวถอดแหวน	สาวสวย
สี่ภาษา	เสภาใน	เสภากลาง	ฯลฯ

เพลงเถาของครูเฉลิม บัวทั่ง มีดังนี้

แขกตาเสือ	แขกถอนสายบัว	ขอมสุวรรณ	พยายาม
สรวลเสเฮฮา	ญวนใหญ่	เฉลิมพิมาน	ฯลฯ

Copyright by Mahidol University

เพลงเถาของดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ มีดังนี้

ฝรั่งราเท้า บุหลันลอยเลื่อน แค้นฤทัย ญี่ปุ่นราลึก
ยูนนานราลึก ทยอยจีน ตะเลงราพึง ฯลฯ

เพลงของครู จำเนียร ศรีไทยพันธุ์ มีดังนี้

มอญขว้างดาบ นางนาค ลูกวอนแม่ ฯลฯ

เพลงของครู เตือน พาทยกุล มีดังนี้

เพชรสามสี ลาวต่อนก สามัคคีชุมนุม ไอยเรศ

เพลงของครู พินิจ ฉายสุวรรณ มีดังนี้

พญาลำพอง เพราะสำเนียง อาถู่ สีนวลนอก

นอกจากนี้ มีเพลงเถา ที่มีผู้แต่งท่านอื่นๆอีก เช่นเพลง ศรีรัตนะ พม่าตายิ แก้วการะเกด ลำน้ำโขง สาวไหม แผ่นดินไทย จีนลอยล่อง ผู้ชนะ

เพลงเถาทั่ว ๆ ไปที่แต่งขึ้นเฉพาะทางบรรเลง ยังไม่มีทางขับร้อง เป็นเพลงเถาเก่าบ้างใหม่บ้างและไม่ปรากฏนามผู้แต่งเป็นส่วนมาก เช่นเพลง

กินรีเล่นน้ำ	แขกตะแร็กแต็ก
เขมรโล้เรือ	แขกมอญสามเสนใน
แขไขควง	แขกกล่อมเจ้า
จอมประสาท	จีนขายอ้อย
ช้างกินใบไผ่	ซ่อนรัก
ค้อมค่าย	ดาวดวงเด่น
สามไม้นอก	ทยอยเถา
ทะแยตัด	นางนกครวญ
นกแก้วเขมร	พญารำพึง
สามไม้ใน	สามไม้กลาง
พระลอครวญ	แขกลาบู
ญวนใน	รื้อแดงกำแพงเหลือง
พม่ากำชัย	พม่ากล่อม
ฟ้าคะนอง	มหาไชย
มยุราภิรมย์	มอญบ้านบาตร

Copyright by Mahidol University

3.6 บทบาทและหน้าที่ของเพลงเถา

เพลงเถาเป็นเพลงที่แสดงให้เห็นความงดงามของเสียงและสุนทรียรสของดนตรีได้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอัตราจังหวะที่มีลีลาช้าที่สุด คือ สามชั้นนั้น สังคีตาจารย์ได้เรียบเรียงและประพันธ์ไว้อย่างวิจิตรพิสดาร และอ่อนหวาน แสดงอารมณ์ และความรู้สึกได้มากกว่าเพลงประเภทอื่น ๆ ผู้แต่งสามารถสอดใส่กลเม็ดเด็ดพรายหรือเทคนิควิธีต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่

นอกจากการบรรเลงจะแสดงความสามารถได้มากแล้ว ทางร้องก็มีโอกาสร้องเอื้อนที่ให้อารมณ์และความรู้สึก แสดงลวดลายลีลาของการผกผันเสียงขึ้น ๆ ลง ๆ สูง ๆ ต่ำ ๆ ไปตามท่วงทำนองของเพลงได้เป็นอย่างดีด้วย และสิ่งเหล่านี้คือความงามชั้นสูงสุดอย่างหนึ่งของการดนตรีไทย (ปัญญา รุ่งเรือง, 2516:89)

ดังนั้น บทบาทและหน้าที่ของเพลงเถาในช่วงระยะเวลาที่เริ่มมีการพัฒนาและนิยมแต่งกันมาก คือ ราวรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลที่ 7 นั้น จึงมีความสำคัญและเกิดความนิยมบรรเลงขับร้อง ตลอดจนฟังกันอย่างแพร่หลาย จัดได้ว่าเป็นเพลงที่มีบทบาทมากกว่าเพลงชนิดอื่น ๆ ในยุคนั้น แม้องค์ประมุขของประเทศและพระราชวงศ์หรือเจ้านายชั้นสูง ก็ให้การสนับสนุนและเป็นนักดนตรี เป็นนักประพันธ์บทเพลงบทร้อง ซึ่งมีอยู่หลายพระองค์ ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระราชนิพนธ์เพลง "ราตรีประดับดาว เถา" เลียนแบบเพลงแขกมอญบางขุนพรหม นอกจากนี้ยังวงดนตรีของวังบูรพา และวังอื่น ๆ อีกมากมาย เพลงเถาเป็นเพลงขับร้องหรือบรรเลงเพื่อความบันเทิงอย่างหนึ่ง และเพื่อพิงให้ได้อรรถรสของลีลาอารมณ์สำนวนเพลง เพราะมีคุณค่าและมีองค์ประกอบของดนตรีที่สำคัญรวมกันอยู่ในบทเพลงนี้ทั้งหมด

หน้าที่ของเพลงไทยนั้น ได้รับใช้สังคมมามากมายในหลายรูปแบบ เรียกได้ว่าตั้งแต่เกิดจนตาย เพลงสำหรับการบรรเลงขับร้องเพื่อความบันเทิง เช่น เพลงตับ เพลงเถา และเพลงเกร็ดต่าง ๆ (พูนพิศ อมาตยกุล, 2529:9)

Copyright by Mahidol University

รวมทั้งเพลงอื่น ๆ ต่างก็มีบทบาทและหน้าที่ในด้านต่าง ๆ ด้วย มิได้มีบทบาทเพียงแต่ให้ความบันเทิงสนุกสนานแก่ผู้ฟังเท่านั้น กล่าวคือมีบทบาททางวัฒนธรรมที่เรียกว่า "ทูตทางวัฒนธรรม" ที่แสดงให้นานาประเทศรู้จักชาติไทย มีบทบาททางการเมืองอย่างมาก ในเรื่องความมั่นคงของประเทศ ตลอดจนทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย ในส่วนของเพลงเถานั้น บุคคลนอกวงการดนตรีคงไม่ค่อยรู้จักเพราะปัจจุบันนี้มีความนิยมบรรเลงขับร้องน้อยกว่าเดิม เพราะเป็นเพลงที่ช้าเกินไป ไม่เชิญชวนให้อยากฟังในกลุ่มชนรุ่นใหม่ที่ยังไม่รู้จัก และซาบซึ้งกับดนตรี และบทเพลงของไทยแท้ ๆ เพราะเมื่อดนตรีสากลเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย ประชาชนผู้ฟังดนตรีก็เกิดความคิด วิพากย์วิจารณ์และทำการเปรียบเทียบระหว่างดนตรีไทยและดนตรีสากล กลุ่มผู้ฟังดนตรีบางกลุ่มเกิดความรู้สึกว่าดนตรีไทยเชื่องช้า ไม่เหมาะกับสภาวะทั่วไปในสังคม (ลักขณา สุขสุวรรณ, 2521:24)

เนื่องจากเพลงไทยนิยมเนื้อร้องชนิดมีเอื้อน ทั้งเอื้อนสั้นและเอื้อนยาวดังเช่นเพลงเถา เพลงสามชั้น นักดนตรีไทยส่วนมากที่มีทัศนคติอนุรักษ์นิยม และ " ประนามการเปลี่ยนแปลงที่ขัดกับประเพณีนิยมเดิม" (ปราณี วงษ์เทศ, 2525:44) ดังนั้นจึงมิได้พัฒนาไปตามการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย เมื่อดนตรีไทยไม่ปรับให้เข้ากับค่านิยมและความต้องการของผู้ฟังถือว่าเป็นของสูง คงรักษาพิธีกรรม และความเชื่อทางไสยศาสตร์ ไว้อย่างเหนียวแน่นในการปฏิบัติต่อครู เครื่องดนตรี ฯลฯ ตลอดจนผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่ว่าครูเพลงผู้แต่ง ผู้เล่น ผู้ร้อง และผู้ฟังมักถือตนว่าเป็นผู้มีวัฒนธรรมสูงกว่าบุคคลทั่วไปต้องการรักษาสัญลักษณ์ของความเป็นไทยโบราณไว้ โดยไม่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย จึงเป็นธรรมดาวิสัยที่คนไทยเสื่อมความนิยมในดนตรีไทย และในที่สุดดนตรีไทยก็ตกอยู่ในสภาพเดียวกับศิลปะไทยแขนงอื่น ๆ คือ กลายเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทยในสังคมปัจจุบัน เป็นสิ่งที่เก็บไว้นำมาอวดและแสดงต่อชาวต่างชาติ แต่ดนตรีไทยได้สูญเสียบทบาทอันสำคัญยิ่งไปอันได้แก่บทบาทที่นับเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยดุจเดียวกับสมัยก่อน (จินตนา ดำรงค์เลิศ, 2533:20)

Copyright by Mahidol University

ดังนั้นเพลงเถาจึงรับใช้สังคมปัจจุบันนี้น้อยมาก ทั้งที่ในอดีตจัดเป็นเพลงยอดนิยม (Popular Music) ประเภทหนึ่ง แต่ถึงอย่างไรเพลงไทยเดิมก็ยังมีคุณค่า ซึ่งแสดงถึงความเป็นชาติไทย ถ้าจะกล่าวโดยสรุปถึงหน้าที่ของเพลงเถานั้นมีดังนี้ คือ

3.6.1. เพลงเถาเป็นเพลงที่ใช้สำหรับนักดนตรี นักร้องบรรเลงขับร้องเพื่อแข่งขันกันอย่างที่เรียกว่า "ประชันวง" หรือ การประลองเพลง ซึ่งเป็นการโอ้อวดฝีมือ และพัฒนาบทเพลงประเภทขับร้องบรรเลงของไทย

3.6.2. เพลงเถาเป็นเพลงสำหรับการฟังโดยเฉพาะ ซึ่งจะทำให้ผู้ฟังได้รับอรรถรสทางดนตรีที่ไพเราะด้วยลีลาอารมณ์ของทำนองเพลงและการปรับเปลี่ยนของจังหวะเพลงในแต่ละอัตรา รวมทั้งได้ฟังบทร้องจากวรรณคดีของไทย ที่ให้ความรู้ในแง่ของเรื่องราวและวรรณศิลป์ด้วย

3.6.3. เพลงเถาเป็นบทเพลงที่มีคีตลักษณ์ที่วิจิตรพิสดาร และเป็นเพลงค่อนข้างยาว ที่ใช้สำหรับฝึกการใช้ทักษะทางดนตรีปฏิบัติแก่ นักร้อง นักดนตรีตลอดจนนักเรียนนักศึกษาวิชาดนตรีไทยและบุคคลซึ่งฝึกหัดดนตรีทุกคน

3.6.4. เพลงเถามีบทบาทในการช่วยส่งเสริมให้เกิดเพลงใหม่ ๆ ขึ้น ซึ่งเป็นการพัฒนาการทางดนตรีไทยให้เจริญขึ้นทั้งในแง่ของวิชาการดนตรี-ไทย และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

3.6.5. เพลงเถาเป็นบทเพลงที่ช่วยสร้างสรรค์ศิลปิน ให้มีความรู้ความสามารถในการขับร้องบรรเลง และแสดงความสามารถของตนเองอย่างเต็มความสามารถไม่น้อยกว่าการแสดงเพลงเดี่ยวและเพลงอื่น ๆ

3.6.6. เพลงเถามีบทบาทในสถาบันชั้นสูงของพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ โดยการเป็นผู้ประพันธ์เพลงเถาขึ้น เช่น รัชกาลที่ 7 พระราช-นิพนธ์เพลงราตรีประดับดาวเถา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงพระนิพนธ์เพลงแขกมอญบางขุนพรหมเถา และเพลงอื่น ๆ นอกจากนี้ในรัชกาลปัจจุบัน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์บทร้องเพลงเถาไว้หลายเพลง เช่นเพลงไอยราชูงวงเถา เพลงวิหคเหินเถา เพลงกลางพนาเถา และเพลงจีนเด็ดดอกไม้เถา ฯลฯ และ

Copyright by Mahidol University

ทรงเป็นนักดนตรีไทยพระองค์หนึ่งซึ่งได้บรรเลงขับร้องเพลงเถา ในยุคปัจจุบันนี้ ช่วยให้มีบทบาทต่อสังคมของคนรุ่นใหม่ ซึ่งไม่ค่อยรู้จักเพลงไทยเดิมต่าง ๆ และเพลงเถากันแล้ว นับว่าท่านทรงเป็นองค์อุปถัมภ์วงการดนตรีไทยด้วย

3.6.7. เพลงเถาช่วยส่งเสริมการเรียนทฤษฎีดนตรี และฝึกทักษะในการประพันธ์ทำนองและบทร้องประจำเพลงเถาโดยเฉพาะที่ไม่ใช่วรรณคดี

3.6.8. ผู้แต่งเพลงเถา สามารถเรียนรู้และฝึกฝนค้นคว้าเกี่ยวกับทำนองเพลงที่ต้องนำมาเป็นพื้นฐาน และต้นแบบในการแต่งให้เป็นเพลงเถาได้ คือ ประเภท "เพลงเรื่อง และ เพลงช้า" ซึ่งเป็นบทเพลงที่มีมาแต่โบราณที่ถือกันว่ามีบทบาทต่อเพลงเถามาก (อุดม อรุณรัตน์, สัมภาษณ์)

3.6.9. ผู้ที่ฟังเพลงเถา โดยการรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์จะสามารถเกิดสุนทรียะได้อย่างครบถ้วนจากรสของเพลงเถา 3 ประการ คือ รสแห่งทำนอง รสแห่งบทร้อง กับรสแห่งอารมณ์ และความหมายของทำนองเพลง

3.6.10. เพลงเถาบางเพลงเป็นแบบแผน หรือต้นแบบของทำนองเพลงไทยสากลในยุคหลัง ๆ จนถึงปัจจุบันที่ทำให้คีตกวีมีแนวคิดประดิษฐ์บทเพลงใหม่ขึ้นในรูปแบบของดนตรีร่วมสมัย โดยการนำทำนองเพลงเดิมไปปรับปรุงดัดแปลงเป็นเพลงไทยสากลยอดนิยมประเภทเพลงลูกกรุง ลูกทุ่ง รวมทั้งเพลงลีลาศรำวงทั่ว ๆ ไปด้วยดังตัวอย่างเช่นเพลงแสนคำนึง เถา เพลงโสมส่องแสง เถา เพลงต้นบรเทศ เถา แขกมอญบางขุนพรหม เถา นกเขาขะแม เถา เขมรละอองค์ เถา แขกกะเร็ง เถา เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

บทที่ 4

การจำแนกและการจัดหมวดหมู่บทร้องของเพลงเถา

เพลงไทยประเภทขับร้องโดยทั่ว ๆ ไปนั้น จะกำหนดบทร้อง หรือบรรจุบทร้องประจำเพลงต่าง ๆ ไว้มากมายหลายรูปแบบ ซึ่งลักษณะของบทร้องที่ขับร้องกันนั้นจะมีบทร้องประจำเพลงตายตัวอยู่โดยเฉพาะ และมีทั้งบทร้องที่มิได้ใช้ขับร้องประจำบทเพลงนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพลงในอัตราจังหวะสองชั้นและชั้นเดียวส่วนเพลงขับร้องประเภทเพลงเถานั้น ส่วนมากจะกำหนดบทขับร้องประจำเพลงแต่ละเพลงไว้จนเป็นที่รู้จักและเข้าใจกัน ในแวดวงของนักร้องนักดนตรีและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวงการดนตรีไทย บทประพันธ์ที่นำมาบรรจุสำหรับเพลงขับร้องประเภทเพลงเถานั้นมีอยู่ประมาณ 541 บทร้องในจำนวนของเพลงเถา 365 เพลง ที่ระบุรายชื่อเพลงและบทร้องไว้ในภาคผนวก ซึ่งลักษณะของบทร้องส่วนมากจะมีรูปแบบที่เหมือนกัน ส่วนความสั้นยาวแค่ไหนนั้น ขึ้นอยู่กับทำนองและโครงสร้างของบทเพลงแต่ละเพลงที่ผู้ประพันธ์ได้กำหนดขึ้น บทร้องเพลงเถาสามารถแบ่งออกได้หลายลักษณะ ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกไว้ดังนี้

4.1 จำแนกตามที่มาของบทร้อง

4.2 จำแนกตามประเภทและอารมณ์ของเพลงไทย

4.3 จำแนกตามรูปแบบฉันทลักษณ์ที่ใช้เป็นบทร้อง

ดังจะได้อธิบายถึงรายละเอียด คือ

4.1 <u>จำแนกตามที่มาของบทร้อง</u>

การบรรจุบทร้องเพลงเถานั้น มีการพิจารณาคัดเลือกเพื่อนำไปใช้เป็นบทขับร้องอย่างพิถีพิถัน ที่มาของบทขับร้องเพลงไทยโดยทั่ว ๆ ไป และเพลงไทยประเภทเพลงเถานั้น มีด้วยกันหลากหลายตั้งแต่สมัยแรก ๆ ของการเกิดเพลงขับร้องจนถึงเพลงสมัยหลัง ๆ กระทั่งยุคปัจจุบัน บทร้องที่บรรจุไว้ประจำเพลงเถานั้น มีแหล่งของที่มาที่แตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งที่มาของบทร้องเพลงเถาได้ดังนี้

Copyright by Mahidol University

4.1.1 บทร้องจากวรรณคดีล้วน ๆ ไม่ดัดต่อเปลี่ยนแปลง

บทร้องประเภทนี้ ได้ตัดตอนและหยิบยกมาจาก วรรณคดีไทยเรื่องต่าง ๆ โดยคัดลอกมาจากต้นฉบับอย่างแท้จริง ไม่มีการแก้ไขดัดแปลงใหม่ให้ผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับของเดิม ทั้งรูปลักษณะของคำประพันธ์ สำนวนกลอน กระบวนความ ตลอดจนเนื้อเรื่องของวรรณคดีแต่ละเรื่อง เพราะวรรณคดีเป็นงานที่วิจิตรศิลป์อยู่แล้ว เป็นบทประพันธ์ที่ประกอบด้วย ศิลปะแห่งการนิพนธ์ มีเนื้อเรื่องอันมีอำนาจดลใจให้เกิดความรู้สึกนึกคิด (เปลื้อง ณ นคร, 2515:1) ซึ่งมีผู้ศึกษาเรื่องของวรรณคดีได้กล่าวถึงคุณค่า และความหมายของวรรณคดีไว้มากมายหลายท่าน คือ

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2520:65) กล่าวว่า วรรณคดีไทยเป็นวรรณคดีทางศิลปะ ศิลปะแห่งการใช้ถ้อยคำ ศิลปะการเขียนและศิลปะแห่งการบรรยาย นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงภาษาที่ใช้ในวรรณคดีว่า ภาษาที่ผู้รจนาใช้ในวรรณคดีเป็นภาษาที่ได้รับการเลือกสรรบรรจงมา เพื่อให้กระทบอารมณ์โดยเฉพาะ การใช้ภาษาในวรรณคดีมุ่งเพื่อความบันเทิง เพื่อยกอารมณ์หรือกดอารมณ์ให้ความรื่นเริงหรือความโศกเศร้าเกิดขึ้น

วิชา ทรวงแสวง (2524:95) กล่าวว่า วรรณคดีเกิดขึ้นจากการใช้ภาษาของกวีที่ก่อให้เกิดภาษาต่าง ๆ ของอารมณ์ เช่น ความยินดี ร่าเริง เศร้าโศก ความโกรธ ความสงบ เป็นต้น ภาวะต่าง ๆ ของอารมณ์ดังกล่าวถือเป็นหัวใจของวรรณคดีที่มุ่งอารมณ์สะเทือนใจ วรรณคดีเรื่องใดกอร์ปด้วย "อรรถรส" และเป็นอารมณ์ฝ่ายสูงย่อมโน้มน้าวผู้ฟัง ผู้อ่านได้

ไพศาล วงษ์ศิริ (2525:9) เสนอความคิดว่า วรรณคดีเป็นมรดกของไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวเนื่องด้วยการขับลำนำ การร้อง การอ่านทำนอง-เสนาะและการแสดง ซึ่งสิ่งที่กล่าวมานี้จะช่วยให้เข้าถึงรสของวรรณคดีจนเกิดความสะเทือนอารมณ์

วรรณคดีเป็นเรื่องของการแสดงภาพชีวิต ความรู้สึกนึกคิด จิตใจ อุดมคติหรือความนิยม ความต้องการของมนุษย์ ซึ่งลักษณะของวรรณคดีในอดีตนั้นจะบันทึกสภาพเหตุการณ์และเรื่องราวในอดีต ส่วนวรรณคดีปัจจุบันก็จะบันทึก

Copyright by Mahidol University

สภาพเหตุการณ์ของสังคมปัจจุบัน คุณค่าของวรรณคดีนั้น มีมากมายในแง่ของสุนทรียศาสตร์ วรรณคดีเป็นส่วนประกอบของดนตรีที่สำคัญ ในการถ่ายทอดและการสื่อความหมาย ภาษาของวรรณคี หรือบทกวีต่าง ๆ ที่นำมาบรรจุเป็นบทขับร้องเพลงไทยนั้น จะต้องมีการคัดเลือกให้เหมาะสมกับบทเพลงทั้งในแง่ของลีลาอารมณ์ สำเนียงและความหมายของทำนองเพลง

การศึกษาเรื่องบทร้องเพลงไทยในการค้นคว้าหาที่มาของเนื้อเพลงต่าง ๆ นั้น ผู้วิจัยได้พบว่า บทร้องที่มาจากวรรณคดีไทยมีมากที่สุด จึงกล่าวได้ว่าวรรณคดีมีบทบาทต่อเพลงขับร้องอย่างมาก และในการบรรจุบทร้องประจำเพลงเถานั้น ก็ได้คัดเลือกบทกวีตอนที่มีความไพเราะกินใจ ได้อรรถรสทางวรรณกรรมและสอดคล้องกับลีลาอารมณ์ของบทเพลงมากที่สุด การศึกษาเรื่องของวรรณศิลป์และคีตศิลป์ จึงมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมาก ดังที่มีนักวิชาการดนตรีและผู้รู้กล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2531:3) ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง "เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย" ไว้ตอนหนึ่งว่าเพลงไทยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการแต่งโคลงกลอน ทั้งยังช่วยให้ผู้ฟังรู้จักวรรณคดีที่ตัดตอนมาเป็นเนื้องเพลง โดยไม่ลำบากท่องลำบากจำอีกทั้งยังให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตจากสุภาษิตและคติในเนื้อเพลงด้วย (อ้างใน ทองต่อกล้วยไม้, 2531:13)

ลักขณา สุขสุวรรณ (2532:22) กล่าวถึง ลักษณะของบทร้องเพลงไทยว่า เพลงไทยเดิมนั้น เนื้อร้องมักจะตัดตอนมาจากวรรณคดีเรื่องเอก เช่น ขุนช้างขุนแผน อิเหนา เพราะในวรรณคดีมีรสต่าง ๆ อยู่ครบถ้วนแล้ว จึงเพียงแต่คัดเลือกตัดตอนเนื้อร้องที่ให้อารมณ์ตรงกับลีลาของทำนองเพลงเท่านั้น

วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์ (2532:129) เสนอความคิดว่า เมื่อไรก็ตามที่เราได้ฟังเพลงไทย เราจะพบว่าเนื้อร้องส่วนใหญ่มักจะมาจากวรรณคดี-ไทยหรือไม่ก็นำเกร็ดจากวรรณคดีมาปรุงแต่งขึ้นใหม่ จนแทบกล่าวได้ว่าเพลง-ไทยและวรรณคดีไทยไปด้วยกัน ในขณะที่คีตศิลป์ของไทยต้องอาศัยวรรณศิลป์นั้น วรรณศิลป์จะโดดเด่นหรือเพียบพร้อมไปด้วยความไพเราะและเกิดรสทางวรรณคดีครบครัน ก็ต้องพึ่งพาคีตศิลป์เข้ามาประกอบด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะวรรณกรรมประเภทบทละคร บทเสภา

Copyright by Mahidol University

วรรณคดีที่ถูกคัดเลือกบทประพันธ์ไปบรรจุเป็นบทร้องเพลงเถานั้น มีหลายประเภท มีทั้งวรรณคดีของไทยและวรรณคดีที่นำเค้าโครงเรื่องมาจากต่างชาติ นอกจากนี้ยังแบ่งได้ทั้งวรรณคดีประเภทร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งส่วนมากจะเป็นประเภทร้อยกรองมากกว่าร้อยแก้ว วรรณคดีบางเรื่องก็นำเค้าโครงมาจากชาดกต่าง ๆ นิทานและพงศาวดาร ฯลฯ ดังนั้นประเภทของวรรณคดีที่นำมาเป็นบทขับร้อง จึงสามารถแบ่งตามลักษณะของคำประพันธ์ได้ 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก คือ ประเภทร้อยแก้ว ได้แก่ เรื่องราชาธิราชและสามก๊ก เป็นเรื่องที่นำมาจากพงศาวดารของชาติอื่น ๆ คือ มอญและจีน นำไปดัดแปลงลักษณะคำประพันธ์เป็นกลอนบทละครและกลอนขับร้อง

กลุ่มที่ 2 คือ ประเภทร้อยกรอง มีวรรณคดีที่เป็นสำนวนกลอน และกระบวนความหลายชนิด คือ บทละคร บทเสภา บทพากย์ สุภาษิต กลอนนิทาน ลิลิตและนิราศ ฯลฯ ซึ่งบทร้องที่ใช้มากที่สุดคือประเภทกลอนบทละคร และอันดับรองลงมาคือกลอนเสภา กลอนขับร้องและกลอนชนิดอื่น ๆ อีกตามสมควร นอกจากนี้ยังมีคำประพันธ์ประเภทโคลงและกาพย์อยู่บางเพลงที่ใช้เป็นบทขับร้อง คือ เรื่องนิทราชาคริต แต่งเป็นประเภทลิลิต

รวมวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ที่นำบทประพันธ์มาบรรจุสำหรับขับร้องเพลงเถาทั้งสิ้น 30 เรื่อง มีเพลงอยู่ทั้งหมด 239 เพลง และมีบทร้องอยู่ 287 บท ซึ่งจำแนกได้ตามรายชื่อวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ตามลำดับของจำนวนเพลง จากมากไปหาน้อย ดังจะได้แสดงเป็นตารางดังต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

ตาราง 2

แสดงการจำแนกบทร้อง จากวรรณคดี 30 เรื่อง

เลขที่	ตำประพันธ์	เรื่อง	จำนวนบทร้อง	เปอร์เซ็น
1	บทละคร	อิเหนา	93	32.40
2	บทเสภา	ขุนช้างขุนแผน	66	23.00
3	บทละคร	พระร่วง	23	8.10
4	บทละคร	เงาะป่า	16	5.57
5	บทละคร	พระอภัยมณี	14	4.88
6	บทละคร	ราชาธิราช	10	3.48
7	บทละคร	พระลอนรลักษณ์	8	2.78
8	บทละคร	ศกุนตลา	8	2.78
9	บทละคร	กากี	8	2.78
10	บทละคร	พระลอ	7	2.43
11	บทละคร	รามเกียรติ์	6	2.09
12	บทละคร	สังข์ทอง	2	0.70
13	บทเสภา	อาบูฮาซัน	2	0.70
14	บทเสภา	พญาราชวังสัน	2	0.70
15	บทละคร	ปล่อยแก่	2	0.70
16	นิราศ	อิเหนา	2	0.70
17	บทละคร	มโนราห์	2	0.70
18	บทละคร	รถเสน	2	0.70
19	บทละคร	สาวิตรี	2	0.70
20	บทดอนเสริต	นางซินเดอริลล่า	1	0.35
21	บทละคร	อุณรุท	1	0.35
22	บทละคร	สามก๊ก (คำกลอน)	1	0.35
23	นิราศ	รักษาตัว	1	0.35

Copyright by Mahidol University

ตาราง 2 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้อง จากวรรณคดี 30 เรื่อง

เลขที่	คำประพันธ์	เรื่อง	จำนวนบทร้อง	เปอร์เซ็น
24	สุภาษิต	สอนหญิง	1	0.35
25	บทเสภา	พระราชพงศาวดาร	1	0.35
26	ลิลิต	นิทราชาคริต	1	0.35
27	บทละคร	เวนิชวานิช	1	0.35
28	บทละคร	มณีพิชัย	1	0.35
29	บทละคร	ท้าวแสนปม	1	0.35
30	บทละคร	มณีสุริยงค์	1	0.35
รวม		30	287	100

บทขับร้องเพลงเถา ที่หยิบยกมาจากวรรณคดีทั้งหมด 30 เรื่องนั้น สามารถจำแนกรายชื่อเพลงต่าง ๆ ตามความหมาย และอารมณ์ของบทร้องในแต่ละเพลง ตามลำดับของวรรณคดีที่มีบทร้องมากที่สุด ดังจะได้แสดงเป็นตารางต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3

แสดงการจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
นำมาจากวรรณคดีล้วน ๆ ไม่ดัดต่อเปลี่ยนแปลง 1. เรื่องอิเหนา	กล่อมนารี	พระแย้มยิ้มพริ้มเพราเย้ายอก	บทรัก ขับกล่อม	ปรบไก่
	กล่อมพระยา	เจ้าสายสุดที่รักพี่	บทรัก	ปรบไก่
	กัลยาเยี่ยมห้อง	ครั้นถึงจึงลงจากกวอ	บทรักพึงรำพัน	ปรบไก่
	เกสรสำอางค์	ลำดวนดอกออกดกตกอยู่เต็ม	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	เขมรใหญ่	เดินทางพระพลางคิดคนึง	บทเศร้า	ปรบไก่
	เขมรปากท่อ	บัดนี้ดะหมังเสนา	บทรำพึงรำพัน	ปรบไก่
	เขมรพายเรือ	เดินพลางทางชมรุกชาติ	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	เขมรราชบุรี	ชะรอยกรรมจำพราก-ต้องจากไกล	บทเศร้า	สองไม้
	เขมรโพธิสัตว์	โอ้ว่าลูกรักของแม่เอ๋ย	บทเศร้า	ปรบไก่
	แขกเชิญเจ้า	คิดพลางทางถวายเครื่อง-บวงสรวง	บทบวงสรวงขอพร	พิเศษ
	แขกกะเร็ง	เดินเรียบตามเนินดีรี	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	แขกสาหร่าย	1)ลมหวลอวลกลิ่นดอกปาหนัน	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
		2)ลำดวนดอกออกดกทุกกิ่งก้าน	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	แขกมัสหรี	1)แล้วตอบถ้อยน้อยหรือ-พระทรงฤทธิ์	บทรำพัน ตัดพ้อ	ปรบไก่
		2)แล้วว่าอนิจจาความรัก	บทรัก	ปรบไก่
	แขกอาหวัง	ถึงกุฎีที่นางพำนักอยู่	บรรยายเรื่องราว	ปรบไก่
	แขกขาว	1)ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์	ชมธรรมชาติ บทชื่นชมยินดี	ปรบไก่ ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

แสดงการจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
		2) เอนองค์ลงบนที่ไสยาสน์	บทเศร้า บทรัก	ปรบไก่
		3) เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์ฯ	ราพึงถึงความรัก	ปรบไก่
		4) โอ้ว่าเจ้าดวงยิหวาพี่	บทบรรยายเรื่องราว	ปรบไก่
	แขกบรเทศ	คับแคจับแคสันโดษเดี่ยว	บทบรรยายเรื่องราว	ปรบไก่
	แขกมอญบางช้าง	พระนั่งนึกตรึกคิดพิศวง	บทเศร้า บทรัก	ปรบไก่
	แขกมอญ	พระเอยพระทรงลักษณ์	บทบรรยายเรื่องราว	ปรบไก่
	แขกสี่เกลอ	ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์	บทรัก บทเศร้า	สองไม้
	แขกจรกา	เมื่อนั้น จรกาตกใจเป็นนักหนา	บทเศร้า บทรัก	ปรบไก่
	แขกยิงนกเขา	เข้าในอรัญวาป่าใหญ่	ราพึงถึงความรัก	พิเศษ
	แขกไทร	1) แม้เสียดาหาก็เสียวงศ์	บรรยายความ	ปรบไก่
		2) เดินพลางทางคิดพิศวง	ราพันถึงความรัก	พิเศษ
	ขอมกล่อมลูก	1) ประทานโทษโปรดด้วย ฯ	บทบรรยายความ	ปรบไก่
		2) เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริยวงศ์	บทบรรยายความ	ปรบไก่
		3) ครั้นถึงพาราการหลัง	บทบรรยายความ	ปรบไก่
	ขอมใหญ่	1) ครั้งถึงห้องสุวรรณบรรจง	บทบรรยายความ	ปรบไก่
		2) เดินพลางทางชมมิ่งไม้	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	ครวญหา	โอ้ว่าครานี้นนะอกกู	บทเศร้า	พิเศษ

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

แสดงการจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	ครุ่นคิด	1)พระยอกรวิลาสพาดพักตร์	บทคร่ำครวญ รัก	สองไม้
		2)เมื่อนั้น มิสาระบันหยีศรีใส	ร่ำพึงถึงความรัก	สองไม้
	จีนเข้าห้อง	พระหยุดแฝงม่านทองมองเห็น	บทรัก	ปรบไก่
	จินตะหราวาตี	แล้วตอบถ้อยน้อยพระทรงฤทธิ์	บทตัดพ้อ	ปรบไก่
	ชมแสงจันทร์	สวมสอดกอดประทับไว้กับทรวง	บทรัก บทเศร้า	พิเศษ
	ดอกไม้ไทร	พฤกษชาติดาษดกดอกหอม	ร่ำพึงถึงความรัก	ปรบไก่
	ต้นบรเทศ	พิศพรรณรุกชาติที่เชิงผา	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
		สวมสอดกอดประทับไว้กับทรวง	บทรัก	สองไม้
	ถอนสมอ	1)ลมดีพระก็ใช้ใบไป	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
		2)ชมหมู่มัจฉาในวารี	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	ตะลุ่มโปง	ครั้นถึงอารามพนาเวศ	ชมความงาม	ปรบไก่
	ทยอยเขมร	1)ว่าพลางทางพากันคลาไคล	บทรัก บทเศร้า	สองไม้
		2)จึงรูดม่านกั้นกางทั้งสี่ทิศ		
	ทยอยญวน	คิดพลางทางทรงกรรแสงร่ำ	บทเศร้า	สองไม้
	ทยอยใน	1)ครั้นออกมานอกนักคเรศ	บทเศร้า	สองไม้
		2)เดินทางกลางป่าพนาเวศ		สองไม้
	เทวาประสิทธิ์	ว่าแล้วองค์ท้าวเทเวศร์	บทประสาทพร	ปรบไก่
	เทพรัญจวน	พระวิโยคโศกเศร้า ฯ	บทเศร้า	ปรบไก่
	เทพประสาท	คิดพลางทางถวายเครื่อง ฯ	บทประสาทพร	ปรบไก่
	เทพหาวเหิน	ทรงภูษาแย่งยกกระหนก-กระหนาบ	บทบรรยายความ	สองไม้
	ธรณีร้องไห้	1)แล้วว่าอนิจจาความรัก	บทเศร้า	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
		2)กรรแสงพลางทางทูลสนองไป	บทเศร้า	ปรบไก่
		3)ให้กำสรดรันทดระทวยองค์		
	นางครวญ	1)โอ้ว่าป่านฉะนี้พระพี่เจ้า	บทเศร้า	ปรบไก่
		2)ทอดองค์ลงเล้วก็โศกา	บทเศร้า	ปรบไก่
	นกจาก	กิดาหยันจุดเทียนประทีปทอง	บทชมโฉม บทรัก	ปรบไก่
	น้ำลอดใต้ทราย	ครั้นถึงจึงลงในท้องธาร	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	บุหลัน	1)ครั้นค่ำสนธยาราตรีกาล	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
		2)เหลือบเห็นนวลละออง-น้องปลั่งเปล่ง	บทชมโฉม บทรัก	ปรบไก่
	บังใบ	1)น้ำใสใหลเย็นเห็นตัวปลา	บทชมธรรมชาติ	สองไม้
		2)พระกรก่ายพักตร์จาบัลย์	บทเศร้า	สองไม้
		3)โอ้อกเอ๋ยอกชนกนาถ	บทเศร้า	สองไม้
	แปดบท	ฝูงเนื้อลือลั่นถิ่นกินระมัด	บทอัศจรรย์	ปรบไก่
	ฝรั่งจรกา	เมื่อนั้นจรกาบังคมก้มเกศี	บทบวงสรวงขอพร	ปรบไก่
	พม่าเห่	ไก่ขันกระชั้นเสียงดุเหว่าแว่ว	บทเศร้าอาลัยอาวรณ์	ปรบไก่
	พญาสี่เสา	สถิตย์เหนือแท่นสุวรรณบรรจง	บทบวงสรวงขอพร	สองไม้
	พันธุ์ฝรั่ง	1)ครั้นถึงห้องทองรจนา	บทรัก	ปรบไก่
		2)ม่อยหลับแล้วกลับผวาตื่น	บทคิดคำนึง,รัก	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	พวงร้อย	คิดพลางทางทูลพระพี่เลี้ยง	บรรยายความ	ปรบไก่
	พิรุณสั่งฟ้า	คุณครวญสวนสอบทุกตำรา	บรรยายความ	ปรบไก่
	พรามณ์ดีดน้ำเต้า	เพ่งพิศรูปทรงวงศ์พักตร์	บทรัก ชมโฉม	สองไม้
	ม้ารำ	ม้าเอยม้าทรงสินธพชาติ-อาจองสูงใหญ่	บทบรรยายความ	ปรบไก่
	ล่องลม	1)ลมพัดเพลิงดับอนธการ	บทเศร้า	ปรบไก่
		2)กระจ่างแจ้งแสงเทียน-โคมส่อง	บทเศร้า	ปรบไก่
	ลมหวน	ลมหวนอวลกลิ่นสุมาลย์มา	บทเศร้า	ปรบไก่
	ลมพัดชายเขา	เวลาดึกเดือนตกนกร้อง	บทรำพึง บทเศร้า	ปรบไก่
	วิลันดาโอด	โอ้ว่าโฉมเฉลาเยาวลักษณ์	บทรำพึง บทเศร้า	ปรบไก่
	สดายงแปลง	ทรงรถลดเลี้ยวเที่ยวประภาส	บทเศร้า	ปรบไก่
	สาลิกาชมเดือน	นางนวลจันนางนวลนอน	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	สาลิกาแก้ว	ฟังสำเนียงเสียงวิหกกู่ก้อง	บทชมนกชมไม้	สองไม้
	สามไม้ใน	พิศพรรณรุขชาติที่เชิงผา	บทบรรยายเรื่องราว ชมธรรมชาติ	สองไม้
	สาวน้อยเล่นน้ำ	นางจึงสรงสนานในสระศรี	บทบรรยายเรื่องราว	สองไม้
	สี่บท	1)เห็นดอกปาหนันสำคัญผิด	บทชมธรรมชาติ	สองไม้

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
		2)พระพลางพิศพรรณรุกชาติ	บทชมธรรมชาติ	สองไม้
	เสภานอก	คนึงถึงโฉมยงนงลักษณ์	บทคิดคนึง	ปรบไก่
	หกบท	1)กรรแสงพลางทางทูล-	บทตัดพ้อ	ปรบไก่
		สนองไป	บทเศร้า	
		2)อกเอ๋ยน่าน้อยใจนัก	บทคับแค้นใจ	ปรบไก่
			บทเศร้า	
	หวนคำนึง	แล้วว่าอนิจจาความรัก	บทเศร้า	สองไม้
	ห่วงอาลัย	พระนึกคนึงนางพลางประภาส	บทคิดคำนึง	สองไม้
			ชมธรรมชาติ	
รวม	70	93	-	-
2.เรื่องขุนช้างขุนแผน	เขมรน้อย	ครานั้นจึงโฉมเจ้าเณรพลาย	บทคิดคำนึง	ปรบไก่
			บทบรรยายเรื่องราว	
	เขมรโพธิสัตว์	โอ้พ่อพลายสายสวาท-	บทรัก	ปรบไก่
		ของพิมเอ๋ย		
	เขมรพวง	1)เจ้าบักเบ็นบ่าพนาเวศ	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
		2)เจ้างามปลอดยอดรัก-	บทรัก	ปรบไก่
		ของพลายแก้ว		
		3)นิจจาพิมเจ้าไม้รู้ว่าพี่รัก	บทรัก บทเศร้า	ปรบไก่
	แขกบรเทศ	นี่อะไรตกใจไปเปล่าเปล่า	บทรัก	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	แขกมอญ	คลานั้นจึงโฉมเจ้าวันทอง	บทรัก บทเศร้า	ปรบไก่
	แขกมอญบางช้าง	1)นิจจาเจ้าวันทองน้องพี่อา	บทรัก	ปรบไก่
		2)พระจันทร์เจ้าแจ่ม-กระจ่างดวง	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	แขกมอญ-บางขุนพรหม	1)คราน้ันพลายชุมพลได้ฟัง-ก็ยั้งหยุด	บทบรรยายเรื่องราว	ปรบไก่
		2)คราน้ันขุนแผนแสนสนิท	บทรัก	ปรบไก่
		3)พลายงามความอาลัย-ใจละเหี่ย	บทรัก	ปรบไก่
	แขกลพบุรี	ลาดวนเอ๋ยพี่จะด่วนไปก่อนหลัง	บทเศร้า	สองไม้
	แขกโอด	กลับเสียใจอาลัยขุนช้างเล่า	บทเศร้า บท-อาลัยรัก	สองไม้
	เคียงมอญราตาบ	ประจงจูบลูบผมแล้วชมพักตร์	บทรัก	ปรบไก่
	จระเข้หางยาว	เจ้าร่างน้อยนอนนิ่งบนเตียงต่ำ	บทชมโฉม	ปรบไก่
	จระเข้หางยาว-ทางสักวา	โผตรงลงเหนือเมืองอ่างทอง	บทบรรยายเรื่องราว	ปรบไก่
	จิ้งจกทอง	แมลงมุมทุ่มอกอัศจรรย์	บทเศร้าเสียใจ	พิเศษ
	ชมสวนสวรรค์	โจนลงกลางชานร้านดอกไม้	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	เดือนหงาย-กลางป่า	เย็นฉ่ำน้ำค้างแนบนางนอน	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	ตวงพระธาตุ	ครั้นถึงเขาพระเคยมาไหว้	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	ทยอยนอก	ที่จะลาไปก่อนแล้วเจ้าแก้วเอ๋ย	บทเศร้า	สองไม้
	ทยอยญวณ	1)ครานั้นจึงโฉมเจ้าวันทอง	บทเศร้า	สองไม้
		2)นางวันทองร้องไห้จิตใจหาย	บทเศร้า	สองไม้
	ทองย่อน	1)พี่หยอกเล่นนิดหนึ่งก็ไม่ได้	บทรัก	ปรบไก่
		2)เพราะค่ำร่ำค่อนงอนสะบัด	บรรยายความ	ปรบไก่
		3)ครานั้นพลายงามทรามสวาท	บทรัก	ปรบไก่
		4)นกเอ๋ยเคยเสียงเสนาะดัง	บทเศร้า บทรัก	ปรบไก่
	เทพหาวเหิน	ครานั้นพระองค์ผู้ทรงเดช	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	ธรณีร้องไห้	รากไม้ละต่างหมอนนอนอนาถ	บทตัดพ้อ บทรัก	สองไม้
	นาคบริพัตร	อนิจจาแม่พิมมาทิ่มตำ	บทตัดพ้อ บทรัก	ปรบไก่
	นางครวญ	มาถึงเตียงเคียงข้างขุนแผน ฯ	บทเศร้า	ปรบไก่
	นาคราช	เอนเอียงลงบนเตียงกอดหมอน	บทเศร้า	ปรบไก่
	นกจาก	ไม่เห็นนางย่างขึ้นบนหอน้อย	บทเศร้า	ปรบไก่
	ไข้คลั่ง	เสียดายเอยเคยพรอด-อยู่กอดกก	บทรัก-เศร้า	สองไม้
	ประพาสเภตรา	ขุนแผนหันหน้ามาหาน้อง	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	พราหมณ์-ดีดน้ำเต้า	1)ขุนแผนปลอบน้องอย่าร้องไห้	บทเศร้า บทรัก	สองไม้
		2)เจ้าฝันว่าไฟฟอน-ฟูกหมอนม่าน	บทรัก	สองไม้
		3)ฝันว่าร้องไห้จะได้ชม	บทรัก	

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
		4)คราน้ันจึงโฉมเจ้าขุนแผน	บทรัก	สองไม้
	หม่าห้าท่อน	1)เที่ยงคืนเต็มตื่นอยู่ในห้อง	บทชมธรรมชาติ	พิเศษ
		2)โจนลงกลางชานร้านดอกไม้	บทเศร้า	พิเศษ
	ม้าย่อง	คราน้ันจึงท่านหลวงทรงพล	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	ม้ารำ	เสกหญ้าด้วยมหาละลวยใหญ่	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	แมลงภู่ทอง	ดึกแล้วแก้วเนตรแม่-อย่าหน่วงรัก	บทรัก	สองไม้
	มอญครวญ	คราน้ันนางแก้วกิริยา	บรรยายความ	ปรบไก่
	โยนดาบ	พลายงามขุดดินลงไป	บรรยายความ	ปรบไก่
	มาลีหวล	รื่นรื่นชื่นรสเสาวคนธ์	บทชมโฉม บทรัก	ปรบไก่
	ลาวสมเด็จ	ครั้นสนธยาย่ำค่ำแล้ว	รำพึงถึงความรัก	สองไม้
	ลาวสาวสวย	ขอกลับกล่าวเล่าความ-แต่เบื้องต้น	บทบรรยาย-เรื่องราว	สองไม้
	ลมพัดชายเขา	เป็นไรน้องหมองเศร้าเจ้าพิมฯ	บทเศร้า	ปรบไก่
	สามไม้ใน	ร่มรื่นพื้นพันธุ์บุปผา	ชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	สารถี	น้องเอ๋ยเพราะน้อยหรือถ้อยคำ	บทรัก ตัดพ้อ	ปรบไก่
	สร้อยมยุรา	เจ้าปักเป็นมยุราลงรำร่อน	ชมความงาม	
	แสนคำนึง	อนิจจาครานี้ นะตัวกู	บทเศร้า,รัก รำพึงรำพัน	สองไม้
	แสนสุดสวาท	ขุนแผนรับขวัญอย่าพรั่นจิต	บทเกี้ยว บทรัก	ปรบไก่
	แหวนประดับก้อย	แหวนเพชรหรือจะเช็ด-	บทรัก	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
		น้ำตาแก้ว		
	เหราเล่นน้ำ	1)ลงเล่นน้ำตาคั้นอโนดาษ	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
		2)ปีกเป้าลงเล่นในคงคา	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	หรุ่ม	นางวันทองร้องไห้เมื่อใกล้รุ่ง	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	สร้อยลำปาง	เจ้าปักเป็นพระลอดิลกโลก	บทบรรยาย-เรื่องราว	สองไม้
	สาวสอดแหวน	ว่าพลางทางถอดแหวนเพชร	บทรักรำพึงรำพัน	ปรบไก่
	สาวสุดสวย	คนนี้แลแน่แล้วที่เราฝัน	ชมโฉม	สองไม้
	เอกบท	ได้ทราบข่าวกล่าวโฉมพระธิดา	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	ไอยเรศ	รวยรื่นสุริยาระยับไม้	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
รวม	52	66	-	-
3.เรื่องพระร่วง	ขอมกล่อมลูก	ประทานโทษโปรดด้วย-เถิดเจ้าขา	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	ขอมเงิน	1)บัดนั้นออกญาเดโชใจหาญ	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
		2)จำกูจะคิดชั่งอุบาย	บทคับแค้นใจ	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	ขอมทอง	พวกขอมพร้อมพรั่งกำลังพล	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	ขอมทรงเครื่อง	คิดแล้วจึงสั่งนักคุ้ม	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	ขอมใหญ่	1)โอ้เจ้าประคุณทูนหัว	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
		2)พวกขอมพร้อมพรั่งกำลังพล	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
		3)อันเดโชนี้ใช่ร้เราไม่ฆ่า	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	ขอมระทม	เมื่อนั้นพระปทุมสุริวงศ์ทรงขันธ์	บทคิดคำนึง	ปรบไก่
	เขมรน้อย	ประทานโทษโปรดด้วย-ท่านเจ้าขา	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	เขมรใหญ่	อันข้อที่ข้าเกรงอยู่แล้วนั้น	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	เขมรกำปอ	อย่าเห็นแก่ตัวมัวพะวง	บทปลุกใจให้ข้อคิด	ปรบไก่
	เขมรบางนรา	อันข้อที่ข้าเกรงอยู่แล้วนั้น	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	เขมรเหลือง	1)บัดนั้นเดโชได้ฟังก็ใจหาย	บทดับแค้นใจ	ปรบไก่
		2)พรั่งพร้อมบรรดาเสนามาตย์	บทเทิดเกียรติคุณ	ปรบไก่
	เขมรพายเรือ	1)โอ้ว่าเจ้าประคุณเจ้าทูนหัว	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	เขมรชนบท	2)พรั่งพร้อมบรรดาเสนามาตย์ในสารานั้นว่าชุนขอม	บทเทิดเกียรติคุณ บทเศร้าคิดคำนึง	ปรบไก่ ปรบไก่
	เขมรเอวบาง	เมื่อนั้นนักคุ้มยินเสียงอึงมี่	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	เขมรชมดง	เมื่อนั้นพระร่วงพังคำไขขาน	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	ตะนาวแปลง	แต่พระร่วงนั้นไชร้ไร้สนุก	บทเศร้า	สองไม้
	โอ้ลาว	เหลียวหลังแลดูซึ่งเคหาสน์	บทเศร้า	สองไม้
รวม	18	23	-	-
4. เรื่องพระอภัยมณี	เก็กเหม็ง	ฝ่ายองค์ท้าวจีนตั๋งนั้นฝังเพชร	บทบรรยาย-เรื่องราว บทแสดงการต่อสู้	ปรบไก่
	เขมรสุดใจ	จะเล่าความตามยาก-เมื่อจากน้อง	บทเศร้า	ปรบไก่
	จีนขวัญอ่อน	ฝ่ายพวกบ่าวเจ้าตายพอวายรบ	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	จีนวังหลวง	ฝ่ายองค์ท้าวจีนตั๋งนั้นฝังเพชร	บทต่อสู้ การรบ	สองไม้
	ต่อยรูป	พอพลบค่ำย่ำฆ้องกลองกระหึ่ม	ราพึงถึงความรัก	ปรบไก่
	ฝรั่งกลาย	ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าละมาน-	บทบรรยาย-	สองไม้

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
		ให้ลานจิต	เรื่องราว	
	ฝรั่งควง	จะกล่าวฝ่ายนายโจรใจฉกาจ	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	โยสลัม	ฝ่ายลูกสาวเจ้าลังกาพญาหญิง	บทคับแค้นใจ	สองไม้
	ระหกระเหิน	เสียดายรักหนักทรวง ฯ	บทรัก	ปรบไก่
	พิศวง	พิศวงหลงมณีหลากสีแสง	บทชมความงาม	ปรบไก่
	วิลันดาโอด	นางโฉมยงองค์สั่นให้หวั่นหวาด	บทคับแค้นใจ	ปรบไก่
	ศรีสุขมังคลา-นุสรณ์	พระฟังความพรามณ์น้อย-สนองถาม	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	อาถรรพ์	ฝ่ายปาโมกข์โลกเชษฐ-พระเวทย์ขลัง	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	อุศเรน	อุศเรนเอนเอกเขนกสนอง	บทคับแค้นใจ	สองไม้
รวม	14	14	-	-
5. เรื่องเงาะป่า	แขกเงาะ	1) ครั้นเสร็จสรงสนาน-สะอ้านแล้ว	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
		2) โอ้โอ่ชมพลาช่างกล้าเหลือ	รำพึงถึงความรัก	ปรบไก่
	เชนง	หน้าร้อน เราเคยสุขสโมสร-เกษมสันต์	บทรัก	ปรบไก่
	ครวญหา	เอนอิงพิงหมอนนอนอนาถ	บทเศร้า รำพึง	พิเศษ
	คีรีไพเราะ	เดินทางตามหว่างภูเขาหลวง	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	ตะลุ่มโปง	เลียบเดินตามแนวภูผา	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	ทยอยลาว	เดินพลางทางตรึกนึกขัน	รำพึงถึงความรัก	สองไม้
	พันธุ์ฝรั่ง	คิดไปใจหนึ่งให้นึกขัน	รำพึงถึงความรัก	ปรบไก่
	ทยอยญวน	ครั้นออกมานอกดูหา	บทเศร้า	สองไม้
	สมิงทอง	ยามเช้าอุระเราชื่นแช่มแจ่มใส	บทชมธรรมชาติ	สองไม้
	หงส์ทอง	1)หน้าร้อนเราเคยสุขสโมสร-เกษมสันต์	บทพรรณนาความงาม	ปรบไก่
		2)ดวงบุปผามาลีไม่มีจิต	รำพึงถึงนางที่รัก	ปรบไก่
	ห่วงอาลัย	เดินทางพลางคิดคำนึง	บทโศกเศร้า	พิเศษ
	อนงค์สุชาดา	โอ้กวางทองปองกระจง-เผ้าหลงไหล	บทอธิษฐานขอพร	ปรบไก่
	ม้าย่อง	เดินทางตามหว่างภูเขาหลวง	รำพึงถึงคนรัก	ปรบไก่
	เอกบท	ในลักษณ์นั้นว่ามีท้องตรา	บทบรรยายความ	ปรบไก่
รวม	14	16	-	-
6. เรื่องพระลอนรลักษณ์	ญี่ปุ่นฉะอ้อน	โอ้เจ้าเสาวภาคของพี่เอ๋ย	รำพึงถึงความรัก	พิเศษ
	ยวนเคล้า	สาลิกาในกรงส่งเสียงแจ้ว	บทรัก	สองไม้
	ระส่ำระสาย	เผยพระแกลแลดูแสงเดือน	บทรัก	ปรบไก่
	ลาวเลียบค่าย	เผยพระแกลแลดูแสงเดือน	บทรัก	สองไม้
	ลาวเสี่ยงเทียน	ข้อยขอบังคมองค์ทรงภพ	บทชมโฉม และชมความงาม	สองไม้
	ลงสรงลาว	พนักงานประจงไขสุหร่ายมาศ	บทลงสรง	สองไม้

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	สาวเวียงเหนือ โอ้ลาว	โอ้เจ้าสาวเสาวภาคของพี่เอย ทอดองค์ลงเหนือพระแท่นมาศ	บทอาลัยรัก บทรำพึง บทเศร้า	สองไม้ สองไม้
รวม	8	8	-	-
7.บทละครเรื่องพระลอ	ชมดงเหนือ ยวนเคล้า ใบ้คลั่ง ลาวครวญ ลาวต้อยตลิ่ง ลาวสวยรวย ลาวสองคอน	การะเกดเหมือนเกศแก้วเกศา เมื่อนั้นสองพระราชธิดา-ฟ้าเมืองสรอง เคลื้มองค์ทรงหยิบพระศรีเสวย โอพระชนนีศรีแมนสรวง พระลอรัญจวนใจ ข้ามด่านผ่านพ้นนครเรศ ทอดองค์ลงกับที่ศรีไสยาสน์	บทชมธรรมชาติชมสวน บทบรรยาย-เรื่องราว รำพึงถึงความรัก บทเศร้า บทบรรยาย-เรื่องราว บทบรรยาย-เรื่องราว บทเศร้า รำพึง	สองไม้ สองไม้ สองไม้ สองไม้ สองไม้ สองไม้ สองไม้
รวม	7	7	-	-
8.บทละครเรื่องราชาธิราช	ขว้างดาบ ทยอยมอญ พม่าแปลง	บัดนั้นสมิงนครอินทร์ยิ้มเยาะๆ เจ้าประคุณทูนเกศของลูกแก้ว 1)โอ้พ่อลาวแก่นท้าว-	บทเยาะเย้ย บทเศร้า บทเศร้าโศก	ปรบไก่ ปรบไก่ พิเศษ

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
		ของแม่เอ๋ย		
		2) เจ้าประคุณทูนเกศของ-ลูกแก้ว	บทเศร้า	พิเศษ
	พม่ากล่อม	เจ้าเอยเจ้าแสนสุดสวาท	บทรัก	ปรบไก่
	พม่าเห่	จอมขัตติยะครองบุรีอังวะ-ราชฐาน	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	พม่ากำชับ	ครั้นจบสารทราบความตามเหตุ	บทชื่นชมยินดี	พิเศษ
	มอญรำดาบ	เจ้าเอยเจ้าสมิงพระราม	บทเศร้า	ปรบไก่
	สุดถวิลย์	ออกจากพระโรงรัตนชัชวาล	บทเศร้าโศก	ปรบไก่
	สมิงออดอ้อน	สุดเอยสุดที่รัก ใช่พี่จัก-โหยกเหยกแสร้งเสกสรร	บทรัก เกี้ยว	ปรบไก่
รวม	9	10	-	-
9. บทละคร เรื่อง รามเกียรติ์ (ร.1)	กวางทอง	เมื่อนั้นองค์พระหริวงศ์ทรงศักดิ์	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	เขมรเขียว	ต้องจากทิพยสถานพิมานเมศ	บทเศร้า	ปรบไก่
	นารายณ์แปลงรูป	เทพนมปฐมพรมสี่หน้า	ร่ำพึงร่ำพัน	ปรบไก่
	หนีเสือ	พอพิเภกหนีชุกบุกเข้าป่า	บทบรรยาย-ท่ารำต่าง ๆ	ปรบไก่
	หรุ่ม	เผยพระแกลแลดูดาวเดือน	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	อัปสรสำอางค์	โฉมเอยโฉมเฉลา	เรื่องราว บทชมโฉม บทรัก	ปรบไก่
รวม	6	6	-	-
10. เรื่องศกุนตลา	กาเรียนทอง เชมรภูมิประสาท แขกแดง ตามกวาง พราหมณ์เข้าโบสถ์ ผกากาญจน์ อาถรรพ์	เหลือบเห็นกวางชำดำขลับ นี่หรือองค์ท้าวทุษยันต์ ดาวเดือนเลื่อนลับเวหน 1)พระเหลือบเชม้น-เห็นกวางทอง 2)วันนี้ฤกษ์ดีเป็นศรีวัน อนึ่งพึงจำคำสอน รื่นรื่นชื่นกลิ่นมัลลิกา โอ้ศกุนตลาเมียขวัญ	บทชมความงาม-ของสัตว์ บทบรรยาย-เรื่องราว บทชมความงาม ชมความงาม ติดตาม บทรำพัน บทเศร้า บทแนะนำสั่งสอน บทชมธรรมชาติ บทเศร้า รำพึงรำพัน	ปรบไก่ ปรบไก่ ปรบไก่ ปรบไก่ ปรบไก่ ปรบไก่ ปรบไก่ ปรบไก่
รวม	7	8	-	-
11. เรื่องกากี	จีนลั่นถัน	ว่าดูราสุดาดวงเนตร	บทตัดพ้อ แค้นใจ	สองไม้

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	ช้างประสานงา	นัยเนตรแลลอดสอดหา	บทรัก ชมโฉม	ปรบไก่
	นาคราช	งามพักตร์เพียงจันทร์บุหลันฉาย	บทชมโฉม บทรัก	ปรบไก่
	พญาสี่เสา	พญาครุฑได้สดับพี่ขับอ้าง	บทเศร้าปรบไก่	
	พัดชา	รื่นรื่นชื่นกลิ่นพี่จำได้	บทรัก	ปรบไก่
	โยนดาบ	พญาครุฑได้สดับพี่ขับอ้าง	บทคับแค้นใจ	ปรบไก่
	ระหกระเหิน	ครั้นสิ้นแสงสุริยาภานุมาศ	บทเศร้า	ปรบไก่
			คร่ำครวญ	
	เหรา	เวลาค่ำน้ำค้างลงพร่างพร้อย	บทเศร้า วังเวงใจ	ปรบไก่
รวม	8	8	-	-
12. เรื่อง สังข์ทอง	ทยอยญวน	ครั้นออกมานอกทวารวัง	บทเศร้า	สองไม้
	ลีลากระทุ่ม	เมื่อนั้นเจ้าเงาะแสนกลคนขยัน	บทรัก	ปรบไก่
13. เรื่อง อาบูฮาซัน	ครอบจักรวาล	จึงประดิษฐ์คิดกลอนอักษรสยาม	บทชมโฉม บทรัก	ปรบไก่
	อาเฮีย	ฝ่ายอาบูบันเทิงรื่นเริงรับ	บทชื่นชม ให้พร	ปรบไก่
14. เรื่อง พญา - ราชวังสัน	ทยอยใน	ค่อยเขยื่อนเคลื่อนลงจากเตียง	บทเศร้า	สองไม้
	ล่องเรือ	ลมดีพระก็ใช้ใบเอื่อย	บทเศร้า อาลัยรัก	ปรบไก่
15. เรื่อง ปล่อยแก่	ฝรั่งควง	พิศพิศน่าประโลมโฉมเฉลา	บทชมโฉมสตรี	ปรบไก่
	สุดาสวรรค์	รื่นกลิ่นลำดวนชวนเชย	บทรัก	ปรบไก่
16. เรื่อง นิราศอิเหนา	ทยอย	พระเหลียวดูดูหาสตาหมัน	บทเศร้า	สองไม้
	สดายง	สงสารนุชบุษบาออกมานั่ง	ร่ำพึงถึงความรัก	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
17. เรื่อง มโนราห์	ศรีธรรมราชเฉลิมพล	โปรดเอยโปรดเกศเจ้าอย่าทรงโศกาอาลัย	บทเศร้า บทบรรยาย-การจัดทัพ	พิเศษ ปรบไก่
18. เรื่อง รถเสน	เทพชาตรี	องค์เทพเธอเลอโฉม-ประโลมพิลาศ	บทชมโฉม	ปรบไก่
	สร้อยมยุรา	แม้แต่เดิมเริ่มรู้ความตระหนัก	บทรัก	ปรบไก่
19. เรื่อง สาวิตรี	กาเรียนทอง	ราชะอันพระธิดาไท้	บทพรรณา-ความงาม	ปรบไก่
	จำปาทอง	รูปได้เคยพังข่าวเขาเล่าลือ	บทชมความงาม-สตรี	ปรบไก่
20. เรื่องอุณรุท	มุล่ง	จนล่วงเวลาบัจจุสมัย	บทรัก	ปรบไก่
	แขกสาย	สาลิกาแขกเต้าดุเหว่าแว่ว	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
รวม	18	18	-	-
21. เรื่อง นางชินเดอ-ริลล่า	หงส์ทอง (ทางวอลทซ์)	ทันใดเจ้าหนุ่มเชื้อเชิญนาง	บทรัก	พิเศษ
22. เรื่อง สามก๊กตำกลอน	จีนวังหลวง	โจโฉโจหยินนำทัพหลวง	บทบรรยาย-เรื่องราว	สองไม้
23. เรื่อง นิราศรักษาตัว	มอญอ้อยอิ่ง	อนิจาจากไปไม่วายหมอง	บทเศร้า	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 3 (ต่อ)

การจำแนกรายชื่อเพลงเถา ประเภทที่นำมาวรรณคดีล้วน ๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
24. เรื่องสุภาษิตสอนหญิง	สุดาภิรมย์	แม้นชายใดใจประสงค์มาจงรัก	บทชมโฉม	ปรบไก่
25. เรื่องราชพง-ศาวดาร	มอญรำดาบ	ผ่ายกษัตริย์อัสดงเจ้าหงสา	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
26. เรื่องนิทราชาคริต	บุหลัน	เพลงสรรเสริญพระยศ	บทชมความงาม ความไพเราะของดนตรี	ปรบไก่
27. เรื่องเวนิชวานิช	สดายง	ดูแสงเดือนส่องแฉล้มแอร่มขาว	บทบรรยาย-เปรียบเทียบความงามของธรรมชาติและดนตรี	ปรบไก่
28. เรื่องมณีพิชัย	โอ้ลาว	เดินทางมาในกลางมรดา	บทเศร้า บทรัก	ปรบไก่
29. เรื่องท้าวแสนปม	อาเฮีย	ทอดองค์ลงเหนือพระแท่นมาศ	บทเศร้าโศก	ปรบไก่
30. เรื่องมณีสุริยงค์	ทะแย	โอ้ว่าเจ้าดวงมนฑาทอง	บทเศร้าอาลัยรัก	สองไม้
รวม	10	10	-	-

Copyright by Mahidol University

4.1.2 บทร้องที่นำมาจากวรรณคดี แล้วปรับปรุงตัดต่อใหม่

บทร้องเพลงเถาประเภทนี้ได้เลือกสรรมาจากวรรณคดีเช่นเดียวกับกลุ่มแรก แต่แตกต่างกันคือ มีการปรับปรุงบทร้องโดยตัดต่อใหม่ โดยข้อความบางตอนจะปรับเปลี่ยนและแต่งใหม่เพิ่มเติมเข้าไป ซึ่งมิได้ทำให้บทกวี ภาษา และเนื้อความของวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ ผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับเดิม บทร้องที่ปรับปรุงใหม่ในลักษณะนี้ มีการตัดต่อใหม่เพื่อใช้สำหรับเพลงเถาโดยเฉพาะ เพราะบทร้องของเดิมที่หยิบยกมาจากวรรณคดีนั้น มีความยาวไม่พอดีกับโครงสร้างและรูปแบบของเพลงเถาที่กำหนดจำนวนจังหวะหรือความสั้นยาว สัดส่วนของเพลงไว้ จึงจำเป็นต้องแต่งบทร้องเพิ่มขึ้นในอัตราจังหวะสามชั้น หรือจังหวะชั้นเดียวเป็นส่วนมาก เพราะจังหวะสองชั้นนั้นเป็นบทร้องที่บรรจุไว้ขับร้องก่อนที่จะพัฒนาการมาเป็นเพลงประเภทเพลงเถา การแต่งบทร้องเพิ่มต่อใหม่นี้จะต้องเรียบเรียงให้มีเนื้อหาสาระ และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับทำนองเพลงและชื่อเพลงอย่างสนิทสนมกลมกลืนกันด้วย ดังตัวอย่าง

บทร้องจากวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน

อย่าร้องไห้ไปนักเลยน้องพี่ พรุ่งนี้ใครเห็นจะผิดหน้า
ว่าพลางทางช่วยเช็ดน้ำตา แล้วจูบซ้ายย้ายขวาขอลาจร

ฯลฯ

บทร้องแต่งเพิ่มใหม่

ขับลำบรรเลงเป็นเพลงเถา เพลงมอญเก่าฟังเสนาะเพราะหนักหนา
ชื่อแขกมอญบางขุนพรหมมีสมญา ฉันได้มาจากวังบางขุนพรหม

(แขกมอญบางขุนพรหมเถา ,ทูนกระหม่อมบริพัตร)

บทร้องจากวรรณคดีเรื่องพระลอ

แม่คุณเอ๋ยข้อยบ่เคยพบเจ้า สองนางลำเภาสู่เจ้างามตา
สาวใดบ่เหมือนสองเพื่อนแพงนา แต่ข้อยดูมาลักษณาบ่ปาน

บทร้องแต่งเพิ่มใหม่

อนิจจาความรักหนักหนาหนอ ลวงพระลอมอดไหม้ดังไฟผลาญ
เหลือแต่เพลงเจริญศรีที่ยืนนาน ขับขานไพเราะเสนาะเอย

(ลาวเจริญศรีเถา ,พูนพิศ อมาตยกุล)

Copyright by Mahidol University

นอกจากการแต่งบทร้องเพิ่มใหม่ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีวิธีการปรับปรุงบทร้องใหม่โดยนำบทประพันธ์จากวรรณคดีไทยมาปรับเปลี่ยนเนื้อความและลักษณะของคำประพันธ์เสียใหม่ เพื่อให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับทำนองเพลง โครงสร้างของเพลงเถา ตลอดจนองค์ประกอบของดนตรีที่สำคัญ เช่น เพลงแขกต่อยหม้อเถา สุรินทราหูเถา ดังที่มีผู้รู้กล่าวไว้ว่า การใช้กลอนเสภามาเป็นบทร้องนี้จะร้องได้โดยสะดวก และสนิทสนมเฉพาะในอัตราจังหวะสามชั้นและสามชั้นเท่านั้น ส่วนอัตราจังหวะชั้นเดียวหากร้องด้วยคำกลอนจำไม่สะดวกและไม่กะทัดรัดเหมาะสมกับทำนองเพลง (วิเชียร กุลตันต์, 2523:277)

ตัวอย่างบทร้องจากวรรณคดีเรื่องอาบูฮาซัน

เพดานพราวมาศประหลาดแพร้ว ระย้าแก้วเรือนสุวรรณอันเฉิดฉาย
ฉลุฉลักทรงทรวดเป็นลวดลาย ทั้งจัดโคมแขวนรายอยู่พรายตา

บทร้องปรับปรุงใหม่

เพดานมาศประหลาดแพร้ว ระย้าแก้วแพรวเฉิดฉาย
ฉลุลวดประกวดลาย โคมแขวนลายอยู่พรายตา

(แขกต่อยหม้อเถา:มนตรี ตราโมท)

บทขับร้องที่นำมาจากวรรณคดีแล้วปรับปรุงตัดต่อใหม่นี้ มีเพลงต่าง ๆ อยู่ 21 เพลง โดยแต่ละเพลงจะนำมาจากวรรณคดี 12 เรื่อง โดยมีบทร้องเรื่องเดียวกันและต่างเรื่องราวกัน ดังต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

ตาราง 4

แสดงการจำแนกบทร้องที่นำมาจากวรรณคดีแล้วตัดต่อใหม่

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
นำมาจากวรรณคดีแล้วตัดต่อใหม่	แขกมอญบางขุนพรหม	พลายงามความอาลัยใจละเหี่ย	บทรัก	ปรบไก่
1. เรื่องขุนช้างขุนแผน	นาคเกี้ยว	กินข้าวนั่งเคล้าอยู่คอยท่า	บทรัก	ปรบไก่
	ทองย่อน	พี่หยอกเล่นนิดหนึ่งก็ไม่ได้	บทรัก	ปรบไก่
	พญาตรึก	ครั้นถึงเนินผาท่าต้นไทร	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	สุรินทราหู	น้องเป็นหญิงยากจริง ๆ - จะให้เห็น	บทรัก	ปรบไก่
รวม	5	5	-	-
2. เรื่องพระร่วง	กัมพุช	บัดนั้นทหารขอมสั่นหัว-แล้วแสร้งว่า	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	เขมรปากท่อ	บัดนั้น นักคุ้มบังคมก้มเกศา	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
3. เรื่องพระลอ	ลาวเจริญศรี	พระสดับขับร้องทำนองหวล	บทชมโฉม	สองไม้
	ลาวกระแซ	พระเสี่ยงน้ำพลันประจักษ์-กับดวงเนตร	บทเศร้า	สองไม้
4. เรื่องอิเหนา	กล่อมนารี	พระแย้มยิ้มพริ้มเพราเย้าหยอก	บทขับกล่อม	ปรบไก่
	ล่องเรือ	ลมดีพระก็ใช้ใบไป	บทรัก	ปรบไก่
5. เรื่องราชาธิราช	ยอเร	บัดนั้นนครอินทร์ยินถ้อยที่รับสั่ง	บทชมธรรมชาติ บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 4 (ต่อ)

แสดงบทร้องที่นำมาจากวรรณคดีแล้วตัดต่อใหม่

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
6. เรื่องกากี	พม่ากำชับ	ครั้นจบสารทราบความตามเหตุ	บทวิเคราะห์ทำนาย	พิเศษ
	พัดชา	รื่นรื่นชื่นกลิ่นพี่จำได้	บทรัก	ปรบไก่
	สิงโต	เผยพระแกลแลยิ้ม-นางเยี่ยมห้อง	บทรัก	ปรบไก่
รวม	10	10	-	-
7. เรื่องสังข์ศิลป์ชัย	แขกสาหร่าย	โอ้หอมกลิ่นดอกไม้ที่ในสวน	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
8. เรื่องนิทราชาคริต	แขกต่อยหม้อ	ดำเนินพลางทางมอง - ทุกช่องฉาก	บทชมความงาม	สองไม้
9. เรื่องสามก๊กตำกลอน	จีนนำทัพ	โจโฉโจหยินนำทัพหลวง	บทปลุกใจ	พิเศษ
10. เรื่องเงาะป่า	ทะเลบ้า	ดอกฟ้าดวงเดียวของพี่เอ๋ย	บทรัก	สองไม้
11. เรื่องพญา - ราชวังสัน	เทพรัญจวน	เสียงเรไรหริ่งหริ่ง-ยิ่งชวนเศร้า	บทเศร้า	ปรบไก่
12. เรื่องพระอภัยมณี	ต่อยรูป	พอพลบค่ำย่ำฆ้องกลองกระหึ่ม	บทชมโฉม บทรัก	ปรบไก่ ปรบไก่
รวม	6	6	-	-

Copyright by Mahidol University

4.1.3 บทร้องที่แต่งขึ้นใหม่โดยยึดเนื้อหาวรรณคดี

การจำแนกบทร้องที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีนั้นได้กล่าวมาแล้ว 2 ประเภท และในประเภทที่ 3 นี้ จะเป็นลักษณะของบทร้องที่นำเอาเค้าโครงเรื่อง หรือเนื้อหาของวรรณคดีไทยเรื่องต่าง ๆ มาเป็นต้นเค้า แล้วจึงเรียบเรียง และประพันธ์บทขับร้องขึ้นใหม่ให้มีเนื้อหาตามเรื่องราวของวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ ซึ่งมักจะคัดเลือกจากวรรณคดีตอนที่เด่น ๆ มีเนื้อหาสาระของเรื่องราวที่ประทับใจผู้แต่ง ตลอดจนมีความสอดคล้องเหมาะสมกับทำนองเพลง และลีลาอารมณ์ของเพลงนั้น ๆ ด้วย

ถึงแม้ว่าวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ได้ประพันธ์ไว้อย่างวิจิตรบรรจง ให้ความรู้สึกที่สะเทือนอารมณ์ และมีความเหมาะสมสอดคล้องกับลีลาอารมณ์ของทำนองเพลงเถาอยู่แล้วก็ตาม ผู้ประพันธ์บทเพลงบางท่านก็ยังมีแนวคิดของตนในการที่จะสร้างสรรค์วรรณศิลป์ขึ้นมาจากความรู้สึก และประสบการณ์ของตน แล้วใช้บรรจุกับทำนองเพลงที่ได้เรียบเรียงขึ้นจากจินตนาการของผู้แต่ง แต่ละท่าน ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวนี้จัดได้ว่าเป็นการพัฒนาเรื่องภาษา วรรณคดีและดนตรีอย่างหนึ่งด้วย เพราะมนุษย์มีแนวคิดในการดัดแปลงประดิษฐ์คิดค้น แม้ในชนชาติเดียวกัน ก็ยังสามารถแยกประเภทของดนตรีและภาษาได้เป็นกลุ่มย่อยตามสภาพของสังคม (ลักขณา สุขสุวรรณ, 2521:18-19)

บทขับร้องเพลงเถาในประเภทนี้ มีด้วยกัน 19 บทร้อง 18 เพลง ซึ่งแต่ละเพลงได้แต่งขึ้นจากเนื้อหาและเค้าโครงของวรรณคดีทั้งหมด 7 เรื่อง ดังนี้ คือ

Copyright by Mahidol University

ตาราง 5

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นใหม่โดยยึดเนื้อหาวรรณคดี

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
บทร้องที่แต่งขึ้นใหม่โดยยึดเนื้อหาวรรณคดี	จระเข้ขวาง-คลอง	จระเข้เถรขวาดพิฆาตฆ่า	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	แขกเล่นกล	จะกล่าวถึงพลายชุมพล-เจ้าคนกล้า	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
1. เรื่องขุนช้างขุนแผน	พญาตรึก	ครั้นถึงเนินผาท่าต้นไทร	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	ใส้พระจันทร์	1) เอนเอียงลงบนเตียง-กอดหมอนข้าง	บทรัก	ปรบไก่
		2) ดึกกำดัดลมพัดมาอ่อน ๆ	บทรัก	ปรบไก่
	แมลงภู่ทอง	ดึกแล้วแก้วเนตรแม่อย่าหน่วงรัก	บทรัก	ปรบไก่
2. เรื่องผู้ชนะ-สิบทิศ	ตะเลงรัญจวน	ตะละแม่กุสุมายอดนารี	บทรัก ตัดพ้อ	พิเศษ
	พม่าชมเดือน	จันทร์กระจ่างกลางฟ้าสิบห้าค่ำ	บทรัก	พิเศษ
	มอญแปลง	โอ้จอมขวัญจันทรายุพาพักตร์	บทรัก บทเศร้า	สองไม้
3. เรื่องพระร่วง	เขมรละอองค์	เมื่อนั้นท้าวพันทุมทรงฟังแล้ว-นั่งนิ่ง	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	ขอมดำเนิน	บัดนั้นพระยาเดโชผู้ใจหาญ	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
4. เรื่องรามเกียรติ์	กระบี่ลีลา	1) จึงตรัสสั่งกำแหงหนุมาน	บทบรรยายความกล้าหาญ	ปรบไก่
		2) วายุบุตรฤทธิแรงกำแหงหาญ	บทแสดงความ-เข้มแข็ง	ปรบไก่
	ดอกไม้ไทร	ดอกเอ๋ยดอกไม้	บทรัก-รำพึง	ปรบไก่
5. เรื่องราชาธิราช	พม่าเห่	จอมเอย จอมขัตติยะ	บทบรรยายความ	ปรบไก่
	พม่ากำชับ	บัดนั้น โหรเฒ่าบังคมก้มเกศี	บททำนาย	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 5 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นใหม่โดยยึดเนื้อหาวรรณคดี

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	มอญอ้อยอิ่ง	เจ้ามอญน้อยอ้อยอิ่งอยู่เป็นคู่	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
6. เรื่องอิเหนา	แขกเห่	ไก่กระชั้นขันเสียงดุเหว่าแว่ว	บทเศร้า,รัก	ปรบไก่
	อิเหนาแปลง	พระรำพึงถึงนุชบุษบา	บทอาลัยรัก,เศร้า	
7. เรื่องพระอภัยมณี	เขมรโพธิสัตว์	ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์	บทรัก รำพึง	ปรบไก่
รวม	18	19	-	-

4.1.4 บทร้องเฉพาะกิจหรือแต่งขึ้นสำหรับขับร้องโดยเฉพาะ

บทร้องประเภทนี้เริ่มนิยมแต่งขึ้นใช้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา ดังนั้นจึงมีทั้งเพลงเถารุ่นเก่าและเพลงเถารุ่นใหม่ที่ผู้แต่งมีแนวคิดในการประดิษฐ์บทร้องขึ้นประจำเพลงแต่ละเพลงโดยเฉพาะ ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อให้บทเพลงและบทขับร้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพลงเถาที่แต่งขึ้นใหม่ซึ่งมิได้นำเพลงเดิมของเก่ามาตัดทอนและยืดขยายนั้น มักจะเป็นเพลงที่ผู้แต่งประดิษฐ์คิดขึ้นจากจินตนาการ และแนวคิดของผู้แต่งเองโดยอัตโนมัติ เพราะฉะนั้น ในการคิดประดิษฐ์และเรียบเรียงบทเพลงต่าง ๆ ขึ้น ผู้แต่งจะต้องยึดถือรูปแบบ และโครงสร้างของเพลง ตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ ของดนตรีเป็นเกณฑ์ในการประพันธ์บทกวีที่นำมาบรรจุในทำนองเพลง เพื่อขับร้องให้เหมาะสมกลมกลืนกันที่สุด นับว่ามีความแตกต่างไปจากแนวคิดและค่านิยมของการแต่งเพลงและการบรรจุบทร้องของผู้แต่งเพลงในสมัยโบราณอย่างมาก เพราะสมัยโบราณนั้น ผู้แต่งเพลงจะไม่มีความสามารถในการเรียบเรียง หรือร้อยกรองบทขับร้องขึ้น

Copyright© by Mahidol University

โดยตรง เพราะมีการศึกษาเรื่องวิชาการน้อย ยกเว้นผู้แต่งบางท่าน เช่น อาจารย์มนตรี ตราโมท ที่มีความสามารถในการประพันธ์บทร้องได้ด้วย" (พูนพิศ อมาตยกุล,สัมภาษณ์:2533) ส่วนบทเพลงที่แต่งขึ้นโดยทั่วไปแล้ว จะเรียบเรียงทำนองเพลงขึ้นมาก่อนแล้วจึงไปคัดเลือกและสรรหาบทประพันธ์จากวรรณคดีไทยเรื่องต่าง ๆ มาบรรจุเป็นบทร้อง โดยเลือกบทกวีที่มีความหมายสอดคล้องเหมาะสมกลมกลืนกับลีลาอารมณ์ของทำนองเพลงที่แต่งขึ้น แต่การแต่งบทร้องโดยเฉพาะนี้ผู้แต่งต้องเรียนรู้เรื่องหลักภาษาไทย หลักการประพันธ์และฉันทลักษณ์เป็นอย่างดีด้วย บทขับร้องสำหรับเพลงเถาโดยเฉพาะนี้มีลักษณะของการแต่งอยู่ 2 แบบ คือ

4.1.4.1 แต่งขึ้นจากจินตนาการของผู้แต่งโดยตรง เป็นการแต่งบทร้อง
ที่ใช้ความสามารถของผู้แต่งอย่างแท้จริง ต้องใช้จินตนาการและแนวคิดประดิษฐ์ถ้อยคำ สำนวนภาษาและลีลาของบทกลอนที่ไพเราะวิจิตรพิสดาร ซึ่งจะต้องยึดถือความมุ่งหมายและข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโอกาสของการใช้เพลงนั้น ๆ ด้วย เป็นบทร้องที่ต้องมีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับกิจกรรมหรืองานที่จัดขึ้นต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมเป็นสำคัญ หรือแต่งขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น บทเพลงบางเพลงที่ยกมาเป็นตัวอย่าง

บทร้องเพลงเทพสมภพเถา ประพันธ์ขึ้นโดย อาจารย์มนตรี ตรา-โมท ศิลปินแห่งชาติโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระชนมายุครบ 36 พรรษา หรือ 3 รอบ แต่งขึ้นเพื่อใช้บรรเลงขับร้องถวายพระพรและเทิดเกียรติคุณของพระองค์ท่านดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

ศิลปกรรมสำคัญวรรณกวี กับดนตรีบรรเลงเพลงประสาน
กล่อมอารมณ์บ่มใจให้สำราญ ระงับการโศกเศร้าให้เบาบาง
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ทรงปรีชาแคล่วคล่องทั้งสองอย่าง
เป็นเอกองค์อุปถัมภ์ทรงนำทาง ให้ร่วมสร้างวรรณกวีดนตรีไทย
..... ฯลฯ .....

(เทพสมภพเถา,มนตรี ตราโมท)

Copyright by Mahidol University

บทร้องเพลงราตรีประดับดาวเถา เป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาท

สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเป็นเพลงเถา ทั้งทางดนตรีและทางขับร้อง พร้อมทั้งบทขับร้องด้วย โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเลียนล้อเพลงแขกมอญบางขุนพรหมเถา ซึ่งเป็นเพลงของวังบางขุนพรหม ส่วนเพลงราตรีประดับดาวเถา เป็นเพลงของวังหลวง หรือพระบรมมหาราชวังที่เป็นสัญญลักษณ์ของพระเจ้าแผ่นดิน ดังบทร้องตอนหนึ่งกล่าวว่า "เพลงของท่านแต่งใหม่ในวังหลวง" บทขับร้องเพลงนี้ จึงมีความหมายเหมาะสมกับชื่อเพลงและทำนองเพลงที่ไพเราะอ่อนหวานมาก ดังตัวอย่างบทร้อง

สามชั้น วันนี้ แสนสุดยินดีพระจันทร์วันเพ็ญ
ขอเชิญสายใจเจ้าไปนั่งเล่น ลมพัดเย็นเย็นหอมกลิ่นมาลี
สองชั้น ขอเชิญเจ้าฟังเพลงวังเวงใจ เพลงของท่านแต่งใหม่ในวังหลวง
หอมดอกแก้วยามเย็น ไม่เห็นใจพี่เสียเลยเอย
..... ฯลฯ .....

(ราตรีประดับดาวเถา,พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 7)

บทร้องเพลงจีนเด็ดดอกไม้เถา เป็นบทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระ-เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นจากจินตนาการและความประทับใจในสิ่งที่พบเห็นจากประเทศจีน และเพื่อเป็นอนุสรณ์ในการเสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ เมื่อ พ.ศ.2533 โดยได้ทรงพระราชทานบทพระราชนิพนธ์นี้ให้กับอาจารย์สำราญ เกิดผล ศิลปิน และอาจารย์ดนตรีไทย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อใช้เป็นบทขับร้องประจำเพลงจีนเด็ดดอกไม้เถา ที่กรมพระนครสวรรค์วรพินิตได้ทรงพระนิพนธ์ขึ้นจากเพลงจีนเก็บบุปผาแปลง ของเก่า เมื่อ พ.ศ.2484 ส่วนทำนองเพลงทางร้อง อาจารย์สำราญ เป็นผู้แต่งขึ้นบทร้องเพลงนี้เหมาะสมกับทำนองเพลงอย่างมากดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

".....
จะเป็นจีนเป็นไทยใช่ใครอื่น จะชมชื่นผูกจิตสนิทมั่น
เด็ดผกาแทนใจผูกพัน แบ่งบันประดับเรือนเตือนตาเอย"

(จีนเด็ดดอกไม้เถา,พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)

Copyright by Mahidol University

ในโอกาสที่กรุงรัตนโกสินทร์มีอายุครบ 200 ปี เมื่อ พ.ศ.2525 นั้น นับว่าเป็นโอกาสพิเศษของประเทศไทย จึงได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อเฉลิมฉลอง 200 ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์กันทั่วประเทศ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวงการดุริยางคศิลป์นั้น ได้แต่งเพลงไทยขึ้นใช้บรรเลงขับร้องและเพื่อเป็นอนุสรณ์ของวาระนี้ด้วย เช่น เพลงโหมโรงรัตนโกสินทร์ เพลงสมโภชน์พระนครเถา ทั้งสองเพลงนี้แต่งขึ้นโดยอาจารย์มนตรี ตราโมท และยังมีเพลงเถาที่น่าสนใจอีกหนึ่งเพลงคือ "เพลงบิ่นนครเรศเถา" ซึ่งแต่งขึ้นโดยครูดนตรีที่จังหวัดปทุมธานี คือ ครูถนอม โพธิสุวรรณ เป็นเพลงที่ชนะเลิศจากการประกวดในโครงการพิณทองของธนาคารกสิกรไทย เพื่อฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี เพลงเถาทั้งสองเพลงที่กล่าวมานั้นมีบทร้องและทำนองเพลงที่แต่งขึ้นใหม่โดยเฉพาะเพื่อความมุ่งหมายดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

รัตนโกสินทร์ถิ่นสยาม นครงามล้ำเลิศประเสริฐศรี
องค์ปฐมบรมราชวงศ์จักรี สร้างเป็นราชธานีของชาวไทย
มีอายุยืนยงดำรงมา ได้สองร้อยวัสสายังสดใส
ประชาชนต่างเกษมปรีเปรมใจ ฉลองชัยสมโภชพระนคร
..... ฯลฯ .....

(สมโภชพระนครเถา, มนตรี ตราโมท)

จอมบดินทร์โกสินทร์บิ่นนครเรศ มงกุฎเกศปกเกล้าชาวสยาม
ทรงรวมไทยสร้างไทยให้เรืองงาม ป้องสยามศัตรูพ่ายผไทดง
.....ฯลฯ.....

(บิ่นนครเรศเถา, ถนอม โพธิสุวรรณ)

นอกจากนี้ยังมีบทร้องเพลงอื่น ๆ อีกหลายเพลงที่แต่งขึ้นอย่างพิถีพิถันและมีความหมายสัมพันธ์ กับลีลาอารมณ์ และท่วงทำนองของบทเพลงขับร้องประเภทเพลงเถาที่แต่งขึ้นโดยเฉพาะนี้ จัดได้ว่ามีจำนวนเพลงเป็นอันดับที่ 2 รองจากประเภทบทร้องที่นำมาจากวรรณคดีไทย ซึ่งมีเพลงต่าง ๆ อยู่ทั้งหมด 114เพลง และมีบทร้องอยู่ 130 บท ดังนี้

Copyright by Mahidol University

บทขับร้องเพลงเถาประเภทเฉพาะกิจ ที่แต่งขึ้นจากจินตนาการของผู้แต่งได้แก่เพลงเถาชื่อต่อไปนี้

ตาราง 6

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
บทร้องเฉพาะ-กิจหรือที่แต่งขึ้นสำหรับขับร้องโดยเฉพาะ 1.แต่งขึ้นจากจินตนาการของผู้แต่งโดยตรง	กระต่ายเต้นกราวรำมอญ	กระต่ายเต้นชมจันทร์ในวันเพ็ญ	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
		1)ท่านผู้ชอบดนตรีจงมีสุข	บทอำลา อวยพร	พิเศษ
		2)รอนรอนอ่อนแสงสุริยา	บทอำลา อวยพร	พิเศษ
	กราวแขกเงาะ	ไปเถิดไปพวกเราไปไป-ปราบปราม	บทปลุกใจสนุกสนาน	ปรบไก่
	กลางพนา	โอ้คืนนี้หฤทัยแสนสุดเศร้า	บทเศร้าวังเวงใจ	สองไม้
	เกสรสำอางค์	เกสรดอกไม้ให้กลิ่นหอม	บทเปรียบเทียบความงาม	ปรบไก่
	กันแสงสวาท	โอ่ว่าความรักเป็นหลักโลก	บทรัก บทเศร้า	สองไม้
	กบเต้น	1)กบเต้นเห็นว่ามีบาลีกล่าว	บทสอนใจคติธรรม	สองไม้
		2)สงสารกบเลือกนาย-หวังหมายพึ่ง	บทสอนใจ	สองไม้
	กล่อมพญา	ชื่นชีวิตพิศวาส	บทรัก ขับกล่อม	สองไม้
	กำศรวลสุรางค์	สงสารองค์นงนุชสุดสวาท	เศร้า กำศรวล	ปรบไก่
	เขมรไทรโยค	1)บรรยายความตามไท้-เสด็จยาตร	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
		2)เสด็จไพรไทรโยคยลประภาส	ชมธรรมชาติ	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 6 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
		3)จันทรจรแจ่มสว่างหล้า..	บทรัก	
	แขกเล่นลม	รื่นรมย์ฉันเดินเล่นลมเพลิน-	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
		ชมทะเล เห่.....	บทรัก	
	แขกรำพัน	เจ้าแขกครุ่นคิดสลดจิต-	บทบรรยาย-	พิเศษ
		อยู่ไม่เบา	เรื่องราว	
	แขกดำเนิน	จะกล่าวถึงเจ้าแขกมลายู-	บทบรรยายความ	ปรบไก่
		มาอยู่เมืองไทย	สนุกสนาน	
	แขกอะลอสตาร์	ไทรบุรีอะลอสตาร์พาใจชื่น	บทสนุกสนาน-	พิเศษ
			รื่นเริง	
	แขกคะนึง	แขกคำนึงถึงความหลัง-	บทรำพึงรำพัน	พิเศษ
		ครั้งหนุ่มแน่น		
	แขกเงาะ	ขอเชิญฟังวังเวงเพลงเสนาะ	บทสนุกสนาน-	ปรบไก่
			ร่าเริง	
	แขกภารต	ภารตฤาษีเมธีชาติ	บทสดุดี	พิเศษ
			บูชาครูดนตรี	
	แขกลีลาศ	พวกแขกลีลาทำท่าสนุก	บทสนุกสนาน	ปรบไก่
	แขกบรเทศ	ขอเดารพอภิวันท์อัญชลิต	บทแสดงความ	ปรบไก่
			เดารพ อวยพร	
	เจี๊ยวรำลึก	สรวมชีพอภิวาทบาทบง	บทเทิดเกียรติคุณ	สองไม้
	จีนขิมเล็ก	1)ขึ้นบนเหลาแลอร่ามตามอัคคี	บทชมความงาม	สองไม้
			ชื่นชม	
		2)สาหร่ายเรียงเคียงทับ-	บทชมธรรมชาติ	สองไม้
		กระจับจอก		

Copyright by Mahidol University

ตาราง 6 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	จีนรำพึง	อันสตรีรูปสำรวยสวยวิไล	บทคิดคำนึงเปรียบเทียบ	พิศษ
	จีนเก็บบุบผา	ฟังคำสำเนียงเพียงแพรแก้ว	บทอาลัยลาบทรัก	พิเศษ
	จีนเด็ดดอกไม้	ชุนเทียนนอนได้ไปถึงเช้า	บทชมธรรมชาติบทรัก	ปรบไก่
	จีนดูดาว	คิดไปใจหายอาลัยนัก	บทบรรยายความ	พิเศษ
	จำปาทองเทศ	พระจันทรจรแจ่มกระจ่างฟ้า	ครุ่นคิด,รำพึง	ปรบไก่
	จะเข้หางยาว-ทางสักวา	อันชื่อเสียงที่ดีนี้หอมนัก	บทสอนใจ	ปรบไก่
	จันทร์ฉาย	อันหนุ่มสาวคราวรักมักสดชื่น	บทเปรียบเทียบ-ความรัก	ปรบไก่
	ช้างประสานงา	1)เมื่อสมเด็จพระนเรศวร-มหาราช	บทสดุดี-พระนเรศวร	ปรบไก่
		2)พระเอกาทศรถรัชทายาท	บทสดุดีพระเอกาทศรถ	ปรบไก่
	ชื่นจิต	แว่วสำเนียงเสียงดนตรี-ที่ขับขาน	บทเชิญชวนฟังดนตรี	ปรบไก่
	เฉลิมราชกุมารี	1)แม่น้ำเจ้าพระยา-มาเป็นเกณฑ์	บทถวายพระพรสดุดีพระเทพรัตนราชสุดา	ปรบไก่
		2)ลิ่วลิ่วปลิวฟ้าก้องประกาศ	สยามบรมราช-	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 6 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
			กุมารี	
	เฉลิมมหาราชินี	สรวมชีพบุญเหลือแหล่-พระแม่เจ้า	บทเทิดเกียรติคุณพระราชินี	ปรบไก่
	ช่อลูกหว้า	อันมาลีสวยสิ้นส่งกลิ่นหอม	บทชมความงาม	พิเศษ
	เชิญพระขวัญ	ขวัญเจ้าเอยจงสะอาง-กลางป่าแก้ว	บทรัก กล่อมร้าพึงร้าพัน	สองไม้
	ชะเวดากอง	พระมหาเจดีย์มีสง่า	บทชมความงามพระเจดีย์	พิเศษ
	ดอกไม้เหนือ	จุมพิศนุชประคองนวลไว้แนบเนื้อ	บทรัก	สองไม้
	ดวงฤทัย	อันพระคุณใดใดในโลกนี้	บทสอนใจ	ปรบไก่
	ญี่ปุ่นรัญจวน	อกเอ๋ยเคยร่วมเรียง-เคียงเขนย	บทเศร้า	พิเศษ
	ญวนร้าพึง	แสนวิตกโอ้ว่าอกองเชียงสือ	บทเศร้า	พิเศษ
	เต่าเห่	โอ้ชีวิตคิดไปน่าใจหาย	บทคติสอนใจ	ปรบไก่
	ตรึงฤดี	โอ้คุณครูผู้ประสาทวิทยา	บทเทิดเกียรติคุณ	ปรบไก่
	ตวงพระธาตุ	โทนพราหมณ์ครั้นเห็นบรรดา-กษัตริย์	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	ถอยหลัง-เข้าคลอง	จรเข้เถรขวาดฟาดหาง	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	ทองกวาว	ลมโชยฉิวปลิวไสวกิ่งไม้หวั่น	บทขับกล่อมร้าพึง	สองไม้

Copyright by Mahidol University

ตาราง 6 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	ทองกวาว-สะกาวไพร	โอ้ว่าดอกไม้ในโลกนี้	บทชมความงามธรรมชาติ	สองไม้
	เทพสมภพ	ศิลปกรรมสำคัญวรรณกวี	บทสดุดีสมเด็จพระเทพรัตนฯ	ปรบไก่
	เทพสร้อยสน	สมเด็จพระมงกุฎพระพุทธยอดฟ้า	บทสดุดีราชกุมารี	ปรบไก่
	เทพบรรทม	สาวสวรรค์กัลยาเป็นข้าบาท	บทขับกล่อม	ปรบไก่
	ทักษิณราชนิเวศน์	ราชนิเวศน์ทักษิณถิ่นนรา	บทชมความงาม	ปรบไก่
	นกเขาขะแม	พิศดูหมู่วิหกผกโผผิน	บทชมนกชมไม้	ปรบไก่
	นกเขาเคียงรัก	นั่งฟังนกเขาคูรักจุ๊กกรูๆ	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	นาคนิมิตร	ขอยกสาธกสาร	บรรยายเรื่องราว	ปรบไก่
	นางเยื้อง	เมืองแมนแดนเทพอัปสรสถิตย์	บทชมความงาม	ปรบไก่
	นาฏยลีลา	พระย่างบาทนาฏยาลีลาลาศ	บทชมความงาม	ปรบไก่
	นกกระจอกทอง	เมื่อกลางวันฝนตกแล้วแดดออก	บทชมความงามของนก	ปรบไก่
	บัวตูมบัวบาน	โอ้เจ้าดวงพวงพุ่มปทุมชาติ	บทชมความงาม-ของดอกบัว	ปรบไก่
	ปลาทอง	1)ดอดรักรูปทรงวงพักตร์-ก็งามสม	บทรัก บทชมโฉม	ปรบไก่
		2)ดวงแก้วงามเพริศแพร้ว-ประภัสรัศมี	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 6 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	แป๊ะฮวยพัง	อ้องอุนให้คั่งแค้นแสนวิตก	บทคับแค้นใจวิตกกังวล	สองไม้
	ปิ่นนคเรศ	จอมบดินทร์โกสินทร์ปิ่นนคเรศ	บทสดุดีกษัตริย์	ปรบไก่
	แผ่นดินทอง	แผ่นดินทองแผ่นดินธรรม ฯ	บรรยายเรื่องราว	ปรบไก่
	ฝรั่งเดิน	เกิดเป็นไทยต้องเป็นไทย-ทั้งกายใจ	บทปลุกใจ	ปรบไก่
	ฝรั่งราเท้า	เมืองไทยในสมัยอยุธยา	บทบรรยาย-เรื่องราวของชีวิต	ปรบไก่
	ใฝ่คะนึง	ใฝ่คนึงถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่	บทสดุดีพระคุณ	สองไม้
	พระจันทร์ครึ่งซีก	1)พิศดูจันทร์ในอากาศ	บทชมความงาม	ปรบไก่
		2)เรื่อยอารมณ์ชมเล่น-เห็นจันทร์แรม	บทบรรยาย-ความงาม	ปรบไก่
	พญาครวญ	โอ้เสียดายประสาทราชฐาน	บทเศร้า ร่ำพึง	ปรบไก่
	พม่าราชวาน	1)น้องข้าเอ๋ยจงได้ปราณี	บทรัก สนุกสนาน	พิเศษ
		2)ฝ่ายพม่าชักขวานขึ้นร่ายรำ	บทบรรยาย-เรื่องราว	พิเศษ
	พญากาสร	อันคนพาลก็ย่อมพาลอยู่-พร่ำเพรื่อ	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	พันธุ์ฝรั่ง	เจ้าพระยาวิชาเยนทร์เห็น-อัฆมาตย์	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 6 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	พวงร้อย	พิศพรรณบุษบานานาชนิด	บทสอนใจ	ปรบไก่
	เพชรน้อย	เพชรน้ำค้างพร่างหล่นบนใบไผ่	บทชมความงาม บทรัก	สองไม้
	ภุมริน	มาลีดลี่คลายกระจายกลิ่น	บทชมธรรมชาติ	
	ภูลาว	เจ้าเอยเจ้ากระแต	บทชมธรรมชาติ	สองไม้
	มอญชมจันทร์	ขอเชิญเจ้าชมจันทร์เมื่อวันเพ็ญ	บทเชิญชวนชมดวงจันทร์	พิเศษ
	มธุรสสังคีต	ยินสำเนียงเสียงบรรเลง-เพลงไทยเถา	บทกล่อม สอนใจ	ปรบไก่
	มหาราช-รามดำแหง	พรั่งพร้อมบรรดาข้าพระบาท	บทสดุดีเทิดเกียรติคุณ	ปรบไก่
	มหาราชันต์	สมเด็จพระภูมิพลอดุลยเดช	บทสดุดีพระมหา-กษัตริย์	ปรบไก่
	มังกรทอง	พ่อเอ๋ยพ่องู	บทชมความงาม	สองไม้
	มอญจับดาบ	สดับฟังเสียงเพลงบรรเลงร้อง	บทบรรยายความ	ปรบไก่
	มอญโยนดาบ	บางนั้นสมเด็จพระพุทธพงศ์	บทสั่งสอนให้ทำดี	ปรบไก่
	มะลิช้อน	1)ลมรัญจวนพัดหวล-เมื่อยามเย็น	บทรัก ชมความงาม	สองไม้
		2)มะลิช้อนซ่อนรักสลักจิต	บทรัก	สองไม้
	มาลัยทอง	อันคนดีย่อมจะมีคุณธรรม	บทสอนใจ ความดี ความชั่ว	ปรบไก่
	ลาวลำปาง	โอ้แม่สาวเวียงดอย	บทบรรยายความ	สองไม้

Copyright by Mahidol University

ตาราง 6 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	ลาวดำเนินทราย	ได้สนองร้องบรรเลงฯ	บทอวยพร	สองไม้
	ลาวลำปางใหญ่	เฉลิมเวียงเชลางค์ปางนั้น	บทบรรยายความ	สองไม้
	ลาวต้อยตลิ่ง	สาวเอยสาวน้อยต้อยตลิ่ง	ชมความงาม	สองไม้
	ลาวสมเด็จ	1)ข้อยได้พิศโฉมตรู	บทชมโฉม บทรัก	สองไม้
		2พระบารมีปกเกล้าปวงชาวไทย	เทอดเกียรติคุณ	สองไม้
	ลมพัดชายเขา	ชมดวงบุปผาพนาสนท์	บทรัก ชมโฉม	ปรบไก่
	โลมอนงค์	พิศโฉมประโลมเลิศเจิดจรัส	บทรัก บทเศร้า	ปรบไก่
	ลบรอยแผลรัก	เหมือนโดนคมมีดเฉือน-กรีดหัวใจ	บทรัก บทเศร้า	ปรบไก่
	ลอยประทีป	เสียงระนาดกวาดกรอเหลื่อม-ล้อรับ	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	วัฒนาเวียตนาม	ดำเนินความเวียตนามใต้-อันไกลสุด	บทสดุดีนักรบไทย	ปรบไก่
	แว่นทอง	โอ้หงส์ทองน้องแก้วของพี่เอ๋ย	บทรัก บทเศร้า	ปรบไก่
	วิหคเหิน	โอ้เจ้าปักษาน่าเอ็นดู	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	วิเวกเวหา	แว่วเสียงสำเนียงเจ้าลอยล่อง	บทรัก หลงไหล	ปรบไก่
	ศรีอโศก	ดอกเอ๋ยดอกเพื่องฟ้า	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	สาวสอดแหวน	1)เห็นสาวสอดแหวนแสนวิจิตร	บทรัก	ปรบไก่
		2)ว่าพลางทางถอดแหวน-สอดก้อย	บทรัก	ปรบไก่
	สิงโตเล่นหาง	เราก็ชาติชายชาญชำนาญกล้า	บทสั่งสอน	ปรบไก่
	สุดอาลัย	อันเพลงไทยไพเราะเสนาะล้ำ	บทบรรยายความ	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 6 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	สุดสายใจ	แว่วเสียงดนตรีดีดสีเสนาะ	บทสอนใจคติธรรม	ปรบไก่
	สอดแหวน	ค่อยบรรจงสอดแหวนแทน-ความรัก	บทรัก	ปรบไก่
	สอดสี	เดินชมบุปผาชาติในสวนขวัญ	บทชมความงาม	ปรบไก่
	สนทอง	แว่วดุเหว่าเร่าร้องเมื่อจวนรุ่ง	บทชมความงามของต้นสน	ปรบไก่
	แสนระทม	แสนระทมข่มขื่นไม่คืนกลับ	บทเศร้า	สองไม้
	แสนรันทด	โอ้อาลัยใจหายไม่วายเว้น	บทเศร้า	สองไม้
	แสนอาลัย	แสนอาลัยใจหายไม่วายเว้น	บทเศร้าอาลัยรัก	สองไม้
	แสนปมรำพัน	วาสนาอาภัพอับภาคย์	บทเศร้า รำพึง	พิเศษ
	แสนสุดสวาท	จะพิศไหนงามมั่นเป็นขวัญตา	บทรัก ชมโฉม	ปรบไก่
	สองฝั่งโขง	เราพี่น้องสองฝั่งลำน้ำโขง	บทบรรยายความ	สองไม้
	สร้อยสำปาง	โอ้นภางามพิลาสดาษดวงดาว	ชมความงาม	สองไม้
	สมโภชน์พระนคร	รัตนโกสินทร์ถิ่นสยาม	บทชมความงาม	ปรบไก่
	โสมส่องแสง	โอ้ว่าแสงโสมส่อง	บทชมความงาม	สองไม้
	สุพรรณรำลึก	ช้างป่าต้นคนสุพรรณสัญลักษณ์	บทปลุกใจสดุดีวีระชน	ปรบไก่
	หอมหวน	หอมหวนชวนชื่นระรื่นจิต	บทรัก	ปรบไก่
	อนงค์สุชาดา	ที่จังหวัดอุรุเวลาประเทศ	บทบรรยายความ	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 6 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	องเชียงสือ ไอยราชูงวง	เมื่อนั้นองค์เชียงสือสมมาตร-ปรารถนา 1)ที่ลำนำอรัญวาพนาเวศ 2)โอ้ว่าพระจอมกระหม่อมแก้ว	บทอนุสรณ์แด่องเชียงสือ บทชมความงามช้างทรง บทเศร้าอาลัยรัก	สองไม้ ปรบไก่ ปรบไก่
รวม	115	131	-	-

4.1.4.2 บทร้องที่มีเนื้อความอิงประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ของชาติไทยเรานั้นมีเรื่องราว และเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนบุคคลและสถานที่ที่สำคัญอยู่มากมายหลายยุคสมัย สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์นั้นควรจะได้จารึกและกล่าวขานสรรเสริญ สดุดีหรือเทอดเกียรติคุณเป็นอย่างยิ่ง การแต่งบทขับร้องเพลงไทยนั้น ได้แต่งขึ้นโดยอาศัยเค้าโครงและเรื่องราวของประวัติศาสตร์ไทยอยู่หลายเพลง ซึ่งมีทั้งเพลงที่กล่าวถึงองค์พระประมุขของชาติ และบุคคลสำคัญที่สร้างวีรกรรมไว้แก่ชาติบ้านเมือง นอกจากนี้ยังแต่งขึ้นเพื่อบรรยายถึงเหตุการณ์ของบ้านเมืองที่สำคัญ ๆ ในสมัยต่าง ๆ กล่าวถึงสถานที่ที่ทำศึกสงครามและการยกย่องวีรบุรุษ วีรสตรีของไทยไว้หลายเพลงด้วย เช่น สมเด็จพระศรีสุริโยทัย

Copyright by Mahidol University

"พระเจ้าแม่ศรีสุริโยทัย สูญสิ้นพระชนไปอย่างหาญกล้า
เพราะเกิดศึกฮึกถึงอยุธยา โดยเสด็จภัสดาออกชิงชัย"

..... ฯลฯ .....

(สุริโยทัยเถา,ฉลาด เค้ามูลคดี)

"เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงกู้ชาติกระทำยุทธหัตถี
เร่งพระยาคชาทรงผ่านผงคลี เหล่าโยธีตลึงงันพรั่นเดชา

..... ฯลฯ .....

(นเรศวรชนช้างเถา,สราวุธ เสนีวงศ์ฯ)

บทร้องประเภทนี้มีเพลงอยู่ 15 เพลง 17 บทร้อง ดังนี้

ตาราง 7

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นขับร้องโดยเฉพาะที่มีเนื้อความอิงประวัติศาสตร์

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
บทร้องเฉพาะกิจหรือที่แต่งขึ้นขับร้องโดยเฉพาะ 1.บทร้องที่มีเนื้อความอิงประวัติศาสตร์	เก้าทัพ	ครั้นล่วงสมัยกรุงธนต้นกรุงรัตนโกสินทร์	บทปลุกใจสดุดีกษัตริย์ไทย	ปรบไก่
	กรุงศรีอยุธยา-รำลึก	ปฐมรัชชัตติยะ ณ.กรุงศรี	บรรยายเกี่ยวกับเรื่องราวการสถาปนากรุงศรี-อยุธยา	ปรบไก่
	จักรีรำลึก	เมื่อ พ.ศ.สองพันสามร้อยสิบ	บทสดุดีพระเจ้าตากสินทร์และรัชกาลที่ 1	ปรบไก่
	ช้างประสานงา	1)เมื่อสมเด็จพระนเรศวร-มหาราช	การทำยุทธหัตถีของพระนเรศวร	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 7 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นขับร้องโดยเฉพาะที่มีเนื้อความอิงประวัติศาสตร์

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
		2)พระเอกาทศรถรัชทายาท	การทำยุทธหัตถีของพระเอกาทศรถ	ปรบไก่
	ทัพบกรุกรบ	โอ้ธรนินทร์ถิ่นนี้บรรพบุรุษ	บทแสดงความกล้าและการรบของทหารบก	ปรบไก่
	นเรศวร์ชนช้าง	1)สมเด็จพระนเรศวร-มหาราช	การทำยุทธหัตถีของพระนเรศวร	ปรบไก่
		2)ครามเมื่อพระนเรศวร-ผู้จอมทัพ	สดุดีสมเด็จพระนเรศวร	ปรบไก่
	พญากุญชร	งามจริงเจ้าพญากุญชร	ชมความงามของช้างทรง	ปรบไก่
	มอญละว้า	ละว้าคืออินเดียใต้ในโบราณ	บทบรรยายเรื่องราวของมอญละว้า	สองไม้
	มอญดอนเจดีย์	ดอนเจดีย์ที่รบประสบเหตุ	บทบรรยายเรื่องการรบที่ดอนเจดีย์	พิเศษ
	สุริโยทัย	พระเจ้าแม่ศรีสุริโยทัย	บทสดุดีพระศรีสุริโยทัย	ปรบไก่
	ยโสธร	เมื่อนั้นโขลญลำพงอ่อนเพลีย-เสียขวัญ	การทำศึกของกษัตริย์สุโขทัย	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 7 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่แต่งขึ้นขับร้องโดยเฉพาะที่มีเนื้อความอิงประวัติศาสตร์

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	จีนเข้าโบสถ์	คลานั้นชายจีนซินแสเฒ่า	ขอม เหตุการณ์ของประวัติศาสตร์อยุธยา	ปรบไก่
	อะแซหวุ่นกี้	จะเป็นใครใครดูรู้ตัวนัก	ตอนอะแซหวุ่นกี้ขอดูตัวพระยาจักรี	ปรบไก่
	อโนรธา	สุวรรณภูมิแดนดินถิ่นทอง	บทบรรยายถึงการแผ่อำนาจของอโนรธา	พิเศษ
	อุปราชขาดคอช้าง	มหาอุปราชหงสาวดี	บทบรรยายถึงการประกาศอิสระภาพของพระนเรศวร	พิเศษ
รวม	15	17	–	–

4.1.5 บทร้องขของเก่าล้วน ๆ ไม่ทราบที่มา

บทร้องเพลงไทยที่ใช้อยู่ทั่ว ๆ ไปนี้มีอยู่เป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถสืบค้นได้ว่าที่มาของบทร้องเกิดขึ้นได้อย่างไร ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง โดยเฉพาะเพลงไทยที่เกิดขึ้นในยุคแรก ๆ บทร้องเพลงเถาก็มีอยู่หลายเพลงที่มิได้กล่าว

Copyright by Mahidol University

ถึงนามผู้แต่งไว้ มีหลักฐานระบุว่าเป็น "ของเก่า" เท่านั้น ซึ่งมีเพลงต่าง ๆ อยู่ 8 เพลงและมีบทร้อง 9 บทร้อง ดังรายชื่อเพลงเถาต่อไปนี้

ตาราง 8

แสดงการจำแนกบทร้องของเก่าล้วน ๆ ไม่ทราบที่มา

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
บทร้องของเก่าล้วนๆไม่ทราบ-ที่มา	กระต่ายชมเดือน	จันทร์ตรงทรงกลดบนรถรัตน์	ชมความงาม	ปรบไก่
	การะเวกเล็ก	การะเวกโผผินบินร่อน	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	การะเวกใหญ่	มองเห็นนกคล้อยกว้างอยู่-กลางเมฆ	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	สาลิกาแก้ว	โอ้ว่าเจ้าสาลิกาแก้ว	บทชมนกสาลิกา	สองไม้
	สาลิกาเขมร	1)สาลิกาพาคู่เข้าสู่สม	บทชมนกชมไม้	ปรบไก่
		2)โกญจนาร่อนร้องอยู่ในดง	บทชมความงามของนก	ปรบไก่
	แสนเสนาะ	พังวาจาแสนเพราะ-เสนาะเสียง	บทขับกล่อมราพึงราพัน	ปรบไก่
	อาเฮีย	ฝ่ายอาเฮียเสียใจกระไรหนอ	บทเศร้า บทรัก	ปรบไก่
	อนงค์สุชาดา	หวานสำเนียงเสียงอนงค์-ประจงขับ	บทสดชื่นรื่นรมย์	ปรบไก่
รวม	8	9	-	-

Copyright by Mahidol University

4.1.6 บทร้องของเก่าผสมกับบทร้องที่แต่งเพิ่มใหม่

เพลงเถาที่ใช้ขับร้องโดยมีบทร้องของเก่าซึ่งไม่สามารถบอกถึงที่มาและผู้แต่งบทร้องได้นั้นมีอยู่ 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกที่กล่าวมาแล้วเป็นบทร้องของเก่าล้วน ๆ ตั้งแต่ต้นคืออัตราจังหวะสามชั้น สองชั้นและชั้นเดียวเป็นบทร้องของเก่าทั้งหมดในเพลงเดียวกัน ส่วนบทร้องในประเภทนี้จะมีลักษณะผสมผสานกันระหว่างบทร้องเก่ากับบทร้องใหม่ที่แต่งเพิ่มเติมจากของเดิม ซึ่งมักจะเป็นบทร้องในอัตราจังหวะสามชั้นและชั้นเดียว เพราะมื่อแต่งขยายขึ้นเป็นลักษณะเพลงเถา ความยาวของเพลงจะเพิ่มขึ้นอีกสองอัตราจังหวะ บทร้องจึงต้องบรรจุให้พอดีกับทำนองเพลงตามลักษณะของโครงสร้างเพลงเถา ส่วนการแต่งบทร้องจะแต่งเพิ่มในอัตราจังหวะใดนั้นขึ้นอยู่กับบทเพลงเดิม โดยต้องยึดเพลงเดิมเป็นเกณฑ์ว่ายังขาดบทร้องในอัตราจังหวะใด ก็จะต้องแต่งเพิ่มให้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามหลักดุริยางคศาสตร์ไทย มีบทเพลงอยู่ 24เพลงและ 28 บทร้องคือ

ตาราง 9

แสดงการจำแนกบทร้องของเก่าผสมกับบทร้องที่แต่งเพิ่มใหม่

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
บทร้องของเก่าผสมกับบทร้องที่แต่งเพิ่มใหม่	กำศรวลสุรางค์	1) เห็นเวลาฟ้าขาวดาวจวนดับ	บทสักวาลาจาก	ปรบไก่
		2) เห็นเวลาฟ้าขาวดาวจวนดับ	บทสักวาลาจาก	ปรบไก่
	ขอมโบราณ	บัดนี้เกิดคนดีมีฤทธิ์เลิศ	บทสดุดีพระร่วง	ปรบไก่
	จีนขิมใหญ่	รื่นรื่นชื่นกลิ่นมณฑาทอง	บทขับกล่อม	สองไม้
	จีนแส	จีนแสโศกาน้ำตาตก	บทบรรยายความ	ปรบไก่
	จีนเก็บบุปผา	อนิจจาหวานคำหวานน้ำเสียง	บทลำลา,อวยพร	ปรบไก่
	จำปานารี	ไม่ทราบว่าโกเมศอยู่ตัวเปล่า	บทรัก	ปรบไก่
	ดาวจระเข้	ดาวจรเข้เร่ตัวเอาหัวคล้อย	บทอัศจรรย์	ปรบไก่
	ดอกไม้ไทร	หน้างามทรามเสน่ห์เจ้าเนื้อ-	บทรัก	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 9

แสดงการจำแนกบทร้องของเก่าผสมกับบทร้องที่แต่งเพิ่มใหม่

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	ดอกไม้ไทร	หน้างามทรามเสน่ห์เจ้าเนื้อ-นวลระหง	บทรักชมความงาม	ปรบไก่
	เต่าเห่	1) เย็นเอยเย็นย่ำจะค่ำลงแล้ว	บทสนุกสนานร่าเริง	ปรบไก่
		2) เย็นเอยเย็นย่ำจะค่ำลงแล้วอยู่รอนรอน	บทสนุกสนานร่าเริง	ปรบไก่
	ต่อยรูป	1) แววแววอยู่ข้างในจะใคร่รู้	บทเศร้า รำพัน	ปรบไก่
		2) ต่อยรูปออกดูจึงประจักษ์	บทรัก ชมโฉม	ปรบไก่
	ทะเลบ้า	ดอกฟ้าดวงเดียวของพี่เอย	บทรัก บทเศร้า	สองไม้
	แป๊ะ	1) คิดไปใจหายไม่วายโศก	บทเศร้ารำพึงรำพัน	ปรบไก่
		2) พระจันทร์เอ๋ยไฉนเลยไม่-คอยท่า	บทเศร้ารำพึงรำพัน	ปรบไก่
	นกขมิ้น	เจ้านกขมิ้นเหลืองอ่อน	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	มังกรเล่นคลื่น	มังกรร่ายว่ายน้ำไปตามคลื่น	บทชมความงามของสัตว์	ปรบไก่
	ภิรมย์สุรางค์	สาวอัปสรอ่อนเสียงสำเนียง-สนอง	บทเศร้า	ปรบไก่
	แม่งู	แม่เอ๋ยแม่งู	บทบรรย่ยความ	
	มาลีหวล	เห็นเวลาฟ้าเหลืองเรืองระยับ	บทรักอาลัยอาวรณ์	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 9 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องของเก่าผสมกับบทร้องที่แต่งเพิ่มใหม่

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	ระส่ำระสาย	เมื่อนั้นมเหสีมีกรรม-ระส่ำระสาย	บทเศร้า	ปรบไก่
	ลาวดำเนินทราย	บรรเลงมาสมควรเวลา-อยู่แล้วหนอ	บทอำลาอาลัยรัก	สองไม้
	สีนวล	โฉมแฉล้มแก้มนวลยวนจิต	บทรัก ชมโฉม	ปรบไก่
	สาลิกาแก้ว	ขอเชิญเจ้าอยู่กรงทองเถิดน้องรัก	บทรัก ตัดพ้อ	สองไม้
	สิงโตเล่นหาง	สิงโตคะนองลำพองเผ่น	บทสอนใจให้เข้มแข็งเหมือนสิงโต	ปรบไก่
	อกทะเล	เอ๊ะเวลาฟ้าขาวจนเช้าตรู่	บทลำลา ให้พร	ปรบไก่
	อาหนู	อาหนูน้อยน้อยค่อยบรรเลง-ทำเพลงเล่น	บทสดชื่น รื่นเริง	ปรบไก่
รวม	24	28	-	-

4.1.7 บทร้องที่ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิชาการดนตรีและบทเพลงของไทยเรานั้น มีแหล่งข้อมูลและหลักฐานให้ค้นคว้าน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เกี่ยวกับเอกสาร ตำรา เพราะระบบการศึกษาและการสืบทอดวิชาดนตรีไทยนั้น ใช้ระบบของความจำมาแต่ดั้งเดิม ไม่มีการจดบันทึกไว้ นอกจากนี้ในการฝึกปฏิบัติวิชาดนตรีมักจะใช้วิธีการที่เรียกว่า "ต่อเพลง" จากครูหรือผู้สอนโดยตรง แบบ

Copyright by Mahidol University

ที่ครูบฏิบัติให้ฟังแล้วศิษย์ก็บฏิบัติตาม เป็นแบบท่องจำตามที่ครูต่อให้ รวมทั้งการขับร้องเพลงไทยด้วยที่ได้วิวัฒนาการมาจากเพลงกล่อมลูก เพลงพื้นบ้าน ที่ต่างก็ร้องเพลง หรือว่าเพลงกัน ด้วยวิธีการด้นกลอนสดบ้าง ท่องจำไว้บ้างทั้งสิ้น ดังนั้นจึงไม่มีการจดบันทึกบทร้องต่าง ๆ ไว้เป็นตำรา หรือเอกสาร สำหรับให้บุคคลรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้า

ถึงแม้ว่าการดนตรีไทยได้มีการพัฒนาการเรื่องบทเพลงต่าง ๆ มาจนถึงลักษณะของเพลงเถา ซึ่งเป็นบทเพลงที่จัดว่าเป็นประเภทประณีตแล้วก็ตาม บทร้องหลายบทก็มิได้มีการจดบันทึกบอกถึงบุคคลที่เกี่ยวข้อง กับการประพันธ์บทขับร้องหรือทำนองเพลงต่าง ๆ อยู่หลายเพลงด้วยกัน ซึ่งจะมีทั้งเพลงเถายุคแรก ๆ และเพลงเถาในยุคใหม่ จนถึงปัจจุบัน ดังรายชื่อเพลงเถาต่อไปนี้

ตาราง 10

แสดงการจำแนกบทร้องที่ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
บทร้องที่ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง	เขมรเลียบ-พระนคร	ครั้นถึงวังรัตน์ขัติเยศร์	บทชมความงามของบ้านเมือง	ปรบไก่
	เขมรชนบท	ในสารานั้นว่าท่านขุนขอม	บทบรรยาย-เรื่องราว	ปรบไก่
	จีนขวัญอ่อน	ท่านท้าวเตียวอ๋องครองบุรี	บทรัก เกี้ยว	ปรบไก่
	เทพนิมิตร	พระเอนองลงบนทิพย์ไสยาสน์	บทรัก สุขสดชื่น	ปรบไก่
	บุหลันลอยเลื่อน	1)ยามบรรเลงเพลงใดก็-ไม่เหมือน	บทบรรยายความ	ปรบไก่

Copyright by Mahidol University

ตาราง 10 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องที่ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
		2)บุหลันเลื่อนลอยฟ้านภาพราว	บทบรรยายความ	ปรบไก่
	ลาวสาวสวย	อันน้ำคำที่กล่าวของชาวเมือง	บทพรรณนาความ	สองไม้
	สมิงทองเทศ	เดินเอ๋ยเดินทางตามหว่าง-	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
		โกรกเกริน		
	สิงโตเล่นหาง	น้องเอ๋ยเจ้าไม่รู้ว่าพี่รัก	บทรัก	ปรบไก่
			รำพึงรำพัน	
	สุรางค์จำเรียง	สาวสุรางค์นางจำเรียง-	บทขับกล่อม	ปรบไก่
		ก็ขับกล่อม		
	หม่าเห่	นบบาทแม่มิ่งมงกุฎเกศ	บทชมความงาม	ปรบไก่
			ความสามารถ	
	พวงร้อย	คิดพลางทางชวนพระพี่เลี้ยง	บทชมความงาม	ปรบไก่
			ของธรรมชาติ	
	พระยาโศก	สามวันขวัญเรือนผู้เพื่อนพลอด	บทเศร้า ลาจาก	ปรบไก่
	แหวนประดับก้อย	ครั้นสิ้นแสงสุริยาภานุมาศ	บทบรรยาย-	ปรบไก่
			เรื่องราว	
	อัปสรสำอาง	จึงรำพ้อนอ่อนระทวยนวยนาฏ	พรรณาความ	ปรบไก่
รวม	17	17	-	-

Copyright by Mahidol University

4.1.8 บทร้องประเภทอื่น ๆ

บทร้องเพลงไทยประเภทต่าง ๆ นั้น มีที่มาหลากหลายดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น นำมาจากวรรณคดีไทย แต่งขึ้นใช้ประจำเพลงโดยเฉพาะ และอื่น ๆ นั้น ก็ยังไม่สามารถจำแนกได้ครบถ้วนตามที่มาของบทร้องได้ จึงมีบทร้องประเภทอื่น ๆ เกิดขึ้น ในข้อนี้ที่ไม่สามารถจัดไว้ในกลุ่มต่าง ๆ ทั้ง 7 กลุ่มนั้นได้ บทร้องประเภทนี้มีอยู่ไม่มากมักเป็นบทขับร้องที่จัดได้ว่าเป็นประเภทพิเศษ เช่น บางเพลงเป็นบทพระราชนิพนธ์ บางเพลงมีภาษาอื่น ๆ เข้ามาผสม นอกจากนี้ยังมีการผสมผสานที่มาหลาย ๆ อย่างด้วย เช่น ในเพลงเถา 1 เพลง มีบทร้องอยู่หลายรูปแบบ คือ นำมาจากวรรณคดี แต่งขึ้นใหม่ บทของเก่า ฯลฯ เป็นต้น เพลงเถาประเภทนี้มีอยู่ 13 เพลง และมีบทร้องอยู่ 13 บท ดังนี้

ตาราง 11

แสดงการจำแนกบทร้องประเภทอื่นๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	ขอมกล่อมลูก	บรรพบุรุษของไทยแต่โบราณ	บทปลุกใจ	ปรบไก่
	เขมรเขียวเถา	ต้องจากทิพย์สถานพิมานเมศ	บทเศร้า	ปรบไก่
	ทองย่อน	เรานี้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง	บทปลุกใจ	ปรบไก่
	เทพทอง	ยอกรถึงเกล้าบงกชเกศ	แสดงความ-เดารพ	สองไม้
	ไทยรำลึก	เรานี้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง	บทปลุกใจ	ปรบไก่
	สยามานุสติ	หากสยามยังอยู่ยั้งยืนยง	บทปลุกใจ	ปรบไก่
	พระอาทิตย์-ชิงดวง	พระอาทิตย์ชิงดวง-พระจันทร์เด่น	บทอัศจรรย์	พิเศษ
	พม่าห้าท่อน	เดินทางพลางดมชมชื่น	บทชมธรรมชาติ	สองไม้

Copyright by Mahidol University

ตาราง 11 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องประเภทอื่นๆ

ประเภท และที่มาของบทร้อง	ชื่อเพลง	บทร้อง	ความหมายและอารมณ์	จังหวะหน้าทับ
	สุรินทราหู	น้องเป็นหญิงยากจริง ๆ – จะให้เห็น	บทรัก	ปรบไก่
	แขกสาหร่าย	โอ้หอมกลิ่นดอกไม้ที่ในสวน	บทชมธรรมชาติ	ปรบไก่
	เขมรเลียบ–พระนคร	ข้าบาทข้าแต่นราบดี	บทสดุดี	ปรบไก่
	โยนดาบ	อนึ่งข้าขอประณตบทรัช	รัชกาลที่ 6 แสดงความ–เคารพ	ปรบไก่
	อกทะเล	เอ๊ะเวลาร้องมาเพียงสักครู่	บทลาลา,อวยพร	ปรบไก่
รวม	13	13	–	–

Copyright by Mahidol University

4.2 จำแนกตามอารมณ์และประเภทของเพลงไทย

ลักษณะของเพลงไทยนั้น สามารถจำแนกออกตามอารมณ์ และความรู้สึกต่าง ๆ ได้ ซึ่งเพลงทั่ว ๆ ไปจะมีลีลาของทำนองเพลงที่แสดงให้ทราบถึงอารมณ์และบรรยากาศของเพลง ตลอดจนโอกาสต่าง ๆ ที่จะนำเพลงไปใช้ให้เหมาะสมถูกต้อง เพราะลีลาอารมณ์ของเพลงไทยนั้น แบ่งออกได้หลายอย่าง เช่น อารมณ์รัก ดีใจ สนุกสนาน เสียใจ เศร้าโศก โกรธ แค้น และอารมณ์อื่น ๆ อีกมากมายหลายลีลาอารมณ์ ตลอดจนความหมายของบทเพลงด้วย

ในการบรรจุบทร้องเพลงไทยนั้น ควรพิจารณาบทร้องให้มีความหมายสอดคล้องกับอารมณ์ของทำนองเพลง ซึ่งจะเป็นบทร้องที่ประพันธ์ขึ้นสำหรับการขับร้องโดยเฉพาะ หรือบทร้องที่คัดเลือกตัดตอนมาจากวรรณคดีไทยเรื่องต่าง ๆ ดังที่มีผู้กล่าวถึงเรื่องอารมณ์และการบรรจุบทร้องกับอารมณ์ของเพลงไทยไว้ดังนี้

อุดม อรุณรัตน์ (2527:40) เสนอความคิดว่าการบรรจุบทร้องให้เข้ากับลีลาของลำนำทำนองนั้น มิใช่ของง่าย เพลงเถานั้นมีอัตราลดหลั่นกันตามลำดับ ดังนั้นบทร้องที่นำเข้ามาบรรจุก็ต้องให้เข้ากับอารมณ์ของลำนำนั้นได้อย่างสนิทสนมด้วย

พูนพิศ อมาตยกุล (2529:74) กล่าวว่าเพลงไทยเป็นเพลงชั้นสูงระดับคลาสสิค และเพลงที่จะเป็นเพลงคลาสสิคได้นั้น จะต้องมีอารมณ์อยู่ในตัวของมันเอง เพลงไทยนั้นมีอารมณ์ที่แสดงได้หลายระดับ ตั้งแต่ชนิดที่เห็นได้ง่ายชัดเจน จนกระทั่งชนิดที่เห็นได้ยาก ซึ่งจะต้องอาศัยเวลาและความชำนาญ ทั้งในด้านการร้องและการฟังจึงจะเข้ากับอารมณ์นั้นได้

อุทิศ นาคสวัสดิ์ (2530:76) กล่าวว่าการบรรจุเนื้อเพลงไทยนั้นสิ่งสำคัญข้อแรกก็คือ จะต้องแต่งเนื้อ หรือไม่ก็คัดเนื้อเพลงจากวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ มาให้ตรงกับความหมายในท่วงทำนองของบทเพลง เช่น เพลงโศกก็ต้องใช้เนื้อแสดงความโศกสลดรันทดใจ เพลงรักก็ต้องใช้เนื้อที่แสดงความรัก และเพลงโกรธ-แค้น ก็ต้องใช้เนื้อที่แสดงอารมณ์โกรธ, แค้นด้วย

Copyright by Mahidol University

สงัด ภูเขาทอง (2532:133) เสนอความคิดว่า อันเพลงต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้ประพันธ์เพลงพยายามปรุงรสของเพลงให้เข้ากับเหตุการณ์ สถานที่ และอารมณ์ของผู้ฟัง โดยอาศัยหลักจิตวิทยาชั้นสูง ซึ่งลักษณะของเพลงต่าง ๆ มักจะมีเรื่องราวต่าง ๆ แฝงอยู่เป็นบริศนา สามารถทำให้เราได้ทราบเรื่องราวที่แฝงอยู่ในเบื้องหลังของบทเพลงทั้งในแง่ของสังคม วัฒนธรรมหรือจารีตประเพณี

ในการจำแนกบทร้องเพลงไทยประเภทเพลงเถานั้น ลักษณะหรือประเภทของบทเพลงและอารมณ์ของเพลง สามารถจำแนกให้เห็นลักษณะของบทร้องเพลงเถาที่ใช้ขับร้องอยู่ทั่ว ๆ ไป ทั้งที่เป็นเพลงเถายุคเก่า และเป็นเพลงเถาที่แต่งขึ้นใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกไว้ดังต่อไปนี้ คือ

การจำแนกบทร้องตามประเภทและอารมณ์ของเพลงไทย โดยแสดงเป็นตารางซึ่งมีข้อมูลร่วมกับการจำแนกบทร้องตามที่มาในหัวข้อแรกของบทที่ 4 นี้ด้วย คือ

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมายของบทร้องจากวรรณคดีล้วน ๆของบทร้องจากวรรณคดีล้วน ๆ

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก ร่ำพึงร่ำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
1	บทละครเรื่อง อิเหนา	เกสรสำอางค์ เขมรพายเรือ แขกกะเร็ง แขกสาหร่าย แขกสาหร่าย แขกอาหวัง แขกไทร ขอมใหญ่	แขกบรเทศ ตลุ่มโปง เทพหาวเหิน นกจาก บุหลัน	กล่อมนารี กล่อมพระยา กัลยาเยี่ยมห้อง เขมรปากท่อ แขกไทร แขกมัสหรี แขกมัสหรี แขกขาว	เขมรใหญ่ เขมรราชบุรี เขมรโพธิสัตว์ แขกขาว แขกขาว แขกมอญบางช้าง แขกจรกา แขกสี่เกลอ	จีนตหราวาตี หกบท	แขกเชิญเจ้า เทวาประสิทธิ์ เทพประสาท แบดบท ฝรั่งรำเท้า	

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
		ขอมใหญ่ ขอมกล่อมลูก ขอมกล่อมลูก ดอกไม้ไพร ถอนสมอ ถอนสมอ น้ำลอดใต้ทราย บุหลัน		แขกขาว แขกมอญ แขกยิงนกเขา ครุ่นคิด ครุ่นคิด(2บท) ชมแสงจันทร์ จีนเข้าห้อง ดอกไม้ไทร	ครวญหา ทยอยเขมร ทยอยเขมร ทยอยนอก ทยอยใน ทยอยใน ทยอยญวน			

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก ร่ำพึงร่ำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
		บังใบ พิรุณสั่งฟ้า พญาสี่เสา สี่บท สี่บท ม้ารำ สาลิกาชมเดือน สาลิกาแก้ว		ต้นบรเทศ บุหลัน พันธ์ฝรั่ง พันธ์ฝรั่ง เสภานอก ลมพัดชายเขา	เทพรัญจวน ธรณีร้องไห้ ธรณีร้องไห้ ธรณีร้องไห้ นางครวญ นางครวญ บังใบ บังใบ			

Copyright© by Chulalongkorn University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
		สามไม้ใน สาวน้อยเล่นน้ำ ห่วงอาลัย			พม่าเห่ ล่องลม ล่องลม ลมหวน วิลันดาโอด สดายงแปลง หวนคำนึง หกบท			

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
2	บทเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน	การะเวกตัวผู้ตัวเมีย เขมรพวง เขมรน้อย แขกมอญบางขุนพรหม แขกมอญบางขุนพรหม จระเข้หางยาวทางสักวา ชมสวนสวรรค์ เดือนหงายกลางป่า	จระเข้หางยาว มาลีหวล สร้อยมยุรา สาวสุดสวย	เขมรโพธิสัตว์ เขมรพวง แขกบรเทศ แขกมอญ แขกมอญบาง-ขุนพรหม แขกมอญบาง-ช้าง	เขมรพวง แขกลพบุรี แขกโอด จิ้งจกทอง ทยอยนอก ทยอยใน ทยอยญวน ทยอยญวน	นาคบริพัตร (นาคบริพันธ์)		

Copyright by Chiang Mai University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
		ตวงพระธาตุ เทพหาวเหิน ประภาสเภตรา พราหมณ์ดีดน้ำเต้า พม่าห้าท่อน ม้ารำ ม้าย่อง มอญครวญ		แขกมอญบาง-ช้าง เคียงมอญ-ลำดาบ ทองย่อน(2บท) นาคราช พรหมณ์ดีด-น้ำเต้า	ทองย่อน ธรณีร้องไห้ นางครวญ นกจาก ไม้ดัดลั่ง พราหมณ์ดีด-น้ำเต้า พม่าห้าท่อน			

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก ร่ำพึงร่ำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
		มอญล่องเรือ ลาวสาวสวย เหราเล่นน้ำ หรุ่ม สร้อยลำปาง สามไม้ใน หกบท		เหราเล่นน้ำ ลาวสมเด็จ สารถี แสนคำนึง สาวสอดแหวน แสนสุดสวาท แหวนประดับ-ก้อย	พม่าห้าท่อน ลมพัดชายเขา			

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก ร่ำพึงร่ำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
3	บทละครเรื่อง พระร่วง	ขอมกล่อมลูก ขอมเงิน ขอมทรงเครื่อง ขอมทอง ขอมใหญ่ ขอมใหญ่ ขอมใหญ่ เขมรน้อย			เขมรชนบท ขอมระทม ตะนางแปลง โอ้ลาว	ขอมเงิน เขมรเหลือง	เขมรกำปอ เขมรเหลือง เขมรพายเรือ	

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก ร่ำพึงร่ำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
		เขมรใหญ่ เขมรบางนรา เขมรพายเรือ เขมรเอวบาง เขมรชมดง ม้าย่อง						

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
4	บทละคร เรื่อง พระอภัยมณี	จีนขวัญอ่อน ฝรั่งกลาย ฝรั่งควง พิศวง ศรีสุขมังคลานุสรณ์ อาถรรพ์		ต่อยรูป ระหกระเหิน	เขมรสุดใจ	โยสลัม วิลันดาโอด อุศเรน	เก็กเหม็ง จีนวังหลวง	

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
5	บทละครเรื่อง เงาะป่า	แขกเงาะ ตลุ่มโปง สมิงทอง ดีรีไพเราะ หงส์ทอง	เอกบท	แขกเงาะ เขนง ทยอยลาว พันธ์ฝรั่ง หงษ์ทอง ม้าย่อง	ครวญหา ทยอยญวน ห่วงอาลัย		อนงค์สุชาดา	
6	บทละครเรื่อง พระลอนรลักษณ์	ลาวสาวสวย ลงสรงลาว	ลาวเสี่ยงเทียน	ฝูปุ่นฉอ้อน ยวนเคล้า	โอ้ลาว			

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
				ระส่ำระสาย ลาวเลียบค่าย				
7	บทละครเรื่อง พระลอ	ชมดงเหนือ ยวนเคล้า ลาวต้อยตลิ่ง ลาวสวยรวย		ใบ้คลั่ง	ลาวครวญ ลาวสองคอน			

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
8	บทละครเรื่อง ราชาธิราช	พม่าเห่		พม่ากล่อม พม่ากำชับ สมิงออดอ้อน	ทยอยมอญ พม่าแปลง(2บท) มอญรำดาบ สุดถวิลย์	ขว้างดาบ		
9	บทละครเรื่อง รามเกียรติ์	กวางทอง นารายณ์แปลงรูป หนีเสือ หรุ่ม		อัปสรสำอางค์	เขมรเขียว			

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
10	บทละครเรื่อง ศกุนตลา	เขมรภูมิประสาท ผกากาญจน์	กาเรียนทอง แขกแดง ตามกวาง	อาถรรพ์	ตามกวาง		พราหมณ์เข้าโบสถ์	
11	บทละครเรื่อง กากี		ช้างประสานงา	นาคราช พัดชา	พญาสี่เสา ระหกระเหิน เหราเล่นน้ำ	จีนลั่นถัน โยนดาบ		

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
12	บทละครเรื่อง สังข์ทอง			ลีลากระทุ่ม	ทยอยญวน			
13	บทเสภาเรื่อง อาบูอาซัน			ครอบจักรวาล			อาเฮีย	
14	บทละครเรื่อง อุณรุท	มุล่ง แขกสาย						

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
15	บทเสภาเรื่อง พญาราชวังสัน				ทยอยใน ล่องเรือ			
16	บทละครเรื่อง ปล่อยแก่		ฝรั่งดวง	สุดาสวรรค์				
17	นิราศอิเหนา			สดายง	ทวอย			

© Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
18	บทละครเรื่อง มโนราห์	เฉลิมพล			ศรีธรรมราช			
19	บทละครเรื่อง นางซินเดอริลล่า			หงส์ทอง				
20	บทละครเรื่อง รถเสน		เทพชาตรี	สร้อยมยุรา				

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
21	บทละครเรื่อง สามก๊ก	จีนวังหลวง						
22	นิราศรักษาตัว				มอญอ้อยอิ่ง			
23	สุภาษิตสอน-หญิง		สุดาภิรมย์					

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพันขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
24	บทเสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร	มอญรำดาบ						
25	บทละครเรื่องนิทราชาคริต		บุหลัน					
26	บทละครเรื่องเวนิชวานิช	สดายง						

Copyright by Chulalongkorn University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอำลา
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก ร่ำพึงร่ำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
27	บทละครเรื่อง มณีพิชัย				โอ้ลาว			
28	บทละครเรื่อง สาวิตรี		กาเรียนทอง จำปาทอง					
29	บทละครเรื่อง ท้าวแสนปม				อาเฮีย			

Copyright by Mahidol University

ตาราง 12 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามประเภทของอารมณ์และความหมาย

ลำดับ	วรรณคดีเรื่อง	เพลงบรรยายเรื่องราว		เพลงแสดงอารมณ์				เพลงอื่นๆ
		ชมธรรมชาติ	ชมความงาม	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	โศกเศร้า	โกรธ,แค้น,ตัดพ้อ	อื่นๆ อวยพร,ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ แสดงความเคารพ	
30	บทละครเรื่อง มโนห์สุริยงค์				ทะแย			
รวม	30 เรื่อง	93	22	67	78	11	13	-

Copyright© by Mahidol University

ตาราง 13

แสดงการจำแนกบทร้องตามอารมณ์และความหมายที่นำมาจากวรรณคดีแล้วดัดต่อใหม่

เพลงบรรยายเรื่องราว ชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	วรรณคดีที่นำมาดัดแปลง
	รัก ร่ำพึงร่ำพัน ขับกล่อม	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
พญาตรึก กัมพุช เขมรปากท่อ ลาวเจริญศรี ล่องเรือ แขกสาหร่าย	แขกมอญบางขุนพรหม นาคเกี้ยว ทองย่อน สุรินทราหู กล่อมนารี	ลาวกระแช			ขุนช้างขุนแผน ขุนช้างขุนแผน ขุนช้างขุนแผน ขุนช้างขุนแผน ขุนช้างขุนแผน พระร่วง พระร่วง พระลอ อิเหนา สังข์ศิลป์ไชย

Copyright by Mahidol University

ตาราง 13 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามอารมณ์และความหมายที่นำมาจากวรรณคดีแล้วดัดต่อใหม่

เพลงบรรยายเรื่องราวชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	วรรณคดีที่นำมาดัดแปลง
	รัก รำพึงรำพัน ขับกล่อม	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
แขกต่อยหม้อ ยอเร	ทะเลบ้า พัดชา สิงโต ต่อยรูป	เทพรัญจวน		จีนนำทัพ พม่ากำชับ	นิทราชาคริต สามก๊ก เงาะป่า พญาราชวังสัน กากี กากี พระอภัยมณี ราชาธิราช
8	9	2	-	2	12

Copyright by Mahidol University

ตาราง 14

แสดงการจำแนกตามอารมณ์และความหมายที่แต่งขึ้นโดยยึดเนื้อหาวรรณคดี

เพลงบรรยายเรื่องราว ชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ อวยพร แสดงความเคารพ	วรรณคดีเรื่อง
	รัก ดีใจ	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
จะเข้ขวางคลอง	ใส้พระจันทร์				ขุนช้างขุนแผน
แขกเล่นกล					ขุนช้างขุนแผน
พญาตรึก					ขุนช้างขุนแผน
พม่าชมเดือน	ตะเลงรัญจวน	มอญแปลง			ผู้ชนะสิบทิศ
เขมรละอองค์					พระร่วง
ขอมดำเนิน					พระร่วง
พม่าเห่					ราชาธิราช
มอญอ้อยอิ่ง					ราชาธิราช
	อิเหนาแปลง	แขกเห่			อิเหนา

Copyright by Mahidol University

ตาราง 14 (ต่อ)

แสดงการจำแนกตามอารมณ์และความหมายที่แต่งขึ้นโดยยึดเนื้อหาวรรณคดี

เพลงบรรยายเรื่องราว ชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์ อวยพร แสดงความเคารพ	วรรณคดีเรื่อง
	รัก ดีใจ	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
กระบี่ลีลา วายุบุตรยาตรา	เชมรโพธิสัตว์ ดอกไม้ไพร				พระอภัยมณี รามเกียรติ์ รามเกียรติ์
10	5	2			7

Copyright by Mahidol University

ตาราง 15

แสดงการจำแนกบทร้องตามอารมณ์และความหมายประเภทที่แต่งขึ้นเพื่อการขับร้องโดยเฉพาะ (แต่งขึ้นจากจินตนาการ)

เพลงบรรยายเรื่องราว ชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอำลา
	รัก ดีใจ	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
กระต่ายเต้น	กล่อมพญา	กลางพนา	แป๊ะฮวยพัง	กราวแขกเงาะ	กราวรำฆ้อง
เกสรสำอางค์	ดอกไม้เหนือ				
เขมรไทรโยค	แขกเล่นลม	กันแสงสวาท		กบเต้น	กราวรำฆ้อง
เขมรไทรโยค	จีนรำพึง	กำศรวลสุรางค์		กบเต้น	จีนเก็บบุปผา
เขมรไทรโยค	จีนเด็ดดอกไม้	แขกคนึง		แขกภารต	ลาวดำเนินทราย
แขกดำเนิน	จันทร์ฉาย	ญี่ปุ่นรัญจวน		แขกบรเทศ	
แขกรำพัน	ทองกวาว	ญวนรำพึง		เงี้ยวรำลึก	
แขกอะลอสตาร์	ปลาทอง	พญาครวญ		จระเข้หางยาว (ทางสักวา)	
แขกเงาะ	พม่ารำขวาน	แสนระทม		ช้างประสานงา	
แขกลีลาศ	เพชรน้อย	แสนรันทด		ช้างประสานงา	

Copyright by Mahidol University

ตาราง 15 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามอารมณ์และความหมายประเภทที่แต่งขึ้นเพื่อการขับร้องโดยเฉพาะ (แต่งขึ้นจากจินตนาการ)

เพลงบรรยายเรื่องราว ชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอำลา
	รัก ดีใจ	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
จีนขิมเล็ก จีนดูดาว จำปาทองเทศ ชื่นจิต ชะเวดากอง ตวงพระธาตุ ถอยหลังเข้าคลอง ทักษิณราชนิเวศน์ ทองกวาวสะกาวไพร นกเขาขะแม	มะลิซ้อน โยนดาบ ช่อลูกหว้า ลมพัดชายเขา โลมอนงค์ ลบรอยแผลรัก วิเวกเวหา แว่นทอง สาวสอดแหวน สาวสอดแหวน	แสนอาลัย แสนปมรำพัน ไอยราชูงวง		ดวงฤทัย เต่าเห่ ตรึงฤดี ไทยรำลึก เทพสมภพ เทพส้อยสน ปิ่นนคเรศ ฝรั่งเดิน ไผ่คนึง มอญโยนดาบ	กราวรำมอญ

Copyright by Mahidol University

ตาราง 15 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามอารมณ์และความหมายประเภทที่แต่งขึ้นเพื่อการขับร้องโดยเฉพาะ (แต่งขึ้นจากจินตนาการ)

เพลงบรรยายเรื่องราว ชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอำลา
	รัก ดีใจ	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
นกเขาเคียงรัก นกกระจอกทอง นาฏยลีลา นาคนิมิตร บัวตูมบัวบาน ปลาทอง พันธุ์ฝรั่ง ฝรั่งราเท้า แผ่นดินทอง พระจันทร์ครึ่งซีก(2บท)	สอดแหวน แสนสุดสวาท หอมหวล เชิญพระขวัญ มธุรสสังคีต นกขมิ้น			มาลัยทอง มหาราชันต์ ลาวลำปาง วัฒนาเวียดนาม สุดสายใจ พวงร้อย สุพรรณราลึก องเชียงสือ ลาวสมเด็จ	กราวรำมอญ

ตาราง 15 (ต่อ)

แสดงการจำแนกบทร้องตามอารมณ์และความหมายประเภทที่แต่งขึ้นเพื่อการขับร้องโดยเฉพาะ (แต่งขึ้นจากจินตนาการ)

เพลงบรรยายเรื่องราวชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอำลา
	รัก ดีใจ	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
พม่ารำขวาน พญากาสร ภูลาว ภุมริน มะลิซ้อน มอญชมจันทร์ มังกรทอง มอญจับตาบ ลาวต้อยตลิ่ง ลาวลำปางใหญ่				เฉลิมมหาราชินี เฉลิมราชกุมารี เฉลิมราชกุมารี มหาราชรามคำแหง	กราวรำมอญ

Copyright by Mahidol University

ตาราง 15 (ต่อ)

แสดงการจำแนกตามอารมณ์และความหมายประเภทที่แต่งขึ้นเพื่อการขับร้องโดยเฉพาะ (แต่งขึ้นจากจินตนาการ)

เพลงบรรยายเรื่องราว ชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอาลา
	รัก ดีใจ	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
ลาวสมเด็จ ลอยประทีป วิหกเหิน ศรีอโศก สุดอาลัย สอดสี สนทอง สองพี่น้องโขง สมโภชน์พระนคร โสมส่องแสง					

Copyright by Mahidol University

ตาราง 15 (ต่อ)

แสดงการจำแนกตามอารมณ์และความหมายประเภทที่แต่งขึ้นเพื่อการขับร้องโดยเฉพาะ (แต่งขึ้นจากจินตนาการ)

เพลงบรรยายเรื่องราว ชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอำลา
	รัก ดีใจ	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
สิงโตเล่นหาง สร้อยลำปาง ไอยราชูงวง อนงค์สุชาดา					กราวรำมอญ
57	27	14	1	33	4

Copyright by Mahidol University

ตาราง 15 (ต่อ)

แสดงการจำแนกตามอารมณ์และความหมายประเภทที่แต่งขึ้นเพื่อการขับร้องโดยเฉพาะ (เนื้อความอิงประวัติศาสตร์)

เพลงบรรยายเรื่องราว ชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอำลา
	รัก ดีใจ	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
กรุงศรีอยุธยารำลึก ช้างประสานงา ช้างประสานงา ทัพบกรุกรบ นเรศวร์ชนช้าง พญากุญชร มอญละว้า มอญดอนเจดีย์ ยโสธร จีนเข้าโบสถ์				เก้าทัพ จักรีรำลึก นเรศวร์ชนช้าง สุริโยทัย	

Copyright© by Chiang Mai University

ตาราง 15 (ต่อ)

แสดงการจำแนกตามอารมณ์และความหมายประเภทที่แต่งขึ้นเพื่อการขับร้องโดยเฉพาะ (เนื้อความอิงประวัติศาสตร์)

เพลงบรรยายเรื่องราว ชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอำลา
	รัก ดีใจ	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
อะแซหวุ่นกี้					
11	-	-	-	4	-

Copyright by Mahidol University

ตาราง 16

แสดงการจำแนกตามอารมณ์และความหมายประเภทบทร้องของเก่าล้วน ๆ

เพลงบรรยายเรื่องราวชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอาลา
	รัก กล่อม	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
กระต่ายชมเดือน การะเวกใหญ่ การะเวกเล็ก สาลิกาแก้ว สาลิกาเขมร สาลิกาเขมร	แสนเสนาะ อนงค์สุชาดา	อาเฮีย			
6	2	1	-	-	-

Copyright by Mahidol University

ตาราง 17

แสดงการจำแนกตามอารมณ์และความหมายประเภทบทร้องของเก่าผสมกับบทร้องที่แต่งเพิ่มใหม่

เพลงบรรยายเรื่องราวชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอำลา
	รัก กล่อม	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
จีนแส มังกรเล่นคลื่น แม่งู	จีนขิมใหญ่ จำปานารี ดอกไม้ไทร เต่าเห่ (2บท) ตะลุ่มโปง ต่อยรูป ทะเลบ้า เทพบรรทม นกขมิ้น มาลีหวล	ทะเลบ้า แป๊ะ แป๊ะ ภิรมย์สุรางค์ ภิรมย์สุรางค์ ระส่ำระสาย ต่อยรูป		ขอมโบราณ ดาวจรเข้ สิงโตเล่นหาง	กำศรวลสุรางค์ กำศรวลสุรางค์ ลาวดำเนินทราย อกทะเล จีนเก็บบุปผา

Copyright© by Chulalongkorn University

ตาราง 17 (ต่อ)

แสดงการจำแนกตามอารมณ์และความหมายประเภทบทร้องของเก่าผสมกับบทร้องที่แต่งเพิ่มใหม่

เพลงบรรยายเรื่องราวชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอาลา
	รัก กล่อม	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
	สาลิกาแก้ว สีนวล อาหนู				
3	14	7	–	3	5

Copyright by Mahidol University

ตาราง 18

แสดงการจำแนกตามอารมณ์และความหมายประเภทบทร้องไม่ปรากฏนามผู้แต่ง

เพลงบรรยายเรื่องราวชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอำลา
	รัก กล่อม	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
เขมรชนบท เขมรเลียบพระนคร นเรศวร์ชนช้าง นเรศวร์ชนช้าง สมิงทองเทศ พม่าเห่ พวงร้อย บุหลันลอยเลื่อน(2บท)	จีนขวัญอ่อน เทพนิมิตร สิงโตเล่นหาง พระยาโศก				

Copyright by Mahidol University

ตาราง 18 (ต่อ)

แสดงการจำแนกตามอารมณ์และความหมายประเภทบทร้องไม่ปรากฏนามผู้แต่ง

เพลงบรรยายเรื่องราวชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอำลา
	รัก กล่อม	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
แหวนประดับก้อยอัปสรสวรรค์					
11	4	–	–	–	–

Copyright by Mahidol University

ตาราง 19

แสดงการจำแนกตามอารมณ์และความหมายประเภทบทร้องอื่น ๆ

เพลงบรรยายเรื่องราวชมความงาม	เพลงแสดงอารมณ์			อื่นๆ ปลุกใจ สดุดี อนุสรณ์	เพลงอำลา
	รัก ดีใจ กล่อม	เศร้าโศก	โกรธ, แค้น, ตัดพ้อ		
แขกสาหร่าย พม่าห้าท่อน	สุรินทราหู	เขมรเขาเขียว		เขมรเลียบพระนคร ขอมกล่อมลูก เทพทอง ทองย่อน สยามมานุสติ พระอาทิตย์ชิงดวง โยนดาบ ไทยรำลึก	อกทะเล
2	1	1	-	8	1

Copyright by Mahidol University

4.3 จำแนกตามรูปแบบฉันทลักษณ์ที่ใช้เป็นบทร้อง

ในปัจจุบันบทขับร้องเพลงไทย มีลักษณะของคำประพันธ์อยู่หลายประเภท คือ ประเภทร้อยกรองและประเภทร้อยแก้ว คำประพันธ์ที่ใช้มากที่สุดได้แก่ลักษณะร้อยกรอง ประเภท "กลอน" ซึ่งผู้วิจัยจำแนกไว้ดังต่อไปนี้

4.3.1 ประเภทร้อยกรอง

คือ บทร้องที่นำมาจากวรรณคดีและประพันธ์ขึ้นใหม่ซึ่งแบ่งได้ คือ

1.1 คำประพันธ์ประเภทกลอน สามารถแบ่งออกได้ 3 ชนิด คือ กลอนสุภาพ กลอนลำนำ และกลอนตลาด เป็นคำประพันธ์ที่เรียบเรียงเข้าเป็นคณะมีสัมผัสกันตามลักษณะบัญญัติ เป็นชนิด ๆ ไป แต่ไม่บังคับเอก โท ครุ ลหุ (กำชัย ทองหล่อ, 2530:640) ในบรรดากลอนชนิดต่าง ๆ นี้ กลอนสุภาพจัดว่าเป็นกลอนหลักเพราะเป็นแบบแผนของกลอนชนิดอื่น ๆ เป็นกลอนที่ใช้ถ้อยคำเรียบ ๆ มี 4 ชนิด คือ กลอน 6 กลอน 7 กลอน 8 และกลอน 9

กลอนลำนำ คือ กลอนที่มีทำนองต่าง ๆ กัน เพื่อใช้สำหรับการขับร้องและการสวด ได้แก่ กลอนบทละคร กลอนสักวา กลอนเสภา กลอนดอกสร้อยและกลอนขับร้อง

กลอนตลาด คือ กลอนที่ผสมกันโดยไม่กำหนดคำตายตัวเหมือนกลอนสุภาพ กลอนบทหนึ่ง ๆ จะมีวรรคละ 7 คำ 8 คำ หรือ 9 คำบ้างก็ได้ เป็นกลอนที่นิยมใช้สำหรับขับร้องแก้กัน จึงเรียกว่า "กลอนตลาด" มี 4 ชนิด คือ กลอนเพลงยาว กลอนนิทาน กลอนนิราศ และกลอนเพลงปฏิพากย์

สำหรับบทขับร้องเพลงไทยประเภทเพลงเถาที่ใช้ขับร้องอยู่ทั่ว ๆ ไปนั้น ใช้คำประพันธ์ในลักษณะของกลอนอยู่มากมายหลายเพลง ซึ่งแต่ละเพลง จะมีรูปแบบของคำประพันธ์ที่สามารถจำแนกออกได้ตามชนิดของกลอนต่างๆ ได้อีกหลายชนิด คือ

1) กลอนบทละคร บทขับร้องที่ใช้กลอนบทละครนั้น มีเพลงต่าง ๆ อยู่ 164 เพลง และมีบทร้องอยู่ 192 บท ซึ่งเป็นบทร้องที่นำมาจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งหมด 4 ประเภทด้วยกัน คือ บทร้องที่นำมาจากวรรณคดีไทย

Copyright by Mahidol University

มี 16 เรื่อง และบทร้องที่แต่งขึ้นใหม่ เพื่อใช้ขับร้องโดยเฉพาะ ซึ่งแบ่งออกได้ตามรางดังต่อไปนี้

ตาราง 20

แสดงจำนวนบทร้องประเภทกลอนบทละคร

เลขที่	ประเภทบทร้อง	จำนวนเพลง	จำนวนบทร้อง
1	นำมาจากวรรณคดี 16 เรื่อง คือ		
	1.1 เรื่องอิเหนา	69	93
	1.2 เรื่องพระร่วง	18	23
	1.3 เรื่องเงาะป่า	14	16
	1.4 เรื่องราชาธิราช	9	10
	1.5 เรื่องพระลอนรลักษณ์	8	8
	1.6 เรื่องศกุนตลา	7	8
	1.7 เรื่องกากี	8	8
	1.8 เรื่องพระลอ	7	7
	1.9 เรื่องรามเกียรติ์	6	6
	1.10 เรื่องอุณรุท	2	2
	1.11 เรื่องสังข์ทอง	2	2
	1.12 เรื่องปล่อยแก่	2	2
	1.13 เรื่องสาวิตรี	2	2
	1.14 เรื่องมโนราห์	2	2
	1.15 เรื่องรถเสน	2	2
	1.16 เรื่องท้าวแสนปม	1	1
	1.17 เรื่องเวนิชวานิช	1	1
	1.18 เรื่องมณีพิชัย	1	1

Copyright by Mahidol University

ตาราง 20

แสดงจำนวนบทร้องประเภทกลอนบทละคร

เลขที่	ประเภทบทร้อง	จำนวนเพลง	จำนวนบทร้อง
	1.19 เรื่องสามก๊ก	1	1
	1.20 เรื่องมณีสุริยงศ์	1	1
2	นำมาจากวรรณคดี แล้วดัดต่อใหม่	21	21
3	แต่งขึ้นใหม่โดยยึดเนื้อหาวรรณคดี	10	10
4	บทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ		
	4.1 แต่งขึ้นจากจินตนาการโดยตรง	7	7
	4.2 มีเนื้อความอิงประวัติศาสตร์	1	1
5	บทร้องของเก่าผสมบทร้องแต่งใหม่	2	3
	รวม	163	238

ลักษณะของคำประพันธ์ประเภทบทละคร และบทร้องที่ใช้ขับร้อง มีรูปแบบของแผนผังของคำร้องดังต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

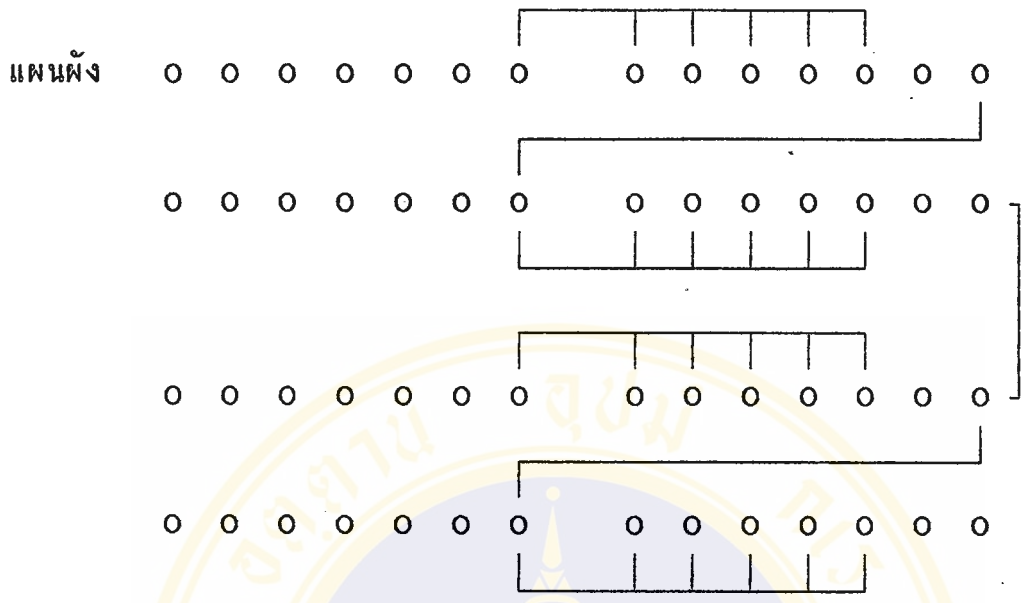

บทละครที่นำไปร้องเพลงเถา

พระแย้มยิ้มพริ้มเพราเย้าหยอก สัพยอกยียวนสรวลสม
พักตร์เจ้าเศร้าสลดอดบรรทด พี่จะกล่อมเอวกลมให้นิทรา
สายสมรนอนเถิดพี่จะกล่อม เจ้างามจริงพริ้งพร้อมดังเลขา
นวลละอองผ่องพักตร์โสภา ดังจันทราทรงกลดหมดมลทิน

(กล่อมนารีเถา,พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

2) กลอนขับร้อง บทขับร้องเพลงเถาที่ใช้กลอนขับร้องนั้นมีอยู่ทั้งหมด 194 เพลง มีจำนวนบทร้องอยู่ 170 บท มีจำแนกเพลง และบทร้องในกลุ่มต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ

Copyright by Mahidol University

ตาราง 21

แสดงจำนวนบทร้องประเภทกลอนขับร้อง

เลขที่	ที่มาและลักษณะบทร้อง	จำนวนบทร้อง	จำนวนเพลง
1	แต่งขึ้นจากจินตนาการโดยแท้จริง	117	110
2	แต่งขึ้นโดยมีเนื้อความอิงประวัติศาสตร์	17	14
3	บทร้องที่เป็นของเก่าไม่ทราบที่มา	9	8
4	บทร้องของเก่าที่เนื้อหาผสมผสานกัน	21	17
5	บทร้องไม่ปรากฏนามผู้แต่ง	13	12
6	บทร้องจากสุภาษิตสอนหญิง	1	1
7	ประเภทอื่น ๆ	9	9
	รวม	194	170

ลักษณะของแผนผังคำประพันธ์ประเภทกลอนขับร้อง และบทร้องที่ใช้สำหรับเพลงไทยประเภทเพลงเถาและเพลงไทยทั่ว ๆ ไปมีรูปแบบดังนี้

แผนผังกลอนขับร้อง (เหมือนกลอนสุภาพหรือกลอนแปด)

Copyright by Mahidol University

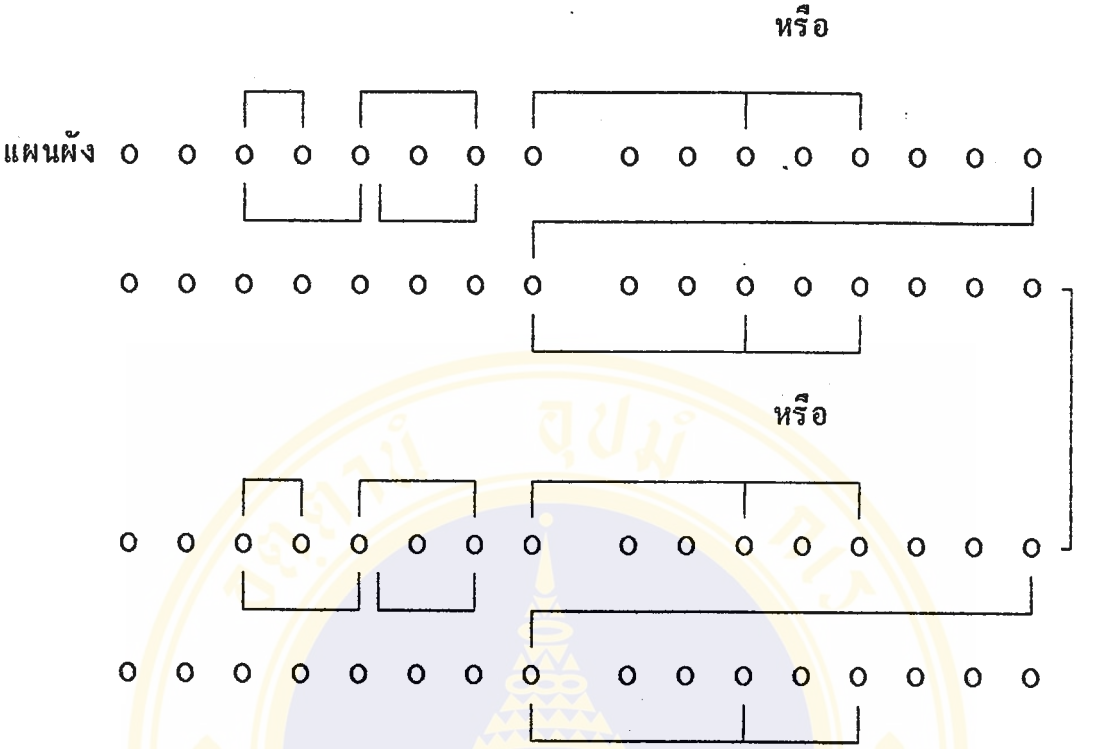

ตัวอย่างกลอนขับร้องที่ใช้ร้องเพลงเถา

เดือนสิบสองล่องลอยกระทงเล่น คืนวันเพ็ญเดือนสว่างอยู่กลางหาว
กระแสชลล้นฝั่งพริ้วพรั่งพราว สายลมหนาวโชยชื่นรื่นอารมณ์
กราบพระแม่คงคาขมาแม่ ลูกอาบกินสินกระแสแม่สุขสม
อาศัยชลบรรเทาน้ำอุดม ชีวิตชื่นรื่นรมย์ด้วยธารา

ฯลฯ

(ลอยประทีปเถา, พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)

3) กลอนเสภา บทขับร้องเพลงเถาที่ใช้กลอนเสภา ซึ่งนำมาจากบทเสภาเรื่องต่าง ๆ นั้น มีอยู่ทั้งหมด 67 เพลง มีจำนวนบทร้อง 82 บท ซึ่งนำมาจากวรรณคดีไทยประเภทกลอนเสภาและบทร้องที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวรรณคดีไทย แบ่งได้ดังนี้คือ

Copyright by Mahidol University

ตาราง 22

แสดงจำนวนบทร้องประเภทกลอนเสภา

เลขที่	ประเภทของบทร้อง	จำนวนบทร้อง	จำนวนเพลง
1	บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	66	52
2	บทเสภาเรื่องอาบูฮาซัน	2	2
3	บทเสภาเรื่องพระยาราชวังสัน	2	2
4	บทเสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร	1	1
5	นำวรรณคดีไทยมาปรับปรุงใหม่	6	6
6	แต่งขึ้นใหม่โดยยึดเนื้อหาวรรณคดี	5	4
รวม	6	82	67

บทร้องประเภทกลอนเสภานี้เรื่องที่นำคำประพันธ์ ซึ่งหยิบยกตัดตอนมาจำนวนมากที่สุดคือ เรื่อง "ขุนช้างขุนแผน" นับว่ากลอนเสภาเป็นบทกลอนที่มีลีลากระบวนกลอนไพเราะน่าฟังและบรรจุเป็นบทขับร้องเพลงไทยทั่ว ๆ ไป และเพลงเถาได้อย่างเหมาะสม ลักษณะของแผนผังคำประพันธ์ประเภทกลอนเสภาและบทขับร้องมีรูปแบบดังนี้

Copyright by Mahidol University

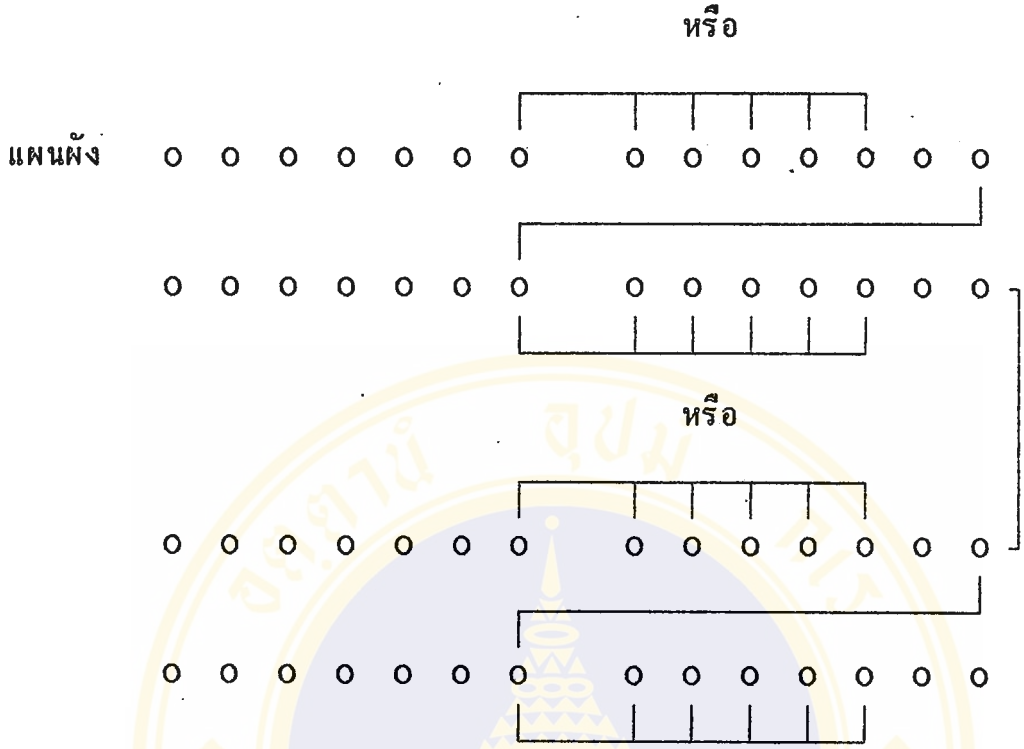

ตัวอย่างบทเสภาที่ใช้เป็นบทร้องเพลงแขกมอญบางขุนพรหมเถา

ครานั้นยอดชายนายชุมพล ทำกลพูดเพี้ยนเป็นหงสา
กูหรือชื่อสมิงมัตรา บิดากูผู้เรืองฤทธิไกร
ชื่อสมิงแมงตะยะกะละออน ในเมืองมอญใครไม่รอต่อได้
เลื่องชื่อลือฟุ้งทุกกรุงไกร แม้ไชร้ชื่อเมยแมงตะยา
..... ฯลฯ .....

ลักษณะของกลอนเสภาสามารถใช้คำได้วรรคละ 7 ถึง 10 คำ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสม กลอนเสภาโดยตรงไม่มี น่าจะเรียกว่ากลอนผสมและเป็นกลอนที่เหมือนกลอนบทละครนั่นเอง แต่ไม่ใช้คำนำว่า เมื่อนั้น บัดนั้นคงใช้ว่า "ครานั้น" ในบางบทบางตอนเท่านั้น

4) กลอนนิยาย หรือนิทาน บทขับร้องเพลงเถา ที่ใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนนิยายหรือกลอนนิทาน มีอยู่ทั้งหมด 14 เพลง มีจำนวนบทร้อง 14 บท ซึ่งนำมาจากวรรณคดีไทยเรื่องต่าง ๆ ที่มีทำนองแต่งเป็นกลอนนิทานหรือกลอนสุภาพ คือ

Copyright by Mahidol University

เรื่องพระอภัยมณี มี 14 บทร้อง 14 เพลง

บทร้องประเภทนิทานคำกลอนหรือกลอนนิยายนี้ เรื่องพระอภัยมณีมีกลอนที่ไพเราะมากที่สุดเพราะสำนวนกลอนของครูกลอนสุนทรภู่ รัตนกวีนี้มีความไพเราะเหมาะสมกับทำนองเพลงไทยอย่างมาก ลักษณะของแผนผังคำประพันธ์และบทประพันธ์ประเภทกลอนนิยายมีรูปแบบดังนี้

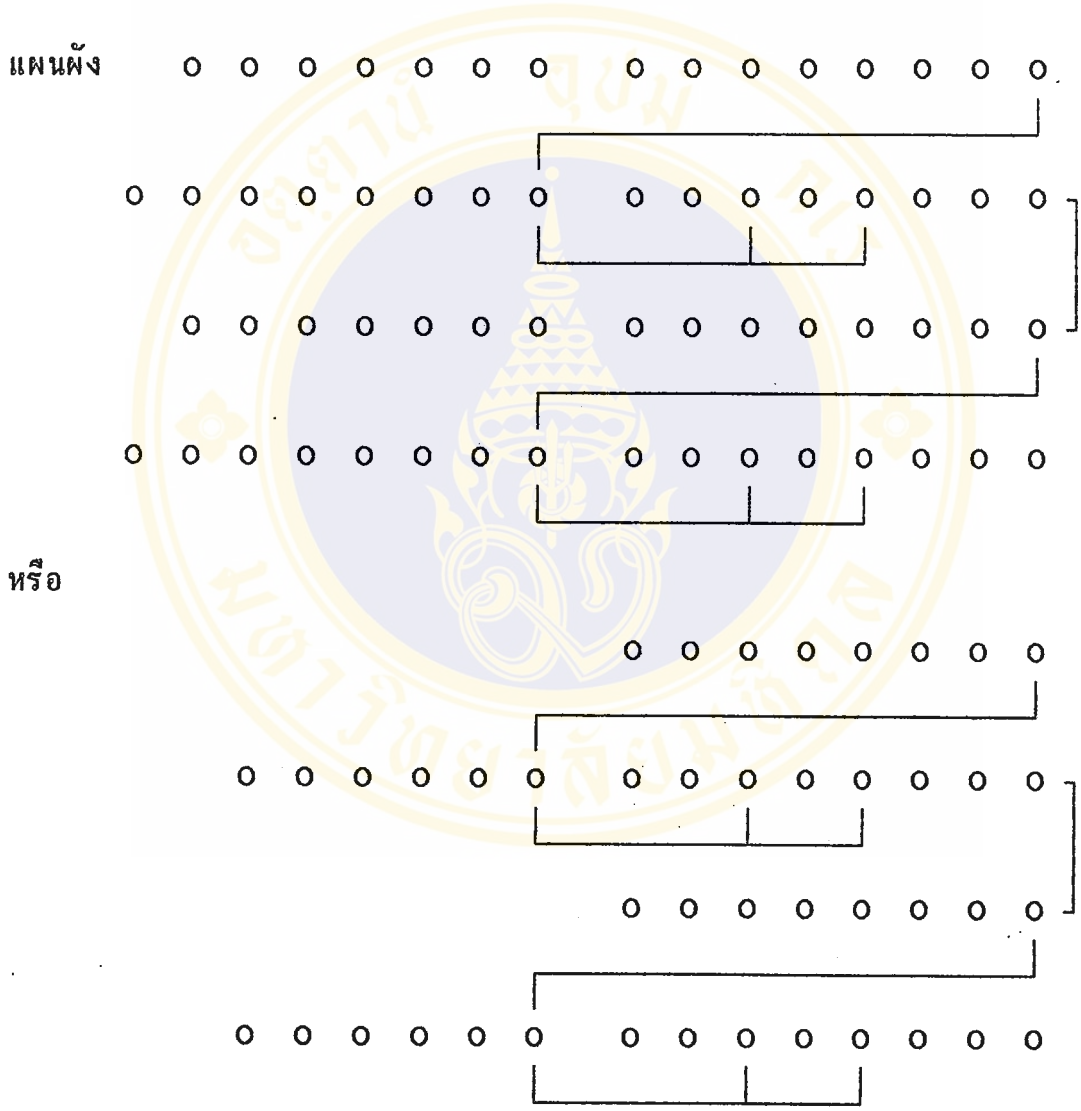

Copyright by Mahidol University

ตัวอย่างบทขับร้อง

แล้วปักธงข้างประตูศัตรูเข้า ให้มัวเมามึดคลุ้มกลุ้มตลบ
แล้วจุดเทียนเวียนรอบนอบนบ กว่าจะครบเจ็ดวันป้องกันภัย
ฝ่ายท่านครูอยู่กับองค์พระทรงยศ เสกน้ำรดกับสุคนธ์ด้วยมนต์ใส
ทรงสะเดาะเคราะห์ท้าวเจ้าเวียงชัย ตั้งอยู่ในศีลสัตย์สวัสดี

ฯลฯ

(อาถรรพ์เถา ,พระอภัยมณี:สุนทรภู่)

5) กลอนสักวา บทร้องเพลงเถาที่ใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนสักวานั้น มีเพลงต่าง ๆ ที่ขับร้องอยู่ไม่มากนัก และมีบทร้องอยู่เท่ากับจำนวนเพลง มักเป็นเพลงประเภทลำลาหรือเพลงส่งท้าย เพราะเป็นการขับร้องที่สืบเนื่องมาจากการเล่นสักวาในสมัยโบราณ เป็นบทบอกสักวาเพื่อส่งลำทำนองเพลงต่าง ๆ ให้ขับร้อง และบรรเลงดนตรีประกอบ บทร้องเพลงประเภทกลอนสักวา มีดังนี้

บทร้องเพลงอกทะเลเถา	2 บท
บทร้องเพลงจีนเก็บบุปผา	2 บท
บทร้องเพลงกำศรวลสุรางค์	2 บท
บทร้องเพลงจะเข้หางยาว	1 บท

รวมประเภทกลอนสักวามีด้วยกัน 4 เพลง และมีบทร้องอยู่ 7 บท

ปัจจุบันนี้ไม่นิยมการเล่นสักวาแล้ว แต่ได้นำเพลงที่เป็นบทสักวานี้มาร้องเป็นเพลงลา สำหรับการบรรเลงดนตรีในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งมักนิยมขับร้องบรรเลงกันเป็นประเพณีของวงการดุริยางศิลปไทย ลักษณะของแผนผังคำประพันธ์ประเภทกลอนสักวาและบทประพันธ์ที่นำไปใช้ขับร้อง มีลักษณะและรูปแบบดังนี้

Copyright by Mahidol University

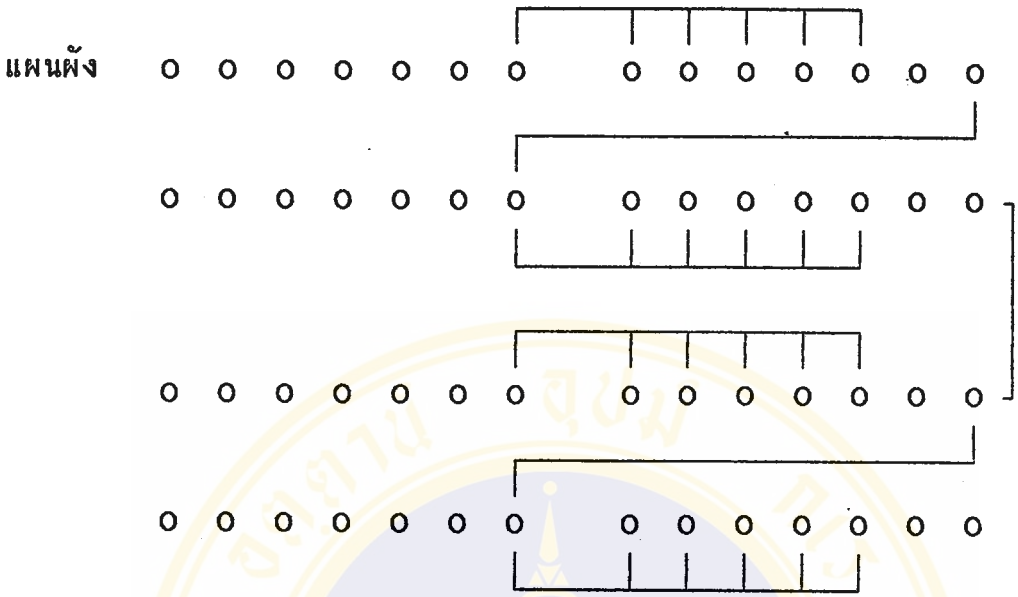

ตัวอย่างบทร้อง

".....

สักวานัดหน้าจะมาใหม่ มาชื่นใจคนงามยามเห็นหน้า

จะรอวันพบน้องร้องสักวา ให้บรีดาอีกครั้งดังใจบอง

..... ฯลฯ ....."

(จีนเก็บบุปผาเถา,พูนพิศ อมาตยกุล)

6) กลอนนิราศ บทร้องเพลงเถาที่ใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนนิราศนั้นมีอยู่ทั้งหมด 3 เพลง จำนวนบทร้อง 3 บท โดยการคัดเลือกบทร้องมาจากนิราศ 2 เรื่อง ดังต่อไปนี้

นิราศอิเหนา มีบทร้องอยู่ 2 บท 2 เพลง

นิราศรักษาตัว มีบทร้องอยู่ 1 บท 1 เพลง

ลักษณะของกลอนนิราศที่นำมาใช้ขับร้องเพลงเถานี้มีน้อยกว่ากลอนชนิดอื่น ๆ โดยเฉพาะกลอนบทละครและกลอนเสภาที่มีจำนวนมากนั้น อาจจะเป็นเพราะว่าเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้เพื่อการขับลำ หรือขับร้องโดยตรงอยู่แล้ว ตามความมุ่งหมายของผู้แต่ง กลอนนิราศมีลักษณะของคำประพันธ์คล้ายกับกลอนสุภาพ ซึ่งมีรูปแบบของแผนผังคำประพันธ์และบทกลอนดังนี้

Copyright by Mahidol University

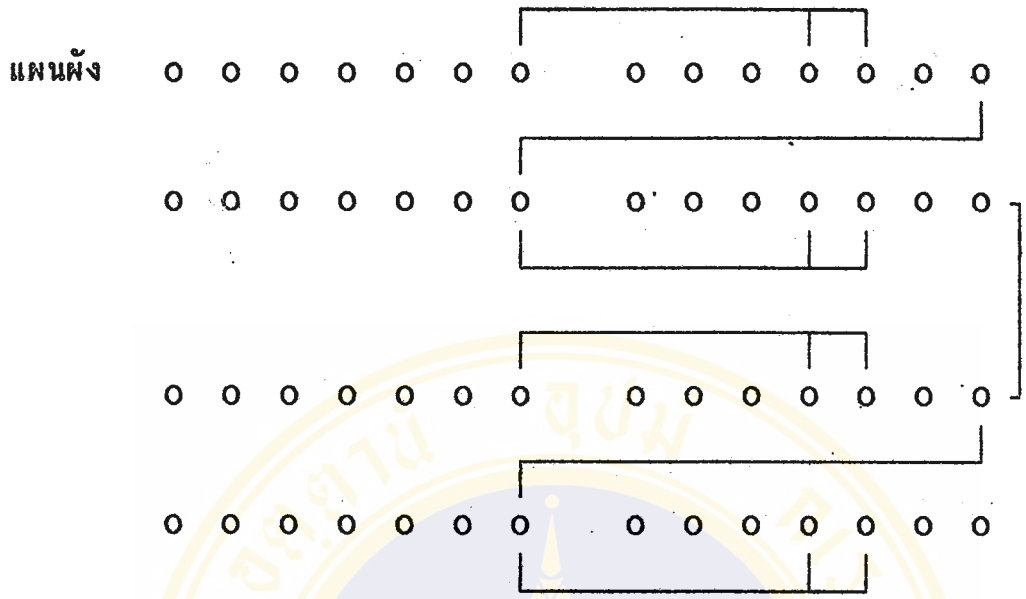

ตัวอย่างบทขับร้อง

อนิจจาจากไปไม่วายหมอง นาตานองเหลือจะกลั้นไว้หวั่นไหว
โอ้อกร้อนนอนเดียวเปลี่ยวฤทัย มาจากไปนานเช่นนี้พี่ไม่เคย
โอ้พุ่มพวงดวงผกามัณฑาย้อย กลิ่นเจ้าลอยล่องมานิจจาเอย
ช่างหอมเหลือเหมือนเนื้อทรามเชย มณฑาเอ๋ยหวาดบังอรเจ้าหล่อนมา
..... ฯลฯ .....

(มอญอ้อยอิ่ง เถา , กรมหมื่นพิชัยมหินทโรดม)

4.3.2 คำประพันธ์ประเภทโคลง ลิลิตและกาพย์

ลักษณะของคำประพันธ์แบบร้อยกรองนั้น นอกจากประเภทกลอนต่าง ๆ ที่ใช้เป็นบทขับร้องเพลงไทยแล้ว ยังมีประเภท โคลง ลิลิต และกาพย์อยู่พอสมควรดังจะกล่าวถึงลักษณะของคำประพันธ์ดังกล่าวนี้พอสังเขป

1) โคลง คือ คำประพันธ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งมีวิธีเรียบเรียงถ้อยคำเข้าคณะ มีกำหนดเอก โท และสัมผัสแต่มิได้บัญญัติบังคับครุ ลหุ (กำชัย ทองหล่อ, 2530:439) โคลงแบ่งออกได้ 3 ชนิด คือ โคลงสุภาพ โคลงดั้น และโคลงโบราณ นอกจากนี้โคลงทั้ง 3 ชนิดนี้ ยังแบ่งย่อยออกได้อีกมากมายหลายชนิด ซึ่งในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะโคลงที่ใช้เป็นบทขับร้องเพลงไทยเท่านั้น

Copyright by Mahidol University

โคลงที่ใช้เป็นบทขับร้องเพลงเถา คือโคลงสี่สุภาพและโคลงสาม ได้แก่เพลงเถาที่นำบทร้องมาจากเรื่องนางชินเดอริลล่า คือ เพลงเถา ทางพิเศษชื่อว่า"เพลงหงส์ทองเถา" (เฉพาะอัตราจังหวะ 3 ชั้น) เป็นเพลงที่ใช้อัตราจังหวะของสากล คือ จังหวะวอลทซ์แทนอัตราจังหวะแบบหน้าทับของไทย ส่วนบทร้อง 2 ชั้นและชั้นเดียวใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานี ซึ่งจะได้กล่าวถึงลักษณะคำประพันธ์ในข้อที่ 3) (ส่วนบทร้องที่สมบูรณ์ดูได้ในภาคผนวก)

ลักษณะของคำประพันธ์ประเภทโคลงและบทขับร้องที่หยิบยกมา มีลักษณะและรูปแบบของคำประพันธ์ดังนี้

โคลงสี่สุภาพ

แผนผัง

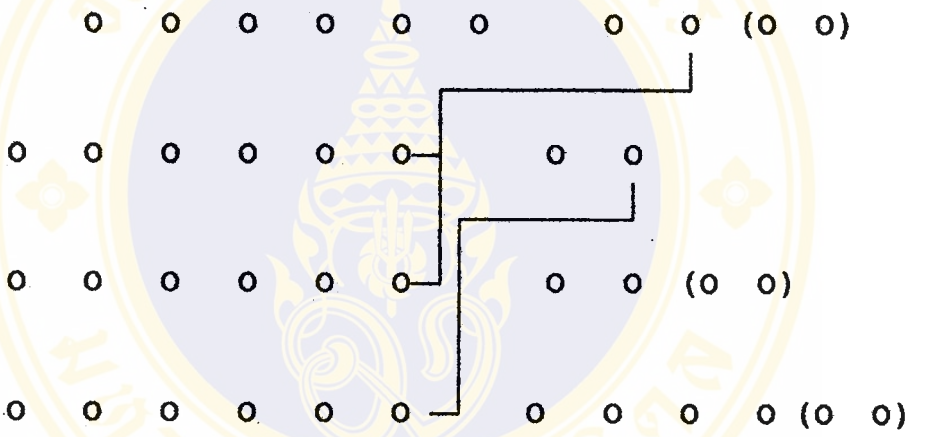

บทขับร้องเพลงหงส์ทองเถา (สามชั้น)

ทันใดเจ้าหนุ่มเชื้อ เชิญนาง
แนบเกาะคู่กันพลาง แสะเต้น
ผู้ดีเศรษฐีต่าง จับคู่ เต้นนา
เต้นสนุกน้อยขณะเว้น สนุกนั้นฤาทราม

(บทคอนเสริท, พระราชนิพนธ์ในกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

2) ลิลิต คือ ลักษณะของคำประพันธ์ที่แต่งด้วยร่ายและโคลงสลับกันไป โดยทั้งร่ายและโคลงเหล่านั้นจะต้องมีสัมผัสเกี่ยวข้องกันในระหว่างท้ายบทกับต้นบท ตั้งแต่ต้นจนจบคือต้องให้คำสุดท้ายของบทหน้าสัมผัสกับคำที่ 1 ที่ 2 หรือที่ 3 วรรคต้นของบทต่อไป ยกเว้นบทไว้ครู (กำชัย ทองหล่อ, 2530:490)

Copyright by Mahidol University

ลิลิตแบ่งได้ 2 ชนิด คือ ลิลิตสุภาพ และลิลิตดั้น

ลิลิตสุภาพ คือ ลิลิตที่ใช้ร่ายสุภาพ ร่ายโบราณ และโคลงสุภาพ หรือใช้ร่ายสุภาพกับโคลงสุภาพสลับระคนอยู่ในเรื่องเดียวกัน เช่น ลิลิตพระลอ ลิลิตตะเลงพ่ายและลิลิตนิทราชาคริต ซึ่งทั้ง 3 เรื่องนี้ใช้สำหรับเป็นบทขับร้องเพลงไทยทั่ว ๆ ไปและเพลงละครอยู่หลายตอนและหลายเพลงด้วยกัน ในการขับร้องเพลงเถานั้น มีบทขับร้องจากเรื่องลิลิตนิทราชาคริตอยู่ 1 เพลง ซึ่งมีลักษณะของแผนผังคำประพันธ์และบทประพันธ์ที่นำไปขับร้องดังนี้

โคลงสามสุภาพ

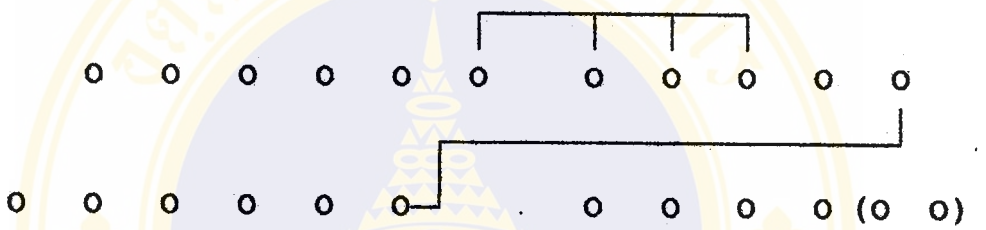

บทขับร้องเพลงบุหลันเถา

เพลงสรรเสริญพระยศ ปรากฏเสียงกึกก้อง
พังเสนาะเพราะพร้อง ยิ่งล้ำดนตรี
เสมือนทั่วทั้งมณเฑียร นางรำเวียนรอบข้าง
ช้อนชับสลับสล้าง ไล่เลี้ยวพัวพัน
..... ฯลฯ .....

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

3) กาพย์ คือ ลักษณะของคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองอย่างหนึ่งที่แต่งได้ง่าย และมีความไพเราะไม่แพ้ร้อยกรองชนิดอื่น ๆ กาพย์ที่นิยมแต่งกันแพร่หลาย มี 3 ชนิด คือ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 กาพย์มีบังคับอยู่ 4 อย่างคือ คณะ พยางค์ สัมผัสและเสียงวรรณยุกต์ (ฐะปะนีย์ นครธรรพ, 2519:232)

Copyright by Mahidol University

บทขับร้องเพลงไทยที่ใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์นี้ มีอยู่น้อย เพราะคำประพันธ์ประเภทกาพย์มีจำนวนคำแต่ละวรรคน้อยกว่ากลอนสุภาพหรือกลอนเพลงใช้ขับร้องได้ไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกลมกลืนกับทำนองเพลงไทยที่ต้องมีการเอื้อน กาพย์ที่นิยมใช้เป็นบทขับร้องเพลงไทย คือ กาพย์ยานี 11 ซึ่งบทขับร้องเพลงเถาที่มีลักษณะคำประพันธ์แบบกาพย์นี้ มีอยู่ทั้งหมด 5 เพลง เป็นบทร้องที่นำมาจากวรรณคดีและที่ประพันธ์ขึ้นขับร้องประจำเพลงนั้น ๆ โดยเฉพาะด้วย ได้แก่ เพลงเถาชื่อ

นาคนิมิตร

ลาวลำปาง

ลาวสมเด็จ

แขกรำพัน

สุริทราหู

มีลักษณะคำประพันธ์และบทกวีที่นำไปขับร้อง ดังนี้

แผนกาพย์ยานี 11

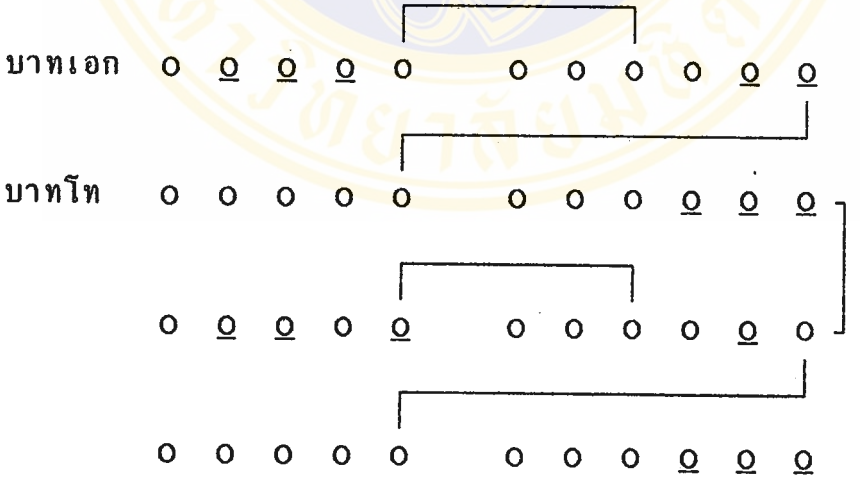

Copyright by Mahidol University

ตัวอย่างบทขับร้อง

ขอยกสาธกสาร ในนิทานแต่กาลก่อน
โบราณท่านว่าวรณ์ เรียงอักษรไว้ดิบดี
ผิดถูกเป็นไฉน ไม่แจ้งใจได้ถ้วนถี่
ฟังเล่าเค้าคดี พอเป็นที่กล่อมอุรา
ยังมีนาคตนหนึ่ง จิตชาบซึ้งถึงศาสนา
เลื่อมใสใจศรัทธา องค์สัมมาพุทธาจารย์
..... ฯลฯ .....

(นาคนิมิตรเถา, จำเนียร ศรีไทยพันธุ์)

4.3.2 ประเภทร้อยแก้ว

ร้อยแก้ว หมายถึง บทประพันธ์ที่เรียบเรียงตามภาษาที่ใช้เขียนหรือพูดกันทั่ว ๆ (อุบกิตศิลปสาร, 2497:1)

ภาษาที่ใช้สำหรับร้อยแก้วไม่มีการบังคับ สัมผัสหรือกำหนดจำนวนคำแต่อย่างใด เป็นภาษาที่ใช้สื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นสำคัญ (ฐะปะนีย์ นาครธรรพ, 2519:1) แบ่งได้เป็น 2 แนว คือ

แนวสารคีด เช่น คำอวยพร บทความ คำสดุดี ความเรียง ฯลฯ

แนวบันเทิงคดี เช่น นิทาน เรื่องเล่า เรื่องสั้น จดหมาย นวนิยาย และบทละครพูด ฯลฯ

ร้อยแก้วแนวสารคดีนั้นมุ่งเรื่องของสารประโยชน์ ส่วนแนวบันเทิงคดีจะมุ่งให้เกิดความสำเริงอารมณ์แก่ผู้อ่าน ดังนั้นบทประพันธ์ร้อยแก้วที่นำไปขับร้องเพลงไทย จึงเป็นแนวบันเทิงคดี เช่น นิทาน และบทลรคร เป็นต้น

คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วนั้น มีวรรณคดีอยู่หลายเรื่องที่นำไปปรับปรุงเป็นบทขับร้องเพลงไทย โดยการเรียบเรียงขึ้นใหม่ ให้เป็นลักษณะของกลอนบทละครหรือกลอนเพลง เช่นเรื่องสามก๊ก ราชาธิราช แต่โดยทั่วไปแล้วบทขับร้องเพลงไทยมักจะไม่นิยมใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพลงไทยในยุคแรก ๆ บทร้องเป็นลักษณะของร้อยกรองแบบที่เรียกว่า

Copyright by Mahidol University

กลอนสุภาพและกลอนเพลงทั้งสิ้น แต่บทเพลงขับร้องในยุคหลังจนถึงปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาแนวความคิดและรูปแบบ ตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ ของดนตรีที่หลากหลายออกไปจากรูปแบบเดิมแต่โบราณอยู่บ้าง ได้มีการนำเพลงไทยสากลมาปรับปรุงขึ้นเป็นเพลงไทยเดิมทั้งเพลงบรรเลงและเพลงขับร้อง ซึ่งบางเพลงจะประพันธ์บทขับร้องขึ้นใหม่แต่ใช้ทำนองหลักของเพลงเดิมมาปรับปรุงยืด ขยายและตัดทอนออกไป เช่นเพลงสุพรรณราลึกเถา ปรับปรุงจากเพลง "เลือดสุพรรณ" เพลงกรุงศรีอยุธยาราลึก ปรับปรุงจากเพลง "กรุงศรีอยุธยา" และสยามานุสติเถา ปรับปรุงจากเพลงสยามนุสติ ฯลฯ

นอกจากเพลงที่กล่าวมาแล้วนั้น มีเพลงเถาบางเพลงที่นำเอาเพลงไทยสากลทั้งทำนองเพลง และบทร้องของเดิมมาปรับปรุงแต่งขึ้นเป็นเพลงเถาตามแบบแผนและหลักของดุริยางคศิลป์ไทย ใช้จังหวะหน้าทับและทางของการบรรเลง ตลอดจนองค์ประกอบของดนตรีอื่น ๆ ที่เป็นแบบไทยทั้งสิ้น แต่บทประพันธ์ที่ใช้ขับร้องนั้น ยังคงใช้บทร้องเดิม ซึ่งเคยใช้ร้องเพลงไทยสากลมาแล้ว ดังนั้นบทขับร้องจึงเป็นลักษณะของร้อยแก้วหรือความเรียงที่สละสลวยและมีความหมายที่สอดคล้องกับลีลาอารมณ์ของทำนองเพลง

เพลงเถาที่ใช้บทขับร้องประเภทร้อยแก้วนี้มีอยู่ 2 เพลงคือ

แขกเล่นลม เถา

ลบรอยแผลรัก เถา

ดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

เหมือนโดนคมมีดเฉือนกรีดหัวใจ ลบรอยแผลใหม่ซ้ำไปซ้ำมา
บาปกรรมอะไรเล่าหนา คนรักจึงหนีหน้าให้ช้ำเสมอ
หัวหมุนงุนงงพะวงพะวัง แล้วจนกระทั่งฉันพาลพบเธอ
สู้อดใจไม่ใฝ่ผันเพ้อ เพราะกลัวเจอะเจอรักเก้อผิดหวัง

ฯลฯ

(ลบรอยแผลรัก เถา,วราห์ วรเวช)

Copyright by Mahidol University

4.3.3 คำประพันธ์ประเภทอื่น ๆ

บทขับร้องเพลงไทย ที่ใช้คำประพันธ์นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งประเภทกลอนสุภาพเป็นที่นิยมมากที่สุดนั้นแล้ว ยังมีบทร้องที่ใช้คำประพันธ์หลายประเภทผสมกันอยู่บ้าง และบทร้องบางเพลงก็ได้ดัดแปลงคำประพันธ์ออกไปจากรูปแบบของฉันทลักษณ์และหลักภาษาไทยอีกด้วย เพลงเถาที่ใช้บทร้องหลากหลายรูปแบบคำประพันธ์ และดัดแปลงรูปแบบคำประพันธ์นี้มีอยู่บางเพลงเท่านั้น เป็นกลุ่มที่มีเพลงน้อยมาก รวมเพลงอยู่ทั้งหมด 12 เพลง ซึ่งแบ่งได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

4.3.3.1 ประเภทใช้คำประพันธ์หลายชนิด คือ นำบทร้องมาเรียบเรียงติดต่อกันในเพลงเพลงเดียวกัน โดยมีทั้งกลอน กาพย์ โคลง ผสมกันอยู่ตลอดทั้งบทเพลงนั้น ๆ ซึ่งมีอยู่ 5 เพลงคือ เขมรเลียบนคร แขกต่อยหม้อ ยโสธร หงส์ทอง สยามานุสติ

4.3.3.2 ประเภทที่ดัดแปลงคำประพันธ์ คือ การนำบทร้องในรูปแบบคำประพันธ์ตามแบบแผนของฉันทลักษณ์มาเปลี่ยนแปลงออกไปจนไม่สามารถกำหนดได้ว่าเป็นคำประพันธ์ประเภทใดแน่ ซึ่งมีบทร้องอยู่ทั้งหมด 9 บท 7 เพลงคือ แขกดำเนิน มังกรทอง ลาวต้อยตลิ่ง (2 บท) แม่งู ลาวดำเนินทราย ลาวดำหอม โสมส่องแสง ดังตัวอย่างบทร้องต่อไปนี้

- แบบคำประพันธ์ผสมกัน

<u>บทเสภา</u>

ติดกระจกเงางามอยู่ตามที่ มีมูลี่บังไว้มิให้หมอง
ไขวิสูตรสองบางพุฒตาลกรอง มีพู่ทองห้อยประจำล้วนดำพราย

<u>กาพย์ยานี</u>

เพดานมาศประหลาดแพร้ว ระย้าแก้วแพรวเฉิดฉาย
ฉลุลวดประกวดลาย โคมแขวนลายอยู่พรายตา

(แขกต่อยหม้อ เถา, อาบูฮาซัน)

Copyright by Mahidol University

แบบดัดแปลงคำประพันธ์

สามชั้น

โอ้ว่าแสงโสมส่อง ผ่องท้วนภากาศ
แจ่มใสไพลาส สุกสะอาดลออตา
ผ่องแผ้วแพร้วรัศมี สาดรังสีสว่างหล้า
ใสสดหมดเมฆา อวดอาภาเมื่อคืนเพ็ญ
..... ฯลฯ .....

(โสมส่องแสงเถา, มนตรี ตราโมท)

สรุปการจำแนกบทร้องตามรูปแบบฉันทลักษณ์ที่นำมาใช้เป็นบทร้อง

ตาราง 23

เลขที่	ประเภทคำประพันธ์	จำนวนบทร้อง	เปอร์เซ็น
1	กลอนบทละคร	235	44.42
2	กลอนขับร้อง	186	35.16
3	กลอนเสภา	82	15.50
4	กลอนนิยาย-นิทาน	16	3.03
5	กลอนสักวา	7	1.32
6	กลอนนิราศ	3	0.57
7	คำประพันธ์อื่น ๆ กาพย์ โคลง ร้อยแก้ว	12	2.22
	รวม	538	100.00

Copyright by Mahidol University

บทที่ 5
วิเคราะห์บทร้องเพลงเถา

งานวิจัยครั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์บทร้องจากเพลงเถาทั้งสิ้นจำนวน 365 เพลง ล้วนเป็นเพลงที่เกิดในสมัยรัตนโกสินทร์ทั้งสิ้น บางเพลงใช้บทร้องมากกว่า 1 บท ดังนั้นจึงมีบทร้องที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด จำนวน 541 บท ในจำนวนนี้ มีบางบทที่ถูกนำมาร้องหลายทำนอง ตัวอย่างเช่น เพลงถอนสมอเถากับเพลงล่องเรือ เถา ใช้บทร้องจากเรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาลงเรือข้ามช่องแคบมะละกาบทเดียวกัน ในการนับความถี่ของการใช้บทร้องไม่ได้นับว่าเป็นหนึ่งบท หรือเป็นบทเพลงเดียวกัน เพราะต้องนับว่าเป็นบทร้องประจำเฉพาะทำนองเพลงนั้น ๆ ซึ่งผู้ประพันธ์เพลงกำหนดไว้แสดงให้เห็นถึงค่านิยมอย่างชัดเจนในการเลือกใช้ บทประพันธ์นั้น ๆ

ในการวิเคราะห์บทเพลงเหล่านี้ได้กำหนดแนวทางไว้ตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

5.1 วิเคราะห์ที่มา และค่านิยมในการคัดเลือกบทร้องเพลงเถา

5.2 วิเคราะห์เนื้อหาสาระของบทร้องเพลงเถาที่สะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรม

5.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ในองค์ประกอบของเพลงเถาอันได้แก่

5.3.1 บทร้องกับชื่อเพลงและการสื่อความหมาย

5.3.2 บทร้องกับจังหวะเพลงและลีลาอารมณ์

5.3.3 บทร้องกับทำนองเพลง

5.3.4 บทร้องกับสำเนียงภาษา

5.1 วิเคราะห์ที่มาและค่านิยมในการคัดเลือกบทร้องเพลงเถา

ค่านิยมที่สำรวจพบเป็นสิ่งแรกและชัดเจนที่สุด คือ ผู้ประพันธ์เพลงนิยมใช้บทร้องที่เป็นกลอนสุภาพหรือกลอนแปดมากที่สุด แม้จะมีเพลงบางเพลงซึ่งมีบทร้องต่อด้วยสร้อยหรือมีดอก เช่น เพลงปลาทอง เถา เพลงแสนเสนาะ

Copyright by Mahidol University

เถา หากตั้งต้นด้วยกลอนสุภาพ ก็ถือว่าเป็นกลอนสุภาพ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 529 บท (97.78%) ที่เหลือจากกลอนสุภาพ มีจำนวนน้อยมาก คือ มีลักษณะเป็นกาพย์ เป็นโคลงสี่ โคลงสาม หรือเป็นกลอนเพลงที่มีสัมผัสห่าง ๆ เช่น เพลงสำเนียงลาวบางเพลง ตัวอย่างของบทร้องที่ไม่ใช่กลอนสุภาพ เช่นเพลงบุหลัน เถา ทางฝั่งธนบุรี (ใช้โคลงสาม) เพลงหงส์ทอง เถา ของครู เฉลิม บังทั่ง (ใช้โคลงสี่สุภาพและกาพย์ เพลงลาวสมเด็จ เถา ของครูชิด แช่มฉวี และลาวดำเนินทราย เถาของครู จำเนียร ศรีไทยพันธุ์ที่แต่งขยายขึ้นมาจากบทร้องเดิมของจ่าเผ่น ผยองยิ่ง เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะเป็นกลอนเพลงสัมผัสห่าง ๆ คล้ายกาพย์เป็นต้น

ค่านิยมประการที่สอง คือ นิยมใช้บทเพลงที่มาจากวรรณคดีไทย ซึ่งจะเห็นได้จากตารางที่แสดงไว้ จะเห็นชัดเจนว่ามีจำนวนมากที่สุดถึง 308 บท เท่ากับ 56.93 เปอร์เซ็นในจำนวนนี้บทละครเรื่องอิเหนาในรัชกาลที่ 2 นิยมนำมาใช้มากที่สุด ซึ่งผลการวิเคราะห์ครั้งนี้ตรงกับคำบรรยายทางวิชาการ (พูนพิศ อมาตยกุล, ศูนย์สังคีตศิลป์ 2531) เหตุที่บทละครเรื่องอิเหนาเป็นที่นิยมใช้มาก ก็เพราะเป็นบทที่มีลักษณะกลอนเหมาะแก่การขับร้อง มีจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่แน่นจนเกินไป ความไพเราะของกลอนอิเหนานี้ กลุ่มวรรณคดีสโมสรสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ยกย่องไว้ว่าเป็นบทละครที่ยอดเยี่ยมที่สุดเมื่อ พ.ศ. 2459 (คำนำบทละครเรื่องอิเหนา ฉบับหอสมุดแห่งชาติ พ.ศ.2514) ว่าให้ความสมบูรณ์พร้อมทั้งกระบวนร้องและรำ ซึ่งสำรวจได้ว่ามาจากเรื่องอิเหนามากถึง 93 บท (32.40%) และจัดว่าเป็นบทพระราชนิพนธ์ของพระเจ้าแผ่นดินที่ถือว่าเป็นของสูง (พินิจ ฉายสุวรรณ, สัมภาษณ์: 2538)

รองลงมาจากเรื่องอิเหนา คือ วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่ 17-18 อันเป็นตอนที่ขุนแผนชิ้นเรือนขุนช้างและพานางวันทองหนี และตอนอื่น ๆ รวมแล้วประมาณ 66 บท (23.00%) ซึ่งส่วนมากเป็นบทชมความงามธรรมชาติ บทรัก บทโศก และบทซึ่งแสดงอารมณ์สุนทรียะได้มาก เมื่อนำมาขับร้อง อันดับที่สาม มาจากบทละครเรื่อง พระร่วงในรัชกาลที่ 5 จำนวน 23 บท ซึ่งส่วนมากจะนำไปใช้บรรจุในเพลงเถา โดยเฉพาะเพลงสำเนียงเขมรและขอมตามลำดับ อันดับที่ 4 และ 5 เป็นพระราช

Copyright© by Mahidol University

นิพนธ์เรื่องเงาะป่าในรัชกาลที่ 5 จำนวน 16 บท (5.57%) และจากเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ จำนวน 14 บท (4.88%) ที่เหลือเป็นส่วนน้อยมากจากเรื่องพระลอ กากีคำกลอน มณีพิชัย สังข์ทอง และรามเกียรติ์ เป็นต้น รวมแล้วมาจากวรรณคดีไทย 30 เรื่อง

เหตุผลที่นิยมนำบทละคร และวรรณคดีมาร้องเป็นเพลงเถานั้น ไม่มีผู้ใดเคยสรุปไว้ชัดเจน เข้าใจว่าจะมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1. เป็นบทที่มีความไพเราะเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทั้งโวหาร การสื่อความหมายและอารมณ์

2. เนื้อเรื่องเป็นที่คุ้นเคยของผู้ฟังมาก่อน จึงสามารถเข้าใจในบทบาทความหมายได้ดี เนื่องจากคนไทยสมัยเริ่มมีเพลงเถานิยมอ่านวรรณคดีจนเป็นที่คุ้นเคยมาก่อนแล้ว

3. เป็นบทประพันธุ์วิจิตรศิลป์สำเร็จรูป ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ทันทีหยิบฉวยได้คล่องไม่ต้องเสียเวลาแต่งขึ้นใหม่

4. นักแต่งเพลงเถาโดยเฉพาะสมัยต้นๆ (รัชกาลที่ 5-6) ชำนาญแต่การประพันธ์ทำนองเพลง แต่ขาดความรู้ ความสามารถในการประพันธ์บทกลอน จึงหันมาใช้บทละครของเก่าที่มีสำเร็จรูปอยู่แล้ว

5. ลักษณะของคำประพันธ์มีความเหมาะสมกับโครงสร้างของทำนองเพลงเถา ที่จะนำไปบรรจุขับร้องได้อย่างสอดคล้องสนิทสนม โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ

Copyright by Mahidol University

ตาราง 24

แสดงการวิเคราะห์บทขับร้องที่นำมาจากวรรณคดี 30 เรื่อง

ลำดับ	วรรณคดี	จำนวน		คิดเป็นร้อยละของบทร้อง	หมายเหตุ
		เพลง	บทร้อง		
1.	บทละครเรื่องอิเหนา	69	93	32.40	ร.2
2.	บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	52	66	23.00	ร.2
3.	บทละครเรื่องพระร่วง	18	23	8.01	ร.6
4.	บทละครเรื่องเงาะป่า	14	16	5.57	ร.5
5.	นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี	14	14	4.88	สุนทรภู่
6.	บทละครเรื่องราชาธิราช	9	10	3.48	ทิม สุขยางค์ *
7.	บทละครเรื่องพระลอนรลักษณ์	8	8	2.78	วังหน้า ร.3**
8.	บทละครเรื่องศกุนตลา	7	8	2.78	ร.6
9.	บทละครและบทมโหรีเรื่องกากี	8	8	2.78	พระยาพระคลังฯ

---

* หลวงพัฒนพงษ์ภักดี (ทิม สุขยางค์) เป็นคนสนิท อยู่ในวงดนตรีของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) เจ้าของวงดนตรีไทย "วังท่าเตียน" สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5

** สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพวังหน้า สมัยรัชกาลที่ 3 ทรงเป็นเจ้าของวงดนตรี และคณะละคร

Copyright by Mahidol University

ตาราง 24 (ต่อ)

แสดงการวิเคราะห์บทขับร้องที่นำมาจากวรรณคดี 30 เรื่อง

ลำดับ	วรรณคดี	จำนวน		คิดเป็นร้อยละของบทร้อง	หมายเหตุ
		เพลง	บทร้อง		
10.	บทละครเรื่องพระลอ	7	7	2.43	กรมพระนริศฯ *
11.	บทละครเรื่องรามเกียรติ์	6	6	2.09	ร.1-ร.2
12.	บทละครเรื่องสังข์ทอง	2	2	0.70	ร.2
13.	บทเสภาเรื่องอาบูฮาซัน	2	2	0.70	หลายคนแต่ง
14.	บทละครเรื่องสาวิตรี	2	2	0.70	ร.6
15.	บทละครเรื่องอุณรุท	2	2	0.70	ร.1
16.	บทละครเรื่องปล่อยแก่	2	2	0.70	ร.6
17.	นิราศเรื่องอิเหนา	2	2	0.70	สุนทรภู่
18.	บทละครเรื่องมโนราห์	2	2	0.70	กรมศิลปากร
19.	บทละครเรื่องรถเสน	2	2	0.70	"
20.	บทเสภาเรื่องพญาราชวังสัน	2	2	0.70	ร.6

---

* พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงษ์ พระราชโอรสในรัชกาลที่ 4 กับเจ้าจอมมารดาเขียน ทรงได้รับยกย่องให้เป็นบรมครูละครร้อง ได้นิพนธ์บทละครไว้หลายเรื่อง เช่น พระลอสาวเครือฟ้า, พระเจ้าสีป้อมินทร์, ตุ๊กตายอดรัก ฯลฯ

Copyright by Mahidol University

ตาราง 24 (ต่อ)

แสดงการวิเคราะห์บทขับร้องที่นำมาจากวรรณคดี 30 เรื่อง

ลำดับ	วรรณคดี	จำนวน		คิดเป็นร้อยละของบทร้อง	หมายเหตุ
		เพลง	บทร้อง		
21.	เรื่องสามก๊กคำกลอน	1	1	0.35	ชุนเสนานุชิต
22.	นิราศเรื่องรักษาตัว	1	1	0.35	สุนทรภู่
23.	สุภาษิตสอนหญิง	1	1	0.35	สุนทรภู่
24.	บทเสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร	1	1	0.35	สุนทรภู่
25.	บทละครเรื่องนิทราชาคริต	1	1	0.35	ร.5
26.	บทละครเรื่องเวนิชวานิช	1	1	0.35	ร.5
27.	บทละครเรื่องมณีพิชัย	1	1	0.35	ร.2
28.	บทคอนเสริตเรื่องนางซินเดอริลลา	1	1	0.35	สมเด็จกรมพระนริศฯ *
29.	บทละครเรื่องท้าวแสนปม	1	1	0.35	ร.6
30.	บทละครเรื่องมณีสุริยงค์	1	1	0.35	ร.2
		239	287	100.00	

* สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ ได้ทรงพระนิพนธ์บทคอนเสริตไว้หลายเรื่อง ซึ่งนิพนธ์ขึ้นใช้เป็นบทขับร้องเพลงไทยประเภทต่าง ๆ

Mahidol University

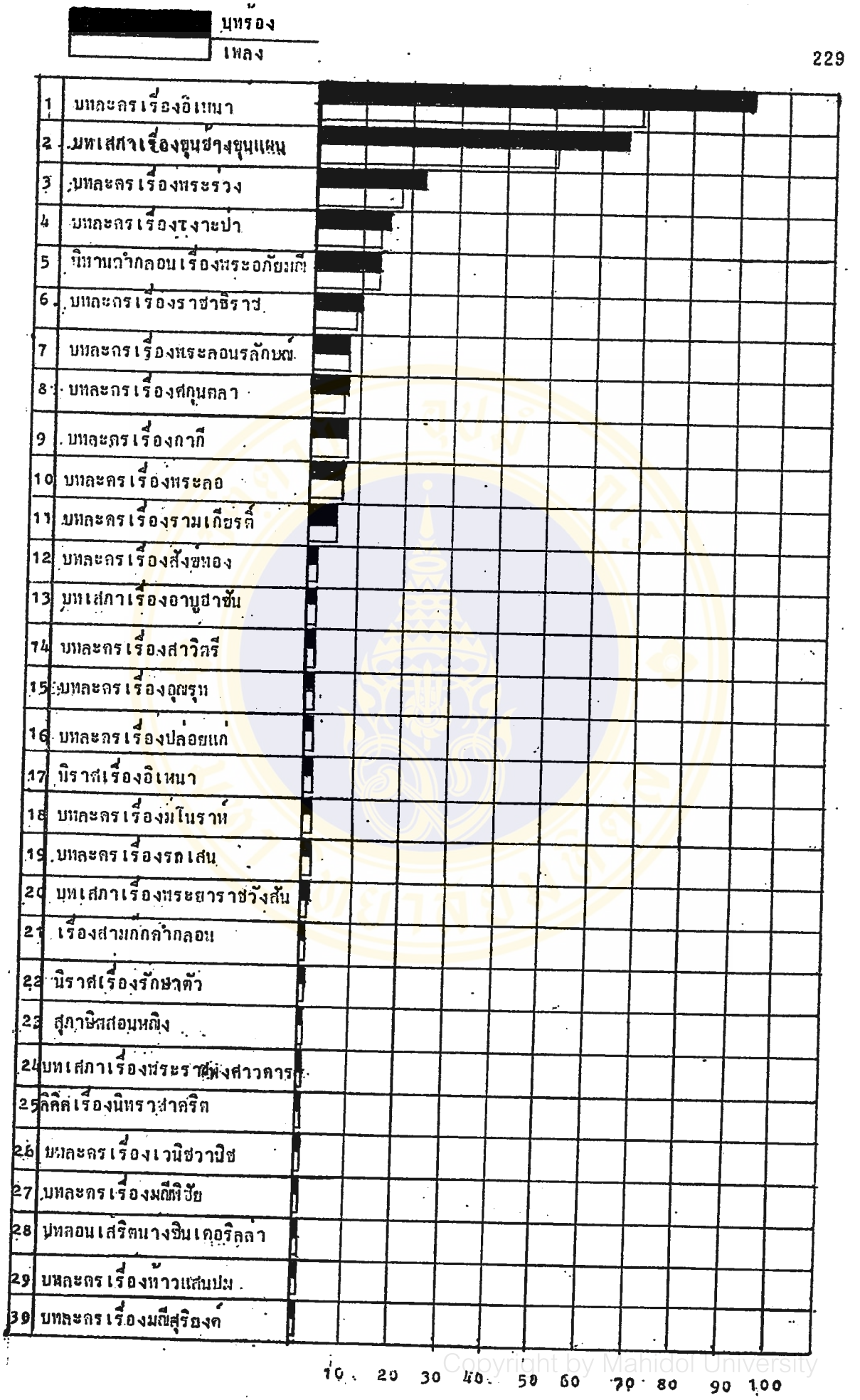

กราฟแสดงการเปรียบเทียบบทร้องและบทเพลงจากวรรณคดี 30 เรื่อง

Copyright by Mahidol University

ประการที่สาม บทร้องที่เป็นกลอนสุภาพได้รับความนิยมมาก เพราะสะดวกแก่การขับร้อง การแบ่งวรรคตอน แบ่งคำ การจัดบทร้อง และทำนองเพลงให้พอดีกับจังหวะหน้าทับ (พินิจ ฉายสุวรรณ, สัมภาษณ์: 2538) การสอดใส่กระบวนการร้องเอื้อนเสียง และการสอดทำนองระหว่างร้องจะมีความสละสลวย เพราะมีความพอดีกับช่องไฟแม้จะเปลี่ยนบทร้องใหม่อย่างกระทันหันก็ปรับร้องได้โดยง่าย ความจริงเรื่องนี้ปรากฏชัดว่า นักร้องส่วนมากจะถนัดในการร้องเพลงกับบทร้องกลอนสุภาพมากกว่าคำประพันธ์ชนิดอื่นจนเป็นที่กล่าวว่าหากจะร้องเพลงด้วยบทร้องที่เป็นโคลง เป็นกาพย์ หรือเป็นฉันท์แล้ว จะต้องไปต่อจากครูเป็นพิเศษ หรือฝึกหัดร้องเป็นกรณีพิเศษมาก่อน จึงจะร้องได้ (พูนพิศ อมาตยกุล และ ดวงเนตร ดุริยพันธ์, สัมภาษณ์: 2536)

สิ่งที่น่าสังเกตุอีกอย่างหนึ่ง คือ บทเพลงที่แต่งขึ้นใหม่ในยุคต่อมาของเพลงเถา โดยมิได้นำวรรณคดีมาใช้ เช่น บางบทในสมัยรัชกาลที่ 7-ที่ 8 และที่ 9 แม้เป็นการสร้างขึ้นเฉพาะกิจ เช่น เพลงพระราชนิพนธ์ราตรีประดับดาวเถา ในรัชกาลที่ 7 นเรศวร์ชนช้าง เถา ของ พันโทหลวงสราวุธวิชัย (สราวุธ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา) เพลงจีนขิมเล็ก เถา เพลงสมโภชพระนคร เถา ของนายมนตรี ตราโมท เพลงชะเวดากอง เถา ของ นายบุญยงค์ เกตุคงและนายเสนาะ ธีวรากร เป็นผู้แต่งบทร้องนั้นล้วนเป็นเพลงที่แต่งด้วยกลอนสุภาพทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีบทร้องอีกประมาณ 28 บท ที่ใช้เนื้อเรื่องจากวรรณคดีแล้วปรับแต่งตัดต่อหรือแต่งใหม่เป็นกลอนสุภาพ แสดงว่าค่านิยมในการใช้บทกลอนสุภาพยังไม่เสื่อมคลายไปจากความคิดดั้งเดิม แม้เวลาจะผ่านไปหลายทศวรรษแล้วก็ตาม ดังจะแสดงการวิเคราะห์บทร้องเพลงเถา ตามลักษณะคำประพันธ์ต่าง ๆ ดังนี้

Copyright by Mahidol University

ตาราง 25

แสดงการวิเคราะห์จำนวนบทร้อง แต่ละประเภทตามลักษณะคำประพันธ์ต่าง ๆ

ลำดับ	ประเภทของบทร้อง	ประเภทคำประพันธ์ กลอนสุภาพ						รวมประเภทกลอน	โคลงกาพย์	ร้อยแก้ว	ประเภทอื่นๆ	รวมทั้งหมด	คิดเป็นร้อยละของบทร้อง
		กลอนบทละคร	กลอนเสภา	กลอนยับร้อง	กลอนสักวา	กลอนนิราศ	กลอนนิยาย						
1.	วรรณคดีล้วน ๆ	196	71	1		3	14	285	2			287	53.05
2.	วรรณคดีที่นำมาปรับปรุงดัดต่อใหม่	13	6				1	20			1	21	3.88
3.	แต่งใหม่โดยยึดเนื้อหาวรรณคดี	13	5				1	19				19	3.51
4.	บทร้องเฉพาะกิจ - จินตนาการ - อิงประวัติศาสตร์	7 1		117 16	2			126 17	4	2		132 17	27.54
5.	บทร้องของเก่าไม่ทราบที่มา			9				9				9	1.67

Copyright by Mahidol University

ตาราง 25 (ต่อ)

แสดงการวิเคราะห์จำนวนบทขับร้อง แต่ละประเภทตามลักษณะค่าประพันธ์ต่าง ๆ

ลำดับ	ประเภทของบทร้อง	ประเภทค่าประพันธ์ กลอนสุภาพ						รวมประเภทกลอน	โคลงกาพย์	ร้อยแก้ว	ประเภทอื่นๆ	รวมทั้งหมด	คิดเป็นร้อยละของบทร้อง
		กลอนบทละคร	กลอนเสภา	กลอนขับร้อง	กลอนสักวา	กลอนนิราศ	กลอนนิยาย						
6.	บทร้องของเก่าแล้วต่อเติมหรือผสมบทร้องแต่งใหม่	3	-	21	4	-	-	28	-	-	-	28	5.18
7.	เพลงรุ่นใหม่ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง	2	-	13	-	-	-	15	-	-	-	15	2.77
8.	ประเภทอื่น ๆ	-	-	9	1	-	-	10	1	-	2	13	2.40
รวม		235	82	186	7	3	16	529	7	2	3	541	100 %
เปอร์เซ็นกลอนสุภาพ		44.42	15.50	35.16	1.32	0.57	3.03	100%	-			-	-
เปอร์เซ็นของค่าประพันธ์		43.44	15.16	34.38	1.29	0.55	2.96	97.78	2.22			100%	-

Copyright by Mahidol University

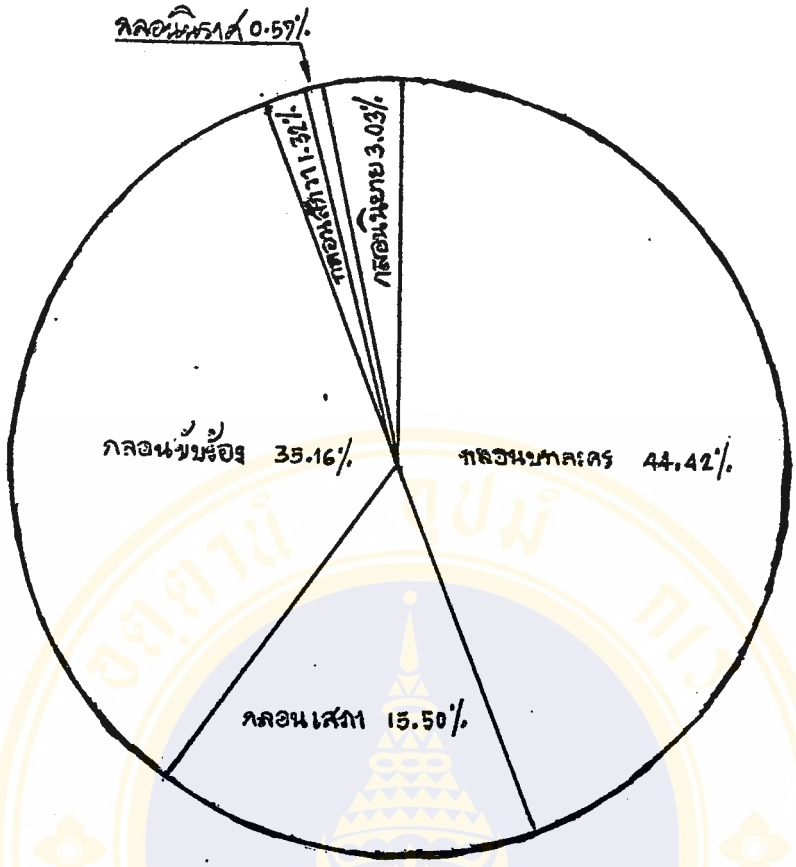

แผนภูมิ 1 แสดงการเปรียบเทียบบทร้องประเภทกลอนชนิดต่าง ๆ

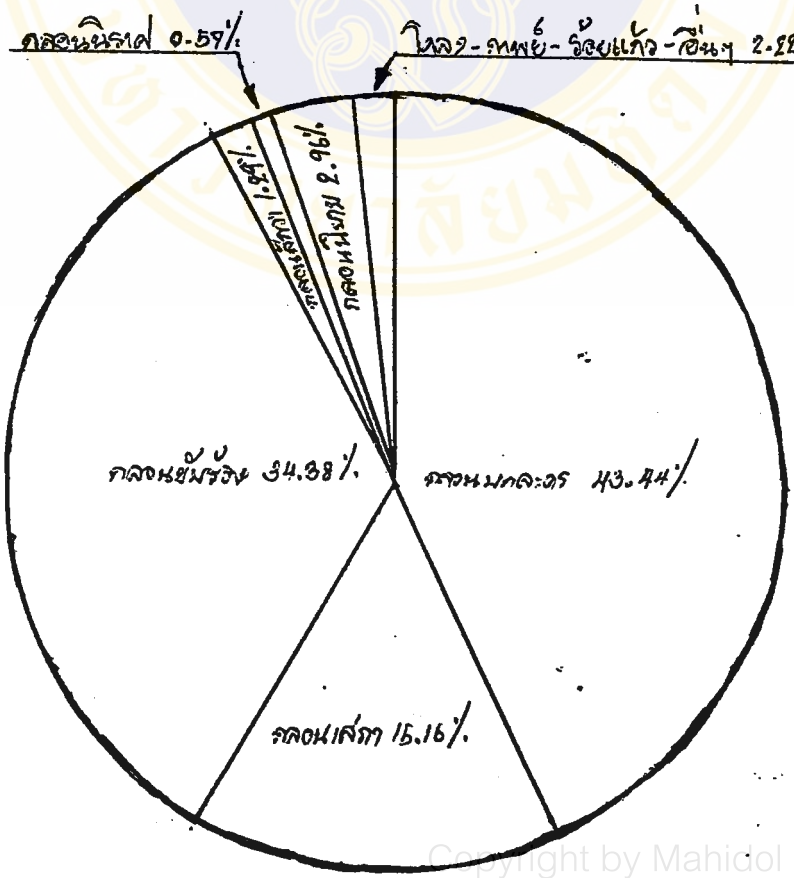

Copyright by Mahidol University

แผนภูมิ 2 แสดงการเปรียบเทียบค่าประพันธทใช้เป็นบทร้องทั้งหมด

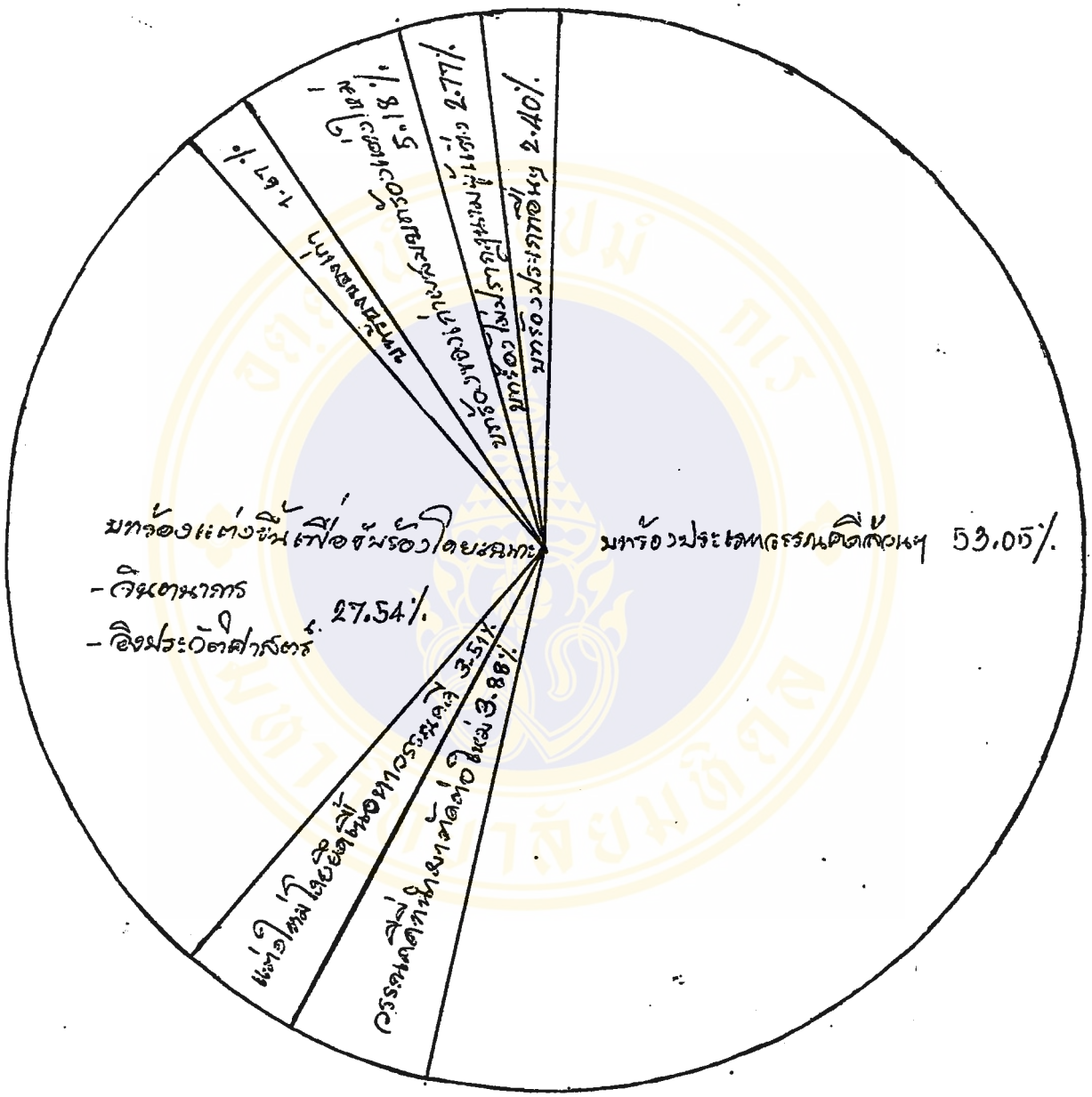

แผนภูมิ 3 แสดงการเปรียบเทียบบทร้องประเภทต่าง ๆ 8 ประเภท

Copyright by Mahidol University

ในสมมติฐานได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ค่านิยมในการคัดเลือกบทร้องของเพลงเถาในยุคต่าง ๆ จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สามารถหยิบยกตัวอย่าง เพลงมาประกอบ ข้อสังเกตได้ว่า เมื่อเวลาเปลี่ยนไปการนำบทเพลงจากวรรณคดีได้มีน้อยลงเพราะมีผู้ได้รับการศึกษาสูงขึ้น สามารถแต่งบทร้องได้เอง จากความรู้และประสบการณ์ที่มีมากขึ้น เช่น บทเพลงของอาจารย์มนตรี ตราโมท เช่น โสมส่องแสง เถา (พ.ศ. 2475) จีนขิมเล็ก เถา (พ.ศ. 2476) นกเขาขะแม เถา (พ.ศ.2476) เทพสมภพ เถา (พ.ศ. 2530)

บทเพลงของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี เช่น วิหกเหิน เถา (พ.ศ. 2530) ไอยราชูงวง เถา (พ.ศ. 2526) ลมพัดชายเขา เถา (พ.ศ. 2520) จีนเด็ดดอกไม้ เถา (พ.ศ.2533)

บทเพลงของนายจำเนียร ศรีไทยพันธ์ เช่น ลาวดำเนินทราย เถา (พ.ศ. 2499) จีนเก็บบุปผา เถา (พ.ศ. 2524)

บทเพลงของพันโทสราวุธ เช่นช้างประสานงา เถา (พ.ศ.2475) พระจันทร์ครึ่งซีก เถา (พ.ศ. 2474) นเรศวร์ชนช้าง เถา (พ.ศ.2492)

บทเพลงของบุญสม มีสมวงศ์ (พร ภิรมย์) เช่น ลอยประทีป เถา (พ.ศ. 2525) กรุงศรีอยุธยาร้าลึก เถา (พ.ศ. 2529) จีนเข้าโบสถ์ เถา (พ.ศ. 2528) บัวตูมบัวบาน เถา (พ.ศ. 2510)

บทเพลงของนายพูนพิศ อมาตยกุล เช่น กล่อมพญา เถา (พ.ศ. 2530) โลมอนงค์ เถา (พ.ศ.2529) ถอยหลังเข้าคลอง เถา(พ.ศ.2516)

บทเพลงของ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ เช่น จีนนำทัพ เถา (พ.ศ. 2517) เกสรสำอางค์ เถา (พ.ศ. 2523) มะลิซ้อน เถา (พ.ศ. 2523)

เท่าที่แสดงมานี้จะเห็นได้ว่า ยิ่งเวลาผ่านไปเป็นสมัยใหม่ขึ้น บทเพลงใหม่จะเกิดตามมา โดยไม่ได้ใช้ของเก่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประพันธ์เพลงรุ่นใหม่ๆ เช่นนายจำเนียร ศรีไทยพันธ์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ นายสำราญ เกิดผลและบุคคลอื่น ๆ มักจะใช้บทขับร้อง จากวรรณกรรมเรื่องใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นเช่น"ผู้ชนะสิบทิศ" นำมาใช้กับบทร้องที่เป็นเพลงสำเนียงพม่า ซึ่งแต่โบราณมักจะใช้เรื่องขุนช้างขุนแผน และเรื่องราชาธิราช

Copyright by Mahidol University

5.2 วิเคราะห์เนื้อหาสาระของบทร้องเพลงเถาที่สะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรม

ในการวิเคราะห์เรื่องนี้สามารถแบ่งลักษณะของบทร้องได้เป็นหัวข้อต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพของสังคม และวัฒนธรรมไทยดังต่อไปนี้

5.2.1 สะท้อนภาพความเชื่อของคนไทยโบราณ ตัวอย่างบทร้องที่แสดงถึงความเชื่อของคนไทยในสมัยดั้งเดิม ถึงแม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีอยู่ในสังคมไทยบางพวก เช่น ชนกลุ่มน้อย ฯลฯ หรือแม้ในคนไทยกลุ่มที่มีแนวคิดและอยู่ในสังคมยุคเทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้นแล้ว ยังมีความเชื่ออยู่บ้าง ตัวอย่างเช่น

หัวข้อความเชื่อ	ปรากฏอยู่ในบทเพลง
ความเชื่อลางร้ายเรื่องจิ้งจกทัก	จิ้งจกทอง เถา (ขุนช้างขุนแผน)
ความเชื่อเรื่องลางร้าย	แปดบท เถา (อิเหนา)
ความเชื่อเรื่องการเสี่ยงทาย	ลาวกระแช เถา (พระลอ)
ความเชื่อเรื่องผังอาถรรพ์	อาถรรพ์ เถา (พระอภัยมณี)
ความเชื่อเรื่องการชดใช้เวรกรรม	เขมรราชบุรี เถา (เรื่องกากี)
	ญวนร่ำพึง เถา (ชนกสาคริก)
	ทยอยญวน เถา (อิเหนาและขุนช้างขุนแผน)
	พม่าแปลง เถา (ราชาธิราช)
	เทวาประสิทธิ์ เถา (อิเหนา
	คู่มอญร่ำดาบ เถา (ราชาธิราช)
ความเชื่อเรื่องการเซ่นสรวงสังเวยบูชา	แขกเชิญเจ้า เถา (อิเหนา)
ความเชื่อเรื่องพุทธานุภาพ	สยามานุสติ เถา (รัชกาลที่ 6)
ความเชื่อเรื่องเวทย์มนต์คาถา	แขกมอญ เถา (ขุนช้างขุนแผน)
การกินอยู่	นาคเกี้ยว เถา (ขุนช้างขุนแผน)
การกล่อมนอน	กล่อมนารี เถา (อิเหนา)

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

หัวข้อความเชื่อ	ปรากฏอยู่ในบทเพลง
	กล่อมพญา เถา (นายพูนพิศ อมาตยกุล)
	กล่อมนางนอน เถา (ประสิทธิ์ คุ้มทรัพย์)
สอนจริยธรรม	คุณลุงคุณป้า เถา (นายเขียน ศุธสายชล)
การเรือน (บักผ้า)	สร้อยลำปาง เถา (ขุนช้างขุนแผน)
	สร้อยมยุรา เถา (ขุนช้างขุนแผน)
	เขมรพวง เถา (ขุนช้างขุนแผน)
	เหราเล่นน้ำ เถา (ขุนช้างขุนแผน)
หน้าที่สตรี การปรนนิบัติสามี	พราหมณ์เข้าโบสถ์ (ศกุนตลา)
ความรักชาติ/กล้าหาญ	ช้างประสานงา เถา (พ.ท.สราวุธ เสนีย์วงศ์)
	จักรีรำลึก เถา (นายสำรวย แก้วสว่าง)
	จีนนำทัพ เถา (ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์)
	นเรศวร์ชนช้าง เถา (นายสราวุธ เสนีย์วงศ์)
	สุริโยทัย เถา (นายฉลาด เค้ามูลคดี)
	ทัพบกรุกรบ เถา (นายพิคม รักขุมแก้ว)
การใช้สำนวนภาษา	แขกมอญบางช้าง เถา (ขุนช้างขุนแผน)
	จีนขิมเล็ก เถา (สมบัติ จำปาเงิน)
	ชมสวนสวรรค์ เถา (ขุนช้างขุนแผน)
	ชมดงเหนือ เถา (พระลอ)
	โลมอนงค์ เถา (พูนพิศ อมาตยกุล)

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

หัวข้อความเชื่อ	ปรากฏอยู่ในบทเพลง
	สร้อยทะแย เถา (ขุนช้างขุนแผน)
	ใส้พระจันทร์ เถา (บทมโหรีเรื่องกากี)
การแต่งกาย	เทพหาวเหิน เถา (อิเหนา)
	คู่มอญรำดาบ เถา (ราชาธิราช)
	ขอมทรงเครื่อง เถา (พระร่วง)
	ลงสรงลาว เถา (พระลอนรลักษณ์)
วัฒนธรรมการบอกเวลา	พม่าเห่ เถา (อิเหนา)
	อกทะเล เถา (บทของเก่า)
	ต่อยรูป เถา (พระอภัยมณี)
การรักนวลสงวนตัวของสตรี	ครวญหา เถา (เงาะป่า)
	ธรณีร้องไห้ เถา (อิเหนา)
	สุรินทราหู เถา (ของเก่าและมนตรีตราโมท)
การสดุดีและเทอดเกียรติคุณ	เทพสมภพ เถา (มนตรี ตราโมท)
	ดวงฤทัย เถา (ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์)
	เฉลิมมหาราชินี เถา (เฉลิม ไวบรีชี)
	เจ้ยวรำลึก เถา (คงศักดิ์ คาศิริ)
	อะแซหวุ่นกี้ เถา (ฉันทิชย์ กระแสสินธ์)
ความรักระหว่างหญิงชาย (หนุ่มสาว)	แขกมอญบางช้าง เถา (อิเหนา)
ความรักระหว่างแม่กับลูก	ทยอยญวน เถา (ขุนช้างขุนแผน)
ความรักระหว่างชายหญิง	สารถี เถา (ขุนช้างขุนแผน)

Copyright by Mahidol University

ตัวอย่างบทร้องที่สะท้อนภาพวิถีชีวิตของสังคมไทย เช่น

การขับกล่อม

เพลงกล่อมนารี เถา (อิเหนา)

"พระแย้มยิ้มพริ้มเพราเย้าหยอก สัพยกยียวนสรวลสบ
พักตร์เจ้าเศร้าสลดอดบรรทม ที่จะกล่อมเอวกลมให้นินทรา
สายสมรนอนเถิดที่จะกล่อม เจ้างามจริงพริ้งพร้อมดังเลขา
นวลละอองผ่องพักตร์โสภา ดังจันทราทรงกลดหมดมลทิน
..... ฯลฯ ....."

ความรัก

เพลงสารถี เถา (ขุนช้างขุนแผน)

น้อยหรือวาจาช่างน่ารัก เสนาะนักน้ำคำพร่อเสียดสี
ปิ้มจะกลืนชื่นใจในวาที เสียดายแต่ยังไม่มีคู่ภิรมย์
..... ฯลฯ ....."

การบ้านการเรือน

เพลงสร้อยลำปาง เถา (ขุนช้างขุนแผน)

"เจ้าปักเป็นพระลอดิลกโลก ถึงกาหลงทรงโศกกำสรดสุด
หวนคนึงถึงองค์อนงนุช พระทรงเสี่ยงสายสมุทรมาเป็นลาง
..... ฯลฯ ....."

ความกล้าหาญ - รักชาติ

เพลงสุริโยทัย เถา (ฉลาด เค้ามูลคดี)

"พระเจ้าแม่ศรีสุริโยทัย สูญสิ้นพระชนม์ไปอย่างหาญกล้า
เพราะเกิดศึกฮึกถึงอยุธยา โดยเสด็จภัสดาออกชิงชัย
..... ฯลฯ ....."

Copyright by Mahidol University

การรักนวลสงวนตัวของสตรี

เพลงธรณีร้องไห้ เถา (อิเหนา)

"โอ้ว่าน่าเสียดายตัวนัก เพราะเชื่อลิ้นหลงรักจึงช้ำจิต
จะออกชื่อลือชั่วไปทั่วทิศ เมื่อพลั้งคิดผิดแล้วจะโทษใคร
..... ฯลฯ ....."

การสดุดีและเทอดเกียรติคุณ

เพลงเจ้ยวรำลึก เถา (คงศักดิ์ ดำศิริ)

"..... .....
ขอพระองค์เสด็จดำรงเศวตฉัตร สิริสวัสดิ์พิพัฒน์เพิ่มเฉลิมศรี
เจริญพระชนม์พรรษากว่าร้อยปี สรรพภัยอย่ามีมาแผ้วพาน
..... ฯลฯ ....."

5.2.3 บทเพลงที่สะท้อนถึงสภาพของสังคมไทย

มีบทเพลงที่กล่าวถึงสภาพของสังคมไทยในเรื่องต่างๆ อยู่หลายลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

5.2.3.1 การรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีบทร้องที่พรรณาถึงพืชพันธุ์ไม้ ดอกไม้ไทย สัตว์ต่าง ๆ ทั้งสัตว์น้ำ สัตว์บ่าและสัตว์อื่นๆ ที่แสดงถึงความสวยงาม ความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อม ดังตัวอย่าง เช่น

ชื่อเพลง	บทร้องวรรคต้น
ดอกไม้ไพร เถา	พิศพรรณรุขชาติที่เชิงผา (อิเหนา)
นกเขาขะแมร์ เถา	พิศดูหมู่วิหกผกโผผิน (มนตรี ตราโมท)
เหราเล่นน้ำ เถา	ลงเล่นน้ำดำดื่นอโนดาษ (ขุนช้างขุนแผน)
สอดสี เถา	เดินชมบุปผาชาติในสวนขวัญ (ลาภ มณีลดา)
แขกสาย เถา	สาริกาแขกเต้าดุเหว่าแว่ว (ทูนกระหม่อมบริพัตร)
สาลิกาเขมร เถา	โกญจนาร่อนร้องอยู่ในดง (บทของเก่า)

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

ชื่อเพลง	บทร้องวรรคต้น
สุดาสวรรค์ เถา	รื่นกลิ่นลำดวนชวนเชย (ปล่อยแก่)
ถอนสมอ เถา	ฉนากฉลามว่ายตามวนโลมาหน้าคนนนทรี (อิเหนา)
พม่าห้าท่อน เถา	ยี่สุนกุหลาบมะลิซ้อน

ตัวอย่างบทร้องเพลงที่สะท้อนถึงสภาพของสังคมไทย
แสดงถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เพลงพม่าห้าท่อน เถา (ขุนช้างขุนแผน)

"..... .....
ยี่สุนกุหลาบมะลิซ้อน ซ้อนชู้ชูกลิ่นถวิลหา
ลำดวนกวนใจให้ไคลคลา สายหยุดหยุดช้าแล้วยืนชม

เพลงสาริกาเขมร เถา (บทของเก่า)

"โกญจนาร่อนร้องอยู่ในดง ส่งเสียงสำเนียงก้องป่า
มยุเรศรำเคล้ากันไปมา จากพรากต่างพากันโบยบิน
..... ฯลฯ ....."

5.2.3.2 บทเพลงที่เกี่ยวกับคติชนวิทยาหรือคติสอนใจ

ชื่อเพลง	บทร้องวรรคต้น
จำปาทอง เถา	รูปได้เคยฝังข่าวเขาเลาลือ (สาวิตรี)
เอกบท เถา	ดวงบุปผามาลีไม่มีจิต (เงาะป่า)
สุดาภิรมย์ เถา	อันตัวนางเปรียบอย่างปทุเมศ (สุภาษิตสอนหญิง)
อนงค์สุชาดา เถา	ดวงกุมุทยังไม่ผุดขึ้นเหนือน้ำ (บทของเก่า)
จีนรำพึง เถา	อันสตรีรูปร่ำรวยสวยวิไล (ร.อ.ชิต แฉ่งฉวี)

Copyright by Mahidol University

ตัวอย่างบทร้องคติชนวิทยาหรือคติสอนใจ เช่น

เพลงสุดาภิรมย์ เถา (สุภาษิตสอนหญิง)

"อันตัวนางเปรียบอย่างปทุเมศ พึ่งประเวศผุดพ้นชลสาย
หอมผกาเกสรขจรจาย มิได้วายภุมรินถวิลปอง
..... ฯลฯ ....."

5.2.3.3 บทเพลงประเภทบันเทิงคดี คือ บทเพลงที่บทร้องแสดงถึงการละเล่นพื้นบ้านของไทยและดนตรีนาฏศิลป์ เช่นเพลงต่อไปนี้

ชื่อเพลง	บทร้องวรรคต้น
มังกรทอง เถา	แม่เอ๋ยแม่งู เจ้าไปอยู่ที่ไหนมา (ชิ้น ศิลปบรรจง)
แสนเสนาะ เถา	สักวาแสนเสียดาย ที่หมายหมาด (บทของเก่า)
จีนเก็บบุบผา เถา	สักงาหวานคำ หวานน้ำเสียง (บทของเก่า)
ภิรมย์สุรางค์ เถา	มโหรีเห่กล่อมน้องถวาย (จันทนา พิจิตรคุรุการ)
เทพบรรทม เถา	ถวายเสียงเป็นสำเนียงทำนอง (บทของเก่า)
เขมรโพธิสัตว์ เถา	ให้ร้องรำทำไป ถวายองค์ (อิเหนา)
สุดสายใจ เถา	เครื่องดีดสีที่จะมีรสไพเราะ (นายจันทร์ โตวิสุทธิ์)

ตัวอย่างบทร้องบันเทิงคดี เช่น

เพลงมังกรทอง เถา (กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

"..... .....
แม่เอ๋ยแม่งูเจ้าไปอยู่ที่ไหนมา ฉันไปกินน้ำหนากลับมาเมื่อตะกี้
ไปกินน้ำบ่ออะไรจงบอกเราไปให้ถ้วนถี่ ฉันจะบอกเดี๋ยวนี้บอกมาซื่อย่าเนิ่นช้า
..... ฯลฯ ....."

Copyright by Mahidol University

เพลงภิรมย์สุรางค์ เถา (จันทนา พิจิตรคุรุการ)

"..... .....

บ้างก็ร้องบ้างก็เล่นเครื่องดีดสี มโหรีเห่กล่อมพร้อมผสม

แม้ได้ฟังจะไม่คลายวายชม ย้อนอารมณ์ให้เริงรื่นชื่นบานเอย"

5.2.3.4 บทเพลงที่เกี่ยวกับพิธีกรรม คือ บทเพลงที่ใช้บทร้องเพื่อการประกอบพิธีกรรม ตามประเพณีไทยและสืบเนื่องมาจากความเชื่อของคนไทยโบราณ เช่น เพลงต่อไปนี้

ชื่อเพลง	บทร้องวรรคต้น
อาถรรพ์ เถา	จึงให้ตั้งศาลสถิตทุกทิศา (พระอภัยมณี)
แขกเชิญเจ้า เถา	คิดพลางทางถวายเครื่องบวงสรวง (อิเหนา)
เทวาประสิทธิ์ เถา	ว่าแล้วองค์ท้าวเทเวศร์ (อิเหนา)

ตัวอย่างบทร้องเพลงพิธีกรรม เช่น

เพลงอาถรรพ์ เถา (พระอภัยมณี)

"ฝ่ายป่าโมกข์โลกเชษฐพระเวทขลัง จึงให้ตั้งศาลสถิตทุกทิศา

ริมขอบวังฟังอาถรรพ์กันพารา ไฟไหม้มามิให้ไหม้ถึงในวัง

..... ฯลฯ ....."

5.3 <u>การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในองค์ประกอบของเพลงเถา</u>

5.3.1 บทร้องกับชื่อเพลงและการสื่อความหมาย

จากสมมติฐานของงานวิจัยฉบับนี้ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าบทร้องเพลงเถามักจะไม่มีความหมายตรงกับชื่อเพลง หรือไม่สอดคล้องกับอารมณ์ของเพลง มีเพียงบ้างส่วนเท่านั้น ที่ชื่อบทร้องและอารมณ์ของเพลง จะสอดคล้องสัมพันธ์กันทั้งหมด ซึ่งส่วนมากจะเป็นเพลงในอัตราจังหวะสองชั้นของเดิม ตัวตัวอย่างเพลง ที่มีชื่อไม่ตรงกับความหมายของบทร้อง มีเพลงอยู่

Copyright by Mahidol University

ประมาณ 54.05 เปอร์เซ็นต์ ดังนี้

ชื่อเพลง	บทร้อง	อารมณ์ของทำนองเพลงบีที่แต่ง
สี่บท เถา	พระพลางพิศพรรณรุขชาติ	ชมธรรมชาติ ร.3-4
หกบท เถา	อกเอ๋ยน่าน้อยใจนัก	เศร้า ร.6
แปดบท เถา	ผูงเนื้อลืมกันกินระบัด	พรรณนาความ ร.6
เขมรละอองค์ เถา	เมื่อนั้น- ท้าวพันทมทรงพังแล้วนั่งนิ่ง	บรรยายเรื่องราว 2473 ร.7
ตะลุ่มโปง เถา	เลียบเดินตามแนวภูเขา	ชมธรรมชาติ 2521
แขกมอญ เถา	ครานั้นจึงโฉมเจ้าวันทอง	รัก-เศร้า ร.6
แขกต่อยหม้อ เถา	ดำเนินพลางนางมองทุก- ช่องฉาก	ชมความงาม 2472
แขกสาหร่าย เถา	โอ้หอมกลิ่นดอกไม้ที่ในสวน	รัก สดชื่น 2470
ลาวเสี่ยงเทียน เถา	ข้อยขอบังคมองค์ทรงภพ	รัก สดชื่น 2476
จีนเก็บบุบผา เถา	พังคำสำเนียงเพียงแพรแก้ว	สดชื่น 2533
จีนลั่นถัน เถา	ดูราสุดาดวงเนตร	ตัดพ้อรัก 2467
ครอบจักรวาล เถา	จึงประดิษฐ์คิดกลอน- อักษรสยาม	บรรยายความ 2476
มอญรำดาบ เถา	เจ้าเอยเจ้าสมิงพระราม	บรรยายเรื่องราว 2475
ขอมเงิน เถา	บัดนั้น ออกญาเดโชใจหาญ	บรรยายเรื่องราว 2476
แขกขาว เถา	ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์	รัก ครุ่นคิด 2474
ต้อยตริ่ง เถา	พระลอรัญจวนใจ	รัก ไม่ปรากฏ
สารถี เถา	น้อยหรือวาจาช่างน่ารัก	รัก รำพึงรำพัน ร.3
พราหมณ์เข้าโบสถ์ เถา	อนึ่งพึงจำคำสอน	บทสั่งสอน มีคติสอนใจ 2490
พราหมณ์ดีดน้ำเต้า เถา	เจ้าผันว่าร้องไห้จะได้ชม	โศกเศร้า รัก ร.6
ไส้พระจันทร์ เถา	เอนเอียงลงบนเตียง- กอดหมอนข้าง	รัก เศร้า 2490

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

ตัวอย่างเพลงที่มีชื่อไม่ตรงกับความหมายของบทร้องมีเพลงอยู่ประมาณ 54.05 เปอร์เซ็น ดังนี้

ชื่อเพลง	บทร้อง	อารมณ์ของทำนองเพลงบีที่แต่ง
แขกมอญบางช้าง เถา	นิจจาเจ้าวันทองน้องพี่อา	รัก ตัดพ้อ ร.3
แมลงภู่ทอง เถา	ดึกแล้วแก้วเนตร-อย่าหน่วงรัก	รัก เศร้า ร.6
แป๊ะ เถา	คิดไปใจหายไม่วายโศก	เศร้า 2484
แขกอาหวัง เถา	ถึงกุฎีที่นางพำนักอยู่	ชมธรรมชาติ 2474
เขมรพวง เถา	เจ้างามผลอดยอดรัก-ของพลายแก้ว	รัก 2464
แขกลพบุรี เถา	ลำดวนเอ๋ยพี่จะด่วน-ไปก่อนแล้ว	เศร้า 2475
เขมรราชบุรี เถา	ชะรอยกรรมจำพราก-ต้องจากไกล	เศร้า 2496
เขมรพายเรือ เถา	โอ้ว่าเจ้าประคุณทูนหัว	เศร้า 2496
แขกเงาะ เถา	ขอเชิญพังวังเวง-เพลงเสนาะ	สนุก สดชื่น 2488
ปลาทอง เถา	ดอกรักรูปทรง-วงพักตร์งามสม	รัก สดชื่น 2474
ทองย่อน เถา	พี่หยอกเล่นนิดหนึ่งก็ไม่ได้	รัก 2516
นกจาก เถา	กิดาหยั่นจุดเทียนประทีปส่อง	บรรยายเรื่องราว 2494
นาคเกี้ยว เถา	กินข้าวนั่งเคล้าอยู่คอยท่า	รัก 2463
ภูลาว เถา	เจ้าเอยเจ้ากระแต	ชมธรรมชาติ 2528
พม่าเห่ เถา	ไก่กระชั้นขันเสียงดุเหว่าแว่ว	โศกเศร้า 2466
มอญรำดาบ เถา	เจ้าเอยเจ้าสมิงพระราม	โศกเศร้า 2475

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

ตัวอย่างเพลงที่มีชื่อไม่ตรงกับความหมายของบทร้องมีเพลงอยู่ประมาณ 54.05 เปอร์เซ็น ดังนี้

ชื่อเพลง	บทร้อง	อารมณ์ของทำนองเพลงบีที่แต่ง
จำปาทอง เถา	รูปใดเคยพังข่าวเขาเล่าลือ	ชมความงาม 2519
ดอกไม้ไทร เถา	พฤกษชาติดายตกดอกหอม	รัก ร.6
อกทะเล เถา	เอ้อะเวลาร้องมาแต่เพียงครู่	ลาจาก 2475
ชมแสงจันทร์ เถา	สวมสอดกอดประทับไว้กับทรวง	รัก 2476
ญี่ปุ่นฉะอ้อน เถา	โอ้เจ้าเสาวภาคย์ของพี่เอ๋ย	รัก 2474
ถอนสมอ เถา	ลอดีพระก็ใช้ใบไป	ชมธรรมชาติ 2467
ทะวอย เถา	พระเหลียวดูภูผาสตาหมัน	โศกเศร้า ร.9
เทพหาวเหิน เถา	คราน้นพระองค์ผู้ทรงเดช	บรรยายเรื่องราว ร.4
แมลงภู่ทอง เถา	ดึกแล้วแก้วเนตร-แม่อย่าหน่วงรัก	ตัดพ้อ ไม่ปรากฏ
นาคบริพันธ์ เถา	อนิจจาแม่พิมมาทิ่มตำ	ตัดพ้อ ไม่ปรากฏ
ฝรั่งกลาย เถา	ฝ่ายองค์ท้าวเจ้า-ละมานให้ลานจิต	รัก เพ้อ 2514
พญาสี่เสา เถา	สถิตเหนือแท่นสุวรรณบรรจง	บรรยายเรื่องราว 2516
สร้อยลำปาง เถา	เจ้าบักเป็นพระลดดิลกโลก	รัก เศร้า 2497
สิงห์โตเล่นหาง เถา	น้องเอ๋ยเจ้าไม่รู้ว่าพี่รัก	รัก รำพัน 2502
ลีลากระทุ่ม เถา	เมื่อนั้นเจ้าเงาะแสนกลคนขยัน	ชมความงาม รัก 2506
ระส่ำระส่าย เถา	เผยพระแกลแลดูแสงเดือน	รัก 2493
โยสลัม เถา	ฝ่ายลูกสาวเจ้าลักกาพญาหญิง	บรรยายเรื่องราว 2494
กราวรำมอญ เถา	ขอท่านผู้ชอบดนตรีจงมีสุข	บทลาจาก 2490
พญาตรึก เถา	ครั้นถึงเนินผาท่าต้นไทร	ชมธรรมชาติ ร.9

Copyright by Mahidol University

ตัวอย่างเพลงที่มีชื่อตรงความหมาย ในบทร้องมีอยู่ประมาณ 28.00 เปอร์เซ็น ดังตัวอย่างเพลงต่อไปนี้

ชื่อเพลง	บทร้อง	อารมณ์ของทำนองเพลงบีที่แต่ง
กระบี่ลีลา เถา	จึงตรัสสั่งกำแหงหนุมาน	บรรยายเรื่องราว 2503
เขมร-	บรรยายความ-	ชมธรรมชาติ 2494
ไทรโยค เถา	ตามไท้เสด็จบาตร	
นางครวญ เถา	โอ้ว่าปานฉนี้พระพี่เจ้า	โศกเศร้า 2476
สาวสอดแหวน เถา	ว่าพลางนางถอดแหวนเพชร	รัก 2480
เพชรน้อย เถา	เพชรน้ำค้างพร่างหล่นบนใบไม้	รัก 2508
กล่อมนารี เถา	สายสมรเอนเถิดพี่จะกล่อม	รัก กล่อม 2474
นกขมิ้น เถา	เจ้านกขมิ้นเหลืองอ่อน	ชมธรรมชาติ 2476
พันธุฝรั่ง เถา	เจ้าพระยาวิชาเยนทร์- เห็นอำมาตย์	บรรยายความ ไม่ปรากฏ
ราตรี-	วันนี้ แสนสุขยินดี-	ชมธรรมชาติ ร.7
ประดับดาว เถา	พระจันทร์วันเพ็ญ	
ล่องลม เถา	ลมพัดเพลิงดับอนธกาล	บรรยายความ ร.6
ลาวครวญ เถา	โอ้พระชนนีศรีแมนสรวง	โศกเศร้า 2521
ชะเวดากอง เถา	พระมหาเจดีย์มีสง่า	ชมความงาม 2511
ลอยประทีป เถา	เดือนสิบสองล่องลอย- กระทงเล่น	พรรณาความ 2525
ไอยราชูงวง เถา	โขลงช้างกินไผ่ใบดกยกงวงชู	บรรยายเรื่องราว 2528
นกเขาขะแม เถา	พิศดูหมู่วิหกผกโผผิน	ชมธรรมชาติ 2476
โสมส่องแสง เถา	โอ้ว่าแสงโสมส่อง	ชมธรรมชาติ 2474
ตามกวาง เถา	ทรงเหลือบเขม็นเห็นกวางทอง	ชมธรรมชาติ 2500
การะเวกเล็ก เถา	การะเวกโผผินบินว่อน	ชมธรรมชาติ ร.4
ดาวจระเข้ เถา	ดาวจระเข้เร่ตัวเอาหัวคล้อย	บรรยายความ ไม่ปรากฏ

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

ตัวอย่างเพลงที่มีชื่อตรงความหมาย ในบทร้องมีอยู่ประมาณ 28.00 เปอร์เซ็น ดังตัวอย่างเพลงต่อไปนี้

ชื่อเพลง	บทร้อง	อารมณ์ของทำนองเพลงปีที่แต่ง
กล่อมพญา เถา	จะขับกล่อมจอมใจให้สุขสม	รัก กล่อม 2518
โลมอนงค์ เถา	โลมรักรักโลมโฉมฉาย	รัก 2529
อนงค์สุชาดา เถา	ที่จังหวัดอุรุเวลาประเทศ	บรรยายเรื่องราว 2530
วิหกเหิน เถา	โอ้ว่าเจ้าปักษาน่าเอ็นดู	บรรยายเรื่องราว 2530
จีนเด็ดดอกไม้ เถา	ขุนเทียนนอนได้ไปถึงเช้า	ชมธรรมชาติ 2532
จีนเข้าโบสถ์ เถา	คราวนั้นชายจีนซินแสเฒ่า	บรรยายเรื่องราว 2528
เทพบรรทม เถา	สาวสวรรค์กัลยาเป็นข้าบาท	ขับ กล่อม 2490
เทพรัญจวน เถา	เสียงเรไรหริ่งหริ่ง-ยิ่งชวนเศร้า	เศร้าโศก 2473
เทพหาวเหิน เถา	ทรงภูษาแย่งยก-กระหนกกระหนาบ	บรรยายความ ร.9
เทพนิมิตร เถา	พระเอนองค์ลงบน-แท่นทิพย์ไสยาสน์	ขับกล่อม ร.4
บุหลัน เถา	ครั้นค่ำสนธยาราตรีกาล	ชมธรรมชาติ 2475
อาหนู เถา	อาหนูน้อยน้อย ค่อยบรรเลง	บรรยายความ ไม่ปรากฏ
ใบคลั่ง เถา	เสียดายเอ๋ย เคยพรอด-อยู่กอดกก	รัก เศร้า
ดีรีไพเราะ	เดินทางมาในหว่างภูเขาหลวง	คิดคำนึง
โอ้ลาว	เดินทางมาในกลางมรดา	โศกเศร้า

Copyright by Mahidol University

ตัวอย่างเพลงที่มีชื่อสอดคล้องกับความหมายของบทร้องเพียงเล็กน้อย มีอยู่ประมาณ 18.91 เปอร์เซ็น ดังตัวอย่างเพลงต่อไปนี้

ชื่อเพลง	บทร้อง	อารมณ์และความหมาย
ไอยเรศ เถา	รวยรื่นสุริยาระยังไม้	บรรยายเรื่องราว
กระต่าย-ชมเดือน เถา	จันทร์ตรงทรงกลดบนรถรัตน์	ชมความงาม
กระบี่ลีลา เถา	วายุบุตรฤทธิแรงกำแหงหาญ	บรรยายเรื่องราว
ฝรั่งรำเท้า เถา	เมืองไทยในสมัยอยุธยา	บรรยายเรื่องราว
ยโสธร เถา	บัดนั้นโฉลญลำพง-อ่อนเพลียเสียขวัญ	บรรยายเรื่องราว
ขอม-ทรงเครื่อง เถา	คิดแล้วจึงสั่งนักคุ้ม	บรรยายเรื่องราว
เขมร-เลียบนคร เถา	ข้าพระบาท-ข้าแต่พระรามวงศ์	ถวายพระพร
แขกมอญบางขุนพรหม เถา	พลายงามความอาลัยใจละเหี่ย	รัก
สาริกา-ชมเดือน เถา	นางนาลจับนาลนวลนอน	ชมธรรมชาติ รำพึง
สมิงทองเทศ	เดินเอ๋ยเดินทาง	ชมธรรมชาติ
สุดถวิลย์	ออกจากพระโรงรัตน์ชัชวาล	บรรยายเรื่องราว
พระอาทิตย์-ชิงดวง เถา	เรื่อยเรื่อยภุมรินบินร่อน	ชมธรรมชาติ
ภิรมย์สุรางค์ เถา	สาวอัปสรอ่อนเสียง-สำเนียงสนอง	พรรณาความ
ผกากาญจน์	รื่นรื่นชื่นกลิ่นมัลลิกา	ชมธรรมชาติ

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

ตัวอย่างเพลงที่มีชื่อสอดคล้องกับความหมายของบทร้องเพียงเล็กน้อย มีอยู่ประมาณ 18.91 เปอร์เซ็น ดังตัวอย่างเพลงต่อไปนี้

ชื่อเพลง	บทร้อง	อารมณ์และความหมาย
อนงค์สุชาดา เถา	โอ้กวางทองปองกระจง-เผ้าหลงไหล	ชมธรรมชาติ
เต่าเห่ เถา	เย็นย่ำ-จะค่ำลงแล้วอยู่รอนรอน	บรรยายเรื่องราว
มังกร-เล่นคลื่น เถา	พระราพึงถึงนุชบุษบา	รัก โศก
น้ำลอด-ใต้ทราย เถา	ครั้นถึงจึงลงในท้องธาร	ชมธรรมชาติ

หมายเหตุ บทร้องที่สมบูรณ์ทุกเพลงให้ดูได้ในภาคผนวก

นอกจากเพลงเถาที่บทร้องความหมายไม่สอดคล้องกับความหมายของชื่อเพลง แล้วยังมีเพลงเถาที่ชื่อเพลงไม่สามารถตีความได้ จึงไม่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันทั้งชื่อเพลง บทร้องและการสื่อความหมาย เช่น เพลงมุล่ง เถา, หรุ่ม เถา, ตะลุ่มโปง เถา, เขนง เถา, สุรินทราหู เถา เป็นต้น ดังตัวอย่าง บทร้องต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

เพลงหรุ่ม เถา

สามชั้น

เผยพระแกลแลดูดาวเดือน เห็นคล้อยเคลื่อนเลื่อนลับเหลี่ยมไศล
แสงทองส่องฟ้านภาลัย จวนจะใกล้ไขสีระวีวรรณ

สองชั้น

จึงตำรัสตรัสชวนอนุชา ลาจากพลับพลาผายฝัน
พร้อมพวกกระบี่นี่นั่น จรจรัลมายังฝั่งนที

..... ฯลฯ .....

(เรื่องรามเกียรติ์ พระนิพนธ์ในเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

เพลงมุล่ง เถา

สามชั้น

จนล่วงเวลาบัจจุสมัย อุทัยทองส่องฟ้าราศี
ตื่นจากแท่นรัตน์รุจี โสรจสรงวารีสาราญกาย

..... ฯลฯ .....

สองชั้น

บางผลิตดอกออกผลทุกกิ่งก้าน เบ่งบานผกาเกสร
ห้อยย้อยช้อยช่ออรชร ระบัดโบกใบอ่อนจำเริญตา

..... ฯลฯ .....

(เรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1)

จากการวิเคราะห์ในข้อนี้พบว่า ชื่อเพลงที่ตรงความหมายมีอยู่ประมาณ 100 เพลง เท่ากับ 28.00 % เพลงที่ไม่ตรงความหมายประมาณ 200 เพลง เท่านั้น 54.05 % บทร้อง และเพลงที่ตรงความหมายเพียงเล็กน้อยมีอยู่ประมาณ 70 เพลง เท่ากับ 18.91 % แสดงตัวอย่างชื่อเพลงและบทที่แต่งไว้ข้างต้น โดยได้ศึกษาพบว่าเพลงที่เกิดมาก่อนมัก จะมีชื่อไม่ตรงกับความหมายของบทร้อง ซึ่งตรงกับความคิดเห็นของครูดนตรีท่านหนึ่งกล่าวว่า เพลงเถาที่แต่งมาแต่สมัยโบราณ บทร้องกับชื่อเพลงมีความหมายไม่ตรงกัน (พินิจ

Copyright by Mahidol University

ฉายสุวรรณ, สัมภาษณ์) ส่วนเพลงที่แต่งขึ้นใหม่เกือบทุกเพลง จะมีชื่อไม่ตรงกับความหมายของบทร้องและสอดคล้องกันมากกว่าเพลงเถารุ่นเก่า แสดงว่าการเลือกบทร้องให้เข้ากับชื่อเพลง ได้มีการระมัดระวังและมีความพยายามให้ตรงกับความหมายมากขึ้นในสมัยหลัง ๆ

5.3.2 บทร้องกับจังหวะและลีลาอารมณ์

เพลงเถาที่มีจังหวะและลีลาอารมณ์ ไม่สอดคล้องสัมพันธ์กับบทร้องมีอยู่หลายเพลง ซึ่งในการจัดอารมณ์เพลงนั้นยึดบทร้อง หรือคำร้องมาเป็นเกณฑ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อเพลง	บทร้องวรรคต้น
บังใบ เถา	ลีลาจังหวะเดิมสองชั้น อารมณ์เศร้า แต่เมื่อขับร้องในอัตราจังหวะสามชั้นแล้ว อารมณ์ไม่เศร้า แต่เป็นอารมณ์เรียบ ๆ
ขอมกล่อมลูก เถา	ลีลาจังหวะและอารมณ์ของเพลง อัตราสามชั้น สองชั้น และชั้นเดียวไม่มีความสอดคล้องกับบทร้องว่ามีลักาณะเป็นเพลงกล่อม
เขมรโพธิสัตว์ เถา	ลีลาจังหวะสองชั้น เป็นอารมณ์รัก ส่วนลีลาจังหวะสามชั้นนั้น มีลีลาอารมณ์ไม่ค่อยสอดคล้องกัน
ทะเลบ้า เถา	บทร้องในอัตราสามชั้น ไม่สัมพันธ์สอดคล้องกับอารมณ์จังหวะและบทร้องทั้ง 3 อัตราจังหวะ และความหมายไม่สอดคล้องกัน
สารถี เถา	บทร้องอัตราสามชั้นและสองชั้น มีความสมบูรณ์กับลีลาอารมณ์ ส่วนบทร้องอัตราชั้นเดียวไม่สอดคล้องกับตอนต้นทำให้ขาดต่อเนื่อง และทำให้อารมณ์ขาดตอน
แขกลพบุรี เถา	ลีลาจังหวะสองชั้น เดิมอารมณ์เศร้า ส่วนอัตราจังหวะสามชั้นนั้น อารมณ์ไม่เศร้า

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

ชื่อเพลง	บทร้องวรรคต้น
แขกโอด เถา	ลีลาจังหวะและอารมณ์ไม่สอดคล้องกับบทร้องทุกอัตรา ลีลาจังหวะสองชั้น อารมณ์รัก ส่วนจังหวะสามชั้นและชั้นเดียว ไม่ค่อยสอดคล้องกันมากนัก
จีนลั่นถัน เถา	อารมณ์รุกเร้าเร่าร้อนมาก แต่บทร้องสามชั้นไม่สัมพันธ์กับลีลาจังหวะในอัตราช้า ส่วนจังหวะสองชั้น และชั้นเดียวสอดคล้องกันดี (ดูบทร้องทุกเพลงได้ในภาคผนวก)

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางอารมณ์กับชื่อเพลงนั้น เพลงเถารุ่นเก่าๆ มีอยู่มากมายหลายเพลง เพราะครูผู้แต่งมักเลือกบทร้องที่มีความหมายสอดคล้องกับทำนองเพลง เป็นสำคัญด้วย (พินิจ ฉายสุวรรณ, สัมภาษณ์) ดังนั้น ทำนองเพลงบางเพลงจึงถ่ายทอดอารมณ์ได้มากกว่าบทร้อง แต่ก็มีเพลงอยู่มากที่มีความหมายสัมพันธ์กันทั้งหมด ดังตัวอย่างเพลงที่จังหวะและลีลาอารมณ์ มีความสอดคล้องกัน เช่น

ชื่อเพลง	บทร้องวรรคต้น	อารมณ์-ความหมาย
แขกลพบุรี เถา	ลำดวนเอ๋ยพี่จะด่วนไปก่อนแล้ว	เศร้า
กล่อมนารี เถา	พระแย้มยิ้มพริ้มเพราเข้าหยอก	รัก-ขับกล่อม
ครวญหา เถา	เอนอิงพิงหมอนนอนอนาถ	เศร้า
ครุ่นคิด เถา	พระยอกรก่ายนลาตพาดพักตร์	เศร้า
ใบ้คลั่ง เถา	เสียดายเอ๋ยเคยพรอดอยู่กอดอก	รัก-เศร้า
บุหลัน เถา	ครั้นค่ำสนธยาราตรีกาล	ชมธรรมชาติ
ไส้พระจันทร์ เถา	เอนเอียงลงบนเตียงกอดหมอนข้าง	รัก

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

ดังตัวอย่างเพลงที่จังหวะและลีลาอารมณ์ มีความสอดคล้องกัน เช่น

ชื่อเพลง	บทร้องวรรคต้น	อารมณ์-ความหมาย
แขกขาว เถา	พระทอดองค์ลงบนที่บรรจถรณ์	รัก-เศร้า
ลาวครวญ เถา	โอ้พระชนนีศรีแมนสรวง	เศร้า
เขมรไทรโยค เถา	บรรยายความตามไท้เสด็จยาตร	ชมธรรมชาติ
มอญอ้อยอิ่ง เถา	อนิจจาจากไปไม่วายหมอง	เศร้า
แขกมอญบางช้าง เถา	นิจจาเจ้าวันทองน้องพี่อา	รัก ตัดพ้อ
แสนสุดสวาท เถา	ขุนแผนรับขวัญอย่าพรั่นจิต	รัก
โสมส่องแสง เถา	โอ้ว่าแสงโสมส่อง	ชมธรรมชาติ
ทยอยญวน เถา	คิดพลางทางทรงร่ำกันแสง	เศร้าโศก
พม่ากำชับ เถา	ครั้นจบสารทราบความตามเหตุ	ชื่นชม ยินดี
กาเรียนทอง เถา	เหลือบเห็นกวางขาดำขลับ	ชมธรรมชาติ
อกทะเล เถา	เอ๊ะเวลาร้องมาแต่เพียงครู่	การลาจาก
ลีลากระทุ่ม เถา	เมื่อนั้น เจ้าเงาะแสนกลคนขยัน	รัก ชมโฉม
ลมพัดชายเขา เถา	เวลาดึกเดือนตกนกร้อง	รัก กล่อม
นกเขาขะแม เถา	พิศดูหมู่วิหกผกโผผิน	ชมธรรมชาติ
เงี้ยวรำลึก เถา	สรวมชีพอภิวาทบาทบง	เทิดเกียรติคุณ
สุดอาลัย เถา	อันเพลงไทยไพเราะเสนาะล้ำ	เศร้า รำพึง
ธรณีร้องไห้ เถา	โอ้ว่าอนิจจาความรัก	เศร้า
แสนคำนึง	อนิจจาคราน้ีนะตัวกู	ครุ่นคิด รำพึง

บทร้องที่ดีควรมีความสัมพันธ์กับจังหวะและลีลาอารมณ์ที่สมบูรณ์อย่าง เช่นเพลงไส้พระจันทร์และเพลงแขกขาว เถามีความสมบูรณ์ในทุกอัตราจังหวะ เรื่องนี้ สุรชัย เครือประดับ (2516,15) กล่าวไว้ว่า

Copyright by Mahidol University

"บทร้องเพลงแขกขาว เถา ที่จะยกมาเป็นตัวอย่างนั้นเนื้อร้องล้วนมีความสมบูรณ์ในทุกอัตรา บทร้องสามชั้นแสดงอาการของอิเหนาที่กำลังตกอยู่ในความทุกข์ บทร้องสองชั้นแสดงให้เห็นถึงความคิดคำนึงของอิเหนา ส่วนบทร้องชั้นเดียวตลบกลับมาแสดงให้เห็นถึงความกระวนกระวายของอิเหนาที่ยังแก้ปัญหาไม่ตก"

ตัวอย่าง บทร้องเพลงแขกขาวเถา

สามชั้น ทอดองค์ลงกับที่บัญจถรณ์ จะเปลื้องเครื่องอาภรณ์ก็หาไม่
ให้ระทวยระทดสลดใจ แต่ตริตรึกนึกในไปมา

สองชั้น โอ้ว่าโฉมเฉลาเยาวลักษณ์ เสียดายศักดิ์อัญแดทวา
จะระคนบนศักดิ์จรกา อนิจจานี่จะทำประการใด

ชั้นเดียว จะคิดไฉนดีจะอกเอ๋ย จะได้เชยชมชิดพิสมัย
พระเร่งร้อนร่านทะยานใจ ดังเพลิงกาฬผลาญไหม้ทั้งกายา

(พระราชนิพนธ์ เรื่องอิเหนา ในรัชกาลที่ 2)

5.3.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของบทร้องกับทำนองเพลง

ทำนองเพลงนั้นถือว่าเป็นหัวใจ หรือสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับเพลงทุกเพลง เพลงจะไพเราะถูกใจคนฟังหรือไม่นั้น ส่วนมากจะเริ่มมาจากทำนองและลีลาของเพลงผู้ฟังและผู้ร้องจะชอบหรือไม่ชอบ มักจะตัดสินด้วยใจของตนเอง โดยยึดลีลาทำนองเป็นเบื้องต้น หากทำนองเสนาะหูเป็นที่ถูกใจก็มักจะจำทำนองได้ก่อนที่จะจำบทร้องได้ ดังจะเห็นได้จากการที่มีผู้นิยมขอคัดลอกบทร้องเพลง เพื่อนำไปหัดร้องกับทำนองที่คนจำได้แล้วอยู่เสมอ ๆ ในเรื่องนี้อาจจะแปลได้ว่าทำนองเพลงมีความสำคัญโดดเด่นกว่าบทร้องก็ได้ นอกจากนี้ยังปรากฏว่าเพลงไทยประเภทเพลงเถานั้น มักเกิดมาจากเพลงเรื่อง ซึ่งเป็นเพลงบรรเลงล้วน ๆ จึงเริ่มเกิดมาจากการแต่งทำนองเพลงขึ้นก่อน จนสำเร็จเป็นเพลงเถาแล้ว ผู้แต่งจึงมาเลือกหาบทร้องในภายหลัง บางเพลงผู้แต่งทำนองเป็นคนเลือกเนื้อมาเสร็จ เช่น เพลงโสมส่องแสงและอีกหลายๆ

Copyright by Mahidol University

เพลงของอาจารย์มนตรี ตราโมท แต่ก็มีบางเพลงที่ผู้ขับร้องเป็นผู้เลือกหาบทขับร้องให้ผู้แต่ง เช่นเพลงแขกมอญบางขุนพรหม เถาและเพลงบุหลัน เถา ทางฝั่งธนบุรี สองเพลงนี้สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต โปรดประทานให้ นางเจริญ พาทยโกศล (เดิมหม่อมเจริญ กุญชร ณ อยุธยา) เป็นผู้หาบทขับร้องมาบรรจุหลังจากที่ทรงพระนิพนธ์ทำนองเสร็จเรียบร้อยแล้ว (พูนพิศ อมาตยกุล, สัมภาษณ์, 2524) ทั้งสองเพลงนี้ ต่อมากลายเป็นเพลงที่มีบทร้องสำหรับขับร้องเป็นเพลงเถามากกว่า 1 บท เพราะมิผู้แต่งทางบรรเลงไว้ต่างกันหลายทางหรือเกิดจากนักร้อง หรือครูบางท่านได้หาบทใหม่มาบรรจะแทนในภายหลัง ตามความคิดที่คนเห็นว่าเหมาะสม และความถนัดของคนเอง ดังนั้นเพลงไทยจึงมีลักษณะเฉพาะที่ผิดกับเพลงตะวันตกอีกอย่างหนึ่ง ตรงที่อาจจะมีบทร้องได้หลายบท ในทำนองเพลงเดียวกัน จนมีผู้กล่าวว่าเพลงไทยและเพลงพื้นบ้านทั่ว ๆ ไปมักเป็นเพลง "ร้อยเนื้อหนึ่งทำนอง" (สุกรี เจริญสุข, 2532:77) ซึ่งตรงกับสมมติฐานที่ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า เพลงเถาหนึ่งเพลงใช้บทขับร้องได้หลายบท และบทร้องหนึ่งบทก็สามารถสามารถใช้ขับร้องได้หลายเพลง จากการศึกษาวิจัยได้พบว่า เนื่องจากเพลงเถาดังกล่าวนี้มี "ทาง" ของบทเพลงอยู่หลายทาง ดังตัวอย่างของเพลงเถา ที่ทำนองเดียวมีหลายบทร้อง ได้แก่ ชื่อเพลงต่อไปนี้

ชื่อเพลง	จำนวนบทร้อง	ตัวอย่างบทร้อง
ทองย่อน เถา	6	1. พี่หยอกเล่นนิดหน่งก็ไม่ได้
		2. รักดอกจึงหยอกน้องอย่างหมองตรม
		3. เพราะคำร่ำค่อนงอนสบัด
		4. นกเอ๋ยเคยเสียงเสนาะดัง
		5. เรานี้เกิดมาแล้วชาตินึ่ง
		6. คราน้นพลายงามทรามสวาท
ทยอยใน เถา	5	1. แสนวิตกโอ้อกของสร้อยฟ้า
		2. ครั้นออกมานอกนคเรศ

Chulalongkorn Mahidol University

(ต่อ)

ดังตัวอย่างของเพลงเถา ที่ทำนองเดียวมีหลายบทร้อง ได้แก่ชื่อเพลงต่อไปนี้

ชื่อเพลง	จำนวนบทร้อง	ตัวอย่างบทร้อง
		3. ค่อยเขยื่อนจะเคลื่อนลงจากเตียง
		4. เดินทางกลางป่าพนาเวศ
		5. ว่าแล้วก็พากันคลาไคล
ทยายญวน เถา	5	1. คิดพลสงทางทรงร่ำกันแสง
		2. ครั้นออกมานอกทวารวัง
		3. ครั้นออกมานอกคูหา
		4. นางวันทองร้องไห้จิตใจหาย
		5. คราน้นจึงโฉมเจ้าวันทอง
แขกขาว เถา	4	1. ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์
		2. เมื่อนั้น บันหยีทรงสวัสดิ์รัศมี
		3. เอนองค์ลงบนที่ไสยาสน์
		4. โอ้ว่าเจ้าดวงยิหวาพี่
เขมรพวง เถา	4	1. เจ้างามปลอดยอดรักของพลายแก้ว
		2. เจ้าปักเป็นป่าพนาเวศ
		3. ขุนแผนเหลียวมาเห็นหน้าแก้ว
		4. นิจจาพิมเจ้าไม่รู้ว่าพี่รัก
ไส้พระจันทร์ เถา	4	1. เอนเอียงลงบนเตียงกอดหมอนข้าง
		2. งามพักตร์เพียงจันทร์บุหลันฉาย
		3. พี่รักน้องต้องจิตคิดถึงอยู่
		4. ดึกกำดัดลมพัดมาอ่อน ๆ
แขกมอญ	3	1. คราน้น พลายชุมพลได้ฟังก็ยั้งหยุด
บางขุนพรหม เถา		2. คลาน้นขุนแผนแสนสนิท
		3. พลายงามความอาลัยใจละเหี่ย

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

ดังตัวอย่างของเพลงเถา ที่ทำนองเดียวมีหลายบทร้อง ได้แก่ชื่อเพลงต่อไปนี้

ชื่อเพลง	จำนวนบทร้อง	บทร้อง
ลมพัดชายเขา เถา	3	1. เวลาดึกเดือนตกนกร้อง
		2. ชมดวงบุปผาพนาสนท์
		3. เป็นไรน้องหมองเศร้าเจ้าพิมเอ๋ย
โอ้ลาว เถา	3	1. เดินทางมาในกลางมรคา
		2. เหลียวหลังแลดูซึ่งเคหาศน์
		3. ทอดองค์ลงเหนือพระแท่นมาศ
บุหลัน เถา	3	1. ครั้นค่ำสนธยาราตรีกาล
		2. เหลือบเห็นน้องนวลละอองปลั่งเปล่ง
		3. เพลงสรรเสริญพระยศ

นอกจากนี้ยังมีเพลงเถาอื่น ๆ อีก ดังตัวอย่างชื่อเพลงและบทร้องที่ 1 ที่ยกมาเป็นตัวอย่างดังนี้ (บทอื่น ๆ ดูได้ในภาคผนวก)

ตัวอย่างของเพลงถา ที่ทำนองเดียวมีหลายบทร้อง ได้แก่

ชื่อเพลง	จำนวนบทร้อง	บทร้อง
ขอมกล่อมลูก เถา	4	ประทานโทษโปรดด้วยเถิดเจ้าขา
ขอมใหญ่ เถา	4	พวกของพรั่งพร้อมกำลังพล
พม่าเห่ เถา	4	จอมเอยจอมขัตติยะ
พราหมณ์ดีดจ้าเต้า เถา	4	ผันว่าร้องไห้จะได้ชม
พม่าห้าท่อน เถา	3	โจนลงกลางชานร้านดอกไม้
แขกมอญบางช้าง เถา	3	นิจจาเจ้าวันทองน้องพี่อา
ระหกระเหิน เถา	3	เสียรักดายหนักทรวงเป็นห่วงหนัก

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

ตัวอย่างของเพลงเถา ที่ทำนองเดียวมีหลายบทร้อง ได้แก่

ชื่อเพลง	จำนวนบทร้อง	บทร้อง
ธรณีร้องไห้ เถา	3	แล้วว่าอนิจจาความรัก
ต่อยรูป เถา	3	แววแววอยู่ข้างในจะใคร่รู้
จีนเก็บบุปผา	3	อนิจจาหวานดำหวานน้ำเสียง
ช้างประสานงา เถา	3	เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
เพชมรโพธิสัตว์ เถา	3	โอ้พ่อพลายสายสวาทของพิมเอ๋ย
กาศรวลสุรางค์ เถา	3	เห็นเวลาพังขาวดาวจวนดับ
แขกสาหร่าย เถา	3	โอ้หอมกลิ่นดอกไม้ที่ในสวน
แขกเงาะ เถา	3	ครั้นเสร็จสรงสนานสอ้านแล้ว
เขมรพายเรือ เถา	3	โอ้ว่าเจ้าประคุณทูนหัว
นเรศวร์ชนช้าง เถา	3	ดราเมื่อพระนเรศวรผู้จอมทัพ
เต่าเห่ เถา	3	เย็นเอ๋ย เย็นย่ำจะค่ำลงแล้วอยู่รอนรอน
เขมรไทรโยค เถา	3	บรรยายความตามไทเสด็จบาตร
เหราเล่นน้ำ เถา	3	ลงเล่นน้ำดำดั้นอโนดาต
หงส์ทอง เถา	3	ดวงบุปผามาลีไม่มีจิต
สาวสอดแหวน เถา	3	ว่าพลางทางถอดแหวนเพชร
สาลิกาแก้ว เถา	3	โอ้ว่าเจ้าสาลิกาแก้ว
พวงร้อย เถา	3	พระจันทรจรแจ่มกระจ่างดวง
ยวนเคล้า เถา	3	อันน้ำดำที่กล่าวของชาวเมือง
อนงค์สุชาดา เถา	3	โอ้กวางทองปองกระจงเผ้าหลงไหล
อาเฮีย เถา	3	ทอดองค์ลงเหนือพระแท่นมาศ

ทั้งหมดนี้เป็นเพลงเถาที่มีบทร้องมากกว่า 3 บทขึ้นไป สำหรับเพลงเถาที่มีบทร้อง 2 บทนั้น มีมากมายที่นับได้ประมาณ 120 เพลง จากเพลงเถา

Copyright by Mahidol University

ที่นำมาวิเคราะห์ประมาณ 365 เพลงนี้ มีจำนวนบทร้องที่ใช้มากถึง 541 บท แสดงว่า

1. ทำนองเดียวอาจจะมีบทร้องได้หลายบทเพราะต่างบ้านต่างแต่งแข่งขันกันเป็นคนละทางและคนละครูก็มี ซึ่งแต่ละทางก็ต้องการใช้บทร้องของตนเอง เพื่อความถนัดและเป็นเอกลักษณ์ของครูผู้แต่ง

2. บทร้องบางบทใช้ซ้ำกันหลายเพลงแสดงว่าบทนั้นเป็นที่นิยมพิเศษกว่าบทอื่น ๆ จึงถูกนำมาใช้บ่อยซึ่งอาจหมายความว่ามีความเหมาะสมกับทำนองหรือผู้ร้องมีความถนัดเป็นพิเศษที่ใช้บทร้องนั้นกับอีกหลายทำนองได้

3. ทำนองของเพลงไทยทั่วไปและเพลงเถา มีโครงสร้างพิเศษซึ่งสามารถนำบทร้องหรือบทประพันธ์บทใดก็ได้ที่มีรูปแบบหรือลักษณะคำประพันธ์ที่พอดีกับโครงสร้างของบทเพลง ซึ่งกำหนดไว้บรรจุเข้าไปใช้ขับร้องได้ทุกบท

ตัวอย่างบทเพลงที่ถูกนำไปร้องในหลายทำนอง ได้แก่

บทร้องวรรคต้น	ชื่อเพลงที่ใช้ขับร้อง
อันข้อที่ข้าเกรงอยู่แล้วนั้น	เขมรใหญ่, เขมรบางนรา
พวกขอมพรั่งพร้อมกำลังพล	ขอมทอง, ขอมใหญ่
ลมดีพระก็ใช้ใบไป	ถอนสมอ, ล่องเรือ
แล้วว่าอนิจจาความรัก	ธรณีร้องไห้, หวนคำนึง, แขกมัสหรี
พรั่งพร้อมบรรดาเสนามาตร	เขมรพายเรือ, เขมรเหลือง
โจนลงกลางชานร้านดอกไม้	ชมสวนสวรรค์, พม่าห้าท่อน
สวมสอดกอดประทับไว้กับทรวง	ชมแสงจันทร์, ต้นบรเทศ
นกเอ๋ยเคยเสียงเสนาะดัง	ทองย่อน, การะเวกตัวผู้ตัวเมีย
	ทยอยนอก
ว่าแล้วก็พากันคลาไคล	ทยอยใน, ทยอยเขมร
เผยพระแกลแลดูแสงเดือน	ระส่ำระสาย, ลาวเลียบค่าย
เจ้าปักเป็นมยุราลงรำร่อน	สร้อยมยุรา, หงส์ทอง (บทที่ 2)

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

ตัวอย่างบทเพลงที่ถูกนำไปร้องในหลายทำนอง ได้แก่

บทร้องวรรคต้น	ชื่อเพลงที่ใช้ขับร้อง
พระนึกคนึงนางทางประพาส	สีบท, ห่วงอาลัย
ประทานโทษโปรดด้วยเทิดเจ้าขา	เขมรน้อย, ขอมกล่อมลูก
หน้าร้อนเราเคยสุขสโมสร เกษมสันต์	เขนง, หงส์ทอง (บทที่ 1)
พิศพรรณรุขชาติที่เชิงผา	ดอกไม้ไพร, สามไม้ใน
พญาครุฑได้สดับที่ขับอ้าง	พญาสี่เสา, โยนดาบ
ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าจีนดั่งนั้นฝังเพชร	เก็กเหม็ง, จีนวังหลวง
จะเล่าความตามยากเมื่อจากน้อง	เขมรสุดใจ, สุดใจ
กันแสงพลางทางทูลสนองไป	ธรณีร้องไห้, หกบท
ไก่กระชั้นขันเสียงดุเหว่าแว่ว	แขกเห่, พม่าเห่
เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราช	ช้างประสานงา, นเรศวร์ชนช้าง
พระจันทรจรแจ่มกระจ่างดวง	แขกมอญบางช้าง, พวงร้อย

อีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญมาก คือ ความประพันธ์ระหว่างทำนองเพลงกับสุนทรียะ

ลีลาและทำนองของเพลง มีความผูกพันใกล้ชิดกับอารมณ์ของเพลงเป็นอันมาก หากบทเพลงนั้นให้ความงามและมีสุนทรียะควบคู่ไปกับทำนองเพลงด้วยแล้ว หากได้ผู้ขับร้องที่ดีความหมายของเพลงได้กระจ่าง สามารถร้องได้ไพเราะพร้อมด้วยลีลาอารมณ์อันดียิ่งแล้ว เพลงนั้นจะได้รับความนิยมสูงส่งจนเพลงกลายเป็นเพลงยอดนิยมหรือเป็นอมตะ เป็นที่นิยมยืนนาน นอกจากนี้บทร้องเพลงเถาที่เป็นเพลงอมตะนี้มักจะมีความหมายสอดคล้องกับทำนองเพลง แต่บางเพลงก็มีชื่อเพลงที่สัมพันธ์กับความหมายของทำนองเพลงมากกว่าบทร้อง (อุทัย แก้วละเอียด, สัมภาษณ์)

Copyright by Mahidol University

ผู้วิจัยเห็นสมควรที่จะยกตัวอย่างบทเพลงเถาที่มีความเป็นอมตะเกิดจากความสัมพันธ์ที่สมบูรณ์ระหว่างบทร้องและทำนองเพลง ต่อไปนี้

เพลงเถาอมตะ	บทที่นิยมมาก	ผู้แต่งและสมัยที่เกิด
ทยอยใน เถา	แสนวิตกโอ้อกของสร้อยฟ้า	ครูเพ็ง/รัชกาลที่ 5
แขกมอญ	พลายงามความอาลัย-	พระยาเสนาะดุริยางค์/
บางขุนพรหม เถา	ใจละเหี่ย	ร.6
	ดรานั้นพลายชุมพล	ทูลกระหม่อมบริพัตร
แขกมอญ เถา	ดรานั้นจึงโฉมเจ้าวันทอง	ครูมีแขก
		พระยาเสนาะดุริยางค์/ร.6
สารถี เถา	น้อยหรือวาจาช่างน่ารัก	ครูมีแขก
		พระยาเสนาะดุริยางค์/ร.6
หกบท เถา	อกเอ๋ยน่าน้อยใจนัก	จางวางทั่ว
		นางเจริญ พาทยโกศล/ร.6
ไม้ดลั่ง เถา	เสียดายเอ๋ยเคยพลอด	ครูช้อย สุนทรวาทิน
	อยู่กอดกก	พระยาเสนาะดุริยางค์/ร.7
โอ้ลาว เถา	เดินทางมาในกลางมรคา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ
		จางวางทั่ว พาทยโกศล/ร.6
สี่บท เถา	เห็นดอกปาหนันสำคัญผิด	ครูมีแขก/ร.6
บุหลัน เถา	ครั้นค่ำสนธยาราตรีกาล	พระเพลงไพเราะ
		หลวงประดิษฐ์ไพเราะ/ร.6
โสมส่องแสง เถา	โอ้ว่าแสงโสมส่อง	พระองค์เพ็ญ
		มนตรี ตราโมท/ร.7
ราตรี-	วันนี้-	พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ
ประดับดาว เถา	แสนสุดยินดีพระจันทร์วันเพ็ญ	ร.7
เขมร-	บัดนั้น-	พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ
ละอองค์ เถา	ท้าวพันธุ์ทุมทรงฟังแล้วนั่งนิ่ง	

Copyright by Mahidol University

(ต่อ)

เพลงเถาอมตะ	บทที่นิยมมาก	ผู้แต่งและสมัยที่เกิด
แสนคำนึง เถา	อนิจจาครานี้นะตัวกู	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ/ร.8
แขกมอญ-บางช้าง เถา	นิจจาเจ้าวันทองน้องพี่อา	ครูมีแขก มนตรี ตราโมท/ร.6
ทยอยญวน เถา	คิดพลางนางทรงว่ากันแสง	ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ สุวิทย์ บวรวัฒนา/ร.9
พราหมณ์-ดีดน้ำเต้า เถา	ผันว่าร้องไห้จะได้ชม	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ/ร.6
แขกขาว เถา	ทอดองค์ลงกับที่บรรจุถรณ์	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ/ร.7
สุดสงวน เถา	น้องเอ๋ยเพราะน้อย-หรือถ้อยคำ	ครูกล้อย ณ บางช้าง มนตรี ตราโมท/ร.7
นางครวญ เถา	โอ้ว่าป่านฉะนี้พระพี่เจ้า	ครูมนตรี ตราโมท พต.ชิน หงษ์รัตน์/ร.7
ไส้พระจันทร์ เถา	เอนเอียงลงบนเตียง-กอดหมอนข้าง	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ/ร.9
กล่อมนารี เถา	พระแย้มยิ้มพริ้มเพรา-เย้าหยอก	ครูมนตรี ตราโมท/ร.7
การะเวก เถา	การะเวกโผผินแล้วบินร่อน	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ/ร.6
ลาวเสี่ยงเทียน เถา	ข้อยขอบังคมองค์ทรงภพ	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ/ร.7

หมายเหตุ ดูบทร้อง โดยสมบูรณ์ได้ทุกเพลงในภาพผนวกหน้า

Copyright by Mahidol University

5.3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างบทร้องกับสำเนียงภาษา

ในหัวข้อนี้ได้วิเคราะห์บทเพลงที่เกี่ยวข้องกับสำเนียงภาษาแล้วปรากฏว่า มีทั้งที่ปรากฏความสัมพันธ์เด่นชัด และที่ไม่มีความสัมพันธ์เลย เพลงเถาที่แต่งขึ้น โดยที่มิได้คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสำเนียงภาษา กับบทร้องก็มีหลายเพลง แต่มีจำนวนค่อนข้างน้อย เช่น เพลงทยอยญวน เถา ชื่อเป็นญวนแต่ใช้บทร้องจากเรื่องอิเหนา ซึ่งเป็นวรรณคดีแขก (อินโดนีเซีย) เพลงจีนลั่นถัน เถา ซึ่งเป็นเพลงสำเนียงจีน แต่ใช้บทร้องจากเรื่องกากี ซึ่งเป็นเรื่องไทยา เพลงภิรมย์สุรางค์ เถา สำเนียงจีน ใช้บทร้องเป็นเรื่องของไทย เพลงมอญอ้อยอิ่ง เถา ใช้บทร้องเป็นเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ ของไทยจากหนังสือนิราศรักษาตัวที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับมอญเลย หรือสาเหตุที่เนื้อร้อง และชื่อเพลงไม่ตรงกันนั้น ผู้แต่งอาจใช้ทำนองมาจัดว่าควรใช้บทใด เช่น ทำนองโศกก็ต้องหาบทร้องที่โศกมาใช้ให้สัมพันธ์กับทำนอง ความสัมพันธ์กับบทร้อง จึงไม่สอดคล้องกัน (อุดม อรุณรัตน์, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ยังมีอีกหลายเพลง เช่น เพลงแขกสาหร่าย เถา แขกโอด เถา พม่าห้าท่อน เถา มอญครวญ เถา เป็นต้น และที่ชื่อเป็นไทยบทร้องจากวรรณคดีไทยแต่สำเนียงเป็นมอญ ก็มีเช่น สุดฉงวน เถา นางครวญ เถา และสุรินทราหู เถา ที่มีชื่อเพลงเป็นไทยบทร้องเป็น แต่สำเนียงเป็นจีนก็มี เช่น พระจันทร์ครึ่งซีก เถา ของอาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นต้น

บทร้องที่มีความหมายสัมพันธ์กับสำเนียงภาษา ของเพลงนั้นมีอยู่มากมาย และส่วนมากจะเป็นเพลงเถาที่เกิดขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 6 ถึงสมัยรัชกาลปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะผู้แต่งเพลงส่วนมากพยายามให้เกิดความสัมพันธ์ชัดเจนขึ้น ตัวอย่างของเพลงเหล่านี้ ได้แก่

เพลงสำเนียงเขมรและขอม นิยมใช้บทร้องจากเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 เพราะเนื้อเรื่องมีความเกี่ยวข้องกับชนชาติดังกล่าว เช่นเพลงเขมรละอองค์ เถา เขมรพายเรือ เถา เขมรพวง เถา เขมรปากท่อ เถา เขมรใหญ่ เถา เขมรเขียว เถา เขมรไทรโยค เถา เขมรชมดง เถา นกเขาขะแม เถา ขอมเงิน เถา ขอมระทม เถา ขอมทอง เถา

Copyright by Mahidol University

ขอมทรงเครื่อง เถา ฯลฯ ดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

เพลงเขมรละอองค์ เถา (สำเนียงภาษาแขก)

สามชั้น
เมื่อนั้น ท้าวพันธุมทรงฟังแล้วนั่งนิ่ง
ไทยคนนี้มีปัญญากล้าจริงจริง จะละทิ้งช้าไว้ไม่เป็นการ
จึงมีพระราชบัญชา แต่พญาเดโชยอดทหาร
ตัวเรานี้มีบุญญาธิการ ไม่มีใครเปรียบปานแต่เหิมมา

สองชั้น
บัดนี้พระร่วงเมืองละโว้ มีปัญญาอักโขทิ้งใจกล้า
ไม่เกรงซึ่งราชอาชญา ทิ้งไว้ช้าจะทำราคาญใจ
..... ฯลฯ ....."

(พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ 6)

เพลงสำเนียงแขก นิยมใช้บทร้องจากเรื่องอิเหนา เพราะตั้งเดิมของเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมแขกชวา และบางเพลงที่แต่งขึ้นใหม่ ก็จะประพันธ์บทขับร้องมีความหมายเกี่ยวกับภาษาและสำเนียงแขก เช่น เพลงแขกสี่เกลอ เถา แขกอาหวัง เถา แขกเชิญเจ้า เถา แขกกุลิต เถา แขกไทร เถา แขกสาย เถา แขกขาว เถา แขกแดง เถา แขกลพบุรี เถา ฯลฯ ดังตัวอย่างเช่น

เพลงแขกอาหวัง เถา (สำเนียงภาษาแขก)

สามชั้น
ถึงกุฎีที่นางพำนักอยู่ เห็นบานแกลและประตูทับมั่น
พระเที่ยวดูไปรอบขอบคัน ที่นั่นสะอ้านสำราญรมย์

สองชั้น
รุกขชาติดาษดาดาล้อม เป็นเหล่าล้อมศาลาอาศรม
ดอกดวงร่วงลงที่จงกรม กลิ่นกลบตลบลมพัดมา
..... ฯลฯ ....."

(พระราชนิพนธ์ ในรัชกาบที่ 2)

เพลงสำเนียงจีน นิยมใช้บทร้องจากเรื่องสามก๊ก เพราะมีเนื้อหาเกี่ยวกับพงศาวดารจีน เช่น เพลงจีนขิมเล็ก เถา จีนวังหลวง เถา จีนดูดาว เถา

Copyright by Mahidol University

ฯลฯ และมีบางเพลงที่แต่งขึ้นใหม่ โดยให้มีความหมายในเรื่องของชาติจีน เช่น จีนเด็ดดอกไม้ เถา จีนนำเสด็จ เถา จีนนำทัพ เถา อาหนู เถา อาเฮีย เถา ฯลฯ ดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

เพลงจีนขิมเล็ก เถา (สำเนียงภาษาจีน)

สามชั้น ขึ้นบนเหลาแลอร่ามตามอัคคี รัศมีสว่างกระจ่างส่อง
ภาพที่ฉากบักไว้ด้วยไหมทอง โตคะนองหงส์พ้อนมังกรทะยาน
..... ฯลฯ ....."

สองชั้น ที่ระเบียงเรียงแขวนด้วยโคมราย แสงฉายเจิมแอร่มแจ่มจ้า
ตู้กระจกไหลเรียงเลี้ยงปลา ก่อภูผาน้อยน้อยน่าพึงชม
..... ฯลฯ ....."

(มนตรี ตราโมท)

เพลงสำเนียงลาว นิยมใช้บทร้องจากเรื่องพระลอ และพระลอนรลักษณ์ ซึ่งเป็นวรรณคดีบทละครเกี่ยวกับชาวไทยเชื้อสายลาว หรือพื้นที่ภาคเหนือ-อีสาน เช่น เพลงลาวเสี่ยงเทียน เถา ลาวครวญ เถา ลาวสมเด็จ เถา ลาวดำหอม เถา ยวนเคล้า เถา ชมดงเหนือ เถา สาวเวียงเหนือ เถา โสมส่องแสง เถา สร้อยลำปาง เถา ลาวดำเนินทราย เถา ฯลฯ ดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

เพลงลาวเสี่ยงเทียน เถา (สำเนียงภาษาลาว)

สามชั้น ..... ฯลฯ .....

สองชั้น พระกรรณเปรียบเทียบกลีบบุษบง นาสิกทรงวงขอวิเชียรฉาย
ดำเนินเดินทอดระทวยกาย กรกรายคล้อยงวงเอราวัณ
โอษฐ์นางอย่างสีลิ้นจี่จิ้ม งามพริ้มเพราสมคมสัน
เกศาดำระยับขลับเป็นมัน ทนต์นั้นเทียมสีมณีนิล

ชั้นเดียว สองถันสันทัดสัตตบุษย์ พึ่งผุดพ้นท่าชลาสิทธุ์
ขึ้นบังใบใสสดหมดมลทิน ภุมรินยังมิได้ใกล้เคียง

(พระราชนิพนธ์ ในสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ)

Copyright© by Chiang Mai University

เพลงสำเนียงมอญ นิยมใช้บทร้องจากเรื่องที่เกี่ยวกับชนชาติมอญ เช่น ราชาธิราชหรือบทร้องที่แต่งใหม่ก็มีอยู่ด้วย เช่นเพลงมอญรำดาบ เถา มอญอ้อย-อิ่ง เถา มอญดรวญ เถา ยอเร เถา แขกมอญบางขุนพรหม เถา และนางดรวญ เถา ฯลฯ ดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

เพลงมอญอ้อยอิ่ง เถา (สำเนียงภาษามอญ)

สามชั้น อนิจจาจากไปไม่วายหมอง น้ำตานองเหลือจะกลั้นไว้หวั่นไหว
โอ้อกร้อนนอนเดี่ยวเปลี่ยวฤทัย จากไปนานเช่นนี้พี่ไม่เคย
สองชั้น โอ้พุ่มพวงดวงผกามณฑาย้อย กลิ่นเจ้าลอยล่องมานิจจาเอ๋ย
ช่างหอมเหลือหอมเหมือนเนื้อทรามเชย มณฑาเอ๋ยหวาดบังอรเจ้าหล่อนมา
..... ฯลฯ ....."

(พระนิพนธ์ ในกรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม)

เพลงสำเนียงพม่า นิยมใช้บทร้องจากเรื่องราชาธิราช ผู้ชนะสิบทิศ และบทที่แต่งขึ้นใหม่ โดยใช้เค้าโครงเรื่องที่เกี่ยวกับพม่า เช่น เพลงพม่าเห่ เถา พม่าแปลง เถา พม่ากำชับ เถา พม่า เถา ชะเวดากอง เถา พม่ารำ-ขวาน เถา ตะเลงรัญจวน เถา ฯลฯ ดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

เพลงพม่าแปลง เถา (สำเนียงภาษาพม่า)

สามชั้น โอ้พ่อลาวแก่นท้าวของแม่เอ๋ย มิควรเลยมาสูญพ่อทูนหัว
ล่อมเหลี้ยงเลี้ยงถนอมไม่มอมมัว ถึงไร้ผัวลูกอยู่ชื่นชูใจ
สองชั้น จะหาไหนได้เหมือนพ่อเพื่อนยาก หมายจะฝากชีวีเผาผีให้
แม่เปลี่ยวเปล่าเช้าเย็นจะเห็นใคร มาหนีไปอังวะพระนคร
ชั้นเดียว ขอตายตามบุญเหลือพ่อเนื้อน่วม ไปเกิดร่วมวงศ์กันกับขวัญอ่อน
พิไรร่ำโศกาแสนอาวรณ์ สะท้อนถอนทุ่มกายเพียงวายวาง

(หลวงพัฒนพงษ์ภักดี)

Copyright by Mahidol University

เพลงสำเนียงญวนและญี่ปุ่น เป็นบทร้องที่แต่งขึ้นใหม่ให้มีเค้าโครงเรื่องเกี่ยวกับชาติญวนและญี่ปุ่น เช่น เพลงญวนรำพึง เถา ญี่ปุ่นฉะอ้อน เถา ญี่ปุ่น-รัญจวน เถา องเชียงสือ เถา และวัฒนาเวียดนาม ฯลฯ ดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

เพลงญวนรำพึง เถา (สำเนียงภาษาญวน)

สามชั้น แสนวิตกโอ้ว่าอกองเชียงสือ ไฉนหรือเคราะห์กรรมช่างทำเข็ญ
(สร้อย) นี่จะอยู่อย่างไรไม่เล็งเห็น
ต้องพลัดบ้านเมืองมาน่าลำเค็ญ เคยอยู่เย็นเป็นสุขกลับทุกข์ใจ
(สร้อย) จะตายเป็นมิรู้อยู่แห่งใด

สองชั้น ชะรอยกรรมทำไว้แต่บางก่อน จึงเดือนร้อนหนักหนาน่าสงสัย
ดังไปรุมสุมทรวงดวงหทัย จะอยู่ไปเช่นนี้หรือตัวกู
..... ฯลฯ .....)

(นายชนก สาคริก)

เพลงสำเนียงไทย มักใช้บทร้องที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับความเป็นชนชาติไทยแท้ ๆ หลายลักษณะด้วยกัน เช่น ธรรมชาติ สังคม ความรัก ความผิดหวัง สิ่งแวดล้อม บุคคลสำคัญ ฯลฯ เช่น เพลงน้ำลอดใต้ทราย เถา เดือนหงาย-เถา กลางป่า เถา มุล่ง เถา นกจาก เถา กล่อมนารี เถา สีนวล เถา เต่าเห่ เถา เหราเล่นน้ำ เถา ชมแสงจันทร์ เถา ลมพัดชายเขา เถา การะเวก เถา จะเข้ขวางคลอง เถา พญาสี่เสา เถา ถอยหลัง-เข้าคลอง เถา ฯลฯ ดังตัวอย่างบทร้อง เช่น

เพลงสีนวล เถา (สำเนียงภาษาไทย)

สามชั้น โฉมเฉลาแก้มนวลยวนจิต ยามพิศพักตราน่ารับขวัญ
นวลละอองผ่องผุดดุจเพ็ญจันทร์ ผิวนั่นนวลสนิทติดตราตรึง

(นายพูนพิศ อมาตยกุล)

Copyright by Mahidol University

สองชั้น สีนวลชวนชื่นเมื่อยามเช้า รักเจ้าสาวสีนวลหวลคิดถึง
แม้นไม่แลเห็นเจ้าเฝ้าคำนึง อยากให้ถึงวันที่ราสีนวล
..... ฯลฯ ....."

(บทของเก่า)

นอกจากนี้มีเพลงสาเนียงอื่น ๆ ที่เป็นประเภทเพลงเถาอยู่ไม่มากนัก เช่น สาเนียงเงี้ยว เพลงเงี้ยวราลึก สาเนียงฝรั่ง เช่น เพลงฝรั่งราเท้า ฝรั่งกลาย โยสลัม และฝรั่งควง เพลงสาเนียงภาษาตลุง เช่น เทพชาตรี ศรีธรรมราช เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

<u>สรุปผลการวิจัย</u>

การสรุปผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 เรื่องกำเนิดเพลงเถา

ในขณะที่เพลงเถามีกำเนิด และมีการสร้างทำนอง บทร้องขึ้นนั้น เป็นช่วงที่บ้านเมืองอยู่ในความสงบ และเป็นระยะเวลาที่ไม่มีศึกสงคราม ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่สะดวกสะบาย มีความสุขสนุนสนาน บ้านเมืองพัฒนาขึ้นมาก มีความเจริญในด้านต่าง ๆ หลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษามีการพัฒนาเกี่ยวกับบทกลอน ภาษาและวรรณคดีไทยอย่างมาก ประชาชนสมัยโบราณนั้นนิยมอ่านวรรณคดี วรรณคดีจึงแพร่หลายและเป็นที่นิยมอ่านกันมาก ความพร้อมสองประการดังกล่าวอยู่ในราวสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 6 ดังนั้นในรัชกาลนี้ จึงเป็นสมัยที่ประชาชนอ่านวรรณคดีกันมาก มีความซาบซึ้งกับรสของวรรณคดีคนเกิดแรงบันดาลใจ ให้นำวรรณคดีไปใส่ไว้ในทำนองเพลงเถา ซึ่งบทประพันธ์เหล่านี้มีความไพเราะ เป็นพื้นฐานอยู่แล้วมักจะนำมาจากวรรณคดีเรื่องอิเหนา ขุนช้างขุนแผน เป็นส่วนมาก ความพร้อมในความงามจึงเกิดขึ้น ซึ่งตรงกับลักษณของเพลงเถาที่ว่าเป็นงานระดับประณีตที่อาจเทียบบทเพลงคลาสลิค (Classic) ของฝรั่งได้ (พูนพิศ อมาตยกุล: 2537) และเป็นบทเพลงที่ใช้เพื่อการฟังให้เกิดสุนทรียะ เป็นบทเพลงที่จัดเป็นวรรณกรรมทางดนตรีที่วิจิตรพิศดารและไพเราะเหมาะแก่การฟังให้ได้รสต่างๆ ทางดนตรี

ประเด็นที่ 2 ผลการวิเคราะห์ที่มาและความสัมพันธ์ของบทร้อง

ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับที่มา และความสัมพันธ์ของบทร้องกับองค์ประกอบในเพลงเถา สรุปเป็นผลทางสถิติขั้นพื้นฐานที่สำคัญ คือ

ที่มาของบทร้องเพลงเถาพบว่านำมาจากวรรณคดี 30 เรื่อง ได้แก่ เรื่องอิเหนา 32.40% เรื่องขุนช้างขุนแผน 23.00 % เรื่องพระร่วง 8.01%

Copyright by Mahidol University

นอกจากบทร้อง ที่นำมาจากวรรณคดีแล้ว มีบทร้องประเภทอื่น ๆ ที่วิเคราะห์ไว้ ดังนี้ ประเภทบทร้องที่นำมาจากวรรณคดีล้วน ๆ 53.04 % ประเภทบทร้องที่แต่งขึ้นเพื่อขับร้องโดยเฉพาะ 24.39 % ประเภทบทร้องของเก่าผสมกับบทร้องแต่งใหม่ 5.17 %

ส่วนบทร้องประเภทอื่น ๆ ปรากฏผลการวิเคราะห์ที่น้อยมาก จึงไม่ได้นำมาแสดงไว้ แต่สามารถดูได้จากบทที่ 5 ในตารางการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์รูปแบบทางฉันทลักษณ์นั้น พบว่านิยมใช้บทขับร้องเป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ 97.78 % ประเภทโคลง กาพย์ และร้อยแก้วเป็นจำนวนเปอร์เซ็นที่น้อยมาก

นอกจากผลการวิเคราะห์เป็นตัวเลขและเปอร์เซ็นแล้ว จะได้แสดงผลของความสัมพันธ์ต่าง ๆ ดังนี้

ความไม่สอดคล้องสัมพันธ์ระหว่าง บทร้องกับองค์ประกอบในเพลงเถา ซึ่งนำมาวิเคราะห์ที่ค้นพบ คือ

บทร้องกับชื่อเพลง และการสื่อความหมายไม่มีความสัมพันธ์กันอยู่ประมาณ 54.00 %

เกี่ยวกับบทร้องกับจังหวะและลีลาอารมณ์ พบว่ามีบทร้องเพลงเถาอยู่หลายเพลงที่ไม่มีความหมายสอดคล้องสัมพันธ์กันในส่วนนี้เช่น เพลงแขกโอดเถา เพลงทะเลบ้า เถา เป็นต้น

ความสอดคล้องสัมพันธ์ระหว่างบทร้องกับองค์ประกอบของเพลงเถาที่ได้ศึกษาวิเคราะห์แล้วพบว่า ชื่อเพลงกับบทร้องในยุคหลัง ๆ จากรัชกาลที่ 7 ถึงรัชกาลที่ 9 จนกระทั่งปัจจุบันมีความสัมพันธ์กันดี เพราะมักเป็นเพลงที่คิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ทั้งทางร้อง และทางบรรเลง เป็นบทร้องที่เกิดมาจากการแต่งใหม่ โดยมากผู้แต่งพยายามที่จะให้มีความหมายสอดคล้องสัมพันธ์กับชื่อเพลง เพราะบุคคลในยุคนี้มีการศึกษาดีขึ้น จึงมีแนวคิดที่จะประดิษฐ์บทเพลงขึ้น เพื่อความสอดคล้องสัมพันธ์กันทั้งทำนอง และบทร้องที่ไพเราะ อันเป็นเหตุให้บทเพลงวิ่งไปสู่จุดศูนย์กลางของความงาม และความหมายที่ไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นการใช้บทร้องในยุคนี้ จึงไม่ใช่บทที่นำมาจากวรรณคดีไทย แต่เป็นบทร้องที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ เพื่อใช้ขับร้องโดยเฉพาะ เช่น เพลงนกเขาขะแม เถาและ

Copyright by Mahidol University

เพลงกบเต้น เถา เป็นต้น

ประเด็นที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐานสามารถแสดงสาระสำคัญที่ค้นพบได้จากการวิจัยครั้ง คือ

สมมติฐานที่ 1 กำหนดไว้ว่า ค่านิยมในการคัดเลือกบทร้องเพลงเถาในยุคต่าง ๆ จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา สภาวะเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ผลการวิเคราะห์ ปรากฏว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ จากการศึกษาพบว่าการคัดเลือกบทร้องหรือบทประพันธ์ เพื่อนำมาบรรจุในทำนองเพลงทางขับร้องของเพลงเถานั้นในสมัยต้น ๆ หรือเพลงเถายุคแรก ๆ จะใช้บทร้องจากวรรณคดีไทย เพราะผู้แต่งเพลงมีการศึกษาน้อย โดยเฉพาะในเรื่องของการประพันธ์บทร้อยกรอง นอกจากนี้คนที่แต่งเพลงเถาที่มีความไพเราะทั้งทางเครื่อง และทางร้องมีอยู่ไม่กี่คน เพราะต้องมีความรู้ประสบการณ์ในเพลงเรื่องด้วย (อุดม อรุณรัตน์, สัมภาษณ์) เมื่อต่อมาในยุคหลัง ๆ ราวสมัยรัชกาลที่ 7 ลงมาถึงรัชกาลที่ 9 นี้ มีบทร้องที่แต่งขึ้นเอง โดยผู้แต่งเพลงเถาแต่ละคนต่างก็มีประสบการณ์ และรู้จักปรับปรุงบทเพลงกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของดนตรีให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน บทของเก่าจึงใช้น้อยลง เมื่อสังคมปรับเปลี่ยนไป บทร้องของใหม่จึงเกิดขึ้นตามกาลเวลา และสภาพความเป็นอยู่ของสังคมด้วย และคำประพันธ์ที่นิยมใช้เป็นบทร้อง คือ กลอนสุภาพ ซึ่งมีอยู่มากที่สุด

สมมติฐานที่ 2 กำหนดไว้ว่า บทร้องเพลงเถามักไม่มีความหมายตรงกับชื่อเพลง และไม่สอดคล้องกับอารมณ์เพลง มีบางส่วนเท่านั้นที่ชื่อบทร้องลีลาจังหวะและอารมณ์ของเพลงจะสอดคล้องสัมพันธ์กัน

ผลการวิเคราะห์ ปรากฏว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้จากการศึกษาพบว่าเพลงเถาส่วนมาก จะมีชื่อไม่ตรงความหมายของบทร้อง ซึ่งมีอยู่ประมาณ 54.05 % ดังที่ยกตัวอย่างชื่อเพลงไว้ในบทร้องที่ 5 เช่น เพลงที่มีชื่อว่าหกบท เถา แขกต่อยหม้อ เถา จีนลั่นถัน เถา และชมแสงจันทร์ เถา เป็นต้น ความหมายของบทร้องไม่สอดคล้องกับชื่อเพลง และอารมณ์เพลงด้วย

© Copyright by Mahidol University

ก็มีอยู่หลายเพลง เช่น เพลงแขกลพบุรี เถา ครอบจักรวาล เถา ปลาทอง เถา และเขมรโพธิสัตว์ เถา เป็นต้น

สมมติฐานที่ 3 ตั้งไว้ว่า เพลงเถาหนึ่งเพลงใช้บทร้องได้หลายบท และบทร้องหนึ่งบทก็สามารถใช้ขับร้องได้หลายเพลง

ผลการวิเคราะห์ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ เพลงเถาประมาณ 120 เพลง ที่มีบทร้องหลายบทซึ่งนำมาขับร้องในทำนองเพลงเดียวกัน ทั้งนี้มีมากที่สุด คือ จำนวน 6 บทร้อง ส่วนเพลง 2 บทร้องนั้นเป็นกลุ่มที่มีมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ จำนวนของบทร้องที่ค้นพบ คือมีตั้งแต่ 2 บทร้อง จนถึง 6 บทร้อง ดังนั้นในการวิเคราะห์ศึกษา เรื่องเพลงเถาครั้งนี้ได้พบว่า ผู้แต่งเพลงมีอิสระในการเลือกบทประพันธ์ เพื่อใช้ขับร้องได้ตามทางเพลงของคนที่ประพันธ์ขึ้นจาก ความรู้ ความสามารถ และเป็นการแสดงเอกลักษณ์ของครูผู้ประพันธ์เพลงเถาแต่ละทางด้วย

ประเด็นที่ 4 ค่านิยมในอดีตและการสืบทอด

เพลงเถาจัดเป็นเพลงสำหรับผู้ที่มีความรู้ ความสามารถเป็นเพลงที่รับใช้สังคมขั้นสูง เช่น สังคมของคนชาววัง หรือถ้าจะเป็นชาวบ้าน ก็มักมีการศึกษาและมีความสนิทสนมกับชาววัง เพลงเถาจึงเกิดขึ้นมาจากฝีมือของครูอาจารย์ที่มีความรู้หรือเป็นบุคคลชั้นสูงของสังคมไทย จึงเป็นค่านิยมของคนชั้นสูง การแต่งเพลงเถาขึ้นนั้นต้องใช้ความรู้ที่แตกฉาน พร้อมทั้งด้านวรรณศิลป์ คีตศิลป์และดุริยางคศิลป์นำมารวมกัน ในแง่ของผู้ฟังจะต้องมีเวลาในการฟังเพลงอย่างพินิจพิจารณา ทั้งต้องสามารถแยกแยะรายละเอียดในห่วงทำนองลีลา การใช้เสียงผสมผสานของเครื่องดนตรีในแต่ละชนิด และสามารถติดตามสำนวนกลอนได้ จึงจะรู้ซึ้งถึงสุนทรียะของเพลงเถา เพราะฉะนั้นในสมัยแรกเริ่มที่มีเพลงเถา คือ สมัยรัชกาลที่ 5 ผู้ที่มีความรู้หรือมีสติปัญญา มีการศึกษา เช่น คนในระดับชาวบ้าน ตามวัดและบ้าน จะไม่มีโอกาสได้เรียนรู้และสัมผัสกับเพลงเถาเลย คงมีการสืบทอดกันในสังคมของคนเมืองหรือชาววังเท่านั้น จนถึงสมัยรัชกาลที่ 6 ตอนปลาย ผู้ที่มีความรู้ระดับชาวบ้านได้พยายามเข้าไปอยู่ในกลุ่มของชาววังและได้พยายามศึกษาเล่าเรียน จึงรู้ซึ้งถึงเพลงเถาได้

Copyright by Mahidol University

มากขึ้น เกิดการเดินทางเข้าสู่วัง เพื่อให้ได้เรียนรู้เพลงเถา เช่น การเดินทางมาฝากตัวกับครูในวัง เช่น ฝากตัวกับครูหลวงประดิษฐ์ไพเราะ ที่วังบูรพา ฝากตัวกับครูจางวางทั่ว ที่วังบางขุนพรหม เป็นต้น ส่วนนักดนตรีที่มีฝีมือจะมาจากชาวบ้านที่เจ้านายหรือพระราชวงศ์ของวังต่าง ๆ นำไปอุปการะอยู่ในวงดนตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลที่ 7 เพลงเถาจะอยู่ในกลุ่มของคนชั้นสูง นิยมและสืบทอดกันในสังคมที่แคบไม่แพร่หลายไปสู่ ชนชั้นธรรมดาระดับชาวบ้าน เป็นการสืบทอดในวงจำกัดไม่มีสื่อกระจายเสียง และไม่มีการสอนให้รู้วิชาการแต่งเพลงเถา เพลงเถาจึงนิยมเฉพาะในเขตภาคกลางเท่านั้น

ค่านิยมอีกอย่างหนึ่งของเพลงเถา คือเมื่อผู้สร้างเพลงมีความรู้มากขึ้น จึงเกิดแนวคิดแต่งเพลงเถาแข่งขันกัน ตามมาด้วยการประกวดและทายปัญหากัน มีการแข่งดีแข่งเด่นกัน จึงเกิดการประชันวงดนตรีขึ้น เป็นเหตุให้เกิดเพลงเถาขึ้นหลายทาง บทร้องจึงมีความหลากหลาย ซึ่งนับเป็นพัฒนาการของวงการดนตรีไทย และวรรณกรรมดนตรีอีกแบบหนึ่ง

<u>อภิปรายผล</u>

ผลจากการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายได้ 3 ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 สุนทรียะของเพลงเถา

สุนทรียะของเพลงเถาเกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการ

1.1 รสแห่งทำนอง ทำนองเพลงเถาเป็นเพลงที่ได้จัดเรียงไว้อย่างเป็นระเบียบ คือ จากอัตราจังหวะสามชั้น ซึ่งถือเป็นทำนองหรือบทเพลงที่มีความละเอียดที่สุดแล้วลดหลั่นลงมาในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นอัตราจังหวะสองชั้นที่เริ่มง่ายขึ้น และพังต่อไปจนถึงขั้นสุดท้ายซึ่งง่ายที่สุด คือ อัตราจังหวะชั้นเดียว นับว่าเป็นการรวมกลุ่มบทเพลงที่มีลีลาต่าง ๆ ลักษณะไว้ในบทเพลงเดียวกัน การพังเพลงเถาจะรู้สึกว่ามีการท้าทายที่ชวนให้ติดตาม (ดูโน้ตเพลงประกอบได้ในภาคผนวก)

Copyright by Mahidol University

1.2 รสแห่งบทร้อง บทร้องเพลงเถามีรสของกวีนิพนธ์อยู่แล้วในตัวและในความหมาย เมื่อบทร้องถูกนำมาให้ใช้ขับร้องกับทำนองที่ไพเราผู้ขับร้องก็จะประดิษฐ์ให้เกิดลีลาอันสอดคล้องกับทำนอง มีการใส่คำเอื้อน การแบางวรรคตอน การเน้นในกระแสเสียง ฯลฯ ลงบนบทร้องนั้น ความงามของบทร้องก็ส่งผลออกมาชัดเจน เป็นที่ต้องใจผู้ฟังซึ่งหมายถึงสุนทรียะ (ดูโน้ตเพลงประกอบได้ในภาคผนวก)

1.3 รสจากความหมายและอารมณ์ของเพลงเถา ผู้ฟังเพลงเถาจะต้องมีความตั้งใจและมีประสบการณ์ในการฟังมาก่อน จึงจะสื่อความหมายให้เข้าใจได้ ซึ่งยากกว่าวรรณกรรมดนตรีชนิดอื่น ๆ ผู้ฟังต้องอาศัยพื้นฐานทางดนตรี และวัฒนธรรมไทยมาประกอบการฟัง และการพิจารณาความหมายโดยการตีความ จึงจะเข้าใจซาบซึ้งถึงบทเพลง ผู้ฟังจะเข้าใจแตกฉานในบทเพลงได้นั้นต้องฟังซ้ำ ๆ หลายครั้ง และต้องมีพื้นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีและคีตศิลป์ไทย ต้องรู้ถึงรูปแบบและคีตลักษณ์ของเพลงเถา รู้จักถึงทำนองเพลงแต่ละทางที่มีอยู่หลากหลาย ต้องจำและสามารถร้องตามได้จนเห็นความแตกต่างของบทเพลงในแต่ละครู แต่ละบ้าน แต่ละคนที่รู้จักแล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน จะเกิดความชื่นชมและรู้สึกว่าตัวเองเข้าถึงเพลงเหล่านั้นเป็นอย่างดี กล่าวโดยรวม คือ ต้องนำรสของเพลงเถา 3 ประการนี้มารวมกัน แล้วถ่ายทอดไปให้ซึมซาบประทับใจของผู้ฟัง จึงจะเกิดสุนทรียะอย่างครบครันได้

ประเด็นที่ 2 ความยากที่จะเข้าถึง ซึ่งสุนทรียะแห่งการฟังเพลงเถา

พื้นฐานของความเข้าใจถึงเนื้อหาของเพลงเถานั้น ต้องมีความคุ้นเคย โดยการได้ฟังบ่อย ๆ และต้องเข้าใจถึงเนื้อหาสาระของทำนองเพลงและบทร้อง แม้โอกาสของการฟังเพลงเถา จะลดลงเพราะหาฟังได้ยากต่างจากสมัยโบราณ แต่ในช่วงรัชกาลที่ 8 ถึงรัชกาลปัจจุบัน ก็มีสื่อที่อำนวยความสะดวกให้แสวงหามาฟังได้ ซึ่งยุคนี้ผู้ฟังจะต้องมีความตั้งใจและสนใจอย่างแท้จริง เพราะโอกาสในการฟังลดลงกว่าเดิม เนื่องจากสื่อมวลชนมักจะนำดนตรีและบทเพลงสมัยใหม่มาเสนอมากกว่า ความคุ้นเคยกับเพลงเถาไม่มีในคน

Copyright by Mahidol University

ปัจจุบัน เพราะการใช้สื่อในการนำเสนอเพลงเถามีน้อย เพลงเถาจึงเป็นเพลงของคนที่มีอายุมาก ๆ ที่เคยมีประสบการณ์มาก่อนเท่านั้น ประชาชนในกลุ่มวัยรุ่นไม่สนใจฟัง เพราะเป็นวรรณกรรมดนตรีที่ซาบซึ้งถึงสุนทรียะได้ยาก เป็นบทเพลงที่มีโครงสร้างและคิดลักษณ์วิจิตรพิศดารมาก ต้องใช้เวลามากกว่าจะเรียนรู้ถึงครั้นชื่นชม เพราะฉะนั้นการฟังเพลงเถาในปัจจุบันนี้ต้องขึ้นอยู่กับการหมั่นฟังและต้องแสวงหาด้วยตนเอง ซึ่งควรจะมีผู้แนะนำให้รู้จักวิธีฟังด้วย ดังนั้นจึงต้องมีการศึกษาแนะนำเรื่องของเพลงเถาโดยตรง

ประเด็นที่ 3 การเปลี่ยนแปลงของบทบาทหน้าที่ของเพลงเถาจากอดีตถึงปัจจุบัน

หน้าที่ในการแต่งเพลงเถาสมัยแรก ๆ คือแต่งเพื่อการบำเรอบุคคลชั้นสูง คือ เจ้านายและขุนนาง ซึ่งต่อมาบุคคลเหล่านี้ได้ลดบทบาทลงในสังคมไทย อย่างไรก็ดีหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 ก็ยังมีการแต่งเพลงเถาอยู่บ้าง เหตุเพราะมีนักดนตรีที่ยังมีใจรักอยู่หลายคนเช่น งาน หรือบทเพลงของหลวงประดิษฐ์ไพเราะ ยุคหลัง ๆ การแต่งเพลงเถาเกิดขึ้นมากในช่วงรัชกาลที่ 6 รัชกาลที่ 7 และรัชกาลที่ 8 ตอนต้นหลังจากนั้นแล้วก็ค่อยลดลงจนกระทั่งรัฐส่งเสริมให้มีการประดิษฐ์บทเพลงขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลปัจจุบัน หลังจาก พ.ศ. 2510 มานี้มีการจัดให้ประกาศแข่งขันกัน เพลงเถาจึงเฟื่องฟูขึ้นอีก โดยมีหน่วยงานที่ส่งเสริมการแต่งเพลงเถาใหม่ ๆ เช่น ธนาคารกสิกรไทย จัดประกวดในโครงการพิณทอง บริษัทสุราไทย เช่น แสงโสม สุราทิพย์ มีการสนับสนุนในด้านงบประมาณ และรางวัลต่าง ๆ และยังมีหน่วยงานอื่น ๆ อีก ที่เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์เพลงไทยดนตรีไทยมิให้สูญสลายไป จึงได้ฟื้นฟูเพลงเถาขึ้น

ในด้านการใช้งาน เพลงเถาลดบทบาทในการใช้งานลงมากโอกาสที่จะใช้บรรเลงขับร้องมีน้อย สื่อมวลชน ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ก็มีการนำเสนอในรายการต่าง ๆ น้อยลงไปตามลำดับเพราะอิทธิพลของเพลงไทยสากล และดนตรีตะวันตกแพร่กระจายมาก ดังนั้นเพลงเถา จึงมีโอกาสบรรเลงขับร้องน้อยลงเพราะงานต่าง ๆ ที่เคยใช้ดนตรีไทยถูกปรับเปลี่ยนค่านิยมไปเป็นเพลงยอดนิยมสมัยใหม่

Copyright by Mahidol University

ค่านิยมปัจจุบันคนที่รู้จักและเลือกฟังเพลงเถา คือ คนที่อายุค่อนข้างมาก หรือผู้สูงอายุเท่านั้น ถ้าจะเป็นบุคคลที่อายุน้อยก็มีเฉพาะในกลุ่มของนักดนตรีและนักร้องหรือผู้ที่เป็นฝ่ายบฏิบัติ สาเหตุที่เพลงเถาไม่ได้รับความนิยมอีกอย่างก็คือ ความรู้ และความสามารถของผู้แต่งเพลงเถาในปัจจุบัน เทียบเท่าคนในอดีตไม่ได้ (อุดม อรุณรัตน์, สัมภาษณ์) ส่วนฝายของผู้ฟังเป็นกลุ่มชนวัยสูงอายุและสำหรับกลุ่มของวัยรุ่นแล้ว จะห่างไกลจากเพลงเถามากที่สุด เพราะเขาเหล่านั้น ได้เรียนรู้และรับฟังน้อยมาก จนไม่รู้จักบทเพลงประเภทนี้ เพลงเถาจึงมีบทบาทน้อยที่สุดสำหรับคนรุ่นใหม่ ที่จัดอยู่ในกลุ่มของวัยรุ่นทั้งชายและหญิง

ดังนั้น การสืบทอดและการส่งเสริมให้เพลงเถามีบทบาทอยู่ในสังคมไทย ตลอดจนการเพิ่มค่านิยมของคนไทยต่อเพลงเถา เพลงเถาเป็นที่รู้จักและนิยมเฉพาะแวดวงของนักดนตรี นักร้องเพลงไทยเท่านั้น ผู้ที่เล่นเพลงเถาได้จึงจะนิยมฟังเพลงเถา ส่วนประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนไทยมักไม่รู้จักและไม่คิดจะเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าประเภทเพลงเถา นอกจากนั้นวรรณคดีไทยก็ลดบทบาทลง ซึ่งถ้านำมาขับร้องให้ฟังแล้วไม่มีการแนะนำบทขับร้องประจำเพลงแต่ละบทให้รู้ที่มา ผู้ฟังรุ่นใหม่ ๆ มักจะไม่รู้จักผู้แต่งและที่มาของบทร้องเพลงเถา แต่ละเพลงที่นำมาขับร้องและบรรเลงนั้น เพราะในปัจจุบันนี้มีการเรียน การสอนวรรณคดี และความนิยมอ่านวรรณคดี อย่างคนโบราณลดน้อยลงกว่าเดิม

<u>ข้อเสนอแนะ</u>

ผู้วิจัยเสนอแนะในเรื่องของเพลงเถาอยู่ 2 ประการ คือ

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาเพลงเถา ซึ่งมีอยู่หลายข้อ ดังนี้

1.1 การแต่งเพลงเถานั้น ควรแต่งใหม่หมดทั้งเพลง โดยไม่ยึดเพลงเดิมมาเป็นต้นแบบ เพราะจะทำให้องค์ประกอบของเพลงเถา เช่น ทำนอง ลีลาอารมณ์ จังหวะ บทร้อง และชื่อเพลง มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างสนิทสนมง่ายต่อการฟังให้เข้าใจของผู้ฟังทุกระดับ

Copyright by Mahidol University

1.2 ควรมีการสอนให้รู้จักคุณค่าของเพลงเถา เช่น ส่งเสริมแนะนำให้รู้จัก และมีรสนิยมในการฟังเพลงเถา โดยเฉพาะเยาวชนไทยรุ่นใหม่

1.3 ควรเปิดโอกาสให้มีการแสดงความสามารถทางดนตรี ทั้งด้านการประพันธ์การขับร้อง การบรรเลง และจัดให้มีการประกวดแข่งขันกันแต่งเพลงเถาทุกระดับ

1.4 ควรมีการอนุรักษ์เพลงเถา ของเก่าเก็บไว้ด้วยการถ่ายทอดให้ศิษย์รุ่นใหม่อย่างจริงจังหรือเก็บบันทึกไว้ในห้องสมุดดนตรี และมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่บทเพลงต่าง ๆ ได้แพร่หลายทั่วไปด้วย

1.5 กำหนดเนื้อหาเรื่องเพลงเถา ไว้ในหลักสูตรการเรียน การสอนวิชาดนตรี ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา จนถึงระดับสูงขึ้นอุดมศึกษาปริญญาตรี-โท-เอก

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยเพิ่มเติม เรื่องของเพลงเถาในแง่มุมต่าง ๆ

2.1 วิเคราะห์ทำนองเพลงทางขับร้องและบรรเลง

2.2 ศึกษาวิจัยเรื่องความแตกต่างระหว่างยุคสมัยของเพลงเถา

2.3 ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมของเพลงเถาในเยาวชนไทย

2.4 วิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ทำให้เพลงเถา ไม่แพร่หลายไปสู่ประชาชนเท่าที่ควร คือ ได้รับความนิยมน้อย

2.5 ศึกษาวิเคราะห์เพลงเถา ของคีตกวีที่มีผลงานดีเด่น เช่น หลวงประดิษฐ์ไพเราะ พระยาเสนาะดุริยางค์ ครูมนตรี ตราโมท และครูบุญยงค์ เกตุคง เป็นต้น

2.6 วิเคราะห์เปรียบเทียบเพลงเถาที่มีหลายทาง เช่นทางหลวงประดิษฐ์ไพเราะ กับทางจางวางทั่ว พาทยโกศล เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

บรรณานุกรม

กำชัย ทองหล่อ. หลักภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บำรุงสาส์น, 2530.

กตัญญู ชูชื่น. ประวัติวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษร, 2527.

เกษตรศาสตร์, ชมรมดนตรีไทยมหาวิทยาลัย. ไหว้ครู. กรุงเทพมหานคร: วรวุฒิการพิมพ์, 2524.

เขียน ศุขสายชล. ชีวประวัติและผลงานของครูเขียน ศุขสายชล. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพบพิธการพิมพ์, 2527.

ขจร ปานะนนท์. ประมวลบทร้องเพลงไทย. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเกษม,

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. ที่ระลึกประกวดการบรรเลงดนตรีไทยเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติชนะเลิศแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2529.

คณะคุรุศาสตร์จุฬาลงกรณ์, มหาวิทยาลัย. ลมไม่รู้โรยชีวิตดนตรีปีที่ 72 ฉลองอายุครูจำเนียร ศรีไทยพันธุ์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสยามสปอร์ตซินดิเคต จำกัด, 2535.

เจริญ แรงเพ็ชร. "ประวัติและบทร้องเพลงไทย." ในที่ระลึกงานพระราชทานเพลงศพนายเจริญ แรงเพ็ชร. หน้า 50-65. นครปฐม: ม.ป.ท., 2522.

จันทนา พิจิตรคุรุการ. เพลงไทยสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เกษม, 2525.

จำรูญ หอมระรื่น. "วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของพร ภิรมย์." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ-มหาสารคาม, 2531.

Copyright by Mahidol University

จันทิมา พรหมโชติกุล. " วิเคราะห์บทละครร้องของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันพงศ์." วิทยานิพนธ์บริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2528.

จินตนา ดำรงค์เลิศ. วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

เจริญชัย ชนไพโรจน์. เครื่องสายไทยและบทขับร้องเพลงไทย. มหาสารคาม: เอกสารทางวิชาการ วิทยาลัยวิชาการศึกษามหาสารคาม ฉบับที่ 5, 2512.

เฉลิม บัวทั่ง. "ประวัติชีวิตและผลงาน." ในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายเฉลิม บัวทั่ง. หน้า 41-91. กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติ้งเฮ้า, 2527.

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. แบบเรียนการประพันธ์ ท.041. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญพันธ์, 2519.

ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์. "วิเคราะห์ทางฆ้องเพลงสาธุการ." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2534.

———————— การวิเคราะห์โครงสร้างเพลงเถาจากทำนองลูกฆ้องของเพลง ซึ่งกำกับด้วยหน้าทับปรบไก่. ม.ป.ท., 2531.

———————— สังคีตนิยม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ม.ป.ป.

———————— สารานุกรมเพลงไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว, มปป.

ดวงจิตร จิตรพงศ์, หม่อมเจ้า. ชุมนุมบทละครและบทร้อง พระราชนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, 2514.

ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา. "บทดอกสร้อยสวรรค์ครั้งกรุงเก่า." ในอนุสรณ์งานกฐินพระราชทาน ณ วัดโพธินิมิตร. หน้า 3-4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

Copyright by Mahidol University

ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา. ตำนานมโหรีปี่พาทย์. กรุงเทพมหานคร: โสภณพิพัฒน์การพิมพ์, 2473.

_____ พระอภัยมณี. พระนคร: โรงพิมพ์-เจริญธรรม, 2513.

ดวงเนตร ดุริยพันธ์. สัมภาษณ์. 20 ธันวาคม 2537.

ทองต่อ กล้วยไม้. "สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชูปถัมราชาแห่งศิลปวัฒนธรรมไทย." ในดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 20. หน้า 13. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. ดนตรีไทย โครงสร้าง อภิธานศัพท์และสาระสังเขป. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ, 2522.

นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยา. บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, 2506.

นัฐพงศ์ โสวัตร. สัมภาษณ์. 1 มกราคม 2538.

นักแต่งเพลงแห่งประเทศไทย, สมาคม. วันรำลึกถึงศาสตราจารย์พระเจน-ดุริยางค์. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภาการพิมพ์, 2526.

_____ การบรรเลงบทเพลงเชิดชูนักดนตรีไทย ครั้งที่ 1-5. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภาการพิมพ์, 2526-2529.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง. วิเคราะห์วรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2517.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ. ร้อยกรองชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์, 2528.

_____ "เพลงกล่อมเด็ก." ในอนุสรณ์งานฌาปนกิจศพนายเสถียร ศิริภัทร และ ด.ช.นพดล ศิริภัทร. หน้า 1-96. มปท, 2517.

เปลื้อง ณ นคร. ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา. นครหลวงกรุงเทพ-ธนบุรี: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2515.

Copyright by Mahidol University

ประชิต ขาประเสริฐ. สัมภาษณ์. 14 กันยายน 2536.

บัญญา รุ่งเรือง. ประวัติการดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

ปรานี วงษ์เทศ. "การศึกษาดนตรีไทยในแง่มานุษยวิทยา." โบราณคดี. ม.ป.ป., 2516.

ปิ๊บ คงลายทอง. สัมภาษณ์. 22 ธันวาคม 2535.

พูนพิศ อมาตยกุล. ดนตรีวิจักษ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รักษ์สิปป์, 2529.

_____ และคณะ. นามานุกรมศิลปินเพลงไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. สถาบันไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รักษ์สิปป์, 2532.

_____ ดนตรีและนาฏศิลป์กับเศรษฐกิจและสังคมสยาม. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2535.

_____ สยามสังคีต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว, 2524.

_____ สัมภาษณ์. 10 กุมภาพันธ์ 2534 และ 7 ธันวาคม 2537.

พิทักษ์ จรรย์นาฏย์. สัมภาษณ์. 28 พฤศจิกายน 2534 และ 16 ธันวาคม 2537.

พลกุล หอมยก. การบันทึกโน้ตเพลงไทย. เอกสารประกอบการสอนวิชาการบันทึกโน้ตเพลงไทย ภาควิชาดนตรี วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2535.

ไพศาล วงษ์ศิริ. "การศึกษาวิเคราะห์เรื่องเสภาเรียนรู้การสอนวรรณคดีไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

ไพเราะ จรรย์นาฏย์. สัมภาษณ์. 24 ธันวาคม 2537.

พินิจ ฉายสุวรรณ. สัมภาษณ์. 17 กันยายน 2537 และ 16 มีนาคม 2538.

Copyright by Mahidol University

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. บทละครนอก. พระนคร: โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา, 2513.

มนตรี ตราโมท และ วิเชียร กุลตัณฑ์. ฟังและเข้าใจเพลงไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยเขษม, 2523.

———————— ศัพท์สังคีต. กรมศิลปากร, 2510

———————— โสมส่องแสง ชีวิตดนตรีไทยของมนตรี ตราโมท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว, 2527.

———————— "เพลงสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี." ในดนตรีไทยมัธยมศึกษา ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วีรธรรม, 2535.

ราชบัณฑิตสถาน. สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมจำกัด, 2536.

ลักขณา สุขสุวรรณ. วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2521.

เลื่อน สุนทรวาทิน. สัมภาษณ์. 26 มกราคม 2538.

วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม. ดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, 2532.

วราวุธ สุมาวงศ์. "เรามาทำความรู้จักเพลงเถาของไทยกันเถิด." ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 20. หน้า 127-128. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์, พ.ต. "เพลงไทยไขวรรณคดีไทย." ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 20. หน้า 129-134. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

วิชา ทรวงแสวง. เพลงเรือบ้านสายทอง. ม.ป.ท., 2534.

วิมลมาศ สามเสน. สัมภาษณ์. 18 กรกฎาคม 2536.

ว.ศ.ประสานมิตร, ชมรมดนตรีไทย. วันชุมนุมดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 6. พระนคร: จันทรานุกูลการพิมพ์, 2515.

Copyright by Mahidol University

ศิลปากร, กรม. โน้ตเพลงไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2514.

———— บทละครเรื่องอิเหนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2514.

———— บทละครเรื่องเงาะป่า. ธนบุรี: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2512.

———— บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพร่พิทยา, 2513.

———— บทละครเรื่องรามเกียรติ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพร่พิทยา, 2516.

———— บทละครเรื่องพระลอ. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2515.

———— ชุมนุมพระลอ. ม.ป.ท., 2508.

———— บทละครเรื่องศกุนตลา. ธนบุรี: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2512.

———— วรรณคดีเจ้าพระยาพระคลัง (หน). นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2515.

———— บทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชนจำกัด, 2530.

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. "ดนตรีและนาฏศิลป์ของชาววัดชาววัง." ในดนตรีและนาฏศิลป์กับเศรษฐกิจและสังคม. หน้า 28-29. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว, 2535.

ศึกษานิเทศก์,หน่วย กรมการฝึกหัดครู. ศิลปของการดนตรีและละครและความรู้ทั่วไปในการดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา - พระสุเมรุ, 2513.

ศิริรัตนบุษบง, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า และ พูนพิศ อมาตยกุล. ทูลกระหม่อมบริพัตรกับการดนตรี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จันทวานิช, 2524.

Copyright by Mahidol University

เสถียร ดวงจันทร์ทิพย์. "บุญยงค์เกตุคง." ในศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ หน้า 7-336. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2535.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.

สมภพ ภิรมย์, น.อ. ดนตรีไทยและชื่อเพลงไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรรัตน์การพิมพ์, 2522.

สงัด ภูเขาทอง. การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว, 2532.

_____ สัมภาษณ์. 19 สิงหาคม 2537.

สวัสดิการและสังคม, สำนัก. สังคีตไหว้ครูดนตรีไทยกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิฆเณศ, 2530.

สุกรี เจริญสุข. "ความรู้บางอย่างของดนตรีไทยที่ยังไม่ค่อยจะเปิดเผย." ในดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 21. หน้า 39-41. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร, 2532.

_____ "แนววิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกับเพลงลูกทุ่ง." ในดวลเพลงกลางทุ่ง. หน้า 77. กรุงเทพมหานคร: ไพศาลศิลป์การพิมพ์, 2532.

สุดจิต ดุริยประณีต. สัมภาษณ์. 15 มกราคม 2538.

สุดารัตน์ ชาญเลขา. สัมภาษณ์. 25 มกราคม 2538.

สุรชัย เครือประดับ. "ขับลำบรรเลงเป็นเพลงเถา." ในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์อุปการ คุณอาภรณ์ กฤษณามะระ. หน้า 2-13. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์-พิฆเณศร์, 2516.

สงบศึก ธรรมวิหาร. "แนวคิดของมนตรี ตราโมท ในการอนุรักษ์และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

Copyright by Mahidol University

เสริม ศาลิคุปต์. "เพลงไทยเดิม." ในที่ระลึกงานคล้ายวันเกิดนายเสริม ศาลิคุปต์. หน้า 15-53. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเขษม, 2521.

สาราญ เกิดผล. "พาทยรัตน์." ในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายสังเวียน เกิดผล. หน้า 42-74. กรุงเทพมหานคร: รักสิบป์การพิมพ์, 2532.

———————— สัมภาษณ์. 12 กุมภาพันธ์ 2536 และ 17 มกราคม 2537.

หลวงประดิษฐ์ไพเราะ, มูลนิธิ. ประชุมผลงานเพลงของหลวงประดิษฐ์ไพเราะ. กรุงเทพมหานคร: บัวหลวงการพิมพ์, 2524.

อมรา กล่ำเจริญ. สุนทรียะนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2526.

เอนก นาวิกมูล. "สารานุกรมเพลงพื้นบ้านภาคกลาง." ในที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ นางทองอยู่ รักษาพล. หน้า 15-90. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิฆเณศร์, 2528.

———————— เพลงนอกศตวรรษ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2527.

อานนท์ อาภาภิรมย์. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, 2518.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. หลักภาษาไทย. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2511.

อุทัย แก้วละเอียด. สัมภาษณ์. 16 มีนาคม 2538.

อุดมรัตน์ จิรชัยประวิทย์. "การขับร้องเพลงไทยที่ไพเราะ." ในดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 20. หน้า 43-44. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

อุดม อรุณรัตน์. ทฤษฎีเพลงเถา. นครปฐม: สำนักงานอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527.

———————— ดุริยางคดนตรีในพระพุทธศาสนา. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ม.ป.ป.

Copyright by Mahidol University

อุดม อรุณรัตน์. สัมภาษณ์. 1 มีนาคม 2538.

องค์การค้าคุรุสภา. บทละครเรื่องอิเหนา เล่ม 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510.

———————— บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2533.

———————— บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2532.

อุทิศ นาคสวัสดิ์. ทฤษฎีและปฏิบัติดนตรีไทย ภาค 1 ว่าด้วยหลักและทฤษฎีดนตรีไทย ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ศิริวิทย์การพิมพ์, 2530.

———————— "48 ปีของข้าพเจ้าและบทความบางเรื่อง." ในอนุสรณ์งานพระราชทางเพลิงศพ ศจ.ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์. หน้า 30-40. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2536.

Morton David. "Thailand." inThe New Grove Dietionary of Music and Musicions. London: edited by stanley Sadie, 1980.

———————— The Traditional Instrumental Music of Thailand, PH.D., Thesis. London: University of Califoraia, 1964. Photocopied

Copyright by Mahidol University

ภาคผนวก

Copyright by Mahidol University

บทร้องเพลงเถา

เพลงกระต่ายชมเดือน เถา

สามชั้น

จันทร์ตรงทรงกลดบนรถรัตน์ งามแฉล้มแจ่มจรัสรัศมี
ช่างสวยสดหมดเมฆไม่ราคี ทั้งแสงสีสุกสว่างกระจ่างตา
ยิ่งชมก็ยิ่งเพลินเจริญจิต ยิ่งพินิจยิ่งอร่ามงามหนักหนา
แล้วหวนจิตคิดถึงแก้วกัลยา พระจันทราหรือจะเปรียบไม่เทียบทัน

สองชั้น

อันพักตร์น้องผ่องนวลวิไลล้ำ ทั้งดมขำเปล่งฉวีพร้อมศรีสรรพ์
ในโลกหาเปรียบไม่เทียบทัน ดวงพระจันทร์หรือจะสู้คู่ชีวี

ชั้นเดียว

พระจันทร์งามหรือก็ดำกระต่ายแต้ม ไม่แฉล้มเหมือนมิ่งมารศรี
ช่างน่าเชยน่าสงวนนวลกายี ขวัญเนตรพี่น่าประโลมยิ่งโฉมจันทร์

(บทของเก่า)

เพลงกระต่ายเต้น เถา

สามชั้น

กระต่ายเต้นชมจันทร์ในวันเพ็ญ ทอแสงเด่นทั่วนภาเวหาหาว
จับปุยเมฆแสงงามอร่ามพราว สุกสกาวทั่วนภาช่างน่าชม
พระพายชายพัดมารวยรื่น หอมสดชื่นกลิ่นผกาน่าสุกสม
เสียงจิ้งหรีดหวีดเว้าเคล้าสายลม เคลิ้มอารมณ์ชมชื่นไม่จืดจาง

สองชั้น

สงสารแต่กระต่ายที่หมายจันทร์ ได้แต่ฝันเพ้อหาจนฟ้าสาง
ชะเง้อมองจันทราตาไม่วาง ได้ชมพลางก็ยังชื่นฤดีดวง
แม้ว่าสุดเอื้อมเอื้อมไม่ถึง ก็ยังดึงโดยชมอารมณ์หวง
เหมือนต้นข้าวคอยฝนจนสิ้นรวง ฝนไม่ร่วงข้าวก็คอยจนหงอยตาย

ชั้นเดียว

เกิดเป็นคนอย่าดิ้นรนให้สูงนัก
ให้รู้จักทำเป็นขั้นขวัญไม่หาย
แม้ข้ามขั้นอุกอาจมักพลาดตาย อย่าให้วายเพราะดิ้นรนจนเกินควร

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงกัมพุช เถา

สามชั้น

บัดนั้น ทหารขอมสั่นหัวแล้วแสร้งว่า
ตัวเราก็มีเมตตา ทั้งวาจาท่านตอบก็ชอบกล
จะกดขี่ข่มเหงคะเนงร้าย เครื่องทำลายภักดีไม่มีผล
พวกท่านก็คนเราก็คน เมื่อยามจนก็ต้องคิดจิตปรานี

สองชั้น

แต่อัตราวารีที่ส่งเข็ม ยี่สิบเล่มเกวียนใหญ่จึงได้ที่
ตัวเราเข้ามาในครานี้ เกวียนมีมาสิบเล่มด้วยกัน
ไฉนจะสามารถบรรทุกหมด ตามกำหนดอัตราที่เคยนั่น
ใจเราสงสารพวกท่านครัน แต่สุดที่จรผ่อนผันตามใจ

(พระร่วงละครอนรำ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

ชั้นเดียว

พระร่วงคิดดูก็เห็นท่า จะเอาเปรียบเสนาผู้นี้ได้
ถ้าสำเร็จเสร็จสมดังใจ เขาไซร้จะต้องยอมตาม

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

เพลงกัลยาเยี่ยมห้อง เถา

สามชั้น

ครั้นถึงจึงลงจากวอ เสด็จขึ้นบนหอข้างหน้า
สงัดเงียบเสียงคนจำนรรจา ประหลาดจิตคิดน่าอัศจรรย์

สองชั้น

จึงเสด็จเข้าห้องรูจี เห็นระเด่นมนตรีโศกศัลย์
ก้มกราบบาทมูลทูลถามพลัน พระทรงธรรม์โศกาอยู่ว่าไร

ชั้นเดียว

ฤาโรคายายีพระพี่เจ้า จึงโศกเศร้าทุกข์ทนหม่นไหม้
จงตรัสเล่าชี้แจงให้แจ้งใจ น้องจะได้พยาบาลพระทรงฤทธิ์

(อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงการะเวกใหญ่ เถา

สามชั้น

มองเห็นนกลอยกว้างอยู่กลางเมฆ การะเวกบินวนบนเวหา
กลางอากาศมิได้ขาดสักเวลา แอบพฤกษาสุมทุมพุ่มไพร

Copyright by Mahidol University

สองชั้น นกเอ๋ยนกการะเวกช่างเอกแท้ ชอบอยู่แต่เวหาศอากาศใส
อยากจะเลี้ยงเอาไว้ชมให้สมใจ หาไฉนจะได้ลงมาดิน
ชั้นเดียว โอ้เจ้านกการะเวกเอกบักษี จงปรานีตอบบ้างดังฉวิล
เจ้าอยู่บนเวหาข้าอยู่ดิน สุดจะจินตนาใคร่มาไว้ชม ฯ

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

เพลงการะเวกเล็ก เถา

สามชั้น การะเวกโผผินบินร่อน อยู่ในกลางอัมพรเวหน
ลอยละลิบอยู่ในทิพย์โพยมบน เหลือจะยลแลไปสุดสายตา
สองชั้น เข้าแฝงกายอยู่ในสายวลาหก น้อยหรือนกการะเวกเอกหนักหนา
เข้าแอบแฝงอยู่ในแสงพระจันทรา อยู่ฟากฟ้ามิได้จรลงนอนรัง
ชั้นเดียว ศศิธรจรแจ่มกระจ่างจับ ก็แลลับหายไปไม่มีหวัง
แสนวิตกอกเราเฝ้าระวัง เฝ้าแต่ตั้งตาแลชะแง้คอย ฯ

(บทของเก่า)

เพลงกาเรียนทอง เถา

สามชั้น เหลือบเห็นกวางขาดาขลับ งามสรรพสะพรั่งดังเลขา
งามเขาเป็นกิ่งกาญจนา งามตานิลรัตน์รูจี
สองชั้น คอโก่ง เป็นวง ราวกวาด รูปสะอาด ราวนาง สาอางศรี
เหลียวหน้ามาดูภูมี งามดั่งนารีชาเลืองอาย
ชั้นเดียว ยามวิ่ง วิ่งเร็วดังลมส่ง ตัดตรง ทุ่งพลัน ผันผาย
ปิ่นกษัตริย์ เร่งรัดพรรณราย กระทั่งถึงชายไพรวัล

(ศกุนตลา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 6)

Copyright by Mahidol University

เพลงกวางทอง เถา

สามชั้น เมื่อนั้น องค์พระหิริวงศ์ทรงศักดิ์
จึงมีวาจากับพระลักษมณ์ น้องรักจงเฝ้านางสีดา
ตัวพี่จะรีบสกัดทาง ตามกวางเข้าในไพรพฤกษา
อยู่ที่นี่กว่าพี่จะกลับมา น้องยาอย่าอาวรณ์ร้อนฤทัย
สองชั้น ว่าพลางทางหยิบศรทอง ลงจากศาลาที่อาศัย
วิ่งลัดตัดตรงเข้าพงไพร เลี้ยวไล่ตามทางกวางทอง
ชั้นเดียว ครั้งถึงที่ลำธารก็พานพบ แลประสพเห็นกวางย่างย่อง
เล็มหญ้าท่าทางกวางมอง พระจ้องศรทรงตรงไป

(รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงกลางพนา เถา

สามชั้น โอ้คืนนี้ หฤทัย แสนสุดเศร้า
สุดจะเหงา เปลี่ยวใจ ให้ผวา
มองดูดาว เพ็ญจันทร์ ดวงดารา
ในวิญญา ระทม ตรมดวงใจ
สองชั้น รัตติกร เคลื่อนคล้อย ลอยสว่าง
สุดอ้างว้าง ดวงจิต มิสดใส
อยู่เดียวดาย กลางป่า พนาลัย
ชั้นเดียว วิหกไพร ร่อนร้อง ก้องอรัญ
พยัคฆา หวั่นใจ ไม่สุขสันต์
ทั้งหนาวใจ หนาวกาย สุดจาบัล
ดวงชีวัน เกือบม้วย มรณา

(บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)

Copyright by Mahidol University

เพลงกราวแขกเงาะ เถา

สามชั้น

ไปเถิดไปพวกเราไปไปปราบปราบ เราพยายามรบรันเพื่อขับไล่
แม้ผู้ใดลอยหน้ามาขมเหง ไม่ยำเกรงเราไซร้ได้เห็นดี
เราพร้อมยอมพลีอุทิศชีวิตถวาย แม้ตัวจะตายเราพร้อมยอมสู้ตาย
เกิดก่อเป็นกายต้องตายทุกคน ตายร้ายก็หนตายดีก็หนึ่งครั้ง
เราตายมีหวังเกียรติประวัติปรากฏ ทุก ๆ หยาดหยดเลือดเนื้อเพื่อชาติไทย
เดินเถิดเดินพวกเราเดินมุ่งไป เรารวมใจรวมรักสามัคคี
รักใคร ๆ ไว้มี ๆ รัก ๆ เพียง ๆ ชีวีก็ตัดสลัดได้

สองชั้น

พวกเราเหวยวันนี้สนุกวา เกรียวกราวฉาวฉ่าเฮฮาอยู่สนั่น
ยิ่งยวดกวดขันเกณฑ์กันเข้ากองทัพ แต่งตัวเสร็จสรรพยกทัพไปต่อต้าน
ผู้ใดรุกรานจับได้ให้มัดมา เพื่อนเราเอ๋ยเพื่อนเอ๋ยเพื่อนอย่าช้า
เสียงเฮเสียงฮาเริงร่าอยู่คนอง เต้นรำลำพองคนองคณานึก
อาสาสู้ศึกหาญฮึกอยู่เกรียวกราว

ชั้นเดียว

พวกเราทั้งผองมาร้องเพลงกราว กองหน้าแหลนหลาวเดินก้าวเหยาะเหยาะ
พวกเราแขกเงาะเหมาะเจาะกลอนกาพย์ กองหลังหอกดาบวับวาวแกว่งไกว
ปีกขวาหน้าไม้ปีกซ้ายเกาทัณฑ์ พวกเรามาร่วมจิตไม่คิดคร้ามครั่น
ถึงแม้ชีวีจะมรณา เราเดินรุดหน้ามิได้ไหวหวั่น
ต้องกอดคอกันประจันไพรี

(นายจำเนียร ศรีไทยพันธ์ แต่ง สามชั้นและชั้นเดียว สองชั้น บทของเก่า)

เพลงกราวรำฉอ เถา (สำนวนเดิม)

บทร้องที่ 1

สามชั้น

1. ขอท่านผู้ชอบดนตรีจงมีสุข นิราศภัยไกลทุกข์ทุกสิ่งสรรพ์
2. หวังสิ่งใดได้สมอารมณ์พลัน เกษมสันต์ทุกทิวาราตรีกาล

สองชั้น

1. อายุไขไม่น้อยกว่าร้อยปี มีวรรณะผ่องศรีพละหาญ
2. ลาภไหลมาเนืองนองดังท้องธาร เกียรติตระการคู่ฟ้าธาตรี

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว 1. ไปทิศใดให้มีแต่คนรัก อุปสรรคทั้งหลายจงพ่ายหนี
2. เจริญด้วยคุณธรรมจารี ประสบศรีสุขสวัสดิ์พิพัฒน์เทอญ

(หลวงประดิษฐ์ไพเราะ"ศร ศิลปบรรเลง" ประพันธ์คำร้อง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น รอนรอนอ่อนแสงสุริยา ใกล้เวลาเหลี่ยมลับรัศมี
กาลกำหนดหมดบรรเลงเพลงดนตรี ก็ถึงที่สิ้นสุดดุจสุริยา
สองชั้น โอกาสหน้าจะมาพบประสบใหม่ เพื่อกล่อมใจให้ท่านได้หรรษา
บัดนี้ต้องจำพรากจำจากลา ก่อนจะคลาดคลาดจากขอฝากพร
ชั้นเดียว ขอเทพไทได้ขจัดพิบัติทุกข์ ส่งเสริมสุขภิญโญสโมสร
สิ่งประสงค์จงประสบสถาวร เกียรติขจรเจิดจรัสเจริญเทอญ

เพลงเกสรสำอางค์ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น 1. ลำดวนดอกออกดกตกอยู่เต็ม ยี่เข่งเข็มสารภียี่โถ
2. รสสุคนธ์ปนมะลิผลิดอกโต ดอกส้มโอกลิ่นกล้าน่าดม
สองชั้น 1. มะลิวัลย์พันกิ่งมณฑาเทศ แก้วเกดดอกตกอยู่ถม
2. บนเนินเขาล้วนเหล่าลั่นทม ดอกสุกรมยมโดยโชยรส
ชั้นเดียว 1. พิกุลบุญนาคมากมี ตามทางหว่างวิถีสีขาวสด
2. ชมพลางทางเร่งเลี้ยวลด เลียบตามบรรพตเชิงคีรี

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น 1. เกสรดอกไม้ให้กลิ่นหอม ผึ้งได้ดอมดมชมชื่นหนอ
ผึ้งบางตัวมัวภิรมย์ชมเกินพอ เผ้าพนอจนดอกหุบอุบตัวไว้
2. เมื่อแสงทองส่องฟ้าเวลารุ่ง จึงได้มุ่งกลับหลังคืนรังใหญ่
แม้กระนั้นก็ไม่เข็ดเล็ดลอดไป หมายจะได้เคล้าเกสรสุมาลา

Copyright by Mahidol University

สองชั้น 1. แต่สีสรรสันฐานของดอกไม้ ก็ยิ่งใหญ่ไม่แพ้กลิ่นบุหงา
ถึงดอกหอมรวยรื่นชื่นอุรา ก็น้อยค่าถ้าไม่งามหนอทรามเชย
2. ถ้ากลีบก้านสันฐานบานน่ารัก ทั้งสีสรรงามนักละเจ้าเอ๋ย
ย่อมมีคนหมายปองมองไม่เงย ใครจะเลยละไว้ทำไมกัน
ชั้นเดียว 1. เหมือนสตรีงามสรรพไปทุกสิ่ง มารยาทสมหญิงทุกสิ่งสรรพ์
ทั้งการบ้านการเรือนสาระพัน เก่งทั้งนั้นน่าชมสมใจจริง
2. เป็นเช่นนี้เหมือนมาลีที่มีค่า ใครก็สิบเสาะหาแม่น้องหญิง
ดุจเกสรสำอางค์ไซร้ใครไม่ติง แม่งามยิ่งผู้ใดไม่เทียมเอย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงเกี่ยวเหม็ง เถา

สามชั้น ฝ่ายองค์ท้าวจีนตั๋งนั้นผังเพชร ไม่งามเจ็ดคงกระพันพันไม่ไหว
ทั้งสองมือถือทุรันน้ำมันไฟ ฟาดผู้ใดไฟพิษติดเต็มกาย
ควบอาชามาทรงเข้ายงยุทธ สิ้นสมุทรต่อตี ไม่หนีหน่าย
สองชั้น ชิงทุรันมาฟาดปราดประกาย เป็นเพลิงร้ายพราวทั่วทั้งตัวตน
สินสมุทรหยุดลูบยิ่งวูบวาบ เป็นเปลวปราบแปลบเส้นขน
ติดแขนขา ผ้าเสื้อ จนเหลือทน เหมือนเพลิงลนล้มซบสลบไป
ชั้นเดียว ท้าวทมิฬจีนตั๋งขึ้นหลังม้า พอสุดสาครถึงทะลึ่งไป
กระโจมจับกลับพลาดมันฟาดไฟ ถูกกายไหม้ ชวนซบสลบลง
มันขึ้นเท้า ท้าทายเหวยนายพัน จงเร่งรีบแก้ความตามประสงค์

(พระอภัยมณี ของสุนทรภู่)

เพลงกล่อมนารี เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น พระแย้มยิ้มพริ้มเพราเย้าหยอก สัพยอกยียวนสรวลสม
พักตร์เจ้าเศร้าสลดอดบรรทม พี่จะกล่อมเอวกลอมให้นิทรา

Copyright by Mahidol University

สองชั้น สายสมรนอนเถิดพี่จะกล่อม เจ้างามจริงพริ้งพร้อมดังเลขา
นวลละอองผ่องพักตร์โสภา ดังจันทราทรงกลดหมดมลทิน
ชั้นเดียว งามเนตรดังเนตรมฤคมาศ งามขนงวงวาดดังคันศิลป์
อรชรอ้อนแอ้นดังกินริน หวังถวิลไม่เว้นวายเอย

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงกันแสงสวาท เถา

สามชั้น โอ้ว่าความรักเป็นหลักโลก มีทั้งโศกทั้งทุกข์ทั้งสุขสันต์
จะมีจนอย่างไรใจผูกผัน ยังสำคัญในเสน่ห์ประเพณี
รักเป็นมนต์ดลให้เห็นความเป็นชาติ พันเป็นทาสอยู่เป็นไทยในศักดิ์ศรี
เป็นโอสถอย่างเอกเสกชีวี ไม่เลือกชั้นชั่วดีมีหรือจน
สองชั้น ตัวพี่ยังอาลัยในสวาท เห็นแก่ชาติปล่อยใจจะไร้ผล
ราพึงถึงถิ่นเกิดกำเนิดตน ห่วงทุกคนบนพื้นแผ่นดินไทย
หากม้วหลงระเริงเพลิงราคะ แล้วใครจะกู้ชาติบ้านเมืองให้
ปานฉะนี้พวกพ้องพี่น้องไทย จะยากเย็นเข็ญใจอย่างไรกัน
ชั้นเดียว ควรแบ่งรักหักใจให้แก่ชาติ พร้อมตั้งสัตย์ด้วยปรารถนามั่น
สลัดรักออกจากตัวชั่วนิรันดร์ เพื่อเผ่าพันธุ์ไทยทั่วทุกตัวตน

(นายพินิจ ฉายสุวรรณ แต่ง)

เพลงกล่อมพญา เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เจ้าสายสุดที่รักพี่ แม้นได้เหมือนฉะนี้นะน้องเอ๋ย
จะถนอมเนื้อนวลไว้ชวนเชย ไม่มีเลยที่จะร้างแรมรัก
สองชั้น ของพี่มีแล้วมาหายไป เจ็บใจพี่เพียงอกหัก
มาพบโฉมฉายละม้ายนัก พี่รักเจ้าดังดวงตา

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว เมื่อนั้น อุฬากรรณกะหมั่นวิยาหยา
พังบันหวีขับจับวิญญา คิดถึงเชษฐายิ่งอาลัย

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงกล่อมพญา เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น ชื่นชีวิตพิศวาท เชิญไสยาศน์อิงเขนยที่เคยหนุน
จะแนบข้างเคียงหมอนอ่อนละมุน เอื้ออุ่นเคล้าคลอพนอนอน
สองชั้น จะขับกล่อมจอมใจให้สุขสม รื่นรมย์ด้วยสำเนียงเสียงออดอ้อน
หลับเสียเถิดพี่อย่าอาวรณ์ จงฟังกลอนกล่อมจิตให้นิทรา
ชั้นเดียว ไหว้วอนเทวาอารักษ์ จงพิทักษ์ขวัญหทัยให้หรรษา
พังน้องร้องเพลงกล่อมพญา จนกว่าพี่จะหลับไปกับทรวง

(นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล ประพันธ์)

เพลงกบเต้น เถา

สามชั้น 1. กบเต้นเห็นว่ามีบาลีกล่าว นัยเรื่องราวธรรมบทปรากฏขาน
2. พระโพธิสัตว์เกิดเป็นกบอยู่ริมธาร สีเขียวแลตระการกว่ากบใด
1. ในที่มีปลามากหลากชนิด เข้าลอบติดเหนื่อยนิ่งไม่ติงไหว
2. งูปลาหาอาหารเลื้อยผ่านไป ก็เข้าในลอบหวังตั้งใจกิน
สองชั้น 1. เหล่ามัจฉาสามัคคีรี่เข้าสู้ ช่วยกัดงูจนเป็นแผลแดดิ้น
2. จวบกบเขียวเต้นเร้นหากิน ประจักษ์สิ้นเหตุการณ์ประมาณมี
1. กบเต้นโดดขึ้นลอบแล้วหมอบดู งูก็กู่เรียกช่วยกันขมันขมี
2. ว่าปลากลุ้มรุมกันเอาเอกี จงช่วยทีตัดสินกระบิลความ
ชั้นเดียว 1. กบเขียวยินงูเพรียกเรียกให้ช่วย จึงตอบด้วยบัณฑิตคำซ้ำสาม
2. ว่าชอบแล้วชาติพาลสันดานทราม ต้องแพ้ความกลมเกลียวจริงเจียวเอย

Copyright by Mahidol University

เพลงกาสรวลสุรางค์ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เห็นเวหาฟ้าขาวดาวจวนดับ

(สร้อย) หอมเอยหอมหวน ลำดวนดอกแก้วพิกุลกรอง

ไม่เหมือนกลิ่นมณฑาทอง ของสงวนเอย

ลีลาศลับลอยล่วงตามดวงแข

แสงทองรองเรืองชำเลืองแล งามเหมือนแพรสีทับทิมริมอัมพร

สองชั้น นิจจาเอ๋ยเคยเล่นจะเว้นแล้ว

(สร้อย) หงส์เอยหงส์ทอง เจ้าก็บินลอยล่องอยู่บนฟ้า

หมายจะชมเหมรา ยาใจเอย

จะคลาดแคล้วเคลื่อนคลายสายสมร

ชะรอยกรรมจำพรากต้องจากจร ทินกรเตือนแล้วนะแก้วตา

(สักวาของเก่า แปลงจากบทสักวา ครั้งรัชกาลที่ 4)

ชั้นเดียว ธรรมรงค์วงนี้เป็นประจักษ์

(สร้อย) ดอกเอ๋ยดอกสวาท <u>หัวใจจะขาดเสียแล้วนี่เอย</u>[1]

ในความรักที่พี่มอบขนิษฐา

<u>สไบทิพย์มอบวางต่างพักตรา</u>[2] ได้เวลาแล้วหนอขอลาเอย

(นางจันทนา พิจิตรดุรุการ แต่ง)

[1] บางทีใช้ว่า หัวใจจะขาดเสียเมื่อลากันเอย

[2] บางทีใช้ว่า ขอไว้เพียงสไบบางต่างพักตรา

บทร้องที่ 2

สามชั้น 1. สงสารองค์นงนุชสุดสวาท แรมนิราศวังจันทร์บรรจถรณ์

อยู่ในวังดังพระศศิธร ดารากรแวดล้อมอยู่พร้อมเพรียง

2. เคยพังซับเพลงขานกังวานวาท เคล้าพิณพาทย์พังเพราะเสนาะเสียง-

มโหรีปี่แก้วแจ้วจำเรียง ส่งสำเนียงลำนำหุ่มสำนวน

Copyright by Mahidol University

สองชั้น 1. มานอนในไพรพนมต้องลมเร้า พังลมเบ่าใบไม้อาลัยหวน
2. พังต่างเพลงกล่อมไพรใจรัญจวน ยิ่งกาสรวลสุรางค์กลางพนา
ชั้นเดียว 1. เช้าก็ชมฝูงหงษ์ลงร่อนร้อง เยี่ยมหุบห้องปล่องเปลงเหวดูหา
2. ค่ำก็ชมหมู่ดาวพราวนภา ยามนิทราสุดระงับหลับเนตรลง

เพลงเก้าทัพ เถา

สามชั้น ครั้นล่วงสมัยกรุงธนต้นรัตนโกสินทร์ พม่าหมิ่นน้ำใจไทยทั้งผอง
เจ้าปดุงยกทัพนับร้อยกอง หวังครอบครองอาณาจักรเป็นหลักชัย
แบ่งกองทัพออกเป็นเก้าเข้าห้าด่าน มีทหารนับแสนอสงไขย
หวังขยี้พวกพ้องพี่น้องไทย จึงยกทัพอันเกรียงไกรตอนเปลี่ยนกรุง
สองชั้น สมเด็จพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก อุบโลกน์แม่ทัพรับรบพุ่ง
ด่านเจดีย์สามองค์ทรงปรับปรุง วางแผนปราบเจ้าปดุงโดยแยบยล
สั่งเจ้าพระยาสุรสีห์ผู้แกล้วกล้า คุมทหารสามหมื่นห้าเข้าไพรสณฑ์
สวรรคโลกเมืองด่านทางด้านบน หลวงอนุรักษ์คุมพลเข้าต่อตี
ชั้นเดียว พระยาธรรมกับพระยายมราช จัดขบวนล้วนฉลาดบาทวิถี
มุ่งเข้าสู่ยุทธภูมิราชบุรี เพื่อกวาดล้างโยธีให้บรรลัย
ด้วยเดชะพระปรีชาสามารถ มีอุบายชาญฉลาดหาเทียบได้
พม่าหลงกลศึกกษัตริย์ไทย จึงแตกทัพกลับไปเมืองเตลง

(นายนิคม รักขุมแก้ว แต่ง)

เพลงกรุงศรีอยุธยารำลึก เถา

สามชั้น ปฐมรัชชัตติยะ ณ กรุงศรี อยุธยาธานีศรีสยาม
คือพระเจ้าอู่ทองก้องพระนาม ประชุมพราหมณ์พร้อมเพรียงสร้างเวียงชัย
ณ ลาเนาเข้าท่านองหนองโสน เป็นเดโชภูมิประดิษฐ์สถิตย์ได้
ขุดดินถมเชิงเทินรายเนินไป พบสังข์ใสมงคลขาวราวน้ำนม
สองชั้น เริ่มกลบบาทว์สุมเพลิงเถกิงเดช เสริมเสวตฉัตติยะเป็นปฐม

Copyright by Mahidol University

นามรามาธิบดีศรีอุดม เป็นฉัตรร่มครองราษฎร์พาชาติงาม
วันที่สามเมษายนคนไทยซึ้ง พ.ศ.หนึ่งพันแปดร้อยเก้าสิบสาม
สถาปนาพระนิเวศน์ทั่วเขตคาม ชาติอร่ามราษฎร์รุ่งเรืองเมืองรื่นรมย์
ชั้นเดียว ตรงเดือนห้าปีบาลโอฬารล้ำ ขึ้นหกค่ำวันศุกร์สิ้นทุกข์ถม
เกิดกรุงศรีอยุธยาน่านิยม ธัญญาอุดมมั่งคั่งพันธุ์นั้นมากมี
คำโบราณขานไขผากไว้ว่า อยุธยาธานินทร์ไม่สิ้นศรี
อยุธยาไม่อับจนซึ่งคนดี เป็นถิ่นที่กำเนิดชั้นปัญญาชน

(บุญสม มีสมวงศ์ แต่ง)

เพลงกระบี่ลีลา เถา

สามชั้น จึงตรัสสั่งกำแหงหนุมาน เร่งดำริตริการแก้ไข
ก่อนรุ่งรางส่างแสงอโณทัย ให้ได้สังกรณีตรีชวา
สองชั้น อันอยู่ยอดสัตภัณฑ์บรรพต ปรากฏจรดห้วงเวหา
ขอให้ขุนกระบี่ลีลา กลับมาให้ทันทินกร
ชั้นเดียว แม้นแจ้งแสงสีระวีวรรณ ไม่ทันกลับจากสิงขร
พระลักษณ์อนุชาจะม้วยมรณ์ จงรีบบทจรให้ทันกาล

(นายเล็ก ทีฆะกุล แต่ง)

เพลงการะเวกตัวผู้ตัวเมีย เถา

สามชั้น 1. มาถึงกรงนกขุนทองอยู่ทั้งคู่ นกโนรีแขวนอยู่บนเตียงตั้ง
นกเอ๋ยส่งเสียงเสนาะดัง พังชื่นเชยชมอารมณ์นาง
2. ขุนช้างเรียกว่าแม่วันทอง สาริกาเจ้าก็ร้องอย่างนั้นบ้าง
แต่นี้เช้าเย็นจะเว้นวาง ครวญพลางทางตามขุนแผนมา
สองชั้น 1. ถึงกลางนอกชานละลานจิต ตลึงคิดลังเลดูเคหา
2. แล้วชำเลืองเยื้องย่างถึงอ่างปลา ชะโงกหน้ามือช้อนมาชมชู
ชั้นเดียว 1. กลมกลมสมอย่างตะละนั้น บ้างว่ายหันเหวี่ยงหางกระทั่งหู
2. ถึงกระถางต้นไม้ชายตาดู เป็นคู่คู่ชูช่ออรชร

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

Copyright by Mahidol University

เพลงขว้างดาบ เถา

สามชั้น บัดนั้น นครอินทร์ยิ้มเยาะหัวเราะให้
กราบถวายบังคมพระภูวนัย ในทันใดนั่งตรงหย่งกายา
สองชั้น ไขว่มือสอดลอดลงตรงไหล่นั้น ชักดาบสั้นแกว่งกรายทั้งซ้ายขวา
นั่งดำรงทรงกายชายหางตา ทำท่างทีเจื้องว่าเป็นน่าผัน
ชั้นเดียว เมื่อนั้น จอมกษัตริย์ตกพระทัยไหวหวั่น
แลขุนนางที่นั่งอยู่ทั้งนั้น ต่างตะลึงอึ้งอั้นพรั่นใจ

(บทละครเรื่องราชาธิราช หลวงพัฒนพงษ์ภักดี(ทิม สุขยางค์))

เพลงเชนง เถา

สามชั้น 1. อันความรักก็ประจักษ์แก่ใจเจ้า แต่นงเยาว์ไม่เมตตาจึงว่าขาน
2. ชะล่าใจเพราะได้เห็นเหตุบันดาล ให้เจ้าพานพบเคราะห์เฉพาะเป็น
สองชั้น 1. ชะรอยฤทธิ์นางไม้ไพรพฤกษา แปลงเป็นงูจู่มามิให้เห็น
2. ไม่ทำร้ายหมายพิฆาตมาดล้ำเด็ญ จะชี้เช่นพอให้รู้ว่าคู่นาง
ชั้นเดียว 1. เพราะฉะนี้พี่จึงกล้าว่าเต็มปาก จะขอฝากรักน้อยอย่าหมองหมาง
2. เจ้าจงใคร่ครวญคิดอย่าจิตจาง พี่ขอวางชีพไว้ในกัลยา

(บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

เพลงเขมรกำพอ เถา

สามชั้น อย่าเห็นแก่ตัวม้วพะวง ลุ่มหลงริษยาไม่ควรที่
อย่าต่างคนต่างแข่งกันแย่งดี อย่าให้ช่องไพรีที่มุ่งร้าย
แม้นเราริษยากันและกัน ไม่ช้าพลันจะพากันฉิบหาย
ระวังการยุยงส่งร้าย นั่นแหละเครื่องทำลายสามัคคี
คณะใดศัตรูผู้ฉลาด หมายมาตรทำลายให้เร็วรี่
ก็ยุแยกให้แตกสามัคคี เช่นกษัตริย์ลิจฉวีวงศ์โบราณ

Copyright by Mahidol University

สองชั้น พราหมณ์ผู้เดียวรับใช้ไปยุแหย่ สาระแนยุแยกให้แตกฉาน
จนเวลาศัตรูจู่ไปราญ มัวแก่ยังกันเสียการเสียนคร
ฉะนั้นไซร้ขอไทยจงร่วมรัก จงร่วมสมัครสโมสร
เอาไว้เผื่อเมื่อมีไพรีรอน จะได้สู้ศัสกรด้วยเต็มแรง
ไทยรวมกำลังตั้งมั่น จะสามารถป้องกันขันแข็ง
ถึงแม้ว่าศัตรูผู้มีแรง มายุทธแย้งก็จะปราศไป
ชั้นเดียว ขอแต่เพียงไทยเราอย่าผลาญญาติ ร่วมชาติร่วมจิตเป็นข้อใหญ่
ไทยอย่ามุ่งร้ายทำลายไทย จงพร้อมใจพร้อมกำลังระวังเมือง
ให้นานาภาษาเขานิยม ชมเกียรติยศฟูเฟื่อง
ช่วยกันบำรุงความรุ่งเรือง ให้ชื่อไทยกระเดื่องทั่วโลกา
ช่วยกันเต็มใจใฝ่ผดุง บำรุงทั้งชาติศาสนา
ให้อยู่จนสิ้นดินฟ้า วัฒนาเถิดไทยไชโย

(บทละครเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงเขมรเชียว เถา

สามชั้น ต้องจากทิพยสถานพิมานเมศ มาสู่เขตเขาเชิงเนินสิงขร
(สร้อย) ผะโอนเนยยูจะบำดัดเดียงมอเน้อนี้ นิจจาเอ๋ยเอกาอนาทร
(สร้อย) ผะโอนเนยยูจะบำดัดเดียงมอเน้อนี้ ไม่มีเพื่อนอัปสรสาวสุรางค์
สองชั้น ถ้าอยู่ด้วยจะได้เห็นกันเป็นสอง ควรหรือนิ่มน้องมาหมองหมาง
(สร้อย) จะมาจ๊ะ จะขอถามสักคำอย่างอำพราง
(สร้อย) จะมาจ๊ะ ซึ่งโทษนางทำผิดติดพัน
ชั้นเดียว พระอิศวรสาปไว้อย่างไรเล่า นงเยาว์จะได้ไปสวรรค์
จงแจ้งความตามจริงทุกสิ่งอัน จะได้ช่วยแก้กันให้พ้นภัย

(รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1)

Copyright by Mahidol University

เพลงเขมรไทรโยค เถา

บทร้องที่ 1

สี่ชั้น บรรยายความตามไท้เสด็จยาตร ยังไทรโยคประพาสพนาสณฑ์

(น้องเอย เจ้าไม่เคยเห็น)

ไม้ไล่หลายพันธุ์คละขึ้นปะปน ที่ชายชลเขาชะโงกเป็นโกรกธาร

น้ำพุพุ่งซ่าไหลฉ่ำฉาดฉาน เห็นตระการมันไหลจ้อกโครมโครม

มันดังจ้อกจ้อก จ้อกจ้อกโครมโครม

สามชั้น น้ำใสไหลจนดูหมู่มัศยา กี่เหล่าหลายว่ายมาก็เห็นโฉม

ยินปักษาซ้องเสียงเพียงประโคม เมื่อยามเย็นพยับโพยมร้องเรียกรัง

เสียงนกยูงทองมันร้องโด่งดัง หูเราพังมันดังกระโตึงห่ง

มันดังก้อกก้อก ก้อกก้อกกระโตึงห่ง

(พระราชนิพนธ์ในสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

สองชั้น เสด็จไพรไทรโยคยลประพาส ระดาดาษพฤกษานานาสี

(น้องเอย เจ้าไม่เคยเห็น)

เขาชะงุ้มโงกเงื้อมเหลื่อมลดหลั่น อยู่ริมที่ซ่องธารชานศิลา

น้ำพุพุ่งโพน ไหลโจนแผ่นผา

เห็นเหมาะตา ไหลมาคั่กคั่ก คั่กคั่กกระเซ็น

(จันทนา พิจิตรคุรุการ ประพันธ์คำร้อง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น บรรยายความตามไท้เสด็จยาตร ยังไทรโยกประพาสพนาสณฑ์

น้องเอยเจ้าไม่เคยเห็น

ไม้ไล่หลายพรรณคละขึ้นปะปน ที่ชายชลเขาชะโงกเป็นโตรกธาร

น้ำพุพุ่งซ่า ไหลมาฉาดฉาน

เห็นตระการ มันไหลจ็อกโครม-จ็อกโครม

มันไหลจ็อกจ็อก จ็อกจ็อกโครมโครม

Copyright by Mahidol University

สองชั้น น้ำใสไหลจนดูหมู่มัสยา กี่เหล่าหลายว่ายมาก็เห็นโฉม
น้องเอยเจ้าไม่เคยเห็น
ยินปักษาซ้องเสียงเพียงประโคม เมื่อยามเย็นพยับโพยมร้องเรียกรัง
เสียงนกยูงทอง มันร้องโด่งดัง
หูเราฟัง มันดังกระโต้งฮง
มันดังก็อกก็อก ก็อกก็อกกระโต้งฮง

(บทนิพนธ์ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

ชั้นเดียว จันทรจรแจ่มสว่างหล้า จงช่วยพาเสียงพิณให้อ่อนหวาน
เจ้าไม่เคยเห็น
ช่วยพาเราผู้เศร้าใจให้เบิกบาน ช่วยพาราตรีกาลให้เพริศพราย
เสียงขับใดปาน ประสานเครื่องสาย
ซาบไม่วาย เพราะซาบจับใจ
สุรเสียงเสนาะ เพราะนี่กระไร

(เรื่องพราศเกตุ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย)

บทร้องที่ 3

สามชั้น *บรรยายความตามไท้ เสด็จยาตร ยังไทรโยค ประพาส พนาสณฑ์*
ไม้ไล่ หลายพันธุ์คละขึ้นปะปน ที่ชายชล เขาชะโงก เป็นโตรกธาร
น้ำพุพุ่งซ่า ไหลฉ่าฉาดฉาน
เห็นตระการ มันไหลจ้อกโครม จ้อกโครม
มันดังจ้อก จ้อก จ้อก จ้อก โครมโครม

สองชั้น *น้ำใสไหลจนดู หมู่มัสยา กี่เหล่าหลายว่ายมาก็เห็นโฉม*
ยินปักษา ซ้องเสียง เพียงประโคม เมื่อยามเย็น พยับโพยม ร้องเรียกรัง
เสียงนกยูงทอง มันร้องโด่งดัง
หูเราฟัง มันดังกะโต้งโห่ง
มันดัง กอก กอก กอก กอก กะโต้งโห่ง

(พระนิพนธ์ในสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว เสด็จไพร ไทรโยค ยลประพาส ระดาดาด รุกขา พนาศรี
เขาชะงุ้ม โงกเงื้อม เหลื่อมคีรี อยู่ริมที่ ช่องธาร ลานศิลา
น้ำพุพุ่งโพน ไหลโจนแผ่นผา เห็นเหมาะตา มันไหลมาดั่กดั่ก
ดั่กดั่กกระเซ็น

(นางจันทนา พิจิตรคุรุการ แต่ง)

เพลงเขมรน้อย เถา

สามชั้น ประทานโทษโปรดด้วยเถิดเจ้าขา ข้ามาหาพระร่วงผู้เป็นใหญ่
ตูข้านี้เป็นคนไทย มาไกลจากละโว้ธานี
ทราบว่าพ่อเมืองของข้าเจ้า เข้ามาผนวชอยู่ที่นี้
สองชั้น ตูข้าจงรักภักดี หวังที่จะกราบพระบาทา
แม้ว่าพระร่วงเธอปรานี บางทีจะรับไว้เป็นข้า
ขอท่านจงได้เมตตา จงโปรดช่วยพาข้าไป
ชั้นเดียว เอ๊ะชายนี้นาน่าหลากจิต ยิ่งคิดยิ่งออกน่าสงสัย
บุรุษนี้อ้างตนว่าคนไทย แต่ไฉนพูดแปร่งแกว่งท้าวนอง
ชะรอยขอมจะปลอมแปลงมา ท่วงทีมีท่าออกจองหอง

(บทละครร้องเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงเขมรบางนรา เถา

สามชั้น อันข้อที่ข้าเกรงอยู่แล้วนั้น ก็เป็นอันมีมาทั้งที่
อันพวกพ้องยกมาในคลานี้ มุ่งเอาแต่ชีวีตัวกู
สองชั้น แม้นจะอยู่ต่อต้านทาน พวกไทยใจหาญคงต่อสู้
ไหนจะยอมพ่ายแพ้แก่ศัตรู เรายังอยู่คงประยุทธสุดกำลัง
ชั้นเดียว แต่ชาวไทยไม่ชาญการณรงค์ เหลือทะนงสู้ขอมกำลังหวัง
เหมือนแกล้งให้ไปตายวายชีวัง จำต้องคิดประทังศัตรูไว้

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงเขมรชนบท เถา

สามชั้น
ในสารานั้นว่าท่านขุนขอม พาพวกพร้อมชีวาม้วยอาลัญ
มากลับกลายเป็นศิลาน่าอัศจรรย์ ดังหนึ่งปั้นบักดินสิ้นทุกนาย

สองชั้น
ข้าพระบาทสืบดูจึงรู้ชัด คิดคัดเค้ามูลทูลถวาย
แม้นมิจริงดังสิ่งข้าบรรยาย ขอถวายชีวาดม์ได้บาทบงส์

ชั้นเดียว
พอเสร็จสาราพักตราเศร้า อุระเร่าร้อนตรึงตะลึงหลง
เสโทไหลชาบลงอาบองค์ สุดจะทรงชลนาให้อาดูร

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

เพลงเขมรปากท่อ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น
บัดนี้ตะหมังเสนา ถือสารพระบิดามาให้
เป็นเหตุด้วยดาหาเวียงชัย เกิดการศึกใหญ่ไพรี

สองชั้น
ให้พี่กรีธาทัพขันธ์ ไปช่วยป้องกันกรุงศรี
จะรีบยกพหลมนตรี พรุ่งนี้ให้ทันพระบัญชา

ชั้นเดียว
อยู่จงดีเถิดพี่จะลาน้อง อย่าหม่นหมองเศร้าสร้างละห้อยหา
เสร็จศึกวันใดจะไคลคลา กลับมาสู่สมภิรมย์รัก

(บทละครเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

บทร้องที่ 2

สามชั้น
บัดนั้น นักคุ้มบังคมก้มเกศา
ความเกรงพระราชอาชญา เจรจาเสียงสั่นด้วยพรั่นใจ

สองชั้น
แล้วจึงกราบทูลสิ้นทุกสิ่ง ล้วนความจริงขอพระองค์อย่าสงสัย
พระร่วงนั้นปัญญาแหลมสุดใจ ชลอมตักน้ำไว้ได้ง่ายดาย

ชั้นเดียว
ข้านำชลอมของประหลาด มายังฝ่าพระบาทเพื่อถวาย
ชาวไทยจะดีเพราะมีนาย เป็นยอดชายฉลาดสามารถจริง

(พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแก้ไขจากบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

Copyright by Mahidol University

เพลงเขมรพายเรือ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น โอ้ว่าเจ้าประคุณทูลหัว ข้าเจ้านึกกลัวท่านผู้ใหญ่
เจ้าประคุณลูกขอชีวิตไว้ จะบอกความจริงใจทุกสิ่งอัน
สองชั้น พระร่วงนั้นไซร้ได้รู้เหตุ ว่าทัพมาสู่เทศเขตขันท์
เกรงกลัวบารมีนั้นมากครัน จึงพลันเอาตัวรอดพ้น
ชั้นเดียว รีบลี้หนีเข้าสู่ป่า เจ้าประคุณกรุณาอย่าฉงน
ละไว้ไซร้มิได้เตรียมพล ประชาชนไม่รู้เรื่องอะไร

(บทละครร้องเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

บทร้องที่ 2

สามชั้น พรั่นพร้องบรรดาเสนามาตย์ บังคมบาทจอมไพทไพศาล
สถิตอยู่ท่ามกลางบริพาร ดูดังมัฆวานเทวิน
สองชั้น พระเดชพระจอมขอมไซร้ แผ่ไกลไปรอบขอบเขตสิ้น
เมืองใหญ่น้อยในชื่อลือระบิล โอนอินทรีย์นบอภิวันท์
ชั้นเดียว ขณะนั้นเหลือบเห็นนายทหาร มากราบกรานก้มหน้ากายาสั่น
มีดำรัสตรัสถามเนื้อความพลัน เสนีคนขยันจงเล่ามา

(บทละครร้าเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

บทร้องที่ 3

สามชั้น เดินพลางทางชมรุกขชาติ เดียรดาดดวงดอกออกไสว
หอมประทิ่นเหมือนกลิ่นทรามวัย ภูวไนยถวิลหาปรารภ
สกุณาพาคู่เคียงบิน เหมือนเคยทักษิณที่พระศพ
โนรีเรียงหน้าบนคาคบ เหมือนพี่แสร้งแกล้งกระทบอังสานาง
สองชั้น นกขมิ้นบินโผเข้าพงพี เหมือนเจ้าเดินหนีพี่ไปให้ห่าง
สีชมภูเหมือนสีสะไบนาง ที่เปลี่ยนมากลางทางแทนองค์
นางนวลเล่นน้ำอยู่ในหนอง เหมือนนวลน้องเมื่อสนานในสระสรง
ชมพลางทางระทดกำสรดทรง ให้รีบรัดจัตุรงค์จรลี

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว แต่แรมร้อนนอนป่าสิบห้าวัน ลุถึงกุเรบันกรุงศรี
ให้หยุดรถดชพลพาชี ภูมีเสด็จไปเข้าในวัง
ครั้นถึงปราสาทพระบิดา ฝูงกำนัลกัลยาพร้อมพรั่ง
พระหยุดแผงทวารบานบัง ยับยั้งดูทีกิริยา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงเขมรพวง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เจ้างามปลอดยอดรักของพลายแก้ว ได้มาแล้วแม่อย่าขับให้กลับหนี
พี่สู้ตายไม่เสียดายแก่ชีวี แก้วพี่อย่าเพ่อพร่ำรำพันความ
สองชั้น พี่ผิดพี่ก็มาลุแก่โทษ จงคลายโกรธแม่อย่าถือว่าหยาบหยาม
พี่ชมโฉมโลมลูบด้วยใจงาม ทราบสวาทดิ้นไปไม่ใยดี
ชั้นเดียว รอยเล็บพี่ยังเจ็บด้วยหยิกต้อง ขัดข้องเพราะเจ้าบัดสลัดพี่
ค้อนควักผลักพลิกแล้วหยิกตี ถ้อยทีถูกข่วนแต่ล้วนเล็บ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน บทหลวงประดิษฐ์ไพเราะ)

บทร้องที่ 2

สามชั้น เจ้าปักเป็นป่าพนาเวศ ขอบเขตเขาคลุ้มชะอุ่มเขียว
รุกขชาติดาษใบระบัดเรียว พริ้งเพรียวดอกดกระดะดวง
สองชั้น ปักเป็นมยุราลงรำร่อน ฝ่ายฟ้อนอยู่บนยอดภูเขาหลวง
แผ่หางกางปีกเป็นพุ่มพวง ชะนีหน่วงเหนี่ยวไม้ชม้อยตา
ชั้นเดียว ปักเป็นหิมพานต์ตระหง่านงาม อร่ามรูปพระสุเมรุภูผา
วินันตกอัศกัณเป็นหลั่นมา การวิกอิสินธรยุคุนธร

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน บทหลวงประดิษฐ์ไพเราะ)

Copyright by Mahidol University

เพลงเขมรพวง เถา

บทร้องที่ 3

สามชั้น ขุนแผนเหลียวมาเห็นหน้าแก้ว เจ้าบอกแล้วไม่พิเคราะห์ให้เหมาะเหม็ง
เห็นช่องแล้วอย่าร้องให้ครื้นเครง เกรงผิดจึงชะงักฉงนใจ
สองชั้น ดึกแล้วแก้วพี่ยังมินอน อย่าอาวรณ์เลยพี่ไม่ช้าได้
ว่าพลางพานางเข้าห้องใน ปลอบให้นอนเหนือที่นอนน้อย
ชั้นเดียว กอดประทับมิค่อยหลับลงเลยหนอ ประคองคอเขยื้อนขยดถอย
เห็นหลับหลับกลับขยิบกระปริบกระปรอย จนเหงื่อย้อยลงแล้วไม่หลับนอน

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 4

สามชั้น นิจจาพิมเจ้าไม่รู้ว่าพี่รัก ไม่ชังนักดอกหานึกเช่นนั้นไม่
รักเจ้าเท่าเทียบเปรียบดวงใจ กอดประคองน้องไว้ไม่วายวาง
สองชั้น แว่วดุเหว่าเร่าร้องเมื่อจวนรุ่ง ใจสะดุ้งเอ๊ะเกือบจะสางสาง
ขยับเลื่อนลุกเปิดหน้าต่างพลาง เห็นเรื่อรางสว่างหล้าดาราราย
ชั้นเดียว อับศรีสุริยาจะรีบรถ ยิ่งระทดจะจากไปให้ใจหาย
โศกช้ำน้ำตาลงพร่างพราย เสียดายดังใครล้วงเอาดวงใจ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงเขมรโพธิสัตว์ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น โอ้พ่อพลายสายสวาทของพิมเอ๋ย ไม่เคยเลยจะห่างเหเสน่หา
มานอนหอด้วยน้องสองเวลา พ่อเคยพาพิมพูดพิไรวอน
นั่นนี่ซี้ซักสัพยอก เย้าหยอกมิให้ไกลไปจากหมอน
แขนซ้ายเคยให้เมียหนุนหนอน เห็นเมียร้อนพ่อก็พัดกระพือลม

Copyright by Mahidol University

สองชั้น พร่ำพลอดกอดจูบมิใคร่นอน ช้อนคางเมียเชยแล้วเสยผม
จนรุ่งรางสางสายไม่วายชม แสนภิรมย์รักน้องไม่นอนไกล
ไม่พลิกกายบ่ายหน้าออกไปจาก จะออกปากว่าเหนื่อยนิดหามีไม่
แนบนางข้างเดียวด้วยเจือใจ พ่อไปใครจะกอดให้พิมนอน
ชั้นเดียว กินข้าวนั่งเคล้าอยู่คอยท่า ให้พิมมานั่งกินด้วยกันก่อน
เห็นเมียไม่กินพร้อมพ่อย่อมวอน ปั้นป้อนปลอบปลื้มประโลมใจ
เห็นเขาเป็นผัวเมียกันมาหนัก จะรักเหมือนพ่อรักพิมหามีไม่
พ่อมาต้องเด็ดรักหักไป ทำไมจะได้ของรักไปเชยชม

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน สุนทรภู่ แต่ง)

* บางทีนิยมร้องว่า "เย้าหยอกดังจะกลืนไม่ไกลหมอน"

เพลงเขมรโพธิสัตว์ เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์ ยอกรก่ายพักตร์สะอื้นไห้
วิตกด้วยการศึกตรึกไตร สะท้อนถอยฤทัยอยู่ไปมา
เพราะงวยงงหลงเชื่อสังฆราช สอนให้ขาดญาติวงศ์พงศา
ถ้าทราบถึงทรงฤทธิ์พระบิดา จะโกรธาร้อนพระทัยดังไฟเลีย
สองชั้น การครั้งนี้ชนนีท่านทราบเรื่อง จะแค้นเคืองด่าว่าประดาเสีย
เหมือนอัคคีติดตามลามเลีย เห็นจะเตี้ยตกต่ำกรรมของเรา
จึงตรัสสั่งพนักงานข้างที่ จงขับลำดนตรีขึ้นเถิดเจ้า
พอสบายคลายร้อนผ่อนบรรเทา ให้พร้อมเหล่าสาวสรรค์กำนัลใน
ชั้นเดียว บัดนั้น พนักงานดนตรีน้อยใหญ่
ได้รับสั่งต่างเรียกกันทันใด ให้ร้องลำทำไปถวายองค์
ทรงฟังวังเวงเพลงเสนาะ ไพเราะคลายทุกข์ที่ทับถม
พอดาวเคลื่อนเดือนสว่างน้ำค้างพรม เคลิ้มบรรทมอยู่ในห้องทองประไพฯ

(สันนิษฐานว่าเอาเค้าโครงมาจากเรื่องพระอภัยมณี)

Copyright by Mahidol University

เพลงเขมรโพธิสัตว์ เถา

บทร้องที่ 3

สามชั้น

โอ้ว่าลูกรักของแม่เอ๋ย ไม่เห็นเลยว่าจะเป็นเช่นนี้ได้
สุดแสนเจ็บช้ำระกำใจ เวราสิ่งใดนะลูกรัก
เสียทีที่เจ้าเกิดมา ในตระกูลเทวาอันสูงศักดิ์
รูปทรงยงยิ่งนรลักษณ์ แต่อาภัพอัปลักษณ์กว่าฝูงคน

สองชั้น

แม่เห็นสมสุริวงศ์จึงปลงใจ ควรฤาช่างไม่เป็นพักผล
จะได้คู่ไพร่ฟ้าประชาชน ไหนจะพ้นอัปยศอดอาย
ในแว่นแคว้นแดนชวาจะลือทั่ว จะนินทาว่าชั่วมิรู้หาย
ร่ำพลางทางสลดระทดกาย โฉมฉายกำสรดโศกี

ชั้นเดียว

มาจะกล่าวบทไป ถึงระเด่นมนตรีเรืองศรี
เนาว์ในหมันหยาธานี กับสามนารีเป็นที่รัก
พระชมชิดพิศโฉมจินตหรา กรตระกองกัลยาไว้กับตัก
โลมลูบปฤษฎางค์พลางเชยพักตร์ นางค้อนควักผลักใสในทำนอง

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงเขมรภูมิประสาท เถา

สามชั้น

นี่ฤาองค์ท้าวทุษยันต์ ผู้เกียรติสนั่นบันลือศักดิ์
ช่างกระไรราชาแสนน่ารัก เห็นประจักษ์เป็นยอดขัตติยา
ดูกรทุษยันต์โปรพ ท้าววาสพผู้เป็นลูกข้า
ได้บอกเรื่องราวข่าวมา ว่าราชาไปช่วยราวี

สองชั้น

ปราบกาลเนมีห้าวหาญ แรงลานแค้ฤทธิ์ปั่นปี้
ตัวกูก็พลอยยินดี เธอมีความชอบจะตอบแทน
กูมีนางงามทรามสวาท จะประสาทให้เธอไม่หวงแหน
จะหาไหนไม่สู้ในดินแดน ถึงแม้ในเมืองแมนไม่เทียมทัน

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ดูกรอทิติเสน่หา จงตามแก้วกัลยาเลอสรร
เราจะยกให้ทุษยันต์ เพื่อครองกันเกษมเปรมปรีดิ์
ขอกษัตริย์โปรพุทธพนาถ ทรงราชย์เกษมสุขี
ชยะชัยชำนะไพรี อย่ามีเหตุร้ายบีฑา

(ศกุนตลา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงเขมรราชบุรี เถา

สามชั้น ชะรอยกรรมจำพรากต้องจากไกล จะผ่อนผันฉันใดนะอกเอ๋ย
ถ้าแม้เขามิสงสัยไม่ไปเลย จะอยู่เชยชมแก้วกัลยา
หอมกลิ่นกล้วยไม้ที่ใกล้ทาง เหมือนกลิ่นสไบนางชนิษฐา
สองชั้น พระเปลี่ยวเปล่าเศร้าสร้อยวิญญาณ์ เหลียวดูดูหาให้จาบัลย์
ตะลึงแลจนลับนัยน์เนตร ยิ่งอาดูรพูนเทวษโศกศัลย์
พระรีบยับอัศดรจรจรัล หมายมั่นดั้นดงตรงมา
ชั้นเดียว ครั้นถึงที่ประทับพลับพลาทอง ทหารเตรียมตั้งกองอยู่พร้อมหน้า
อันระเด่นสังคามาระตา ออกมารับเสด็จพระภูมี
อันโยธาสองเหล่าเข้าประจบ จัดกระบวนถ้วนครบอยู่ตามที่

(อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงเขมรลอองค์ เถา

สามชั้น เมื่อนั้น ท้าวพันธุมทรงฟังแล้วนั่งนิ่ง
ไทยคนนี้มีปัญญากล้าจริงจริง จะละทิ้งข้าไว้ไม่เป็นการ
จึงมีพระราชบัญชา แด่พญาเดโชยอดทหาร
ตัวเรานี้มีบุญญาธิการ ไม่มีใครเปรียบปานแต่เดิมมา
สองชั้น บัดนี้พระร่วงเมืองละโว้ มีปัญญาอักโขทั้งใจกล้า
ไม่เกรงซึ่งราชอาชญา ทิ้งไว้ข้าจะทำราคาญใจ

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว จะตั้งตนขึ้นเป็นผู้วิเศษ ก่อเหตุกาเริบเติบใหญ่
แน่ะพญาเดโชชาญชัย จงรีบไปกุมจับคนสำคัญ
(พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแก้ไขจากบทพระราชนิพนธ์ เรื่องพระร่วง ในรัชกาลที่ 6)

เพลงเขมรเลียบพระนคร เถา

สามชั้น ข้าบาท ข้าแต่พระรามวงศ์ องค์พระศรีอยุธยาเจ้าหล้ามหาสวรรค์
พระเดชพุ้งผดุงด้าวขจรข่าวพระยศ ปรากฏบาทบพิตรอดิศร
ข้าบาทชาวราษฎร์ถวายพร ให้พระสถาวรทรงสวัสดีเอย
(นายกระจ่าง แสงจันทร์ แต่ง)

สองชั้น บารมีพระมากพ้น ราพัน
พระพิทักษ์ยุติธรรม์ ถ่องแท้
บริสุทธิ์ดุจดวงตะวัน ส่องโลก ไชร้เอย
ทวยราษฎร์รักบาทแม้ ยิ่งด้วยปิตุรงค์
(นิทราชาคริต พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

ชั้นเดียว ขอเชิญจรรโลงแหล่งหล้า เป็นสง่าดังดวงมณีใส
พระเกียรติเกริกแคว้นแดนไกล ทวยไทยได้พึ่งโพธิสมภาร
(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงเขมรชมดง เถา

สามชั้น เมื่อนั้น พระร่วงฟังคำไขขาน
จึงมีมธุรสพจมาน ที่อัญเชิญให้ผ่านธานี
เรานี้มีปัญญาย่อหย่อน ยังอ่อนความคิดไม่เต็มที่
ใช่ว่าจะคิดหลีกลี้ ท่านนิยมยินดีพร้อมเพรียง

Copyright by Mahidol University

สองชั้น เราขัดคำวอนท่านมิได้ ไม่มีแก่ใจจะโต้เถียง
เราขอปฏิญาณไม่เอนเอียง จะตั้งจิตให้เที่ยงในทางธรรม
เราจะบำรุงกรุงไกร ให้ทวยไทอิสระเกษมสันต์
ขอไตรรัตน์คุณอนันต์ ทั้งเทวัญเป็นพยานวาจา
ชั้นเดียว จึงขึ้นรถทรงโอภาส แลวิลาสดังเทพเลขา
ตั้งขบวนพยุหยาตรา บ่ายหน้าเข้ายังวังใน

(บทละครเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงเขมรสุดใจ เถา

สามชั้น จะเล่าความตามยากเมื่อจากน้อง ก็ขัดข้องเขาจะแจ้งแถลงไข
จึงว่าพี่นี้แสนสลดใจ หมายว่าไม่พบญาติแล้วชาตินี้
สองชั้น หากกุศลหนหลังเราทั้งสอง ได้พบน้องนัดดามารศรี
ยังทุกข์หนึ่งถึงชนกชนนี จะร้ายดีมิได้รู้ถึงหูเลย
ชั้นเดียว พระร่ำพลางต่างองค์ทรงกรรแสง โอ้เสียแรงเกิดมานิจจาเอ๋ย
ไม่เคยยากตรากตรำต้องจำเลย เมื่อไรเลยจะพร้อมพงศ์วงศ์ตระกูลฯ

(เรื่องพระอภัยมณี ของสุนทรภู่)

เพลงเขมรใหญ่ เถา

สามชั้น จรกาเดินทางพลางคนึง ถวิลถึงบุษบามารศรี
แสนวิโยคโศกศัลย์พันทวี โศกีครวญคร่ำรำพัน
โอ้ว่าเสียดายดวงยิหวา งามเหมือนนางฟ้ากระยาหงัน
พี่รักเจ้าเท่าเทียมชีวัน หมายมั่นในองค์นงลักษณ์
สองชั้น จะได้น้องไปครองพารา ให้เกื้อหน้าบรากฐทั้งยศศักดิ์
จวนจะได้สู่สมภิรมย์รัก มีหมู่ปรปักษ์มาหักราญ
ลอบล้างกลางการภิเษกศรี ดังทรวงพี่จะแยกแตกฉาน
มันแกล้งริษยาสาธารณ์ ทำการอาจองทะนงใจ

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว เป็นชายหรือมาหมิ่นชาย แม้พบโฉมฉายอยู่ที่ไหน
จะพันตูสู้รบจนบรรลัย ให้ลือชื่อไว้ทั้งธาตรี

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงเขมรเหลือง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น บัดนั้น เดโชได้ฟังก็ใจหาย
ครั้งนี้แสนเจ็บแสนอาย อยากจะตายไม่อยู่ดูหน้าคน
สองชั้น จึงว่าดูราพระร่วงเจ้า จงเอาบุญคุณข้าสักหน
ข้านี้ถึงที่อับจน เสียกลเสียทหารชาญยุทธ
ชั้นเดียว ข้าเป็นผู้ผิดคิดร้าย มาดหมายฆ่าท่านเป็นที่สุด
ขอตายด้วยคมอาวุธ จงสั่งให้กุดหัวพลัน

(พระร่วงละครรำ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

บทร้องที่ 2

สามชั้น พรั่นพร้อมบรรดาเสนามาตย์ บังคมบาทจอมไผทไพศาล
สถิตอยู่ท่ามกลางบริวาร ดูดังมัฆวานเทวัน
สองชั้น พระเดชพระจอมขอมไชร้ แผ่ไปไกลรอบขอบเขตสิ้น
ญวนลาวชาวไทยในแดนดิน โอบอินทรีย์นบอภิวันท์
ชั้นเดียว ขณะนั้นเหลือบเห็นนายทหาร มากราบกรานก้มหน้ากายาสั่น
มีดำรัสตรัสถามเนื้อความพลัน เสนีย์คนขยันจงเล่ามา

(พระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงเขมรเอวบาง เถา

สามชั้น เมื่อนั้น นักคุ้มยินเสียงอึงมี่
จึงรีบออกไปดูที่ เผื่อจะมีเภทพาลประการใด

Copyright by Mahidol University

สองชั้น เห็นพระร่วงพ่อเมืองเรืองยศ เลี้ยวลดมาถึงเรือนใหญ่
กับเห็นพลเมืองชาวไทย แบกอะไรกันมาก่ายกอง
ชั้นเดียว รีบออกไปเพื่อจะได้รู้ตระหนัก ยืนชะงักชะเง้อตาจ้อง
เข้าใกล้ไปเพ่งเล็งมอง เห็นของประหลาดเหลือใจ

(บทละครรำเรื่องพระร่วง หรือกลอนบทละครเรื่องขอมดำดิน พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงแขกกะเร็ง เถา

สามชั้น เดินเลียบตามเนินคีรี พบพระราชบุตรีเสน่หา
ต่างองค์ทรงเก็บมาลา ไขว่คว้าหยอกเย้าเป็นเหล่ากัน
อิเหนาเข้าเก็บพิกุลร่วง แล้วน้าวเหนี่ยวกิ่งไม้ค่อยค่อยสั่น
บุษบากันจะหนาแจ้งครัน ต่างสำรวลสรวลสันต์ไปมา
สองชั้น ฝ่ายสุหรานากงสีใส กรีดเล็บเก็บได้ดอกบุหงา
ให้สักการะหนึ่งหรัดโสภา กับธิดากษัตริย์ทั้งนั้น
สียะตราทรงสอยดอกสร้อยฟ้า ให้ระเด่นวิยะดาราหวัน
องค์กะหรัดตะปาตีที่ยานั้น เก็บดอกมะลิวัลย์บนคีรี
ชั้นเดียว ให้ระเด่นบุษบารากา กับบุตรีกษัตราทั้งสี่
สังคามาระตาเก็บมาลี จำปีกาหลงชงโค

(อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกกุสิต เถา

สามชั้น สายัณห์ตะวันชายฉายแสงส่อง ดังแสงทองส่องทอทิวกุหนุง
บุปผาหวนอวลอบตลบพุ้ง กลิ่นจริงเจริญใจใสสราญ
สองชั้น ดอกปะหนันพลันคลี่กลีบขยาย กลิ่นขจายปนรสสุคนธ์หวาน
ตันหยงร่วงหล่นพรูดูตระการ กุหลาบบานชูช่ออรชร

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว บุหรงร้องก้องกึกอึกป่า บ้างแถกถาโผผินเที่ยวบินร่อน
โกกิลาพาคู่สู่รังนอน หมู่ภมรว่อนหาผกาเชย

(นายมนตรี ตราโมท แต่ง)

เพลงแขกขาว เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เมื่อนั้น บันหยีทรงสวัสดิ์รัศมี
ได้ฟังเสนาพาที ภูมีสรวลสันต์ไปมา
สองชั้น อันเหล่าพี่เลี้ยงกิดาหยัน กลั้นยิ้มไม่ได้ก็ก้มหน้า
บันหยีจึงมีวาจา ว่าแก่ตำมะหงงด้วยพลัน
ชั้นเดียว เจ้าจงงดท่าอยู่ดูก่อน อย่าเพ่อรีบร้อนผายผัน
สั่งเสด็จเสร็จจรจรัล เข้าห้องสุวรรณอันโอฬาร

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์ จะเปลื้องเครื่องอาภรณ์ก็หาไม่
ให้ระทวยระทดสลดใจ แต่ตริตรึกนึกในไปมา
สองชั้น โอ้ว่าโฉมเฉลาเยาวลักษณ์ เสียดายศักดิ์อัฐแดหวา
จะระคนปนศักดิ์จรกา อนิจจาพี่จะทำประการใด
ชั้นเดียว จะคิดไฉนดีนะอกเอ๋ย จะได้เชยชมชิดพิสมัย
พระเร่งร้อนร่านทะยานใจ ดังเพลิงกาฬผลาญไหม้ทั้งกายา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 3

สามชั้น เอนองค์ลงบนที่ไสยาสน์ ภูวนาถครวญใคร่ใฝ่ผัน
ให้แสนเสน่หาอุฬากรรณ หมายมั่นว่าเหมือนบุษบา

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ทั้งทรวดทรงส่งศรีไม่เพี้ยนผิด ยิ่งคิดสงสัยเป็นหนักหนา
แล้วจะเป็นยาหยีของพี่ยา ดวงพักตร์ลักขณาละม้ายนัก
ชั้นเดียว อกเอ๋ยจะทำเป็นไฉน จึงจะได้สิ้นแหนงแจ้งประจักษ์
จะชวนสนิทติดพันผูกรัก พบพักตร์ก็เมินสะเทิ้นไป

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกขาว เถา

บทร้องที่ 4

สามชั้น โอ้ว่าเจ้าดวงยิหวาพี่ ป่านฉะนี้จะคร่ำครวญหวนหา
ใครจะปลอบโฉมงามสามสุดา แต่พอพาใจเศร้าบรรเทาคลาย
สองชั้น สงสารน้ำตาที่ร่ำสั่ง คิดถึงความหลังแล้วใจหาย
ครวญพลางทางกำสรดระทดกาย แต่อายพวกพลมนตรี
ชั้นเดียว จึงชักม่านทองทั้งสี่ทิศ ดังจะปิดบังแสงสุริย์ศรี
ลมหวนอวลกลิ่นสุมาลี เหมือนผ้ายาหยีที่เปลี่ยนมา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกคะนึง เถา

สามชั้น 1. แขกคำนึงถึงความหลังครั้งหนุ่มแน่น มีแฟนมากมายทั้งซ้ายขวา
ลูกเศรษฐีเสียงอย่างมากเงินตรา ล่อแฟนมารอบตัวมั่วสบาย
2. พ่อแม่บังคับให้แต่งงาน ก็ชื่นบานวันแรกแรกแขกสมหมาย
ด้วยเจ้าสาวงามสะพรั่งไปทั้งกาย ครั้นนานมาแขกแทบวายวีวาลง
สองชั้น 1. เมียฉันทั้งดุทั้งด่าเก่ง มันนักเลงพันฟาดตวาดส่ง
มันทุบตีเอาฉันนั้นนั่งง ครั้นจะสู้ตรงตรงก็เกรงใจ
2. เลยตกเป็นเบี้ยล่างนั่งคะนึง นึกถึงความหลังแทบร้องไห้
ทำอะไรก็ไม่ได้ดั่งใจ มันบังคับเราไปเสียทั้งนั้น
ชั้นเดียว 1. เช้าขึ้นเสือกไสไปทำงาน เย็นกลับบ้านหลีกไม่ได้ใจนึกพรั่น
2. จำใจจำอยู่เป็นคู่กัน โอ้เมียฉันงามแท้แต่ดุจริง

Copyright by Mahidol University

เพลงแขกเงาะ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น
ครั้นเสร็จสรงสนานสะอ้านแล้ว ผ่องแผ้วปรีดิ์เปรมเกษมศรี
ชวนเงาะน้อยนอนเล่นเย็นดี นึกทวีเทวษในวิญญา
โอ้ลำพับจับอกของเรียมเอ๋ย ไฉนเลยจะได้สมปรารถนา
แต่วันเห็นไม่เว้นทุกข์ทุกเวลา มาติดตาเตือนใจให้จำนง

สองชั้น
ทราบว่าเขามีคู่สู้ห้ามหัก ยิ่งรื้อรักใฝ่ใจจนใหลหลง
เมื่อยามนอนถอนใจไม่หลับลง จะปลดปลงเสียด้วยงามเพราะความรัก
จะคิดผ่อนผันฉันใด จึงจะให้เจ้าแจ้งจริงประจักษ์
แม้ได้ไม้ไผ่เป็นสื่อชัก ท่วงทีดีนักจะได้การ

ชั้นเดียว
คิดพลางทางพูดกับไม้ไผ่ ชักไช้เรื่องราวกล่าวถึงบ้าน
แล้วถามถึงลำพับเยาวมาลย์ บัดนี้คิดอ่านประการใด
ว่าฮเนาเธามาขอต่อพ่อแม่ จริงเช่นนั้นแน่หรือไฉน
แม้กูรักพ้องต้องใจ นางจะรักข้างใครใคร่เชยชิด

(บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

บทร้องที่ 2

สามชั้น
1. โอ้โอ่ชมพลาช่างกล้าเหลือ เข้าแย่งเหยื่อจากปากพยัคฆ์ใหญ่
ใจเขาเด็ดใจเขาเด็ดน่าเข็ดใจ เราเพิ่งได้เคยเห็น (สร้อย 1) คนเช่นนี้
ยังรักหญิงยิ่งกว่ากายจนหายห่วง กลับเป็นห่วงหวังแต่สุขของโฉมศรี
บอกให้รักฮเนาว่าเขาดี ถึงผิดมีก็ยังเห็นเป็นคนตรง
2. ใจเขาเด็ดใจเขาเด็ดไม่เข็ดขาม จนถึงยามสิ้นชีวิตน่าพิศวง
โอ้ลำพับดับชีวิตจิตมั่นคง ไม่พะวงแต่ความสุข (สร้อย 2) สนุกสบาย
ใจนางเด็ดไม่เข็ดขาม ช่างตอบความดียิ่งหญิงทั้งหลาย
ใช่แต่พูดลวงล่อพอห่วงคลาย ม่าตัวตายมิให้มิตรคิดประวิง (ซ้ำ)

Copyright by Mahidol University

สองชั้น 1. ไม่กลัวความมรณาช่างกล้าเหลือ ดูแปลกเชื้อชาติเช่นที่เป็นหญิง
ใจนางเด็ดใจนางเด็ดดังเพชรจริง ใครท้วงติงก็ต้องเห็นว่าเป็นพาล
2. อนิจจาฮเนาว่าเขาฤา ที่แท้ชื่อแสนฉลาดทั้งอาจหาญ
ใจเขาเด็ดใจเขาเด็ดเข็ดสันดาน จับฆมพลาแล้วไม่ผลาญเมื่อเผลอตัว

ชั้นเดียว 1. รู้ตระหนักว่าน้องรักข้างคู่แข่ง ไม่คิดแย่งยอมให้เขาเป็นผัว
ครั้นนางตายไม่วายรักหักความกลัว สู้กลืนกลั้นสัตย์กับรักหักใจมรณ์

สร้อย 1. (จริง ๆ นะเจ้า มาลีล่ะ กีตา ซูกาฮาติ)
2. (จริง ๆ นะเจ้า มาลีล่ะ กีตา เพอลัมปวน)

(จากบทละครเรื่องเงาะป่า)

เพลงแขกเงาะ เถา

บทร้องที่ 3

สามชั้น 1. ขอเชิญฟังวังเวงเพลงเสนาะ ชื่อแขกเงาะออกภาษาพาแปลกหู
เป็นสำเนียงเสียงแขกมะลายู ฉันเรียนมาแต่ครูครั้งโบราณ
2. ออกหางเครื่องแขกเงาะเหมาะจริงจริง ทั้งกลองฉิ่งเคล้าคลุกสนุกสนาน
คนเล่นคนฟังต่างชื่นบาน นั่งสำราญอารมณ์รื่นชื่นอุรา

สองชั้น 1. กลองแขกตีเจ้าเช็นเล่นไพเราะ ดีดมือเปาะคนชอบใจไม่หนีหน้า
จ้ะจ๋งจ๊ะติงทั่งติงคนยิ่งมา อยากดูหน้าคนเล่นเป็นอย่างไร
2. จากสองชั้นมาเป็นเถาเผ้าตามคิด ยังใกล้ชิดของโบราณหรือหาไม่

ชั้นเดียว 1. ได้ยินเสียงแขกเงาะเพราะสุดใจ
2. ต่างชอบใจนั่งฟังวังเวงเอย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงแขกจรกา เถา

สามชั้น เมื่อนั้น จรกาตกใจเป็นนักหนา
ชลเนตรไหลหลั่งดังธารา พักตราเศร้าซีดลงทันใด
เพียงองค์พระกาฬชาญฤทธิ์ มาเด็ดดวงชีวิตเราไปได้

Copyright by Mahidol University

ความรักความเสียดายเป็นพ้นไป จึงตริตรึกนึกในเหตุการณ์
สองชั้น ดีร้ายอิเหนากุเรบัน ใครอื่นนอกนั้นไม่อาจหาญ
ครั้นจะว่าก็เกรงพระภูบาล แต่เดือดดาลร่านร้อนดังอัคคี
จึงทูลถวายบังคมลา จะไปตามบุษบามารศรี
แม้นมิได้องค์พระบุตรี จะสู้ม้วนชีวีไม่กลับมา
ชั้นเดียว เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพนาถา
จึงสั่งตำมะหงงเสนา จงเกณฑ์โยธาสักห้าพัน
เลือกล้วนสามารถอาจอง เคยฉงค์เรี่ยวแรงแข็งขัน
ไปด้วยช่วยประคองป้องกัน อย่างไรอันตรายราคี

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกเชิญเจ้า เถา

สามชั้น ดิดพลางทางถวายเครื่องบวงสรวง บำบวงเทวราชเรืองศรี
ขออารักษ์หลักเมืองเรืองฤทธี ได้ปรานีเชิญช่วยจงสมคิด
ให้ประไหมสุหรีนั้นมีบุตร เป็นบุรุษรูปโฉมประโลมจิตร
ได้ครอบครองพระนครขจรฤทธิ์ ลือสะท้านทั่วทิศทั้งปวง
สองชั้น แม้สมปรารถนาดังว่าขาน จะแต่งแก้บนบานบวงสรวง
เทียนทองชวาลาบุปผาพวง พรรณรายรุ้งรวงเนาวรัตน์
จะแผ่ทองเก้าหุ้มเสาศาล เอาตาดดำทำม่านเพดานดัด
ชั้นเดียว อีกทั้งธงทิวราชวัติ ชุมสายเศวตฉัตรชัชวาลย์
ทั้งแพะแกะโคกระทิงสิ่งละร้อย จะปล่อยไว้ในเทวสถาน
จะสมโภชเจ็ดทิวาราตรีกาล มีงานมหรสพครบครัน

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกต่อยหม้อ เถา

สามชั้น ดำเนินพลางทางมองทุกช่องฉาก ล้วนแลหลากลวดลายระบายเขียน
กนกแนบแกมมาศดายเดียร ผนังเนียนทาสีมีลายทอง

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ติดกระจกเงางามอยู่ตามที่ มีมูลี่บังไว้มิให้หมอง
ไขวิสูตรสองบานพุดตานกรอง มีพู่ทองห้อยประจำล้วนดาพราย
(เสภาเรื่องอาบูหะซัน)

ชั้นเดียว เพดานมาศประหลาดแพร้ว ระย้าแก้วแพรวเฉิดฉาย
ฉลุลวดประกวดลาย โคมแขวนรายอยู่พรายตา

(นายมนตรี ตราโมท แก้ไขเฉพาะบทร้องชั้นเดียว จากเสภาเรื่องอาบูหะซัน)

เพลงแขกแดง เถา

สามชั้น ดาวเดือนเลื่อนลับเวหน สุริยนผ่องพื้นภูมิสาม
แสงจับยอดไม้ใบงาม วามวามน้ำค้างเคลือบใบ

สองชั้น แสงจับรถแก้วแววว้บ แสงจับเกราะทหารน้อยใหญ่
ดูพลสะพรั่งพร้อมไป ผ่องใสราวพลเทวัญ

ชั้นเดียว จึงแต่งองค์ทรงเครื่องเรืองอร่าม แลงามดังหนึ่งจอมสวรรค์
กรกุมศรงามด้ามสุวรรณ ผายผันมาขึ้นรถทรง

(บทละครเรื่อง ศกุนตลา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงแขกดำเนิน เถา

สามชั้น 1. จะกล่าวถึงเจ้าแขกมลายูมาอยู่เมืองไทย ได้สามปีปลายยังไม่ได้ภรรยา
บูระฮำ บูรไฮ ไวสุบิน ฮินดายี แขกอีนี้ นึกเหงาเศร้าใจ
บำบา บ่าบู้บา ฮีนูบูฮีนา บูฮีไน
ครุ่นคิด ครุ่นคิดว่าจะไป เที่ยวหาทรามวัน ในตลาดสำเพ็ง

2. แล้วรีบตกแต่งกายาจนเหมาะเหม็ง ออกเดินท่านักเลงเดินตัวเกร็งรีบมา
บูระฮำ บูระไฮ ไวสุบิน ฮินดายี คงเจอสักทีขวัญใจแขกนา
บำบา บ่าบู้บา ฮีนูบูอีนา บูฮีไน
ผู้คนผู้คนวนเวียนมากมาย แขกตาลายยังเลือกไม่ได้ต้องพักสักที

Copyright by Mahidol University

สองชั้น 1. แล้วออกเดินเบียดคนไปท่องในวิถี จะดูของดีมีอยู่มากมาย
หุดไช ยะชัน กันยะชา หะรีบบ๋าบ๋าใบ
ล้วนของจีนไทยอยู่มากมี แม่ค้าก็สวยสาวรวยนารี
แขกอีนี้ชอบใจ เมืองไทยสนุกดี
2. แขกเดินล่วงเข้ามา ทัศนาไปตามวิถี
อนงค์มากมี แต่งสีสะดุดตา
หุดไช ยะชัน วันยะชา หะรีบ๋าบ๋า บ๋าบ๋าบา
ล้วนเดินไปมาวางเท่ากรีดกราย แขกเห็นใจหายกางเกงลายสั้นจู๋
แขกเอามือคลำดู หัวใจยังอยู่ไม่ตาย

ชั้นเดียว 1. พวกนารีที่เธอค้าขาย ดูหน้าตาผ่องเป็นใย
แขกเข้าไปปราศรัย เออแม่ขายอะไรแขกใคร่จะรู้ที
2. แขกพิศให้ติดใจนัก ช่างน่ารักช่างพาที
ควักเงินทั้งหมดที่มี เอาอีนี่ใครขายแขกจ่ายไม่อั้นเลย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงแขกไทร เถา (ทางขวา)

บทร้องที่ 1

สามชั้น เดินพลางทางคิดพิศวง หวลคะนึงถึงองค์พระเชษฐา
พระแสร้งผืนสมฤดีทำปรีดา เชือนชมพฤกษาในอารัญ
สองชั้น บุหรงร้องก้องดงส่งเสียง จับไม้มองเมียงแล้วบินผัน
จากกระพรากจับจากเหงางัน ถวิลวันพระพรากจากไป
ชั้นเดียว แอ่นเคล้าเคล้าเคลียเคียงคู่ ร่วมภิรมย์สมสู่ตามวิสัย
ให้ขวยเขินเมินผันเสียทันใด ชมพันธุ์มิ่งไม้นานา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงแขกไทร เถา (ทางขวา)

บทร้องที่ 2

สามชั้น แม้นเสียดาหาก็เสียวงศ์ อัปยศถึงองค์อสัญหยา
เจ้ากับพี่ก็จะมีแต่นินทา แก้วตาจงคำนึงตริตรอง
สองชั้น แม้นไปก็ไม่ช้านัก นงลักษณ์อย่าโศกเศร้าหมอง
จุมพิตชิดเชยปรางทอง กรประคองนฤมลขึ้นบนเพลง
ชั้นเดียว เมื่อนั้น จินตะหราวาตีโฉมเฉลา
เห็นสารทราบความตามสำเนา ค่อยบรรเทาคลายทุกข์ที่แคลงใจ

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกบรเทศ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น นี่อะไรตกใจไปเปล่าเปล่า นิจจาเจ้าช่างไม่เชื่อน้ำใจผัว
โดดขึ้นหลังม้าเฉิดอย่ากลัว ประคองตัววันทองย่องเหยียบโกลน
สองชั้น นางหวั่นหวั่นครั่นครามไม่ขึ้นได้ ขุนแผนกดสีหมอกไว้มิให้โผน
ม้าดีผีเท้าไม่ก้าวโจน นางกลัวตัวโอนเข้าแนบชิด
ชั้นเดียว สองมือกอดผัวให้ตัวแน่น ขุนแผนยิ้มหยอกศอกสะกิด
เบือนหน้าว่าเข้ามาให้ชิด ขอจูบนิดหนึ่งแล้วจะรีบไป

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 2

สามชั้น คับแคจับแคสันโดษเดี่ยว เหมือนเปล่าเปลี่ยวคับใจในไพรกว้าง
ชมวิหคนกไม้ไปตามทาง คนึงนางพลางรีบโยธี
แรมร้อนนอนพักมาหลายวัน ถึงทางร่วมกุเรปันกรุงศรี
พบทัพกาหรัดตะปาตี ภูมีให้หยุดโยธา
สองชั้น เมื่อนั้น กาหรัดตะปาตีเชษฐา
เห็นระเด่นมนตรีก็ปรีดา จึงเสด็จมาหาทันใด

Copyright by Mahidol University

1. แล้วบอกว่าสมเด็จพระบิดร ให้ข้าคุมนิกรน้อยใหญ่
2. มาบรรจบทัพพระองค์ไป ช่วยพิชัยดาหาธานี

ชั้นเดียว
1. หลายวันแล้วแต่มาคอยท่า
2. ยับยั้งโยธาอยู่ที่นี่
1. ข่าวศึกว่าประชิดติดบุรี
2. มาจะจรลีรีบไป

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกบรเทศ เถา

บทร้องที่ 3

สามชั้น
1. ขอเดชพอภิวันท์อัญชลิต น้อมบูชิตองค์เทวัญอันเรืองศรี
2. ผู้ก่อเกิดกำเนิดการดนตรี เป่าดีดสีตีร้องทำนองใน

สองชั้น
1. ขอเชิญช่วยอวยความปรารถนา แต่เหล่าข้าผู้ศิษย์คิดหัดใหม่
2. ให้ปราดเปรื่องเรืองวิชาปัญญาไว บรรเลงได้ไพเราะเพราะสำเนียง

ชั้นเดียว
1. ผู้ใดฟังวังเวงวิเวกหวาน แม้จะผ่านก็ให้ยั้งหยุดฟังเสียง
2. บรรเลงแรกแขกบรเทศมาจำเรียง ขอเผดียงเทวฤทธิ์ประสิทธิ์เอย

(นายสิริภูมิ เขตคง แต่ง)

เพลงแขกภารต เถา

สามชั้น
ภารตฤาษีเมธีชาติ ผู้เปรื่องปราชญ์นาฏกรรมทำท่า
บุรพาจารย์การำต้นตำรา นาฏศิลป์บรรดาโขนลคร
การฟ้อนรำทุกชนิดศิลป์ภรต เห็นปรากฏไหว้มุนีฤาษีสอน
นาฏดนตรีแขกออกบอกสุนทร แจ้งเรื่องก่อนคัมภีร์มีมานาน

สองชั้น
วัฒนธรรมตำนานการแสดง ได้จากแหล่งอาเซียอินเดียสถาน
อารยันผันแผ่แต่โบราณ ประวัติการพุทธพราหมณ์ตามกันมา
เทพดนตรีมีนามอยู่สามองค์ วิศณุกรรมผู้ทรงแกล้วกล้า
ผู้สร้างเครื่องดนตรีด้วยปรีชา ทั้งใต้หล้าสวรรค์กระเดื่องเรืองนาม

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว อีกท่านเทวดาบัญจสิงขร พระกรดีดพิณยินใจหวาม
เสียงโอดอันเพราะพริ้งทุกสิ่งงาม องค์ที่สามปรดนธรรมพกากับโทน
ท่านเป็นครูเครื่องหนังทั้งนั้นเล่า อีกครูเฒ่าเผ้าสอนกาลก่อนโน้น
อีกฤาษีเจ็ดตนมนต์เวทโพลน ข้าขอโอนอ่อนน้อมพร้อมเพรียงกัน

(นายเจริญ แรงเพ็ชร แต่ง)

เพลงแขกมอญ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ครานั้นจึงโฉมเจ้าวันทอง หลับต้องมนต์มืนยังมืดหน้า
สะดุ้งตื่นพื้นตัวไม่ลืมตา ผวากอดขุนแผนนิ่งไม่ติงตัว
ขวัญหายกายสั่งระรัวริก ปลุกหยิกคิดว่าขุนช้างผัว
สองชั้น เล่าความฝันมาประหม่ากลัว ว่าทูนหัวสุมไฟไว้ในมุ้ง
เปลวบาบวาบพุ่งขึ้นปลายจาก ไหม้มากหลายตับยับยุ่ง
ต้องตัวผัวไหม้ทั้งไส้พุง ต้องสะดุ้งโดดกลิ้งอยู่กลางแปลง
ชั้นเดียว เรืองเริงเพลิงผลาญม่านหมอนฟูก ถูกน้องพุพองเป็นหลายแห่ง
ไม่มีใครช่วยดับวับวาบแรง น้องนี้นึกแสยงสยดใจ
ขอเชิญช่วยทำนายให้น้องที เช่นนี้น้องหาเคยจะฝันไม่

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 2

สามชั้น พระอยพระทรงลักษณ์ งามพักตร์ผ่องเพียงบุหลัน (พระเอย)
สารพัดพร้อมพริ้งทุกสิ่งอัน วิไลวรรณอ้อนแอ้นเอวกลม (ภาษามอญ)
อันนารีที่เป็นหน่อกษัตริย์ชาติ จะสนิทพิศวาสไม่งามสม
สองชั้น ควรแต่นางสวรรค์อันอุดม จะร่วมรสภิรมย์ยินดี (พระเอย)
พระเอยพระยอดฟ้า พระสนิทนิทราอยู่บนที่
ทรงสดับขับไม้มโหรี ซอสีส่งเสียงจำเรียงราย

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว เชิญพระบรรทมสถาพร จะกล่าวกลอนถนอมกล่อมถวาย
ให้ไพเราะเสนาะใจสบาย พระฤๅสายจงไสยาเอย (พระเอย)
เมื่อนั้น อุฌากรรณสมันยาหยา (พระเผย)

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกมัสหรี เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น แล้วตอบถ้อยน้อยหรือพระทรงฤทธิ์ ช่างประดิษฐ์คิดความพองามสม
ล้วนกล่าวแกล้งแสร้งเสด้วยเล่ห์ลม คดคมแยบคายหลายชั้น
พระจะไปดาหาปราบข้าศึก หรือรำลึกถึงคู่ตุนาหงัน
ด้วยสงครามในจิตยังติดพัน จึงผ่อนผันพจนาว่าอาลัย
สองชั้น ไฉนพระผ่านฟ้าสัญญาน้อง จะปกป้องครองความพิสมัย
ไม่นิราศแรมร้างห่างไกล จบบรรลัยมอดม้วยไปด้วยกัน
พระวาจาน่าเชื่อเป็นพ้นนัก จึงหลงรักภักดีไม่เดียดฉันท์
พอชื่อสุจริตคิดสำคัญ หมายมั่นว่าเมตตาปรานี
ชั้นเดียว มิรู้มาอาภัพกลับกลาย จะหลีกเลี่ยงเบี่ยงบ่ายหน่ายหนี
ยังสมคำสัญญาที่พาที กี่ร้อยปีพระจะกลับคืนมา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกมัสหรี เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น แล้วว่าอนิจจาความรัก พึ่งประจักษ์ดังสายน้ำไหล
ตั้งแต่จะเชี่ยวเป็นเกลียวไป ไหนเลยจะไหลกลับมา
สองชั้น สตรีใดในพิภพจบแดน จะมีใครได้แค้นเหมือนอกข้า
ด้วยใฝ่รักให้เกินพักตรา จะมีแต่เวทนาเป็นเนืองนิตย์

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว โอ้ว่าน่าเสียดายตัวนัก เพราะเชื่อลิ้นหลงรักจึงช้ำจิต
จะออกชื่อลือชั่วไปทั่วทิศ เมื่อพลั้งคิดผิดแล้วจะโทษใคร

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เถา

บทร้องที่ 1

ทางร้องแบบทางวังบางขุนพรม

สามชั้น คร้านั้น พลายชุมพลได้ฟังก็ยั้งหยุด
จึงตอบว่าเราผู้เรืองฤทธิ์รุทธิ์ นามสมมุติว่าสมิงมัตรา
ถิ่นฐานบ้านเมืองเรานี้ อยู่ยังธานีหงสา
แมงตะยะและเม้ยมังตะยา เป็นบิดามารดาของเรา
อาจารย์เราหรือชื่อสุเมธ เรืองพระเวทไม่มีใครดีเท่า
สองชั้น ตัวท่านพี่ยกมาสู้เรา คือเป็นลูกเต้าเหล่าใคร
อนึ่งพระเจ้าอยุธยา ตั้งตำแหน่งยศฐาน์ให้เพียงไหน
ชื่อเดิมของท่านนั้นชื่อไร ท่านผู้ใดเป็นครูอาจารย์

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

ชั้นเดียว ขับลำบรรเลงเป็นเพลงเถา เพลงมอญเก่าแสนเสนาะเพราะหนักหนา
แขกมอญบางขุนพรหมมีสมญา ฉันได้มาแต่วังบางขุนพรหม

(พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต)

เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เถา

บทร้องที่ 2

ทางร้องแบบพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์)

สามชั้น คร้านั้นขุนแผนแสนสนิท นั่งคิดพังเสียงสำเนียงหวาน
แจ่มแจ้งกระจ่างเป็นกังวาน ตัวพี่คือทหารชาญฉรงค์
พระจอมจักรวาลประทานนาม ชื่อขุนแผนแสนสงครามตามประสงค์
มาหาเจ้าวันทองต้องจำนง ด้วยขุนช้างพาลงมาโลมเลี้ยง

Copyright by Mahidol University

สองชั้น อันขุนช้างกับพี่ก็เป็นมิตร มันผิดเมียเสียน้ำสบถเบี่ยง
พี่คิดว่าวันทองเผ้ามองเมียง ต่อนั่งเคียงลงจึงรู้ว่าผิดตัว
ไม่แผกผิดกันสักนิดเจียวนะน้อง พี่คิดว่าวันทองจึงต้องทั่ว
ได้ลักลูบจูบไล้ไม่คิดกลัว ผิดตัวเกินแล้วอย่าโกรธา
ชั้นเดียว ขออภัยเถิดมิใช่เจ้าวันทอง นิจจาน้องอย่าสะเทิ้นเมินหน้า
นี่เจ้าเป็นอะไรกันอย่าฉันทา จึงมาอยู่เคหาของขุนช้าง

<u>หมายเหตุ</u> บทร้องที่ 2 การร้องในอัตราชั้นเดียว บางครั้งก็ใช้บทพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

บทร้องที่ 3

ทางร้องแบบพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทิน)

สามชั้น พลายงามความอาลัยใจละเหี่ย พังเมียไม่กลั้นน้ำตาได้
พี่นี้เหลือที่จะห่วงใย พี่จะไปบอกพ่อให้ขอน้อง
ถึงกระไรได้ขอพอได้หมั้น ป้องกันมิให้ใครมาเกี่ยวข้อง
ถ้าหากว่าบิดาไม่ปรองดอง ถึงจะต้องพันคอไม่ขอไป
สองชั้น อย่าวิตกหมกไหม้เลยน้องแก้ว ไปแล้วพี่หาลืมปลื้มจิตไม่
จงจำคำสัตย์ของพี่ไว้ เสร็จศึกเมื่อไรจะกลับมา
อย่าร้องไห้ไปนักเลยน้องพี่ พรุ่งนี้ใครเห็นจะผิดหน้า
ว่าพลางทางช่วยเช็ดน้ำตา แล้วจูบซ้ายย้ายขวาจะลาจร

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

ชั้นเดียว ขับลำบรรเลงเป็นเพลงเถา เพลงมอญเก่าแสนเสนาะเพราะหนักหนา
แขกมอญบางขุนพรหมมีสมญา ฉันได้มาแต่วังบางขุนพรหม

(พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต)

Copyright by Mahidol University

เพลงแขกมอญบางช้าง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น นิจจาวันทองน้องพี่อา พี่จำหน้าเนื้อน้องได้ทุกแห่ง
นิจจาใจช่างกระไรมาแปลกแปลง เอามือคลำแล้วยังแคลงอยู่คลับคล้าย
สองชั้น เจ้าลืมนอนซ่อนพุ่มกระทุ่มต่ำ เด็ดใบบอนช้อนน้ำที่ไร่ฝ้าย
พี่เคี้ยวหมากเจ้าอยากพี่ยังคาย แขนซ้ายคอดแล้วเพราะหนุนนอน
ชั้นเดียว เจ้ามาได้ผัวดีมีทรัพย์มาก มาลือเรือนเพื่อนยากแต่เก่าก่อน
หลงเชิงขุนช้างมันช่างวอน กอดท่อนซุงสักสำคัญคน

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

หมายเหตุ วงดนตรีบางวงร้องและบรรเลงชั้นเดียวต่ออีก ดังนี้
ถ้ามันตื่นขึ้นเห็นพี่จูบเจ้า ตายเปล่าคอพี่นี้ขาดปน
สั่นปลุกลุกจริงสิพี่จน ลุกขึ้นได้ไล่จนตายพี่จริง

บทร้องที่ 2

สามชั้น จันทรจรแจ่มกระจ่างดวง ส่องพวงรุกขาติช่อไสว
นางแย้มแย้มรับอยู่ริมไพร ซ่อนชู้ชูใจให้เชยชู
สองชั้น เล็บนางกางกลีบกลมแฉล้ม ยี่สุ่นแซมแกมแก้วกาหลงอยู่
ข้องนางสยายให้เชยชู ชมภูเหมือนจะชักให้เชยชม
ชั้นเดียว มะลิวัลย์เหมือนเมื่อวันเจ้าจากพี่ จำปีหนึ่งจึงคืนสม
อกตรมเหมือนพี่ตรองของระบม อบเชยเหมือนพี่ชมให้เชยชิด

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกยิงนกเขา (แขกอาบูฮาซัน) เถา

สามชั้น เข้าในอรัญวาป่าใหญ่ ภูวนัยคนึงถึงโฉมศรี
โอ้ว่าจินตะหราวาตี ป่านฉะนี้ดวงใจจะไสยา
หรือจะตื่นนิทราเวลาดึก ราฮกถึงพี่ยังกระมังหนา
หอมหวลอวลรสสุมาลา พระพายพากลิ่นตลบอบอาย

Copyright by Mahidol University

สองชั้น น้ำค้างตกต้องใบพฤกษา จับแสงจันทราจำรัสฉาย
หิ่งห้อยพร้อมระยับจับไม้ลาย พราย ๆ แพร้ว ๆ ที่แถวทาง
เสียงบุหรงร้องก้องพนาวัน สุรีย์ฉันจวนแจ้งแสงสว่าง
พอพ้นด่านกุเรปันชั้นกลาง หนทางรื่นราบดังปราบไว้
ชั้นเดียว พระคิดดูรู้ระยะมรคา เห็นยังไกลหมันหยากรุงใหญ่
จะอุบายขับควบอาชานัย รีบไปให้เปลืองหนทางจร

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกราหัน เถา

สามชั้น เจ้าแขกครุ่นคิด สลดจิตอยู่ไม่เบา
คิดไปใจเศร้า โอ้อกเรา แสนร้าวราน
ชายาชากัด ชากัดชาติ ไม่มีความชื่นบาน
โอ้น่าสงสาร นงคราญเจ้าไม่เห็นใจ
พี่สู้ดั้นเดินทาง เดินทางมาตามน้อง
หวังเป็นคู่ครอง หมายปอง พี่จึงต้องจากมาไกล
น้องไม่เห็นใจ พี่ชายจึงต้องจากอาลา
โอ้ลาแล้วหนอขอลา จนกว่าจะบรรลัย
สองชั้น อนิจจาตามเจ้ามา หัวใจข้าแทบวางวาย
ฮาฮาฮา ฮาฮาฮาฮา ฮาฮา โอ้ชะสายใจเจ้าไม่ยินดี
ตั้งท่าว่าจะจาก น้ำตาพรากจะจากดวงฤดี
ฮาฮาฮาฮา ฮาฮาฮาฮา ฮาฮา โอ้ความรักพี่ยากจะถอนคลาย
ชั้นเดียว ต้องหักใจพี่ต้องหักใจ พี่ขอลาไปไม่มีคืนมา
มลายพี่จะอยู่เอกา จะคอยน้องข้าจนกว่าจะเห็นใจ

Copyright by Mahidol University

เพลงแขกลีลาศ เถา

สามชั้น

พวกแขกลีลาศท่าสนุก ดูไปคลายทุกข์แสนสุขสันต์
ทั้งจังหวะคละเคล้าพึงเข้ากัน หญิงชายทั้งนั้นลีลาศไป
จับคู่คลอเคล้าเพ้าพนอ เดินย่อเข้าประกบกระทบไหล่
ควงแขนหมุนเวียนเปลี่ยนท่าไป ต่างสำราญบานใจไปตามเพลง
เต้นยั่วหัวหูดูแคล่วคล่อง กลอกตาเข้าทำนองสองเท่าเขย่ง
พวกผู้ชายสบัดผ้าท่านักเลง พวกผู้หญิงก็ไม่เกรงทำเลียนกัน
แล้วหมุนเวียนเป็นวงกลมน่าชมนัก ช่างน่ารักน่านิยมสมใจฉัน
ดูแล้วชื่นชีวาสาระพัน ไทยด้วยกันเต้นเป็นแขกดูแปลกตา

สองชั้น

นี่แหละศิลปะวัฒนธรรม ของไทยเราทำให้ดูสง่า
เต้นได้หลายทำนองต้องนัยตา ออกภาษาก็ทำได้ไม่ขัดเลย
จะเต้นเป็นจีนจามสยามฝรั่ง ให้พร้อมพรั่งหลายภาษามาเฉลย
ก็เต้นได้หลายลำนำทำจนเคย เพียงแต่เอ่ยกลอนขึ้นต้นคนเข้าใจ

ชั้นเดียว

อย่างเพลงนี้ท่าทีออกเป็นแขก ถึงฟังแปลกคนก็รู้อยู่เข้าไส้
สัญชาติญาณที่ท่านเกิดเป็นคนไทย ย่อมฟังได้เข้าใจทุกเพลงเอย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงแขกเล่นกล เถา

สามชั้น

จะกล่าวถึงพลายชุมพลเจ้าคนกล้า วิทยาไสยเวทวิเศษขลัง
ปลอมเป็นแขกแปลกเผ่าเครารุงรัง ด้วยมุ่งหวังจับเณรกับเณรลาว

สองชั้น

พวกบ่าวไพร่ให้แต่งจำแลงเพศ เป็นแขกเทศโพกเกศาด้วยผ้าขาว
แบกสราอาหารทั้งหวานคาว เสียงเกรียวกราวเจรจาภาษากัน

ชั้นเดียว

ยัดฉายาเฮนเจ้าเณรขวาด จะเปรื่องปราด เกรียงไกรไฉนนั่น
พอมอมเหล้าเมาหลับจะจับมัน ทั้งเณรเณรหรือจะผันไปพ้นมือ

Copyright by Mahidol University

เพลงแขกเล่นลม เถา

สามชั้น

รื่นรมย์ ฉันเดินเล่นลม เพลินชมทะเล เห่...
น้ำในทะเล กระเซ็นซ่า ลมสบัดพัดมา ยอดพฤกษาลู่ลม
พระพายเอย อย่าพัดเลย ช่วยผ่านไปเชยชื่นชม
จะฝากรัก ผูกสมัคร ไปกับลม
ถึงยอดชู้คู่ชม วานหน่อยนะลม เป็นสื่อสมภิรมย์เอย เห่...
ฝากลมไปชื่นไปชม วานหน่อยนะลม ไปชื่นไปชมยามไกลเอย
ฝากรักไปกับลม เป็นลมเป็นแล้ง
ดงเหี่ยวแห้ง โดยเดียว เปลี่ยวไฉน เห่...
พระพายหนอ ข้าขอกลับใจ ไม่ฝากรักไปดังว่า
ประโยชน์อะไร ฝากลมไปก็ไม่เป็นท่า เห่...
ไม่รู้ว่าจะพัดผิดไปทิศไหน
เปลี่ยนใจไม่ฝากลมไป ลมเปลี่ยนทิศได้ เราก็เปลี่ยนใจได้เอย

สองชั้น

ชวนกันเดิน เพลินเล่นลม เห่...
ลมเอ๋ยลม พัดชวนให้ชมชื่นใจ
ลมโชยโรยรื่น มีแต่ชื่นฤทัย
แต่ความรัก ใครจักประกันได้
จะร้อนจะเย็น เป็นไฉน ไม่รู้ได้เลยเอย
มาเล่นลม ชมทะเล เห่...
ลมเอ๋ย ลมทะเล พัดกันปั่นหันเห เรือก็เร่แล่นใบ
เมื่อใด พายุกระหน่ำ อาจทำเรืออัปปางได้
ลมทะเล ใครจะคะเนได้
จะป่วนปั่นฉันใด ไม่รู้ได้เลยเอย

ชั้นเดียว

ลมพัน เพลินเล่น ให้โลกเยือกเย็นเป็นคุณยิ่งใหญ่
แม้ลมไม่โชยเมื่อใด โลกไร้ซึ่งความชื่นบาน
ลมรัก หนักใจเรา ร้อนเร่า เกินกล่าวขาน
พัดใจ เหลือประมาณ อย่าหาญ เล่นลมรักเอย

(นายพูนพิศ อมาตยกุล แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงแขกลพบุรี เถา

สามชั้น

ลำดวนเอ๋ยจะด่วนไปก่อนแล้ว ทั้งเกดแก้วพิกุลยี่สุ่นสี
จะโรยร้างห่างสิ้นกลิ่นมาลี จำปีเอ๋ยสักกี่ปีจะมาพบ
ที่มีกลิ่นก็จะคลายหายหอม จะพลอยตรอมเหือดสิ้นกลิ่นตลบ
ที่มีดอกก็จะวายระคายครบ จะเหี่ยวแห้งเซาซบสลบไป

สองชั้น

ต้นน้อยน้อยลูกย้อยระย้าดี ตั้งแต่นี้จะไปชมต้นไม้ใหญ่
จะทิ้งเรือนไปร้างอยู่กลางไพร ยุงร่านริ้นไรจะตอมกาย
รากไม้จะต่างหมอนนอนอนาถ ดาวดายต่างไต้น่าใจหาย
ลงบันไดใจเจียนจะขาดตาย น้ำตาหลั่งพรั่งพรายกระจายลง

ชั้นเดียว

ขุนแผนปลอบน้องอย่าร้องไห้ ไปหน่อยหนึ่งแล้วจะมาส่ง
ไปเป็นเพื่อนพี่บ้างในกลางดง ชมหงส์เหมเล่นให้เย็นใจ
ไปเดือนหนึ่งแล้วจะพากลับ ถ้วนเดือนแล้วจะรับเจ้าไปใหม่
จะรัญจวนครวญคร่ำไปทำไม เขาอยู่เขาจะไร้เมื่อไรมี

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงแขกสี่เกลอ เถา

สามชั้น

ทอดองค์ลงกับที่บัญจถรณ์ เร่าร้อนรัญจวนหวนไห้
คิดถึงบุษบายาใจ เที่ยวหาแห่งใดไม่พานพบ

สองชั้น

นั่งนอนอ่อนจิตเจ็บใจ ทั้งบกเรือเหนือใต้ก็ไปจบ
จนสิ้นแดนมะละกันมหรรณพ ไม่พานพบวนิดาดวงจันทร์

ชั้นเดียว

หรือชะรอยเทวาพาน้อง ไปสู่ห้องวิมานเมืองสวรรค์
สิงห์สัตว์พยัคฆาในอารัญ พาไปขบกันให้บรรลัย

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง, แต่งโดยอาศัยเค้าโครงจากเรื่องอิเหนา)

Copyright by Mahidol University

เพลงแขกสาหร่าย เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น โอ้หอมกลิ่นดอกไม้ที่ในสวน เผยกลีบชวนภุมรินกินเกสร
เจ้าช่างย้อมสีระยับประดับซ้อน ชูชะอ้อนกลิ่นฟุ้งมุ่งชวนเชย

(สร้อย) โอ้หอมกลิ่นกุหลายซาบนาสา สวยยวนตา สวยยิ่งผกาอื่นไกล
กลิ่นหอมยั่วยวนใจ ฉันยังจำกลิ่นได้ หอมไม่จางจืดเลยเอย

สองชั้น ภมรหลงลงดมชมกลิ่นหอม แหวกเกสรว่อนตอมบุปผาเผย
รุกขชาติช่างฉลาดกระไรเลย ล่อแมลงเชยเผยพันธุ์ฉันนี้เอย

(สร้อย) โอ้ผีเสื้อเหลืออร่ามงามหนักหนา เหมือนทองทา เหมือนลงยาเพริศแพร้ว
ผาดผินบินคลาดแคล้ว ชมพวงผกาแก้ว โรยแล้วก็ร้างไปเลยเอย

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

ชั้นเดียว วันที่แสนสำราญบานใจ เลือกเก็บดอกไม้ที่หอมหวน
จำปากลิ่นตลบอบอวล ลำดวนชวนชื่นชูใจ
พิกุลจะกรองอุบะห้อย มะลิวัลย์จะร้อยเป็นสร้อยใส่
จะผูกพรรณบุปผาเป็นมาลัย วางไว้ข้างที่ศรีไสยาฯ

(บทละครดึกดำบรรพ์ เรื่องสังข์ศิลป์ชัย
พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ลำดวนดอกออกดกทุกกิ่งก้าน บ้างตูมบานแย้มกลีบกลิ่นกล้า
โฉมยงทรงเก็บดอกมา ประทานสองกัลยาพี่เลี้ยง
แล้วเก็บจำปามหาหงส์ นางแย้มยี่สุ่นส่งกลิ่นเกลื้อง
ประสันตาหักพวงพุมเรียง หมอบเมียงมาถวายนฤมล

สองชั้น สารภีพิกุลดอกดก บางตกเต็มไปที่ใต้ต้น
มะลิซ้อนซ่อนกลิ่นรสสุคนธ์ หอมปนกับบุหงาราไป
ประเสหรันลั่นกิ่งพิกุลดก ดอกดวงร่วงตกลงใหม่ใหม่
บาหยันเลือกปลิดที่ติดใบ มาถวายอรทัยเท

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว รื่นกลิ่นบุปผาสารพัน มะลิวัลย์เกดกระถินลิ้นจี่
ชงโคโยทะกาสารภี บีบจำปีหอมฟุ้งจริงใจ
เลือกเก็บผกาบรรดามี ถวายพระบุตรีศรีใส
จะได้ทำบุหงารำไป วางไว้ข้างที่ไสยาฯ

(อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกสาหร่าย เถา

บทร้องที่ 3

สามชั้น 1. ลมหวนอวลกลิ่นดอกบาหนัน คล้ายกันกับกลิ่นจินตะหรา
2. เห็นเล็บนางเบ่งบานตระการตา เหมือนขาโฉมงามทรามวัย
3. โอ้เจ้าพวงพยอมหอมหวน หอมอบอวล หอมเอยน่าชวนเชยชม
กลิ่นหอมทวนลม ฉันอยากจะเด็ดดม
เห็นจะต้องตรมใจเอย

สองชั้น 1. การะเกดเหลืองเรืองเรื่อ เหมือนผิวเนื้อนวลน้องผ่องใส
2. เห็นชายผ้าสีดาบนค่าไม้ เหมือนละม้ายชายสะไบบังอร
3. โอ้เจ้าพวงสายหยุด เมื่อยามสาย หอมไม่วาย
หอมเอยมาคลายเคลื่อนคลา กลิ่นหายพระพายพัดพา
หอมกลิ่นกลับมา ชื่นอุราของเรียมเอย

ชั้นเดียว 1. ดูดอกสร้อยฟ้าระย้าย้อย เหมือนสายสร้อยประดับทรวงดวงสมร
2. พระชมพลายฉวีลหาอาวรณ์ แล้วรีบขับอัสดรเข้าพงไพร
3. โอ้หอมกุหลาบชาบนาสา สวยยวนตา ยิ่งผกาอื่นไกล
กลิ่นหอมยั่วยวนใจ ฉันยังจำกลิ่นได้
หอมไม่จางจืดเอย

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงแขกสาย เถา

สามชั้น สาลิกาแขกเต้าดุเหว่าแว่ว สกุณแก้วจับเรียงเคียงคู่
เบญจวรรณโนรีสีชมพู พระชี้ให้โฉมตรูทัศนา
ผูงกินนรร่อนพากันมาสรง รูปร่างเอวองค์ดังเลขา
ชมกลางทางชวนวนิดา ลงสรงคงคาชลาลัย
(สร้อย) ดวงเอ๋ย (เจ้า) ดวงโกมุท หอมไม่สิ้นสุด เจียวนะน้องเอย
สองชั้น แหวกว่ายอยู่ในสายกระแสสินธุ์ วารินบริสุทธิ์เย็นใส
ทรายทองกรวดแก้วแววไว บุษบงบังใบเบ่งบาน
ชั้นเดียว บ้างร่วงเรณูนวลละออโอช พระพายพาสาโรชหอมหวาน
บ้างผุดแย้มแซมสร้อยสุมามาลย์ ตูมแนมแซมก้านบังใบ

(บทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1)

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงแก้ไขเพิ่มเติม)

เพลงแขกเห่ เถา

สามชั้น ไก่กระชั้นขันเสียงดุเหว่าแว่ว รุ่งสางสว่างแล้วนะแก้วพี่
จำใจจำพรากจากจรลี โฉมตรูจงอยู่ดีพี่ขอลา
นึกคนึงถึงผันยิ่งพรั่นใจ เหมือนจะไม่ได้คืนมาเห็นหน้า
แข็งขืนฝืนใจไคลคลา เสด็จมาจากแท่นบรรทมใน
สองชั้น ยิ่งกำสรดรันทดระทวยองค์ มิใคร่เดินดำรงไปได้
เหลียวหลังสั่งความทรามวัย พระมิใคร่จะนิราศคลาดคลา
สะท้อนถอนฤทัยอาลัยนัก ยิ่งเป็นห่วงหน่วงหนักเสน่หา
เห็นโฉมยงทรงโศกโศกา พระกลับมาสวมกอดนางไว้
ชั้นเดียว จุมพิตชิดเชยปรางทอง แล้วปลอบว่านวลน้องอย่าร้องไห้
เจ้าอย่ากันแสงโศกาลัย พี่ไปไม่ช้าจะมาพลัน

(ดัดแปลงจากเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงแขกอะหวัง เถา

สามชั้น

ถึงกุฎีที่นางสำนักอยู่ เห็นบานแกลแลประตูหับมั่น
พระเที่ยวดูไปรอบขอบคัน ที่นั่นสะอ้านสำราญรมย์

สองชั้น

รุกขชาติดาษดาดาล้อม เป็นเหล่าล้อมศาลาอาศรม
ดอกดวงร่วงลงที่จงกรม กลิ่นกลบตลบลมพัดมา

ชั้นเดียว

ท่าทางชอบกลพันสิงห์สัตว์ สงบเงียบสงัดทั้งภูผา
ชมพลางทางเที่ยวเลี้ยวมา ให้วิเวกวิญญาณ์เย็นใจ

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแขกอะลอสตาร์ เถา

สามชั้น

ไทรบุรีอะลอสตาร์พาใจชื่น ยิ้มระรื่นของเธอนี้พี่พิศวง
ถึงกลับมาใจพี่ยายังมั่นคง อยากยืนยงอยู่ที่นั่นจนวันตาย
อยากพังรองเง็งที่เก่งแท้ อยากเห็นแม่นุชนาฏโฉมฉาย

สองชั้น

อยากเห็นปากที่แม่เอื้อนอภิปราย อยากเห็นกายที่น่ารักปักอุรา
อยากพังเสียงที่แม่ร้องเอ่ยลำนำ อยากจะจำทุกทุกอย่างไม่กังขา
อยากประคองน้องรักแนบกายา อะลอสตาร์นามนี้พี่จับใจ

ชั้นเดียว

ถ้าเป็นดินแดนไทยเหมือนแต่ก่อน
ต้องรีบจรลงไปให้จงได้
โอ้น้องนุชสุดสวาทขาดใจ เม้นตัวไปใจพี่ยังคู่เอย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงแขกโอด เถา

สามชั้น

กลับเสียใจอาลัยขุนช้างเล่า นิจจาเจ้าหลับกลิ้งอยู่ไกลหมอน
จะเย็นฉ่ำน้ำค้างขจายขจร ใครจะช้อนผ้าห่มให้ผัวรัก
เห็นม่านชาดกลาดขวางอยู่กลางห้อง สองมือตือกเพียงอกหัก

Copyright by Mahidol University

สองชั้น จัณฑาลผลาญทำเจ็บช้ำนัก ละอื้นอักอักแล้วเดินมา
ถึงหอกลางเกลื่อนกลาดด้วยทาสหญิง นอนกลิ้งนิ่งหลับไม่เงยหน้า
ดูพลางทางคิดอนิจจา ถึงห้องแก้วกิริยายิ่งเศร้าใจ
ชั้นเดียว พี่จะลาไปแล้วเจ้าแก้วเอ๋ย สิ่งไรเคยทำเจ้าจำได้
ฝากขุนช้างด้วยช่วยปลอบใจ ข้าวปลาหาให้เหมือนพี่ยัง
ถึงกรงนกขุนทองอยู่ทั้งคู่ นกโนรีแขวนอยู่ที่เตียงตั้งล
(นกเอ๋ยเคยเสียงเสนาะดัง ฟังชื่นเชยชมอารมณ์นาง)

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงยอมตาเถิน เถา

สามชั้น บัดนั้น พระยาเดโชผู้ใจหาญ
ออกจากปราสาทรัตน์ชัชวาลย์ ดำริการว่าจะไปสุโขทัย
แม้กูเดินดินไปถิ่นที่ ศัตรูรู้ก็คงหนีไม่รู้หน้า
จะดำดินลอบเข้าไปในพารา คงดีกว่าที่จะไปบนปฐพี
คิดแล้วจึงจัดแจงแต่งกาย สมหมายรีบมาขมันขมี
แหวกพื้นลงไปใต้ธรณี จรลีเร่งไปมิได้ช้า
สองชั้น ครั้นถึงซึ่งเมืองสุโขทัย จึงผุดขึ้นไปดูที่ท่า
พบพระร่วงมิรู้จักพักตรา จึงมีวาจาถามไถ่ไปพลัน
นี่แน่ท่านผู้การุญ พระร่วงผู้ทรงคุณมหันต์
อยู่ที่นี่หรือไม่อย่างไรกัน ข้านั้นอยากเฝ้าด้วยภักดี
ชั้นเดียว พระร่วงทิศดูก็รู้ชัด ว่าศัตรูตามมัดมาถึงนี่
จึงบอกว่าหยุดอยู่ที่ตรงนี้ จะจรลีไปเชิญท่านมา
ครึ่งชั้น ด้วยอำนาจวาจาอันศักดิ์สิทธิ์ ก็หมดฤทธิ์กลายเป็นหินสิ้นวาสนา
จมอยู่แต่นั้นมาจนบัดนี้

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงขอมระทม เถา

สามชั้น เมื่อนั้น พระปทุมสุริย์วงศ์ทรงขันธ์
เนาในปราสาทรัตนสุวรรณ ทรงธรรม์รำพึงคะนึงคิด
สองชั้น นายร่วงคงจะเชี่ยวชาญชัย ชะลอมใส่คงคาไม่น่าติด
ช่องชะลอมก็ใหญ่ไม่แนบชิด ทรงฤทธิ์ตรึกไตรไปมา
ชั้นเดียว อาจองลำพองผยองฤทธิ์ จึงคิดทำการหาญกล้า
พินิจดูไพร่นายในภาร แก้ฤทธาเธาได้เห็นไม่มี ฯ

(จากเพลงตับ เรื่องพระร่วง ไม่ทราบว่าผู้ใดแต่ง)

เพลงขอมกล่อมลูก เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ประทานโทษโปรดด้วยเถิดเจ้าขา ข้ามาหาพระร่วงผู้เป็นใหญ่
ดูข้านี้เป็นคนไทย มาไกลจากละโว้ธานี
สองชั้น ทราบว่าพ่อเมืองของข้าเจ้า เข้ามาผนวชอยู่ที่นี่
ดูข้าจงรักภักดี หวังที่จะกราบพระบาทา
ชั้นเดียว แม้ว่าพระร่วงเธอปรานี บางทีจะรับไว้เป็นข้า
ขอท่านจงได้เมตตา จงโปรดช่วยพาข้าไป

(บทละครร้องเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

บทร้องที่ 2

สามชั้น เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริยวงศ์นาถา
ชื่นชมด้วยสมจินดา เสน่หาอุฬากรรณพันทวี
สองชั้น จึงประทานเครื่องยศอย่างกษัตริย์ พาหุรัดสังวาลพานพระศรี
ให้อยู่วังตาหาปาตี ตำแหน่งที่ลูกหลวงแต่ก่อนมา
ชั้นเดียว แล้วตรัสอำนวยอวยพร ให้สถิตสถาวรเป็นสุขา
แม้คิดถึงพี่นางกัลยา เจ้าจงเข้ามาหากัน

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

บทร้องที่ 3

สามชั้น	ครั้นถึงพาราการหลัง	ก็เข้าในนิเวศน์วังดาหา
	ยืนอยู่ตรงพักตร์นัดดา	แล้วมีบัญชาตรัสไป
สองชั้น	เจ้าอย่าหวาดหวั่นพรั่นจิต	จะพ่ายแพ้ปัจจามิตรก็หาไม่
	อัยกาจะช่วยอวยชัย	บันดาลให้ไพรีอัปรา
ชั้นเดียว	จงแข็งใจหให้เหมือนชาย	อย่าให้อายบันหยีสุกาหรา
	ประสาทพรสั่งสอนพระนัดดา	แล้วคืนยังชั้นฟ้าสุราลัย

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 4

สามชั้น	บรรพบุรุษ	ของไทย	แต่โบราณ
	ปกบ้าน	ป้องเมือง	คุ้มเหย้า
	เสียเลือด	เสียเนื้อ	มิใช่เบา
	หน้าที่เรา	รักษา	สืบไป
	ลูกหลาน	เหลนโหลน	ภายหน้า
	จะได้มี	พสุธา	อาศัย
	อนาคต	จะต้องมี	ประเทศไทย
	มิยอมให้	ผู้ใด	มาทำลาย
สองชั้น	ถึงขู่ฆ่า	ล้างโคตร	ก็ไม่หวั่น
	จะสู้กัน	ไม่หลบ	หนีหาย
	สู้ตรงนี้	สู้ที่นี่	สู้จนตาย
	ถึงเป็นคน	สุดท้าย	ก็ลองดู
ชั้นเดียว	บ้านเมืองเรา	เราต้อง	รักษา
	อย่ากทำลาย	เชิญมา	เราสู้
	เกียรติศักดิ์	ของเรา	เราเชิดชู
	เราสู้	ไม่ถอย	จนก้าวเดียว

(บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี)

Copyright by Mahidol University

เพลงขอมเงิน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น บัดนั้น ออกญาเดโชใจหาญ
น้อมเศียรประนตบทมาลย์ ทูลพระผู้ผ่านแผ่นไพท
ข้าจะขอรับอาสา จับพ่อเมืองมาให้จงได้
ถ้าแม้มันกล้าชิงชัย ข้าจะไม่ไว้ชีวัน
สองชั้น แม้ว่าพระร่วงยังคงอยู่ ข้าไม่ขอคืนสู่เขตขัณฑ์
จะตามปองจองผลาญสังหารมัน ให้ทรงธรรม์สิ้นเสี้ยนพาลา
ชั้นเดียว ทูลเสร็จถวายอภิวาทน์ แทบบาทพันธุมนาถา
ออกจากพระโรงรจนา มาเกณฑ์ทหารชาญฉกรรจ์ ฯ

(บทละครราเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

บทร้องที่ 2

สามชั้น จำกูจะคิดชิ่งอุบาย ลอบล้างทำลายปรปักษ์
กูจะลอดดอดไปมิให้พัก ลอบลักสังหารผลาญชีวา
อันเจ้าประคุณจะคิดไป โดยลำพังไซร้ข้าเกรงว่า
ถ้าแม้เพลี่ยงพล้ำลงคงมรณา พวกข้าจะพลอยเดือดร้อน
สองชั้น อย่าขัดเลยเจ้าเอยดรานี้ไซร้ กูตั้งใจแม่นมั่นไม่ผันผ่อน
กูได้ทูลแด่องค์พระภูธร ว่าจะจับดัสกรโดยฉับพลัน
แม้ว่าพระร่วงยังคงอยู่ ก็ไม่ขอคืนสู่เขตขัณฑ์
ชั้นเดียว อันถ้อยคำที่นูลพระทรงธรรม์ ต้องถือมั่นจนกว่าจะบรรลัย
ฉะนั้นก็ขอแรงนะนักคุ้ม ให้เจ้าอยู่ควบคุมทัพใหญ่
ตัวกูจะปลอมแปลงไป กระทั่งสุโขทัยธานินทร์ ฯ

(บทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

Copyright by Mahidol University

เพลงขอมทรงเครื่อง เถา

สามชั้น

คิดแล้วจึงสั่งนักคุ้ม เจ้าจงอยู่ควบคุมทัพใหญ่
ตัวกูจะปลอมแปลงไป กระทั่งสุโขทัยธานินทร์
จะแต่งกายให้เหมือนคนไทย เล็ดลอดดอดไปสมถวิล
ลี้ลับเหมือนกับภูตำดิน คงจะได้เสร็จสิ้นดังจินดา

สองชั้น

แล้วจึงจัดแจงแต่งกาย ให้ละม้ายแม้นไทยเช่นว่า
เลือกสรรอาวุธศาสตรา ซ่อนในกายาเรียบร้อย

ชั้นเดียว

มุ่นกล้าเมาฬีวิธีใหม่ เหมือนอย่างแบบไทยใช้สอย
จึงรีบเลี้ยวลดสกดรอย ไต่ต้อยติดตามพระร่วงไป ฯ

(บทละครรำเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงขอมโบราณ เถา

สามชั้น

บัดนี้เกิดคนดีมีฤทธิ์เลิศ ประกอบเกิดกับเมืองเรืองมหันต์
นามนายร่วงฤทธาศักดาครั้น ตำแหน่งนั้นสุโขทัยชัยชาญ

สองชั้น

สานชะลอมใส่น้ำนำมาให้ ไม่รั่วไหลผังแน่นเป็นแก่นสาร
ตั้งแต่นี้ก้มพุชจะทรุดซาน กรรมบันดาลเกิดเข็ญให้เป็นไป

(ไม่ทราบผู้ใดแต่ง)

ชั้นเดียว

พระยาเดโชวิชาชาญชัย ฟังตรัสขัดใจก็ทูลสนอง
ว่าข้าขอรับจับตัวนายกอง ส่วยน้ำฉลองพระเดชพระคุณ

(คัดจากตับขอบดำดิน พระนิพนธ์สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

เพลงขอมใหญ่ เถา

สามชั้น

พวกขอมพร้อมพรั่งกำลังพล เริงรณศาสตราล้าแข็ง
ควรเราจะคิดซ่อมกำแพง ตกแต่งคูค่ายทั้งหลายไว้

สองชั้น

เผื่อว่าพวกขอมยกมา จะได้ยึดพารามั่นได้
แล้วรีบส่งม้าเร็วไป ยังกรุงสุโขทัยธานี

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว เมื่อสุโขทัยรู้ว่าขอม มาล้อมวะโว้บุรีศรี
เห็นทีจะสั่งโยธี มาช่วยราวีศัตรูเรา

(บทละครเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงขอมทอง เถา

สามชั้น พวกขอมพร้อมพรั่งกำลังพล เริงรณศัสตรากล้าแข็ง
ควรเราจะคิดซ่อมกำแพง ตกแต่งคูค่ายทั้งหลายไว้
เผื่อว่าพวกขอมยกมา จะได้ยึดพารามั่นได้
แล้วรีบส่งม้าเร็วไป ยังกรุงสุโขทัยธานี
เมื่อสุโขทัยรู้ว่าขอม มาล้อมละโว้บุรีศรี
บางทีจะส่งโยธี มาช่วยราวีศัตรูเรา

สองชั้น เพราะถ้าละโว้เสียเมือง ก็อาจจะดายเดืองไปถึงเขา
ขอมอาจจู่โจมโรมวันเอา ผู้คนของเขาพลอยเดือนร้อน
ดูข้านี้เห็นชอบด้วย ต้องช่วยกันแต่งเมืองมั่นก่อน
ถ้าหาไม่ศัตรูยกจู่จร มาถึงนครจะเสียที
ดูข้าขอลาไปรีบแต่ง คูค่ายกำแพงบุรีศรี
จะจัดแจงแบ่งปันหน้าที่ ควบคุมชาวบุรีไปทำงาน

ชั้นเดียว ดูเอาเถิดชาวไทยใจหาญศึก นึกถึงก็แสนจะสงสาร
จะต่อสู้ทัพขอมชัยชาญ จะทนทานได้เพียงสักเท่าใด
พวกเรามีแต่หยิบมือ ฤาว่าจะทานกำลังได้
ละโว้จะมีเหตุเภทภัย ก็เพราะตัวกูไชร้ทะนง

(บทละครร้องเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงตีรีไพเราะ เถา

สามชั้น เดินทางมาในหว่างภูเขาหลวง ไม่หายห่วงน้องน้อยละห้อยไห้
เห็นบุปผาเบิกบานตระการใจ กล้วยไม้ชายช่ออรชร

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ที่พุใหญ่ใกล้กันกับคูหา น้ำใสไหลซ่าจากสิงขร
หวนระลึกนึกคะนึงถึงบังอร เมื่อยามร้อนหวังจะพาเจ้ามาชม
ชั้นเดียว จะได้เล่นวารีที่ตกพร่า จากเงื้อมผาพร่างพรายดังสายฝน
พิกุลเกดกิ่งชายใกล้สายชล ต้องลมหล่นแลเกลื่อนเหมือนแกล้งปราย ฯ

(บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

เพลงครอบจักรวาล เถา

สามชั้น จึงประดิษฐ์คิดกลอนอักษรสยาม จำเรียงความไพเราะเหมาะขยัน
ว่าดวงแก้วโกมุทบุษบัน เพิ่งชู่ชันตูมตั้งขึ้นบังใบ
ภุมรินบินตอมเพราะหอมหวน เรณูวลยวนจิตพิสมัย
ก็เปรียบอย่างนางรุ่นเจริญวัย ย่อมพึงใจแก่บุรุษสุดนิยม
สองชั้น อันปทุมตูมตั้งกำลังแย้ม ย่อมเกื้อแกมภุมรินบินมาสม
อันนางงามยามชายหมายภิรมย์ ย่อมชวดชมอกช้ำระกำใจ
เว้นแต่องค์วงศ์พรหมบรมนาถ จะสมหวังดังพระราชอัชฌาสัย
อันชายอื่นหมื่นแสนในแดนไกล เห็นจะไม่เสร็จสมอารมณ์ปอง
ชั้นเดียว หะชันว่าชะกลอนงอนจริต ช่างประดิษฐ์เหลือดีไม่มีสอง
เจ้าสำเนียงเสียงเสนาะเพราะทำนอง ช่างติดต้องดวงจิตดังติดตัง
อันตัวเจ้าเยาวยอดยุพเรศ พระภูเบศร์โปรดพี่มีรับสั่ง
ประทานพี่นี้ชัดเป็นสัจจัง หรือน้องยังจะขัดอัธยา

(เสภาเรื่องอาบูหะซัน)

เพลงครวญหา เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น พระกรก่ายพักตราจาบัลย์ หวั่นหวั่นถวิลถึงจินตะหรา
ป่านฉะนี้โฉมตรูอยู่พาราจะนิทราหลับแล้วหรือฉันใด
สองชั้น เจ้าจะมีมิตรจิตคิดคนึง ราพึงถึงพี่บ้างฤาหาไม่
เห็นทีขนิษฐายาใจ จะโหยหาอาลัยถึงพี่ชาย

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว แต่ครุ่นครวญรวนเรคะเนนึก จนยามดึกเดือนส่องแสงฉาย
พระเผยม่านสุวรรณพรรณราย ลมชายตามช่องมาต้ององค์

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงครวญหา เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น เอนอิงพิงหมอนนอนอนาถ นึกหวั่นหวาดเสียวทรวงสะท้อนถอน
โอ้อกเราคราวเคราะห์จำเพาะจร เกือบม้วยมรณ์แล้วมิหนำซ้ำมลทิน
เกิดเป็นหญิงจริงสำหรับรับอดสู สุดจะกู้แก้กายให้หายกลิ่น
แม้นได้กับชมพลาก็ราคิน เรารู้สิ้นว่าคู้ครองของฮะเนา
สองชั้น ได้คู่เก่าเล่าก็ร้ายน่าอายเหลือ เขาถูกเนื้อจับต้องเหมือนของเขา
ยังเอาสัตย์รับช้ำกรรมของเรา มิรู้เอาหน้าแผงไว้แห่งไร
กรรมเอ๋ยกรรมลำหับอับภาค ช่างแสนยากวางจิตคิดไฉน
จะละล้างขว้างกังวลในหนใด จึงจะได้ความสบายหายราคาญ
ชั้นเดียว คิดไปใจหนึ่งก็นึกขัน เป็นไฉนงูพันแล้วไม่ผลาญ
หรืออารักษ์ริแถลงแกล้งบันดาล จะให้พานพบสู่คู่ชบพลา
ไม่เคยนึกรักใคร่ใจยังเฉย จะจำเคยเสียกระมังชังนักหนา
จะชวดสอดตุ้มหูที่ตรูตา เสียดายหน้าจะสิ้นใสไร้มาลี

(บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

เพลงครุ่นคำนึง เถา

สามชั้น อนิจจาเกิดมาช่างอาภัพ ถ้าจะนับก็ไม่เห็นใครเป็นสอง
ตั้งแต่เล็กเรื่อยมาน้ำตานอง ต้องเป็นรองคนอื่นเขาร่ำไป
ตลอดชีวิตปิดทองที่หลังพระ ใครเขาจะมองเห็นก็หาไม่
มีแต่ชอกช้ำระกำใจ ยิ่งคิดไปก็ยิ่งเบื่อเหลือระอา

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ทำอะไรได้ทุกอย่างช่างสามารถ องอาจเป็นผู้นำได้ทุกท่า
ทั้งขยันหมั่นเพียรเขียนตำรา ไวปัญญาจนออกชื่อระบือกัน
งานวิจัยทำไว้มิใช่น้อย เป็นโครงการเกือบร้อยน้อยหรือนั่น
เลื่องชื่อลือลั่นคนงงงัน สารพันความดีที่ได้ทำ
ชั้นเดียว แต่อาภัพอับภาคยากเข็ญ มิตรก็เป็นศัตรูดูน่าชำ
กลับกลอกหลอกเสียบ่นคนริษำ หมายว่าทำเราได้ก็ทำเอา
เถอะแล้วไปเราไซร้ไม่ถือโทษ ตัดความโกรธเข้าหาพระละความเขลา
แต่ตัวท่านนั้นควรรู้อย่าดูเบา เที่ยวทำเขาเหมือนเช่นนี้ไม่ดีเอย

(ศจ.ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงคู่มอญรำดาบ เถา

สามชั้น ครั้นสั่งการเสร็จสมอารมณ์หมาย มาจัดแจงแต่งกายขมีขมัน
ทาแป้งหอมปลุกเศกลงเลขยันต์ ให้อยู่ยงคงกะพันศาสตรา
สองชั้น แล้วใส่เสื้อปักทองของประทาน อย่างทหารท่วงทีมีสง่า
ชักดาบสองมือเดินดำเนินมา ตรงไปยังนาวาทันที
ชั้นเดียว ครั้งถึงจึงลงในเรือรบ พร้อมครบทหารชาญชัยศรี
ครั้นว่าได้ฤกษ์งามยามดี ออกเรือตีกรรเชียงแซ่เสียงไป

(บทละครเรื่องราชาธิราช ของเจ้าพระยามหินทร์)

เพลงครุ่นคิด เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น พระยอกรวิลาสพาดพักตร์ ถวิลถึงน้องรักจินตะหรา
โฉมงามทรามสวาทเพียงบาดตา ใต้ฟ้าหาไหนไม่ทัดเทียม
สองชั้น งามจริตกริยาเป็นน่าชม แต่บังคมพี่ชายก็อายเหนียม
พี่ลอบแลโฉมน้องลองเลียม งามเสงี่ยมเจียมจิตพี่ติดใจ

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว เมื่อชม้ายมาสบหลบเนตรหนี ท่วงทีที่ทำยังจำได้
ยิ่งแสนเสน่หาอาลัย เร่าร้อนฤทัยเกรียมกรม

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น เมื่อนั้น มิสาระบันหยีศรีใส
ให้เร่าร้อนรัญจวนบ่วนใจ อาลัยในองค์อุณากรรณ
สองชั้น จึงแสร้งเสเสด็จบุรยาตร ลงไปประพาสลดาหมัน
หอมกลิ่นมาลาหลายพรรณ แสงบุหลันสว่างกระจ่างฟ้า
ชั้นเดียว ขึ้นบนตำหนักน้อยในสวน เอนองค์ลงรัญจวนครวญหา
ยอกรขึ้นก่ายพักตรา ถวิลถึงบุษบายาใจ

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงคุณลุงคุณป้า เถา

สามชั้น หลายเอ๋ยพังวาจาลุงป้าจะสอน จงตั้งใจฟังสุนทรกล่าวเฉลย
เจ้าเกิดมาภายหลังยังไม่เคย อย่าละเลยแล้วจงจำคำโบราณ
บุคคลใดทำคุณแก่เจ้าก่อน แล้วจงย้อนแทนคุณให้แก่ท่าน
จะกล่าวแต่เฉพาะที่ดีสำคัญ ผู้หนึ่งนั้นคือบิดาและมารดา
สองชั้น อีกผู้หนึ่งได้แก่ครูผู้สั่งสอน ท่านมีคุณแก่เราก่อนเป็นนักหนา
ทั้งอาจารย์ก็ประเสริฐเลิศโลกา ได้ศึกษาศิลธรรมประจำกาย
ทั้งสามท่านที่ลุงป้าว่ามานี้ เจ้าจงมีน้ำจิตพิสมัย
ทรัพย์ไม่มีที่จะแทนท่านสมใจ เอาร่างกายเราใช้เอาไว้เทอญ
ชั้นเดียว หากผู้ใดทดแทนพระคุณท่าน เทพเจ้าทุกชั้นจะสรรเสริญ
สินทรัพย์นับวันจะเจริญ ผลบังเอิญมาหาทั้งตาปี
ผู้ใดลืมกตัญญูผู้ที่กล่าว เทพเจ้าจะสาปแช่งทุกแห่งที่
จะทำการสิ่งใดไม่มีดี ทั้งชาตินี้ชาติหน้าไม่ถาวร

(นายเชียน ศุขสายชล แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงเคียงมอญราตรี เถา

สามชั้น

ประจงจูบลูบผมแล้วชมพักตร์ น่ารักนวลเนื้อเจ้านิ่มนิ่ม
น้ำตาคลอเบี่ยมอยู่เรียมริม เจ้าเยือนยิ้มสักหน่อยเถิดกลอยใจ

สองชั้น

สงสารไหว้วอนให้ผ่อนวาง รักนางมิใคร่จะไกลได้
พี่จะหอมเสน่หาลงไป เหลืออาลัยที่จะทรมาน

ชั้นเดียว

หยิบมือพิมน้อยประทับทรวง แม่ดูดวงจิตพี่พุ้งซ่าน
เวลาค่ำแม่จงจำสังเกตการ จะไปบ้านหาพิมพิลาไลย

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงเจี้ยวราลึก เถา

สามชั้น

สรวมชีพอภิวาทบาทบงส์ พระผู้ทรงดำรงมหาอาณาจักร
ประเทศไทยให้ไทยได้พำนัก ร่มเย็นเกล้าจนประจักษ์ทั่วแดนไทย
พระพจนาน่าชมสมเป็นเจ้า ระรื่นเร้าชื่นอุรายามปราศัย
เสนาะโสตปราโมทย์สมานใจ ชวนจงรักต่อใต้ฝ่าธุลี

สองชั้น

ทรงกรุณาข้าบาทราชมุทิต ปลูกน้ำจิตไทยนิยมสมราศรี
มิตรไทยไพร่ฟ้าประชาชี ได้พึ่งบารมีโดยเพียงเพ็ญ
พระทรงกรุณาด้วยปราโมทย์ เกื้อประโยชน์บำรุงสุขดับทุกข์เข็ญ
ใครเดือดร้อนพระก็ผ่อนให้ร่มเย็น ไทยจึงเด่นด้วยพระบารมี

ชั้นเดียว

ขอพระองค์เสด็จดำรงเศวตฉัตร สิริสวัสดิ์พิพัฒน์เพิ่มเฉลิมศรี
เจริญพระชนม์พรรษากว่าร้อยปี สรรพภัยอย่ามีมาแผ้วพาน
ใดพระองค์ปองประสงค์จงประสิทธิ์ เลิศพระฤทธิ์กฤษดาเดชาฉาน
ผดุงแผ่นดินภิญโญมโหฬาร โสตถิ์สมมานมวลไทยหมายใจเอย

(นายดงศักดิ์ ดำศิริ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงจักรีรำลึก เถา

สามชั้น
เมื่อ พ.ศ. สองพัน สามร้อยสิบ
ไทยถูกริบ เอกราช ชาติสลาย
ทัพพม่า รบรุก บุกทำลาย
เผาวอดวาย วัดวัง ทั้งบุรี

สองชั้น
องค์ตากสิน มหาราช กู้ชาติไว้
สร้างเมืองใหม่ คือกรุงธน แทนกรุงศรี
ปราบยุคเข็ญ เป็นเวลา สิบห้าปี
วงศ์จักรี มีอำนาจ ครองชาติมา

ชั้นเดียว
สร้างกรุงเทพ ทวา- ราวดี
ด้วยบารมี องค์พระพุทธ- ยอดฟ้า
สืบสมบัติ ขัตติยะ เนาวราช์
ครบสองร้อย วัสสา ผาสุก เอย

(นายสำรวย แก้วสว่าง แต่ง)

เพลงจีนดูดาว เถา

สามชั้น
คิดไปใจหายอาลัยนัก เห็นดาวร่วงทรวงจะหักเสียให้ได้
ดาวตกก็จะตกตามดาวไป จะคิดอ่านฉันใดนะอกกู

สองชั้น
คงถึงฆาตขาดชะตาในคราวนี้ เป็นสุดที่จะแก้ไขให้หดหู่
จะเป็นที่ทำให้อ้ายศัตรู มาทำร้ายนายกูได้ตามใจ

ชั้นเดียว
จำจะเขียนข้อความเป็นสำคัญ บอกการให้เห็นเป็นข้อไข
แจ้งความตามที่จะมีภัย เขียนเสร็จส่งไปให้นายพลัน

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงจำปาทอง เถา

สามชั้น
รูปได้เคยฟังข่าวเขาเล่าลือ ระบือกระทั่งสภาสวรรค์
ว่านวลนางสาวิตรีนารีนั้น ยากจะหาใครทันในแดนดิน

Copyright by Mahidol University

สองชั้น งามรูปงามยศสงดงามศรี อีกทั้งมีมรรยาทงามหมดสิ้น
ธรรมสถิตย์ติดใจไร้ราคิน เป็นนารินเลิศล้วนอันควรชม
ชั้นเดียว อันนางรูปโสภานั้นหาง่าย แต่ทั้งกายทั้งใจให้งามสม
ย่อมหายากนักหนาน่านิยม น่าภิรมย์ชมชื่นรื่นฤดี

(พระยาภูมีเสวิน ผู้แต่ง)

เพลงจำปาทองเทศ เถา

สามชั้น พระจันทรจรแจ่มกระจ่างฟ้า ลมหวนอวลมาจำปาหอม
อยากจะเด็ดมาชมดมดอม กลิ่นกล่อมใจรื่นชื่นชม
สองชั้น ถวิลน้องห่มผ้าจำปาสี นุ่งเขียวเหล็กเศกศรีสง่าสม
เข็มขัดนาคคาดทับรับเอวกลม ต้องนิยมวันพุธสุดโสภา
ชั้นเดียว ทองจำปาพาคนึงถึงนัก หอมมิพักหักหายเสน่หา
หอมสนิทคิดสมัครรักจำปา หอมไม่ชาหอมล้ำจำปาทอง

(นายพินิจ ฉายสุวรรณ แต่ง)

เพลงจันทร์ฉาย เถา

สามชั้น อันหนุ่มสาวคราวรักมักสดชื่น หวานระรื่นชื่นบานดุจจันทร์ฉาย
โอษฐ์แฉล้มแย้มยิ้มพริ้มพราย ดวงตาเป็นประกายดุจดารา
สองชั้น สรรหาคำพูดอันไพเราะ มาฉอเลาะกันและกันสุดหรรษา
ทั้งมารยาทท่วงทีกิริยา ทั่วกายาล้วนน่ารักน่าเอ็นดู
ชั้นเดียว แต่งงานแล้วไม่ทันไรนอกใจกัน ก็เลยสรรค์ด่ามาเป็นหมู่
ต่างตบตีกันพันตู ดูเถิดหนูอย่างนี้ไม่ดีเอย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงจินตะหราวาตี เถา

สามชั้น แล้วตอบถ้อยน้อยหรือพระทรงฤทธิ์ ช่างประดิษฐ์คิดความพองามสม
กล่าวแกล้งแสร้งเสด้วยเล่ห์ลม คดคมแยบคายเป็นหลายชั้น

Copyright by Mahidol University

สองชั้น พระจะไปดาหาปราบข้าศึก หรือระลึกถึงคู่ตุนาหงัน
ด้วยสงครามในจิตยังติดพัน มาบิดผันพจนาด้วยอาลัย
ชั้นเดียว ไหนพระผ่านฟ้าสัญญาน้อง จะปกป้องครองความพิสมัย
ไม่นิราศเริดร้างห่างไกล จนบรรลัยมอดม้วยไปด้วยกัน

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงจิ้งจกทอง เถา

สามชั้น แมลงมุมทุ่มอกอัศจรรย์ นกแสกแถกขวัญบนเวหา
จิ้งจกทับประจักษ์ที่หลังกา ก็รู้ว่ามารดาเจ้าบรรลัย
แสนสลดระทดระทวยทอด ประคองกอดคอน้องเข้าร้องไห้
โอ้แม่เรานี้คงมีภัย จะตายแล้วหรือไรไฉนนา
สองชั้น สองราก็พากันร้องไห้ จาเราจะไปยังเคหา
จะได้รู้ร้ายดีที่มารดา ว่าแล้วครองผ้าคลาไคล
ชั้นเดียว เผชิบัวจุดไฟใส่โคมแก้ว ก็คลาดแคล้วลงจากกุฎีใหญ่
พ้นวัดตัดทุ่งมุ่งไป เสียงไก่แก้วขันกระชั้นมา

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงจีนเก็บบุบผา เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น อนิจาหวานดาหวานน้าเสียง ได้ระเบียบเรียบเรียงสาเนียงสนอง
ล้วนกวีปรีชาปัญญากรอง เชิญพระทองปทุมมาลย์ชาญจริง
เสียดายเอย เสียดายพระทอง จะต้องคลาดคลาด
ใจเอ๋ยจะขาด ไปสิ้นแล้วหนา
อกเอ๋ย จะจากไปก็ไม่วายอาลัยเอย

Copyright by Mahidol University

สองชั้น จำต้องลาอาลัยในวับหวาม ด้วยสุนทรกลอนความงามทุกสิ่ง
ต้องลีลาคลาคลาดหวาดประวิง ขอให้ยิ่งเจริญสุขทุกท่านเอย
เสียดายเอย เสียดายน้ำเสียง เจ้าเพียรร้องรับ
กรรมเอ๋ยจะลับ ไปเสียแล้วหนา
อกเอ๋ย จะจากไปก็ไม่วายคลายโศกเอย

(บทของเก่า)

ชั้นเดียว อาลัยนักกระอักอ่วนปั่นป่วนใจ จะจากไปใจคิดจิตไหวหวั่น
แม้ตายจากหากใจใฝ่ถึงกัน มิตรสัมพันธ์ไม่จางห่างไกลเลยเอย
เสียดายเอย เสียดายน้ำคำพร่ำพร่ำรัก
มิทันจักซาบซึ้งถึงใจกัน ก็ต้องพลันจากไป สุดอาลัยจริงเอย

(นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ฟังคำสำเนียงเพียงแพรแก้ว เจื้อยแจ้วหวานหูมิรู้หาย
ทั้งทีท่าสง่าสมคมคาย ยังไม่วายหายอยากต้องจากลา
เสียดายจริงเอย เสียดายจริงหนอ เสียดายเจ้าช่อผกา
กรรมเอ๋ยตัวข้า ต้องมาจากลา เสียแล้วละหนอ
อกเอ๋ย อาลัยในใจนัก เหมือนถูกเด็ดรักไปจากกอเอย

สองชั้น สักวานัดหน้าจะมาใหม่ มาชื่นใจคนงามยามเห็นหน้า
จะรอวันพ่อน้องร้องสักวา ให้ปรีดาอีกครั้งดังใจปอง
เสียดายเอย เสียดายน้ำเสียง สำเนียงเพราะพร้อง
กรรมเอ๋ย จะจากน้อง ไปเสียแล้วหนา
อกเอ๋ย จะจากไปก็ไม่วาย ใจหายเอย

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ร้องรับขับเพลงลำลา จีนเก็บบุบผานามสนอง
เจ้าฟ้าบริพัตรจัดทำนอง รับร้องไพเราะเสนาะเอย
เสียดายเอ๋ย เสียดายนัก
กรรมเอ๋ย แสนรัก
อกเอ๋ย จะหัก หักแล้วเอย

(นายพูนพิศ อมาตยกุล แต่ง)

เพลงจีนขิมเล็ก เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ขึ้นบนเหลาแลอร่ามตามอัคคี รัศมีสว่างกระจ่างส่อง
ภาพที่ฉากปักไว้ด้วยไหมทอง โตตะนองหงส์พ้อนมังกรทะยาน
นางบำเรอเสนอร้องทำนองหวน ขับครวญขิมคลอซอประสาน
พวกขันทีคอยขยับรับใช้งาน น่าสราญรมย์รื่นชื่นวิญญาณ์
สองชั้น ที่ระเบียบเรียงแขวนด้วยโคมราย แสงฉายเฉิดแอร่มแจ่มจ้า
ตู้กระจกโหลเรียงเลี้ยงปลา ก่อภูผาน้อยน้อยน่าพึงชม
ชั้นเดียว พระพายโบยโชยกลิ่นผกากรุ่น หอมละมุนละไมฟุ้งจริงฉม
เสาวพรรณโสภาน่านิยม ชวนอารมณ์สำเริงรื่นสราญเอย *

(นายมนตรี ตราโมท แต่ง)

* บางทีใช้ว่า "เลือกล้วนชวนอารมณ์ สำเริงรื่นสราญเอย"

บทร้องที่ 2

สามชั้น สาหร่ายเรียงเคียงทับกระจับจอก ตับเต่างอกงามสะพรั่งอยู่ข้างผา
บัวในบึงเบ่งบานสะอ้านตา อีกจำปาจำปีที่ริมธาร
ต้นกาหลงชงโคยี่โถแก้ว งามเพริศแพร้วเสริมสวยห้วยละหาน
ภุมรินบินเคล้าสุมามาลย์ สวยตระการน่าชมจริงโฉมตรู
สองชั้น ต้องช้องนางข้างประดู่ดูสวยสม อีกสุกรมนมสวรรค์นั้นงามหรู
ช่อนกลิ่นเกดกรรณิการ์ก็น่าดู ทั้งปริงปรูปรางประยงค์ลงเคียงกัน

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ระรวยรินกลิ่นผกาบุบผาชาติ หอมประหลาดอบอวลดังสวนสวรรค์
เสียงน้ำไหลไพเราะเสนาะกรรณ ดุจคนธรรพ์ทำเพลงบรรเลงเอย

(นายสมบัติ จำปาเงิน แต่ง)

เพลงจีนจิ้มใหญ่ เถา

สามชั้น รื่นรื่นชื่นกลิ่นมณฑาทอง จะโรยร้างห่างห้องเวหาหาว
หอมหวนประหลาดไม่ขาดคราว จนฟ้าขาวดาวเคลื่อนเดือนลับลี้
สำเนียงผู้ใดช่างไพเราะ มาพร้องเพราะหวานหูอยู่เมื่อกี้
เหมือนหงส์ทองล่องฟ้ามารอรี สำเนียงนี้จิ้มน้องสนองนาม

(บทของเก่า)

สองชั้น ให้หวั่นหวั่นอาวรณ์ถอนฤทัย จะคลาดแคล้วทรามวัยใจวาบหวาม
ดุเหว่าเร่าร้องก้องเขตคาม บอกความจวนแจ้งแสงตะวัน
เสียดายดนตรีที่สดับ จะเลิกลับกลับไปไกลจากฉัน
เสียงจิ้มยังเพราะเสนาะกรรณ ปิ้มจะเย้ยเพลงสวรรค์ให้พลันอาย
ชั้นเดียว อาทิตย์โปรดข้าอย่าส่องแสง จงเข้าแฝงเมฆพยับดับดวงหาย
เชิญจันทร์ส่องพื้นนภาพราย ช่วยขยายเวลาแห่งราตรี
ให้นานสำราญด้วยขับร้อง ใกล้น้องต้องจิตติดใจพี่
หงส์ทองล่องฟ้ามารอรี ยามราตรีจวนสางสว่างเอย

(พระชาติตระการ แต่ง)

เพลงจีนเข้าโบสถ์ เถา

สามชั้น ครานั้นชายจีนชินแสเฒ่า เลี้ยวเข้ามรรคามาซักถาม
ด้วยท่าทีมีสง่าจรรยางาม ขอทราบวัดทราบนามทั้งสามองค์
ฝ่ายทั้งสามสงฆ์หนุ่มเดินอุ้มบาตร พังประภาษเนื้อความตามประสงค์
จึงหยุดยั้งยุรยาตรลดบาตรลง สำรวมองค์ตอบสุนทรอันอ่อนโยน

Copyright by Mahidol University

สองชั้น อาตมาพระสินเป็นพระโสด บวชอยู่วัดสมณโกษทิศเหนือโน่น
ฝ่ายอรัญวาสีเจดีย์โทน พระปรางค์โอนต้องสอดชุงพยุงยัน
องค์ที่สองนั้นหรือชื่อพระด้วง บวชหนีบ่วงมารร้ายหมายสวรรค์
สำนักวัดมหาทลายสบายครัน พระนาคนั่นวัดโพธารามรวมสามวัด
ชั้นเดียว ฝ่ายชินแสบอกพระสินกับพระด้วง ควรลาล่วงสิกขาอย่าว่าขัด
เพราะอำนาจวาสนาสารพัด จะได้เป็นจอมกษัตริย์ฉัตรไพฑ
แล้วขอลาพระคุณเจ้าไปเข้าโบสถ์ หานิโรธดับทุกข์ปลุกนิสัย
พอสามสงฆ์จะท้วงว่าอย่าเพิ่งไป ชินแสไวหายลับไปกับตา

(นายบุญสม มีสมวงศ์ แต่ง)

เพลงจีนเข้าห้อง เถา

สามชั้น พระหยุดแฝงม่านทองมองเห็น โฉมยงองค์ระเด่นกันจะหนา
เห็นพระน้องนั่งเล่นเจรจา สรวลสรรหรรษาทั้งสององค์
ยิ่งกระสันรันจวนบ่วนจิตร์ ยิ่งคิดพิสมัยไหลหลง
เยื้องย่องเข้าห้องบรรจง พระหัตถ์ซ้ายท้าวลงที่ตักนาง
สองชั้น หัตถ์ขวาคว้ากอดเกนหลง โฉมฉายอายองค์อ่างขนาง
แย้มยิ้มหยอกน้องประคองคาง ชำเลืองแลดูนางเทวี
โฉมยงองค์ระเด่นกันจะหนา นัยนาหลบเนตรพระโฉมศรี
ขวยเขินสะเทิ้นใจในที ก็ผลักนางถอยหนีทันใด
ชั้นเดียว บันหยีทับเพลานงเยาว์อยู่ เป็นครู่จึงเคลื่อนเขยื้อนได้
อัฌชุลีแล้วลาคลาไคล ประทับชายสไบไว้ทัน
ให้ขามจิตคิดเกรงเพราะโฉมยง ฉุดกระเกนหลงเข้ามากั้น
พระกลับอุ้มใส่ตักนางผลักพลัน หวาดหวั่นฤทัยไปมา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงจีนขวัญอ่อน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ท่านท้าวเตียวอ๋องครองบุรี จำเดิมที่เห็นรูปนางเทพธิดา
ให้มีจิตพิศวงหลงสวาท มิได้ขาดสักคืนวันกระสันต์หา
สองชั้น รูปทรงองค์นางติดตามา เสน่หาปั่นป่วนรัญจวนใจ
จะนอนนั่งตั้งค่นึงคิดถึงโฉม หวังประโลมเชยชิดพิศมัย
ชั้นเดียว สุดจะอัดอั้นตันฤทัย คลั่งไคล้ใหลหลงด้วยองค์นาง

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ฝ่ายพวกบ่าวเจ้าตายพอวายรบ รับแต่ศพใส่กำปั่นพากันกลับ
แต่จีนตั๋งสั่งให้ไปกำชับ บรรดาทัพอยู่อย่าเพ่อราวี
สองชั้น เรารบค้างร้างไว้ยังไม่ทิ้ง ใครอย่าชิงรบพุ่งเอากรุงศรี
แล้วปวดตามาในค่ายไม่สมประดี ให้เห็นผีเสือสางปะรางควาญ
ชั้นเดียว จีนแสเข้าเบ่ายาในตาแตก น้ำมันแทรกใส่แก้แผลสมาน
ทั้งห้าเมืองเนืองมาถามอาการ พยาบาลบอกยารักษากัน

(พระอภัยมณีของสุนทรภู่)

เพลงจีนเด็ดดอกไม้ เถา

สามชั้น ชุนเทียนนอนได้ไปถึงเช้า ทุกแห่งเราได้ยินปักษา
ค่ำคืนเสียงลมฝนพัดมา ดอกไม้ร่วงไม่รู้ว่าเท่าใด
จะปล่อยร่วงไปใยเสียดายนัก เพื่อนรักผู้มีจิตแจ่มใส
จงเด็ดดมรมย์รื่นชื่นหทัย บุปผาคือน้ำใจไมตรี
สองชั้น สุขล้ำสัมพันธ์ฉันมิตร พาชีวิตเรืองรุ่งมุ่งเกียรติศรี
ดอกไม้หลายหลากมากมี แต่ล้วนงามดีไม่แพ้กัน

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว จะเป็นจีนเป็นไทยใช่ใครอื่น จงชมชื่นผูกจิตสนิทมั่น
เด็ดผกาแทนใจผูกพัน แบ่งปันประดับเรือนเตือนตาเอย

(บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)

เพลงจีนแส เถา

สามชั้น จีนแสโศกาน้ำตาตก สองกรข้อนอกเข้าร่ำไห้
ดาวตกก็จะตกตามดาวไป ดาวดวงนี้ไซร้คือตัวกู

สองชั้น แข็งขืนกลืนกลั้นกำสรด ฝืนสะกดหทัยให้หดหู่
เรียกเกียงอุยมาสอนข้าตำราครู มีความอยู่หนึ่งแน่แก้ต่อไป

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

ชั้นเดียว แม้อืดอัดขัดข้องหมองหม่น คิดค้นสำนักหักไฉน
ประพฤติผิดรับผิดคิดการณ์ไกล เรือจะไปท่าจะอยู่ดูให้ดี

(นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ แต่ง)

เพลงจีนนำเสด็จ เถา

สามชั้น แสนสงสารจิวยี่คราวนี้หนอ ระทดท้อเสียใจให้สะอื้น
กำเริบฤทธิ์พิษเกาทัณฑ์สู้กลั้นกลืน ลุกขึ้นยืนร้องว่าสุราลัย

สองชั้น ใช้ให้ข้ามาเกิดประเสริฐสิทธิ์ เรืองฤทธิ์ลือสิ้นแผ่นดินไหว
ปราบศัตรูสู้สงครามไม่ขามใคร สถิตในกังตั๋งฝั่งนที

ชั้นเดียว เหตุไฉนให้ขงเบ้งเก่งฉกาจ ใช้เป็นทาสเสียกลจนปั่นปี้
ประกาศก้องร้องถามได้สามที โรคทวีเสียวซาบปลาบทั้งกาย

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงจีนน้ำทัพ เถา

สามชั้น

โจโฉโจหยินน้ำทัพหลวง คุมกระทรวงไพร่พหลพลขัณฑ์
ใช้ทหารยี่สิบหมื่นปืนเกาฑัณฑ์ พร้อมกันรุกรบเอาเมืองเรา
ขงเบ้งเตียวหุยกวนอู ออกต่อสู้หลายครั้งก็แพ้เขา
เสียดายวายวางบางเบา ให้ข้าเจ้ากับท่านนั้นรีบไป

สองชั้น

ช่วยกันแก้กู้นคร แม้นชักช้าเนิ่นนานนักจะตักษัย
ครอบครัวจะกระจายพลัดพรายไป อย่าร่ำไรไปแล้วให้รีบมา

(สามก๊กคำกลอน ขุนเสนานุชิต (เอก))

ยกกองทัพไปสมทบให้จบสิ้น สู้จนดิ้นชีวังสังขาร
ไม่ยอมให้เสียนคร แม้จะเสียชีวาก็ตามที

ชั้นเดียว

จะต่อสู้โจโฉและโจหยิน ขับออกนอกแผ่นดินของเรานี่
จะร่วมใจพร้อมพรักสามัคคี ต่อตีต้านทานไม่หวั่นใคร

(ศจ.ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงจีนรำพึง เถา

สามชั้น

อันสตรีรูปสำรวยสวยวิไล ถ้าภายในชั่วช้าน่าบัดสี
ทั้งท่วงทีกิริยาพาที ไม่ทำดีคิดสร้างแต่ทางทราม

สองชั้น

เมื่อจะเปรียบกับสตรีที่รูปชั่ว แต่ทำตัวไม่ให้ใครมาเหยียดหยาม
ชั่วแต่ภายนอกภายในดีเป็นศรีงาม ประพฤติตามสิ่งที่ชอบกอบการดี

ชั้นเดียว

ถึงรูปชั่วตัวดำไม่ขำคม แต่กิริยาน่าชมสมศักดิ์ศรี
รู้จักเจียมกายาวางท่าที หญิงเช่นนี้ขอสมัครรักเจ้าเอย

(เรือเอกชิต แก่งฉวี แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงจีนลั่นถัน เถา

สามชั้น
ดูราสุดาดวงเนตร เจ้าประเวศไปสู่พิมานสวรรค์
ที่ตั้งหน้าท่าน้องทุกคืนวัน พึ่งเห็นขวัญตามาถึงธานี
อยู่ไยในหน้าพระลานเล่า ขอเชิญเข้าปรางค์มาศปราสาทศรี
พี่ขอบใจในสวาทแสนทวี มิเสียทีที่บำรุงผดุงมา

สองชั้น
แต่ยังเยาว์คุ้มเท่าเป็นเอกองค์ ปิ่นอนงค์นางในทั้งซ้ายขวา
คิดว่าจะไว้ชื่อให้ลือชา มิรู้ว่าเริงรวยไปด้วยครุฑ
ด้วยแรงราคจากรสพาราณสี ไปลองเล่นฉิมพลีอันสูงสุด
ครั้นเบื่อหน่ายบ่ายเล่ห์เสน่ห์ครุฑ กลับมายุดย้ายชมสมคนธรรพ์

ชั้นเดียว
หนึ่งแล้วสองมิหน่ำซ้ำสาม เจ้าทำงามพักตราน่ารับขวัญ
เมื่อเป็นหญิงแพศยาอาธรรม์ จะให้เลี้ยงนางนั้นฉันใด

(กากีคำกลอน เจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่ง)

<u>หมายเหตุ</u> ยังมีจีนลั่นถัน 3 ชั้น อีกทางหนึ่งมี 3 ท่อน เป็นเพลงพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งยังไม่มีบทร้อง

เพลงจีนวังหลวง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น
โจโฉโจหยินนำทัพหลวง คุมกระทรวงไพร่พหลพลขันธ์
ใช้ทหารยี่สิบหมื่นปืนเกาทัณฑ์ พร้อมกันรุมรบเอาเมืองเรา

สองชั้น
ขงเบ้งเตียวหุยกวนอู ออกต่อสู้หลายครั้งก็แพ้เขา
เสียหายวายวางบางเบา ให้ข้าเจ้ากับท่านนั้นรีบไป

ชั้นเดียว
ช่วยกันแก้กู้พัตรา แม้นชักช้าเนิ่นนานจะตักษัย
ครอบครัวจะกระจายพลัดพรายไป อย่าร่ำไรไปแล้วได้รีบมา

(สามก๊กคำกลอน ขุนเสนานุชิต (เอก) แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงจีนวังหลวง เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น ฝ่ายองค์ท้าวจีนตั๋งนั้นฝังเพชร ไม่ขามเข็ดคงกระพันพันไม่ไหว
ทั้งสองมือถือทุรันน้ำมันไฟ ฟาดผู้ใดไฟพิษติดเต็มกาย
สองชั้น ควบอาชาม้าทรงเข้ายงยุทธ์ สินสมุทรต่อตีไม่หนีหาย
ชิงทุรันมันฟาดปราดประกาย เป็นเพลิงร้ายพราวทั่วทั้งตัวตน
ชั้นเดียว สินสมุทรหยุดลูบยิ่งวูบวาบ เป็นเปลงปลาบปวดแปลบแสบเส้นขน
ติดแขนขาผ้าเสื้อจนเหลือทน เหมือนเพลิงลนล้มซบสลบไป

(พระอภัยมณี ของสุนทรภู่)

เพลงจระเข้ขวางคลอง เถา

สามชั้น จระเข้เถรขวาดพิฆาตฆ่า สองฟากท่าอ่างทองสยองขน
ชาวเรือหวาดกลัวทั่วทุกคน จะล่องชลก็ขยาดไม่อาจจร
สองชั้น จระเข้ใหญ่ขวางคลองร่องน้ำ เข้าค่ำคนฮือลือกระฉ่อน
หางฟาดน้ำเล่นกระเด็นกระดอน เดือนร้อนไปทั่วทุกครัวเรือน
ชั้นเดียว แต่ไหนมาเคยอยู่ครั้งปู่ย่า กุมภาขนาดนี้ไม่มีเหมือน
กินสัตว์กัดคนถึงบนเรือน สะเทือนทั่วถึงอยุธยา

(นายพูนพิศ อมาตยกุล แต่งโดยอาศัยเค้าโครงจากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงจระเข้หางยาว เถา

สามชั้น เจ้าร่างน้อยนอนนิ่งบนเตียงต่ำ คมขำงามแฉล้มแจ่มใส
คิ้วคางบางงอนอ่อนละไม รอยไรเรียบรับระดับดี
สองชั้น ผมเปลือยเลื้อยประลงจนบ่า งอนปลายเกศา ดูสมศรี
ที่นอนน้อยน่านอนอ่อนดี มีหมอนข้างคู่ประคองเคียง
ชั้นเดียว กระจกแจ่มจัดใส่ตันฉ่องน้อย ไม้สอยสันงาดูงามเกลี้ยง
ฉากบังจัดตั้งไว้ข้างเตียง อัฒจันทร์ตั้งเรียงในห้องน้อย

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

Copyright by Mahidol University

เพลงจระเข้หางยาวทางสักวา เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น โผตรงลงเหนือเมืองอ่างทอง พอเยื้องคลองบางแมวเป็นแนวป่า
แล้วหายกลายรูปเป็นหลวงตา ลงนั่งนิ่งภาวนาร้อยแปดที
เสกไม้เท้าต่อหางที่กลางตัว แล้วเอาบาตรสวมหัวเข้าเร็วรี่
สองชั้น เผ่นโผนโจนผางกลางนที ก็กลายเป็นกุมภีล์มหึมา
เขี้ยวขาวยาวออกนอกปากโง้ง ฟาดโผงร้องเพียงเสียงฟ้าผ่า
โตใหญ่ตัวยาวสักเก้าวา ขึ้นวิ่งร่าหลังน้ำด้วยลำพอง
ชั้นเดียว ท่านผู้ฟังถ้วนหน้าอย่าสงสัย เดิมจะได้ตั้งย่านเป็นบ้านช่อง
เพราะเถรขวาดแปลงกายร้ายคะนอง จึงเรียกบ้านจระเข้ร้องแต่นั้นมา

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงจระเข้หางยาวทางสักวา เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น อันชื่อเสียงที่ดีนี้หอมนัก หอมประจักษ์จริงแน่ละคุณเอ๋ย
หอมสิ่งอื่นใดใดไม่เท่าเลย อย่าเพิกเฉยสร้างชื่อให้ลือชา
ดอกไม้หอมดีมีจำกัด ตามลมพัดฟุ้งไปในทิศา
สองชั้น ไม่เท่าไรหมดสิ้นกลิ่นนานา ชั่วเวลาเร็วไวไม่ไกลนาน
แต่หอมชื่อหอมไปไกลวิเศษ ควรสังเกตให้แม่นเป็นแก่นสาร
อันงามชื่อลือไปจนวายปราณ ทั่วสถานถิ่นพิภพจบสากล
ชั้นเดียว จะทวนลมตามลมก็แล้วแต่ ชื่อจะแพร่ประจักษ์แจ้งทุกแห่งหน
นานยิ่งนานยืนยงหอมคงทน ชื่อเสียงตนรักไว้ให้หอมเอย

(นางทิพย์ เจียมวิจิตร แต่ง)

เพลงจำปานารี เถา

สามชั้น ได้ทราบเหตุว่าโกเมศอยู่ตัวเปล่า จะขอเคล้ากลิ่นอ่อนเกษรบ้าง
ขอให้ชื่นชูชีวีมีกำลัง พอประทังให้พี่รอดตลอดไป

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ถ้าไม่ได้สมดังจิตที่คิดมุ่ง ไม่ขออยู่ในกรุงอย่าสงสัย
จะโจนลงในสระให้บรรลัย ให้เห็นใจว่าสมัครรักบัวทอง

(บทร้องของเก่า)

ชั้นเดียว ปทุมจำช่วยชีวีพี่ไว้บ้าง อย่าเริดร้างห่างไปให้พี่หมอง
พี่แสนรักหักใจอาลัยปอง โอ้บัวทองอย่างไรไม่เมตตา

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงจำปาทอง เถา

สามชั้น รูปได้เคยฟังข่าวเขาเล่าลือ ระบือกระทั่งสรวงสวรรค์
ว่านวลนางสาวิตรีนั้น ยากจะหาใครทันในแดนดิน
สองชั้น อันนงรามงามรูปงามสดศรี อีกทั้งมีมรรยาทงามหมดสิ้น
ธรรมสถิตติดใจไร้ราคิน เป็นนารินเลิศล้วนอันควรชม
ชั้นเดียว อันนางรูปโสภานั้นหาง่าย ทั้งกายทั้งใจให้งามสม
ย่อมหายากนักหนาน่านิยม น่าภิรมย์ชมชื่นรื่นฤดี

(บทละครเรื่องสาวิตรี พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงเฉลิมมหาราชินี เถา

สามชั้น สรวมชีพบุญเหลือแหล่พระแม่เจ้า รอน้อมเกล้าถวายพระพรสุนทรเสริม
สิบสองสิงหาคมสั่งสมเติม วันเฉลิมพระชนม์พรรษาองค์ราชินี
พระมิ่งแม่เลิศฟ้าในหล้าแหล่ง ทรงจัดแจงแก้ไขไปทุกที่
ทรงห่วงใยไพร่ฟ้าประชาชี พระบารมีคุ้มครองทั่วผองไทย
สองชั้น แห่งใดร้อนแห้งแล้งแสวงหา สายธาราเย็นปลื้มมีดื่มได้
แห่งใดหนาวร้าวพิษในจิตใจ ทรงแก้ไขให้อุ่นเพราะบุญญา
ทรงเมตตาเปี่ยมในพระทัยล้น ยิ่งสายฝนคลายโศกในโลกหล้า
แห่งใดเกิดโรคภัยให้หมอยา ทรงจัดหาพยาบาลต้านทานพลัน

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ทรงเร่งรีบปรับปรุงบำรุงขวัญ

ให้ผ่อนคลายหายพ้นยากจนครัน ศิลป์สร้างสรรค์แผ่นดินถิ่นสมบูรณ์
ข้าพระบาทน้อมจิตอธิษฐาน ทุกข์ภัยพาลเศร้าโศกโรคภัยสูญ

ยืนพระชนมายุยืนเพิ่มพูน ครองไอศูรย์สุขสันต์นิรันดร์เทอญ

(อาจารย์เฉลิม ไวบรีชี แต่ง)

เพลงเฉลิมพล เถา

สามชั้น เจ้าอย่าทรงโศกาอาลัย จะทำให้เป็นลางแก่ตัวพี่
สั่งเสร็จพระเสด็จจรลี ออกไปยังที่ประชุมพล
ทหารเหล่าเกาทัณฑ์ขยันยิ่ง ขยับยิงแม่นยำไม่ย่อย่น
สองชั้น ทหารหอกถือหอกออกผจญ แต่ละคนกล้าหาญชำนาญฤทธิ์
ทหารดาบมือดาบวะวาบแสง พันแทงแต่ละทีไม่มีผิด
ทหารม้าควบม้าดาประชิด บัจจามิตรย่นระย่อไม่ต่อตาม
ชั้นเดียว พวกเราเหล่าทหารชำนาญยุทธ์ ฤทธิรุดเกรียงไกรในสนาม
เคยผ่านศึกมีชัยในสงคราม ไม่เคยขามคร้ามครั่นสรรพภัย
พระสุธนขึ้นทรงคชาธาร คุมโยธาหาญทัพใหญ่

(บทละครเรื่องมโนราห์)

เพลงเฉลิมราชกุมารี เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น แม่น้ำเจ้าพระยามาเป็นเกณฑ์ ไสเลนทร์ลือนามงามระหง
อากาศฉวีดเวียนเฉวียนวง อุ่นเลือดเลี้ยงดำรงมาเป็นกาย
มากำเนิดเกิดอยู่ในสยาม อันรุ่งรามยามโชติวิเชียรฉาย
วันพระทูลกระกล่อมแก้วพร่างแพรวพราย เจริญพระชนม์คนทั้งหลายถวายพระพร

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ไหว้พระวิสสุกรรมไว้เหนือเกศ ไหว้เทเวศพระปัญจสีขร
ไหว้พระปรคนธรรพยุคันธร ไหว้ครูพักอักษรสยามวงศ์
เชิญบรรสานเสี่ยงสายถวายฉลอง เชิญลบองลเบงฉันท์ครรไลหงส์
ขอพระเดชเดชาเอกอ่าองค์ เลิศดำรงบรมราชกุมารี
ชั้นเดียว ยอกรนมัสการพระโพธิสัตว์ เชิญพระรัตนตรัยใสเกศี
ขอพรชัยถวายองค์กระษัตรี เจริญพระบารมีนิรันดร
เจริญชนม์เจริญชัยในสยาม ประชาชนล้นหลามสโมสร
สมเด็จพระเทพรัตน์สถาพร ประชากรเทิดพระองค์ทรงพระเจริญ

(นาย สุจิตต์ วงษ์เทศ แต่ง)

เพลงเฉลิมราชกุมารี เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น ลิ่วลิ่วปลิวฟ้าก้องประกาศ ชมยุญพระปิยะชาติเฉลิมศรี
สมเด็จเจ้าฟ้ามหาจักรี พระเทพรัตน์ผู้มีคุณากร
สรรพสิ้นศิลปศาสตร์พิลาศเลิศ ประไพเพริศสรรพกิจอดิศร
สรรพธรรมน้ำพระทัยไลหลั่งจร อาบนาครราษฎร์รักภักดีพระองค์
สองชั้น สามสิบหกหรรษาชมมายุ ล่วงบรรลุสุรศักดิ์สมประสงค์
รวยระรื่นชื่นพระคุณบุญบรรจง เนื่องจำนงจงรักมั่นภักดี
ชั้นเดียว จ่งธำรงเป็นพระขวัญอันแสนนาน เผยพระปรีชาชาญอันเป็นศรี
ให้อุ่นอกอุ่นเกล้าฯเหล่าพราหมณ์ชี สถิตย์ที่สานใจทวยไทยเทอญ

(ไม่ทราบนามผู้ แต่ง)

เพลงช้างประสานงา เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงกู้ชาติกระทำยุทธหัตถี
ขับคชาชะล่าไล่หมู่ไพรี ทิ้งโยธีทวยหาญชาญณกรรจ์

Copyright by Mahidol University

สองชั้น พระทรงศักดิ์ชักคเชนทร์เบนเข้ารบ พัทธะกอล่อตลบแล้วเหหัน
สองช้างประสานงาสง่ายัน พลายทรงธรรม์แบกฉนัดงัดกลางทรวง
ชั้นเดียว พระนเรศวร์ทรงสังเกตสบโอกาส ก็โถมฟาดพันตะแบงพระแสงจ้วง
เต็มพระหัตถ์ฉนัดแรงแล่งตัดทรวง อุปราชาร่วงพิราลัย

(พันโทสราวุธิ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น พระเอกาทศรถรัชทายาท เมื่อเชษฐาธิราชเริงศึกสู้
เห็นพี่เลี้ยงอุปราชราชศัตรู คอยทีอยู่ตรงหน้าคชาทรง
สองชั้น พลันไสช้างวางวิ่งชิงเชิงศึก ช้างสะอึกเริงมันทันประสงค์
ถีบทะบานประสานงากล้าทะนง เข้าแบกงัดสะบัดลงละเลิงแรง
ชั้นเดียว มางาชะโรพลางโต้รบ ไม่อาจหลบอุตลุดประยุทธ์แย่ง
โอ้อนาถจะถึงฆาตช้างพลาดแพลง ต้องพระแสงง้าวดิ้นสิ้นชีวัน

(พ.ท.หลวงสราวุธิวิชัย (ปุ๋ย เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา) แต่ง)

บทร้องที่ 3

สามชั้น นัยน์เนตรแลลอดสอดหา พอประตามาพบประสบสอง
ช่านเสียวสวาทวาบปลาบปอง กลศรเสียบต้องตายัน
สองชั้น ต่างกำหนัดหัททัยไหลหลง หวั่นพะวงวุ่นรัญจวนป่วนปั่น
สองจิตสองคิดประจวบกัน สาวสวรรค์เพียงจะสิ้นละอายองค์
ชั้นเดียว งามพักตร์พักตรเพียงบุหลันฉาย งามกายผายผงาดดังราชหงส์
งามตาตาคมสมทรง งามคิ้วคิ้วก่งขลับดำ ฯ

(จากเรื่องกากีคำกลอน เจ้าพระยาพระคลัง (หน))

เพลงชื่นจิต เถา

สามชั้น แว่วสำเนียงเสียงดนตรีที่ขับขาน ทำนองหวานผสานเพราะเสนาะใส
บรรเลงกล่อมน้อมโน้มประโลมใจ ยินเพลงไทยเย็นระรื่นชื่นฉ่ำทรวง

Copyright by Mahidol University

สองชั้น เป็นสมบัติวัฒนธรรมพร่ำรักษา มีคุณค่าสุดแสนน่าแหนหวง
หากเข้าถึงจะชาบซึ้งซึ่งทั้งบวง ทั้งที่ท่วงและลีลาน่าชื่นชม
ชั้นเดียว บรรเลงเถิดเพลงไทยอย่าให้สูญ จงเพิ่มพูนฟูเฟื่องเลื่องลือสม
แดนดินไทยดนตรีไทยให้ระงม จะรื่นรมย์สมสนิทชื่นจิตเอย

(ประพันธ์โดย "ร่วมฤทัย")

เพลงชมแสงจันทร์ เถา

สามชั้น สวมสอดกอดประทับไว้กับทรวง โอ้เจ้าดวงยิหวาอย่าโหยให้
ครั้งนี้เป็นกรรมจะจำไกล ถึงพี่ไปไม่ช้านานนัก
พระอุ้มน้องประคองขึ้นบนเพลง พี่แสนทุกข์ด้วยเจ้าเพียงอกหัก
แต่อาวรณ์ถอนจิตแล้วพิศพักตร์ เหมือนจะไกลน้องรักสักร้อยปี
สองชั้น มิไปเล่าเขาจะเห็นแยบคาย จะอุบายมิให้สงสัยพี่
โฉมเฉลาเจ้าค่อยอยู่จงดี อย่าทวีเทวษโศกา
จึงเรียกสองกัลยาเข้ามาสั่ง พี่อยู่หลังระวังขนิษฐา
สั่งเสร็จเสด็จไคลคลา แล้วผันพักตรามาดูน้อง
ชั้นเดียว กลับมาสวมสอดกอดนางไว้ โอ้กรรมจำใจจะไกลห้อง
พี่พาเจ้ามาไว้ในถ้ำทอง แล้วสลัดชัดน้องไว้เดียวดาย

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงชมสวนสวรรค์ เถา

สามชั้น โจนลงกลางชานร้านดอกไม้ ของขุนช้างปลูกไว้อยู่ดาษดื่น
รวยรสเกษรเมื่อค่อนคืน ชื่นชื่นลมชายสบายใจ
กระถางแถวแก้วเดดพิกุลแกม ยี่สุ่นแซมมะสังดัดดูไสว
สมอรัดดัดทรงสมละมัย ตะขบข่อยคัดไว้จังหวะกัน

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ตะโกนาทิ้งกิ่งประกับยอด แทงทวยทอดอินพรมนมสวรรค์
บ้างผลิดอกออกช่อขึ้นชูชัน แสงพระจันทร์จับแจ่มกระจ่างตา
ยี่สุนกุหลาบมะลิซ้อน ซ่อนชู้ชูกลิ่นถวิลหา
ลำดวนกวนใจให้ไคลคลา สายหยุดหยุดช้าแล้วยืนชม
ชั้นเดียว ถัดถึงกระถางอ่างน้ำ ปลาทองว่ายคล่ำเคล้าคลึงสม
พ่นน้ำดำลอยถอยจม น่าชมชักคู่อยู่เคียงกัน

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่ 17 ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างและได้นางแก้วกิริยา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงชมดงเหนือ เถา

สามชั้น การะเกดเหมือนเกศแก้วเกศา มะลุลีเหมือนบุปผาแม่เกี้ยวเกล้า
นางแย้มเหมือนแก้มแม่แย้มเย้า ใบโบกเหมือนเจ้าจะกวักกร
คณานกแมกไม้เรียงรัน ร้องเรื่อยรับขวัญเหมือนเสียงสมร
เห็นโนรีสาลิกาใคร่ว่าวอน ฝากอักษรถวายน้องสองพธู
สองชั้น ถึงสระบัวยั่วยอพระลอรัก ใคร่เก็บผักหักดอกออกอดสู
(สร้อย) คู่อ่อนท้าวเขออะคร้าวงามเอย เพื่อนแพงของเผื่อพี่ปองสมเอย
ผองภมรว่อนเผ้าเคล้าเรณู เหมือนเย้ยภูธรระเหอยู่เอองค์
(สร้อย) คู่อ่อนช้อยพระลอละห้อยหาเอย เพื่อนแพงของเผื่อพี่ปองรักเอย
ชั้นเดียว คะนึงนางพลางเสด็จลีลา แอบร่มพฤกษาสูงระหง
สุคนธรสหอมหวนลำดวนดง เหมือนจะส่งกลิ่นถวายพระราชา

(บทละครเรื่องพระลอ พระราชนิพนธ์ในกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์)

Copyright by Mahidol University

เพลงชเวดากอง เถา

สามชั้น พระมหาเจดีย์มีสง่า สูงเทียมฟ้าองค์เมลืองเหลืองอร่าม
สัญลักษณ์คู่พม่าสง่างาม เดิมทีนามเกตุธาตุคู่ชาติมอญ
ตะปุสสะมัสลิกาสองวานิช ได้ใกล้ชิดพุทธองค์ทรงสั่งสอน
ได้พระเกตุจากมุนินทร์บิ่นบวร อนุสรณ์ลาลับกลับรามัญ
สองชั้น มาสร้างองค์สถูปใหญ่ใส่พระเกตุ มวลกษัตริย์ขัตติเยศเสริมสร้างสรรค์
เจ้ามังระอลองพญาจอมรามัญ ทรงยึดมั่นคุณธรรมดำเนินมา
ชั้เดียว เสริมเจดีย์ใหม่สูงสามเส้น มีนามเด่นชเวดากองก้องหงสา
ชาวพุทธได้พบเห็นเป็นบุญตา โมทนาสาธุการไปนานเอย

(นายเสนาะ ธีวรากร แต่ง)

เพลงเชิญพระขวัญ เถา

สามชั้น ขวัญเจ้าเอยจงสะอางกลางบ่าแก้ว จะเจื่อยแจ้วจับใจเพลงไผ่สี
พังลำนำนกร้องกรองกวี เคล้าวารีดุริยางค์ช่างสุนทร
หอมพิกุลมาลัยที่ยายร้อย แทนสายสร้อยใส่พานบรรจถรณ์
ถึงวันพระจะพาพ่อไปขอพร เจ้าเนื้ออ่อนขวัญข้าวจงเฝ้าคอย

สองชั้น จะเชิญขวัญจันทร์เจ้ามาเข้าหอ พะเน้าคลอเคียงประคองคล้องสายสร้อย
ชื่นสุคันธ์จันทร์กระแจะแตะต้องน้อย เป็นเพื่อนคอยเคล้าอยู่ทุกครู่ยาม
ฝากเพลงชอเสน่หามารับขวัญ ชื่นสุคนธ์สังคีตประณีตฉ่ำ
มะลิร่วงพวงมาลัยดอกไม้กำ เก็บมาทำขวัญน้องมาคล้องเคียง

ชั้นเดียว กลับเถิดหนาเจ้าเอยจะเชยขวัญ ทุกคืนวันฟังสังคีตประณีตเสียง
ไพเราะล้ำคำขับศัพท์สำเนียง ประคองเคียงแนบถนอมกล่อมขวัญเอย

(นาย เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แต่ง)

เพลงช่อลูกหว้า เถา

สามชั้น อันมาสีสวยสิ้นส่งกลิ่นหอม ภุมรินบินตอมเคล้าเกสร
บ้างหลงกลิ่นลืมบินกลับรังนอน เผ้าคลุกเคล้าเกสรชุ่มฉ่ำใจ

Copyright © 2011 Chulalongkorn University

สองชั้น ดุจสตรีแรกรุ่นดรุณสาว ผิวพรรณผ่องขาวหน้ารักใคร่
ชายใดพบตรึงมองต่างต้องใจ จนหลงไหลครวญคร่ำพร่ำรำพัน
ชั้นเดียว อยากจะได้เชยชมให้สมจิต ได้แนบชิดร่วมทุกข์ร่วมสุขสันต์
เฝ้ากอดจูบชมชื่นทุกคืนวัน สุขสำราญสวาทล้นจนนิทรา

(นายพินิจ ฉายสุวรรณ แต่ง)

เพลงญวนร่ำพึง เถา

สามชั้น แสนวิตกโอ้ว่าอกองเชียงสือ ไฉนหรือเคราะห์กรรมช่างทำเข็ญ
(สร้อย) นี่จะอยู่อย่างไรไม่เล็งเห็น
ต้องพลัดบ้านเมืองมาน่าลำเค็ญ เคยอยู่เย็นเป็นสุขกลับทุกข์ใจ
(สร้อย) จะตายเป็นมิรู้อยู่แห่งใด
สองชั้น ชะรอยกรรมทำไว้แต่ปางก่อน จึงเดือดร้อนหนักหนาน่าสงสัย
ดังไปรุมสุมทรวงดวงหทัย จะอยู่ไปเช่นนี้หรือตัวกู
ชั้นเดียว ได้บากหน้ามาพึ่งแผ่นดินสยาม พอคลายความคับแค้นแสนอดสู
กลับไปตายบ้านเกิดเถิดตัวกู ดีกว่าอยู่อย่างอายขายหน้าตน

(นายชนก สาครกิ แต่ง)

เพลงญี่ปุ่นฉะอ้อน เถา)

สามชั้น โอ้เจ้าเสาวภาคย์ของพี่เอ๋ย ไฉนเลยจะได้ชมสมสอง
แต่พลบค่ำคร่ำครวญถึงนวลน้อง จนย่ำยามสองม้องประโคม
แต่ข่าวคร่ำลือแล้วมิหนำ พี่มาซ้ำฟังซอยอรูปโฉม
เหมือนพระเมรุเอนทับทรวงโทรม แสนโทมนัสนึกไม่นิทรา
ให้เคลิ้มคลุ้มกลุ้มจิตผิดสังเกต ภูวเรศรัญจวนหวนหา
อาลัยในสองวนิดา สุดแสนเสน่หาอาวรณ์

Copyright by Mahidol University

สองชั้น เผยพระแกลแลดูแสงเดือน ดังพักตร์เพื่อนแทงทองสองสมร
เคลิ้มเห็นเป็นสองบังอร มาแนบนอนบนที่แท่นสุวรรณ
นักสนมก้มกรานอยู่งานถวาย พระแย้มยิ้มพริ้มพรายเข้ารับขวัญ
ครั้นรู้ว่าสาวสุรางค์นางกำนัล ทรงธรรมขวยเขินสะเทิ้นใจ
ชั้นเดียว ด้วยแรงฤทธิ์วิทยาอาคม ในอารมณ์ร้อนรนหม่นไหม้
เหมือนบ้าหลังคลั่งคลุ้มกลุ้มใจ คว้าไขว่กอดเขนยเชยชม

(พระลอนรลักษณ์ พระราชนิพนธ์ในกรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ)

เพลงญี่ปุ่นรัญจวน เถา

สามชั้น อกเอ๋ยเคยร่วมเรียงเคียงเขนย กระไรเลยต้องจากไกลใจหาย
แต่นี้ไม่มีพี่เคียงกาย ฝากหมอนไว้ด้วยดวงใจรัญจวน
เสน่ห์รักปักตรึงในดวงใจ เร้ารุมในหทัยให้คิดหวน
น้ำตาของพี่ที่เฝ้าครวญ น้องยังหวนคิดคำนึงอยู่มิรู้วาย
สองชั้น ดอกมะลิขาวนวลชวนชื่นตา หอมกว่าดอกไม้ใด
ฝากลมส่งกลิ่นให้ ยอดดวงใจได้ชื่นชม
สกุณา-เวียนว่อน เริงร่อน-สุขสม
ล่องลอยไปตามสายลม เมื่อลมบนส่งเจ้าไปในนภา
ชั้นเดียว แต่มันไร้คู่อยู่เอกา เหมือนตัวข้าอยู่เดียวดาย
ไม่มีเพื่อนอยู่เคียงกาย เสียดายนักเจ้าเอย

(นายชนก สาคริก แต่ง)

เพลงดาวจระเข้ เถา

สี่ชั้น ดาวจระเข้เร่ตัวเอาหัวคล้อย
แต่ละลูกสุกย้อยเมื่อยามสาม
ขัตฤกษ์เลิกเมฆวิเวกงาม ละลิ่วลอยเลื่อนตามนภาลัย

Copyright by Mahidol University

สามชั้น น้ำค้างขังหยดลงร่มพฤกษ์

เมื่อยามพึงขังตองจนนองไหล

เงียบสารพัดสัตว์สงัดไพร ดาวจระเข้นี้ไชร้มีหางยาว

(บทของเก่า)

สองชั้น เหล่าดาวม้าดาวพระเสาร์ดาวลูกไก่

ทำให้ใฝ่ชมเพลินบนเหินหาว

โอ้จักรวาลนี้ไฉนไยอะคร้าว ดังเพชรพราวระยิบยับจับนัยน์ตา

ชั้นเดียว ดาวพระศุกร์สุกกลางนภากาศ

ยามนิราศร้างนุชสุดคว้าหา

ลมชวยรวยรินกลิ่นมาลา ใจพระว้าพะวังครวญถึงนวลอนงค์

(จันทนา พิจิตรคุรุการ แต่ง)

เพลงเดือนหงายกลางป่า เถา

สามชั้น เย็นฉ่ำน้ำค้างแนบนางนอน เอามือช้อนดางชวนชมเดือนหงาย

แสงสอดลอดใบพระไทรพราย เดือนบ่ายต้องเต้าเจ้าวันทอง

เคียงคู่ดูดังสัตตบงกช น้ำค้างหยดหยาดเย็นกระเซ็นต้อง

เหมือนเพชรระยับประดับที่นมน้อง ค่อยประคองลูบไล้อยู่ไปมา

สองชั้น ดึกสงัดสัตว์สิงไม่ส่งเสียง พังจาเรียงจักจั่นสนั่นป่า

ดังสังคีตดีดสีปี่ชวา พังพังก็ยิ่งพาวังเวงใจ

พอสางสางพลางชวนเจ้าวันทอง จะแนบน้องอยู่นานนักไม่ได้

ดีร้ายอ้ายขุนช้างจังไร จะกลับไปใส่โทษพิไรทูล

ชั้นเดียว ให้ยกกองทัพมาจับเรา เดืองพระทัยปิ่นเกล้าเจ้าไอศูรย์

ถ้อยความลามใหญ่เป็นไฟฟูน เห็นจะยกทัพหนุนหนักออกมา

จาเราจะลาพระไทรไป อยู่เสียให้ไกลที่ในป่า

ว่าแล้วเท่านั้นมิทันช้า ชวนวันทองน้องลาพระไทรทอง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

Copyright by Mahidol University

เพลงดวงฤทัย เถา

สามชั้น

อันพระคุณใดใดในโลกนี้ ฤาอาจมีที่เทียบเปรียบแม่ได้
พระคุณแม่ล้ำลบภพไตร ถึงแผ่นฟ้ากว้างใหญ่ยังไกลเกิน
แม่อุตส่าห์อุ้มท้องประคองมา ทนลำบากกายาน่าสรรเสริญ
จะกินนอนยืนนั่งตั้งตัวเดิน แม่ไม่เพลินคอยหวังประทังมา
กินของเผ็ดกลัวลูกน้อยจะแสบดื้น สู้อดกินทั้งที่อยากอยู่หนักหนา
เมื่อยามนอนสู้ตะแคงแข็งอุรา กลัวลูกยาจะกระทบกระเทือนตัว
เมื่อยามคลอดบุญปลอดเจ้ายอดมิ่ง แม่เจ็บปวดยวดจริงโอ้ทูลหัว
สู้อุตสาห์แข็งใจกายระรัว จนลูกน้อยคลอดเป็นตัวแม่ชื่นใจ

สองชั้น

แสนลำบากแม่สู้ทะนุถนอม เฝ้าจุนจอมเลี้ยงเจ้าเอาใจใส่
ยามเจ็บป่วยแม่แทบม้วยด้วยห่วงใย แม้นว่าเจ็บแทนได้ไม่ละเลย
ทุกค่ำเช้าแม่เฝ้าสอนสั่ง ให้ร้อยชั่งประพฤติงามตามเฉลย
มีสิ่งใดทำได้ไม่เฉยเมย ด้วยหวังให้ทรามเชยเป็นคนดี

ชั้นเดียว

เหนื่อยยากเท่าใดแม่ไม่ว่า ความรักลูกยานั้นสุดที่
เมื่อยามใดบุญลูกลูกทำดี แม่ยินดีชื่นชมสมอุรา

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงดอกไม้ไทร เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น

พฤกษาชาติดาษดกดอกหอม ปลูกล้อมพลับพลาสะตาหมัน
ลมหวนอวลกลิ่นระคนกัน ยิ่งกระสันรัญจวนป่วนปัน

สองชั้น

คิดคะนึงถึงองค์พระเชษฐา อนิจจาป่านนี้จะเป็นไฉน
พระหัตถ์ประทับทรวงอรไท พลางสะท้อนถอนใจใคร่ครวญ

ชั้นเดียว

จึงสั่งกิดาหยันทันที ให้เล่นมโหรีที่ในสวน
พอพาใจให้คลายรัญจวน ปั่นป่วนฤทัยไปมา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงดอกไม้ไทร เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น หน้าเอยหน้างาม ทรามเสน่ห์เจ้าเนื้อนวลหงส์
เยาวสรรพสรรพวงศ์สาอางองค์ ยงยิ่งใช่แสร้งแกล้งกล่าวน้อง
(สร้อย) รักแก้วของพี่เอย

(บทของเก่า)

สองชั้น งามจริตกิริยาน่ารักใคร่ อรชรอ่อนละไมไม่มีสอง
จะพิสไหนไร้ตำหนิน่าประคอง แม้ได้เป็นเจ้าของจะปองรัก
(สร้อย) น่ารักจริงแม่งามเอย

ชั้นเดียว เปรียบดังกุหลาบงามในยามรุ่ง กลิ่นจรุงปรุงใจใจใฝ่สมัคร
แม้มิได้เชยชมตรมตรอมนัก อกจะหักเสียแล้วแก้วพี่เอา
(สร้อย) เห็นใจพี่เถิดเอย

(จันทนา พิจิตรคุรุการ แต่ง)

เพลงดอกไม้ไพร เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ดอกเอ๋ยดอกไม้ จะอบร่ำทำให้เป็นบุหงา
ไว้ถวายสมเด็จพระรามา เมื่อเวลาเข้าที่บรรทมใน
สองชั้น พระต้องพรากจากเมืองมาอยู่เปลี่ยว เวลาเที่ยวพอจะลืมทุกข์ได้
ยามบรรทมทุกข์ทับดับหัวใจ อาศัยกลิ่นดอกไม้เมื่อยามนอน
ชั้นเดียว แมลงผึ้งผึ้งภู่หมู่ภมร เชยรสเกสรแล้วจงไป
ดอกไม้ไพรไหลหลากมีมากครัน เรณูนั้นโรยร่วงริมสิงขร

(ที่มา พระประดิษฐ์ไพเราะ ตาด)

Copyright by Mahidol University

เพลงดอกไม้ไพร เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น พิศพรรณรุกขชาติที่เชิงผา ดายดาดอกดวงพวงผล
เห็นกล้วยไม้ใกล้ทางเสด็จดล ดอกโรยร่วงหล่นลงบนทราย
สองชั้น คัดเค้าสาวหยุดย้อยระย้า เหมือนเมื่อประสันตาเอามาถวาย
หอมกลิ่นสุกรมเมื่อลมชาย คล้ายคล้ายพระเชษฐาพาชมดง
ชั้นเดียว ครวญพลางทางนึกคะนึงใน เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจตะลึงหลง
คิดถึงทั้งสามสุริวงศ์ พระดั้นด้นลัดดงเดินมา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2)

เพลงดอกไม้เหนือ เถา

สามชั้น จุมพิตนุชประคองนวลไว้แนบเนื้อ ดอกไม้เหนืองามนักเสน่ห์สม
สวาทเจ้าเร้าจิตเผ้าชิดชม เหลือที่ข่มยั้งขัดสลัดใจ
สองชั้น เพลินพิศพักตร์พริ้งยิ่งเพ็ญแข กระต่ายแลหลงจันทร์นั้นดวงไหน
ขนงเนตรกัลยาหานางใด ทัดเทียมได้ภพนี้ ไม่มีเลย
ชั้นเดียว บรรจงจูบลูบไล้สองปรางค์สวย ระรื่นรวยร่วมเรียงเคียงเขนย
วิเวกหวิววาบหวามด้วยทรามเชย อิดเอื้อนเอ่ยยาหญิงอยู่อิงทรวง

(นายชวน อยู่สุวรรณ แต่ง)

เพลงตะนาวแปลง เถา

สามชั้น แต่พระร่วงนั้นไซร้ไร้สนุก เป็นทุกข์เผ้าทอดฤทัยถอน
สงสารประชาราษฎร ล้วนเดือดร้อนเหลือล้นคณนา
สองชั้น ด้วยว่าพืชพันธุ์ธัญญาหาร แสนกันดารแห้งแล้งเป็นหนักหนา
มิหนำซ้ำกรรมมันพันเอิญมา จวบเวลาส่วยน้ำน่าช้ำใจ
ชั้นเดียว อนิจจาเป็นข้าเจ้ากรุงขอม ต้องยินยอมสารพัดขัดไม่ได้
อกเอ๋ยอกกูดูกระไร เกิดเป็นไทยต้องเป็นทาสอนาถนัก

(พระร่วงละครรำ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

Copyright by Mahidol University

เพลงตะลุ่มโปง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เห็นเวลาจนต้องแจ้งแสงเดือนคร้าม ประจำยามระยับลับเวหา
แสนวิตกอกเอ๋ยจะเลยลา เสียดายรสพจนาที่ว่าวอน

สองชั้น แม้อยู่ได้ก็จะอยู่สักครู่พัก[1] นี่ดึกนักแล้วหนาขอลาก่อน
เป็นเวรกรรมจำพรากต้องจากจร ขอลาไปจะได้นอนผ่อนพัก[2]

(บทของเก่า)

ชั้นเดียว อย่าอาลัยอาวรณ์นอนเถิดหนา แก้วตาอย่าห่วงให้หน่วงหนัก
จะจำกลิ่นแก้มเพื่อนไว้เตือนรัก สอดสลักมั่นไว้ในใจเอย

(นายพูนพิศ อมาตยกุล แต่ง)

1 บางทีนิยมร้องว่า "แม้อยู่ได้ก็จะอยู่เป็นคู่รัก"

2 ถ้าร้องอย่างสักวาจะร้องว่า "ขอลาไปจะได้พักผ่อนเอย"

บทร้องที่ 2

สามชั้น เลียบเดินตามเนินแนวภูผา ชมพฤกษาซ้อนซับสลับสี
บ้างแดงดำคล้ำเข้มเขียวขจี ห่วงที่เอนชายหลายกระบวน

สองชั้น กล้วยไม้ชายผ้าสีดาห้อย ช้องนางย้อยยวนอารมณ์เมื่อลมหวน
เขียวกระแตกลิ่นตลบมาอบอวล ดังเชิญชวนให้สบายคลายกมล

ชั้นเดียว ตามชอกผาน่าชมดังพรมลาด เป็นดอกดาษแลไปไม่เห็นต้น
ล้วนเล็กเล็กหลายเหล่าเข้าแกมปน เหมือนอย่างคนปลูกตัดลวดลาย

(บทละครรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

เพลงตะเลงรัญจวน เถา

สามชั้น ตะละแม่กุสุมายอดนารี ต้องโศกีเสียพระทัยเป็นหนักหนา
ด้วยเสียรู้เสียทีสอพินยา แทบว่าชีวาจะวายปราณ
โอ้ชุนวังมังฉงายของน้องหญิง ต้องผิดหวังอย่างยิ่งน่าสงสาร
คงมิได้พบหน้าอีกช้านาน ทรมานไปจนกว่าชีวาวาย

Copyright by Mahidol University

สองชั้น คิดไว้ก็ไม่สมอารมณ์คิด กรรมลิขิตให้รักหักสลาย
มีคู่ผิดก็ต้องคิดจนตัวตาย สุดจะหมายกลับคืนไปชื่นชม
ชั้นเดียว ให้แสนแค้นแน่นอัดในทรวงอก จะหยิบยกก็ไม่ไหวให้ขื่นขม
เป็นเวรกรรมซ้ำซัดให้ช้ำตรม จะระทมตรมใจจนวายปราณ

(นางสระสม สุขสายชล แต่ง)

เพลงตามกวาง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น พระเหลือบเขม้นเห็นกวางทอง ผิวผ่องเพียงเทพเลขา
สองเขาดังแก้วมุกดา สองตาดังดวงมณีนิล
สองหูดังกลีบบุษบัน สี่เท้ายืนยันจับกลิ่น
เยื้องย่องท่านองดังหงส์บิน งามสิ้นทั่วทั้งอินทรีย์
สองชั้น พระเร่งติดตามกวางไป จนอุทัยร้อนแรงแสงศรี
เผ้าเลี้ยวไล่สุวรรณฉวี เห็นผ่านพุ่มพฤกษีไปไวไว
ชั้นเดียว พระลงจากมิ่งม้าเที่ยวสอดส่อง แต่จะพบกวางทองก็หาไม่
จนสุรีย์ลับเหลี่ยมเมรุไกร เลยหลงอยู่ในแนวพนา ฯ

(นาย ดงศักดิ์ คาศิริ แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น วันนี้ฤกษ์ดีเป็นศรีวัน สุริยันเรืองรองผ่องใส
ควรศกุนตลายาใจ จะเข้าไปเฝ้าพระภัสดา
นึกอาลัยลูกน้อยกลอยสวาท ไม่เคยพลาดแคล้วไปไกลเคหา
สู้ถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงมา คิดไปชลนาก็หลั่งริน
สองชั้น ธิดาไกลใจพ่อจะโศกเศร้า จะเงียบเหงาเปล่าเปลี่ยวไปหมดสิ้น
ครั้นจะหน่วงลูกไว้ดังใจจินต์ ก็เหมือนสิ้นเมตตาปรานี
ชั้นเดียว ธรรมดานารีต้องมีผัว จะมามัวหวงไว้ไม่ควรที่
จะเราจะส่งบุตรี ไปสู่ที่นฤเรศนิเวศน์วัง

(บทละครเรื่องศกุนตลา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

Copyright by Mahidol University

เพลงตรีงฤดี เถา

สามชั้น 1. โอ้คุณครูผู้ประสาทวิทยา มีคุณแก่ปวงข้าหาน้อยไม่
เท่ากับเป็นพ่อแม่สองรองลงไป พระคุณนั้นยิ่งใหญ่เหลือคณา
2. เผ้าอบรมสั่งสอนว่าวอนไป เหนื่อยยากเท่าใดครูไม่ว่า
ขอเพียงให้ศิษย์ได้ดีมีหน้าตา สมอุราของคุณครูเท่านั้นเอง

สองชั้น 1. จะเปรียบไปก็เหมือนแจวเรือจ้าง เต็มระวางศิษย์นั่งกระฉับกระเฉง
2. ครูเผ้าแจวส่งข้ามฟากลำบากเอง ประคับประคองด้วยเกรงจะล่มลง

ชั้นเดียว 1. ครั้นส่งเสร็จกลับมารับรุ่นใหม่ไป ครูเหงื่อไหลแต่ก็ทำตามประสงค์
2. แจวแต่หนุ่มจนกายาชราลง ก็ยังเผ้าแจวส่งด้วยเมตตา

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงต้นบรเทศ เถา

สามชั้น สวมสอดกอดประทับไว้กับทรวง โอ้เจ้าดวงยิหวาอย่าโหยไห้
ครั้งนี้เป็นกรรมต้องจำไกล ถึงพี่ไปไม่ช้านานนัก
อุ้มน้องประคองขึ้นบนเพลา พี่แสนทุกข์ถึงเจ้าเพียงอกหัก
อาวรณ์ถอนจิตแล้วพิศพักตร์ เหมือนจะไกลน้องรักสักร้อยปี

สองชั้น มิไปเล่าเขาจะเห็นแยบคาย จะอุบายมิให้ใครสงสัยพี่
โฉมเฉลาเจ้าค่อยอยู่จงดี อย่าทวีเทวษโศกา
จึงเรียกสองกัลยาเข้ามาสั่ง พี่อยู่หลังระวังขนิษฐา
สั่งเสร็จเสด็จไคลคลา แล้วผันพักตรามาดูน้อง

ชั้นเดียว กลับมาสวมสอดกอดนางไว้ โอ้กรรมจำใจจะไกลห้อง
พี่พาเจ้ามาไว้ในฉำทอง แล้วสลัดชัดน้องไว้เดียวดาย

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงต่อยรูป เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น พอพลบค่ำย่ำม้องกลองกระหึ่ม ประโคมครึ้มครื้นครั่นสนั่นไหว
นางสำหรับขับร้องทำนองใน ก็ท้าทับขับไม้มโหรี
บรรทมฟังวังเวงด้วยเพลงกล่อม ประสานซ้อมสังคีตทั้งดีดสี
จวนจะหลับกลับเห็นรูปนารี อยู่ริมที่ไสยาสน์ประหลาดใจ

สองชั้น ประโลมจูบรูปวาดบีศาจซ้ำ ให้จิตคร่ำเคลิ้มองค์กลับหลงใหล
แนบถนอมหอมชื่นรื่นฤทัย เผ้าลูบไล้รับขวัญจำนรรจา
เจ้ากับพี่นี้กุศลแต่หนหลัง เห็นจริงจังเจียวนะแม่แน่หนักหนา
ถึงพรากไปที่อื่นคงคืนมา เหมือนเขาว่าคู่แล้วไม่แคล้วเลย

ชั้นเดียว ประภาษพลางทางตะโบมประโลมลูบ ถนอมรูปร่วมเรียงเคียงเชนย
จนแสงทองส่องสว่างน้ำค้างเชย ลมรำเพยพัดพาสุมามาลย์

(พระอภัยมณีของสุนทรภู่)

บทร้องที่ 2

สามชั้น แววแวววอยู่ข้างในจะใคร่รู้ ต้องรูปออกดูจึงประจักษ์
พบนางผมงอนฉะอ้อนพักตร์ ต่อยรูปจึงประจักษ์ว่าน้องยา
กันกายมิให้ชายเข้าถูกต้อง นวลน้องห่างความเสน่หา
จะประสงค์ตรงซึ่งสัตยา เสี่ยงหาสามีเป็นที่ครอง

(บทของเก่า)

สองชั้น เจ้างามทรงดังองค์เทพอัปสร อรชรห่อนมีเสมอสอง
ผิวเนื้อเรื่อเหลืองเรืองรอง เอวบางนางห้องฤาเทียมทัน
งามปรางงามโอษฐ์ดูจิ้มลิ้ม ยามยิ้มชวนชายให้ไฝ่ฝัน
จะมองเมินสะเทิ้นอายไปไยกัน เจ้าแจ่มจันทร์จงแจ้งน้ำใจชาย

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ชะรอยบุญหนุนนำมาจำเพาะ ประจวบเหมาะเป็นคู่กับโฉมฉาย
พาพบรูปทิ้งเปลี่ยวอยู่เดียวดาย มีประกายเป็นรหัสชัดแก่ตา
อันชายอื่นดื่นไปใยไม่พบ มาประสงตรงพี่นี้แหละหนา
เชิญยอดหญิงมิ่งมิตรคิดเมตตา ช่วยรับรักพี่ยาหน่อยเถิดเอย

(ดร.ประเสริฐ ณ นคร แต่ง)

บทร้องที่ 3

สามชั้น 1. แววแววอยู่ข้างในจะใคร่รู้ ต่อยรูปออกดูจึงประจักษ์
2. พบนางผมงอนฉออ้อนพักตร์ ต่อยรูปจึงประจักษ์ว่ากัลยา
3. กันกายมิให้ชายเข้าถูกต้อง นางนวลน้องห่างความเสน่หา
จะประสงค์ทรงซึ่งสัตยา เสี่ยงหาสามีที่ต้องใจ

(บทของเก่า)

สองชั้น 1. พระนิ่งนึกตรึกตรัยไม่ไสยาสน์ คลี่กระดาษดูรูปจันทร์แขไข
2. เคลิ้มองค์หลงชวนยั่วยวนใจ คนึงในแย้มยิ้มพริ้มพราย
3. กรพาดกระดาษรูปแล้วรับขวัญ ความเสน่หานั้นไม่เหือดหาย
เอนองค์ลงแอบแนบกาย เกษมสันต์มั่นหมายว่านงเยาว์

ชั้นเดียว 1. ครั้นได้คิดพิศดูก็มิใช่ เสียฤทัยละห้อยสร้อยเศร้า
2. พระแสนโศกศัลย์ไม่บรรเทา แล้วลุกขึ้นกอดเข่ารำพึงคิด
3. โอ้ว่าอกเราเอ๋ยเมื่อไรเลย จะได้เชยดวงยิหวายาจิต
เพี้ยงเอ๋ยเทวาสุราฤทธิ์ ขอให้ได้สมสนิทเยาวมาลย์

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงตวงพระธาตุ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ครั้นถึงเขาพระเคยมาไหว้ พระช่างสุกนี่กระไรดังหิ่งห้อย
ชี้บอกวันทองน้องน้อย พระจันทร์ฉายบ่ายคล้อยลงฉับพลัน

Copyright by Mahidol University

สองชั้น รื่นรื่นชื่นรสเสาวคนธ์ ปนกับกลิ่นแก้มเกษมสันต์
หอมกลิ่นบุปผาสารพัน พระจันทร์ดื้นหมอกออกแดงดวง
ชั้นเดียว ส่องต้องบุปผาชาติสะอาดช่อ อ่อนลออเกสรขจรร่วง
น่ารักโกสุมภ์พุ่มพวง โน้มหน่วงกิ่งเก็บให้วันทอง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 2

สามชั้น โทนพราหมณ์ครั้นเห็นบรรดากษัตริย์ โสมนัสปรีเปรมเกษมศรี
ที่จะได้พระบรมธาตุคืนบุรี จนถึงขั้นจะต่อตีแย่งชิงกัน
จึงห้ามให้หยุดยั้งฟังก่อน ควรผันผ่อนกันสักนิดอย่าคิดสั้น
นับถือพระศาสดาใยฆ่าฟัน เราจะช่วยแบ่งปันให้ยุติธรรม
สองชั้น ว่าพลางทางหยิบทะนานมา ตวงพระธาตุศาสดาทีละคว่ำ
แบ่งกษัตริย์ทุกองค์ทรงธรรม นำพระธาตุศาสดาไปประจำในเมืองตน
ชั้นเดียว ด้วยเหตุนี้เพลงนี้ชื่อตวงพระธาตุ จึงประสาทเสริมสุขทุกแห่งหน
เป็นปรุดุจพรชัยให้ทุกคน ที่ได้ยลยินดีเพลงนี้เอย

(ศจ.ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงเต่าเห่เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น 1. เย็นย่ำ จะค่ำลงแล้วอยู่รอนรอน
2. สาวน้อยเจ้าค่อยเดินจร ไปเก็บดอกแก้วเล่นเย็นเย็น
3. ที่กอเราเคยเห็น เป็นพวงพู่ดูน่าชม
เที่ยวกลับ 1. บ้างเก็บได้ใส่ผ้าห่ม บ้างเดินชมเล่นเย็นเย็นใจ
2. โขลนคนหนึ่งจีงร้องห้าม ที่พวงงามงามอย่าเด็ดเอาไป
3. ว่าแล้วหาฟังไม่ จะไปเรียนเจ้าคุณประตูดิน

(ของเก่า)

Copyright by Mahidol University

สองชั้น สาวน้อย เจ้าค่อยค่อยเดินเข้าไปใกล้
เพื่อยั่วโฉลนเล่นเย็นเย็นใจ จะรีบไปทางไหนเล่าพี่ยา
จงหยุดยั้งฟังฉันว่า เจ้าคุณประตูดินคือใคร
ไฉนแหนหวงพวงบุปผา ไม่น่าจะเป็นไปได้
เที่ยวกลับ อันบุปผามาลีอยู่ที่ใด เป็นของคู่กันไซร้กับสตรี
ผู้ใดไม่รู้จักสิ่งงาม เขาผู้นั้นใจทรามเสียศรี
ฉันมีความเห็นเช่นนี้ โฉลนพี่จะเห็นเช่นไร
ชั้นเดียว โฉลนว่า พังว่าใจอ่อนจะผ่อนให้
จึงว่าฉันเห็นด้วยไซร้ ดอกไม้คู่กับสตรี
แต่เจ้าคุณประตูดินนี้ จำต้องแหนหวงมาลี
เพราะมีบัญชาจากราชันย์ ให้สงวนนานาพรรณบุปผา
เที่ยวกลับ ไว้คอยสมเด็จพระธิดา เสด็จมาชมเล่นเย็นเย็นใจ
เห็นหรือยังเหตุโฉลนห้าม สาวอย่าผลีผลามเด็ดเอาไป
หาไม่ตัวโฉลนว่าไซร้ เจ้าคุณจะให้รับทัณฑ์เอย

(2-1 ชั้น จันทนา พิจิตรคุรุการ ประพันธ์เนื้อร้องให้ท่านครูหลวงประดิษฐ์ไพเราะ ท่านต่อร้องให้ เพื่อนำออกบรรเลงที่สังคีตศาลา วงมโหรีของคุรุสภา เมื่อ 29 มีนาคม 2496)

บทร้องที่ 2

สามชั้น เย็นย่ำ จะค่ำลงแล้วอยู่รอนรอน
สาวน้อยเจ้าค่อยเดินจร ไปเก็บดอกแก้วเล่นเย็นเย็น
ที่กอเราเคยเห็น เป็นพวงเป็นพู่ดูน่าชม
สองชั้น บ้างเด็ดได้ใส่ผ้าห่ม บ้างเดินบ้างดมบ้างชูไสว
โฉลนคนหนึ่งจึงร้องห้าม ว่าพวงงามงามอย่าเด็ดเอาไป
ห้ามแล้วหาฟังไม่ จะไปเรียนท่านเจ้าคุณประตูดิน

(บทของเก่า)

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ว่าแล้วขยับจะกลับไป เอ๊ะอะไรหากันดื้อถือดีสิ้น
พังห้ามทำเป็นไปได้ยิน ไม่กลัวท่านประตูดินหรือว่าไร
ดอกไม้พุ่มนี้เป็นที่ห้าม ช่างกระไรรูปงามไม่กลัวหวาย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

บทร้องที่ 3

สามชั้น โอ้ชีวิตคิดไปน่าใจหาย มีเกิดแก่เจ็บตายไม่รู้จบ
หมุนเวียนเปลี่ยนไปในหลายภพ ไม่มีจบหมุนซ้ำตามกรรมกง
แม้เราทำกรรมชั่วให้พัวพัน กรรมนั้นจะตามไปไม่ลืมหลง
อันความดีทำไว้ให้ยืนยง วิบากคงบันดาลให้ได้ผลดี
แม้นกุศลดลใจให้ได้เห็น ว่ากำลังโลดเต้นตามกรรมนี่
อันความชั่วที่เกลือกกลั้วคงไม่มี คนคงทำแต่กรรมดีจนทั่วกัน
สองชั้น อนาถหนอบางท่านพอได้ดี บุญเก่ามีส่งให้ได้สุขสันต์
กลับหลังลืมตัวชั่วตะบัน คิดว่าตนนั้นไม่มีตาย
พอบุญเก่านั้นไซร้ใช้หมดลง ก็เวียนตรงลงต่ำน่าใจหาย
ชั้นเดียว บ้างพลัดพรากจากบ้านบ้างพาลตาย มีตัวอย่างมากมายให้จดจำ
อันเห่เรือเห่ได้ไม่ยากนัก ถ้ารู้จักใช้หางเสือเรือไม่คว่ำ
แต่ชีวิตเห่ไม่ได้ไปตามกรรม จะแก้ได้ก็ด้วยทำแต่กรรมดี

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงถอนสมอ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ลมดีพระก็ใช้ใบไป ภูวไนยอุ้มองค์ขนิษฐา
ขึ้นนั่งยังท้ายเภตรา ชมหมู่มัจฉาในสาชล
สองชั้น พิมทองล่องลอยแลคล่ำ วาฬผุดพ่นน้ำดังฝอยฝน
ฉนากฉลามว่ายตามวน โลมาหน้าคนนนทรี

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ชี้ชมศิลาปะการัง ที่เขียวดังมรกตสดสี
ที่ลายคล้ายราชาวดี แดงเหลืองเลื่อมสีเหมือนโมรา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ลมดีพระก็ใช้ใบไป ภูวไนยอุ้มองค์ขนิษฐา
ขึ้นนั่งยังท้ายเภตรา ชมหมู่มัจฉาในสาชล
พิมทองล่องลอยแลคล่ำ วาฬพุดพ่นน้ำดังฝอยฝน
ฉนากฉลามว่ายตามวน โลมาหน้าคนนนทรี
สองชั้น ชี้ชมศิลาปะการัง ที่เขียวดังมรกตสดสี
ที่ลายคล้ายราชาวดี แดงเหลืองเลื่อมสีเหมือนโมรา
บิ่มน้ำราไรไดลจับ งอกสลับกับกัลปังหา
ชมพลางทางเลี้ยวเกาะมา หมายมุ่งมะละกาธานี
ชั้นเดียว เมื่อนั้น เกหลงหนึ่งหรัดรัศมี
ชมหมู่มัจฉาในวารี มากมีหลายอย่างต่างกัน
บรรดานางเชลยไม่เคยเห็น ก็ตื่นเต้นปรีเปรมเกษมสันต์
สี่พี่เลี้ยงนงเยาว์เหล่ากำนัล ชวนกันชมไม้ในเกาะเกวียน

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงถอยหลังเข้าคลอง เถา

สามชั้น จระเข้เถรขวาดฟาดหาง เปรี้ยงปร้างฉาดฉานสะท้านไหว
ผู้คนกลัวลานทุกบ้านไป เรือใหญ่เรือน้อยถอยเข้าคลอง
สองชั้น กุมภาเห็นคนขยาดยิ่งอาจหาญ ว่ายทะยานน้ำกระเซ็นเป็นฟองฟ่อง
แว้งหางกลางน้ำทำคะนอง ลอยล่องมาหน้าตำหนักแพ
ชั้นเดียว ปากอ้าท้าทายว่ายวน ทำกลดำดิ่งนิ่งแน่ ๆ

(นายพูนพิศ อมาตยกุล แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงทะแย เถา

สามชั้น โอ้ว่าเจ้าดวงมณฑาทอง ไฉนน้องจึงมาร้างเสน่หา
พี่ตั้งจิตคิดอยู่ทุกเวลา จะรับแก้วแววตาไปเวียงชัย
สองชั้น อุปภิเษกให้เป็นเอกมเหสี ในสุวรรณธานีเป็นใหญ่
ควรหรือมาสลัดพิมอาลัย มาทิ้งพี่ไว้ให้เอกา
ชั้นเดียว พระโฉมยงค์ พระจงโปรดเกษเกศา
น้องขอถายความสัจจา อันความเสน่หาพระภูมี

(เรื่องมณีสุริยงศ์ ไม่ทราบผู้แต่ง)

เพลงทะเลบ้า เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ดอกฟ้าดวงเดียวของพี่ เจ้าจะพายเรือหนีพี่ไปไหน
เสียแรงพี่ติดตามหาทรามวัย ช่างกระไรไม่เหลียวแลมา

(บทของเก่า)

สองชั้น สงสารยะเนาเจ้าคนซื่อ หมายมั่นปั้นมือแล้วมิได้
ใช่ชั่วช้าน่าชังอย่างใด ข้าไม่คิดเคียดเกลียดกลัว
ชั้นเดียว แต่จะให้ร่วมรักสมัครหมาย ก็เหลืออายเหลือทนเป็นคนชั่ว
โอ้สงสารชมพลาหน้าจะมัว ได้ต้องตัวนับว่าเป็นสามี

(บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ดอกฟ้าดวงเดียวของพี่ เจ้าจะพายเรือหนีพี่ไปไหน
เสียแรงพี่ติดตามทรามวัย เหตุไฉนไม่เหลียวแลมา

(บทของเก่า)

สองชั้น พี่แสนรักโฉมงามสู้ตามติด ด้วยใจจอดยอดมิตรขนิษฐา
โทษพี่ผิดสิ่งไรไขวาจา แก้วตาอย่าเมินหมางอ้างเลย

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว จะให้พี่ทำฉันใดบอกให้แจ้ง อย่าระแวงน้ำคำพร่ำเฉลย
พี่สัญญาจะทำตามแม่ทรามเชย แม่อย่าเลยเรือไปได้ปรานี

(คุณหญิงชั้น ศิลปบรรเลง แต่ง)

เพลงทวอย เถา

สามชั้น พระเหลียวดูภูผาสตาหมัน ที่สำคัญคูหาเคยอาศัย
จะแลลับนับปีแต่นี้ไป จะมิได้มาเห็นเหมือนเช่นเคย
เสียแรงแต่งแปลงสร้างจะร้างเริด ค่อยอยู่เถิดแผ่นผาคูหาเอ๋ย
โอ้มิ่งไม้ไพรพนมเคยชมเชย จะแลเลยลับแล้วทุกแนวเนิน
สองชั้น โอ้นกเอ๋ยเคยพากันมาจับ จะแลลับฝูงนกระหกระเหิน
โอ้เขาสูงฝูงหงส์เคยลงเดิน เคยเพลิดเพลินพิศวงด้วยหงส์ทอง
จะเริดร้างห่างหงส์ไปดงอื่น ทุกวันคืนค่ำเช้าจะเศร้าหมอง
โอ้ก้านกิ่งมิ่งไม้เรไรร้อง ประสานซ้องเสียงดังดูวังเวง
ชั้นเดียว ได้เคยฟังครั้งนี้มาวิบาก ต้องพลัดพรากเพราะว่าลมทำข่มเหง
แม้นพบเห็นเป็นตัวไม่กลัวเกรง จะรำเพลงกริชราญสังหารลม
นี่จนใจไม่เห็นด้วยเป็นเคราะห์ มาจำเพาะพลัดคู่เคยสู่สม
ยิ่งสุดแสนแค้นขัดอัดอารมณ์ จะแลชมอื่นอื่นไม่ชื่นใจ

(นิราศอิเหนา ของสุนทรภู่)

เพลงทยอยเขมร เถา

สามชั้น ว่าพลางทางพากันคลาไคล ดำเนินในแนวป่าพนาศรี
บุหลันทรงกลดหมดราคี เหมือนจะชวนให้พี่ลีลาไป
สองชั้น ลมหวนอวลกลิ่นบุหงา หอมตลบอบมาในป่าใหญ่
เหมือนเมื่ออยู่ในถ้ำอำไพ รวยรื่นชื่นใจด้วยมาลา
ชั้นเดียว คิดพลางทางทรงกันแสงร่ำ ชะรอยกรรมทำไว้เป็นหนักหนา
เดิมพลัดกำจัดจากพารา มาอยู่คูหาค่อยคลายใจ

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงทยอยนอก เถา

สามชั้น

พี่จะลาไปก่อนแล้วเจ้าแก้วเอ๋ย สิ่งไรเคยทำเจ้าจำได้
ขอฝากขุนช้างด้วยช่วยปลอบใจ ทั้งข้าวปลาหาให้เหมือนพี่ยัง
มาถึงกรงนกขุนทองอยู่ทั้งคู่ นกโนรีแขวนอยู่ที่เดียงตั้ง
นกเอ๋ยเคยเสียงเสนาะดัง ฟังชื่นเชยชมอารมณ์นาง

สองชั้น

ขุนช้างเรียกว่าแม่วันทอง สาลิกาเจ้าก็ร้องอย่างนั้นบ้าง
แต่นี้เช้าเย็นจะเว้นวาง ครวญพลางทางตามขุนแผนมา
ถึงกลางนอกชานละลานจิต ตะลึงคิดลังเลดูเลหา
แล้วชำเลืองเยื้องย่างถึงอ่างปลา ชะโงกหน้ามือช้อนมาชมชู

ชั้นเดียว

กลมกลมสมอย่างตะละปั้น บ้างว่ายหันเหวี่ยงหางกระทั่งหู
ถึงกระถางต้อนไม้ชายตาดู เป็นคู่คู่ชูช่ออรชร

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

* บางทีนิยมร้องว่า "สิ่งไรเคยที่พี่ทำเจ้าจำได้"

เพลงทยอยใน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น

แสนวิตกโอ้อกของสร้อยฟ้า ดังชีวาแทบจะออกไปจากร่าง
แสนที่จะอับอายแทบวายวาง จะรักรูปทรงร่างไปใยมี

สองชั้น

จะผินพึ่งพ่อแม่ก็แลหาย จะฆ่าตัวเสียให้ตายลงเป็นผี
อับอายขายหน้าทั้งตาปี มีสามีแล้วก็พลัดเป็นศัตรู

ชั้นเดียว

ฉวยเชือกผูกคอเข้าให้ชิด แล้วมายืนนิ่งคิดอยู่เป็นครู่

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

<u>หมายเหตุ</u> : บทร้องนี้เป็นคนละสำนวนกับฉบับหอพระสมุดฯ ไม่ทราบนามผู้แต่ง

บทร้องที่ 2

สามชั้น

ครั้นออกมานอกนคเรศ พระทรงเดชเศร้าสร้อยละห้อยให้
เหลียวหลังตั้งตาดูเวียงชัย ฤทัยหวั่นหวั่นถึงกัลยา

Copyright by Mahidol University

สองชั้น โอ้เจ้าดวงยิหวาพี่ ป่านฉะนี้จะคร่ำครวญหวนหา
ใครจะปลอบโฉมงามสามสุดา แต่พอพาใจเสร้าบรรเทาคลาย
ชั้นเดียว สงสารน้ำตาที่ร่ำสั่ง คิดถึงความหลังแล้วใจหาย
ครวญพลางกำสรดระทดกาย แล้วนึกอายพวกพลมนตรี

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 3

สามชั้น ค่อยเขยื่อนจะเคลื่อนลงจากเตียง กลับเหลียวดูนางเนียงผู้โฉมศรี
แล้วโลมลูบจูบแก้มสุมาลี เจ้าจงอยู่โดยดีพี่ลาจร
สองชั้น ถึงตัวไปใจอยู่เป็นคู่ชิด ขอฝากจิตจอดไว้ใกล้สมร
เหมือนชากที่พรากจากใจจร พรากบังอรคือพรากจากชีวี
ชั้นเดียว ว่าพลางทางลานางแจ่มจันทร์ รับขวัญกัลยามารศรี
ค่อยค่อยย่างเยื้องจรลี เข้าไปสู่ที่ที่อาบน้ำ

(บทเสภาเรื่องพญาราชวังสัน บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงทยอยญวน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น คิดพลางทางทรงกันแสงร่ำ ชะรอยกรรมทำไว้เป็นหนักหนา
เดิมพลัดกำจัดจากพารา มาอยู่ดูหาก็คลายใจ
สองชั้น มิสามาช้าให้จำจาก พลัดพรากฉ้ำทองผ่องใส
อกเอ๋ยไม่เคยเดินไพร เคยสำราญแต่ในพระบุรี
ชั้นเดียว ครั้งนี้ตกไร้ได้ยาก ลำบากชอกช้ำบทศรี
เกือกทองจะรองก็ไม่มี จะเหยียบย่างจรลีกลใด

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงทยอยญวน เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น ครั้นออกมานอกหวารวัง เหลียวหลังแลดูประสาทศรี
เคยอยู่สุขเกษมเปรมปรีดิ์ อนิจจาคลานี้จะจำไกล
สองชั้น อกเอ๋ยไม่เคยจะตกยาก จะลำบากเคืองเข็ญเป็นไฉน
ยิ่งคิดยิ่งทุกข์ฉุกใจ จะตามไปไม่รู้ว่าร้ายดี
ชั้นเดียว นางสะอื้นยืนชัดชลนา ครั้นเจ้าเงาะเหลียวมาก็เบือนหนี
เผ้าคิดหักใจจรลี ตรงไปยังที่ปลายนา

(บทละครเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 3

สามชั้น ครั้นออกมานอกคูหา ให้สยองโลมาหม่นไหม้
มันนึกคู่ชีวีที่คาดไว้ ก็ขาดตกลงไปลุ่ยกระจาย
สองชั้น สะดุ้งจิตคิดเห็นเป็นวิบัติ นึกกลัวเชมังงัดทั้งหลาย
อัดอั้นตวงกมลกระวนกระวาย เห็นลางร้ายนึกประหลาดอนาถใจ
ชั้นเดียว เหลียวดูปากถ้ำระกำอก แสนวิตกหวาดหวั่นพรั่นจิตไหว
โอ้ลำพับลับตาเหลืออาลัย แม้นมีเหตุเภทภัยจะไกลตา

(บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

เพลงทยอยลาว เถา

สามชั้น เดินพลางทางตรึกนึกขัน ดูเหมือนฝันอนาถจิตพิศวง
นางที่เราจงจิตคิดจำนง เกือบได้คงคู่แล้วกลับแคล้วไกล
ส่วนนารีที่มิได้เคยนึกฝัน มาหมายมั่นจงจิตพิสมัย
เออโลกนี้นี่มันเป็นอย่างไรไป จึงดลให้ไขว้เขวเล่ห์ดังนี้
สองชั้น เออที่จริงหญิงดีนั้นมีน้อย หานับร้อยไม่ยากเย็นเช่นสองพี่
เมื่อตัวเราหวังจะใคร่ได้ที่ดี ไยไม่มีความเพรียรเวียนระวัง

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว โอ้ลำพับลับอยู่ไม่รู้ชัด หรือวิบัติเสียแล้วเรามัวเมาหวัง
นึกอาวรณ์ร้อนรนพ้นกำลัง เดินเซซังไปในป่าพนาลัย

(บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

เพลงทยอยมอญ เถา

สามชั้น เจ้าประคุณทูนเกศของลูกแก้ว วันนี้แล้วเวลามาถึงฉัน
ไม่มีผิดบิตุราชให้ฟาดฟัน เพราะเกลียดกันหลงกลอีคนพาล
ยังมิทันทดแทนพระคุณเลย โอ้อกเอ๋ยกรรมสร้างตามล้างผลาญ
ถึงตัวตายไม่เสียดายสู้วายปราณ สุดสาสารมารดรจะค่อนหา
สองชั้น แล้วจึงตั้งจิตอธิษฐาน จงสมการมุ่งมาดปรารถนา
มิได้ทุจริตต่อบิดา ท่านแกล้งฆ่าเราตายทำลายชนม์
ขอให้ได้ไปเกิดเมืองอังวะ ในครรภ์พระนางกษัตริย์ปฏิสนธิ์
อันเป็นเอกกัลยาจอมสากล พระเจ้ามณเฑียรทองเหมือนจินดา
ชั้นเดียว ให้มารดาอยากกินซึ่งดินเหลือง ที่ในใจกลางเมืองหงสา
แม้เมื่อประสูติออกนอกครรภา อายุข้าถ้วนถ่องสิบสองปี
ขอให้ได้ทำสงครามตามพิมาต เจ้าราชาธิราชให้บ่นปี้
คือพระบิตุรงค์ข้าองค์นี้ จงสมที่ปรารถนาทุกประการ

(หลวงพัฒนพงษ์ภักดี (ทิม สุขยางค์) แต่ง)

เพลงทักษิณราชนิเวศน์ เถา

สามชั้น ราชนิเวศน์ทักษิณถิ่นนรา โสภาเพียงพิมานเมืองสวรรค์
สะพรั่งพร้อมพระตำหนักเนืองอนันต์ รายลดหลั่นตามไศลไหล่คีริน
สองชั้น ที่เชิงเขาเนาติดชิดทะเล ทรงเสน่ห์ซึ้งนักวังทักษิณ
สมเป็นที่ประทับจอมจักรินทร์ พระภูมินทร์ชื่นชมสมฤทัย
ชั้นเดียว ชนชาวใต้ได้ใกล้ยุคลบาท ทุกเหล่าราษฎร์ยินดีจะมีไหน
วังทักษิณจงอยู่เคียงคู่ไทย เป็นศรีในแดนดินทักษิณเอย

(นายเฉลิม สุขเวศ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงทัพกรุกรบ เถา

สามชั้น
โอ้ธรนินทร์ถิ่นนี้บรรพบุรุษ รวมเป็นยุทธขจัดแคว้นแดนสยาม
เลือดชโลมโถมชีวิตพิชิตสงคราม เป็นแดนสยามครอบคลุมลุ่มเจ้าพระยา
ก่อนพุทธการหลายพันปีสมัย มีชนไทยกลุ่มกำเนิดเกิดสาขา
ในตอนเหนือกวางใสต่อกวางยา ถูกบัจจารานรุกบุกทำลาย

สองชั้น
ต้องถอนร่นปนกับจีนมาทางใต้ รวมเผ่าไทยบัจจุบันนั้นหลายหน
บรรพไทยใจสู้ทุกผู้คน รบประจญไม่ย่นย่อต่อผู้ใด
วีระบุรุษเหล่านั้นทหารชาติ รักษาราชบัลลังก์หลายครั้งได้
นามกระเดื่องเรืองสะท้านทหารไทย กองทัพบกยกไว้เป็นเอกองค์

ชั้นเดียว
ทหารบกเป็นเสนาข้าพระบาท รักษาราชบัลลังไว้ให้สูงส่ง
คู่พระทัยกระษัตริย์ได้ทุกพระองค์ ภักดีวงศ์-กษัตรามาแต่โบราณ

(นายนิคม รักขุมแก้ว แต่ง)

เพลงเทวาประสิทธิ์ เถา

สามชั้น
ว่าแล้วองค์ท้าวเทเวศร์ จึงจำเริญพระเกศสายสมร
ประทานกริชอันเรืองฤทธิ์รอน จารึกนามกรในกริชนั้น
อุณากรรณกระหมันวิยาหยา วิสาหมันตุหวาเฉิดฉัน
แล้วทรงเครื่องอย่างชายพรายพรรณ เทวัญประสิทธิ์ประสาทพร

สองชั้น
แม้เจ้าจะไปแห่งใด ให้ฝูงชนมีใจสโมสร
ปรากฏยศเกียรติทุกนคร นามกรเลื่องชื่อลือชา
จะประสงค์สิ่งไรให้สำเร็จ เสร็จสมดังความปรารถนา
บรรดาแว่นแคว้นแดนชวา อยู่รู้อัปราชัยใคร

ชั้นเดียว
ถ้าแม้นพบอิเหนากุเรปัน ให้แคลงกันฟั่นเฟือนสงสัย
ต่อสี่กษัตริย์ร่วมเวียงชัย จึงให้รู้จักศักดิ์กัน
บรรดาชนนอกนั้นทั้งปวง อย่างให้ล่วงรู้ความหลานขวัญ
ว่าแล้วองค์ท้าวเทวัญ เสด็จคืนกระยาหงันชั้นฟ้า

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงเทพชาตรี เถา

สามชั้น

องค์เทพเธอเลอโฉมประโลมพิลาส สมมาดชายเลิศประเสริฐศรี
สาองค์องค์ทรงส่วนถ้วนอินทรี ชาญชาตรีดีจบอยู่ครบครัน
พระปรีชาสามารถฉกาจกล้า ลือเดชาทั้งทบวงสรวงสวรรค์
สถิตแท่นทิพยอาสน์ดาดสุวรรณ พร้อมกำนัลนางบำเรอเสนอนวล

สองชั้น

พระปฏิสนธิชาตินิราศปาง หวังจะสร้างบารมีให้ดีถ้วน
เป็นพระรถงามโฉมประโลมชวน ต้องรัญจวนเดินป่าพนาลัย

ชั้นเดียว

ใครคิดฆ่าก็ไม่ยับดับสังขาร นางมารย้อนยำหาทำได้
ด้วยมารมีสร้างมาช่วยพาไป จวบจนได้เมรีเป็นคู่ครอง

(บทละครเรื่องรถเสน)

เพลงเทพนิมิต เถา

สามชั้น

พระเอนองค์ลงบนแท่นทิพยไสยาสน์ ภูวนารถเกษมสันต์หรรษา
แวดล้อมด้วยสาวสวรรค์กัลยา ล้วนโสภาแรกรุ่นดรุณี

สองชั้น

กล่อมสังคีตดีดสีปี่ประสาน วิเวกหวานสำเนียงเทพสาวศรี
พระเพลินฟังวังเวงเพลงดนตรี ภูบดีเคลิ้มสนิทสู่นิทรา

ชั้นเดียว

ก็บังเกิดนิมิตผิดสังเกต ว่าเสด็จสู่นิเวศในไตรหล้า
ได้ฟังเพลงเทพนิมิตติดอุรา จวบจนฟ้าสว่างวันตื่นบรรทมฯ

(บทของเก่า)

เพลงเทพบรรทม เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น

สาวสวรรค์กัลยาเป็นข้าบาท บำเรอองค์เทวราชอันเรืองศรี
ได้ทรงฟังวังเวงเพลงดนตรี สำหรับที่เทวัญเธอบรรทม
องค์เทวราชของข้าบาทนี่เอย พระกรเกยเขนยทอง
เสียงพิณพาทย์ระนาดฆ้อง เสนาะก้องอยู่วังเวง
นภาพื้นเสียงครื้นเครง ได้ทรงฟังวังเวงเพลงสวรรค์นี้เอย

(จำเผ่นผยองยิ่ง (จำโดม) แต่ง)

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ร้องรับขับไม้มโหรี ดิดสีคลองครวญหวนโหย
สอดคล้องต้องโสตโอดโอย ประโปรยหัตถือเพราะเสนาะกรรณ
แหบหวนดังจะเห็นมโนภาพ ช่านชาบซึ้งทรวงหน่วงกระสันต์
เพลงเสนาะเพราะพร้องคล้องกัน เทวัญบรรทมภิรมย์เพลิน
ชั้นเดียว โทนทับกรับฉิ่งกิ่งกร่าง สาวสุรางค์ขับกล่อมพร้อมสรรเสริญ
บำเรอบิ่นเทวัญพันเจริญ ไม่เคอะเขินขับร้องสนององค์
เสนาะเสียงครื้นเครงวังเวงแว่ว ทรงฟังแล้วเคลิบเคลิ้มฤทัยหลง
พระประทับหลับสนิทนิทราลง ณ แท่นทรงไสยาผาสุกเอย

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น สาวสวรรค์กัลยาเป็นข้าบาท บำเรอองค์เทวราชอันเรืองศรี
ได้ทรงฟังวังเวงเพลงดนตรี สำหรับที่เทวัญเธอบรรทม
องค์เทวราชของข้าบาทนี่เอย พระกรเกยเขนยทอง
เสียงพิณพาทย์ระนาดฆ้อง เสนาะก้องอยู่วังเวง
นภาพื้นเสียงครื้นเครง ได้ทรงฟังวังเวงเพลงสวรรค์นี้เอย

(จ่าเผ่นผยองยิ่ง (จ่าโคม) แต่ง)

สองชั้น สาวสวรรค์ร่ายรำตามจังหวะ บ้างเคล้าคละบ้างแยกเสียงสำเนียงสนอง
บ้างเพลิดเพลินเจริญใจชวนให้มอง ระนาดฆ้องบรรเลงรับกันฉับไว
กระจับปี่ซอสีจะเข้อู้ พินิจดูแต่ละอย่างช่างชานไช
ผู้ใดหนอช่างจัดบัญญัติไว้ พังแล้วพาใจให้ครื้นเครง
เหมือนได้ฟังวังเวง เพลงสวรรค์นั่นเอย
ชั้นเดียว พระทรงฟังวังเวงซึ่งเพลงขับ ร้องรับรำร่ายกระจายเสียง
ครื้นเครงวังเวงไปทั่วเวียง สวรรค์เพียงพิมานแก้วแพร้วเพริศพราย
พังพิณพาทย์ระนาดฆ้อง เสนาะก้องเพลิดเพลินใจ
เยือกเย็นเป็นสุขฤทัย เวียงสวรรค์เทพไท้ของข้านี้เอย

(นางจันทนา พิจิตรคุรุการ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงเทพรัญจวน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น

เสียงเรไรหริ่งหริ่งยิ่งชวนเศร้า สงสารเจ้ารูปทองจะหมองหมาง
แม้ไปด้วยจะได้ช่วยกันชมทาง แต่ขัดขวางด้วยการจะราญรอน
พิสดูพนิดาผู้ยาจิต พลางพิศพลางทอดฤทัยถอน
จนแสงทองผ่องทั่วพื้นอัมพร ทินกรแจ่มจ้าสว่างงาม

(เสภาเรื่องพญาราชวังสัน พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

สองชั้น

ค่อยเขยื้อนเคลื่อนจากที่นิทรา เหลียวดูกัลยาใจวาบหวาม
มิทันไรต้องมาไกลพงางาม เพราะถึงยามศึกประชิดติดนคร
แม้มิมีเหตุการณ์เหล่าพาลภัย จะมิไกลยอดหญิงมิ่งสมร
จะแนบน้องมิให้เจ้าเผ้าอาวรณ์ นี่จนจิตจากจรด้วยจนใจ

ชั้นเดียว

ค่อยอยู่เถิดแก้วตาอย่าหมองศรี งานของชาติสุดที่จะทิ้งได้
ถึงแสนห่วงแสนรักต้องหักใจ หากงานอื่นแล้วไม่ไกลกานดา
เสร็จศึกจะรีบกลับมารับขวัญ มิให้เจ้าโศกศัลย์ละห้อยหา
ฝืนอารมณ์ข่มฤทัยอาลัยลา ไคลคลาสู่พหลพลโยธี

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น

พระวิโยคโศกเศร้าเปล่าเปลี่ยว ดังมาเดียวลิ่วโลดตะลึงหลง
จนสายถือที่พระหัตถ์ก็พลัดลง จึงค่อยคงคืนสมประดีดาล
กระจ่างแจ้งแสงเทียนโคมส่อง เหมือนเมื่อน้องเสียงเทียนอธิษฐาน
ลมพัดเพลิงดับอนาการ ประมาณเหมือนต้อนค้างคาวมาดับไฟ

สองชั้น

กลิ่นลำดวนหวนหอมเหมือนกลิ่นเจ้า ที่คลึงเคล้าเชยชิดยังคิดได้
เตือนดับลับเมฆมืดไป เหมือนมืดในวิหารคีรี
แว่วเสียงสาเนียงบุหรงร้อง เหมือนเสียงน้องร้องทูลมะเดหวี
วังเวงใจในเวลาราตรี จวนจะแจ้งแสงสีสว่างฟ้า

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ไก่ขันกระชั้นฉ่ำเฉื่อย บุหรงเรื่อยร้องรับจับพฤกษา
เห็นนางนวลนึกนวลวนิดา เหมือนนวลพักตราน้องละอองนวล
เบญจวรรณเหมือนวันที่เข้าเผ้า ได้เห็นเจ้าต้องใจฤทัยหวน
นกกระแลแลลับที่ธับครวญ พี่แลตามทรามสงวนจนลับตา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงเทพสมภพ เถา

สามชั้น ศิลปกรรมสำคัญวรรณกวี กับดนตรีบรรเลงเพลงประสาน
กล่อมอารมณ์บ่มใจให้สำราญ ระงับการโศกเศร้าให้เบาบาง
สองชั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ทรงปรีชาแคล่วคล่องทั้งสองอย่าง
เป็นเอกองค์อุปถัมภ์ทรงนำทาง ให้ร่วมสร้างวรรณกวีดนตรีไทย
ชั้นเดียว ผดุงวัฒนธรรมประจำชาติ ให้พิลาศลำยองผุดผ่องใส
ได้อยู่ยั้งยืนยงดำรงไป กล่อมโลกให้สุขสันติ์นิรันดร์เอย

(นายมนตรี ตราโมท แต่ง)

เพลงเทพหาวเหิน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ครานั้นพระองค์ผู้ทรงเดช ทุกประเทศลือลบสยบสยอน
ครั้นจวนแจ้งแสงสีรวีวร พระภูธรเสด็จสู่ที่สรงชล
สองชั้น ไขสุหร่ายหยัดย้อยเป็นฝอยฟอง อาบละอองต้องพระองค์ดังสายฝน
น้ำกุหลาบหอมฟุ้งจรุงปน ทรงสุคนธาประหินกลิ่นโอหาร
ชั้นเดียว สาวสนมกรมในเป็นขนัด รำเพยพัดเสร็จทรงสรงสนาน
จับพระแสงข้างที่มิทันนาน พระภูบาลออกท้องพระโรงชัย

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

Copyright by Mahidol University

บทร้องที่ 2

สามชั้น ทรงภูษาแย่งยกกระหนกกระหนาบ ฉลององค์เข้มขาบคดกริช
ห้อยหน้าบักทองกรองดอกชิด สังวาลวรรณวิจิตรจำรัสเรือง
สองชั้น ทับทรวงพวงเพชรเม็ดแต่ง ทองกรแก้วแดงประดับเนื่อง
ธำมรงค์รจนาค่าเมือง อร่ามเรืองเพชรรัตน์ตรัสไตร
ชั้นเดียว ทรงมงกุฎกรรเจียกจรสุวรรณ วาวแวววแก้วกุดั่นดอกไม้ไหว
ห้อยอุบะบุหงามาลัย เหน็บกริชฤทธิไกรแล้วไคลคลา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงเทพสร้อยสน เถา

สามชั้น สมเด็จพระมหามงกุฎพุทธยอดฟ้า สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์
สองร้อยปีที่มายุสุรทิน เทพธานินทร์มณฑปนพปฎล
ประชาไทยไชโยวโรภาส ฉลองชาติศาสน์กษัตริย์มนัสกุศล
จำเริญศรีวจีกายถวายมงคล พระผู้ต้นจักราสถาบัน
สองชั้น รำลึกพระคุณบุญราศีจักรีวงศ์ พระผู้ทำรงคงผไทไอยสวรรค์
ปวงประชาผาสุขถ้วนทุกวัน ด้วยราชันย์ทศพิธราชธรรม
ชั้นเดียว ขอพระองค์วงศ์นเรศสืบเศวตฉัตร ทวีวัฒน์ศาสนุอุปถัมภ์
พระชนม์มากกว่าศตวรรษอัจฉริยะล้ำ ประนอมนำชาติไทยไชโยเอย

(นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ แต่ง)

เพลงทองกวาว เถา

สามชั้น ลมโชยฉิวปลิวไสวกิ่งไม้หวั่น แสงตะวันอัสดงลงลับผา
เสียงชะนีโวกโวยหวลโหยมา ประหนึ่งว่ากล่อมไพรให้วังเวง
สองชั้น พระทององค์ลงอิงพิงโคนไม้ ถอนฤทัยถ่ายกรลงนอนเขลง
จะย้อนกลับไปรับขวัญก็หวั่นเกรง เพราะเราเองมีกรรมต้องจำจร
ชั้นเดียว โอ้ทองกวาวสาวน้อยดงคอยพี่ ป่านฉนี้เจ้าอยู่หลังดงสังหร
เมื่อคลาพี่จากน้องต้องอาวรณ์ เหมือนพี่นอนคิดถึงน้องดอกทองกวาว

(นายบุญสม มีสมวงศ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงทองกวาวสะกาวไพร เถา

สามชั้น โอ้ว่าดอกไม้ในโลกนี้ ล้วนเป็นที่สุขสันต์น่าพรรษา
ดอกไม้หนึ่งประดับไว้ในพนา ชื่อว่าทองกวาวสะกาวไพร
สองชั้น ทั้งสีใสสดสวยรวยรูปลักษณ์ ต่างตระหนักคิดเห็นเป็นโฉม
ชื่อก็เพราะเสนาะหูดูวิไล โอ้ทองกวาวเหตุไฉนให้ชื่อนี้
ชั้นเดียว ลมโชยฉิวปลิวไสวดอกไม้หวั่น กิ่งไหวสั่นโอนเอนเห็นสดสี
หล่นร่วงพรูปูดาดปฐพี รมณีเริงรื่นชื่นทองกวาว

(ร้อยเอก สำเริง เก่งสาริกิจ แต่ง)

เพลงทองย่อน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น พี่หยอกเล่นนิดหนึ่งก็ไม่ได้ ใจน้อยนี่กระไรวันทองเอ๋ย
สองชั้น รักใคร่พาไปจะชมเชย อย่านึกเลยที่จะคืนให้ใครชม
ชั้นเดียว ว่าพลางทางจูงสีหมอกม้า เบาะอานพานหน้าดูงามสม

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 2

สามชั้น พี่หยอกเล่นนิดหนึ่งก็ไม่ได้ ใจน้อยนี่กระไรวันทองเอ๋ย
สองชั้น รักใคร่พาไปจะชมเชย อย่านึกเลยที่จะคืนให้ใครชม

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

ชั้นเดียว ว่าพลางทางปลอบกระซิบบอก รักดอกจึงหยอกน้องอย่าหมองตรง

Copyright by Mahidol University

เพลงทองย่อน เถา

บทร้องที่ 3

สามชั้น เพราะคำร่ำค่อนงอนสะบัด แม่ผลัดชื่อให้ก็เห็นสม
ชื่อว่าวันทองต้องนิยม นานไปแก้มกับนมจะเป็นทอง
สองชั้น เออกระนั้นสิเจ้าจึงได้ว่า หลับตาชมเชอะอยู่ในห้อง
ตามใจให้เจ้าทำแต่ลำพอง ครั้นว่าบ้างแล้วก็ร้องไม่เคยพบ
ชั้นเดียว แต่กระนั้นยังไม่ได้กับใจนาง ถ้าปล่อยหางแล้วก็เปรื่องกระเดื่องจบ
หรือรื้อความหลังตั้งสมทบ ข้าเรียกให้ใครตบจึงเจรจาฯ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 4

สามชั้น ครานั้นพลายงามทรามสวาท ยังมิอาจถามทักเป็นสักครู่
ด้วยอาการอย่างไรยังไม่รู้ เห็นนอนอยู่ดิบดีค่อยมีใจ
สองชั้น จึงหยิบพัดหางปลามาร่ำเพย น้องเอ๋ยนอนเถิดจะพัดให้
เมื่อตะกี้พี่วิตกนี่กระไร ถ้าบรรลัยพี่ชายจะตายตาม
ชั้เดียว พี่บนบวงเทวดาคงมาช่วย จึงรอดด้วยเทพไทมิได้ห้าม
ท่านเอ็นดูโฉมฉายกับพรายงาม เพราะเห็นความรักพี่มีต่อน้อง

(บทเสภา เรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 5

สามชั้น นกเอ๋ยเคยเสียงเสนาะดัง ฟังชื่นเชยชมอารมณ์นาง
ขุนช้างเรียกว่าแม่วันทอง สาริกาเจ้าก็ร้องอย่างนั้นบ้าง
สองชั้น แต่นี้เช้าเย็นจะเว้นวาง ครวญพลางทางตามขุนแผนมา
ถึงกลางนอกชานละลานจิต ตลึงคิดลังเลดูเคหา
ชั้นเดียว แล้วชำเลืองเยื้องย่างถึงอ่างปลา ชะโงกหน้ามือช้อนมาชมชู
กลมกลมสมอย่างตะละปั้น บ้างว่ายหันเหวี่ยงหางกระทั่งหู

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

Copyright by Mahidol University

เพลงทองย่อน เถา

บทร้องที่ 6

สามชั้น

เรานี้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง ควรคำนึงถึงชาติศาสนา
มิยอมให้เสียทีที่เกิดมา ในหมู่ประชาชาวไทย
แม้หวังตั้งจิตคิดรักตัว จะมัวนอนนิ่งอยู่ไฉน
ควรจะร้อนอกร้อนใจ เพื่อให้พรั่งพร้อมทั่วตน

สองชั้น

ชาติใดไร้รักสมัครสมาน จะทำการสิ่งใดก็ไร้ผล
แม้ชาติย่อยยับอับจน บุคคลจะสุขอยู่อย่างไร
ใครมาเป็นเจ้าเข้าครอง คงจะต้องบังคับขับไส
เดี่ยวเข็ญเย็นค่ำกรำไป ตามวิสัยเชิงเช่นผู้เป็นนาย

97

ชั้นเดียว

เขาจะเห็นแก่หน้าค่าชื่อ จะนับถือพงศ์พันธุ์นั้นอย่าหมาย
ไหนจะต้องเหนื่อยยากลำบากกาย ไหนจะอายทั่วทั้งโลกา
เพราะฉนั้นชวนกันสวามิภักดิ์ จงรักร่วมชาติศาสนา
ยอมตายไม่เสียดายชีวา เพื่อรักษาอิสระคณะไทย

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงไทยรำลึก เถา

สามชั้น

เรานี้เกิดมาแล้วชาตินึ่ง ควรคำนึงถึงชาติศาสนา
ไม่ควรเสียทีที่เกิดมา ในหมู่ประชาชาวไทย
แม้นใครตั้งจิตคิดรักตัว จะมัวนอนนิ่งอยู่ไฉน
ควรจะร้อนอกร้อนใจ เพื่อให้พรั่งพร้อมทั่วตน

สองชั้น

ชาติใดไร้รักสมัครสมาน จะทำการสิ่งใดก็ไร้ผล
แม้ชาติย่อยยับอับจน บุคคลจะอยู่อย่างไร
ใครมาเป็นเจ้าเข้าครอง คงจะต้องบังคับขับไส
เดี่ยวเข็ญเย็นค่ำกรำไป ตามวิสัยเชิงเช่นผู้เป็นนาย

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว เขาจะเห็นแก่หน้าค่าชื่อ จะนับถือพงศ์พันธุ์นั้นอย่าหมาย
ไหนจะต้องเหนื่อยยากลำบากกาย ไหนจะอายทั่วทั้งโลกา
เพราะฉะนั้นชวนกันสวามิภักดิ์ จงรักร่วมชาติศาสนา
ยอมตายไม่เสียดายชีวา เพื่อรักษาอิสระคณะไทย

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงเทพประสาท เถา

สามชั้น คิดพลางทางถวายบวงสรวง บำบวงเทวราชเรืองศรี
ขออารักษ์หลักเมืองเรืองฤทธิ์ ได้ปรานีเชิญช่วยจงสมคิด
สองชั้น ให้ประไหมสุหรีนั้นมีบุตร เป็นบุรุษรูปโฉมประโลมจิต
ได้ครอบครองพระนครขจรฤทธิ์ ลือสท้านทั่วทิศทั้งบวง

ชั้นเดียว แม้สมปรารถนาดังว่าขาน จะแต่งแก้บนบานบวงสรวง
เทียนทองชวาลาบุปผาพวง พรรณารายรุ่งรวงด้วยเนาวรัตน์

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงธรณีร้องไห้ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น โอ้ว่าอนิจาความรัก พึงประจักษ์ดังสายน้ำไหล
ตั้งแต่จะเชี่ยวเป็นเกลียวไป ไหนเลยจะไหลคืนมา
สองชั้น สตรีใดในพิภพจบแดน ไม่มีใครได้แค้นเหมือนอกข้า
ด้วยใฝ่รักให้เกิดพักตรา จะมีแต่เวทนาเป็นเนืองนิตย์
ชั้นเดียว โอ้ว่าน่าเสียดายตัวนัก เพราะเชื่อลิ้นหลงรักจึงช้ำจิต
จะออกชื่อลือชั่วไปทั่วทิศ เมื่อพลั้งคิดผิดแล้วจะโทษใคร ฯ

(บทละครเรื่อง *อิเหนา* *พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)*

Copyright by Mahidol University

เพลงธรณีร้องไห้ เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น รากไม้จะต่างหมอนนอนอนาถ ดาวดาษจะต่างใต้น่าใจหาย
ลงบันไดใจเจียนจะขาดตาย น้ำตาหลั่งพรั่งพรายกระจายลง
สองชั้น ขุนแผนปลอบน้องอย่าร้องไห้ ไปหนึ่งแล้วจะมาส่ง
ไปเป็นเพื่อนพี่บ้างในกลางดง ไปชมหงส์เหมเล่นให้เย็นใจ
ชั้นเดียว ไปเดือนหนึ่งแล้วจะพากลับ ครั้นถ้วนเดือนจะมารับเจ้าไปใหม่
จะร้องไห้ครวญคร่ำไปทำไม เขาอยู่เขาจะไร้เมื่อไรมี

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 3

สามชั้น ให้กำสรดรันทดระทวยองค์ มิใคร่เดินดำรงไปได้
เหลียวหลังสั่งความนางทรามวัย พระมิใคร่จะนิราศคลาดคลา
สองชั้น แต่ทอดถอนหฤทัยอาลัยนัก พี่เป็นห่วงหน่วงหนักเสน่หา
เห็นโฉมยงทรงโศกโศกา พระกลับมาสรวมสอดกอดไว้
ชั้นเดียว จุมพิตชิดเชยปรางทอง แล้วบอกว่านวลน้องอย่าร้องไห้
กลืนกลั้นกรรแสงโศกาลัย พี่ไปไม่ช้าจะมาพลัน

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงนเรศวร์ชนช้าง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงกู้ชาติกระทำยุทธหัตถี
เร่งพระยาคชาทรงผ่านผงคลี เหล่าไพรีตะลึงงันพรั่นเดชา
สองชั้น เห็นศัตรูคู่ประจัญโคนไม้ร่ม พลันคาดเค้นเล่นคารมข่มหงสา
พี่มารบไยมาหลบร่มฉายา จะเสียองค์พงศ์นรามาณรามัญ
ชั้นเดียว อุปราชเจ้าอ่าคชาหงาย นเรศวรฟาดขาดสะพายวายอาสัญ
เดชะธรรมไทยชำนะมาณรามัญ บรรเจิดมั่นแดนดินถิ่นแหลมทอง

(พ.ท.สราวุธ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงนเรศวร์ชนช้าง เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น ครานั้นเมื่อพระนเรศวรผู้จอมทัพ ทรงประทับคอช้างหว่างวิถี
ร้องเชิญพระอุปราชาเจ้าธานี ท้ายุทธหัตถีที่กลางแปลง
ช้างที่นั่งเสียเชิงช้างพม่า องค์อุปราช่างพระแสง
ทรงหลบง้าวเบี่ยงองค์ลงตะแคง ง้าวต้องมาลาแหว่งไม่ต้ององค์
สองชั้น ช้างที่นั่งเสียร่างช้างพม่า ทรงพระแสงง้าวว่าดังประสงค์
พันต้องอุปราชากลางพระองค์ ชีพปลดปลงวายชนม์บนคชา
ชั้นเดียว ฝ่ายโยธาทุกเหล่าชาวอังวะ ถูกปะทะชาวไทยไล่เข่นฆ่า
ก็พากันแตกทัพกลับพารา ชาวพม่าแพ้ทัพกับชาวไทย ฯ

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

บทร้องที่ 3

สามชั้น นเรศวรชนช้างอยู่ในท่ามกลางทัพพม่า ศึกมหาอุปราชาหงสาวดี
หนองสาหร่ายตระพังตรุดอนเจดีย์ ยุทธหัตถีมหาอุปราชม้วยมรณ์
นเรศวรชวนอนุชาเอกาทศรถ สองเลอยศกล้าหาญปานไกรสร
ทรงช้างเมามันถลันแล่นแดนดัสกร ภูธรไร้พหลพลตามมา
สองชั้น ปฏิภาณชาญฉลาดชาตินักรบ ว่ายืนอยู่ไยใต้ลบข่อยพฤกษา
จงเร่งไสช้างทรงตรงออกมา ยุทธหัตถีลาเป็นขวัญใจ
ต่อไปจะไม่มีกษัตริย์ชาติ สามารถท้ายุทธหัตถีฤามีไฉน
ขอเราสองฝากก้องเกียรติยศไว้ ให้ลือไปชื่อลั่นกัลปาวสาน
ชั้นเดียว มหาอุชราชพังท้าประหม่าจิต ไม่สู้คิดอายพหลกัดทนต์สท้าน
นเรศวรมาลาเบี่ยงรับฉับฉาน ง้าวประหารอุปราชขาดคอช้างตาย

(นายเจริญ แรงเพ็ชร แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงนารายณ์แปลงรูป เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เทพนมปฐมพรหมสี่หน้า สอดสร้อยมาลาเฉิดฉิน
ทั้งกวางเดินดงหงส์บิน กินรินเลียบถ้ำอาไพ
อีกช้างนางนอนภมรเคล้า แขกเต้าผาลาเพียงไหล่
เมขลาล่อแก้วแววไว มยุเรศพ้อนในอัมพร

สองชั้น ยอดตองต้องลมพรหมนิมิต อีกทั้งพิสมัยเรียงหมอน
ย้ายท่ามัจฉาชมสาคร พระสี่กรขว้างจักรฤทธิรงค์
ผ่ายว่านนทุกก็ราตาม ด้วยความพิสมัยไหลหลง
ถึงท่านาคามัวนหางลง ก็ชี้ตรงเพลาพลันทันใด

ชั้นเดียว ด้วยเดชนิ้วเพชรสิทธิศักดิ์ ขาหักล้มลงไม่ทนได้*
ผ่ายนางก็เป็นนารายณ์ไป เหยียบอกยักษ์ไว้ด้วยฤทธี

(บทละครเรื่องรามเกียรติ์)

* ยางทีนิยมร้องว่า "ขายักษ์หักลงไม่ทนได้"

บทร้องที่ 2

สามชั้น นารายณ์แปลงรูปร่างเหมือนนางฟ้า ดูโสภาเพราเพริดงามเฉิดฉิน
แน่งน้อยน่ารักดังกินริน ชวนฉวิลพิศวาสไม่คลาดคลา
วงพักตร์ลักขณาดูจิ้มลิ้ม ปรางค์อิ่มเนื้อเป็นนวลชวนเสน่หา
เนตรดังเนื้อทรายเมื่อชายมา ดุจศรศักดิ์ปักอุราข้าหวามใจ

เที่ยวกลับ นารายณ์แปลงเป็นนางฟ้าช่างน่ารัก ช่างงามนักงามหนาน่าพิสมัย
จะราล่อนนทุกสนุกใจ อรทัยดำเนินเดินมา
ยั่วให้นนทุกราตาม ด้วยความหลงเล่ห์เสน่หา
นนทุกรับคำมิรอช้า ร่ายราท่าตามนางไป

สองชั้น ถึงท่านาคบ่วนม้วนหาง นนทุกล้มลงไม่ทนได้
เพราะนิ้วเพชรชี้เข่าตนเข้าไซร้ ตกใจไม่เป็นสมประดี
เที่ยวกลับ นางหายกลายเป็นนารายณ์ เพริดพรายจำรัสรัศมี
เหยียบอกนนทุกไว้ทันที พระจักรีแกว่งพระแสงไปมา

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ว่าเหวยนนทุกผู้ฤทธี เที่ยวชี้นิ้วเพชรไม่เลือกหน้า
มึงโดนเข้าบ้างอย่างไรวา ลงสากะใจในคราวนี้
เที่ยวกลับ พระศุลีประทานพรกลับย้อนยอก กลับกลอกฆ่าคนเสียปนปี้
ก่อความเดือดร้อนทั้งธาตรี คราวนี้ถึงที่จะมรณา

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงนาคเกี้ยว เถา

สามชั้น กินข้าวนั่งเคล่า* อยู่คอยท่า ให้พิมมานั่งกินด้วยกันก่อน
เห็นพิมไม่กินพร้อมพ่อย่อมวอน ปั้นป้อนปลอบปลื้มประโลมใจ
เห็นเขาเป็นผัวเมียกันมาก็หนัก จะเหมือนพ่อรักพิมหามีไม่
พ่อมาด่วนเด็ดรักหักไป ทำไมจะได้ของรักไว้เชยชม
สองชั้น นี่จนจิตกลัวผิดไปไม่ได้ ฝากใจเมียไว้ในผ้าห่ม
อยู่กลางไพรพ่อจะได้เอาไว้ชม เมียจะตรมตรอมดิ้นอยู่เดียวดาย
เมียจะนอนคนเดียวกระไรรอด ยามหนาวใครจะกอดให้หนาวหาย
เคยนอนแนบแอบข้างไม่ห่างกาย เมียจะตายแล้วพ่อทูนกระหม่อมเมีย

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

ชั้นเดียว พ่อไปทัพกว่าจะกลับมารับขวัญ ทุกคืนวันคงโหยไห้ใจละเหี่ย
ใครจะปั้นข้าวป้อนเมื่ออ่อนเพลีย พ้นอกเมียพ่อคงทุกข์ทุกราเค็ญ

(นายสุรชัย เคือประดับ แต่ง)

* ในการขับร้องมักร้องว่า "นั่งเคล้า"

เพลงนาคบริพัตร เถา

สามชั้น อนิจจาแม่พิมมาทิ้งตา เจ็บช้ำตลอดล้นจนขมอง
ไม่ควรเลยจะเย้ยว่าสายทอง แม่เจ้าเอ๋ยคราวนี้น้องฤาเธร
สองชั้น เป็นทาสฤาจะอาจเข้าเทียมไท ก็เข้าใจอยู่ว่าเกลือกับพิมเสน
เธรไม่รู้ฤาจะจู่จงลุยเลน ถึงจะแล่นเข้าประเดนก็คนจน

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว แหวนตะกั่วนี้เหมือนตัวของสายทอง จะรับรองเรือนเพชรไม่เป็นผล
แสนอาภัพยับทั่วทั้งตัวตน ร้อนรนก็เพราะรักราคาญใจ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงนาคราช เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เอนเอียงลงบนเตียงกอดหมอนข้าง เสน่ห์นางครุ่นคิดคะนึงถึง
รู้จักบ้านก็จะด้านไปโดยดึง จะพาดพึงพึ่งใครผู้ใดดี
สองชั้น ช่วยพูดพาพิมมาให้พบ ไม่ลืมลบคุณเลยจนเป็นผี
อย่าเลยวันรุ่งขึ้นพรุ่งนี้ จะสืบบ้านพิมพี่ให้แจ้งใจ
ชั้นเดียว จะบิณฑบาตกาญจน์บุรีถึงศรีสุพรรณ ให้พบขวัญตาพี่ให้จงได้
จำจะเขียนเพลงยาวติดเอาไป สมคะเนก็จะให้เสียทีเดียว

(แต่งโดยอาศัยเค้าโครงจากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 2

สามชั้น งามพักตร์เพียงจันทรบุหลันฉาย งามกายผายผงาดดังราชหงส์
งามตาตาคมสมทรง งามคิ้วคิ้วก่งขลับดำ
สองชั้น จมูกโด่งปากแดงแสงพันขาว ผมยาวประบ่าหน้าคมขำ
เห็นลักยิ้มยิ้มเยื้องชำเลืองทำ ให้วาบหวำทรวงสวาทเพียงขาดใจ
ชั้นเดียว ชื่นเอยชื่นจิต หนุ่มพินิจชิดชอบอัชฌาสัย
ทอดสกาพลางเดินเพลินฤทัย แลไปปะตาแก้วกาก็ ฯ

(บทละครเรื่องกาก็)

บทร้องที่ 3

สามชั้น พี่รักน้องต้องจิตคิดถึงอยู่ คิดถึงคู่เคียงใจฤทัยหวน
แม้กินนอนเดินนั่งยังรัญจวน กระอักกระอ่วนร้อนรุมกลุ้มฤดี
สองชั้น พอย่างเท้าก้าวออกมานอกบ้าน ทรวงสะท้านนึกถึงน้องยิ่งหมองศรี
พอเทพทวยช่วยรักษายอดนารี อย่าได้มีพาลามาพ้องพาน

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว อันทุกข์โศกโรคภัยสิ่งใดนั้น มลายพลันพบสุขทุกสถาน
ให้งามอยู่คู่ฟ้าสุธาธาร อยู่ชั่วกาลชั่วกัปนับนิรันดร์

(นายสมบัติ จำปาเงิน แต่ง)

เพลงนาคนิมิตร เถา

สามชั้น ขอยก สาธกสาร ในนิทาน แต่กาลก่อน
โบราณ ท่านว่าวรณ์ เรียงอักษรไว้คิบดี
ผิดถูก เป็นไฉน ไม่แจ้งใจ ได้ถ้วนถี่
ฟังเล่า เค้าคดี พอเป็นที่ กล่อมอุรา
ยังมี นาคตนหนึ่ง จิตชาบซึ้ง ถึงศาสนา
เลื่อมใส ในศรัทธา องค์สัมมา พุทธาจารย์
ไม่อยาก แก่เจ็บตาย ต้องเวียนว่าย ในสงสาร
"หวังถึง ซึ่งนิพพาน ที่สุดการ พ้นทุกข์ภัย ๆ"
อยากใคร่ บวชเป็นพระ ตัดราคะ ที่หมกไหม้
เรียนร่ำ ธรรมวินัย เป็นนาคไชร้ จนใจครัน
อยู่มา ในวันหนึ่ง เมื่อราพึง คนึงผัน
คิดได้ ในฉับพลัน ตัวเรานั้น ต้องแปลงกาย
คิดแล้วนิมิตรร่าง รูปสาอางค์ งามเฉิดฉาย
สมมุติ บุรุษชาย รีบผันผาย ไม่ช้าที
ครั้นถึง ซึ่งเขตสงฆ์ ก็มุ่งตรง ไปสู่ที
สำนักผู้ทรงศีล หมอบกายี น้อมวันทา

สองชั้น บุรุษเอ๋ย เจ้าเป็นใคร มีธุระอะไรไปไหนมา
ฉันมีใจปรารถนา มุ่งมาที่ตรงนี้
จะประสงค์สิ่งใด ก็จงบอกไปให้ถ้วนถี่
ฉันจะบอก ประเดี๋ยวนี้ บอกไปซี อย่าเนิ่นช้า
ฉันมานี่เอย "ฉันมานี่หนอๆ" จะขอบรรพชา

Copyright by Mahidol University

บวชเอย บวชเรียน ต้องพากเพียรจริง ๆ หนา
"ขอถวาย ชีวา ในศาสนาจนวางวาย ๆ"
"แล้วจึงพ่วงสงฆ์ องค์น้อยใหญ่ ปลงเกศาให้ในบัดนั้น ๆ"
บวชถือเพศ พรหมจรรย์ นับแต่วันนั้นดังมั่นหมาย
ครั้นเมื่ออยู่ มาวันหนึ่ง เป็นวันที่ถึง ซึ่งเหตุร้าย
ภิกษุนาค หลับสบาย ร่างก็กลับกลาย เป็นนาคา
ภิกษุหนึ่งเอย "ภิกษุหนึ่งเห็น ๆ" เป็นเหตุประหลาด
รีบเอ๋ย รีบไป เผ้าท้าวไทองค์จอมปราชญ์
"แจ้งคดี กระวีกระวาด แด่องค์ศาสนาเอย"
ชั้นเดียว เมื่อองค์สัพพัญญู วิเคราะห์ดูจึงกล่าวว่า
นาคา เดรัจฉา ห้ามบรรชาพากลับไป
นาคนิมิตร แจ้งกิจจา เผ้าโศกาหม่นหมองไหม้
ครวญคร่ำ ร่ำพิไร "ขอฝากไว้ แต่นามกร ๆ"
"แม้นใครบรรพชา ๆ" ให้เรียกว่า เจ้านาคก่อน
ฝากไว้เป็นอนุสรณ์ แล้วลาจรรีบกลับไป
พระพุทธองค์ทรงรับฝาก นามเจ้านาคนั้นเอาไว้
คู่สวด เมื่อใคร "นามนาคไซร้ จึงใช้มา ๆ"

(นายจาเนียร ศรีไทยพันธุ์ แต่ง)

เพลงนางครวญ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ทอดองค์ลงแล้วก็โศกา กัลยาแค้นขัดกลัดจิต
โอ้ว่าพระโฉมยงทรงฤทธิ์ น้องคิดว่าจะครองตัวไว้
สองชั้น ให้ผ่อนแผ้วดังแก้วจินดา กว่าจะพบผ่านพ้าพิสมัย
ไม่เหมือนคิดผิดหวังตั้งใจ ชะรอยกรรมทำไว้แต่ไรมา
ชั้นเดียว จะอยู่ไปก็ไม่จิรังการ สู้ม้วยมุดสุดปราณเสียดีกว่า
สืบไปไม่พบพระพี่ยา จะเอาหน้าไปแฝงไว้แห่งใด

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงนางครวญ เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น โอ้ว่าป่านฉะนี้พระพี่เจ้า จะโศกเศร้ารัญจวนครวญหา
ตั้งแต่พระไปแก้สงสัยมา มิได้พบชนิษฐาในถ้ำทอง
สองชั้น พระจะแสนเศร้าสร้อยละห้อยไห้ หฤทัยทุกข์ทนหม่นหมอง
จะเที่ยวค้นค้นคว้าหาน้อง ทุกประเทศเถื่อนท้องพระบุรี
ชั้นเดียว โอ้ว่าทำไฉนจะได้รู้ ว่าน้องอยู่ประมอตันกรุงศรี
แม้นใครทูลแถลงแจ้งคดี เห็นทีจะตามมาด้วยอาลัย

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 3

สามชั้น มาถึงเตียงเตียงข้างขุนช้างหลับ พอมนต์สร่างนางกลับหวนละห้อย
จะจากเจ้าเหมือนหนึ่งว่าวขาดลมลอย อย่าหมายคอยเลยว่าเมียจะกลับมา
สองชั้น ก้มกอดเท้าผัวเห็นมัวนิ่ง โอ้สิ้นบุญจริงจริงหรือหม่อมซา
จะปลุกลั่นสักเท่าไรไม่ลืมตา สิ้นชีวาทิ้งเมียเสียอย่างไร
ชั้นเดียว นี่จะทำฉันใดให้พ่อรู้ ว่าขุนแผนเขาจู่เข้ามาได้
เขาจะฆ่าฟันน้องจึงต้องไป มิใช่นอกใจจึงหลีกลี้

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงนางเยื้อง เถา

สามชั้น เมืองแมนแดนเทพอัปสรสถิต เทวฤทธิ์ร่าเริงบันเทิงถวิล
เกษมสุขทุกทิวาเป็นอาจิณ อมรินทร์ปิ่นวิมานสำราญรมย์
สองชั้น จับระบำร่ายถวายกร เป็นกินนรเลียบถ้ำนำปฐม
ท่าประณตบทสังเขปเทพนม ทั้งพระพรหมสี่พักตร์และผาลา
ชั้นเดียว นางอัปสรย้อนเยื้องไปเบื้องซ้าย เทพบุตรยุดย้ายไปฝ่ายขวา
ต่างกุมกรซ้อนชูดูงามตา เป็นคู่คู่ดูน่าประทับใจ

(นายชาญ อินทรโชติ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงน้ำลอดใต้ทราย เถา

สามชั้น

ครั้นถึงจึงลงในท้องธาร สรงสนานน้ำพุที่เจือมผา
ย้อยหยัดดังสหัสธารา ไหลออกจากศิลาช่าเย็น
พร้อยพร้อยต้องกายดังสายฝน เมื่อไรนฤมลจะมาเห็น
จะแสนสุขทุกวันไม่วายเว้น ลงเล่นชลธารสำราญใจ

สองชั้น

ไหนจะชมดงมัจฉาชาติ ล้วนประหลาดว่ายคล่ำในน้ำใส
แล้วจะเก็บกรวดแก้วแววไว จะเที่ยวไปประพาสหาดทรายทอง
อันมิ่งไม้ไทรโศกที่ริมธาร ต้องแสงสุริย์ฉานสาดส่อง
จะเก็บบุปผามาร้อยกรอง แล้วจะร้องลำนำสำราญ

ชั้นเดียว

ชมพลางทางชวนอนุชา กับพี่เลี้ยงเสนาทวยหาญ
ว่ายแหวกเวียนวนชลธาร พลางชำระสระสนานกายา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงนกกระจอกทอง เถา

เมื่อกลางวันฝนตกแล้วแดดออก นอกกระจอกจ้อกันน่าหรรษา
บ้างจับคู่อยู่รายริมชายคา บ้างก็พาบินจู่เข้าสู่รัง
รั้วไม้ตาลึงปรกนกกระจิบ ร้องจิบจิบจับคู่อยู่หยุดยั้ง
เข้าแฝงตนอยู่ใต้ให้ใบบัง พอประทังบังตนเมื่อฝนปรอย
กิ่งสะแกแลไปไหวไหววาบ นกกระจาบเคียงคู่อยู่ไม่น้อย
ดุจดังอยู่ในสถานวิมานลอย ผูกรังห้อยย้อยระย้าน่าชูชม
นกกระแตแต้แวดแผดเสียงร้อง ท่วงทำนองเป็นจังหวะเสียงขรม
เกาะบนหลังโคเฒ่าปลายเขาคม ช่างน่าชมจับคู่อยู่เคียงกัน
นกกระสาพาคู่อยู่ในหนอง ค่อยค่อยย่องจ้องจับขยับขยัน
ทั้งปลากบหลบดำพ้นวัน หนีไม่ทันเป็นเหยื่อออกเบือไป
นกกระยางห่างคู่ออกจู่แล่น จิกตั๊กแตนจับปลิงวิ่งขวักไขว่
พอเรื่อแรงแสงตะวันก็ครรไล โผบินไปเป็นหมู่สู่รังนอน

(นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงนกขมิ้น เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น

เจ้านกขมิ้นเหลืองอ่อน ค่ำลงแล้วเจ้าจะนอนที่รังไหน
นอนไหนนอนได้ สุมทุมพุ่มไม้ที่เคยนอน
ลมพัดมาอ่อนอ่อน เจ้าก็ร่อนไปตามลมเอย
ดอกเอ๋ย ดอกขจร
นกขมิ้นเหลืองอ่อน ค่ำแล้วจะนอนไหนเอย

(บทของเก่า)

สองชั้น

โอ้เจ้านกขมิ้นเอย เชิญเจ้าผินโผจู่มาสู่เหย้า
นอนในกรงทองของเรา จะคอยเผ้าถนอมกล่อมนอน
จะมิให้เจ้ามีที่โศกเศร้า จะโลมเล้าเจ้าขมิ้นเหลืองอ่อน
ดอกเอ๋ย เจ้าดอกรักซ้อน
เชิญเจ้าผินบินจร มาสู่ที่นอนเรียมเอย

ชั้นเดียว

หรือเจ้าของเขามีอยู่ที่ไหน จงบอกให้แจ้งในฤทัยพี่
หรือเจ้าเปล่าคู่อยู่เอกี เจ้าช่อสารภีเจ้าปักษีงามนักเอย

(นายมนตรี ตราโมท แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น

ดึกแล้วแก้วพี่จะลีลาศ ฝากสวาทไว้แนบแอบฟูกอ่อน
ฝากลำนำคำร้องทำนองกลอน ไว้แนบนอนเคียงเชนยไม่เลยลา
สงสารอกนกขมิ้น ดึกแล้วเจ้าจะบินไปไหนหนา
ดอกเอ๋ย เจ้าดอกกรรณิการ์
ไม่เลยไม่ร้างไม่ขอห่างหน้า พรุ่งนี้พี่จะมารังเอย

สองชั้น

โอ้เจ้านกขมิ้นเอย ไม่อยากเลยแรมร้างไปห่างห้อง
ใจยังคิดจิตยังจ่อช่อบัวทอง สงสารน้องจากนี้มีแต่ครวญ
คิดถึงเสียงดนตรีที่เคยเล่น เสียงร้องจะเปลี่ยนเป็นเสียงไห้หวน
ดอกเอ๋ย เจ้าดอกลำดวน
ไม่อยากพรากจากนวล แต่นี่จะจวนเวลาเอย

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ยามกินก็จะกินแต่น้ำตา ยามค่ำจะร่ำหานิจจาเอ๋ย
นกขมิ้นบินแล้วไม่แคล้วเลย เจ้าช่ออบเชยคิดถึงความเคยมิคลาดคลา

(นายสุรชัย เครือประดับ แต่ง)

เพลงนกเขาขะแม เถา

สามชั้น พิศดูหมู่วิหคผกโผผิน โบกบินร่อนร้องก้องขรม
นกแก้วสาลิกาน่าชม เสียงระบมพลอดเพรียกเรียกกัน
นกเขาเคล้าคู่ชูคอ จับตอต้นตาลขานขัน
เรียกคู่คู่ร้องก้องอรัญ ผลัดกันไซร้ขนต้นคอ
สองชั้น บนกิ่งกระทกรกนกเอี้ยง ส่งเสียงฉอดฉอดจอดจ้อ
จับคู่ผู้เมียเคลียคลอ แล้วปร่อบินปรู่สู่พนานต์
สาลิกาจับกาหลงร้อง เพราะพร้องจำเรียงเสียงหวาน
สาเนียงน่าฟังกังวาน ฟังซ่านซาบใจใฝ่จินต์
ชั้นเดียว กะลุมพูจับพุ่มกะลุมพู พาคู่เคียงโผผกผิน
กะลิงพูจับจิกจันทน์กิน แล้วบินโบยสู่อัมพร

(นายมนตรี ตราโมท แต่ง)

เพลงนกจาก เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น กิดาหยันจุดเทียนประทีปทอง ระย้าแก้วเรืองรองรัศมี
แขวนรอบอร่ามรูจี จับสีพักตราอุฉากรรณ
สองชั้น ยิ่งงามผุดผาดประหลาดตา ดั่งโฉมนางฟ้ากระยาหงัน
นวลละอองผ่องเพียงดวงจันทร์ ผิวพรรณโสภาน่ารัก
ชั้นเดียว ยิ่งพิศยิ่งคิดกินแหนง คลางแคลงหฤทัยไม่ประจักษ์
ท่วงทีขวยอายเห็นคล้ายนัก เหมือนพระน้องรักดังคนเดียว ฯ

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงนกจาก เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น ไม่เห็นนางย่างขึ้นบนหอน้อย พระจันทร์ฉายบ่ายคล้อยจรัสไข
สว่างเวิ้งวงบ้านสงสารใจ เหมือนใบไม้ต้องลมระบมเย็น
สองชั้น จะเย็นฉ่ำน้ำค้างค้างใบไทร จะจากเมียเสียใจไม่แลเห็น
โอ้น้ำค้างเหมือนหนึ่งนางน้ำตากระเด็น เช้าเย็นยามมอนไม่นานนึก
ชั้นเดียว ยามกินก็จะกินแต่น้ำตา จะครวญคร่ำร่ำหาเวลาดึก
แสนคิดเข้าค่ำเผ้าระลึก ตรึกแล้วเคียงชุ่นให้มุ่นใจ ฯ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงนาฏยลีลา เถา

สามชั้น พระย่างบาทนาฏยาลีลาราช ชมปราสาทงามเมลืองดุจเมืองฟ้า
ฉลุลายเทพบุตรเทพธิดา ต่างพ้อนรำทำถวายกร
สองชั้น รอบบัณฑุกัมพลวิมลฉัตร ล้วนแก้วเก้าเนาวรัตน์ประภัสสร
แพรวประพาฬโกมินนิลบวร ไพฑูรย์ช้อนเพหายเสริมพิทักษ์ทรง
ชั้นเดียว มรกตบุษราสาพิลาศ จรรย์นาฏย์งามตรึงตลึงหลง
ม่านสุวรรณพรรณรายเบ็ญจรงค์ พระทอดองค์ลงบนแท่นทิพย์บรรทม

(พระภิกษุ พร ภิรมย์ แต่ง)

เพลงบังใบ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา ว่ายแหวกปทุมาอยู่ไหวไหว
นิลุบลพ้นน้ำอยู่รำไร ตูมตั้งบังใบอรชร
สองชั้น ดอกขาวเหล่าแดงสลับสี คลายคลี่ขยายแย้มเกสร
บัวเผื่อนเกลื่อนกลาดในสาคร บังอรเก็บเล่นกับนารี
ชั้นเดียว นางทรงหักห้อยเป็นสร้อยบัว สวมตัวกำนัลสาวศรี
ปลิดกลีบประมาณมาณี นารีลอยเล่นเป็นนาวา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงบังใบ เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น โอ้อกเอ๋ยอกฟกอนาถ จำนิราศจากแหล่งเสน่หา
จำจากที่รักหนักอุรา จำจากเคหาที่เคยนอน
สองชั้น เสียดายห้องที่เคยพลอดออดออเซาะ เคยฉอเลาะพุ่มพวงดวงสมร
ครั้งนี้ต้องหักใจครรไลจร ด้วยภูธรรับสั่งให้ไปชิงชัย
ชั้นเดียว แข็งขืนฝืนใจจากเคหา ตรงมายังเรือสำเภาใหญ่
สั่งต้นหนคนรอกให้ออกใบ ลอยเลื่อนไปในท้องธาราฯ

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 3

สามชั้น พระกรก่ายพักตราจาบัลย์ หวั่นหวั่นถวิลถึงจินตะหรา
บ่านฉะนี้โฉมตรูอยู่พารา จะนิทราหลับแล้วหรือฉันใด
สองชั้น เจ้าจะมีมิตรจิตคิดคะนึง ระลึกถึงพี่บ้างหรือหาไม่
เห็นทีชนิษฐายาใจ จะโหยหาอาลัยถึงพี่ชาย
ชั้นเดียว แต่ครุ่นครวญรวนเรคะเนนึก จนยามดึกเดือนส่องแสงฉาย
พระเผยม่านสุวรรณพรรณราย ลมชายตามช่องมาต้ององค์ฯ

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงบุหลัน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ครั้นค่ำสนธยาราตรีกาล จึงเผยม่านออกชมแสงบุหลัน
ทรงกลดหมดเมฆอยู่พรายพรรณ แสงจันทร์จับแสงรถทรง
แสงโคมประทีปทองส่องสว่าง กระจ่างจับพุ่มไม้ไพรระหง
พวงพยอมหอมหวนลำดวนดง สายหยุดประยงค์โยธกา

Copyright by Mahidol University

สองชั้น หอมกลิ่นกล้วยไม้ที่ใกล้ทาง ตรัสบอกบาหยันพลางแล้วแลหา
ลมหวนอวลกลิ่นสุมาลย์มา ระคนกลิ่นบุหงาราไป
เรไรจักรจั่นสนั่นเสียง เพราะเพียงดนตรีปี่ไฉน
บุหรงร้องพร้องเพรียกพงไพร พังเพลินเจริญใจไปมา
ชั้นเดียว เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจกล้า
เป็นทัพหลังรั้งพลไคลคลา เวลาค่ำคำนึงถึงเทวี
จึงปลอมแปลงแต่งองค์เป็นอำมาตย์ ชวนพี่เลี้ยงราชทั้งสี่
ทรงสินธพชาติพาชี ฝ่าพลมนตรีขึ้นมา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น เหลือบเห็นน้องนวลลอองปลั่งเปล่ง ดังบุหลันวันเพ็ญประไพศรี
อรชรอ้อนแอ้นทั้งอินทรี ดังกินรีลงสรงคงคาลัย
งามจริงพริ้งพร้อมทั้งสรรพางค์ ไม่ขัดขวางเสียทรงที่ตรงไหน
คิดพลางปฏิพัทธิ์ก็พันผัดใน จะใคร่ไปโอบอุ้มองค์มา
สองชั้น ดูเดินดังดำเนินเหมราช งามประหลาดเลิศล้ำเลขา
พิศไหนงามเพลินเจริญตา พระราชาชมพลางทางถอนใจ
สังคามาระตาก็พิศวง พระพี่เลี้ยงงวยงงหลงใหล
มิได้ว่าชานประการใด ตั้งตาดูไปไม่พริบตา
ชั้นเดียว เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดเสน่หา
เล่นกับสาวสวรรค์กัลยา ที่ในธาราวาริน
ชิงกันเก็บพันธุ์ดอกไม้ ลอยไหลมาตามกระแสร์สินธุ
บ้างเก็บริมชลบนดิน หอมตลบอบกลิ่นสุมามาลย์ฯ

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงบุหลัน เถา

บทร้องที่ 3

สามชั้น 1. เพลงสรรเสริญพระยศ ปรากฏเสียงก็กก้อง
พังเสนาะเพราะพร้อง ยิ่งล้ำดนตรี
2. สะเทื้อนทั่วทั้งมณเฑียร นางราเวียนรอบข้าง
ซ้อนซับสลับสล้าง ไล่เลี้ยวพัวพัน

สองชั้น 1. อาบูผันพักตร์ตาม ดูยิ่งงามยั่วแย้ม
2. งามพักตร์ผ่องผัดแต้ม แต่งแป้งผดุงพรรณ

ชั้นเดียว 1. เครื่องทรงสรรพวิเชียร ราวงเวียนพรั่งแพร้ว
2. แลประสบแสงแก้ว ปลาบต้องตาพราย

(เรื่องนิทราชาคริต พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงบุหลันลอยเลื่อน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ยามบรรเลงเพลงใดก็ไม่เหมือน เพลงบุหลันลอยเลื่อนเตือนใจฉัน
ด้วยพระองค์เลิศหล้าจอมราชันย์ ยามเมื่อบรรทมไปได้สุบิน

สองชั้น เหมือนบุหลันดั้นเมฆมาใกล้องค์ แทบจะทรงคว้าได้ดังใจถวิล
อันดนตรีลีลามารินริน เจริญจินตนาการซ่านฤทัย

ชั้นเดียว จนบุหลันลอยเลื่อนเคลื่อนไปห่าง ดนตรีทิพย์มาจางลงไปใหม่
มานั่งแนบแอบอิงสองดวงใจ จึงโปรดให้บรรเลงกันแต่นั้นมา

(ไม่ทราบผู้แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น บุหลันเลื่อนลอยฟ้านภาพราว ปุยเมฆขาวจับแสงเงินยองใย
ดารายับวับแสงสีแห่งไฟ เหมือนหิ่งห้อยจะเทียมได้กับแสงจันทร์
เสียงดนตรีรวยรื่นชื่นฤทัย ระดมไปกับสีแสงแห่งบุหลัน
เสียงเรไรหริ่งร้องคล้องสัมพันธ์ พาใจฉันเคลิ้มเคลื่อนอิ่มเอิบใจ

Copyright by Mahidol University

สองชั้น สายลมพัดมายิ่งพาชื่น หอมระรื่นกลิ่นผกาจะหาไหน
เมฆละลิ่วปลิวพัดสบัดไป ช่างชื่นตาชื่นใจกระไรเลย
ชั้นเดียว พังเพลงวังเวงใจไทรไม่เท่า เป็นเพลงเก่าหวานเสนาะเพราะเจ้าเ
อย
บุหลันเลื่อนลอยพังน่าชื่นเชย พังแล้วแสนเสบยสบายอุรา

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

เพลงบัวตูมบัวบาน เถา

สามชั้น โอ้เจ้าดวงพวงพุ่มปทุมชาติ ดารดาษใบดอกดอผสม
เจ้ากำเนิดเกิดได้ในโคลนตม รากเหง้าจมอยู่ใต้สายวารี
สองชั้น เกิดเป็นโป่งโยงจากรากเป็นไหล แล้วจึงงอกดอกใบในวิถี
เป็นดอกตูมตั้งต้นพ้นนที พอต้องแสงพระสุริย์ก็คลี่บาน
ชั้นเดียว ภุมรินบินถึงเข้าคลึงเคล้า สาสารเจ้าบุษบงสุดสงสาร
เสาวรสหมดเรณูเพราะภู่พาน เปรียบบัวบานดังชีวิตอนิจจัง

(บุญสม มีสมวงศ์ แต่ง)

เพลงไม้คลั่ง เถา

สามชั้น เสียดายเอ๋ยเคยพลอดอยู่กอดกก โอ้ว่าอกเยือกเย็นเห็นแต่หมอน
ได้ยินเสียงเรไรใจรอนรอน หอมซ่อนชู้ชูชื่นรื่นอุรา
หอมดอกไม้คล้ายกลิ่นผ้าห่มน้อง ละเมอมองแหวกม่านชะม้อยหา
ไม่เห็นเจ้าลาวทองของพี่อา เคยแนบหน้านวดพัดแล้วพาที
ขวัญอ่อนเคยนอนชมเดือนหงาย เล่านิยายยิ้มแย้มแล้วหยอกพี่
เจ้าเป่าแคนแสนเพราะเสนาะดี กรรมมีแล้วจึงพรากจากกันไป
สองชั้น โอ้อนาถคลาดรักหนักทรวงเอ๋ย กระไรเลยยากเข็ญเหมือนเป็นใบ้
จะออกปากยากจริงทุกสิ่งไป ต้องคลั่งไคล้สิ้นสุขทุกเวลา
ทุกค่ำเช้าเฝ้าครวญหวนถวิล หักเท่าไรก็ไม่สิ้นเสน่หา
คนึงถึงลาวทองของพี่อา เจียนเป็นบ้าเสียเพราะรักปักดวงใจ
โอ้กรรมใดมาช้ำให้จำจาก พลัดพรากจากยอดพิสมัย

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว เสียดายรักหนักอุรานิจจาเอ๋ย ต้องชวดเชยชิดไปน่าใจหาย
พังน้องร้องไห้คลั่งยังเสียดาย หวานมิวายน้ำตาเจ้าร่ำวอน
ต้องจากนุชสุดสวาทเพียงขาดจิต เคยแนบชิดพุ่มพวงดวงสมร
สักเมื่อไรจะประสบพบบังอร โอ้ภูธรหมดทรงพระเมตตา
แม้นไม่เกรงบาทบงส์พระทรงฤทธิ์ จะลอบไปชมชิดเสน่หา

(บทของเก่า)

เพลงประพาสเภตรา เถา

สามชั้น ขุนแผนหันหน้ามาหาน้อง ชวนเจ้าวันทองแล้วผันผาย
เปลื้องเครื่องสีหมอกออกจากกาย จูงนางย่างกรายลงนาวา
สองชั้น นั่งลงกะทงกลางข้างละริม แย้มยิ้มเรียงรอคลอหน้า
จับสายถือมือชักสีหมอกมา อนิจจาพี่สีหมอกต้องว่ายน้ำ
ชั้นเดียว คุณพี่มีกับน้องนี้เหลือแสน ได้คุมแค้นเคืองมาเวลาค่ำ
ต้องบุกป่ามาเถื่อนเพื่อนกรากกรำ น้องจะอุปถัมภ์ให้พอแรงฯ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงปลาทอง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ดอกรัก รูปทรงวงพักตร์ก็งามสม
ท่วงทีกิริยาดูน่าชม ดังล่องลมลอยฟ้ามาสู่วัง
(สร้อย) ดอกเอ๋ย ดอกสร้อย งามแฉล้มแช่มช้อยดูหยดย้อยจริงเอย
เหมือนเกสรโกสุมทุกพุ่มพวง ลอยอยู่ในห้วงชลาลัย
บุญน้อยต้องลอยไป อีกสักเมื่อไรจะกลับมา

Copyright by Mahidol University

สองชั้น แม้นได้โฉมงามทรามสวาท ไม่นิราศเริศร้างเหมือนปางหลัง
จะแนบนอนบนสุวรรณบัลลังก์ ไปไหนนั่งเคียงข้างไม่ห่างเลย
(สร้อย) ดอกเอ๋ยเจ้าดอกมะปราง รักจริงจริงไม่ทิ้งขว้างจะรักไม่ร้างเลยเอย
แช่เสียงเรไรร่อนร้อง ถูกลมแล้วก็ล่องลอยไป
ดอกสร้อยสุมาลัย รักแล้วไม่ไกลเลยเอย

(พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

ชั้นเดียว ยามเดินดังจะเชิญประคองชวน ยามยิ้มดังจะยวนชวนเฉลย
สุรศัพท์จับใจกระไรเลย เจ้าช่ออบเชย รักแล้วไม่เลยร้างไป
หอมดอกกระถิน ยังแพ้กลิ่นสุดาเอยฯ

(นายมนตรี ตราโมท แต่ง)

เพลงปลาทอง เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น ดวงแก้ว งามเพริศแพร้วประภัสสร์รัศมี
เหลือจะหายากหาในธาตรี แต่เคยมีในหล้ามาให้ชม
ดอกเอ๋ย เจ้าดอกแส เฝ้าชะม้อยคอยแล มองชะแง้ไปเห็นเอย
เคยอาลาจากจรตอนเช้าเช้า ค่ำค่ำเล่าจะย้อนคืนหา
ป่านนี้ยังมีมา ได้แต่โศกาคร่ำครวญ
สองชั้น อันดวงแก้วจักรพรรดิจรัสโลก ล้วนนาโชคสวัสดีศรีสุขสม
ไม่โชติช่วงดังดวงแก้วแววภิรมย์ เลิศอุดมด้วยบุญคุณธรรม
ดอกเอ๋ยเจ้าดอกจำปา หอมรื่นมาทุกยามเอย
พุทธชาดน้อยน้อย เก็บมาร้อยบูชา
ระลึกพระเมตตา ปกเกศาค่ำเช้าเอย

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว มวลดอกไม้ดาษดื่นล้วนรื่นรส สีสวยสดแลอร่ามดูงามขำ
ไม่ประเสริฐเลิศสราญบานประจำ เหมือนกลิ่นอบร่ำน้ำคำหนหลังเอย
พระพายพัดอ่อนเอย ไม่ดับร้อนหทัยเอย

(พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี ครั้งเมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปเยือนประเทศอิหร่าน พระราชทาน นางเจริญใจ สุนทรวาทิน ร้องส่งวิทยุกระจายเสียงที่สถานีวิทยุพล 1 รักษาพระองค์ เป็นคนแรก เมื่อ พ.ศ.2520)

เพลงแป๊ะฮวยพัง เถา

สามชั้น อ้องอุนให้ดั่งแค้นแสนวิตก น้ำตาหกนึกถึงชาติอาจสลาย
ศาสน์กษัตริย์จะวิบัติพลัดพลาย เพราะตั๋งโต๊ะตัวร้ายมันก่อกรรม
จำจะให้เตียวเสี้ยนเรียนอุบาย สละกายเพื่อล่อให้ฉลำ
ไอ้ตั๋งโต๊ะและลิโป้โง่ลิ่ยำ กูจะทำให้ถึงใจในคลานี้
สองชั้น ว่าพลางทางเรียกเตียวเสี้ยนมา หลั่งน้ำตาเพราะความแค้นแสนสุดที่
จะยกเจ้าให้ตั๋งโต๊ะโล้ะไปที แล้วทำดีกลับลิโป้โล้ะต่อไป
ให้สองคนแย่งชิงกันและกัน แยกสัมพันธ์อย่าให้มันตั้งตัวได้
จึงจะฆ่าไอ้ตั๋งโต๊ะได้สมใจ เจ้าทรามวัยจงเห็นแก่บิดา
ชั้นเดียว ยอมสละเรือนกายให้เสียเถิด ได้ชูเชิดทั้งชาติศาสนา
อีกฮ่องเต้เอ้หมึงไม่ถึงคลา ด้วยมารยาของสายใจในคลานี้

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงปิ่นนเรศ เถา

สามชั้น จอมบดินทร์โกสินทร์ปิ่นนเรศ มงกุฎเกศปกเกล้าชาวสยาม
ทรงรวมไทยสร้างไทยให้เรืองนาม ป้องสยามศัตรูพ่ายผไทยดง
สองชั้น ธทรงสร้างนเรศเขตนคร ให้บวรวัฒนาพาสูงส่ง
บำรุงราษฎร์รัตนตรัยให้มั่นคง ทรงตั้งวงศ์จักรีศรีชาติไทย
ชั้นเดียว เป็นหลักเมืองหลักใจไทยทั้งผอง มาครบสองร้อยปีศรีสมัย
เป็นวาระศุภฤกษ์เกริกเกรียงไกร ดนตรีไทยบรรเลงร้องฉลองพระคุณ

(นายถนอม โพธิสุวรรณ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงแปดบท เถา

สามชั้น ผูงเนื้อลืมถิ่นกินระบัด โคกระทิงวิ้งตัดมาหน้าฉาน
เหมือนจะทูลข่าวขัดทัดทาน พระเห็นเหตุเภทพาลก็หลากใจ
สองชั้น ร้อนระงมลมแล้งไม่พานพัด เงียบสงัดใบไม้ก็ไม่ไหว
พวงอุบะตันหยงที่ทรงไป ก็ขาดตรงลงในกลางทาง
ชั้นเดียว ไม้ใหญ่ยางยูงสูงระหง ไม่ต้องลมล้มลงมาขัดขวาง
อัศจรรย์วันนี้ประหลาดลาง เดินทางแต่ก่อนบ่ห่อนมี

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงแป๊ะ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น คิดไปใจหายไม่วายโศก เหมือนเดือนดับลับโลกไม่แลเห็น
จะแลเหลียวเปลี่ยวเปล่าเศร้าทรวงเย็น ไหนจะเว้นโศกาให้อาดูร
สร้อย หอมอะไรที่ในสวน หอมดอกลำดวนกระดังงา
หอมกระถินหอมกลิ่นจำปา เมื่อเวลาเย็นเอย
สองชั้น นิจจาเอ๋ยหมายเชยมณฑาทิพย์ อันสูงลิบลอยฟ้าแลหาสูญ*
ยิ่งซ้ำโศกโรครักมาเพิ่มพูน โอ้จะสูญสิ้นชื่อเจียวหรือไร
สร้อย หอมอะไรที่ในดง หอมดอกประยงค์นางแย้ม
หอมพิกุลยี่สุ่นแซม หอมไม่แรมราเอย

(บทของเก่า)

ชั้นเดียว เดือนลับยังกลับมา ส่องอาภาให้โลกชื่น
ลับรับพี่กลับคืน สุดจะฝืนเศร้าใจคอย
หอมดอกรักลา แสลงอุราเสียจริงเอย

(นายมนตรี ตราโมท แต่ง)

* บทสำนวนร้องว่า
อกเอ๋ยหมายเชยก็แลลับ เหมือนเดือนดับลับโลกก็เห็นสูญ
ยิ่งซ้ำโศกโรครักมาเพิ่มพูน โอ้จะสูญสิ้นชื่อเจียวฤาเอย

Copyright by Mahidol University

เพลงแป๊ะ เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น คิดไปใจหายไม่วายโศก เหมือนเดือนดับลับโลกไม่แลเห็น
จะแลเหลียวเปลี่ยวเปล่าเศร้าทรวงเย็น ไหนจะเว้นโศกาให้อาดูร
สร้อย หอมอะไรที่ในสวน หอมดอกลำดวนกระดังงา
หอมกระถินหอมกลิ่นจำปา เมื่อเวลาเย็นเอย
สองชั้น นิจจาเอ๋ยหมายเชยมณฑาทิพย์ อันสูงลิบลอยฟ้าแลหาสูญ
ยิ่งช้าโศกโรครักมาเพิ่มพูน โอ้จะสูญสิ้นชื่อเจียวหรือไร
สร้อย หอมอะไรที่ในดง หอมดอกประยงค์นางแย้ม
หอมพิกุลยี่สุ่นแซม หอมไม่แรมราเอย

(บทของเก่า)

ชั้นเดียว พระจันทร์เอ๋ยไฉนเลยไม่คอยท่า จะล่วงเลยลับฟ้าหรือไฉน
ได้รื่นรมย์ชมแสงแต่ไกลไกล พอชื่นใจคลายกังวลหม่นหมองเอย

(นางจันทนา พิจิตรคุรุการ แต่ง)

เพลงผกากาญจน์ เถา

สามชั้น รื่นรื่นชื่นกลิ่นมัลลิกา หอมชื่นนาสาเกษมสันต์
รื่นรื่นสุรภีผสมกัน กลิ่นสุคันธ์เย็นฉ่ำช่ำใจ
สองชั้น เรื่อยเรื่อยลมพัดมาอ่อนอ่อน โชยกลิ่นเกสรเข้ามาใกล้
เรื่อยเรื่อยรสเร้าเย้าฤทัย พาให้ปลื้มเปรมฤดี
ชั้นเดียว งามเอยบุปผชาติสะอาดครัน ถึงยามวสันต์เปล่งศรี
ต่างสุขเกษมเปรมปรีดิ์ ประหนึ่งว่ามีกิจวิวาห์

(บทละครเรื่องศกุนตลา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงแผ่นดินทอง เถา

สามชั้น แผ่นดินทองแผ่นดินธรรมแผ่นดินไทย ศิวิไลซ์ล้ำเลิศเฉิดฉันท์
วัฒนธรรมล้ำค่าสง่าครัน พระจอมธรรม์ทุกพระองค์ดำรงมา

Copyright by Mahidol University

เพลงฝรั่งจรกา เถา

สามชั้น เมื่อนั้น จรกาบังคมก้มเกศี
ลุกขึ้นร้องรำทำท่าที ตรงที่หน้าศาลเทพไท
ยอกรขึ้นเพียงศิโรเพฐน์ ไหว้ไทเทเวศร์น้อยใหญ่
อันมีทิพย์เนตรส่องไป อย่าได้เข้าด้วยคนร้าย
สองชั้น จงสังหารผลาญหมู่ริษยา ให้ประจักษ์แก่ตาคนทั้งหลาย
ข้ามิได้คิดคดหยาบคาย ขอให้เสร็จสมหมายทุกสิ่งอัน
ชั้นเดียว เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหารังสรรค์
สังเวยมวลเทพเสร็จพลัน ทรงธรรม์เสด็จกลับพารา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงฝรั่งควง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น พิศพิศน่าประโลมโฉมเฉลา ได้เคยเห็นหน้าเจ้า ณ หนไหน
อ่อเคยเห็นสาวฟ้าสุราลัย แต่ที่ในนิมิตเมื่อนิทรา
สองชั้น พิศพักตร์ลักขณาสุดาสวรรค์ เหมือนดวงจันทร์วันเพ็ญเด่นเวหา
ผิวผ่องพิลาสประหลาดตา เนตรดังดารานภาพร
ชั้นเดียว งามแก้มแฉล้มราวกุหลาบ ปลื้มปลาบเร้าเริงเชิงสมร
งามคิ้วเป็นวงก่งงอน ยิ่งศรอัมรินทร์ปิ่นแมนฯ

(จากบทร้องแทรกละครเรื่องปล่อยแก่ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

บทร้องที่ 2

สามชั้น จะกล่าวฝ่ายนายโจรใจฉกาจ เป็นเชื้อชาติอังกฤษริษยา
คุมสลัดอ้อบต้นวิลันดา เป็นโจราห้าหมื่นหื่นทมิฬ
สองชั้น มีกำปั่นนั้นยาวยี่สิบเส้น กระทำเป็นตึกคล้ายสถานถิ่น
หมากมะพร้าวส้มสูกปลูกไว้กิน ไม่รู้สิ้นเอมโอชโภชนา

Copyright by Mahidol University

เพลงฝรั่งจรกา เถา

สามชั้น เมื่อนั้น จรกาบังคมก้มเกศี
ลุกขึ้นร้องรำทำท่าที ตรงที่หน้าศาลเทพไท
ยอกรขึ้นเพียงศิโรเพฐน์ ไหว้ไทเทเวศร์น้อยใหญ่
อันมีทิพย์เนตรส่องไป อย่าได้เข้าด้วยคนร้าย
สองชั้น จงสังหารผลาญหมู่ริษยา ให้ประจักษ์แก่ตาคนทั้งหลาย
ข้ามิได้คิดคดหยาบคาย ขอให้เสร็จสมหมายทุกสิ่งอัน
ชั้นเดียว เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหารังสรรค์
สังเวยมวลเทพเสร็จพลัน ทรงธรรม์เสด็จกลับพารา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงฝรั่งควง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น พิศพิศน่าประโลมโฉมเฉลา ได้เคยเห็นหน้าเจ้า ณ หนไหน
อ่อเคยเห็นสาวฟ้าสุราลัย แต่ที่ในนิมิตเมื่อนิทรา
สองชั้น พิศพักตร์ลักขณาสุดาสวรรค์ เหมือนดวงจันทร์วันเพ็ญเด่นเวหา
ผิวผ่องพิลาสประหลาดตา เนตรดังดารานภาพร
ชั้นเดียว งามแก้มแฉล้มราวกุหลาบ ปลื้มปลาบเร้าเริงเชิงสมร
งามคิ้วเป็นวงก่งงอน ยิ่งศรอัมรินทร์ปิ่นแมนฯ

(จากบทร้องแทรกละครเรื่องปล่อยแก่ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

บทร้องที่ 2

สามชั้น จะกล่าวฝ่ายนายโจรใจฉกาจ เป็นเชื้อชาติอังกฤษริษยา
คุมสลัดอ้อบตันวิลันดา เป็นโจราห้าหมื่นหื่นทมิฬ
สองชั้น มีกำปั่นนั้นยาวยี่สิบเส้น กระทำเป็นตึกคล้ายสถานถิ่น
หมากมะพร้าวส้มสูกปลูกไว้กิน ไม่รู้สิ้นเอมโอชโภชนา

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว เลี้ยงทั้งแพะแกะไก่สุกรห่าน คชสารม้ามิ่งมหิงสา
มีกาปั่นห้าร้อยลอยล้อมมา เครื่องศาสตราอาวุธก็ครบครัน

(จากเรื่องพระอภัยมณี ของสุนทรภู่)

เพลงฝรั่งราเท้า เถา

สามชั้น เมืองไทยในสมัยอยุธยา ฝรั่งเศสเข้ามาผูกไมตรี
ส่งนักสอนศาสนาอาสาดี สวามิภักดิ์ภูมีองค์นารายณ์
จูงใจให้นับถือศาสนาคริสต์ มหาบพิตรผ่อนปรนขวนขวาย
อนุญาตให้ทวยราษฎร์หญิงชาย ตามสบายถือศาสนาไม่อาทร
สองชั้น องค์ท้าวรับสั่งตั้งเงื่อนไข ว่าเลื่อมใสเมื่อใดค่อยถือก่อน
เป็นศาสนูปถัมภกดิลกบวร ไม่เลือกชั้นผันผ่อนทั่วหน้ากัน
รัฐประศาสโนบายนารายณ์เยี่ยม เทอดไทยเทียมเสมอหน้าอารยัน
กับฝรั่งติดต่อน่อเนื่องกัน ทรงธรรม์นาไทยให้เจริญ
ชั้นเดียว อาณาเขตประเทศเหนือถึงเชียงใหม่ ทิศใต้สุมาตราดงดาเหิน
ตะวันตกมะริดทะวายชายเนิน เป็นถิ่นเถินแว่นแคว้นแดนเดียวกัน
ตะวันออกจดเขมรเจนจบ นอบนบอยุธเยศเขตขัณฑ์
ปัจจามิตรบกน้าให้คร้ามครั่น ระย่อเดชทรงธรรม์องค์นารายณ์

(นายเจริญ แรงเพ็ชร แต่ง)

เพลงไผ่คนึง เถา

สามชั้น ไผ่คนึงถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ พ่อของเรานั้นไซร้ควรยึดมั่น
แต่เล็กมาพ่อคุ้มครองป้องกัน ให้เรานั้นเจริญวัยจนได้ดี
เหนื่อยยากเท่าใดพ่อไม่ว่า หาเลี้ยงลูกยาจนสุดที่
เหมือนเรือยนตร์จูงเรือโยงในนที พ่อเลี้ยงดูให้ดิบดี
(หนาเจ้าเอยโอ้พระคุณพ่อเอย)
ทั้งครอบครัว

Copyright by Mahidol University

สองชั้น หาเงินมาให้น้ำใจพ่อข้า ลูกกี่คนพ่อก็หาจนถ้วนทั่ว
เหน็ดเหนื่อยจนบิดาหน้าหมองมัว พ่อไม่กลัวสู้ทนไป
ด้วยหวังใจจะให้ลูกมีวิชา ลูกศึกษาสมดังอุราพ่อชื่นใจ
ชั้นเดียว ยามเมื่อลูกเจ็บฝ่ายด้วยโรคี พ่อก็มีแต่ทุกทนหม่นไหม้
อันพระคุณของพ่อนี้สุดใจ(หนาเจ้าเอย) จงยึดมั่นกันไว้ให้ลืมเลือน

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงพม่าแปลง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น โอ้พ่อลาวแก่นท้าวของแม่เอ๋ย มิควรเลยมาสูญพ่อทูนหัว
สู้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงถนอมไม่มอมมัว ถึงไร้ผัวลูกอยู่ชื่นชูใจ
สองชั้น จะหาไหนได้เหมือนพ่อเพื่อนยาก หมายจะฝากชีวีเผาผีให้
แม่เปลี่ยวเปล่าเช้าเย็นจะเห็นใคร มาหนีไปอังวะพระนคร
ชั้นเดียว ขอตายตามบุญเหลือพ่อเนื้อน่วม ไปเกิดร่วมวงศ์กันกับขวัญอ่อน
พิไรร่ำโศกาแสนอาวรณ์ สะท้อนถอนทุ่มกายเพียงวายวาง

(บทละครเรื่องราชาธิราช หลวงพัฒนพงษ์ภักดี (ทิม สุขยางค์))

เพลงพม่าแปลง เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น เจ้าประคุณทูนเกศของลูกแก้ว วันนี้แล้วเวรามาถึงฉัน
ไม่มีผิดปิตุราชให้ฟาดฟัน เพราะเกียดกันหลงกลอีคนพาล
ยังมิได้ทดแทนพระคุณเลย โอ้อกเอ๋ยกรรมสร้างตามล้างผลาญ
ถึงตัวตายไม่เสียดายสู้วายปราณ สุดสงสารมารดรคะข้อนทรวง
สองชั้น นิจจาเอ๋ยเคยเห็นอยู่เป็นนิจ สะท้อนจิตรัญจวนให้หวนห่วง
เหมือนดาวเดือนเลื่อนลับเด็ดดับดวง เขาจูงล่วงพ้นพาโศกาลัย
ชั้นเดียว ครั้นถึงหน้าศาลเทพารักษ์ ก็ปักหลักวุ่นวายทั้งนายไพร่
ตามธรรมเนียมนครบาลชำนาญใจ ตระเตรียมไว้สรรพเสร็จสาเร็จการ

(บทละครเรื่องราชาธิราช หลวงพัฒนพงษ์ภักดี (ทิม สุขยางค์))

Copyright by Mahidol University

เพลงพม่ากล่อม เถา

สามชั้น เจ้าเอยเจ้าแสนสุดสวาท เป็นบุญวาสนาอย่าเมินหนี
พระโปรดเกศเกศาจงปรานี ประทานพี่สมสู่เป็นคู่ครอง
ขอฝากชีวิตกันจนวันตาย ไม่แหนงหน่ายน้องนางอย่าหมางหมอง
สารพัดสมบัติเป็นก่ายกอง จะมอบน้องจังจริงสิ่งทั้งปวง
สองชั้น เวลานี้เที่ยงคืนดึกดื่นแล้ว เชิญน้องแก้วเอนหลังอย่านั่งง่วง
จงเชื่อพี่เถิดหนาสุดาดวง จวนจะล่วงยามแล้วนะแก้วตา
ชั้นเดียว ฟังเอยฟังเจ้ากล่าวถ้อย ช่างหยดย้อยเพราะพริ้งทุกสิ่งสา
ซึ่งทรงเดชโปรดปรานประทานมา ให้เป็นบริจาจงปรานี

(บทละครเรื่องราชาธิราช ของหลวงพัฒนพงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์))

เพลงพม่ากาชับ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ครั้นจบสารทราบความตามเหตุ พระทรงเดชยินดีจะมีไหน
ทรงตรึกนึกนิยมสมหทัย ดุจได้สู่สวรรค์ชั้นวิมาน
สองชั้น จะทำยุทธ์ครั้งนี้เห็นดีแท้ สมควรแก่กษัตรามหาศาล
แล้วตรัสสั่งอาลักษณ์พนักงาน จงคิดอ่านแต่งตอบให้ชอบกล
ชั้นเดียว อาลักษณ์ได้สดับตรับบรรหาร ค่อยก้มกรานพินิจคิดนุสนธิ์
ประดิษฐ์แต่งข้อความตามยุบล ตั้งแต่ต้นเรียบร้อยถ้อยคำดี

(บทละครเรื่องราชาธิราช หลวงพัฒนพงษ์ภักดี (ทิม สุขยางค์))

บทร้องที่ 2

สามชั้น เมื่อนั้น โหรเฒ่าบังคมก้มเกศี
พิเคราะห์ดูแยบคายทั้งร้ายดี เห็นถ้วนถี่ว่าการจะอันตราย
เห็นทีทั้งแพ้แลชนะ คำนวณพระชันษาฎีกาถวาย
แถลงตามเค้ามูลทูลทำนาย พระเคราะห์ร้ายเหลือล้นพ้นประมาณ
สองชั้น ในตำราฤกษ์ยามเขาห้ามแท้ ให้อยู่แต่ในเขตพระราชฐาน
แม้นออกชนกุญชรรอนราน พระอาจารย์ห้ามไว้ว่าไม่ดี

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว แม้นล่วงพ้นเจ็ดวันเหมือนมั่นหมาย พระเคราะห์ร้ายกลับมาเป็นราศรี
จะได้กรุงหงษาธานี พวกไพรีรามัญจะอันตราย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงพม่าราชวาน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น น้องข้าเอ๋ยจงได้ปรานี (ซ้ำ) ตัวพี่นี้กระไรอกหัก (ซ้ำ)
พี่มาหลงรักแม่สาวชาวไทย พี่เป็นหม่องพม่ามาแต่แดนไกล
โอ้แม่ยอดยาใจไม่เห็นใจเลยเอย (ซ้ำ)
น้องขาเอ๋ยจงได้ปรานี ตัวพี่คะนึงนึกถึงทรามเชย
พี่ฝากรักแล้วยังทำเฉยเมย (ซ้ำ) เจ้ามาละเลยให้พี่หม่องหมองใจ
พี่เป็นพม่าน้องยาเป็นไทย จะแปลกอะไรพม่าไทยก็เหมือนกัน (ซ้ำ
)

สองชั้น น้องข้าเอ๋ยจงได้ปรานี (ซ้ำ) มารักกับพี่เสียเถอะแม่จอมขวัญ (ซ้ำ)
พม่ารามัญเจ้าจะมีใช้สอย พี่เป็นเศรษฐีมั่งมีไม่น้อย
ทั้งข้าทาสนับร้อยแม่ยอดสร้อยจะสบาย (ซ้ำ)
น้องข้าเอ๋ยจงได้ปรานี แต่ว่าตัวพี่คิดหลบลี้หนีหน่าย
มันน่าราคาญเพราะมันแสนวุ่นวาย (ซ้ำ) จึงมาเมืองไทยมาตั้งวงกลองยาว
ตกลงปลงใจเสียว่าได้กับเจ้า พี่จะตีกลองยาวให้น้องสาวนอนฟัง (ซ้ำ
)

ชั้นเดียว น้อยเอ๋ยจงปรานี (ซ้ำ) จงช่วยพี่ปลูกฝัง (ซ้ำ)
ให้ชีวิตพี่ยังเถิดแม่ขวัญตา พี่จะขอสัญญารักน้องยาไปจนตาย
รักเจ้าเท่าเทียมดวงชีวี รักซึ้งตรงฤดีพี่มั่นหมาย
แม้นไม่ได้น้องยาพี่ลาตาย เจ้าอย่าลี้หนีหายจงเชื่อใจพี่เอย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงพม่ารำขวาน เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น

ฝ่ายพม่าชักขวานขึ้นร่ายรำ โยกย้ายตามลำนำท่าท่า
ชูขวานควงส่ายไปมา ย่อขายิ้มร่าท่าเบิกบาน
แล้วหันเหียนเปลี่ยนท่าง่าขวานจ้อง เป็นท่านองดั่งว่าจะขว้างขวาน
แล้วยักย้ายถ่ายท่ามิทันนาน เหน็บขวานเข้ากับเอวดูเร็วดี

สองชั้น

ใช้มือร่ายรำทำแทนขวาน ไปดูให้สำราญชื่นขวัญพี่
สองเท้าเต้นขยับท่าท่าที ว่าแบบนี้คือพม่าน่าจดจำ
ยักย้ายส่ายสับกลับหลัง โยกตัวสุดกำลังแลดูขำ
มือซ้ายไขว้หลังทางขวารำ พอท่าช้าก็เปลี่ยนข้างอีกทางไป

ชั้นเดียว

แล้วดึงขวานจากเอวเร็วไม่หยอก จังหวะบอกจะจบลงอย่าสงสัย
ควงขวานแลละลิ้วว่องปลิวไป เข้าในฉากตะการบิดม่านเอย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงพม่าห้าท่อน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น

เที่ยงคืนเต็มตื่นอยู่ในห้อง พระจันทร์ส่องแสงสว่างกระจ่างหล้า
สงัดเสียงผู้คนไม่พูดจา วิเวกเสียงสกุณาสั่นไพร
เรไรหริ่งร้องระงมร่ำ บนต้นลำดวนดอกตกไสว
พระพายพัดพากลิ่นกระจายไป รวยรสสุมาลัยละอองนวล
หอมดอกจำปีประวงศ์แย้ม ยี่สุ่นแซมสายหยุดหอมหวล
ชงโคโยทะกาแกมลำดวน หอมหวนกลิ่นแก้วกระถินมา

สองชั้น

มะลิวัลย์พันกิ่งพิกุลเกต ชมพูเทศหอมหวลละห้อยหา
คล้ายกลิ่นวันทองผ่องโสภา กลับคิดขึ้นมาถึงเมียรัก
โอ้เสียดายความเพียรที่เวียนหวัง ตั้งแต่จะมีมารมาหาญหัก
พี่ไปเชียงทองไกลน้องรัก เจียนจักกลับมาไม่ทันที
ถึงเรือนแล้วยังช้าระกำอก ดังกำแก้วมาตกเสียจากที่

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว จำเพราะพลัดลงที่โจรจะราวี เป็นราคีเสียแล้วกระมังนา
เนื้อตกถึงเสือเหลือจะงด อร่อยรสจะกินเป็นภักษา
ถึงมือมันต้องสองเวลา แก้วตาจะเป็นประการใด
ยิ่งคิดยิ่งแค้นแน่นอก แสนวิตกหาหายเหือดไม่
อืดอัดขัดแค้นแน่นใจ พรุ่งนี้กูจะไปยังสุพรรณ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 2

สามชั้น โจนลงกลางชานร้านดอกไม้ ของขุนช้างปลูกไว้อยู่ดายดื่น
รวยรสเกสรเมื่อค่อนคืน ชื่นชื่นลมชายสบายใจ
กระถางแถวแก้วเกดพิกุลแกม ยี่สุนแซมมะสังดัดดูไสว
สมอรัดดัดทรงสมละไม ตะขบข่อยคัดไว้จังหวะกัน
ตะโกนาทิ้งกิ่งประกับยอด แทงทวยทอดอินพรหมนมสวรรค์
บ้างผลิดอกออกช่อขึ้นชูชัน แสงพระจันทร์จับแจ่มกระจ่างตา

สองชั้น ยี่สุ่นกุหลาบมะลิซ้อน ซ่อนชู้ชูกลิ่นถวิลหา
ลำดวนกวนใจให้ไคลคลา สายหยุดหยุดช้าแล้วยืนชม
ถัดถึงกระถางอ่างน้ำ ปลาทองว่ายคล่ำเคล้าคลึงสม
พ่นน้ำดำลอยถอยจม น่าชมชักคู่อยู่เคียงกัน
บ้างแหวกจอกออกช่องภูเขาเคียง วัดเหวี่ยงแว้งหางระเห็ดหัน

ชั้นเดียว บ้างกินไคลไล่เคล้าพัลวัน ถัดนั้นแอกไถละไมงอน
กะดึงพรวนสักหลาดทับ ดาวประดับดวงเด่นดูสลอน
สลักเสลาเกลาเกลี้ยงอรชร เชือกไช้ไว้ซ้อนสลับกัน
เครื่องม้าดาดาษจังหวะวาง เครื่องช้างสารพัดจะจัดสรร
ขอคร่ำด้ามพลองทองพัน ถันนั้นย่างเยื้องชำเลืองมา

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

Copyright by Mahidol University

เพลงพม่าห้าท่อน เถา

บทร้องที่ 3

สี่ชั้น เดินทางพลางดมชมชื่น ระรวยรื่นกลิ่นผกาหอมหวาน
มะลิซ้อนกลีบซ่อนค่อยผ่อนบาน เหมือนนงคราญมรกรุ่นดรุณี
พิกุลหอมเย็นจิตติดนาสา เหมือนผ้าห่มนางสาอางศรี
ในสระบัวดาษดาล้วนมาลี บังไม่มีที่เทียบเปรียบนางบัว
หอมแก้วกลิ่นฟุ้งจรุงกลิ่น หอมซาบสิ้นสรรพางค์นางแก้วกลั้ว
กลิ่นบุหงาพาในให้ระรัว เหมือนยวนยั่วยิดไว้มิให้จร

(เสภาเรื่องพญาราชวังสัน พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงพม่าเห่ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น จอมขัตติยะ ครองบุรีอังวะราชฐาน
อุ้มนัดดาออกท้องพระโรงธาร พังบอกราชการแล้วบัญชา
สองชั้น ฝ่ายพระราชนัดดาเป็นทารก เกาะอังสาดว้าพระศกเล่นเกศา
จอมกษัตริย์ตรัสดุกุมารา เอียอ้ายลูกเชลยกล้าดว้าหัวกู
ชั้นเดียว ตรัสแล้วรำลึกถึงพระราม ว่าเชลยเขาห้ามไม่ยอมอยู่
จะแก้ไขฉันใดก็สุดรู้ เสด็จคืนเข้าสู่มณเฑียรชัยฯ

(พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ไก่ขันกระชั้นเสียงดุเหว่าแว่ว รุ่งรางสว่างแล้วนะแก้วพี่
จำใจจำพรากจากจรลี โฉมตรูอยู่จงดีพี่ขอลา
สองชั้น นึกคะนึงถึงฝันยิ่งพรั่นใจ เหมือนจะไม่ได้คืนมาเห็นหน้า
พระแข็งขืนฝืนใจไคลคลา เสด็จมาจากแท่นบรรทมใน
ชั้นเดียว ให้กำสรดระทดระทวยองค์ มิใคร่เดินดำรงไปได้
เหลียวหลังสั่งความนางทรามวัย พระมิใคร่จะนิราศคลาดคลาฯ

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงพม่าเห่ เถา

บทร้องที่ 3

สามชั้น ปางนั้น พระเจ้ามณเฑียรทองนาถา
เห็นนครอินทร์นั้นมาวันทา ดูองอาจกาจกล้าสง่างาม
สองชั้น แล้วพระองค์ทรงมีสีหนาท ตรัสประภาษแกล้วงู่กระทู้ถาม
นี่แน่ะเจ้านครอินทร์หมิ่นสงคราม ชุ่มช่ามไม่รู้สึกสาหนีกาย
ชั้นเดียว เหมือนช้างใหญ่ไร้งาเข้ามาปลอม ในฝูงล้อมสิงหราน่าใจหาย
จะจับเป็นเช่นฆ่าชีวาวาย เจ้าอย่าหมายที่จะฟื้นกลับคืนรัง

(บทละครเรื่องราชาธิราช)

บทร้องที่ 4

สามชั้น นบบาทแม่มิ่งมงกุฎเกศ นาเรศผู้ยอดสงสาร
แสนเทพธิดาปรีชาชาญ หาสมานสองเสมอนั้นไม่มี
สองชั้น ทรงบุญเบื้องบัญอนันต์เนก ฝ่ายคว้าคู่เษกแต่โกสีย์
ถึงจะเคลื่อนโฉมมายังธาตรี ก็ควรที่องค์นารายณ์ไวกูณฐ์
ชั้นเดียว แสนสะอาดรักชาติกว่าชีวิต จะเปลื้องปลิดมลทินให้สิ้นสูญ
อาจหาญตามผลาญพงศ์ประยูร ยักษ์ร้ายตัวมูลทรลักษณ์

(บทละครเรื่องราชาธิราช)

เพลงพม่าชมเดือน เถา

สามชั้น จันทร์กรจ่างกลางฟ้าสิบห้าค่ำ พี่ยังจำฝังใจอาลัยอยู่
พี่หนีวัดมายังวังตองอู บานประตูปิดไว้ไม่ใส่กลอน
สองชั้น ตะละแม่จันทราของข้าเอ๋ย จะเด็ดเคยหนุนแขนแม่แทนหมอน
คืนนี้ใยตะละแม่มาแง่งอน ไม่ให้นอนหมุนเล่นเหมือนเช่นเคย
ชั้นเดียว อันกระต่ายหมายจันทร์นั้นข้างขึ้น กระต่ายมืนเมาจันทร์ครั้นแรมเฉย
จะเด็ดรักจันทราไม่ราเลย ขอชมเชยชิดชื่นทั้งขึ้นแรม

(นายบุญสม มีสมวงศ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงพระอาทิตย์ชิงดวง เถา

สามชั้น

พระอาทิตย์ชิงดวงพระจันทร์เด่น ดาวกระเด็นไกลเดือนดาราดับ
หิ่งห้อยพรอยพรายไหวระยับ แมลงทับท่องเที่ยวสะเทื้อนดง
ดวงเอยดวงจิตเอวกลมผมงอน เจ้าคู่ชีวิตของเรียมนี่เอย
ถ้อยคำร่ำว่าสารพัด เจ้ามาสลัดตัดอาลัย
รักน้องจริง ๆ แล้วทิ้งน้องไว้ แกล้งให้มัวหมอง
เนื้อเหลืองเรืองรองดังทองนี้เอย แกล้งมาเฉลยอย่างไรเล่า
เตียกะซานมาหาตะเกียก เสาทอปอบักกะนายยาน
เจ้าสร้อยสังวัลย์ของน้องนี่เอย นายสาคะมามอดเอย
ดอกเอ๋ยดอกสวาท หัวใจพี่จะขาด ๆ เสียแล้วนี่เอย
เอวบางร่างเจ้ากะทัดรัดเอย รักเจ้าช่องิ้วเอย
ลมพัดละลิ่วลอยฟ้า สุดสายตาจะตามเอย
โอ้ทะเลเหลือจะลึก ก็พอจะตรึกตะนึงหยั่ง
ลึกผีปากนั้นยากจะหยั่งใจถึง
เจ้าช่อดอกรัก ปลูกไว้ใครมาหักไปเสียแล้วเอย
นายสาคะมามอดเอย
ดอกเอ๋ย เจ้าดอกสร้อย
ดาวเดือนเคลื่อนคล้อย ดูหยดย้อยเสียจริงเอย
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน สร้อยของเก่า)

สองชั้น

เรื่อยเรื่อยภุมรินบินว่อน เกลือกเกสรบัวทองผ่องใส
รื่นรื่นรสสุคนธ์ปนไป สองใจจ่อจิตสนิทนอน
ดอกเอยเจ้าดอกบัวผัน บุหงาสวรรค์ของเรียมนี่เอย
เจ้าหน้านวลเอย หน้านวลยวนใจให้พี่เชย
ไม่ละไม่เลยไม่ลืมชม แม้ห่างอินทรีย์อกพี่ระบม
อกตรอมอกตรม เสียจริงเอย

Copyright by Mahidol University

เจ้ากุมรินกลั้วกลิ่นบุปผา เกสรผกาไม่ราโรย
จะคลึงจะเคล้าจะเผ้าสงวน จะยั่วจะยวนเมื่อลมโชย
จะกอบจะโกย กลิ่นไปเอย
ดอกเอ๋ยเจ้าดอกโกมุท เจ้าแสนสวยสุดของเรียมนี่เอย

(เสภาเรื่องพญาราชวังสัน พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

ชั้นเดียว ครั้นชายบ่ายแสงสุริย์ฉัน สายัณห์เยี่ยมยอดภูเขาใหญ่
ลับแสงสุริยาคลาไคล สอดส่องในสระวารี
ดอกเอ๋ย จำปี ขาวดีสดเอย (หนาเจ้าเอย)
โขดเขาโลดลิ่วทิวแถวสอดสี แสงรุ่งรายพรายมณี
เขียวขจีแดงนวล
วามวับลับเมฆวิเวกโหยหวน ยิ่งกระสันรัญจวน
ถึงนวลน้องเอย
ดอกจำปา ขอลาแล้วเอย (หนาน้อยเอย)
(เตะกะชานี่เอย ทรามเชยช้อด ๆ ผัว
คุนเป็งกระโปด ตากะว้อดกะช้อดเนียง
ตะโกนแมงเดิงกะเล็งกะละชา นายสากะมามอดเอย)
ดอกมณฑา หมดเวลาแล้วเอย

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

* บางทีอาจร้องว่า "หิ้งห้อยพร้อยไม้ไหวระยับ"

เพลงพระจันทร์ครึ่งซีก เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น พิศดูจันทราในอากาศ คะนึงนาฏเนื้อเย็นยิ่งเป็นห่วง
เมื่อวันเพ็ญลอยเด่นอยู่เต็มดวง วันดืนล่วงแรมแสงสว่างคลาย
สองชั้น อันดวงแหว่งแบ่งกึ่งเหลือครึ่งซีก เหมือนที่ปลีกจิตไปให้โฉมฉาย
เมฆบดบังรังสีคลุ้มฉอุ่นราย ดังพี่ชายคลั่งคลุ้มกลุ้มกมล
ชั้นเดียว หมู่ดาราพร่าแสงสว่างจ้า ประหนึ่งว่าเย้ยจันทร์อันหมองหม่น
เปรียบชะตาพี่ยาครายับจน ประชาชนต่างพากันไยไพ

Copyright by Mahidol University

เพลงพระจันทร์ครึ่งซีก เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น เรื่อยอารมณ์ชมเล่นเห็นจันทร์แรม ครึ่งซีกหาแจ่มกระจ่างไม่
โอ้ว่าเดือนแสงเดือนเลือนราไร ราลึกไปเราก็เหมือนเพื่อนรัชนี
ยามพุ้งเพื่องเรืองสุขทุกสิ่งสรรคพ์ เหมือนเพ็ญจันทร์เจิดจ้าประภาศรี
ดราววิโยคโศกช้ำกรรมทวี เหมือนแสงสีจันทร์แรมไม่แจ่มดวง
สองชั้น พอจวนแจ้งแสงเดือนลางเลือนพิศ เหมือนลิขิตพรหมชีพในแมนสรวง
ดารายทรายแสงแข่งชิงดวง กระจ่างห้วงเวหานภาดล
พอเดือนดับลับไปไม่แลเห็น ดาวก็เด่นแทนเดือนเกลื่อนเวหน
สาดรังสีส่องสลัวทั่วสากล พอคลายเศร้าเปล่ากมลแทนจันทรา
ชั้นเดียว ดาวเดือนเหมือนเพื่อนบรรเทาโศก ช่วยระงับดับวิโยคโชคชันษา
ถึงสวยสุดผุดพรรณดังจันทรา ยังพ่ายแรงแสงอาภาคราเดือนแรม

(พ.ท.สราวุธ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา แต่ง)

เพลงพระยาโศก เถา

สามชั้น สามวันขวัญเรือนผู้เพื่อนพลอด เมื่อยามหนาวใครจะกอดให้หนาวหาย
ร่ำพลางอิงแอบเข้าแนบกาย แสนเสียดายด้วยจะพรากจากกานดา
สองชั้น แม้นอยู่ได้พี่จะอยู่เป็นคู่น้อง อยู่ประคองร่มเล่ห์เสน่หา
พลางยกเท้าก้าวออกนอกปรางค์ปรา ต้องเห็นห่างแก้วตาผางอน
ชั้นเดียว อยู่จงดีเถิดเจ้าศรีศิริสวัสดิ์ อย่าข้องขัดภิญโญสโมสร
พี่ลาแล้วแก้วตาอย่าอาวรณ์ เคยร่วมหมอนแล้วมาพรากจากกันเอย

(ไม่ทราบผู้แต่ง)

เพลงพญากุญชร เถา

สามชั้น งามจริงเจ้าพญากุญชร งาขาวาวงอนแสนสง่า
สมส่วนสมศักดิ์ลักษณา ถูกต้องตามตำราทุกประการ
สองชั้น เป็นคู่บ้านคู่เมืองเรืองจรัส คู่ควรกษัตริย์ราชสถาน
ปรากฏยศไกรไปยาวนาน เดชสะท้านภาคพื้นชมพู

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว จุนเจิมเฉลิมชัยในกุญชร จงถาวรศรีสวัสดิ์จรัสหรู
จะเอิมเอื่มยิ้มยืนชื่นชู แล้วเสด็จขึ้นสู่ปราสาทชัย

(นายบุญเลิศ นาจพินิจ แต่ง)

เพลงพญาครวญ เถา

สามชั้น 1. โอ้เสียดายปราสาทราชฐาน ได้อยู่มาช้านานแต่ปู่ย่า
คงย่อยยับเยือกเย็นเป็นป่าช้า จะรกร้างโรยราลงทุกวัน
2. พระปลัดทัดเทียมเทวสถาน ปรางมาศดังวิมานเมืองสวรรค์
โอ้แต่นี้ลี้ลับไปฉับพลัน สาระพันจะผุพังเป็นรังแร้ง
สองชั้น 1. แสนเสียดายมิ่งไม้ในสวนขต ทั้งสระแก้วปทุมมาจะเหือดแห้ง
ท้องพระโรงก็จะร้ายเป็นกลางแปลง ที่นั่งโกงโรงแสงจะซดโทรม
ชั้นเดียว 1. นิจจาเอ๋ยเคยออกที่นั่งเย็น จะรกเป็นแฝกพงคงผักโหม
2. เรือนสนมทุกตำหนักจะหักโทรม ทั้งเสาโตมสี่ต้นจะอันตราย

(นายเขียน สุขสายชล แต่ง)

เพลงพญาตรึก เถา

สามชั้น ครั้งถึงเนินผาท่าต้นไทร น้ำเปี่ยมสระใสสะอาดนัก
ที่ธารแก่งแรงไหลมากั่กกั่ก เป็นชะงักชะง่อนผาน่าสำราญ
สองชั้น บัวไสวใบบังระบุคอก เผยออกกลิ่นชวยหัวยละหาร
ต้นไม้สูงสะพรั่งบังริมธาร ที่ดอกบานแล้วก็หล่นละอองลง
ชั้นเดียว พระพายชายพัดมาเชยชื่น หอมระรื่นอบในไพรระหง
จักกระจั่นสนั่นเสียงเสนาะดง รับวันทองน้องคงจากหลังม้า

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน และนายเขียน สุขสายชล แต่งเพิ่ม)

เพลงพญาสี่เสา เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น สถิตเหนือแท่นสุวรรณบรรจง ฝูงอนงค์หมอบเฝ้าอยู่ไสว
งามดังบุหลันอันอำไพ ดาษไปด้วยดวงดารา

Copyright by Mahidol University

สองชั้น พระจอมภพกุเรบันเรืองยศ ทรงมีมธุรสปรีกษา
แต่สามพระราชอนุชา สี่อัครชายานงคราญ
ชั้นเดียว อันอิเหนากุเรบันนั้นไซร้ ฤทธิไกรดังดวงพระสุริย์ฉาน
กรุงกษัตริย์น้อยใหญ่ไม่ต้านทาน เกรงเดชชัยชาญทุกนคร

(บทละครเรื่องอเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น พญาครุฑได้สดับที่ขับอ้าง จึงกระจ่างแจ้งข้อไม่กังขา
สลดจิตคิดเสียดายสายสุดา ดังศัสตราฟาดให้บรรลัยลาญ
สองชั้น สะทึกสะท้อนถอนใจอยู่ในอก แสนวิตกตัดรักสมัครสมาน
ดังจอมสุรารักษ์มัฆวาน เมื่อกรุงพานลอยโลมสุจิตรา
ชั้นเดียว เสียเดชเพราะทะนงด้วยองอาจ เสียสวาทเพราะห่วงเสน่หา
เสียมนต์เพราะกลอสุรา สุจิตาจึงพรากไปจากกัน

(บทมโหรีเรื่องกากี เจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่ง)

เพลงพญากาสร เถา (เขมรไล่ควาย)

สามชั้น อันคนพาลก็ย่อมพาลอยู่พร่ำเพรื่อ ไม่เลือกเชื้อเลือกชื่อหรือถูกผิด
จะต่อดีให้ตายวายชีวิต ก็ยังคิดกริ่งเกรงในบาปกรรม
สองชั้น หนังหนาหน้าด้านด้วยกร้านไม้ สมควรใช้ทางานวันยังค่ำ
ลากเข้าแอกแบกไถให้คราดดำ อยู่ประจำที่ในนากว่าจะตาย
ชั้นเดียว เฮ้ยไอ้ทุยลุยไถ(ลุยไถ)ไวไวหน่อย อย่าสออยออดแอดแดดจะสาย
เฮ้ยไอ้ควายเขาหู่ (เขาหู่) ไม่รู้อาย จะเฆี่ยนให้หลังลายในวันนี้

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แต่ง)

เพลงพัดชา เถา

สามชั้น รื่นรื่นชื่นจิตพี่จาได้ เหมือนเมื่อไปร่วมภิรมย์สมศรี
ในสถานพิมานฉิมพลี กลิ่นซาบทรวงพี่ไม่เว้นวาย

Copyright by Mahidol University

สองชั้น นิจจาเอ๋ยจากเชยมาเจ็ดวัน กลิ่นสุคันธรสรื่นก็เหือดหาย
หรือว่าใครแนบน้องประคองกาย กลิ่นสายสวาทซาบอุรามา

(กากีคำกลอน ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน))

ชั้นเดียว ขับลำนำบรรเลงเพลงไพเราะ แสนเสนาะรสรักเป็นหนักหนา
ซึ่งกล่าวถ้อยร้อยความหวามอุรา เพลงพัดชาแสนไพเราะเสนาะเอย

(นาย สมชาย ทับพร แต่ง)

เพลงพราหมณ์เข้าโบสถ์ เถา

สามชั้น อนึ่งพึงจำคำสอน บังอรผู้ยอดเสน่หา
จงเข้าปรนนิบัติภัสดา อย่าทำให้ข้องขัดใจ
ถึงแม้เธอมีเมียอื่น สักพันหมื่นตัดหึงให้จงได้
อย่าปากจัดคัดง้างกับผู้ใด ตั้งใจมั่นอยู่ด้วยภักดี

สองชั้น จงตั้งจิตเมตตาแก่ข้าทาส อย่าตวาดอย่าบ่นจู้จี้
ใครผิดค่อยสอนค่อยตี ใครดีบำเหน็จให้ควรการ

ชั้นเดียว อย่าเห็นแก่ตัวมัวหาสุข ท่านทุกข์เจ้าทุกข์ด้วยกับท่าน
เมียดีเป็นที่ชื่นบาน เมียคร้านเป็นเสนียดครอบครัว

(บทละครรำเรื่อง ศกุนตลา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ขุนแผนปลอบน้องอย่าร้องไห้ ไปหน่อยหนึ่งแล้วจะมาส่ง
ไปเป็นเพื่อนพี่บ้างในกลางดง ชมหงส์เหมเล่นให้เย็นใจ

สองชั้น ไปเดือนหนึ่งแล้วจะพากลับ ถ้วนเดือนแล้วจะรับเจ้าไปใหม่
จะร้องไห้ครวญคร่ำไปทำไม เขาอยู่เขาจะไร้เมื่อไรมี

ชั้นเดียว ข้างเขาสนุกบ้านเราสำราญไพร ข้างไหนจะปรีดิ์เปรมเกษมศรี
เปลี่ยนมีเปลี่ยนจนคนละที ข้างไหนดีก็จะรู้อย่ารำคาญ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

Copyright by Mahidol University

เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น ฝันว่าร้องไห้จะได้ชม ของรักตกตมจะคืนเข้า
ทุกข์โศกโรคร้างจะบางเบา มิตรเก่าจะประคองวันทองน้อย
สองชั้น พี่กับเนื้อเย็นจะเป็นสุข อย่าเป็นทุกข์เลยนะเจ้าจะเศร้าสร้อย
ว่าพลางช้อนคางเจ้าเพื่อนพลอย ขอดูหน้าหน่อยเถิดเจ้าอย่าเศร้าใจ
ชั้นเดียว คราวันวันทองผ่อนโสภา ได้ยินเสียงเจรจาไม่จาได้
เสียงกระซิบกระเส่าไม่เข้าใจ ลูบไล้ทรวงเลี่ยนตลอดทาง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 3

สี่ชั้น เจ้าฝันว่าไฟฟอนฟูกหมอนม่าน จะมีท่านผู้อื่นเอามาให้
อันซึ่งว่าครวญคร่ำร่ำพิไร จะเกลียดไกลคนชั่วที่มัวเมา
สามชั้น ฝันว่าร้องไห้จะได้ชม ของรักตกตมจะคืนเข้า
ที่ร้อนโรคโศรกสร่างจะบางเบา มิตรเก่าจะประคองวันทองน้อย
สองชั้น พี่กับเนื้อเย็นจะเป็นสุข อย่าทุกข์พรั่นขวัญเข้าอย่าเศร้าสร้อย
ว่าพลางช้อนคางให้เพลินพลอย ขอฝากรักสักหน่อยอย่าน้อยใจ
(ขอจูบหน่อยเถิดเจ้าอย่าเศร้าใจ)
ชั้นเดียว คราวันวันทองผ่องโสภา พังเสียงเจรจาไม่จาได้
เสียงกระเส่ากระซิบยิ่งเสียใจ ลูบไล้อกอ่อนสะเอวบาง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงพวงร้อย เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น พระจันทรจรแจ่มกระจ่างดวง สว่างพวงพุ่มช่อชูไสว
นางแย้มแย้มรับอยู่ริมไพร ช่อนชู้ชูใจให้เชยชู
เก็บนางกางกลีบแหลมแฉล้ม ยี่สุนแซมแกมแก้วกาหลงอยู่
ช้องนางนางสยายให้เชยชู ชมพู่เหมือนจะพักให้พาชม

Copyright by Mahidol University

มะลิวัลย์เหมือนวันเจ้าจากพี่ จำปีปีหนึ่งจึงคืนสม
สุกรมเหมือนพี่ตรอมบอมระบม อบเชยเหมือนได้ชมอยู่เชยชิด
พิกุลเหมือนพี่กอดกุมถนอม ดอกพะยอมเหมือนเจ้ายั่วให้มัวจิต
ชมพลางเพลิดเพลินเจริญคิด สะกิดเจ้าวันทองน้อยชม้อยตาม
สองชั้น จะชมอื่นก็ไม่ชื่นเหมือนชมเจ้า พี่ก็เปล่าเปลี่ยวไปเมื่อยามสาม
เดือนตกต่ำใต้ลงไรราม ดาวตกต่ำตามอรุณฟ้า
แสงทองส่องพุ่มพยับเหลือง พระสุริยาย่างเยื้องบนเวหา
ฝูงสัตว์จัตุบาทก็ตื่นตา สกุณามารังระงมร้อง
ชั้นเดียว ค่างลิงวิ่งไขว่ตะเพิดหนี ชะนีโวยโหยหวาดประกาศก้อง
กระต่ายตามคู่เคียงเรียงคะนอง สองชักมิ่งม้ามาในดง
ครั้นถึงเชิงเขาก็เข้าใกล้ ห้วยหุบเหวใหญ่ไพรระหง
เชิงเขาเหล่าบ้านละว้าดง พาวันทองตรงเข้าไร่แตง

(เค้าโครงเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 2

สามชั้น คิดพลางทางชวนพระพี่เลี้ยง รายเรียงออกจากแท่นที่
กรีดกรายร่ายรำท่าที ล้วนนารีรุ่นราวคราวกัน
ประเท้าก้าวซ้ายแล้วย้ายขวา โสภาเพียงนางในสวรรค์
สี่ที่อุทยาศาลาวรรณ ต่างสรวลสันต์สำราญรื่นชื่นอุรา
สองชั้น แยกย้ายกันเก็บเหล่ามาลี สารภีสายหยุดพุทธรักษา
อรทัยเก็บได้ดอกจำปา พร้อมหน้าพี่เลี้ยงนั่งเคียงคอย
ชั้นเดียว แล้วจึงสรรค์จัดดัดดอกเด่น ร้อยเป็นห่วงห่วงพวงน้อยน้อย
ร่ายรำตามทำนองดังล่องลอย เมียงชะม้อยชื่นฉายพระบิดาฯ

(ไม่ทราบที่มา)

Copyright by Mahidol University

เพลงพวงร้อย เถา

บทร้องที่ 3

สามชั้น พิศพรรณบุษบานานาชนิด ล้วนวิจิตรหลากสิ้นทั้งกลิ่นสี
หากปล่อยปละคละทั่วทั้งชั่วดี ดูไม่มีค่างวดประกวดงาม
หากมีช่างฉลาดช่วยทำพวงร้อย สอดสร้อยสีสลับระยับอร่าม
จัดระเบียบเรียบขจีหมดที่ทราม ถูกต้องตามศิลปะจะน่าชม
สองชั้น แม้การงานสิ่งใดไม่มีระเบียบ ดูไม่เรียบเกะกะยุ่งผสม
ถึงมีค่าก็ไม่ควรชวนนิยม จะทับถมเรรวนกวนวิญญาณ์
หากจัดทำเป็นระเบียบเรียบร้อยดี ประดิษฐ์ประดอยเป็นศรีมีสง่า
หยิบก็ง่ายหายก็รู้ดูงามตา เหมือนบุปผาพวงร้อยชดช้อยทวี
ชั้นเดียว อันคนเราต่างชั้นต่างวรรณะ มักเกะกะขัดกันอยู่ดูบัดสี
เพราะต่างคนต่างแข่งแย่งกันดี ก็จะมีแต่ว่าน่าราคาญ
ศีลธรรมวัฒนธรรมจึงอำนวย วินัยช่วยผูกสมัครรักสมาน
เป็นพวงร้อยแนบชิดสนิทนาน จะสบศานต์สุขสวัสดิ์พิพัฒน์เอยฯ

(จมื่นมานิตย์นเรศวร์ (เฉลิม เศวตนันทน์) แต่ง)

เพลงพิศวง เถา

สามชั้น 1. พิศวงหลงมณีหลากสีแสง ทับทิมแดงเพชรขาววาวสดสี
2. มรกตเขียวแข่งแสงขจี แสงมณีบุษราคัมล้ำแพรวพราว
1. แก้วโกเมนก่ำแดงส่งแสงสาด นิลพิลาศดำขาบฟ้าค่าเหลือหลาย
2. แก้วมุกดาหมอกหม่นยลเหลือบลาย แก้วเพทายพรายแสงแดงเรื่อเรือง
สองชั้น 1. แก้วไพฑูรย์เขียวรุ้งพุ่งสาดสี ล้วนมณีดูงามอร่ามเหลือง
2. เนาวรัตน์จำรัสพรายฉายนองเนือง แสงเรืองเรืองซ้อนซับสลับกัน
1. พิศวงหลงพิศพินิจทั่ว รูปดอกบัวอยู่กลางเด่นเป็นเช่นฝัน
2. มีหมู่เมฆหมอกพุ้งพุ่งเป็นควัน อัศจรรย์งอกสะพรั่งเหมือนรังแตน

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว 1. ยิ่งพิศเพลินเนินเพชรวิเศษศิลป์
2. มีมวกหินพอกอร่ามงามสุดแสน
1. ดุจดังเทพประสิทธิ์นิมิตแดน
2. วิมานแมนพิศวงงงงวยเอย

(เรื่องพระอภัยมณี สุนทรภู่แต่ง)

เพลงพันธุ์ผรั่ง เถา

บทร้องที่ 1

สองชั้น ครั้นถึงห้องทองรจนา พระจูงกรจินตะหรามารศรี
ขึ้นบนแท่นรัตน์รูจี พระภูมีสวมสอดกอดประคอง
ชั้นเดียว หยอกเย้าเคล้าดวงบุษบง โฉมยงหยิกหัตถ์บัดป้อง
จุมพิตชิดเชยปรางทอง นวลละอองค้อนคมนัยนา
ครึ่งชั้น รสรักหนักจิตพิศวง สององค์โศกสร่างเสน่หา
ร่วมภิรมย์สมสนิทนิทรา อยู่บนแท่นไสยาแพรวพราย

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ม่อยหลับแล้วกลับผวาตื่น คิดแต่จะคืนไปหมั้นหยา
ป่านนี้โฉมงามสามสุดา จะละห้อยคอยท่าทุกคืนวัน
เวลาดึกเดือนตกนกร้อง ระวังไพรไก่ก้องกระชั้นขัน
เสียงดุเหว่าเร้าเรียกหากัน พังหวั่นว่าเสียงทรามวัย
สองชั้น พระลุกขึ้นเหลือบแลชะแง้หา เจ้าตามมาร้องเรียกหรือไฉน
ลมชวยรวยรสสุมาลัย หอมเหมือนกลิ่นสะไบบังอร
ยิ่งเคลิ้มคลุ้มกลุ้มจิตพิศวง ทอดองค์ลงกับที่ปัจจถรณ์
กลิ้งกลับสับสนทุรนร้อน กรตระกองกอดหมอนถอนฤทัย
ชั้นเดียว ครั้นรุ่งรางสว่างเวหน สุริยแย้มเยี่ยมเหลี่ยมไศล
จึงอ่าองค์ทรงเครื่องอาไพ ภูวนัยออกหน้าพลับพลาฯ

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงพันธุ์ฝรั่ง เถา

บทร้องที่ 3

สามชั้น คิดไปใจหนึ่งให้นึกขัน เหตุไฉนงูพันแล้วไม่ผลาญ
หรืออารักษ์ริแถลงแกล่งบันดาล จะให้พานพบสู่คู่ชมพลา
สองชั้น ไม่เคยนึกรักใคร่ใจยังเฉย จะจาเคยเสียกระมังชังนักหนา
จะชวดใส่ตุ้มหูที่ตรูตรา เสียดายหน้าจะสิ้นใสไร้ราคี
ชั้นเดียว จะเทจองลองเลือกบุบผาหอม ที่ใหญ่ย่อมทั้งสิ้นล้วนกลิ่นสี
รสสุคนธ์ปนกลิ่นสารภี ช่อใหญ่นี้และนักหนาเผ้ามาเตือน

(เงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

บทร้องที่ 4

สามชั้น เจ้าพระยาวิชเยนทร์เห็นอำมาตย์ ก็เดาคาดเหตุได้ไม่แปรผัน
มาลวงเราให้เผ้าองค์พระทรงธรรม์ เราก็พันธุ์ฝรั่งชาติราชเสนา
สองชั้น มาร้ายดีอย่างไรใคร่ผจญ เกิดเป็นคนเดี๋ยวก็ทุกข์เดี๋ยวสุขา
แม้ทำดีใช่ได้ดีไปทุกครา ทำชั่วช้ากลับได้ดีมีถมไป
ชั้นเดียว อันคุณธรรมความดีที่นายรัก ประหลาดนักมักเพิ่มศัตรูได้
ที่สัตย์ซื่อถือธรรมประจำใจ มักจะไร้สินทรัพย์อับจน

(นายชิต สุนทรโชติ แต่ง)

เพลงพิรุณสังฟ้า เถา

สามชั้น คุณควณสวนสอบทุกตำรา ดูชะตานัดเรศเขตขัณฑ์
วางลักคน์อินทพาทบาทจันทร์ ก็ไม่เห็นสำคัญอันตราย
เพราะอานุภาพพระโอรส ให้ปรากฏแก่โลกทั้งหลาย
ซึ่งฟ้าร้องสนั่นลั่นแลบพราย บันดาลเป็นสายอินทรธนู
สองชั้น จะกึกก้องเกียรติยศทั้งทศทิศ เรืองฤทธิ์ไม่มีที่เคียงคู่
พระจะเที่ยวโรมรันพันตู ปราบหมู่อริราชทุกบุรี

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว อันเกิดพายุใหญ่ไม้ล้ม ระตูจะบังคมบทศรี
ซึ่งฝนตกเจ็ดวันเจ็ดราตรี บรรฉาการจะมีเนืองมา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงเพชรน้อย เถา

สามชั้น เพชรน้ำค้างพร่างหล่นบนใบไผ่ เจียระไนนพรัตน์จรัสแสง
ระบัดใบเบิกร่มบังลมแรง ระวังแวงแวดเว้นเร้นระวี

สองชั้น จำเรียงเรไรคลอรอฤกษ์เร้า สร้อยรัดเกล้าเนาวรัตน์จรัสสี
พระขวัญเอ๋ยอย่าเลยไร้ความไยดี ฝากถ้อยนี้ถนอมแนบแอบใจนาง

(นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แต่ง)

ชั้นเดียว ผู้ประดิษฐ์เพชรน้อยเป็นสร้อยให้ ขอน้ำใจชนิษฐาอย่าหมองหมาง
ถึงตัวไกลใจอยู่เป็นคู่นาง ใช่จะร้างแรมชมภิรมย์เอย

(นายบุญยงค์ เกตุคง แต่ง)

เพลงภิรมสุรางค์ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น สามวอัปสรอ่อนเสียงสำเนียงสนอง เสนาะรสพจน์ร้องร้องโหยหวน
แสนสุรางค์นางบำเรอเสนอนวล ตามกระบวนแบบชั้นสวรรยา

(นัยว่า ครูทัต เป็นผู้แต่ง)

สองชั้น จีนแสโสกาน้ำตาตก สองกรข้อนอกเข้าร่ำไห้
ดาวตกก็จะตกตามดาวไป ดาวดวงนี้ไซ้คือตัวกู

(บทของเก่า)

ชั้นเดียว สู้แข็งขืนกลืนกล้ำกำสรด ฝืนสะกดน้ำใจไม่หดหู่
เรียกเกียงอุยมาสอนซ้ำตำราครู มีความอยู่หนึ่งแน่แก้ต่อไป

(หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงภิรมสุรางค์ เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น สาวอัปสรอ่อนเสียงสำเนียงสอนง เสนาะรสพจน์พร้องร้องโหยหวน
แสนสุรางค์นางบำเรอเสนอนวล ตามกระบวนแบบชั้นสวรรยา

(นัยว่า ครูทัต เป็นผู้แต่ง)

สองชั้น แต่ละนางร่างน้อยอ่อนช้อยชด งามหมดจดน่ารักเป็นหนักหนา
ปฏิบัติบำเรอจอมเทวา ตามเวลาเคยชื่นรื่นอารมณ์

ชั้นเดียว บ้างก็ร้องบ้างก็เล่นเครื่องดีดสี มโหรีเห่กล่อมพร้อมผสม
แม้ได้ฟังจะไม่คลายวายชม ย้อมอารมณ์ให้เริงรื่นชื่นบานเอย

(นางจันทนา พิจิตรคุรุการ แต่ง)

เพลงภูลาว เถา

สามชั้น เจ้าเอยเจ้ากระแต ช่างงามแท้ปราดเปรียวจริงเจียวหนอ
กระโดดไล่ลัดเลาะเกาะคู่คลอ สุขจริงหนอกระแตน้อยน่าเอ็นดู
โน่นยูงทองร้องก้องกังวานไพร เสนาะโสตจับใจฟังหวานหู
แน่ะนกเขาคลอเคล้าเผ้าขันคู จับกิ่งไม้แผงอยู่ในดงดอย
ช่างน่าชมสมใจนัก น่ารักสวยสำอางค์เจ้ากวางน้อย
มองชม้อยเมียงมานัยน์ตาปรอย เจ้าดงคอยเพรียกหาคู่ใจ

สองชั้น ลมเอยลมพัด โบกสะบัดเอนอิงกิ่งไม้ไหว
กระแตน้อยปราดเปรียวว่องเลี้ยวไป กระโดดไล่โลดเล่นเป็นคู่กัน
กลิ่นดอกไม้หอมหวน ย้ายวนจิต หลากชนิดแลสล้างข้างลำธาร

ชั้นเดียว ธรรมชาติงดงามตามไพรสณฑ์
ชวนให้คนปรีดิ์เปรมเกษมศานต์
ละชั่วบาปใฝ่ดีเปรมปรีดิ์มาน
ดังสถานแดนกุศลบนฟ้าเอย

(นาง *บรรเลง สาครึก แต่ง)*

Copyright by Mahidol University

เพลงมังกรเล่นคลื่น เถา

สามชั้น

มังกรร้ายว่ายน้ำไปตามคลื่น จนดึกดื่นดาวกระจ่างกลางเวหา
ศศิธรจรลับบรรพตา พระสุริยาเยี่ยมยอดยุคันธร

(บทของเก่า)

สองชั้น

ฝูงกะโห้โลมาขึ้นคลาคล่ำ บ้างผุดดำน่าดูอยู่สลอน
ปลาน้อยน้อยลอยล่องชโลธร เที่ยวสัญจรหากินในสินธู

ชั้นเดียว

ฝูงฉลามล้วนหลามไปตามคลื่น ฉนากตื่นตามฉนากไม่จากคู่
ปลาวาฬวนพ่นฟองขึ้นพ่องฟู ราหูเหราสาระพัน

(สองชั้นและชั้นเดียว นางเจริญ พาทยโกศล แต่ง)

เพลงมังกรทอง เถา

สามชั้น

พ่อเอ๋ยพ่องู ช่างดูปราดเปรียวเทียวหนา
อยู่ในถ้ำแก้วแววตา ทุกเวลาสุขสบายกับแม่งู
ผู้เป็นที่รัก พร้อมพักตร์ด้วยลูกน้อยใหญ่
หากินตามประสาในไพร ไม่มีใครย่ำยีบีฑา
ถึงยามเย็นตะวันลับไม้ ต่างชวนกันออกไปเล่นที่ลานหญ้า
เอะอะกราวเกรียวไล่เลี้ยวอยู่ไปมา ทั้งแม่ลูกล้วนปรีดาเป็นที่น่าสนุกเอย
ครั้นเกือบเวลาพลบค่ำแล้ว แม่งูเรียกลูกแก้วเข้ามาใกล้
เจ้าเล่นกันสำราญใจ จวนได้พักผ่อนนะลูกรัก
แม่จะพาไปยังบ่อใหญ่ น้ำใสไหลเย็นเห็นประจักษ์
เราไปต้องไม่ช้านัก จะว่าสักพักก็กลับมา
มาถึงสระน้ำตามใจหมาย พวกลูกงูแสนดีใจ
แยกกันไปเล่นธารา ยิ่งเล่นเจ้ายิ่งเพลิน
เวลาก็เกินไปนานช้า ขึ้นจากบ่อรับกลับดูหาเจ้าผิดสัญญาที่ว่าไว้

(คุณหญิง ชั้น ศิลปบรรเลง แต่ง)

Copyright by Mahidol University

สองชั้น

แม่เอ๋ยแม่งูเจ้าไปอยู่ที่ไหนมา ฉันไปกินน้ำหนากลับมาเมื่อตะกี้
ไปกินน้ำบ่อไหนจงบอกเราไปให้ถ้วนถี่ ฉันจะบอกประเดี๋ยวนี้บอกมาซิอย่าเนิ่นช้า

ไปกินน้ำเอย กินน้ำบ่อหินบินไปบินมา บินเอ๋ยบินร่อน ดังกินนรบนภูผา
รักเจ้ากินรา บินมาบินไปเอย
เราจะขอถามอีกสักหน่อย ถามอะไรบ่อย ๆ ไปทีเดียว
เออเมื่อเจ้าไปเที่ยว กินน้ำบ่อเดียวหรือไฉน
ฉันไปกินน้ำอีกบ่อหนึ่งหนาเจ้าพ่องูใหญ่
เขาเรียกว่าน้ำบ่ออะไร จงบอกเราไปเร็วเถิดหนา
ไปกินน้ำเอย กินน้ำบ่อโศกโยกไปโยกมา โศกเอ๋ยโศกเศร้าคิดถึงเจ้าทุกเวลา

รักเจ้าพวงดอกโศก โยกมาโยกไปเอย

(บทนิพนธ์ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์)

ชั้นเดียว

ร้องรำระบำแม่งู เป็นการเชิดชูศิลปของไทย
ให้ยืนยงดำรงสืบไป คู่กับชาติไทยตลอดกาลนาน
มาร่วมร้องเอยมาร่วมร้องกัน ร่วมร้องกันให้สุขสันต์
สลัดทุกข์ทิ้งเสียพลัน จะไม่มีวันโรยรา
เราคนไทยร้องรำอย่างไทย สำราญบานใจกันให้ทั่วหน้า
เพลงของเรามีแต่ไม่นำพา แล้วใครจะมานิยมยินดี
มาร่วมรำเอยมาร่วมกันรำ รำกันด้วยความเปรมปรีดิ์
นาน ๆ จะมีโอกาสเช่นนี้ ควรสามัคคีกันไว้เทอญเอย

เพลงมะลิซ้อน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น

ลมรัญจวนพัดหวนเมื่อยามเย็น ดอกมะลิกลีบซ้อนเห็นชื่นใจแสน
ดอกไม้อื่นดื่นไปในดินแดน หรือจักแม้นมะลิซ้อนไม่มีเลย

Copyright by Mahidol University

สองชั้น เจ้าโชยกลิ่นยามสิ้นแสงอาทิตย์ เหมือนใครชิดหวนหามาลีเอย
คิดคนึงถึงน้องที่เราเคย ได้ชมเชยชื่นชวนรัญจวนใจ
เจ้าทิ้งกลิ่นบนเขนยที่เคยหนุน ยังหอมกรุ่นหวลหามิรู้หาย
เด็ดมาใกล้ใคร่ดมสมฤทัย ถนอมไว้ชลอกลิ่นเกรงสิ้นไป
ชั้นเดียว พอสิ้นคืนสิ้นกลิ่นเสาวรส ความช้อยชดสดชื่นคืนไปไหน
ทิ้งแต่รอยรัญจวนป่วนฤทัย ดอกไม้ใดหรือจักเท่าเจ้านี้เอย

(นายวิรัตน์ วิทยประพัฒน์ แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น มะลิซ้อนซ่อนรักสลักจิต ให้เผ้าคิดเผ้าราพึงถึงเธอเสมอ
หลับตาพาเห็นแต่หน้าเธอ ใจเพ้อพะวงจิตคิดผูกพัน
สองชั้น ถึงลืมตาก็ยังเห็นเด่นดวงพักตร์ ก็น้องรักใจพี่เพ้อละเมอฝัน
ลืมไม่ลงหลงชื่นทุกคืนวัน ใจราพันคิดคะนึงถึงไม่วาย
ชั้นเดียว มะลิซ้อนพี่จะวางที่ใกล้หมอน เมื่อยามนอนได้ชื่นชมสมใจหมาย
นึกถึงเธอชอบมะลิพี่สบาย ได้เคียงกายเพียงแค่นี้ยังดีครัน

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงมาลัยทอง เถา

สามชั้น อันคนดีย่อมจะมีคุณธรรม อยู่ประจำดวงใจไม่หน่ายหนี
ถึงความชั่วจะเข้ามาราวี ก็พ่ายแพ้แก่ความดีทุกที่ไป
เพราะคนดีย่อมจะมีพรหมวิหาร คอยบังคับงานการน้อยใหญ่
มีศีลห้าบริสุทธิ์คอยยุดไว้ เบญจธรรมบังคับใจให้ทำดี
สองชั้น อันความชั่วฤาจะกล้ำเข้ามาได้ เพราะความดีกั้นไว้ออกเต็มที่
ไม่มีช่องที่จะเร้าให้เข้าดี คนดีจึงคงมีอยู่ทุกวัน
ชั้นเดียว แต่ถ้าคนชั่วเกิดกลับใจ ละความชั่วทำได้ไม่ไหวหวั่น
โลกก็จะร่มเย็นได้เห็นกัน เพราะคนนั้นจะทำแต่กรรมดี

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงมาลีหวน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เห็นเวลาฟ้าเหลืองเรืองระยับ

(สร้อย) ได้ชมก็แต่โฉมประโลมลานใจ จะจำจากไกลไปเสียแล้วเอย
จันทร์จะลับแสงงามอร่ามฉาย
สว่างทั่วท้องฟ้าดาราราย

(สร้อย) โอ้วิตถอกของชาย ถึงตัวจะตายก็ไม่วายรักเลย
จวนประกายพฤกษ์ขึ้นแข่งแสงจันทรา

(บทของเก่า)

สองชั้น แต่เผ้าตรึกนึกคนึงถึงนางราม เลยสามยามล่วงแล้วยังครวญหา
มาลีหวลอวนอบตบลมา พระพายพากลิ่นฟุ้งจรุงใจ

ชั้นเดียว ค่อยเคลื่อนคลายวายร้อนอาวรณ์ถวิล เหมือนดังได้บุพพิมาอยู่ใกล้
ลมชวยรวยรสสุมาลัย หอมเหมือนกลิ่นสะใบบังอร

(คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลงและนางจันทนา พิจิตรคุรุการ แต่ง)

บทร้องที่ 2

(ทางบ้านครูจางวางทั่ว พาทยโกศล)

สามชั้น รื่นรื่นชื่นรสเสาวคนธ์ ปนกับกลิ่นแก้มเกษมสันต์
หอมกลิ่นบุปผาสารพัน พระจันทร์ดั้นหมอกออกแดงดวง
ส่องต้องบุปผชาติสะอาดช่อ อ่อนละอองเกษรขจรร่วง
น่ารักโกสุมภ์เป็นพุ่มพวง โน้มหน่วงกิ่งเก็บให้วันทอง

สองชั้น ทัดหูชูชมภิรมย์จิต ขอดมดอกไม้นิดอย่าปิดป้อง
พี่สูดแต่น้อยน้อยค่อยประคอง ไฮ้มาต้องของฉันจะชอกช้ำ
พี่ต้องแต่เบาเบาหรอกเจ้าพี่ พอยินดีหายระหวยเมื่อยามค่ำ
อันตัวพี่ไม่มีจะหยามหาญ นั่นช้าเก่าเจ้าแกล้งพาโลกัน

ชั้นเดียว วันทองร้องไฮ้กระไรนี่ เชิงกระนี้เหน็บแนมแกมขยัน
แสนงอนค่อนว่าสาระพัน ไก่ขันแจ้วแจ้วจะรุ่งราง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

Copyright by Mahidol University

เพลงม้าย่อง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ครานั้นจึงท่านหลวงทรงพล อนุสนธิ์เล่าแจ้งแถลงไข
อันม้าสีหมอกตัวนี้ไซร้ มิใช่ม้าหลวงที่หวงกัน
มันเป็นลูกม้าเมืองมะริด ติดแม่มาแต่มะริดนั่น
รูปร่างท่วงทีก็ดีครัน แ ต่ว่ามันซุกซนจนระอา
สองชั้น เผลอไม่ได้ไล่กัดเอาม้าหลวง ต้องเป็นห่วงบ่วงใยอยู่นักหนา
ท่านซื้อเราจะหย่อนผ่อนราคา เอาเถิดสิบห้าตำลึงนาย
ชั้นเดียว ขุนแผนได้ฟังเจ้าของว่า สมมาดปรารถนาที่มุ่งหมาย
แก้เงินนับให้ไม่กลับกลาย แล้วเยื้องกรายมาที่สีหมอกม้าฯ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 2

สามชั้น เดินทางตามหว่างภูเขาหลวง ไม่หายห่วงน้องน้อยละห้อยไห้
เห็นบุปผาเบิกบานตระการใจ กล้วยไม้รายช่ออรชร
ที่พุใหญ่ใกล้กันกับดูหา น้ำใสไหลซ่าจากสิงขร
หวนระลึกนึกคะนึงถึงบังอร เมื่อยามร้อนหวังจะพาเจ้ามายล
สองชั้น จะได้เล่นวารีที่ตกพร่า จากเงื้อมผาพร่างพร้อมดังฝอยฝน
พิกุลเกิดกิ่งชายใกล้สายชล ต้องลมหล่นแลเกลื่อนเหมือนแกล้งปราย
ชั้นเดียว นึกฉุกใจมิได้พานางมาด้วย จะได้ช่วยชี้ชมสมมุ่งหมาย
เหมือนไม่องอาจเช่นชาติชาย นึกอับอายเปล่าเปลี่ยวไม่เหลียวแล

(บทละครเรื่อง เงาะป่าพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

Copyright by Mahidol University

เพลงม้ารำ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เสกหญ้าด้วยมหาละลวยใหญ่ เข้าใกล้สีหมอกแล้วบอกว่า
จะไปกับเราก็เข้ามา ยื่นหญ้าให้พลันในทันที
สีหมอกรับหญ้ามาเคี้ยวกลืน ชุ่มชื่นปรีดิ์เปรมเกษมศรี
ให้มีใจจงรักด้วยภักดี ติดตุนแผนเดินรี่ตามหลังไป

สองชั้น ตุนแผนลูบหลังสีหมอกม้า ผูกอานผ่านหน้าบังเหียนใส่
ชองหางเชิดชูดูละไม ล้วนขลิบทองของใหม่วิไลตา

ชั้นเดียว ตุนแผนเหยียบโกลนโผนขึ้นขี่ พาชีโผนผกยกหน้า
ควบใหญ่ใส่น้อยรอยเรียบมา บ่าวข้าตามหลังสะพรั่งไปฯ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงม้ารำ เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น ม้าเอยม้าทรง สินธพชาติอาจองสูงใหญ่
เยื้องอกยกเท้าว่องไว ดังไกรสรสีหราชจรลี
ม้วนข้อย่อเท้าเป็นรำที ถูกน้อยซอยย่ำอยู่กับที่
ผูกเครื่องเรืองรัตน์รูจี ห้อยพู่จามรีพรายพรรณ

ชั้นสอง อันม้าแซงนั้นพวกอาสา ม้าทหารแห่หน้าแซ่งขัน
ม้าพี่เลี้ยงเคียงม้าพระทรงธรรม์ แล้วม้ากิดาหยันตามไป

ชั้นเดียว สังคามาระตาเป็นม้านำ ทางถ้ำนดนดงไม่หลงใหล
หน้าหลังดั่งครบคบไฟ ส่องสว่างมาในไพรพง

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงมุล่ง เถา

สามชั้น จนล่วงเวลาบัจจุสมัย อุทัยทองส่องฟ้าราศี
ตื่นจากแท่นรัตน์รูจี โสรจสรงวารีสาราญกาย
ให้ครวญใคร่จะไปประพาสป่า จึงตรัสชวนศรีสุดาโฉมฉาย
ฤดูนี้เป็นที่แสนสบาย มิ่งไม้ทั้งหลายในดงดอน
สองชั้น บ้างผลิดอกออกผลทุกกิ่งก้าน แบ่งบานผกาเกสร
ห้อยย้อยซ้อยซ่ออรชร ระบัดโบกใบอ่อนจาเริญตา
ชั้นเดียว ชาวไพรเขาเล่ากล่าวความ ว่าบ่างามสนุกหนักหนา
ทั้งสิ่งสัตว์จัตุบาทนานา ในห้องหิมวาอเนกนันต์

(บทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์ในรัชการที่ 1)

เพลงมอญครวญ เถา

สามชั้น ครานั้นนางแก้วกิริยา พังว่าหน้าเสียไม่นิ่งได้
โกรธลูกผูกเจ็บมาจองภัย เลือดเนื้อในไส้หาไหนมา
สองชั้น ชั่วดีดีต่อยเอาตามผิด ไม่คิดถึงชีวิตจะเข่นฆ่า
จงเห็นกับวันทองผ่องโสภา วันเมื่อมรณานางฝากไว้
ชั้นเดียว กำพร้าแม่ได้แต่จะพึ่งพ่อ ยังจะต่อตามทำไม่ถึงไหน
บอกชุมพลให้กลับชิ่งทัพชัย อย่าได้เคืองขุ่นให้วุ่นวาย

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงมอญชมจันทร์ เถา

สามชั้น ขอเชิญเจ้าชมจันทร์เมื่อวันเพ็ญ ลอยเด่นเห็นกระจ่างกลางเวหา
รัศมีนวลงามอร่ามตา พิศพักตราเจ้านวลเหมือนนวลจันทร์
สองชั้น ขอเชิญเจ้าฟังเพลงบรรเลงศัพท์ กล่อมขับรับร้องสนองขวัญ
ศศิธรจรแจ่มกระจ่างครัน สองพรรณพฤกษาในราตรี
ชั้นเดียว ชมจันทร์วันเพ็ญเห็นเต็มดวง โชติช่วงจำรัสรัศมี

(ส.ต.อ.เจือ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงมอญรำดาบ เถา

สามชั้น ฝ่ายกษัตริย์อัสดงเจ้าหงสา จัดโยธาทหารชาญชัยศรี
อุปราชทัพหน้าเดยราวี คุมพลยี่สิบหมื่นพื้นฉกรรจ์
สองชั้น เจ้าอังวะกะเกณฑ์เป็นปีกขวา ทหารสิบหมื่นหม่ากล้าแข็งขัน
พระเจ้าแปรปีกซ้ายไพร่นายนั้น สิบหมื่นถ้วนล้วนฉกรรจ์เลือกสรรมา
ชั้นเดียว เจ้าเชียงใหม่ให้กากับเป็นทัพหลัง ทหารทั้งสิบหมื่นถือปืนผา
ดาษเดียรเกวียนต่างทั้งช้างม้า อูฐล่อลาวัวควายเรียงรายไป

(เสภาพระราชพงศาวดาร สุนทรภู่ แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น เจ้าเอ๋ยเจ้าสมิงพระราม พังรับสั่งมีความหม่นไหม้
ไม่ยอมอยู่อายหน้าเสนาใน จะหนีไปหงสาเหมือนว่ากัน
สองชั้น ออกจากพระโรงรัตน์ชัชวาล มาขึ้นอาชาชาญชมีชมัน
ขับม้ามาตะบึงถึงบ้านพลัน เข้าในห้องสุวรรณกันใด
ชั้นเดียว ขึ้นบนเตียงเคียงข้างเห็นนางหลับ ใจจะปลิวหวิวดับเสียให้ได้
สงสารน้องจะต้องพรากจากกันไป เหมือนแกล้งทิ้งน้องไว้ไม่ใยดี

(บทคอนเสริต ราชาธิราช พระนิพนธ์ในสมเด็จฯเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

เพลงมอญอ้อยอิ่ง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น อนิจจาจากไปไม่วายหมอง น้ำตานองเหลือจะกลั้นไว้หวั่นไหว
โอ้อกร้อนนอนเดียวเปลี่ยวฤทัย จากไปนานเช่นนี้พี่ไม่เคย
สองชั้น โอ้พุ่มพวงดวงผกามณฑาย้อย กลิ่นเจ้าลอยล่องมานิจจาเอ๋ย
ช่างหอมเหลือหอมเหมือนเนื้อทรามเชย มณฑาเอ๋ยหวาดบังอรเจ้าหล่อนมา
ชั้นเดียว ใจหายมิรู้วายมิรู้เว้น จะนอนหลับนอนเล่นฝันเห็นหน้า
หน้านวลน้องเทียมทันแสงจันทรา เมื่อเวลาเพ็ญส่องผุดผ่องเอย.

(นิราศรักษาตัว พระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงษ์ กรมหมื่นพิชัยมหินทรโรดม)

Copyright by Mahidol University

เพลงมอญอ้อยอิ่ง เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น เจ้ามอญน้อยอ้อยอิ่งอยู่เป็นครู่ แล้วโฉมตรูตอบคำรักปราศรัย
ซึ่งจะพาน้องจากเวียงชัย ไปอยู่ยังแดนไกลด้วยพี่ยา
สองชั้น น้องมิเคยนิราศมาตตุรงค์ เจียมตัวโฉมยงเป็นหนักหนา
หากวันใดพี่ไม่เมตตา น้องจะเห็นหน้าไปพึ่งใคร
ชั้นเดียว แม้กลับคืนแล้วยังพารา ก็ไม่อาจดูหน้าผู้ใดได้
มีแต่อับอายเป็นพ้นไป เจ้ามอญน้อยร่ำไห้อยู่ไปมา

(เค้าโครงเรื่องราชาธิราช)

เพลงมอญโยนดาบ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ปางเมื่อสมเด็จพระพุทธพงศ์ ประสาสน์องคุลิมาลใจหาญ
ด้วยพระธรรมล้ำรสพจมาน จนชาบสร้านฤดีเกิดปรีชา
สองชั้น รู้แจ้งเห็นจริงทุกสิ่งได้ แล้วเลื่อมใสในพุทธศาสนา
จึงโยนดาบกราบบาทพระศาสดา ทูลขอบรรพชาเป็นภาคี
ชั้นเดียว บำเพ็ญเพียรธรรมะปฏิบัติ ในพระอริยสัจทั้งสี่
สละความชั่วร้ายกลับกลายดี จนลุที่พระอรหันต์สัพพัญญูฯ

(นายเล็ก ทีมะกุล แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น พรายงามขุดดินลงไป พบดาบดีใจเป็นหนักหนา
ส่งให้พ่อชักวาบปลาบในตา ขุนแผนทูลเกษาด้วยใจรัก
สองชั้น ดาบนี้ต่อไปจะให้เจ้า รบพุ่งจะได้เอาไปเป็นหลัก
อันฟ้าฟื้นเล่มนี้ดียิ่งนัก อันดาบสักหมื่นแสนไม่แม้นเลย
ชั้นเดียว ถึงพระแสงขององค์กษัตริย์ ไม่เทียมทัดของเราดอกเจ้าเอ๋ย
จะฝึกเจ้าให้ใช้เสียให้เคย ชมเชยดาบหลางทางเดินมา

(บทเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน)

Copyright by Mahidol University

เพลงมอญแปลง เถา

สามชั้น

โอ้จอมขวัญจันทรายุพาพักตร์ พี่แสนรักแสนห่วงดวงยี่หวา
ใจจะเด็ดรักมั่นแต่จันทรา เมื่อยามลามิอาจลายอดยาใจ

สองชั้น

จากตองอูสู่แปรเผ้าแต่ห่วง รักรุมทรวงโศกศัลย์เศร้าหวั่นไหว
โอ้ศึกแปรแปรมาพรากพี่จากไกล ใกล้แล้วใกล้ลืมคำเอ่ยอ้ำลา

ชั้นเดียว

สู้ศึกอื่นหมื่นศึกฤาน็กหวั่น พบศึกรักรักประจันสิ้นหรรษา
เจ้าแม่เอ๋ยเคยห่วงคุจดวงตา จากจันทราแรมสวาทแทบขาดใจ

(พระมหาธนิต ตามประดับ แต่ง)

เพลงมอญดอนเจดีย์ เถา

สามชั้น

ดอนเจดีย์ที่รบประสบเหตุ สยามประเทศกู้ชาติฆาตพม่า
นเรศวรเป็นเจ้าเข้ายุทธนา มหาอุปราชาหงสาเตลงพ่าย
มังกะยอชวามหาอุปราช อุระขาดชบดอช้างร่างสลาย
ตำบลตระพังตรุลุหนองสาหร่าย แดนตายลูกหงสาผู้ราวี

สองชั้น

นันทบุเรงไม่เกรงเดชไทย ใฝ่ได้อยุธยากรุงศรี
ให้มหาอุปราชาหงสาวดี มาโจมตีเมืองไทยด้วยใจทรนง
ไม่มีทศพิธราชธรรม คิดกำจัดไทยด้วยใจโหดหลง
ส่งลูกมาให้นเรศวรปลง คิดว่าคงชนะไทยดังใจปอง

ชั้นเดียว

นเรศวรท้าชนช้างกลางทัพ ไม่สู้อับอายพลให้หม่นหมอง
ถูกง้าวนเรศวรขาดอุระต้อง โอดโอยร้องชีพม้วยมรณา

(นายเจริญ แรงเพ็ชร แต่ง)

เพลงมอญละว้า เถา

สามชั้น

ละว้าคืออินเดียใต้ในโบราณ ก่อนพุทธกาลอพยพพบสิน
ริมทะเลเป็นแหลมยื่นพื้นดิน ชื่อถิ่นแหลมทองผ่องอำไพ
ละว้าพม่ามอญขอมรอนรุด แสนสุดพุทธศาสน์สะอาดใส
ไล่ลัทธิผีสางให้จางไป หันมาไหว้ศาสน์สุทธิ์พุทธสำอาง

Copyright by Mahidol University

สองชั้น พราหมณ์รามายณสูตรฉูดฉาด กระจายแข่งพุทธผุดผาดสล้าง
จึงแปลงปฐมเจดีย์เป็นยอดปรางค์ ทั้งปราสาทราชมณเฑียรทอง
ต่อมาพญาพานปิตุฆาต ปลิดชีวาตม์พญากงทรงหมอง
บาปฆ่าพ่อทุกข์หนาน้ำตานอง จึงสร้างกองบุญชมปฐมเจดีย์
ชั้นเดียว พระโสณะอุตตระมหาเถร จัดเจนแผ่วาทะพระชินศรี
เสริมศรัทธาราชาบารมี สร้างเจดีย์บรรจุธาตุพระศาสดา
บนเนินเก่าสูงเท่านกเหิน ให้จำเริญสืบพุทธศาสนา
พุทธศาสน์จึงตั้งมั่นในพสุธา ณ กรุงทวาราวดีศรีนคร

(นายเจริญ แรงเพ็ชร แต่ง)

เพลงมอญจับดาบ เถา

สามชั้น สดับฟังเสียงเพลงบรรเลงร้อง ท่วงทำนองไพเราะเสนาะยิ่ง
ทั้งสวมส่งแนบชิดสนิทจริง ได้เป็นมิ่งขวัญหูมิรู้คลาย
สองชั้น อีกรสเสียงสำเนียงบอกภาษา ชื่อเพลงบรรเลงมามีความหมาย
เป็นข้อคิดปริศนาดุจท้าทาย ในเชิงชั้นลวดลายทางดนตรี
ชั้นเดียว ต่างก็ศิษย์มีอาจารย์ชาญฝีมือ ได้ฝึกปรือตามกระบวนมาถ้วนถี่
ถึงเชิงหนีทีไล่เข้าใจดี ในวิชาดนตรีไม่ด้อยใคร

(นายพินิจ ฉายสุวรรณ แต่ง)

เพลงแมลงภู่ทอง เถา

สามชั้น ดึกแล้วแก้วเนตรแม่อย่างหน่วงรัก กอดสะพักนางสลัดสะบัดค้อน
เห็นมิฟังแล้วนะเจ้าเผ้าทำงอน ดีก็จรไปหรือไม่ไปได้เห็นกัน
(สร้อย) เหลือวิงเหลือวอนเหลืองอนเหลืองง้อ เหลือที่จะรอจะอด
เหลือพยศเหลือแรงแข็งขัน ไม่ไปหรือเจ้าช่างดื้อช่างดึงดัน
หมายว่าฟันเจ้าไม่ได้หรือไรนา

Copyright by Mahidol University

สองชั้น วันทองกลัวดาบวับวาบใจ เงื้อฟ้าฟื้นทีไรอกใจสั่น
พ่อคุณเอ๋ยช่างไม่ลดละกัน สองแขนฉันจะขาดกลางอยู่ร่ำไร
(สร้อย) ทั้งเจ็บทั้งช้ำดังตัดพ้อ จะรีจะรอหาได้ไม่
อาลัยขุนช้างก็อาลัย รักเก่าเล่าก็ให้คะนึกรัก
เมื่อไม่ปราณีแก่ฉันแล้ว ขออย่าแคล้วฆ่าเสียให้ตักษัย
มันชั่วแล้วอย่ามากลั้วให้ระคาย อย่าต้องอายใครอื่นเพราะฉันเลย
ชั้นเดียว อนิจจาตามเจ้ามาด้วยความรัก ยังไม่พักเห็นใจให้เฉลย
เป่ามหาละลวยลงตรงที่เคย วันทองเลยใจอ่อนยอมผ่อนตาม

(เรื่องขุนช้างขุนแผน แต่บทร้องนี้ไม่ปรากฏในหนังสือกลอนเสภาฉบับพิมพ์หอพระสมุด)

เพลงมหาราชันย์ เถา

สามชั้น สมเด็จพระภูมิพลอดุลยเดช สยามมินทร์นรินทรนเรศร์นริศร
มหาราชนาถธรรมส่ำสุนทร คุณากรบวรล้ำเนื่องบำเพ็ญ
ทศพิธทิศทศปรากฏแก้ว แสนผ่องแผ้วแจ้วแจ้งทุกแห่งเห็น
พระผันร้อนผ่อนร้ายกลายเป็นเย็น ดับลำเค็ญเย็นมนัสปัถพี
สองชั้น นวมินทรราชามหาราช บงกชบาทร่มศิระประเสริฐศรี
ทศพิธราชธรรมบำเพ็ญพลี เลิศวิถีปณิธานสานติชัย
พระอดกลั้นอดออมพร้อมอดทน เพื่อช่วยชนในชาติไม่หวาดไหว
ทรงปกครองโดยธรรมล้ำวิไล เพื่อชาวไทยสิ้นทุกข์สุขทวี
ชั้นเดียว ชนม์พรรษาห้ารอบกอบคุณแก้ว แต่ล้วนแล้วไตรรัตน์จรัสศรี
คุณวิเศษเศวตรฉัตรป้องปัฐพี เสริมเดชะพระบารมีศรีศรัทธา
คุณทวยเทพเสพย์ทิพย์จุ่งลิบล่อง มาสนองครองพระขวัญให้หรรษา
คุณทวยราษฎร์ภักดีมั่นชีวา๑ ประมวลมาฉลองราชพระบาททอง

(นายเสรี หวังในธรรม แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงมหาราชรามคำแหง เถา

สามชั้น
พรั่งพร้อมบรรดาข้าพระบาท เฉลิมราชพระนามรามคำแหง
กรกรายร่ายรำเพื่อสำแดง ให้โลกแจ้งเจนใจในพระคุณ
พระปกป้องผองไทยให้ผ่องแผ้ว สมแล้วเป็นทั้งพ่อเป็นทั้งขุน
รักษาซึ่งเอกราชชาติสกุล เกื้อหนุนพุทธศาสน์ประกาศธรรม

สองชั้น
พระสถิตย์ยุติธรรมล้ำเลิศ ลายลือก็กำเนิดมาเพราะท่าน
อีกศิลาจารึกเรื่องสำคัญ เป็นหลักมั่นประวัติศาสตร์ของชาติไทย
ปวงประชาเสรีมีสุขศานต์ เพราะพ่อขุนประทานเมตตาให้
จึงสุโขสมนามสุโขทัย เลื่องชื่อลือไปทั่วแหลมทอง

ชั้นเดียว
พระวิญญาณสถิตสถานใด พระโปรดทราบว่าไทยถ้วนทั้งผอง
ยังจงรักภักดีไม่มีรอง แช่ชร้องสดุดีวันนี้เอย

(นายพูนพิศ อมาตยกุล แต่ง)

เพลงมธุรสสังคีต เถา

สามชั้น
ยินสำเนียงเสียงบรรเลงเพลงไทยเถา จิตหงอยเหงาค่อยคลายมลายสูญ
เสียงสังคีตพาจิตเพริศเจิดจำรูญ ช่วยเพิ่มทูลแจ่มจรัสมนัสใน

สองชั้น
ฟังยิ่งฟังเพลินเพราะเสนาะโสต คลายกำสรดจำเริญจิตพิศมัย
อสนครื้นเครงเสียงเพลงดนตรีไทย แสนสุขใจรสบรรเลงเพลงไทยเรา

ชั้นเดียว
เมื่อทำกิจการงานสิ่งใดใด สามัคคีจงมีไว้ทุกหมู่เหล่า
ให้พร้อมเพรียงดังเสียงดนตรีเรา ที่ดีดสีตีเป่าขึ้นพร้อมกันเอย

(นางแม้น สุเมธีร์ แต่ง)

เพลงยวนเคล้า เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น
อันน้ำคำที่กล่าวของชาวเมือง ถึงเรื่องพระลองงามหนักหนา
สมที่เป็นกษัตริย์ขัตติยา หนุ่มน้อยโสภานี่กระไร

สองชั้น
สองนางใคร่เห็นแม้สักหน จะงามดังคำคนหรือไฉน
ช่างจนจิตลุดคิดในฤทัย จึงปราศรัยกับพี่เลี้ยงทั้งสองรา

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว จะได้ใครที่จะไปยังแมนสรวง ได้ลุล่วงสมมาดปรารถนา
ทำไฉนจึงจะได้พระลอมา ดูหรือว่าจะงามสักปานใด

(บทละครเรื่องพระลอ พระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์)

บทร้องที่ 2

สามชั้น เมื่อนั้น สองพระราชธิดาฟ้าเมืองสอง
เนาบรรยงรัตน์ปราสาททอง หม่นหมองกมลชะม้อยคอยพี่เลี้ยง
สองชั้น สุริยนสนธยาราตรีแล้ว ไยจึงแคล้วนัดหมายเงียบหายเสียง
พี่โรยรื่นก็ไม่คืนมาวังเวียง ยิ่งหวาดก็ยิ่งเพียงพินาศแด
ชั้นเดียว หรือเกิดเหตุปิตุเรศทรงทราบเรื่อง พระขุนเดืองข่าวลับกลับกริ้วแหว
หรือพี่เลี้ยงเลี่ยงเลี้ยวเที่ยวเชือนแช ยิ่งคิดยิ่งไม่แน่ยิ่งโศกา

(บทละครเรื่องพระลอ พระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์)

บทร้องที่ 3

สามชั้น สาลิกาในกรงส่งเสียงแจ้ว ไก่แก้วกระพือปีกขานขัน
ดูเหว่าเร้าเร่งสุริยัน แสงหิรัญเรื่อฟ้าธาตรี
สองชั้น พระอาวรณ์ถอนจิตแล้วพิศพักตร์ ด้วยความรักอัดเรศมเหสี
ประโลมปลอบขนิษฐาแล้วพาที อรุณรุ่งแล้วพี่จะคลาไคล
ชั้นเดียว อีกทั้งแสนสาวพระสนม อย่าระทมทุกข์ทนหม่นไหม้
เจ้าจงระงับดับโศกไว้ พี่ไปแล้วจะกลับมาบุรี

(นิทานคำกลอนเรื่องพระลอนรลักษณ์ พระนิพนธ์ในกรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ)

เพลงโยสลัม เถา

สามชั้น ฝ่ายลูกสาวเจ้าลังกาพระยาหญิง ไม่มีสิ่งสุขจิตคิดถวิล
ถึงเวลาว่าขานการแผ่นดิน ก็ได้ยินเรื่องเขาฆ่าบิดาตาย
สองชั้น นางทรงฟังดังพระกรรณจะลั่นออก เหมือนหนามยอกเสียบหูไม่รู้หาย
ถึงยามนอนถอนใจให้ระคาย คิดอุบายบาดหลวงเพียงทรวงโทรม

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ไม่เห็นหนกลศึกที่ลึกซึ้ง แสนราพึงผอมซูบพระรูปโฉม
ทุกทุ่มยามห้ามม้องกลองประโคม มิให้โครมครื้นครึกด้วยตรึกตรอง

(เรื่องพระอภัยมณี ของสุนทรภู่)

เพลงยอเร เถา

สามชั้น บัดนั้น นครอินทร์ยินถ้อยที่รับสั่ง
ไม่หวาดไหวทูลความตามสัจจัง ซึ่งทรงตั้งกระทู้อยู่ก็ควร
ธรรมดาอาชาชาติทหาร เหมือนช้างสารตัวดีรู้ถี่ถ้วน
ย่อมโจนหนีที่ไล่ในกระบวน ไม่แปรปรวนเปรื่องปราชญ์ชาติพยัคฆ์
สองชั้น ถึงอาสาแต่ลาพังยังไม่หย่อน เหมือนเสือซ่อนเล็บร้ายหายเกะกะ
มิให้ใครรู้ที่นี่เจ้าคะ จึงทรงพระบัญชาจะฆ่าฟัน
มายังอาจตรัสประภาษประมาทเสือ นึกว่าเนื้อแล้วสิติหม่องพลัน
แม้มิเกรงอาญาจะฆ่าฟัน ผลาญชีวันพระองค์ให้วอดวาย

(บทละครเรื่องราชาธิราช นายเสรี ห้องใน แต่ง)

ชั้นเดียว ฟังรสพจนาเพลงรามัญ เสกสรรกลอนกานต์มานานหลาย
ขอฝากท่านผู้ฟังทั้งหญิงชาย บอกความหมายแยบยลมนต์เพลงมอญ

(บุญสม มีสมวงษ์ แต่งเพิ่ม)

เพลงโยนดาบ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น พญาครุฑได้สดับที่ขับอ้าง จึงกระจ่างแจ้งข้อไม่กังขา
สลดจิตคิดเสียดายสายสุดา ดั่งศัตราฟาดให้บรรลัยลาญ
สองชั้น สะท้อนถอนหฤทัยอยู่ในอก แสนวิตกตัดรักสมัครสมาน
ดั่งจอมสุราลักษณ์มัฆวาน เมื่อกรุงพานลอบโลมสุจิตรา
ชั้นเดียว เสียเดชเพราะทะนงด้วยองอาจ พระเสียสวาทเพราะห่างเสน่หา
เสียมนต์เพราะกลอสุรา สุจิตราจึงพรากไปจากกัน

(บทละครเรื่อง กากีคำกลอน)

Copyright by Mahidol University

เพลงโยนดาบ เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น อนึ่งข้าขอประนตบทรัตน์ พระจุลจอมจักรพรรดิมหาศาล
คืออองค์พระทรงครุฑไชยชาญ อวตารจากเกษียรสมุทรมา
สองชั้น หวังจะช่วยดับเข็ญให้เย็นยุค ทำนุกพระพุทธศาสนา
จะผดุงบำรุงแหล่งโลกา ให้โอฬาร์ล้ำชั้นดุษฎี
ชั้นเดียว สารพัดไพบูลย์พูนพบ เลิศลบกว่ากษัตริย์ทุกกรุงศรี
มีทั้งพระเสวกกิรินี ศรีศุภลักษณ์เลิศอำนวยพร

(บทไหว้ครูมโหรี เข้าใจว่าแต่งในสมัยรัชการที่ 2)

เพลงยโสธร เถา

สามชั้น บัดนั้น โขลญลำพองอ่อนเพลียเสียขวัญ
เห็นไทยหักโหมโรมรัน ฟาดฟันไพร่พลบ่นไป
สองชั้น แตกทัพยับย่อยโยธา ขุนผาเมืองเร่งรุกไล่
ขุนบางกลางท่าวเจ้าไทย มีชัยขุนขอมพาลา
ชั้นเดียว สุโขทัยเป็นไท เกรียงไกรเดชา
ชาวไทยทั่วหน้า อยู่ดี กินดี

(นายฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ แต่ง)

เพลงระหกระเหิน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เสียดายรักหนักทรวงเป็นห่วงหนัก ดังเพลิงรักลุกฮือกระพือโหม
โอ้ดาวเดือนเคลื่อนคล้อยลอยโพยม งามประโลมโลกาให้อาวรณ์
สองชั้น วันนี้กลับอับแสงไม่แจ้งแจ่ม นิราศแรมรสรักนางอัปสร
แสนโศกหนักรักยิ่งยุคลธร ให้อาวรณ์หวังสวาทไม่คลาดคลา
ชั้นเดียว แสนสงสารพระอนิรทธ์ที่สุดโศก ยามวิโยคจากนุชนางอุษา
ด้วยพระไทยไพรพฤกษ์เทวา ให้สองราเริศร้างไปห่างเอย

(ไม่ทราบว่าผู้ใดแต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงระหกระเหิน เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น ครั้นสิ้นแสงสุริยาภาณุมาศ ดาวดาษเดือนสว่างกลางเวหน
แพน้อยลอยออกทะเลวน นฤมลครวญคร่ำรำพรรณ
นิจจาเอ๋ยคิดบางอยู่บรางค์มาศ เป็นจอมนาฏนางในไอศวรรย์
แสนสุรางค์นางสนมบังคมคัล ดังดาวห้อมล้อมจันทร์ในราตรี
สองชั้น เผอิญกรรมนำไปให้พบครุฑ เขาฉกฉุดพาพรากจากรุงศรี
ไปสถานพิมานฉิมพลี ก็เลี้ยงดูดีบดีให้คลายใจ
พอเจ็ดวันคนธรรพ์ก็ไปถึง เผ้าเคล้าคลึงจะสนิทพิสมัย
ไปเสียตัวชั่วช้าระยำไป จะโทษใครเพราะตัวนี้ชั่วเอง
ชั้นเดียว เพลาค่ำน้ำค้างลงพร่างพร้อย แพน้อยลอยชัดมาเท้งเต้ง
ลมกระพือพัดคลื่นเสียงครื้นเครง ยิ่งวังเวงเปลี่ยวเปล่าเศร้าอุราฯ

(บทมโหรีเรื่องกากี ของเจ้าพระยาพระคลัง(หน))

เพลงระส่ำระสาย เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เผยพระแกลแลดูแสงเดือน ดังผิวพักตร์เพื่อนแพงสมร
เคลิ้มเห็นเป็นสองบังอร มาแนบนอนบนที่แท่นสุวรรณ
สองชั้น นักสนมกำนันอยู่งานถวาย พระแย้มยิ้มพริ้มพรายเข้ารับขวัญ
ครั้นรู้ว่าสาวสุรางค์นางกำนัล ทรงธรรม์ชวยเชิญสะเทิ้นใจ
ชั้นเดียว เพราะแรงฤทธิ์วิทยาอาคม ในอารมณ์ร้อนรนหม่นไหม้
เหมือนบ้าคลั่งคลุ้มเคลิ้มไคล้ ดว้าไขว่กอดเชยนั่งเชยชมฯ

(พระลอนรลักษณ์ พระบวรราชนิพนธ์ กรมพระราชวังบวรมหาศักดิ์พลเสพ)

บทร้องที่ 2

สามชั้น 1. เมื่อนั้น มเหสีมีกรรมระส่ำระสาย
2. หาสู่ลูกเต้าเพลางาย เมื่อวันอันตรายมาถึงตัว

Copyright by Mahidol University

สองชั้น 1. จูบสั่งลูกแก้วแววไว อยู่ดูกาไก่พ่อทูนหัว
2. เสือแผ้วแมวคราวจะเอาตัว นอกรั้วกลัวมันอย่าออกไป

(ของเก่า)

ชั้นเดียว 1. แม่จะออกไปสักประเดี๋ยว เที่ยวหาผักปลามาให้
2. เป็นเสบียงเลี้ยงชีพของเราไซร้ จะลำบากอย่างไรก็จำทน

(ศจ.ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงราตรีประดับดาว เถา

สามชั้น

วันนี้ แสนสุดยินดี พระจันทร์วันเพ็ญ
ขอเชิญสายใจ เจ้าไปนั่งเล่น ลมพัดเย็นเย็น หอมกลิ่นมาลี
หอมดอกราตรี แม้ไม่สดสี หอมดีน่าดม
เหมือนงามน้ำใจ แม้ไม่ขาดม กิริยาน่าชม สมใจจริงเอย
ชมแต่ดวงเดือน ที่ไหนจะเหมือน ได้ชมหน้าน้อง
พี่อยู่แดเดียว เปลี่ยวใจหม่นหมอง เจ้าอย่าขุ่นข้อง จงได้เมตตา
หอมดอกชำมะนาด กลิ่นไม่ฉุดฉาด แต่หอมยวนใจ
เหมือนน้ำใจดี ปรานีปราศรัย ผูกจิตสนิทได้ ให้รักจริงเอย

สองชั้น

ขอเชิญเจ้าฟังเพลงวังเวงใจ เพลงของท่านแต่งใหม่ในวังหลวง
หอมดอกแก้วยามเย็น ไม่เห็นใจพี่เสียเลยเอย
ดวงจันทร์หลั่นลดเกือบหมดดวง โอ้หนาวทรวงยอดชีวาไม่ปรานี
หอมมะลิกลีบซ้อน อ้อนวอนเจ้าไม่ฟังเอย

ชั้นเดียว

จวนจะรุ่งแล้วนะเจ้าพี่ขอลา แสงทองส่องฟ้าสง่าศรี
หอมดอกกระดังงา ชิชะช่าน่าเจ็บใจจริงเอย
หมู่ภมรร่อนหาช่อมาลี แต่ตัวพี่จำจากพรากไปไกล
หอมดอกจำปี นี่แนะพรุ่งนี้จะกลับมาเอย

Copyright by Mahidol University

เพลงลาวสาวสวย เถา

สามชั้น

อันน้ำคำที่กล่าวของชาวเมือง ถึงเรื่องพระลองงามหนักหนา
สมที่เป็นกษัตริย์ขัตติยา หนุ่มน้อยโสภานี่กระไร
สองนางใคร่เห็นแม้สักหน จะงามดังคำคนหรือไฉน
ช่างจนจิตสุดคิดในฤทัย จึงปราศรัยกับพี่เลี้ยงทั้งสองรา

สองชั้น

จะได้ใครที่จะไปยังแมนสวง ได้ลุล่วงสมมาดปรารถนา
ทำไฉนจึงจะได้พระลอมา ดูหรือว่าจะงามสักปานใด
รื่นโรยพี่เลี้ยงทั้งสองศรี อัญชุลีแล้วแจ้งแถลงไข
ต้องหาคนขับร้องทำนองใน ไปยอโฉมทรามวัยในเรื่องชอ

ชั้นเดียว

เพื่อนแพงพี่น้องว่าสองนาง จงทำอย่างพาทีพี่เถิดหนอ
จิตใจให้คะนึงถึงพระลอ นวลละอองค่อยคลายสบายใจ

เพลงลาวกระแซ เถา

สามชั้น

พระเสี่ยงน้ำพลันประจักษ์กับดวงเนตร เป็นอาเภทขึ้นกับสายชลาไหล
ทรวงสะท้อนได้แต่ถอนหฤทัย ดังผาใหญ่ซ้อนทับไว้กับทรวง

(นายประยูร เอนกศรี แต่ง)

สองชั้น

ผืนฤดีจรลีจากถิ่นท่า ผลัดภูษาเสด็จกลับพลับพลาหลวง
เมียนมิดปิดยุบลคนทั้งบวง มิให้ล่วงรู้เรื่องเคืองวิญญาณ์

ชั้นเดียว

พระคิดปิดโศกวิโยคไว้ มิให้ใครวุ่นพวังกังขา
แกล้งสำรวลสรวลเล่นเจรจา กับพี่เลี้ยงเสนาและไพร่นาย

(พระนิพนธ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์)

เพลงลาวสวยรวย เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น

ข้ามด่านผ่านพ้นนัคเรศ เข้าเขตเขาไม้ไพรพฤกษา
ล้วนสัตว์จัตุบาทนานา เกลื่อนกลาดดาษดาเป็นป่ากลาง
พระดำรัสให้ตัดไม้ดาม ผูกพ่วงแพข้ามแม่น้ำกว้าง
ประทับแท่นแผ่นเสลาผาสะอาง ให้ปลงช้างม้าพลปรนเปรา

Copyright by Mahidol University

สองชั้น บัดนั้น พละหาญรับโองการใส่เกล้า
เร่งกันเอางานไม่บันเบา นายบ่าวจุ่นช่วยไปด้วยกัน
ตัดไม้ไผ่บงเข็นลงน้ำ ตัดหวายไขว่ทำเชนาะขัน
โดยด่วนพอจวนสายัณห์ แพนั้นแล้วตามพระโองการ
ชั้นเดียว เมื่อนั้น พระลอขัตติยามหาศาล
สองพี่เลี้ยงเคียงเบื้องบทมาลย์ ภูบาลสู่แพเพชฌัย

(บทละครเรื่องพระลอ)

<u>หมายเหตุ</u> คำ (บรรทัด) ที่ 1,2 จากพระลอนรลักษณ์
ของกรมพระราชวังบวรมหาศักดิ์พลเสพ

บทร้องที่ 2

สามชั้น ข้ามด่านผ่านพ้นนัคเรศ เข้าเขตเขาไม้ไพรพฤกษา
ล้วนสัตว์จัตุบาทนานา เกลื่อนกลาดดาษดาพนาลี
พิศพรรณนกไม้ที่ในป่า พระราชาเศร้าสร้อยหมองศรี
คิดถึงอัคเรศเทวี สาวสนมนารีกำนัล
สองชั้น ซึ่งจะไปสมสู่อยู่ข้างหน้า จะปรีดาฉันใดไม่แม่นมั่น
ข้างภายหลังเคยร่วมรักกัน พระทรงธรรม์สะท้อนถอนใจ
ตรึกพลางทางนึกจะกลับหลัง แล้วรอรั้งไม่กลับมาได้
แต่ปั่นป่วนหวนมาหวนไป เป็นสองรักหนักใจภูมี
ชั้นเดียว ใจหนึ่งคิดจะไปฝ่ายหน้า ใจหนึ่งจะกลับมากรุงศรี
แล้วแข็งขืนฝืนอารมณ์สมประดี ให้เร่งโยธีไคลคลา

(บทละครเรื่องพระลอนรลักษณ์ พระนิพนธ์ในกรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ)

Copyright by Mahidol University

เพลงลาวดำเนินทราย เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น บรรเลงมาสมควรเวลาอยู่แล้วหนอ จำต้องขอยั้งหยุดให้สุดกระสัน
ขอลาท่านก่อนจะอวยพรชำนัญ ให้ประสบสุขสันต์ทั้งกายและใจ
จะประสงค์สิ่งใดให้ได้สม ทั้งทุกข์ระทมอย่าได้ใกล้
จงแคล้วคลาดนิราศภัย ให้สมฤทัยท่านเจตนา
(สร้อย) แต่โอ้ว่าแสนเสียดายนัก จำต้องหักใจลา
เสียดายวาทีที่ร่ำมหรรษา ต้องจำจากลาเสียแล้วเอย
ฉันขอฝากน้ำเสียง ที่ได้เรียบเรียงมาร้องเฉลย
นี่หนาท่านนา ถ้าสิ่งใดบกพร่อง ทั้งรับทั้งร้อง ทำนองเกินเลย นะ ท่านนะ
ที่เอื้อนคำเอ่ย อภัยหน่อยข้อยบ่เคย แต่งเฉลยกลอนผะนาย

(นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ แต่ง)

สองชั้น เสียดายเอ๋ยเคยสรวลสำรวลเล่น จะจากไปมิได้เว้นน่าใจหาย
อยู่ดีเถิดอย่ามีอันตราย ขอลาเลื่อนเคลื่อนคลายไปก่อนเอย
(สร้อย) โอ้ว่าแสนเสียดาย โอ้ว่าเสียดายนัก จำต้องหักใจจร
ใจเอ๋ยจะขาดลงรอนรอน ด้วยสาส์นสุนทรพระทองเอย
แสนรักร้องสนองสำเนียง นี่หนานวลเอย
หวานใดหน่อบ่แม้นน้ำคำ เอ๊ะ หวานประจำหวานอยู่ในน้ำคำเอย
ชั้นเดียว จะจากไปก็แต่กายใจไม่จาก ขอฝากน้ำจิตสนิทไว้
ดำเนินทรายเพราะเพลินจำเริญใจ ฝากในน้ำคำที่ร่ำลา
(สร้อย) โอ้แสนอาลัย หัวใจพราก
ตัวไกลใจมิจาก ขอฝากใจเอย
สุดปลื้มอย่าลืมรักกัน นะนวลเอย
รักมิตรอย่าคิดหน่ายรักไปจนตาย รักอย่าคลายกันเอย

(นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงลาวดำเนินทราย เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น

ได้สนองร้องบรรเลงครื้นเครงมา เห็นเวลาสมควรหนอขอลาก่อน
ขออำนาจศักดิ์สิทธิ์จตุรพิธพร ให้ทุกท่านถาวรสบโชคชัย
จะประสงค์สิ่งใดให้ได้สม หวังชมจงได้ชิดสนิทใกล้
สมบูรณ์พูลสุขไร้ทุกภัย เจริญไปด้วยทรัพย์นับพันนา
(สร้อย)*แต่โอ้อกเอ๋ยอกข้อยนี่เอ๋ยๆ"พอเอื้อนพอเอ่ยกล่าวคำอำลา
เหมือนดวงตะวัน จะพลันลับฟ้า ให้หวาดผวาใจละล้าละลัง
ขอฝากไว้ที่ในดำกลอน เป็นถ้อยสุนทรวอนท่านผู้ฟัง
(นี่หนาท่านนา)
ดนตรีไทยนั้นไร้รสหรือ ล้ำลึกผึกปรือกว่าจะเป็นถิ่นจริงจัง
(นะท่านนะ)
ปราชญ์ประดิษฐ์จิตมุ่งหวัง ฝากอนุชนรุ่นหลัง สั่งช่วยรักษาไว้ด้วยเอย

สองชั้น

ขอทุกท่านเจริญใจผ่องใสสว่าง ได้ดลทางดับทุกข์สบสุขา
เหมือนโกมลพ้นปองผองเต่าปลา ผุดธารา (เนาะ)
ผุดธาราชชูก้านบานต่อไป
(สร้อย) แต่โอ้ใจหนอใจ
ในแสนหม่นหมองต้องจากใจ ด้วยแสนอาลัยน้ำในเอย
ขอเทพไทที่ในเบื้องบนนี่นาท่านเอย สิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์ทั่วสกล
อำนวยอวยผล ให้สุขสวัสดิ์ล้นทุกท่านเลย

ชั้นเดียว

จะจากไปก็แต่กายใจมิจาก ขอฝากดวงจิตสนิทไว้
ดำเนินทรายเพราะเพลินจำเริญใจ ฝากใน (เนาะ)
ฝากในน้ำคำที่ร่ำลา
โอ้แสนอาลัย ตัดใจพราก ตัวไกลใจมิจากขอฝากใจเอย
สุดปลื้ม อย่าลืมรักคน นะนวลเอย รักมิตรไม่คิดหน่าย
รักกันจนตาย รักไม่คลายกันเอยฯ

(นานจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงลาวลำปาง เถา

สามชั้น

โอแม่สาวเวียงดอย จิตเผ้าคอยตรึงใจ
เกิดชาติหน้าฉันใด ข้อยขอใกล้เคล้าเคียง
ข้อยจะเกริ่นกล่อมเจ้า ให้เพลงเว้าเสนาะเสียง
สูเจ้าอย่าอายเอียง อย่าบ่ายเบี่ยงขวัญตา

สองชั้น

ข้อยอุตส่าห์จรดล เที่ยวดั้นด้นค้นหา
ไยเจ้าไม่เมตตา กรุณาบ้างหรือไร
หากว่าข้อยนี้ได้ แม่ขวัญใจเชยชม

ชั้นเดียว

มาร่วมรักสมัครจิต แนบสนิทเกลียวกลม
เริงรื่นชื่นอารมณ์ ทุกข์ระทมบ่มี ฯ

(เรือเอกชิต แฉ่งฉวี แต่ง)

เพลงลาวลำปางใหญ่ เถา

สามชั้น

เฉลิมเวียงเชลางค์ปางนั้น ทรงธรรม์กาวิละแกล้วกล้า
พระประกาศฉลองงานการวิวาห์ เจ้าหญิงศรีอโนชาภาคินี
ถวายเจ้าสุรสีห์สิงหนาท จักรีราชอนุชาสง่าศรี
ชาวลำปางต่างปลื้มเปรมปรีดิ์ เพื่อไมตรีมั่นไว้ไม่เสื่อมคลาย
สยุมพรสำเร็จเสร็จทุกสิ่ง อ่อนจะทิ้งเมืองไปให้ใจหาย
อยู่ลานนาผาสุกสนุกสบาย ต้องโยกย้ายหมายมุ่งสู่กรุงธนฯ

สองชั้น

พระตรัสปลอบอ่อนไท้ให้คลายหมอง พระน้องจงปรีดาอย่าฉงน
เจ้าพระยาสุรสีห์นี้เลิศคน น้องจงคลายกังวลเถิดคนดี
ภายหน้าจะยิ่งใหญ่ในประเทศ ทุกเขตน้อมประณตบทศรี
เจ้าเป็นศรีลานนาธานี สมที่เป็นใหญ่ในเวียงวัง
ด้วยอำนาจพระธาตุลำปางหลวง จะลุล่วงความดีดั่งที่หวัง
ทั้งพระธาตุจอมพิงค์อันยิ่งยัง อันที่ตั้งคุ้มครองพระน้องเทอญ

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ร้องรับขับเพลงลำปางใหญ่ไพเราะ แสนเสนาะล้ำรสบทสรรเสริญ
ตำนานเก่าเล่าเล่นเป็นเพลงเพลิน ขอเชิญฟังบรรเลงเป็นเพลงพลาง
โอ้ละหนองามแท้งามบ่จาง เชลางค์บุรีศรีลานนา

(น.พ. พูนพิศ อมาตยกุล แต่ง)

เพลงลาวครวญ เถา

สามชั้น โอ้พระชนนีศรีแมนสรวง จะโศกทรวงเสียวรู้สึกรำลึกถึง
ไหนทุกข์ถึงบิตุรงค์ทรงรำพึง ไหนโศกซึ้งถึงตูคู่หทัย
สองชั้น ร้อยชู้ฤาเท่าเนื้อเมียตน เมียร้อยคนฤาเท่าพระแม่ได้
พระแม่อยู่เยือกเย็นไม่เห็นใคร ฤากลับไปสู่นครก่อนจะดี
ชั้นเดียว พี่เลี้ยงตรองพลางสนองพระดำรัส เห็นชอบชัดเชิญคืนบุรีศรี
เฉลิมกรุงบำรุงประชาชี เป็นที่เกษมสุขสืบไป

(พระลอ พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์)

เพลงลาวเจริญศรี เถา

สามชั้น พระสดับขับร้องทำนองหวล ถึงเนื้อนวลพระธิดาฟ้าเมืองสรอง
ให้ซ่านซาบวาบหวามตามทำนอง ดังอกต้องศรรักปักฤทัย
ด้วยมืดมนต์ดลแดจนแพ้ฤทธิ์ บ่ได้คิดถึงองค์เผ้าหลงใหล
พระกรรณแว่วขับลำอยู่ร่ำไป ผันใฝ่นวลละอองสองบังอร

(น.พ. พูนพิศ อมาตยกุล แต่ง)

สองชั้น อายุเยาวเรศรุ่นเจริญศรี พระเพื่อนพี่แพงน้องสองสมร
งามองค์งามทรงอ่อนช้อน ดังอัปสรหยาดฟ้าลงมา (เอย)
แม่คุณเอ๋ยข้อยบ่เคยพบเจ้า สองนางลำเภาสูเจ้างามตา
หาใดบ่เหมือนสองเพื่อนแพงนา แต่ข้อยดูมาลักษณาบ่ปาน

(บทละครเรื่องพระลอ ของเจ้าพระยาเทเวศน์วงศ์วิวัฒน์)

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว

อนิจจาความรักหนักหนาหนอ
ลวงพระลอมอดไหม้ดั่งไฟผลาญ
เหลือแต่เพลงเจริญศรีที่ยืนนาน
ขับขานไพเราะเสนาะเอย

(น.พ. พูนพิศ อมาตยกุล แต่ง)

เพลงลาวดำหอม เถา

สามชั้น

หอมดอกไม้ดำหอม หมู่ผึ้งตอมกลิ่นฟุ้งจรุงเหลือ
เมื่อแรกแย้มแก้มกลีบบานก้านขดเครือ สวยไม่เบื่อยั่วนัยน์ตาชวนเข้ามอง
ทั้งสีสรรแพรวพรรณบริสุทธิ์ ดูผ่องผุดเด่นดีไม่มีหมอง
สวยทั้งดอกทั้งใบคนหมายปอง ข้าขอจองด้วยสักคนจงสนใจ
อยากได้เจ้าไปเคียงหมอนไว้นอนด้วย ได้ชูช่วยชื่นวิญญาจะหาไหน
ยามกลางคืนรื่นรสสุมาลัย ได้ดอมดมกลิ่นไซร้ชื่นใจเรา
โอ้เจ้าดอกดำหอมของพี่เอ๋ย แม้นได้เชยชมสมฤทัยหายหงอยเหงา
ถึงดอกอื่นหมื่นมีพี่ไม่เอา จะขอเชยชมเจ้าจนเฉาไป
ทราบว่าเป็นไม้อันสูงสุด เหลือจะยุดมาชมชิดพิสมัย
ได้แต่เบิ่งดูเจ้าเผ้าอาลัย กลัวว่าใครจะมาถอนเสียก่อนเรา
จะโน้มกิ่งมาชมให้สมรัก กลัวกิ่งหักคิดไปใจยิ่งเศร้า
เจ้าอยู่สูงสุดสอยลอยไม่เบา เพียงชมโฉมเจ้าก็ชื่นใจเอย

(ศจ.ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

สองชั้น

ยามเมื่อลมพัดหวน ลมก็อวลแต่กลิ่นมณฑาทอง
ไม้เอยไม้สุดสูง อย่าสู้ปอง
ไผเอย บ่ได้ต้อง แต่ยิน นามดวงเดือน
โอ้เจ้าดวงดอกโกมล กลิ่นหอมฟุ้งผุดพ้น
พุ่มในสวนดุสิตา แซ่งแซอยู่แต่นภา
ฝูงภุมรา สุดปัญญาเรียมเอย
โอ้อกคิดถึง คะนึงนอนวัน
นอนให้ใฝ่ฝัน เห็นจันทร์แจ่มฟ้า
ทรงกลดสวยสดโสภา แสงทองสองหล้าขวัญตาเรียมเอย

(ของเก่า)

ชั้นเดียว

ไม้อยู่บนเขาสูง ผู้ยูงมาพ้อนแพนงาม
นางเอยนางยูงพ้อน ไผมาตาม
เบิ่งหนออยู่ในยาม เย็นเสียงเย็นใจเอย
โอ้เจ้าดวง ดอกสร้อยฟ้า
หนึ่งฝันเห็นนั่นนา แน่บ่ห่อนจิเห็นเป็นดวง
กลิ่นหมายคล้ายจันทร์จวง เอ๊ะดวงดอกฟ้าสุมาลัยเอย
โอ้ว่าอกน้องเอ๋ย น้องเป็นสตรี
ตัวของน้องนี้ เหมือนหงส์ทองแท้
ถึงยูงงาม อร่ามพ้อแพ้ สาวบ่อยากแล ขอเบิ่งแต่หงส์ทองเอย

(ศจ.ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงลาวเจ้าซู เถา

สามชั้น

สาวเอยสาวชาวเหนือ ช่างงามเหลือเนื้อนวลชวนให้ฝัน
งามละม่อมพร้อมพริ้งทุกสิ่งอัน เนตรนั้นสุกสะกาวดั่งดาวเดือน
ยามแย้มยิ้มพริ้มพรายชวนชายชื่น พักตร์ระรื่นสดใสใครไม่เหมือน
งามแฉล้มแก้มสล้างดังจะเตือน ให้ชายเยื้อนแย้มชมภิรมย์นาง

Copyright by Mahidol University

สองชั้น แม่ดำเนินดังหงส์เหิรยุรยาตร งามวิลาศยิ่งกว่ายูงรำแพนหาง
เอื้องดอยเสียบเกศาลงระปรางค์ ยิ่งสาอางค์ชวนชื่นรื่นสราญ
สาเนียงนางดุจดังการเวก แว่ววิเวกเวียงวังกังวานหวาน
ยามแม่เอื้อนเคล้าซอคลอนงคราญ ใจพี่ซ่านซาบทรวงดวงฤดี
ชั้นเดียว ยิ่งพังไปยิ่งผูกใจอาลัยรัก ดังศรปักเสียบในฤทัยพี่
ทุกค่ำเช้าเฝ้าคนึงถึงเทวี โอ้คราวนี้ศรรักปักมั่นเอย

(ศจ.ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงลาวเสียบค่าย เถา

สามชั้น เผยพระแกลแลดูแสงเดือน ดังผิวพักตร์แพงเพื่อนสองสมร
เคลิ้มเห็นเป็นสองบังอร มาแนบนอนบนที่แท่นสุวรรณ
เห็นสนมก้มคลานอยู่งานถวาย พระแย้มยิ้มพริ้มพรายเข้ารับขวัญ
ครั้นรู้ว่าสุรางค์นางกำนัล พระทรงธรรม์ขวยเขินสะเทิ้นอาย
สองชั้น เพราะแรงฤทธิ์ด้วยวิทยาคม ในอารมณ์ร้อนรนหม่นไหม้
แสนรันทดกำสรดเศร้าพระทัย กรดว้าไขว่กอดเกยเขนยทอง
ชั้นเดียว โอ้เพื่อนแพงทองของพี่เอ๋ย เมื่อไรเลยจะได้ชมสมสอง
แต่พลบค่ำคร่ำครวญถึงนวลน้อง จนย่ำยามสองน้องประโคม

(บทละครเรื่องพระลอนรลักษณ์พระนิพนธ์ใน กรมพระราชวังบวรมหาศักดิ์พลเสพ)

เพลงลาวสมเด็จ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ข้อยได้พิศโฉมตรู สูเจ้าช่างงามตา
ดูจริตกิริยา มีทีท่านวลละไม
วาจาช่างอ่อนหวาน เสียงกังวานน่ารักใคร่
ฟังเสนาะเพราะจับใจ ข้อยนี้ได้เว้าความจริง

Copyright by Mahidol University

สองชั้น รูปทรงงามสมส่วน ช่างยั่วยวนหทัยยิ่ง
เกิดมาเป็นหญิง ควรทำแต่สิ่งที่เห็นว่างาม
ชายใดได้มาเห็น หัวอกเต้นใจวาบหวาม
ช่อกุหลาบงาม พบความเลวทรามต้องหลีกหนีไกล
ชั้นเดียว ข้อยนี้ขอผูกมิตร แนบสนิทสัมพันธ์ไว้
จะขออยู่ใกล้ใกล้ บ่ห่างไกลสาวงาม

(เรือเอกชิต แฉ่งฉวี แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ครั้นสนธยาย่ำค่ำแล้ว พลายแก้วลาวทองผ่องใส
นอนในห้องทั้งสองสำราญใจ ลาวทองหลับไปในไสยา
เวลาดึกเดือนส่องผ่องแผ้ว เจ้าพลายแก้วนึกคนึงถึงเวหา
ป่านนี้พิมพิลาไลน้องของพี่ยา จะละห้อยคอยท่าทุกคืนวัน
สองชั้น ถ้ามีรับส่งให้หาทัพ จะได้กลับไปชมภิรมย์ขวัญ
การศึกก็สำเร็จเสร็จลงพลัน นี่อีกสักกี่วันจะได้ไป
ชั้นเดียว แต่อัดอึดฮึดฮัดให้กลัดจิต จะหลับนอนหาสนิทลงได้ไม่
ยิ่งคิดก็ยิ่งลานราคาญใจ ต้องจำกล้ำกลืนไว้ในใจคอ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 3

พระบารมีปกเกล้าปวงชาวไทย ดุจร่มโพธิ์ร่มไทรใหญ่สาขา
เป็นกลดบังยังแสงสุริยา ปวงประชาชาวไทยให้ร่มเย็น
(สร้อย) ปลื้มดวงจิตของชาวไทยพระเป็นร่มโพธิ์ไทร ปกป้องผองไทยได้ร่มเย็น
ทรงแผ่พระเมตตาประชาราษฎร์ มิได้ขาดยามทุกข์เกิดยุคเข็ญ
พระดับร้อนผ่อนหายกลายเป็นเย็น พระองค์เป็นเช่นบิดาประชาไทย
(สร้อย) ปลื้มฤดีไทยทั้งชาติบารมีจอมราช พระเกียรติอยู่คู่ชาติแดนไทย
ทรงเสด็จถามทุกข์สุขทั่วหน้า มิถือว่าบุคคลชนชั้นไหน

Copyright by Mahidol University

(สร้อย) ชื่นกมลบารมีม่ากล้น แด่ชนชาติไทยเอย
สมเป็นมิ่งขวานทองของผองไทย ขอเทิดพระองค์ทรงได้คุณบิดา
(สร้อย) ชื่อฤทัยเทิดพระเกียรติไว้ เหนือใดอื่นเอย
ขอพระองค์ทรงปราศนิราศทุกข์ เกษมสุขสาราญหรรษา
(สร้อย) มั่นดวงใจหาใดเปรียบเอย เทิดทูนไว้หาใดเปรียบเอย
เป็นฉัตรแก้วกั้นเกล้าชาวประชา ถ้วนทั่วหน้าหมดสิ้นแผ่นดินเอย
(สร้อย) มั่นภักดีไม่เปลี่ยนเอล ใต้บาทธุลีไม่มีเปลี่ยนเอย

(นายพินิจ ฉายสุวรรณ แต่ง)

เพลงลาวเสี่ยงเทียน เถา

สามชั้น ข้อยขอบังคมองค์ทรงภพ เลิศลบแหล่งหล้าสุธาไหว
ทรงโฉมประโลมลักษณ์วิไล ดังไทเทวราชประสาททอง
จะเทียมทัดแต่กษัตริย์นครหนึ่ง ใครไม่ถึงเทียมเธอเสมอสอง
มีธิดานารีพี่น้อง ชื่อพระเพื่อนแพงทองสองอนงค์
ไม่สูงต่ำดำขาวพีผอม พริ้งพร้อมสรรพางค์ดังนางหงส์
อรชรอ้อนแอ้นเอวองค์ ดวงพักตร์โฉมยงดังวงเดือน
พิศพี่ก็ไม่มีเสมอสอง พิศน้องก็ไม่มีเสมอเหมือน
ขนงเนตรเกศแก้มแย้มเยื้อน เหมือนจะเตือนให้ต้องตาชาย
สองชั้น พระกรรณเปรียบเทียบกลีบบุษบง นาสิกทรงวงขอวิเชียรฉาย
ดำเนินเดินทอดระทวยกาย กรกรายคล้ายงวงเอราวัณ
โอษฐ์นางอย่างสีลิ้นจี่จิ้ม งามพร้อมเพราสมคมสัน
เกศาดำระยับขลับเป็นมัน ทนต์นั้นเทียมสีมณีนิล
ชั้นเดียว สองฉันสันทัดสัตตบุษย์ พึ่งผุดพ้นท่าชลาสินธุ์
ขึ้นบังใบใสสดหมดมลทิน ภุมรินยังมิได้ใกล้เคียง

(บทละครเรื่องพระลอนรลักษณ์ พระนิพนธ์ใน กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ)

Copyright by Mahidol University

เพลงลาวสองคอน เถา

สามชั้น

ฝืนฤดีจรลีจากถิ่นท่า ผลัดภูษาเสด็จกลับพลับพลาหลวง
เมี้ยนมิดปิดยุบลดนทั้งบวง มิให้ล่วงรู้เรื่องเคืองพระทัย
ทอดองค์ลงกับที่สีไสยาสน์ พระลอราชโศรกสร้อยละห้อยไห้
คำนึกถึงแม่เจ้าเศร้าพระทัย ภูวไนยกาศรวลครวญคราง

สองชั้น

โอ้ว่าอนิจจามาตุเรศ เกิดเกศถนอมกูมิรู้หมาง
แม้นลูกตายกายเกลื่อนในเถื่อนทาง ไฉนพระนางชนนีเห็นผีกู
เสียแรงทรงศักดาราฤทธิ์ คิดคิดก็น่าอดสู
มาม้วยเพราะหลงระเริงในเชิงชู้ ทิ้งพระแม่ให้อยู่แต่เอองค์

ชั้นเดียว

เกิดเป็นชายหมายสนองพระคุณท่าน ไยกูหาญรักสาวเมื่อคราวหลง
มาแต่กายตายกลิ้งอยู่กลางดง พระลอราชอนาถทรงพระโศกา
พระคิดปิดโศกวิโยคไว้ มิให้ใครวุ่นหวังกังขา
แสรงสำรวลสรวลเล่นเจรจา กับพี่เลี้ยงเสนาทั้งนั้น

(จากละครเรื่องพระลอ)

เพลงลาวต้อยตลิ่ง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น

พรลอรัญจวนใจ ด้วยพระจะไปอรัญวา
แดเดียวเปลี่ยวิญญา เชิญชะไมแม่มาช่วยชื่นชีวี
บุญพี่บุญน้องเคยสร้างบางสอง สมปองบรีดีสองสาวแสนสวย
รื่นรวยนารีเรียมรักแสนทวี จึงต้องตามา
โฉมนางแน่งน้อยแช่มช้อยโสภา ประดุจดวงฟ้ากัลยางามจริง
หาไหนไม่เทียบเปรียบยอดเยาว์หญิง พี่รักเจ้าจริงสายจิตเรียมเอย ฯ
สองพระพี่เลี้ยงราช ปลอบประโลมบาทพระเรืองลอ
โปรดปลดรันทดท้อ โศกีรีรอมิจรลี
ผิวะพี่รักน้อง เชิญช่วยปกครอง
สมสองเทพี สองสาวสวยสม

Copyright by Mahidol University

รื่นรมย์ฤดี เผือรักแสนทวี
จะต้องตามพะนอ โอ้นางอื้นอาลัย
ชื่นใจพระลอ ประดุจวิเชียรช่อ
งามละอออินทรีย์ หาไหนไม่เทียบ
เปรียบยอดยาหยี รักเราเท่านี้
หนะอกอัยยเอยฯ

สองชั้น พระลอเอกพระลอเลิศ พระสุดประเสริฐในโลกา
ใดพระถวิลหาสมเหตุเจตนามิช้าวัน ผิวะพระรักน้อง
เคยร่วมสรวมสอง เข้าห้องหากัน
สองสาวสวยสุนทร์ คู่บุญทรงธรรม์
พี่เลี้ยงแก้วขวัญ จักต้องบุญตา
โฉมนางคู่ชีวิต ชื่นจิตพี่ยา
ประดุจจันทรา เสน่หาของฉัน
หาไหนไม่เทียม เปรียบสองจอมขวัญ
เป็นกระต่ายหมายจันทร์ เสียกระมังกูเอยฯ

ชั้นเดียว สงสารพระลอราช สอื้นอนารกในหิมวา
พี่เลี้ยงเคียงราชา จันทร์แจ่มแวมวนาคลาไคล
ลิงค่างคราวก้อง เนื้อเบื้อเสือร้อง
พระสยองหัวใจ ถวิลถึงสองสาว
เหน็บหนาวหฤทัย โอดอ้อนอาลัย
ยอดรักเรียมอา โอ้นางนวลละออ
ของพระลอราชา ประดุจดวงตา
เสน่หาของเผือ หาไหนไม่เทียบ
เปรียบสองบุญเหลือ รักน้องสองเขือ
ค่อนอกกูเอยฯ

(พระลอ พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์)

Copyright by Mahidol University

เพลงลาวต้อยตลิ่ง เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น

สาวเอยสาวน้อยต้อยตลิ่ง สูเจ้าสวยจริงพริ้งเพริศเฉินฉิน
ดังเทพธิดาจากฟ้ามาดิน ยลโฉมยุพินเผ้าถวิลอยู่ไม่วาย
งามเอกงามองค์ทรวงดทรงอ่อนช้อน เหมือนนางอัปสรทอดกรพ้อนผ่าย
จริตกิริยาท่วงท่ากรีดกราย คล้าย ๆ เบญกายรำฉุยฉายชะอ้อนแอ้น
งามใบหน้าน่ารักนวลนักเพียงจันทร์ งามเนตรเนตรนั้นสั่นฤดีเหลือแสน
เจ้าร้องคล่องแคล่ว คลอแอ่วด้วยแคน
เพราะพร้องก้องแคว้น เสียงแคนระทึกใจ
งามคิ้วคิ้วต่อ งามคอคอกลม
จมูกโด่งทรงผม น่าชมสงสัย
ปากแก้มแย้มเยื้อนเดือนต้องใจ
เหนี่ยวหน่วงเร้าทรวงในให้หลงใหลใฝ่ละเมอมอง

สองชั้น

สาวเอยจะบอกสาวให้ เจ้าสวยกว่าใครหนึ่งไม่มีสอง
สมจริงเป็นมิ่งเมืองทอง ใครได้แนบน้องนับเป็นบุญพาล
แม้นตัวนี้นี้บุญมีมาสนอง ได้เป็นเจ้าของครองคู่เสน่หา
จะถนอมกล่อมเกลี้ยงอยู่เคียงกัลยา จนกว่าชีวาพี่ยาวางวาย
ต้อยตลิ่งมิ่งขวัญขวัญชีวี อย่าสลัดรักพี่ตัดไมตรีให้สลาย
เสียแรงพี่บุกรุก แบกรักหนักตาย
บ้านเชินเนินทราย ก็เพราะหมายมาดนาง

ชั้นเดียว

จะวานผู้เฒ่าขอเจ้ามารศรี ทำตามประเพณีที่มีทุกอย่าง
จะปลูกหอนกยกหอกลาง หอรีหอขวางแบบอย่างโบราณ
จะจัดงานการวิวาห์ ให้พร้อมหน้าพี่น้อง
ผู้ปกครองสองฝ่าย มิตรสหายสมัครสมาน
นิมนต์พระมาหลั่งน้ำพุทธมนต์ ให้ท่านสวดมงคลไว้เป็นพยาน
สัพพทุกข์สัพพภัยสัพพโรค ไกลผ่านจะได้สำราญเป็นสุขเอย

(นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงลีลากระทุ่ม เถา

สามชั้น เมื่อนั้น เจ้าเงาะแสนกลคนขยัน
พิศโฉมพระธิดาวิลาวัณย์ ผุดผาดผิวพรรณดังดวงเดือน
สองชั้น งามละม่อมพร้อมสิ้นทั้งอินทรีย์ นางในธรณีไม่มีเหมือน
แสร้งทำแลเลียงเบี่ยงเบือน ให้พันเพื่อนเตือนจิตคิดปอง
ชั้นเดียว พระจึงตั้งสัตย์อธิษฐาน แม้นบุญญาธิการเคยสมสอง
ขอให้ทรามสงวนนวลละออง เห็นรูปพี่เป็นทองต้องใจรัก

(บทละครเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงล่องเรือ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ลมดีพระก็ใช้ใบไป ภูวไนยอุ้มองค์ขนิษฐา
ขึ้นนั่งยังท้ายเภตรา ชมหมู่มัจฉาในสาชล
พิมทองล่องลอยแลคล่ำ วาฬผุดพ่นน้ำเป็นฝอยฝน
ฉนากฉลามว่ายตามวน โลมาหน้าคนนนทรี
สองชั้น ชี้ชมศิลาปะการัง ที่เขียวดังมรกตสดสี
ที่สายก็คล้ายราชาวดี แดงเหลืองเลื่อมสีเหมือนโมรา
บ้างปริ่มน้ำราไรตะไคร่จับ งอกสลับกับกัลปังหา
ชมพลางแล่นเวียนเกาะมา หมายมุ่งมะละกาธานี

(บทละครเรื่อง อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

ชั้นเดียว ล้วนเพลิดเพลินเจริญนัยเนตร ภูวเรศแสนสุขเกษมศรี
เภตราแล่นเลียบบริมฝั่งนที เขียวขจีพฤกษานานาพรรณ
ทะเลเรียบราบรื่นพื้นผิวน้ำ เหลืองแดงคล้ำคล้ายโชคดีศรีขวัญ
พระเร่งรีบเภตราไม่ช้าพลัน สักครึ่งคืนคงจะทันถึงมะละกาฯ

(นางจันทนา พิจิตรคุรุการ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงล่องลม เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น กระจ่างแจ้งแสงเทียนโคมส่อง เหมือนเมื่อน้องเสี่ยงเทียนอธิษฐาน
ลมพัดเพลิงดับอนธการ ประมาณเหมือนต้อนค้างคาวมาดับไฟ
สองชั้น กลิ่นลำดวนหวนหอมเหมือนกลิ่นเจ้า พี่คลึงเคล้าชมเชยชิดยังคิดได้
เดือนดับลับเมฆมืดไป เหมือนมืดในวิหารบนคีรี
ชั้นเดียว แว่วเสียงสำเนียงบุหรงร้อง เหมือนเสียงน้องร้องทูลมะดีหวี
วังเวงใจในเวลาราตรี จวนจะแจ้งแสงศรีสว่างฟ้า

(บทละครเรื่อง อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ลมพัดเพลิงดับอนธกาล ประมาณเหมือนต้อนค้างคาวมาดับไฟ
กลิ่นลำดวนหวลหอมเหมือนกลิ้นเจ้า ที่คลึงเคล้าเชยชิดคิดได้
สองชั้น เดือนดับลับเมฆมืดไป เหมือนมืดในวิหารคีรี
แว่วเสียงสำเนียงบุหรงร้อง เหมือนเสียงน้องร้องทูลมะดีหวี
ชั้นเดียว วังเวงใจในเวลาราตรี
จวนจะแจ้งแสงศรีสว่างฟ้า

(บทละครเรื่อง อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงลอยประทีป เถา

สามชั้น เสียงระนาดกวาดกรอเหลื่อมล้อรับ เคล้าหน้าทับขับร้องทำนองหวน
แสงจันทร์ส่องต้องน้ำอร่ามนวล นภาล้วนแลระยับประดับดาว
เดือนสิบสองล่องลอยกระทงเล่น คืนวันเพ็ญเดือนสว่างอยู่กลางหาว
กระแสชลล้นฝั่งพลิ้วพรั่งพราว สายลมหนาวโชยชื่นรื่นอารมณ์
สองชั้น กราบพระแม่คงคาขมาแม่ ลูกอาบกินสินธุ์กระแสแม่สุขสม
อาศัยชลปรนกล้านาอุดม ชีวิตชื่นรื่นรมย์ด้วยธารา
อธิษฐานวางกระทงลงลอยน้ำ ขอบาปกรรมผองภัยลอยไกลข้า
ฝากสายชลวานชำระอวิชชา โลภโกรธหลงจงอย่ามาอาวรณ์

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว จงโชติช่วงดวงเด่นดังเพ็ญจันทร์ ทุกคืนวันเจริญสุขสโมสร
มีชีวิตให้สถิตย์สถาพร เกียรติขจรล้นหลั่งดั่งวารี
เรื่องร้ายลอยไปไม่หวนกลับ ให้เยือกเย็นเหมือนกับบนทิศรี
ขอสติปัญญาข้าจงดี ประทีปนี้นำทางสว่างเอย

(พระราชนิพนธ์ เนื้อร้องสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี และทรงพระกรุณาพระราชทานชื่อเพลงลอยประทีปเถาให้กับวงปี่พาทย์บ้านใหม่)

เพลงโลมอนงค์ เถา

สามชั้น 1. พิศโฉม ประโลมเลิศ เจิดจรัส สารพัด งามพร้อม เป็นจอมขวัญ
2. บริสุทธิ์ ดุจทิพย์ เทวัญ สาวสวรรค์ ชั้นไหน ไม่เปรียบปาน

สองชั้น 1. หวังรัก หวังโลม โฉมสมร หวังวอน หวังพร่ำ คำหวาน
2. หวังชื่น หวังชม ภิรมย์สราญ หวังสมาน หวังสนิท ชิดอนงค์

ชั้นเดียว 1. โลมรัก รักโลม โฉมฉาย โลมเจ้า เจ้าอาย ยิ่งชายหลง
2. โลมสมร สมรสงวน นวลผจง โลมอนงค์ อนงค์เคล้า เผ้าประโลม

(นายพูนพิศ อมาตยกุล แต่ง)

เพลงลงสรงลาว เถา

สามชั้น พนักงานประจงไขสุหร่ายมาศ กระเซ็นสาดต้องกายดั่งสายฝน
ลางนางบ้างถวายพระสุคนธ์ ปรุงปนชมพูนุหละลายทา
สนับเพลาเครือกนกวิหคหงษ์ ฉลององค์อย่างดีมีค่า
ภูษาลายเขียนสุวรรณรจนา ห้อยหน้าเจียรบาตตาดทอง

สองชั้น ดาบทิศทับทรวงดวงกุดั่น สังวาลวรรณแก้วมณีไม่มีสอง
ทองกรเก้าคู่ดูเรืองรอง สรวมกรองศอทรงลงยา
บรรจงทรงคาดเข็มขัด เนาวรัตน์เงางามวามเวหา
ธำรงค์ค่าเมืองเรืองรจนา ทรงมหามงกุฎแก้วแพรวพรรณ

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ห้อยอุบะเพ็ชรพรายกระจายเม็ด จับพระธรรม์แล้วเสด็จผายผัน
งามทรงดังองค์เทวัญ ทรงธรรม์ยุรยาตร์คลาดคลาฯ

(จากละคอน เรื่องพระลอนรลักษณ์ พระบวรราชนิพนธ์
กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ ในรัชกาลที่ 3)

เพลงลบรอยแผลรัก เถา

สามชั้น เหมือนโดนคมมีดเฉือนกรีดหัวใจ ทิ้งรอยแผลใหม่ซ้ำไปซ้ำมา
บาปกรรมอะไรเล่าหนา คนรักจึงหนีหน้าให้ช้ำเสมอ

สองชั้น หัวหมุนงุนงงพะวงภวังค์ แล้วจนกระทั่งฉันพานพบเธอ
สู้อดใจไม่ใฝ่ผันเผ้อ เพราะกลัวเจอะเจอรักเก้อผิดหวัง
แต่แล้วความดีที่เธอสรรค์สร้าง บุกเบิกทางความรักสว่างอีกครั้ง
ปลุกชีวิต จิตฮึกเหิม เพิ่มพลัง สร้างความหวังภายหน้าโอ่อ่าสง่าศรี

ชั้นเดียว เนื้อในแผลใจฉันเพิ่มเช้าเย็น ลบรอยแผลเป็นหายเช่นเนื้อดี
โอ้ความรักมีพลังอย่างนี้ สร่างทุกข์สุขทวีตราบรักยังมีหวัง

เพลงลมพัดชายเขา เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เวลาดึกเดือนตกนกร้อง ระวังไพรไก่ก้องกระชั้นขัน
ดูเหว่าเร้าเรียกหากัน พังหวั่นว่าเสียงทรามวัย

สองชั้น พระลุกขึ้นเหลือบแลชะแง้หา เจ้าตามมาเรียกพี่หรือไฉน
ลมชวยรวยรสสุมาลัย หอมเหมือนกลิ่นสะไบบังอร

ชั้นเดียว พระเคลิ้มคลุ้มกลุ้มจิตพิศวง ทอดองค์ลงกับบรรจถรณ์
กลิ้งกลับสับสนทุรนร้อน กรตระกองกอดหมอนถอนฤทัย

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ชมดวงบุปผาพนาสนท์ เผยสุคนธ์รสรื่นชื่นเกสร
กระไรเลยมายากไร้ในดงดอน ห่างนครเขตเรือนอยู่เถื่อนไกล

Copyright by Mahidol University

สองชั้น เชานำมาปลูกไว้ในสวนศรี ในบุรีแจ่มแจ้งด้วยแสงไข
จะรับขวัญพวงผกามาลีไพร มิปล่อยให้โรยร้างห่างจากเรา
ชั้นเดียว หรือเจ้ารักแดนป่ามิคลาดคลาด รุกขชาติยามเจ้าลับจะอับเฉา
จังหรีดหริ่งเรไรใจชบเชา หมู่ภมรที่เคยเคล้าจะอาลัย

(พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี)

บทร้องที่ 2 นี้ เดิมใช้ร้องด้วยเพลงสมิงทองและเพลงจำปามาลี

บทร้องที่ 3

สามชั้น เป็นไรน้องหมองเศร้าเจ้าพิมเอ๋ย อย่าร้องไห้ไปนักเลยพังผัวว่า
ช้อนคางพลางเช็ดชลนา เจ้าเจ็บปวดสิ่งไรมาในอกน้อง
สองชั้น วันทองร้องไห้พิไรบอก ดังหนามยอกอกตรมระทมหมอง
จะออกปากยากจิตจะพังพอง พ่อครอบครองเมียนี้เหมือนหนึ่งนก
ชั้นเดียว รักษารังไว้ไม่ร่วงรา พะว้าพะวังไข่มิให้ตก
กาเหยี่ยวมิให้เฉี่ยวฉวยฉก พ่อจากอกเมียไปไม่ถึงเดือน

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงลมหวน เถา

สามชั้น ลมหวนอวลกลิ่นบุหงา หอมตลบอบมาในป่าใหญ่
เหมือนเมื่ออยู่ในถ้ำอำไพ รวยรื่นชื่นใจด้วยมาลา
ดอกเอ๋ย เจ้าดอกลำดวน เพลงนี้ชื่อลมหวนพังแล้วนิ่มนวลนักเอย
คิดพลางทางทรงกรรแสงร่ำ ชรอยกรรมทำไว้เป็นหนักหนา
เดิมพลัดกำจัดจากพารา มาอยู่คูหาค่อยคลายใจ
ดอกเอ๋ย เจ้าดอกจำปี พังเสียงดนตรีไพเราะเสียนี่กระไรเลย

Copyright by Mahidol University

สองชั้น มิสามารู้ให้จำจาก พลัดพรากฉันทองผ่องใส
อกเอ๋ยไม่เคยเดินไพร เคยสำราญแต่ในพระบุรี
ดอกเอ๋ย เจ้าดอกการะเกด รักเจ้าดังดวงเนตรของพี่เอย
ครั้งนี้ตกไร้ได้ยาก ลำบากยอกย้ำยทศรี
แต่เกือกจะรองก็ไม่มี จะเหยียบย่างจรลีกลใด
ดอกเอ๋ย เจ้าดอกจำปา รักจริงยิ่งชีวาของพี่นี่เอย
ชั้นเดียว จำจิตจึงจำลีลา เจ็บบาทานักก็ร้องไห้
ย่างย่องจ้องจูงกันคลาไคล มรดาจะไปก็ไม่มี
เจ้าช่อดอกรัก ดึกแล้วขอพักเสียทีเอย
ได้ยินสำเนียงเสียงปักษา ร้องชมจันทราอยู่อึงมี่
เหมือนจะถามข่าวมาด้วยปราณี มารศรีได้ฟังวังเวงใจ
เจ้าช่อราตรี วันรุ่งพรุ่งนี้พบกันใหม่เอย

(บทละครเรื่องอิเหนา บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2
บทร้องที่ว่าดอก นายเจริญ แรงเพ็ชร แต่งเพิ่ม)

เพลงวายุบุตรยาตรา เถา

สามชั้น วายุบุตรฤทธิแรงกำแหงหาญ พังรับสั่งพระอวตารชาญชัยศรี
ให้รีบไปสังหารผลาญชีวี พวกยักษีที่ก่อกรรมอยู่ร่ำไป
สองชั้น ขุนกระบี่เตรียมพหลพลวานร ไปราญรอนปรปักษ์ให้ตักษัย
พอได้ฤกษ์เคลื่อนพหลพลไกร มุ่งตรงไปโดยฉับพลันให้ทันการ
ชั้นเดียว วายุบุตรยาตราออกหน้าพล เหล่าพหลพลกระบี่ท่วงทีหาญ
ตั้งใจไปเข่นฆ่าพญามาร ตามรับสั่งพระผู้ผ่านแผ่นไผท

(เรือเอก ชิต แฉ่งฉวี แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงวัฒนาเวียดนาม เถา

สามชั้น

ดำเนินความเวียดนามใต้อันไกลสุด คาบสมุทรอินโดจีนถิ่นวิถี
ถูกศัตรูรุกล้ำเข้ายึดี ทั้ง ๆ ที่เลือดเนื้อชาติเชื้อญวน
ถูกลัทธิอาธรรม์อันอุบาทว์ ทำลายชาติทำลายเชื้อเหลือกำสรวล
แหย่ยุแยงตะแคงแสะแหละก่อกวน ยุให้ญวนรบราเกิดฆ่าฟัน

สองชั้น

ไฉนถูกหยิกเล็บไม่เจ็บเนื้อ แบ่งเป็นเหนือแบ่งเป็นใต้ให้โลกหยัน
เวียดนามใต้คิดถูกผูกสัมพันธ์ เพราะยึดหมั่นศรัทธาหลักสากล
ให้วิเทโศบายคล้ายวิกฤต โดยผูกมิตรบางประเทศด้วยเหตุผล
ยึดหลักสามัคคีเสรีชน เพื่อให้พ้นไพรินสิ้นสงคราม

ชั้นเดียว

ประเทศไทยใจมั่นพันธมิตร พลีชีวิตร่วมศึกไม่นึกขาม
เหมือนดับไฟเสียก่อนจะร้อนลาม ไฟเวียดนามดับสนิทไม่ติดไทย
ไทยเป็นชาติเสรีดีต่อมิตร ช่วยชีวิตกู้เกียรติเวียดนามใต้
วีรกรรมจงอางศึกก็กก้องไกล นักรบไทยระบือเกียรติช่วยเวียดนาม

(นายบุญสม มีสมวงศ์ แต่ง)

เพลงวิเวกเวหา เถา

สามชั้น

แว่วเสียงสำเนียงเจ้าลอยล่อง เสนาะก้องร้องวิเวกเวหา
ช่างพร้องเพราะเสนาะจริงนะกัลยา อยากเห็นหน้าใครนะร้องช่างต้องใจ

สองชั้น

อันสำเนียงเสียงเสนาะเพราะเช่นนี้ รูปเจ้าจะโสภีสักเพียงไหน
จะขอร้องคลอเสียงเคียงเจ้าไป ขออย่าได้ขัดข้องเลยน้องยา

ชั้นเดียว

ขอเชิญเจ้านวลละอองเจ้าของเสียง โปรดจำเรียงเพลงวิเวกเวหา
ให้พี่ฟังพอได้ชื่นรื่นอุรา อีกสักคราเถิดนะน้องต้องใจจริง ๆ

(นายจันทร์ โตวิสุทธิ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงวิลันดาโอด เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น โอ้ว่าโฉมเฉลาเยาวลักษณ์ เสียดายศักดิ์วงศ์อัฐเดหวา
จะระคนปนศักดิ์จรกา อนิจจาพี่จะทำประการใด
จะคิดไฉนดีนะอกเอ๋ย จะได้เชยชมชิดพิสมัย
พระเร่งร้อนร่านทะยานใจ ดังเพลิงกาฬผลาญไหม้ทั้งกายา
สองชั้น ฉุกใจได้คิดสิผิดแล้ว ดังดวงแก้วตกต้องแผ่นผา
ร้าวระกำช้ำจิตเจ็บอุรา ประหนึ่งว่าจะวายชีวี
ชั้นเดียว แน่นอนถอนฤทัยใหลหลง ถึงองค์บุษบายาหยี
ลืมสามสุดานารี ภูมีเศร้าสร้อยโศกาลัย

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงวิลันดาโอด เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น นางโฉมยงค์องค์สั่นให้หวั่นหวาด กัมปนาทึกพรั่นพระขวัญหาย
ผิดสังเกตเหตุผลกลอุบาย เห็นดีร้ายพระอภัยใจฉกรรจ์
สองชั้น เขาระบือลือเล่าว่าเป่าปี่ ให้ไพรีนิทราดังอาสัญ
จึงจับท้าวเจ้าละมานผลาญชีวัน เป็นแม่นมั่นเหมือนครานี้ไม่มีใคร
ชั้นเดียว โอ้เคราะห์กรรมซ้ำร้ายอายอดสู เป็นสุดรู้สุดฤทธิ์คิดไฉน
แล้วนึกแค้นแม้นปะพระอภัย จะชิงชัยแก้แค้นแทนบิดา

(บทละครเรื่องพระอภัยมณี สุนทรภู่ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงวิหคเหิน เถา

สามชั้น
โอ้ว่าเจ้าปักษาน่าเอ็นดู เจ้าโผบินผินอยู่ห้วงเวหน
ไปว้าเหว่เซซังลำพังตน ทั้งบ้านคนที่เคยพักผ่านักนอน
เจ้าเคยได้อยู่คู่มีที่รัก เห็นแปลกนักไปไยในไพรสยอน
เคยถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงอาทร แต่ยังอ่อนเยาว์วัยไม่จากกัน

สองชั้น
โภชนะจะหามีอยู่ที่ไหน ยังเหยี่ยวใหญ่ตัวร้ายคอยหมายขวัญ
อันตรายนานาสารพัน ในไพรสัณฑ์เจ้าจะยากลำบากกาย
แต่โลกนี้มีกรรมเป็นธรรมะ อิสระเสรีมีความหมาย
ชีวิตเราล้วนเปล่าเปลี่ยวอยู่เดียวดาย สิ่งเบื้องหน้าท้าทายวิหคบิน

ชั้นเดียว
นภากาศกว้างใหญ่ไพศาลนัก พอลมบนร้องทักเจ้าปักษิณ
อุดมการกระชิบสั่งดังใจจินต์ ละแผ่นดินเหินฟ้ามุ่งหาดาว

(พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)

เพลงแหวนประดับก้อย เถา

สามชั้น
แหวนเพชรหรือจะเช็ดน้ำตาแก้ว พี่ไปแล้วเจ้าจะโศกสักร้อยส่วน
ถึงเหลืออดเหลือกลั้นแสนรัญจวน แหวนวงนี้จะชวนให้ชื่นใจ

สองชั้น
ว่าพลางทางถอดแหวนเพชร ประคองเช็ดน้ำตาอย่าร้องไห้
ชมแหวนแทนพลางสว่างใจ แล้วสอดใส่นิ้วน้อยให้นางดู

ชั้นเดียว
กอดคอค่อยชลอเคลื่อนจากห้อง กอดประคองยังประทับระทึกอยู่
ขุนแผนยกแขนประคองชู เอ็นดูด้วยช่วยชี้ห้องวันทอง

(เสภาขุนช้างขุนแผน)

เพลงแว่นทอง เถา

สามชั้น
โอ้หงส์ทองน้องแก้วของพี่เอ๋ย กระไรเลยยามยากมาจากหนี
ทิ้งพี่ไว้อยู่เดียวเจียวหรือนี่ นับแต่นี้สิ้นสุขทุกข์ระทม

สองชั้น
พี่รักเจ้าเท่าเทียบเปรียบดวงจิต หมายชิดชมชื่นกลับชื่นชม
ถึงหาใหม่แม้ได้มาไว้ชม คงไม่สมหงส์ทองน้องพี่ยา

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว จงให้น้องไปดีมีความสุข ปราศทุกข์ดังใจที่ใฝ่หา
หากสิ้นสุขเชิญน้องหงส์ทองมา จะรับขวัญแก้วตายอดยาใจ

(นายพินิจ ฉายสุวรรณ แต่ง)

เพลงศรีสุขราลึก เถา

สามชั้น ต้อยตะวิดติดตี่เจ้าพี่เอ๋ย จะละเลยเร่ร่อนไปนอนไหน
แอ้อีอ่อยสร้างฟ้าสุมาลัย แม้นเด็ดได้แล้วไม่ร้างให้ห่างเชย
ฉุยฉายชื่นรื่นรวยระวยทอด จะกล่อมกอดกว่าจะหลับกับเขนย
หนาวน้ำค้างพร่างพรมลมราเพย ใครจะเชยโฉมน้องประคองนวล
สองชั้น เสนาะดังวังเวงเป็นเพลงพลอด เสียงเฉาะฉอดชดช้อยละห้อยหวน
วิเวกแว่วแจ้วในใจรัญจวน เป็นความชวนประโลมโฉมวัณฬา
ชั้นเดียว ฝ่ายโฉมยงองค์ลเวงฟังเพลงปี่ ให้รอรีรวนเรเสน่หา
คิดกำหนัดอัดอั้นหวั่นวิญญาณ นึกนึกน่าจะใคร่ปะพระอภัย

(บทละครเรื่องพระอภัยมณี สุนทรภู่ แต่ง)

เพลงศรีธรรมราช เถา

สามชั้น โปรดเอยโปรดเกศ ปรเมศปกเกล้าเกศี
ข้าขอถวายสัจจวาที มิได้มียอกย้อนซ่อนกล
ตัวข้าเองต้องอุบายให้ไปทัพ แต่พอกลับก็ทราบอนุสนธิ์
ว่ายอดรักมโนราห์นฤมล จรดลหนีการบูชายัญ
สองชั้น หัวอกข้าแทบจะแยกแตกสลาย ปิ้มจะวายชีพม้วยด้วยโศกศัลย์
รีบเดินทางตามมาในอารัญ มิได้หวั่นพรั่นภัยกลัววายปราณ
จนลุถึงไกรลาสบุรีศรี กำลังก่อพิธีสรงสนาน
ข้าจึงเอาธำมรงค์วงตระการ อธิษฐานใส่หม้อวารีมา
ชั้นเดียว พอพระน้องมโนราห์สรงวารี แหวนสวมดังนึดังปรารถนา
พอได้พบสบอารมณ์สมอุรา จงทราบได้บาทาฝ่าธุลี

(บทละครเรื่องมโนราห์ ของ กรมศิลปากร)

Copyright by Mahidol University

เพลงศรีสุขมังคลานุสรณ์ เถา

สามชั้น

พระฟังความพราหมณ์น้อยสนองถาม จึงเล่าความจะแจ้งแถลงไข
อันดนตรีมีคุณทุกอย่างไป ย่อมใช้ได้ดังจินดาค่าบุรินทร์
ถึงมนุษย์ครุฑาเทวราช จัตุบาทกลางป่าพนาสิณฑ์
แม้ปี่เราเป่าไปให้ได้ยิน ก็สุดสิ้นโทโสที่โกรธา
ให้ใจอ่อนนอนหลับลืมสติ อันลัทธิดนตรีดีหนักหนา
ซึ่งสงสัยไม่สิ้นในวิญญาณ์ จงนิทราเถิดจะเป่าให้เจ้าฟัง

สองชั้น

แล้วหยิบปี่ที่ท่านอาจารย์ให้ เข้าพิงพฤกษาไทรดังใจหวัง
พระเป่าเบิดนิ้วเอกวิเวกดัง สาเนียงวังเวงแว่วแจ้วจับใจ
ในเพลงปี่ว่าสามพี่พราหมณ์เอ๋ย ยังไม่เคยเชยชิดพิสมัย

ชั้นเดียว

ถึงร้อยรสบุปผาสุมาลัย จะชื่นใจเหมือนสตรีไม่มีเลย
พระจันทรจรสว่างกลางโพยม ไม่เทียมโฉมนางงามเจ้าพราหมณ์เอ๋ย
แม้นได้แก้วแล้วจะค่อยประคองเคย ถนอมเชยชมโฉมประโลมลาน

(บทละครเรื่องพระอภัยมณี ของ สุนทรภู่)

เพลงสยามมานุสติ เถา

(เกริ่น)

หากสยามยังอยู่ยั้ง ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง *ชีพด้วย*
หากสยามพินาศลง *ไทยอยู่ ได้ฤา*
เราก็เหมือนมอดม้วย *หมดสิ้นสกุลไทย*
ใครรานใครรุกด้าว *แดนไทย*
ไทยรบจนสุดใจ *ขาดดิ้น*
เสียเนื้อเลือดหลั่งไหล *ยอมสละ สิ้นผล*
เสียชีพไปเสียสิ้น *ชื่อก้องเกียรติงาม*

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

สามชั้น

พุทธานุภาพนำผล เกิดสรรพมงคลน้อยใหญ่
เทวาอารักษ์ทั่วไป ขอให้เป็นสุขสวัสดี

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ธรรมานุภาพนำผล เกิดสรรพมงคลเสริมศรี
เทพช่วยเมตตาปราณี ให้สุขสวัสดิ์ทั่วกัน
ชั้นเดียว สังฆานุภาพนำผล เกิดสรรพมงคลแม่นมั่น
เทเวศร์คุ้มครองป้องกัน สุขสวัสดิ์สรรพ์ทั่วไป

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงสุดใจ เถา

สามชั้น *จะเล่าความยามยากเมื่อจากน้อง ก็ขัดข้องเขาจะแจ้งแถลงไข*
จึงว่าพี่นั้นแสนสลดใจ หมายว่าไม่พบญาติแล้วชาตินี้
สองชั้น *หากกุศลหนหลังเราทั้งสอง ได้มาพบน้องนัดดามารศรี*
ยังทุกข์หนึ่งถึงชนกชนนี จะร้ายดีมิได้รู้ถึงหูเลย
ชั้นเดียว *พระร่ำพลางต่างองค์ทรงกันแสง โอ้เสียแรงเกิดมานิจจาเอ๋ย*
ไม่เคยยากตรากตรำต้องจำเคย เมื่อไรเลยจะพร้อมพงศ์วงศ์ประยูร

(บทละครเรื่องพระอภัยมณี สุนทรภู่ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงสดายง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น คิดถึงนุชบุษบาออกมานั่ง บนบัลลังก์เหลี่ยมผาหน้าสิงขร
พระกรวดน้ำร่ำว่าด้วยอาวรณ์ หวังสมรเหมือนจะคลาดในชาตินี้
สองชั้น จะอุตส่าห์ปะตาปารักษากิจ อวยอุทิศผลพาถึงยาหยี
จะเกิดไหนในจังหวัดบัถพี ให้เหมือนปี่กับขลุ่ยต้องทำนองกัน
ชั้นเดียว เป็นจีนจามพราหมณ์ฝรั่งและอังกฤษ ให้สนิทเสน่หาตุนาหงัน
แม้นเป็นไทยให้เป็นวงศ์ร่วมพงศ์พันธุ์ พอโสกันต์ให้ได้อยู่เป็นคู่ครองฯ

(นิราศอิเหนา ของ สุนทรภู่)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ดูแสงเดือนส่องแจ้มแอร่มขาว ราวนอนเหนือหญ้าสง่าศรี
มาเถิดเรานั่งลงที่ตรงนี้ ให้ดนตรีสู่โสตปราโมทย์ใจ
ความสังดาตรีนี้แสนเหมาะ สำหรับเพลงไพเราะเสนาะใส
นั่งเถิดเช็ดสิกาผู้ยาใจ ดูท้องฟ้านภาลัยแสนงามงอน
สองชั้น ประดับด้วยดารานานาเนก อีกก้อนเมฆราวกับทองฟ่องสลอน
ดาวทุกดวงที่เห็นคเนจร ราวอมรร่อนพลางทางขับร้อง
ชั้นเดียว กล่อมทวยเทพบุตรสุดสนิท อมฤตรู้ดนตรีดีทั้งผอง
แต่มนุษย์มิอาจยินขับร้อง เพราะกายเราเหมือนกองดินกำบัง

(เรื่องเวนิสวาณิช พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงสดายงแปลง เถา

สามชั้น ทรงรถลดเลี้ยวเที่ยวประพาส มิ่งไม้เดียรดาษในสวนขวัญ
ชมพลางทางคะนึงถึงทรงธรรม์ นางแสนโศกศัลย์พันทวี
สองชั้น พระแสร้งสรรบรรจงแต่งไว้ แล้วไม่มาชมสวนศรี
ทิ้งน้องให้อยู่ผู้เดียวนี้ พระแกล้งหน่วงหนีไปพารา
ชั้นเดียว นางร่ำกำสรดแสนเทวศ ถวิลถึงทรงเดชเชษฐา
คะนึงไปไม่เก็บมาลา แลละห้อยคอยหาภูธร

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright© by Mahidol University

เพลงสมิงทอง เถา

สามชั้น ยามเช้า อุระเราชื่นแช่มแจ่มใส
สู้บุกป่ามาดมชมดอกไม้ ข้าขอบใจมาลีที่เบิกบาน
สองชั้น ล้วนอารีมิให้เรามาเก้อ เผยเผยอกลีบประทินกลิ่นหอมหวาน
สายหยุดดกย้อยห้อยพวงยาน กลิ่นซาบซ่านนาสาดอกน่าเชย
ชั้นเดียว มลิวัลย์พันกอพฤกษาดาด เหมือนผ้าลาดขาวละออหนอน้องเอ๋ย
รสสุคนธ์ขึ้นเป็นดงอย่าหลงเลย กำลังเผยกลีบเกสรสลอนชู

(บทละครเรื่อง เงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

เพลงสมิงทองเทศ เถา

สามชั้น เดินเอยเดินทาง ตามหว่างโกรกเกริ่นเนินไศล
(สร้อย) เจ้าดวงดอกไม้ทิพย์
โอ้เจ้าดวงดอกไม้ทิพย์
จะแลลับลิบ เสียแล้วเอย
ทางประพาสพิศพันธุ์มิ่งไม้ ระบัดใบบังแสงสุริยน
(สร้อย) เจ้าดวงดอกไม้แก้ว
โอ้เจ้าดวงดอกไม้แก้ว
จะหลงลับแล้ว ไม่แลเห็นเลย
สองชั้น เขียวชอุ่มอ่อนแก่แลสลับ บ้างผลิดอกออกรับฤดูฝน
บานตูมหุ้มห่อเสาวคนธ์ ทรงผลสุกห่ามงามงอม
ชั้นเดียว สร้อยฟ้ามหาหงษ์ส่งกลิ่นเกลื้อง รังเรียงลาดับหวนหอม
สายหยุดร้อยระย้าดาด้อม เหนี่ยวน้อมเก็บได้ใกล้รถทรง

(บ้านพาทยรัตน์ แต่ง)

เพลงสามไม้ใน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น พิศพรรณรุกขชาติที่เชิงผา ดาษดาดอกดวงพวงผล
เห็นกล้วยไม้ไกล้ทางเสด็จดล ดอกโรยร่วงหล่นลงบนทราย

Copyright by Mahidol University

สองชั้น คัดเค้าสาวหยุดย้อยระย้า เหมือนเมื่อประสันตาเอามาถวาย
หอมกลิ่นสุกรมเมื่อลมชาย คล้ายคล้ายพระเชษฐาพาชมดง
ชั้นเดียว ครวญพลางทางนึกคะนึงใน เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจตะลึงหลง
ให้คิดถึงทั้งสามสุริวงศ์ พระดั้นดัดลัดดงเดินมา

(บทละครเรื่อง อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ร่มรื่นพื้นพันธุ์บุปผา สะอาดตาชื่อชูดูไสว
ขุนแผนชักม้าคลาไคล บัดใจถึงเขาธรรมเธียร
สองชั้น ที่เชิงเขาเหล่าพันธุ์มิ่งไม้ ลมพัดกวัดไกวอยู่หันเหียร
รกฟ้าขานางยางตะเคียน กลันเกลาตระเบาตระเบียนและชิงชัน
ชั้นเดียว สนสักกลักขีดันกายาน ฉนวนฉนานคล้าคลักจักจั่น
ปรางปรูประดู่คุณูกมัน เหียรหันกระเพราสะเดาแดง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงสมิงออดอ้อน

สามชั้น สุดเอย สุดที่รัก ใช่พี่จักโหยกเหยกแสร้งเสกสรรค์
พี่รักเจ้าท่าเทียมดวงชีวัน จึงทูลขันอาสาสู้กู้บุรี
สองชั้น ไม่เจียมตัวกลัวตายหมายเชยชิด แนบสนิทพระธิดามารศรี
จนปราบศึกมีชัยแก่ไพรี แสนยินดีจะได้น้องละอองนวล
ชั้นเดียว ตรัสพลางกางหัตถ์ตระหวัดกอด พร่ำพลอดแนบน้องประคองสงวน
ทั้งสองราพาที่ชื่ชวน เผ้ายียวนเชยโฉมประโลมลาน...

(บทละครเรื่อง ราชาธิราช ของ กรมศิลปากร)

เพลงสารถี เถา

สามชั้น น้องเอ๋ยวาจาช่างน่ารัก เสนาะนักน้ำคำพร่ำเสียดสี
ปิ้มจะกลืนชื่นใจในวาที เสียดายแต่ยังไม่มีคู่ภิรมย์
แม้นชายใดได้อยู่เป็นคู่ครอง จะแนบน้องเชยชิดสนิทสนม
พี่จะอยู่สู้รักไม่แรมชม มิใช่ลมลวงน้องให้หมองใจ

Copyright by Mahidol University

สองชั้น อย่าว่าแต่เจ้ายากอยู่สิบห้า ถึงห้าชั่งพี่ก็หามาช่วยได้
บุญหลังได้สร้างมาบางใด บังเอิญให้จำเพาะพบประสบนาง
ว่าพลางอิงแอบแนบชิด ปลื้มจิตอย่าสะเทิ้นเมินหมาง
แก้ห่อเงินมอบแล้วปลอบพลาง อย่าระคางเคืองใจได้เอ็นดู
ชั้นเดียว ดรานั้นนางแก้วกิริยา เมินหน้าซ่อนซบหลบอยู่
บัดบ้องมิให้ต้องเข้าชมดู รู้แล้วว่ารักว่าปรานี ฯ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงสาลิกาชมเดือน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น นางนวลจับนางนวลนอน เหมือนพี่แนบนวลสมรจินตะหรา
จากพรากจับจากจำนรรจา เหมือนพี่จากนางสะการะวาตี
แขกเต้าจับเต่าร้างร้อง เหมือนร้างน้องมาหยารัศมี
นกแก้วจับแก้วพาที เหมือนแก้วพี่ทั้งสามสั่งความมา
สองชั้น ตระเวนไพรร่อนร้องตระเวนไพร เหมือนเวรใดได้นิราศเสน่หา
เค้าโมงจับโมงอยู่เอกา เหมือนพี่นับโมงมาที่ไกลนาง
ชั้นเดียว คับแคจับแคสันโดษเดี่ยว เหมือนเปล่าเปลี่ยวดับใจในไพรกว้าง
ชมวิหคนกไม้ไปตามทาง คะนึงนางพลางเร่งโยธี

(บทละครเรื่อง อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงสาลิกาชมเดือน เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น ทัศนาปักษาในป่าล้วน นกนางนวลงามนวลเหมือนนวลศรี
แขกเต้าเหมือนที่เคล้าในราตรี นกโนรีเหมือนพี่นี้รั้งรอใจ
วายุภักษ์เหมือนพระพักตร์เจ้าผ่องแผ้ว นกแก้วงามเหมือนแก้วที่ขานไข
สีชมภูดูเหมือนว่าผ้าสะไบ งามวิไลที่เจ้าห่มน่าชมนา

(บทของเก่า)

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ไก่ฟ้าจับกาฝากแผง เหยี่ยวจิกเหยื่อแย่งบนเวหา
แก้วจับเกตกินบินร่อนมา ฝูงกระสาจับกระสังรังเรียง
กระทุงทองลงท่องในท้องธาร กาเหว่าจับกระวานประสานเสียง
กาลิงจับกิ่งกาหลงเมียง นกเอี้ยงจับเอื้องชำเลืองดู
ชั้นเดียว กะลุมภูจู่จับกะล่ำพัก เขาไฟไข่พักฟุบอยู่
ยางย่องมองมาริมสินธู บักหลักปีกลู่ลงกินปลา

(นายเจริญ แสงเพชร แต่ง)

เพลงสาวน้อยเล่นน้ำ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น นางจึงสรงสนานในสระศรี กับกำนัลนารีเกษมสานต์
หอมกลิ่นโกสุมภ์ปทุมมาลย์ อายอบชลธารขจรไป
น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา ว่ายแหวกปทุมมาอยู่ไหวไหว
นิลุบลพันน้ำอยู่ร่ำไร ตูมตั้งบังใบอรชร
สองชั้น ดอกขาวเหล่าแดงสลับสี บานคลี่ขยายแย้มเกสร
บัวเผื่อนเกลื่อนกลาดในสาคร บังอรเก็บเล่นกับนารี
ชั้นเดียว นางทรงหักห้อยเป็นสร้อยบัว สวมตัวกำนัลสาวศรี
ปลิดกลีบปทุมมาลย์มากมี เทวีลอยเล่นเป็นนาวา

(บทละครเรื่อง อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงสาวน้อยเล่นน้ำ เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดเสน่หา
เล่นกับสาวสวรรค์กัลยา ที่ในธาราวาริน
ชิงกันเก็บพรรณดอกไม้ อันลอยไหลมาตามกระแสสินธุ์
บ้างรายเก็บริมชลบนดิน หอมตลบอบกลิ่นสุมามาลย์

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ลางนางบ้างร้อยห้อยมวยผม บ้างถือดมชมว่าหอมหวาน
บ้างเก็บได้ใส่ตองรองพาน มาถวายเยาวมาลย์พระบุตรี
บ้างลงในท้องธารเที่ยวเก็บกรวด ชูอวดเพื่อนนางว่าต่างสี
บ้างเล่นไล่ไขว่คว้าในวารี สรวลระริกชิกชี้แช่ไป
ชั้นเดียว ลางนางขับขานประสานเสียง เคล้าเคียงเพื่อนชอบอัชฌาสัย
บ้างหยุดยั้งนั่งเล่นที่ร่มไม้ สำราญใจเป็นสุขทุกกำนัล

(บทละครเรื่อง อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงสาวเวียงเหนือ เถา

สามชั้น โอ้เจ้าเสาวภาคย์ของพี่เอ๋ย ไฉนเลยจะได้ชมสมสอง
แต่พลบค่ำคร่ำครวญถึงนวลน้อง จนย่ำยามสองฝั่งประโคม
สองชั้น แต่ข่าวคำร่ำลือแล้วมิหนำ พี่มาช้ำฟังซอยอรูปโฉม
เหมือนพระเมรุเอนทับทรวงโทรม แสนโทมนัสนึกไม่นิทรา
ชั้นเดียว แล้วเคลิ้มคลุ้มกลุ้มจิตผิดสังเกต ภูวเรศรัญจวนหวนหา
อาลัยในสองวนิดา สุดแสนเสน่หาอาวรณ์

(บทละครเรื่องพระลอนรลักษณ์ พระนิพนธ์ในกรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ)

เพลงสาลิกาเขมร เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น สาลิกาพาคู่เข้าสู่สม ร้องระงมก้องมาแต่ป่าใหญ่
นกกระเด็นเต้นไต่อยู่ปลายไม้ แล้วหยุดไซ้ปีกหางให้นางนก
สองชั้น กะลุมพูจับอยู่บนกิ่งไผ่ ตระเวนไพรลับล่อข้างกอกก
นกกินปลีบินรี่เข้าที่รก โพระดกหยุดมองแล้วพองคอ
ชั้นเดียว นกเขาไฟเกาะตอไม้โค่น บ้างกระโจนกลับกลอกแล้วหลอกล่อ
นกยางย่างย่องมากองออ เสียงแจจอเจรจาภาษากัน

(บทของเก่า)

Copyright by Mahidol University

เพลงสาลิกาเขมร เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น โกญจนาร่อนร้องอยู่ในดง ส่งเสียงสาเนียงก้องป่า
มยุเรศราเคล้ากันไปมา จากพรากต่างพากันโบยบิน
สองชั้น หงส์ทองม่ายเมียงเรียงคู่ บ้างเล่นอยู่ในสระกระแสสินธุ
โพระดกโคกม้าโกกิล ทั้งขมิ้นชาบคุ่มกะลุมพู
ชั้นเดียว เขาไพรกระไนไก่ฟ้า สาลิกาเชยชมสมสู่
กดแก้วระวังไพรสีชมพู แซกเต้าเคล้าคู่คลอกัน ฯ

(บทของเก่า)

เพลงสาลิกาแก้ว เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น โอ้ว่าเจ้าสาลิกาแก้ว เสียงแจ้วจับใจอยู่ในห้อง
สองชั้น ถ้าพูดได้พี่จะกาไลทอง รักเจ้าของเจ้าจงพูดให้ดีดี
ชั้นเดียว หรือโกรธเคืองเรื่องที่พี่ชังเจ้า เพราะเหตุเราหลงรักเจ้าปักษี
ครึ่งชั้น มาตรว่าเจ้าตายวายชีวี จะกอดศพสกุณีเข้าเมรุทอง ฯ

(บทของเก่า)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ฟังสาเนียงเสียงวิหคคู่ก้อง บ้างร้อนร้องขันขานในป่าใหญ่
บ้างจับพฤกษาคาคบไม้ บ้างไซ้ปีกหางบ้างชมกัน
สองชั้น ลางตัวม่ายเมียงเคียงคู่ บ้างเคล้ากันอยู่เกษมสันต์
บ้างจิกผลไม้มาป้อนกัน ลูกน้อยนั้นเรื่อยร้องอยู่ก้องดง
ชั้นเดียว ชมพลางทางเร่งพลากร สัญจรไปในไพรระหง
เสด็จมาเหนือราชรถทรง ยิ่งคำนึงถึงองค์ภูวไนย ฯ

(บทละครเรื่อง อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงสาลิกาแก้ว เถา

บทร้องที่ 3

สามชั้น โอ้ว่าเจ้าสาริกา เสียงแจ้วจับใจอยู่ในห้อง
ถ้าพูดได้พี่จะใส่กำไลทอง รักเจ้าของก็จงพูดแต่โดยดี
สองชั้น หรือโกรธเคืองเรื่องที่พี่ขังเจ้า เพราะร้อนเร่าแรงรักเจ้าปักษี
ปล่อยไปกลัวจะไม่ไยดี จะบินหนีแลลับไม่กลับมา

(บทของเก่า)

ชั้นเดียว ขอเชิญเจ้าอยู่กรงทองเถิดน้องรัก พี่จะเฝ้าพูมฟักให้หนักหนา
ขอฟังเพียงถ้อยคำจำนรรจา ให้พี่ชายชื่นอุราไม่เว้นวาย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงแสนระทม เถา

สามชั้น แสนระทมขมขื่นไม่คืนกลับ เมื่อเธอลับดับชีวีพี่ใจหาย
น้ำตาพี่ไหลหลั่งพรั่งกระจาย แทบจะวายชีพปลงลงตามน้อง
จะอยู่ไปก็ไม่มีความสุข ระทมทุกข์อ้างว้างให้หมางหมอง
เปล่าเปลี่ยวเดียวดายไม่วายตรอง สุดจะครองตัวแล้วแก้วพี่อา
สองชั้น วันนี้แล้วเขาจะเผาน้อง พี่เฝ้ามองแต่นี้ไปไม่เห็นหน้า
เหลือแต่เถ้าถ่านของกานดา โอ้พี่ยาจะทำประการใด
ตั้งแต่เข้าพี่นั่งเฝ้าหน้าหีบเจ้า วาสนาเรามีเท่านี้หรือไฉน
ต่อนี้มีแต่จะลับไป ทรามวัยจงไปสู่วิมานทอง
ชั้นเดียว ส่วนตัวพี่จะบวชพระสละกิเลส ครองเพสบรรพชิตจิตไม่หมอง
ได้เวลาก็จะลาล่วงครรลอง ไปตามน้องในภพใหม่ไม่ลืมเลย
จะแผ่ส่วนกุศลไปให้น้อง อย่าเศร้าหมองตัวพี่มีอยู่เฉย
เพื่อชาตินี้เกิดใหม่ได้เสยย ไม่ละเลยจากกันเหมือนชาตินี้

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงแสนรันทด เถา

สามชั้น

โอ้อาลัยใจหายไม่วายเว้น น้ำตากระเซ็นหยดย้อยดั่งฝอยฝน
ร่ำไห้มิได้อายแก่ผู้คน เหลือจะทนทานได้หนอใจเรา
เคยเห็นอยู่หลัดหลัดมาพลัดพราก ต้องมาจากทันใดใจสุดเศร้า
เมื่อท่านอยู่มีพระคุณอุ่นไม่เบา เป็นร่มเกล้าแก่ลูกหลานเจือจานไป

สองชั้น

ยังมิทันได้ทดแทนพระคุณเลย โอ้อกเอ๋ยเหมือนมิได้เอาใจใส่
เมื่อยามเจ็บก็ไม่รู้เพราะอยู่ไกล เลยไม่ทันได้เห็นใจเมื่อจากกัน

ชั้นเดียว

ขอวิญญาณท่านไซร้จงไปดี สู่ที่พิมานแมนแดนสวรรค์
ชาติหน้าฟ้าใหม่ได้พบกัน เป็นฉันญาติร่วมตระกูลอุ่นเกล้าเอย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงแสนอาลัย เถา (คือสร้อยเพลง)

สามชั้น

แสนอาลัยใจหายไม่วายเว้น เช้าเย็นลูกเคยได้เห็นหน้า
อยู่หลัดหลัดพลันลับดับชีวา โอ้ลูกยาจะทำประการใด
พ่อเป็นดังร่มโพธิ์ทอง ให้ลูกทั้งผองได้อาศัย
ร่มเย็นด้วยพรหมวิหารชื่นบานใจ อบรมลูกไซร้ให้ได้ดี

สองชั้น

เช้าค่ำพ่อพร่ำสอนสั่ง คอยระวังลูกไซร้ไม่หน่ายหนี
ถึงพ่อเหนื่อยจากงานพันทวี พ่อก็มีแก่ใจไม่ละเลย
ค่ำลงตรงเข้าห้องเรียน ให้ลูกเพียรเขียนอ่านไม่อยู่เฉย
สอนธรรมะจริยธรรมตามที่เคย ได้งอกเงยความรู้พ่อสู้มา

ชั้นเดียว

พอลูกโตได้ดีกันทุกคน พ่อกลับพ้นจากไปไม่เห็นหน้า
แสนอาลัยเศร้าหมองนองน้ำตา โศการ่ำให้อาลัยรัก
แม้นใครช่วยพ่อคืนชีวี ลูกนี้จะทดแทนให้จงหนัก
อันพระคุณของพ่อนั้นยิ่งนัก แสนอาลัยสุดจะหักใจลูกเอย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงสาวสุดสวย เถา

สามชั้น คนนี้แลแน่แล้วที่เราผัน รูปโฉมโนมพรรณหาผิดไม่
น้องเอ๋ยรูปร่างช่างกระไร ถึงนางในกรุงศรีไม่มีเทียม
สองชั้น ดังพระจันทร์วันเพ็ญเมื่อผ่องผุด บริสุทธิ์โอภาสสะอาดเอี่ยม
สองแก้มแย้มเหมือนจะยั่วเรียม งามเสงี่ยมราคีผู้ดีจริง
ชั้นเดียว ทั้งจริตกิริยามารยาท ก็ฉลาดไว้วางอย่างผู้หญิง
ออดฉะอ้อนเหมือนจะวอนให้ประวิง จะยิ้มพรายก็พริ้งยิ่งพราวตา

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงสาวสอดแหวน เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ว่าพลางทางถอดแหวนเพ็ชร ประคองเช็ดน้ำตาอย่าร้องไห้
ชมแหวนแทนพลางสว่างใจ แล้วสอดใส่นิ้วน้อยให้นางดู
กอดคอชลอเคลื่อนออกจากห้อง กอดประคองอกประทับระทึกอยู่
ค่อยประคองยกแขนประคองชู เอ็นดูด้วยช่วยชี้ที่วันทอง
สองชั้น นางแก้วกิริยายิ่งอาลัย แข็งใจชี้แจงตำแหน่งห้อง
ตรงนี้แน่แลไปอย่าเมินมอง ล่วงสองชั้นเข้าไปข้างใน
ชั้นเดียว แสงอัจกลับตาอร่ามเรือน คนเกลื่อนนอนนิ่งระวังไสว
เอ็นดูน้องเถิดอย่าเพ่อไป เหมือนหนึ่งใจเมียจะขาดด้วยคิดกลัว

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 2

สามชั้น เห็นสาวสอดแหวนแสนวิจิตร วงนิดน่ารักเป็นหนักหนา
ผังเพชรพราวพราวจับนัยน์ตา โสภาเพียงแสงนิศากร

(นายกุมุท จันทร์เรือง แต่ง)

สองชั้น พินิจเพชรพร่างพริ้วนิ้วนางน้อย น้ำสลับระยับย้อยเป็นเกสร
แม้แหวนงามก็ไม่แม้นงามบังอร ชวนจิตข้อนคิดใคร่ได้ไว้ครอง

(นางจันทนา พิจิตรคุรุการ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว โอ้เจ้าสาวสอดแหวนพี่แสนรัก หมายสมัครเคียงชมภิรมย์สอง
ถ้ากานดายังไร้คู่ชูประคอง ขอเป็นเรือนแหวนรองรับน้องเอย

(นายสุรชัย เครือประดับ แต่ง)

บทร้องที่ 3

สามชั้น ว่าพลางทางถอดแหวนสอดก้อย สวมนิ้วน้องน้อยผู้เพื่อนขวัญ
ขอฝากแหวนไว้แทนใจก่อนไกลกัน แหวนจะเหนี่ยวเกลียวสัมพันธ์มั่นไม่คลาย
วงแหวนเหมือนวงแขนพี่โอบเจ้า เมื่อยามเศร้าจะปลอบปลุกให้ทุกข์หาย
สวมแหวนเหมือนสวมสอดกอดพี่ชาย โฉมฉายเจ้าจงจำคำสัญญา
สองชั้น ถึงตัวไกลใจอยู่เป็นคู่ชิด เพราะฝากจิตไว้กับแหวนที่แทนหน้า
เพชรบนเรือนเหมือนพี่ไม่ลืลา แก้วตาอย่าละห้อยน้อยใจ
ชั้นเดียว ตราบเรือนทองยังรองรับจับเพชรมั่น สายสัมพันธ์ย่อมยืนยงอย่าสงสัย
สาวสอดแหวนเหมือนรับรองครองหทัย หากวันใดสวาทวอดถอดแหวนเอย.

(นายสุรชัย เครือประดับ แต่ง)

เพลงสิงโตเถา

สามชั้น เผยพระแกลแลยิ้มนางเยื่ยมห้อง พระเนตรน้องแลลอดสอดประสาน
ดูนางในไขมู่ลี่จากวิมาน ให้เสียวซ่านซาบอินทรีย์ทวีรัก
สองชั้น พระยาครุฑสุดปลื้มด้วยความหลง พอเคลิ้มองค์นางกลับลับตำหนัก
อกครุฑดังจะแยกแตกด้วยรัก ด้วยศรปักทรวงในฤทัยระทม

(กากีคำกลอน บทของเก่า)

ชั้นเดียว เพียงประเดี๋ยวเจียวหนอได้เห็นหน้า ใจพะว้าพะวงรักหมักหมม
ทำไฉนจะได้เจ้ามาเชยชม ครุฑปรารมภ์ด้วยรักพันทวี

(นายเปลื้อง ณ นคร แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงสิงโตเล่นหาง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น น้องเอ๋ยเจ้าไม่รู้ว่าพี่รัก สุดจะหักใจแล้วนะแก้วเอ๋ย
ยิ่งสนิทยิ่งพิศแม่ทรามเชย งามกว่าเคยขึ้นทุกทีทุกวี่วัน
สองชั้น พี่อุตส่าห์พยายามตราตรา สู้ลาบากเพราะจิตคิดใฝ่ผัน
อยากจะแจ้งความสัตย์สารพัน ก็เกรงขวัญตาพี่จะโกรธา
ชั้นเดียว อย่าถือโทษอย่าโกรธพี่นะเจ้า หนักเบาจงปรานีพังพี่ว่า
พี่รักเจ้าเท่าเทียบเปรียบชีวา ขวัญตาอย่าสลัดตัดรักเอย

(ไม่ทราบผู้แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น สิงห์โตคะนองลาพองเผ่น วิ่งกระโดดโลดเต้นแล้วเล่นหาง
หมอบราบคาบแก้วแล้วก็วาง เล่นอยู่กลางหิมวันอรัญวา

(ของเก่า)

สองชั้น บ้างคารามก้องก็กขึ้นดึกไล่ บ้างหยุดไว้เพราะละเหี่ยเพลียนักหนา
ครั้นหายเหนื่อยลุกเล่นใหม่อยู่ไปมา ดูจดังว่าแก้วเป็นเช่นเพื่อนตน
ชั้นเดียว เปรียบเช่นการออกแรงให้แข็งกล้า สุขย่อมพาเราผองพ้นหมองหม่น
เกิดพลังไม่มีโทษประโยชน์ล้น ควรฝึกตนอย่างสิงห์อย่านิ่งเฉย

(สอง-หนึ่งชั้น จันทนา พิจิตรคุรุการ แต่ง)

บทร้องที่ 3

สามชั้น *เราก็ชาติชายชาญชาญกล้า ประสพการณ์ผ่านมาหลายถิ่นที่*
เรื่องศิลปในด้านการดนตรี ได้เรียนรู้ถ้วนถี่จากครูมา
สองชั้น *ครูได้พร่ำสั่งสอนวอนให้ศิษย์ จงผูกมิตรปลูกความเสน่หา*
อย่าอวดดีว่าประเสริฐเลิศวิชา จะขาดผู้คบค้าสมาคม
ชั้นเดียว *จงทำตัวอ่อนน้อมถ่อมตน เห็นบุคคลด้อยกว่าอย่าทับถม*
มุ่งสร้างความศรัทธาค่านิยม ไปที่ใดได้รับชมว่าเราดี

(นายพินิจ ฉายสุวรรณ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงสีนวล เถา

สามชั้น โฉมแฉล้มแก้มนวลยวนจิต ยามพิศพักตราน่ารับขวัญ
นวลละอองผ่องผุดดุจเพ็ญจันทร์ ผิวนั้นนวลสนิทติดตาตรึง
สองชั้น สีนวลชวนชื่นเมื่อยามเช้า รักเจ้าสาวสีนวลหวนคิดถึง
แม้ไม่แลเห็นเจ้าเฝ้าคะนึง อยากให้ถึงวันที่ราสีนวล

(บทของเก่า)

ชั้นเดียว เอวองค์อรชรกรกราย ราร่ายผินผันหันหวน
งามพร้อมย้อมใจให้รัญจวน สีนวลงามสนิทติดใจเอย.

(น.พ.พูนพิศ อมาตยกุล แต่งเพิ่มเติมจากของเก่าเฉพาะ 3 ชั้น 2 ชั้น)

เพลงสี่บท เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เห็นดอกปาหนันสาคัญคิด เหมือนวันพี่ลิขิตด้วยนขา
เห็นมาลัยไหลลอยในคงคา เหมือนพี่ลอยมาลาให้เทวี
เล็บนางเหมือนอย่างเล็บน้อง พี่ประคองเนื้อนวลเจ้าข่วนพี่
เห็นโศกสาขาริมวารี เหมือนทรงโศกโศกีระกำใจ
สองชั้น บรรณดาดฌาไม้ทั้งนั้น หลายอย่างต่างพันธุ์ล้วนปลูกใหม่
บ้างผลิดอกออกผลทุกต้นไป ภูวไนยเที่ยวชมเล่นสาราญ
ชั้นเดียว แล้วหยุดนั่งเนินผาศิลาใหญ่ ภายใต้ร่มพยอมหอมหวน
พระพายพัดพาสุมามาลย์ กลิ่นฟุ้งจรุงลานฤทัย

(บทละครเรื่อง อิเหนา บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น พระพลางพิศพรรณรุขชาติ งอกงามเดียรดาษบนเนินผา
ไม้ผลผลห้อยย้อยระย้า สกุณาจิกกินแล้วบินพลาง
ลางต้นเอนชายปลายสบัด ดังไม้ดัดปลูกไว้ในกระถาง
กอรวกร่มเรียงเคียงทาง พยอมยางสูงเยี่ยมเทียมดีรี

Copyright by Mahidol University

สองชั้น งามชะง่อนเงื้อมผาศิลาลาย เหลืองแดงดังระบายหลายสี
โตรกตรอกซอกทางชลธี วารีซาบซึมอยู่อัตรา
ที่ทางหว่างเชิงกุหนุงนั้น ร่มรื่นพื้นพันธุ์พฤกษา
ภายใต้เตียนสะอาดลาดศิลา เสด็จโดยมรรคาคลาไคล
ชั้นเดียว พระพายชายพัดมาอ่อนอ่อน เข้าหยุดประทับร้อนอาศัย
นั่งเล่นยังที่ศิลาลัย แทบใกล้อาศรมพระมุณี

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงสุดาภิรมย์ เถา

สามชั้น อันตัวนางเปรียบอย่างปทุมเมศ พึ่งประเวศผุดพ้นชลสาย
หอมผกาเกสรขจรขจาย มิได้วายภุมรินถวิลปอง
สองชั้น ครั้นได้ชมสมจิตพิศวาท ก็นิราศแรมจรัลผันผยอง
ไม่อยู่เผ้าเคล้ารสเที่ยวจรดลอง ดูท่านองใจชายก็คล้ายกัน
ชั้นเดียว แม้นชายใดใจประสงค์มาจงรัก ให้รู้จักเชิงชายให้หมายมั่น
อันความรักของชายนี้หลายชั้น เขาว่ารักนั้นประการใดฯ

(จากสุภาษิตสอนหญิง ของสุนทรภู่)

เพลงสุดสงวน เถา

สามชั้น น้องเอย เพราะน้อย หรือถ้อยคำ ช่างหวานฉ่ำ จริงแล้ว เจ้าแก้วเอ๋ย
เจ้าเนื้อหอม พร้อมชื่น ดังอบเชย เงยหน้า มาจะว่า ไม่อำพราง
ได้ชมชิด จนสนิท อย่างนี้แล้ว ขอเชิญแก้ว กิริยา เมตตาบ้าง
พี่จะมอบ เสน่ห์ไว้ ที่ในนาง อย่าระคาง ข้องแค้น ระคายเคือง
สองชั้น ถ้าพี่ ลวงน้อง ให้หมองสัตย์ จงวิบัติ เก็ดเข็ญ ให้เป็นเรื่อง
สารพัด วิชา สง่าเปลือง เจ้าเนื้อเหลือง ดังทอง มาทาบทับ
ชั้นเดียว ว่าพลาง ทางเปลื้อง เครื่องคาด แขวนพาด ฉากลง ประจงจับ
อุ้มนาง วางตัก สะพักรับ ก็ทอดทับ ระทวยลง ดังท่อนทอง ฯ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

Copyright by Mahidol University

เพลงสุดถวิล เถา

สามชั้น

ออกจากพระโรงรัตน์ชัชวาล มาขึ้นอาชาชาญขมีขมัน
ขับม้ามาตะบึงถึงบ้านพลัน เข้าในห้องสุวรรณกันใด
มาถึงเตียงเคียงข้างเห็นนางหลับ ใจจะปลิวหวิวดับเสียให้ได้
สงสารน้องจะต้องพรากจากกันไป เหมือนแกล้งทิ้งน้องไว้ไม่ใยดี

สองชั้น

ที่จริงใจจำพรากอยากให้แจ้ง จะปลุกขึ้นเล่าแถลงก็ใช่ที่
จะโศกเศร้าเหลือสลัดตัดจรลี หลับอยู่นี่ก็ดีจะลาจร
หยิบกระดาษวาดอักษรฉออ่อนสั่ง น้ำตาหลั่งไหลหยดรดอักษร
แล้วสอดไว้ใต้เขนยที่นางนอน พิศพักตร์ทอดถอนหฤทัย

ชั้นเดียว

ค่อยตระโบมโลมลูบจูบสั่งลา นางจะรู้กายาก็หาไม่
หักจิตออกนอกห้องทันใด ควบม้าหนีไปมิได้ช้า

(เรื่องราชาธิราช พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ-เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

เพลงสุดอาลัย เถา

สามชั้น

อันเพลงไทยไพเราะเสนาะล้ำ ชวนดื่มด่ำในอารมณ์สมเป็นศิลป์
สำเนียงหวานแว่วไปใครได้ยิน ก็ลืมสิ้นทุกข์ร้อนผ่อนคลายใจ

สองชั้น

การดนตรีต้องมีผู้รู้คุณค่า จึงรักษาสืบต่อกันไว้ได้
หากขาดผู้อุปภัมภ์บำรุงไว้ ย่อมร่วงโรยหายไปเป็นธรรมดา

ชั้นเดียว

สมัยนี้ดนตรียังมีอยู่ ที่สูญไปไม่รู้มากหนักหนา
แสนเสียดายเพลงไทยแต่ก่อนมา สุดอาลัยจักค้นหาคืนมาเอย

(นายชนก สาครึก แต่ง)

เพลงสุดสายใจ เถา

สามชั้น

แว่วเสียงดนตรีดีดสีเสนาะ แสนไพเราะเฉื่อยฉ่ำในน้ำเสียง
เร้าอารมณ์ให้นิยมในสำเนียง รื่นจำเรียงกมลคลายวายกังวล

สองชั้น

เครื่องดีดสีที่จะมีรสไพเราะ เทียบสายเหมาะพอดีจึงมีผล
อย่าให้ติงหรือหย่อนค่อยผ่อนปรน ให้แยบผลเย็นจิตสนิทงาม

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว เปรียบผู้กอปรกิจการงานใดใด เอาใจใส่ทำแต่ดีไม่ผลีผลาม
อย่าให้ตึงหรือหย่อนควรผ่อนตาม พยายามรักษาไว้สายกลาง เอย

(นายจันทร์ โตวิสุทธิ์ แต่ง)

เพลงสุดใจ เถา

สามชั้น จะเล่าความยามยากเมื่อจากน้อง ก็ขัดข้องเขาจะแจ้งแถลงไข
จึงว่าพี่นี้แสนสลดใจ หมายว่าไม่พบญาติแล้วชาตินี้
สองชั้น หากกุศลหนหลังเราทั้งสอง ได้มาพบน้องนัดดามารศรี
ยังทุกข์หนึ่งถึงชนกชนนี จะร้ายดีมิให้รู้ถึงหูเลย
ชั้นเดียว พระร่ำพลางต่างองค์ทรงกันแสง โอ้เสียแรงเกิดมานิจจาเอ๋ย
ไม่เคยยากตรากตรำต้องจำเคย เมื่อไรเลยจะพร้อมพงศ์วงศ์ประยูร

(บทละครเรื่องพระอภัยมณี สุนทรภู่ แต่ง)

เพลงสุรางค์จำเรียง เถา

สามชั้น สาวสุรางค์นางจำเรียงก็ขับกล่อม เพราะพร้องรี่เรื่อยเฉื่อยฉาน
สังคีตพิณเพลงบรรเลงลาน ประสานศัพท์ดนตรีนี่นั่นต์
สองชั้น ทั้งเสียงกุมภัณฑ์กันกง ล้อมวงอึงอื้อบรรลือลั่น
จึงร่ายพระเวทย์เทวัน สกดกันให้สนิทนิทรา
ชั้นเดียว จึงลดองค์ลงโดยพรหมพักตร์ ด้วยฤทธิ์สิทธิศักดิ์แกล้วกล้า
พระเวทย์ห้องทองทิพย์สัญญา แห่งองค์อุษาวิลาวัลย์

(นายอาจ สุนทร มอบให้วงปี่พาทย์บ้านใหม่)

เพลงสุรินทราหู เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น น้องเป็นหญิงยากจริงจะให้เห็น พ่อก็เป็นชายเลิศประเสริฐศรี
ถ้าตัวของน้องนี้เป็นผู้ชาย ตัวของพ่อพลายถ้าพ่อเป็นสตรี
ค่ำค่ำวันนี้ จะไปแนบให้หนำใจ

(บทของเก่า)

Copyright by Mahidol University

สองชั้น แต่จนจิตติดด้วยเป็นสตรี มิรู้ที่จะทำกระไรได้
ถึงจะรักแสนรักสักเท่าใด ก็ต้องหักรักไว้ในอุรา
ชั้นเดียว ขอเดชะเทวัญชั้นวิมาน โปรดบันดาลให้สมปรารถนา
ให้พ่อพลายคิดถวิลจินตนา เหมือนตัวข้าคิดหวังตั้งใจเอย

(นายมนตรี ตราโมท แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น น้องเป็นหญิงยากจริงจะให้เห็น พ่อก็เป็นชายเลิศประเสริฐศรี
ถ้าตัวของน้องนี้เป็นผู้ชาย ตัวของพ่อพลายถ้าพ่อเป็นสตรี
ค่ำค่ำวันนี้ จะไปแนบให้หนำใจ

(บทของเก่า)

สองชั้น นี่จนจิตที่จะคิดให้ขัดขวาง จะไปวางหน้าลงที่ตรงไหน
โอ้หน่ายแหนงหรือว่าแกล้งให้อาลัย หงส์ทองของน้องจะไกลเสียแล้วกระมัง
ชั้นเดียว แม้นพ่อพลายรักแท้ไม่แปรจิต ดงจะคิดเช่นน้องคิดสักนิดบ้าง
อันความรักหนักอกอยู่มิรู้วาง พ่อพลายเอ๋ยขออย่าห่างไปเสียเลยเอย

(นางจันทนา พิจิตรคุรุการ แต่ง)

บทร้องที่ 3

สี่ชั้น น้องเป็นหญิงยากจริงจะให้เห็น พ่อก็เป็นชายเลิศประเสริฐศรี
ถ้าว่าตัวของน้องนี้เป็นผู้ชาย ตัวของพ่อพลายถ้าว่าเป็นสตรี

(บทของเก่า)

ค่ำค่ำวันนี้ จะไปแนบให้หนำใจ
สามชั้น นี่จนจิตที่จะคิดให้ขัดขวาง จะไปวางหน้าลงที่ตรงไหน
โอ้หน่ายแหนงหรือว่าแกล้งไม่อาลัย หงส์ทองของน้องจะไกลเสียแล้วกระมัง
สองชั้น แม้นพ่อพลายรักแท้ไม่แปรจิต ดงจะคิดเช่นน้องคิดสักนิดบ้าง
อันความรักหนักอกอยู่มิรู้วาง พ่อพลายเอ๋ยขออย่าห่างไปเสียเลย
ชั้นเดียว ทุกค่ำเช้าเพราะงายไม่มีสุข แสนจะทุกข์สุดจะตามพ่องามเอ๋ย
พ่อเคยช่วยอวยชื่นรื่นราเพย หรือจะเลยลืมน้องเสียจริงจริง

(จันทนา พิจิตรคุรุการ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงสุริโยทัย เถา

สามชั้น

พระเจ้าแม่ศรีสุริโยทัย สูญสิ้นพระชนม์ไปอย่างหาญกล้า
เพราะเกิดศึกฮึกถึงอยุธยา โดยเสด็จภัสดาออกชิงชัย

สองชั้น

พระแม่เจ้าทรงเครื่องอย่างชายชาติ เหมือนองค์อุปราชอำนาจใหญ่
ขับคชาตามมาไม่ห่างไกล พระเนตรตั้งระวังระไวพระสามี

ชั้นเดียว

ข้าศึกหมายพันกษัตริย์ภัสดา พระแม่ไสช้างมาอย่างเร็วรี่
เข้ากั้นกางขวางกันภูบดี ถูกของ้าวสิ้นชีวีเพราะความรัก

(นายฉลาด เค้ามูลดี แต่ง)

เพลงสุพรรณราลึก เถา

สามชั้น

ช้างบ่าต้นคนสุพรรณสัญลักษณ์ โลกประจักษ์ทุกแห่งงามความกล้าหาญ
ท่าจีนคล้ายสายเลือดไม่เหือดธาร เมืองหน้าด่านในอดีตมีดาบคม
ดอนเจดีย์ศรีนามสยามแท้ องค์ดำแผ่เดชาแถบกล้าล่ม
กู้ชาติไว้ให้เราเผ้าชื่นชม จึงมีสมญาเห็นว่าเป็นไทย
ศรีประจันต์บรรจบภพแกร่งกร้าว ดอนเผาข้าวทรงนามความยิ่งใหญ่
หนองไผ่ล้อมล้อมชาติกาจเกินใคร อู่ทองให้ลูกหลานหาญฆ่าคน
รบฉกาจชาติบำรุงจนรุ่งหล้า มีวัดป่าเรไรสร้างทางกุศล
อีกวัดไผ่โรงวัวล้างชั่วชน ให้หลุดพ้นผองบาปฉาบชีวิน

สองชั้น

เพลงเรือเพลงอีแซวแว่วหวานหู กลกลอนกู่สายเลือดไม่เหือดสิ้น
อีกกวีศรีสุพรรณขวัญธานินทร์ สืบสร้างศิลป์ภาษาคุณค่างาม
เมืองนักรบนักรักและนักฝัน เมืองแห่งวรรณคดีศรีสยาม
เมืองน้ำใจไมตรีที่ลือนาม เมืองแห่งความรักชาติผุดผาดใส

ชั้นเดียว

วีระชนชาวสุพรรณใจหาญกล้า ปราบบัจจามิ้ชีวิตอุทิศให้
เพื่อรักษาเอกราชของชาติไว้ ถึงตัวตายชื่ออยู่คู่แผ่นดิน
ลูกหลานอยู่หลังจงตั้งจิต ประกอบกิจการใดไม่ผิดศีล
รู้หน้าที่เรียนวิชาเป็นอาจินต์ ไทยไม่สิ้นเพราะลูกหลานคือท่านเอย

(วงปี่พาทย์ บัวทอง สุพรรณบุรี ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงสุดาสวรรค์ เถา

สามชั้น รื่นกลิ่นลำดวนชวนเชย ลมร่ำเพยพากลิ่นหอมหวาน
สิบแสนสุคนธ์สุมนมาลย์ ไม่เท่าเทียบเปรียบปานด้วยรสรัก
สองชั้น หอมใดไม่เท่ากลิ่นสมร มะลิซ้อนสายหยุดพุดประจักษ์
พิกุลแก้วพยอมหอมนัก แต่รสรักหอมกว่าผกากรอง
ชั้นเดียว ยามผการ่าร่วงดอกดวงโรย พอลมโชยกลิ่นน้อยไม่ลอยล่อง
ห่างสวาทคลาดชู้เป็นคู่ครอง ก็หม่นหมองยิ่งผกาที่ร่าโรย

(บทร้องแทรกละครเรื่อง ปล่อยแก่ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงเสภานอก เถา

สามชั้น คนึงถึงโฉมยงนงลักษณ์ ตรงมายังตำหนักห้องใน
ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์ จะเปลื้องเครื่องอาภรณ์ก็หาไม่
ให้ระทวยระทดสลดใจ แต่ตริตรึกนึกในไปมา
โอ้ว่าโฉมเฉลาเยาวลักษณ์ เสียดายศักดิ์อะสัญแดหวา
จะระคนปนศักดิ์จรกา อนิจจาที่จะทำประการใด
จะคิดไฉนดีนะอกเอ๋ย จะได้เชยชมชิดพิศสมัย
สองชั้น พระเร่งร้อนร่านทยานใจ ดังเพลิงกาฬผลาญไหม้ทั้งกายา
ฉุกใจได้คิดสิการแล้ว ดังดวงแก้วตกต้องแผ่นผา
รักระยำช้ำจิตเจ็บอุรา ประหนึ่งว่าจะวายชีวี
ชั้นเดียว แน่นอนถอนฤทัยไหลหลง ถึงองค์บุษบายาหยี่
ลืมสามสุดานารี ภูมีสร้อยเศร้าโศกาลัย

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1)

เพลงแสนคำนึง เถา

สามชั้น อนิจจาครานี้นะอกกู มาอ้างว้างค้างอยู่ในป่าใหญ่
จะเป็นเหยื่อเสือสางในกลางไพร เอาป่าไม้เป็นเรือนเหมือนป่าช้า
นี่จะอยู่อย่างไรไม่เล็งเห็น ตายเป็นก็คงปนอยู่กลางป่า
มิได้คิดถึงตัวมัวจะมา มิรู้ว่าจะเป็นเช่นนี้เลย

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ขุนแผนพามาด้วยความรัก ก็ประจักษ์ใจจริงไม่นิ่งเฉย
แต่ทุกข์ยากอย่างนี้ยังมิเคย อกเอ๋ยเกิดมาเพิ่งจะพบ
ไม่เคยเห็นก็มาเห็นอนาถนัก ไม่รู้จักก็มารู้อยู่จนจบ
ร่านรินบินไต่ระคายครบ ไม่เคยพบก็มาพบทุกสิ่งอัน
ชั้นเดียว ยังพรุ่งนี้จะเป็นอย่างไรเล่า จะลำบากยิ่งกว่าเก่าหรือไรนั่น
คิดขึ้นมาน้ำตาตกอกใจตัน กลับหวั่นหวั่นหวนคะนึงถึงขุนช้าง
นิจจาเอ๋ยเคยสำราญอยู่บ้านช่อง ถนอมน้องมิให้หน่ายระคายหมาง
คลึงเคล้าเช้าเย็นไม่เว้นวาง อยู่กินก็สำอางลอออองค์

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงแสนเสนาะ เถา

สามชั้น พังวาจาแสนเพราะเสนาะเสียง วังเวงวังพังเพียงเพลงสวรรค์
(สร้อย) หอมหวลชวนชื่น เหมือนเมื่อคืนวันคู่เคียง พังเพียงจะขาดใจเอย
เหลียวหาก็ไม่แลเห็น โอ้เป็นเวรแต่ปางใด หรือมาชัดให้ชื่นใจเรียมเอย
สองชั้น พังบทกลอนวอนว่าสารพัน เสียวกระสันซ่านซึมปลาบปลื้มใจ
(สร้อย) ศศิฉายประไพนภา แสงทองส่องฟ้าดาราโรยเอย
หนาวใจใกล้สว่าง หนาวน้ำค้างปรายโปรย
ชั้นเดียว หนาวระงมหนาวลมโชย โหยหวนสุมามาลย์เอย
ปลื้มเอยปลื้มจิต แม่ยอดชีวิตจิตใจ
น้องจะพรากจากพี่ไป หัวใจจะขาดเสียแล้วเอย

(บทร้องของเก่า)

เพลงแสนสุดสวาท เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ขุนแผนรับขวัญอย่างพรันจิต หาลืมคิดความหลังที่สั่งไม่
แสนสงสารสุดสวาทเพียงขาดใจ นับแต่วันนี้ไปจนวันตาย
มิวันหนึ่งก็วันหนึ่งคงถึงห้อง ประสบสองเกษมสุขให้โศกหาย
ชื่นจิตแม่จงคิดเพทุบาย ถ่ายถอนตัวเสียเถิดให้เป็นไท

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ปลอบพลางทางถอดแหวนเพชร ประคองเช็ดน้ำตาอย่าร้องไห้
ชมแหวนแทนพลางพอสร่างใจ แล้วสอดใส่นิ้วน้อยให้นางดู
ชั้นเดียว กอดคอชลอเคลื่อนออกจากห้อง สอดประคองอกประทับระทึกอยู่
ค่อยเขยื้อนยกแขนประคองชู เอ็นดูด้วยช่วยชี้ที่วันทอง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่ 17 พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น จะพิศไหนงามนั่นเป็นขวัญตา ดูนวลหน้าเนื้อน้องดูนุ่มนิ่ม
ห่มแพรแสดสลับสีทับทิม ที่จะเย็นเหมือนจะยิ้มนิยมชาย
ยิ่งพิศก็ยิ่งหลงพะวงจิต พิศพิศเพลินเผลอละเมอหมาย
เยื้องขยับรับขวัญบรรยาย โอ้เจ้าสายสุดที่รักผู้งามงอน
สองชั้น ผิวเจ้าผ่องน่าแนบแอบไออุ่น กลิ่นหอมกรุ่นอบอวลนวลสมร
อยากสัมผัสเล้าโลมโฉมบังอร อย่าแสนงอนเงยหน้ามาให้ชม
ชั้นเดียว พี่ยิ่งคิดคร่ำครวญรันจวนจิต ยิ่งใกล้ชิดน้องนุชสุดจะข่ม
อยากอิงแอบแนบถ่ายอวดสายลม พี่ขอชมสุดสวาทจนขาดใจ

(นายพิทักษ์ จรรย์นาฏย์ แต่ง)

เพลงแสนปมรำพัน เถา

สามชั้น 1. วาสนาอาภัพอับภาคย์ เมื่อยามยากหมู่มิตรคิดห่างเห
คนเคยรักก็มีจิตคิดถ่ายเท เคยสรวลเสจากไปไม่นำพา
2. เมื่อเวลามีทุกข์เราช่วยทุกข์ พอมีสุขมิรำพึงคนึงหา
เรามีทุกข์ ทุกข์แต่เราเขาไม่มา จะแลหาขวาซ้ายก็ไม่มี
สองชั้น 1. เมื่อยามเศร้าเผ้ารำพึงคนึงคิด ทำให้จิตคิดรักซึ่งศักดิ์ศรี
2. มิเสียแรงที่สมัครรักดนตรี พอจะมีเทือกเถาเอาลายไว้
ชั้นเดียว 1. จึงประดิษฐ์คิดบรรเลงเพลงแสนปม ลูกหลานจะได้ชื่นชมทุกสมัย
2. แม้แต่งผิดจงอย่าโกรธโปรดอภัย ช่วยแก้ไขเพลงนี้ให้ดีเอย

(นายเขียน ศุขสายชล แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงโสมส่องแสง เถา

สามชั้น

โอ้ว่าแสงโสมส่อง ผ่องทั่วนภากาศ
แจ่มใสไพลาศ สุกสะอาดลออตา
ผ่องแผ้วแพร้วรัศมี สาดรังสีสว่างหล้า
ใสสดหมดเมฆา อวดอาภาเมื่อคืนเพ็ญ
ทรงกลดโรจน์รุ่งพร้อย งามหยดย้อยลอยดวงเด่น
ช่างงามแท้แช (เอย) ยามเพ็ญ ส่องแสงเย็นยวนอารมณ์
แสงเจิดเฉิดฉวี ส่องแสงศรีสีชวนชม
บ่มีแสงใดสวยสม ไผ่นิยมเยี่ยงรัชนี
กระนี้หนอกระต่ายน้อย จึงเผ้าชะม้อยมุ่งศศี
กระต่ายชะแง้แช(เอย) บ่มี จิตไมตรีตอบเลยเอย

สองชั้น

โอ้โอ๋ จันทราเอย
เชิญเมตตา กรุณากระต่ายน้อย
เสียแรงหวัง เผ้าตั้งตาคอย
มิเอื้อมอาจสอย สอยมาชมเอย
อกข้อน สะท้อนจิตหา
เผ้าแต่เบิ่งดูฟ้า (ละหนอ) เศร้าอารมณ์
พูมฟกอกตรม ระทมใจเอย
หนาวจับจิตหนาว ยิ่งหนาวราวไข้
หนาวที่ไม่ สมใจหมายเชย
น้ำค้างพร่างพรม ช้าลมราเพย
หนาวใจไร้เชย ชมละเนอ

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว

โอ้แขของข้อยเอย อย่าเพิ่งคล้อยเคลื่อนคลา
อย่าด่วนแฝงเมฆา อยู่ให้ข้าชมเอย
ถึงแม้ไม่สมใจหวัง ขอพอตั้งตาชม
ให้ชื่นอารมณ์ หายตรงอุราเอย
เบิ่งแสงโสมส่อง แสงผุดผ่องพอตา
ชูชื่นชีวา ของข้าคงเอย
เราละเนอ

(นาย.มนตรี ตราโมท แต่ง)

เพลงสนทอง เถา

สามชั้น

แหว่วดุเหว่าเร่าร้องเมื่อจวนรุ่ง ใจสะดุ้งคิดว่าพ้าสาง
ขยับเลื่อนลุกเปิดหน้าต่างพลาง เห็นเรือนร่างสว่างหล้าดาราราย
ทิวไม้ใบบังสุริย์ศรี เห็นไม่มีจันทราน่าใจหาย

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

สองชั้น

เหล่าวิหคผกผินบินเรียงราย ก็มิคลายคิดถึงคะนึงน้อง
สนทองต้องลมอยู่ไหวไหว อยากจะใคร่เชยชมประสมสอง
โอแม่ทรามสงวนนวลละออง จะจากต้นสนทองที่ครองกัน

ชั้นเดียว

ขอเพียงได้พบประสบเห็น ดังเช่นนิทราพาฝัน
บุญน้อยคล้อยเคลื่อนเลื่อนลอยพลัน ดังตะวันลอยลับไม่กลับมา
ต้นสนทอง ลมต้อง
แล้วก็พลิ้ว ปลิวไสว

(นายฐิระพล น้อยนิตย์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงสมโภชพระนคร เถา

สามชั้น รัตนโกสินทร์ถิ่นสยาม นครงามล้ำเลิศประเสริฐศรี
องค์ปฐมบรมราชวงศ์จักรี สร้างเป็นราชธานีของชาวไทย
(สร้อย) ชื่นอะไร ไม่เทียมเทียบ
ชื่นไหนจะเปรียบ พระบารมี
จอมกษัตริย์ ราชวงศ์จักรี
แสนชื่นชีวี เสียจริงเอย
สองชั้น มีอายุยืนยงดำรงมา ได้สองร้อยวัสสายังสดใส
ประชาชนต่างเกษมปลื้มเปรมใจ ฉลองชัยสมโภชพระนคร
(สร้อย) ชื่นเอย ชื่นชีวิน
รัตนโกสินทร์ สองร้อยปี
ไทยรวม ร่วมฤดี
กอบพิธี ฉลองเอย
ชั้นเดียว แต่งประทีปประทิวปลิวสะบัด แน่นขนัดมหรสพสโมสร
ต่างแซ่ซร้องพร้องพร่ำอำนวยพร ให้ไทยมั่นนิรันดรดำรงเอย
(สร้อย) ขอราชจักรีวงศ์ คู่รัฐไทยยงยืนเอย

(นาย.มนตรี ตราโมท แต่ง)

เพลงสร้อยทะแย เถา

สามชั้น ครานั้นยอดชายพลายชุมพล แยบยลพูดเพี้ยนเป็นหงสา
กูหรือชื่อสมิงมัตรา บิดากูผู้เรืองฤทธิไกร
ชื่อสมิงแมงตะยะกะละออน ในเมืองมอญใครไม่รอต่อได้
เลื่องชื่อลือพุ้งทุกกรุงไกร แม่ไชร้ชื่อเม้ยแมงตะยา
สองชั้น พระครูกูผู้เรืองฤทธิเวท พระสุเมธกะละดงเมืองหงสา
จะมาลองฝีมือไทยให้ระอา ถ้าใครกล้ากูจะฟันให้บรรลัย
อันสมบัติในศรีอยุธยา กูหาปรารถนาสิ่งใดไม่
ชุนแผนยกพลมาชิงชัย กูจับได้จึงฟันทั่นประจาน

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว เอ็งมีนามกรใด เจ้าไทยเลี้ยงเป็นยอดทหาร
พระองค์ใดได้เป็นพระอาจารย์ อนึ่งท่านบิดานั้นชื่อไร
ทั้งชื่อมารดาก็อย่าพราง บอกบ้างให้กูสิ้นสงสัย
ฤทธากล้าหาญประการใด อาจใจออกมาต่อผีมือกู

(บทละครของกรมศิลปากร ปรับปรุงจากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงสร้อยลำปาง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เจ้าบักเป็นพระลอดิลกโลก ถึงกาหลงทรงโศกกำสรดสุด
หวนคะนึงถึงองค์อนงค์นุช พระทรงเสี่ยงสายสมุทรมาเป็นลาง
แสนคะนึงถึงองค์พระเจ้าแม่ พระลอแลน้ำแดงดังแสงฝาง
ละลักษณวดีไว้โดยปรางค์ คะนึงนางพี่น้องทั้งสององค์
สองชั้น บู่เจ้าท้าวใช้ให้ไก่แก้ว มาล่อแล้วพระลอไล่เตลิดหลง
ถึงสวนพระยิ่งแสนกำสรดทรง ปักเป็นองค์พระเพื่อนพระแพงทอง
ชั้นเดียว สู่สวนพิศวาสประพาสโฉม พระลอโลมเสพสุขประสมสอง
พี่เลี้ยงเคียงข้างคอยประคอง นางรื่นนางโรยรองบาทบงสุ์

(เสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 2

สามชั้น โอ้ภางามพิลาสดาษดวงดาว สาวสกาวระยับจับเวหน
ล้อมดวงแขและสะพรั่งทั่งสกล ส่องถกลชลธารตระการตา
ราตรีแรมแจ่มจ้าฟ้ากระจ่าง เมฆมิพรางบังแสงทุกแหล่งหล้า
รัศมีผ่องนวลยวนอุรา กระนี้หนาดาราศาสตร์จึงบาดใจ
สองชั้น เผ้าประดิษฐ์คิดค้นยนต์อากาส จนลีลาศไปลงเสียจงได้
ดงรู้กันแล้วหนาว่าอะไร อยู่ภายในแสงนวลที่ชวนแล
ชั้นเดียว ถ้าแม้นมี ฤทธา เหิรฟ้าได้ จะขึ้นไปชมเล่มให้เห็นแท้
ไม่มีฤทธิ์สุดคิดประดิษฐ์แปร ก็ขอแค่นั่งชมพอสมใจ

(นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงสร้อยมยุรา เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เจ้าปักเป็นมยุราลงรำร่อน ผ่ายฟ้อนอยู่บนยอดภูเขาหลวง
แผ่หางกางปีกเป็นพุ่มพวง ชะนีหน่วงเหนี่ยวไม้ชะม้อยตา
สองชั้น ปักเป็นหิมพานต์ตระหง่านงาม อร่ามรูปพระสุเมรุภูผา
วินันตกทัศกันเป็นหลันมา การวิกอิสินธรยุคันธร
ชั้นเดียว อากาศคงคาชลาสินธุ์ มุจลินห้าแถวแนวสลอน
ไกรลาสสะอาดเอี่ยมอรชร ฝูงกินนรคนธรรพ์วิทยา

(เสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอนที่ 17 พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 2

สามชั้น แม้แต่เดิมเริ่มรู้ความตระหนัก จะห้ามหักจิตไว้ให้หนักหนา
ไม่ชิงรักหักหาญดวงกานดา เพราะความแสนเสน่หาอาลัย
สองชั้น ถึงจะยอมออมอดไม่อาจเอื้อม ก็ไม่เสื่อมความคิดพิศมัย
จะผังรักสลักรูปไว้ภายใน น่าน้อยใจกลับมาพาเจ้าตาย
ชั้นเดียว อันความผิดของพี่นี้เหลือล้ำ ให้ชอกช้ำแสนวิตกอกสลาย
ครวญพลางทางทุ่มทอดกาย กอดศพโฉมฉายเข้าโศกา

(บทละคร เรื่อง รถเสน ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง)

เพลงสองฝั่งโขง เถา

สามชั้น เราพี่น้องสองฝั่งลำน้ำโขง มีสายโยงสัมพันธ์อย่างมั่นหมาย
เป็นพี่น้องสองชาติไม่คลาดคลาย ประดุจสายลำโขงโยงถึงกัน
ต่างมุ่งหวังเทอดทูนเพิ่มพูนผล ถึงสายชลแบ่งประเทศขอบเขตขัณฑ์
ไม่อาจแบ่งน้ำใจไมตรีกัน กระชับมั่นลาวไทยให้เกลียวกลม
สองชั้น วันพุธสิบหกเดือนธันวา สองพันห้าร้อยสิบเอ็ดสำเร็จสม
เจ้าเหนือหัวแห่งประเทศเขตอุดม ทรงชื่นชมกลางชลบนแพพิธี
ชั้นเดียว ศุภฤกษ์เกริกฟ้าราชาไทย พระราชทานกระแสไพให้เป็นศรี
ชื่อเชื่อนอุบลรัตน์ทัศนี เป็นศักดิ์ศรีประวัติศาสตร์ของชาติไทย

Copyright by Mahidol University

(นายเสนาะ ธีวากร แต่ง)

เพลงสอดสี เถา

สามชั้น เดินชมบุปผาชาติในสวนขวัญ หลากพันธุ์แลตลอดด้วยสอดสี
ทั้งขาวเหลืองม่วงชมพูดูงามดี ควรเป็นที่เริงรื่นชื่นอุรา
สองชั้น มะลิวัลย์พันพุ่มชุ้มสายหยุด ข้างกอพุดออกดอกเป็นหนักหนา
กุหลาบขาวดั่นหว่างกลางจำปา กระดังงากลีบขยายขจายจร
ชั้นเดียว ยามเย็นลมโชยเฉื่อยฉิว วาบหวิวฤทัยสะท้อนถอน
เพราะขาดมิ่งมิตรบังอร จำจรชมอยู่แต่ผู้เดียว

(นายลาภ มณีลดา แต่ง)

เพลงสอดแหวน เถา

สามชั้น ค่อยบรรจงสอดแหวนแทนความรัก ให้ประจักหมั้นไว้ไม่หน่ายหนี
ประจงจูบน้ำนางทางพาที ความรักพี่ประจุไว้ในแหวนทอง (หนาน้องเอย)
สองชั้น อันเพ็ชร์เม็ดประดับวาววับแสง เครื่องแสดงความรักใคร่ไม่มีหมอง
เหมือนแสงเพ็ชร์เม็ดนี้ที่เรืองรอง ประดับกับวงแหวนทองของครบครัน
ชั้นเดียว อันวงแหวนแทนวงเสน่หา ถึงจะหมุนไปมาไม่เหียนหัน
ไม่มีวันออกนอกวงคงสำคัญ ความรักมั่น ดุจวงทองของแทนตัว

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงไส้พระจันทร์ เถา (ไส้เดือนฉกจวัก)

บทร้องที่ 1

สามชั้น เอนเอียงลงบนเตียงถอดหมอนข้าง เสน่ห์นางครุ่นคิดคำนึงถึง
รู้จักบ้านก็จะด้นไปโดยดึง จะพากพึงพึ่งใครผู้ใดดี
สองชั้น ช่วยพูดพาพิมมาให้พบ ไม่ลืมลบคุณเลยจนเป็นผี
อย่าเลยวันรุ่งขึ้นพรุ่งนี้ จะสืบบ้านพิมพี่ให้แจ้งใจ
ชั้นเดียว จะบิณฑบาตรกาญจนบุรีศรีสุพรรณ ให้พบขวัญตาพี่จงได้
จำจะเขียนเพลงยาวติดเอาไป สมคะเนก็จะให้เสียทีเดียว

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนเณรแก้วครวญถึงนางพิม
แต่เป็นคนละสำนวนกับฉบับหอสมุดแห่งชาติ)

Copyright by Mahidol University

เพลงไส้พระจันทร์ เถา (ไส้เดือนฉกจวัก)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ดึกกาดัดลมพัดมาอ่อน ๆ พระจันทรส่องสว่างกระจ่างใส
เงียบสงัดทั้งวัดป่าเรไร เจ้าเณรน้อยละห้อยไห้คนึงนาง
สองชั้น โอ้พิมนิ่มนวลของเณรแก้ว ไปแล้วจงคนึงถึงพี่นาง
หรืองามปลื้มเจ้าจะลืมน้ำใจจาง พี่คร่นครางครวญคิดอยู่ค่อนคืน
ชั้นเดียว ทาไฉนจึงจะได้แม่พิมชม ให้วุ่นวายอารมณ์ร่ำสะอื้น
รักนางพลางเพียงจะกลั้ากลืน หญิงอื่นหมื่นแสนไม่นำพา

(แต่งจากเค้าโครงเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงหนีเสือ เถา

สามชั้น พอพิเภกหนีชุกบุกเข้าป่า ได้เวลาตะวันรอนอ่อนแสงสี
จึงตรัสกับพหลพลโยธี จะกลับหลังยังบุรีดูทีมัน
พระลักษณ์กับพลกระบี่ต้องศร พิษคงซาบม้วยมรณ์เป็นแม่นมั่น
สั่งเสร็จเสด็จขึ้นรถสุวรรณ เลิกพหลพลขันธ์เข้าลงกา
สองชั้น เมื่อนั้น น้องท้าวพสพักตร์ยักษา
เลี้ยวลัดดัดดั้นอรัญวา ตรงไปพลับพลาพนาวัน
ชั้นเดียว ครั้นถึงจึงประนตบทบงส์ องค์พระหริวงศ์รังสรรค์
แล้วเล่าความตามซึ่งได้รบกัน ราพันทูลพลางทางโศกี

(บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงหรุ่ม เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เผยพระแกลแลดูดาวเดือน เห็นคล้อยเคลื่อนเลื่อนลับเหลี่ยมไศล
แสงทองส่องฟ้านภาลัย จวนจะใกล้ไขสีรวีวรรณ
สองชั้น จึงดำรัสตรัสชวนอนุชา ลงจากพลับพลาผายผัน
พร้อมพวกกระบี่นั้น จรจรัลมายังพลังนที

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ครั้นถึงจึงเห็นรูปจำแลง ที่กลายแกล้งเป็นสีดามารศรี
ตกพระทัยไม่เป็นสมประดี เข้าอุ้มองค์เทวีร่ำโศกา

(จากตับนางลอย พระนิพนธ์ในสมเด็จฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

บทร้องที่ 2

สามชั้น นางวันทองร้องไห้เมื่อใกล้รุ่ง น้ำค้างพุ้งฟ้าแดงดังแสงเสน
ด้วยวัดเขาเข้าใจเคยไปเจน โจงกระเบนมั่นเหมาะห่มเพลาะดำ
สองชั้น แล้วถือไก่ใส่ขนมผ้าห่มหุ้ม ออกย่างดุ่มเดินเหย่าก้าวถลำ
ลงจากเรือเชือนมาข้างท่าน้ำ แล้วรีบร่ำเดินตรงเข้าดงดาล
ชั้นเดียว ถึงวัดเขาเข้าตรู่ดูลูกน้อย เห็นมาคอยนั่งท่าน่าสงสาร
จะนั่งหยุดพูดจาจะช้าการ ลาสมภารพามาป่าสะแก

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ของสุนทรภู่)

เพลงหกบท เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น อกเอ๋ยน่าน้อยใจนัก ชั่วช้าอัปลักษณ์ยัดสี
ช่างกระไรไม่มีความดี เสียทีที่กำเนิดเกิดมา
ทำให้เคืองเบื้องบาทบิตุรงค์ เหมือนมิใช่เชื้อวงศ์อสัญหยา
แม้ม้วยมุดสุดสิ้นชีวา จะดีกว่าที่ได้รับอัปยศมาณ
สองชั้น ทั้งเจ็บทั้งอายทั้งขายหน้า จะอยู่ชั่วกัลปาวสาสาน
ดังชาติกาละหนาสาธารณ์ ผิดพงศ์วงศ์วานทั้งบวงไป
ชั้นเดียว เขาจะค่อนนินทาทุกแห่งหน จะอยู่ดูหน้าคนกระไรได้
ว่าพลางทางชักชายสไบ ปิดพักตร์ร่ำให้โศกา

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงหกบท เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น กันแสงพลางทางทูลสนองไป คิดไฉนใยฉะนี้พระเชษฐา
ทำการหาญหักลักน้องมา สถิตอยู่คูหาถ้ำทอง
น้องนิราศมาตุรงค์บิตุเรศ ยังไม่คลายวายเทวศร์หม่นหมอง
เห็นแต่ภูวนัยได้ปกครอง จะสลัดชัดน้องไว้เดียวดาย
สองชั้น ไหนนั่นสัญญาพาที ว่าจะครองไมตรีไม่หนีหน่าย
อันถ้อยคำนั่นที่บรรยาย มิรู้เลยว่าจะกลายเป็นมารยา
ชั้นเดียว จะไปแก้สงสัยที่ในเมือง หรือจะไปแก้เคืองเมืองหมันหยา
แม้นพระจะเสด็จไคลคลา จะกลับมาหรือมิมาก็เท่ากันฯ

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงเหราเล่นน้ำ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เวลาค่ำน้ำค้างลงพร่างพร้อย แพน้อยลอยชัดมาเท้งเต้ง
ลมกระพือพาดลื่นเสียงครื้นเครง ให้วังเวงเปลี่ยวเปล่าเศร้าอุรา
สองชั้น เหลียวหลังฝาผั่งก็ห่างหาย เห็นแต่ฝูงปลาว่ายทั้งซ้ายขวา
ฉลากฉลามกระโห้โลมา เหราปลาวาฬขึ้นพ่นน้ำ
ชั้นเดียว กระเบนบินอินทรีสีกุน ปลาพยุนเงือกงูดูดราคร่ำ
สิ้นกุศลผลบุญหนุนนำ วิบากกรรมพาไปในนทีฯ

(บทละครเรื่อง กากี ของเจ้าพระยาพระคลัง(หน)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ลงเล่นน้ำดำดั้นอโนดาษ ใสสะอาดเยือกเย็นเห็นมัจฉา
ฝูงมังกรล่อแก้วแพรวพราวตา ทัศนาลืมถึงวันทอง
สองชั้น ห้าหั่นพันม่านแล้วผลาญสับ ระยำยับย่างเข้าไปชั้นสอง
น่ารักปักเอี่ยมละอององ น้องเอ๋ยช่างฉลาดล้ำมนุษย์

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ปักเป็นพระลอดิลกโลก ถึงกาหลงทรงโศกกำสรดสุด
คิดคนึงถึงองค์อนงค์นุช พระทรงเสี่ยงสายสมุทรมาเป็นลาง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 3

สามชั้น ปักเป็นลงเล่นในคงคา กับโฉมจันท์สุดาอันเฉิดฉิน
ลอยเส้นเกสาในวาริน หอมกลิ่นผมตระหลบผอบทอง
สองชั้น ปักเป็นเฒ่าทัศประสาทใจกล้า มาลวงพานางพรากไปจากห้อง
ถวายท้าวเมืองอื่นให้ชื่นครอง กระทบเรื่องวันทองให้เคืองใจ
ชั้นเดียว อีเฒ่าศรีประจันผู้มารดา เหมือนอีเฒ่าใจกล้าหาผิดไม่
ดูพญาก็ให้ชังยิ่งดั่งใจ เหมือนไอ้ขุนช้างชิงวันทองกู

เพลงหงส์ทอง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น หน้าร้อน เราเคยสุขสโมสรเกษมสันต์
ประหลาดแท้แปรไปเป็นเหมันต์ ให้หนาวครั่นสั่นสะท้กหัวอกเรา
สองชั้น โอ้หงส์ทองล่องฟ้าเที่ยวหาคู่ น่าอดสูเสียวงศ์หลงกาเหว่า
ชั้นเดียว พาโผผินบินพรากจากลาเนา ไปจับเจ่าจิกขนอยู่หนใด

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ดวงบุบผามาลีไม่มีจิต ยังหันหาอาทิตย์ที่แสงฉัน
เมื่อยามค่ำน้ำค้างพร่างไพรวัน รับแสงจันทร์อบอุ่นไม่ขุ่นมัว
สองชั้น อันนารีมีจิตจะผิดไฉน แม้นจุใจดงจิรังไม่หวังชั่ว
อนิจจาใจสตรีที่เมาตัว มาพันพัวพาเพื่อนให้เอื้อนอาย
ชั้นเดียว สู้มาลีก็ไม่ได้จิตใจเอ๋ย อย่าหวังเลยว่าลาพับนับสหาย
ขอบิดรมารดาอย่าระคาย ท่านทั้งหลายรู้เห็นเป็นพยาน

(บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

Copyright by Mahidol University

เพลงหงส์ทอง เถา

บทร้องที่ 3

(ทางฝรั่งของนายเฉลิม บัวทั่ง แต่ง)

สามชั้น ทันใดเจ้าหนุ่มเชื้อ เชิญนาง
แนบเกาะคู่กันพลาง แสะเต้น
ผู้ดีเศรษฐีต่าง จับคู่ กันนา
เต้นสนุกน้อยขณะเว้น สนุกนั้นฤาทราม
สองชั้น นางชินเดอรินลา เห็นนาฬิกาเกือบสองยาม
ตกประหม่าลาเจ้างาม เจ้าไม่ตามใจให้ไป
จนใจยืนจังงัง พอระฆังหง่างเสียงใส
วิ่งออกนอกห้องใน ลงบันไดเกือกแก้วกระเด็น
ชั้นเดียว เสื้องามกลับขาดเปื้อน รีบไปเรือนกลัวคนเห็น
เจ้าชายให้หาเป็น จ้าละหวั่นหายได้เกือกมา

(จากตับเรื่องนางชินเดอรินลา พระนิพนธ์ในสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

เพลงห่วงอาลัย เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เดินทางพลางคิดคำนึง ถวิลถึงน้องแล้วร้องไห้
สามราพากันมาในไพร ฤาจะกลับไปแต่สองเรา
สองชั้น ปะยงทรงกลดหมดเมฆบัง ดูดังวิโยคโศกเศร้า
มองเขม้นเห็นเม็งรังจะเวา คิดว่าเงาน้องยาจะมาตาม
ชั้นเดียว นกแซงแซวแจ้วมาเวลาดึก สะดุ้งนึกว่าน้องร้องทักถาม
อนิจจาป่านนี้สักกี่ยาม ให้วาบหวามโรยแรงแข็งใจจร

(บทละครเรื่อง เงาะป่า ประราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

บทร้องที่ 2

สามชั้น พระนึกคะนึงนางพลางประพาส รุกขชาติที่ในสะตาหมัน
พิกุลกรรณิการ์สารพัน ดอกหล่นปนกันอยู่กลางทราย

Copyright by Mahidol University

สองชั้น สาวหยุดโยทะการะย้าย้อย อนุชาพลางค่อยสอยถวาย
พระทรงทัดตรัสชวนพระน้องชาย มาชมไม้ให้สบายด้วยพี่ยา
ชั้นเดียว เหลือบเห็นดอกปะหนันสาคัญคิด เหมือนวันพี่ลิขิตด้วยนขา...
เห็นมาลัยไหลลอยในคงคา เหมือนเมื่อลอยมาลาให้เทวี

(บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงหอมหวน เถา

สามชั้น หอมหวนชวนชื่นระรื่นจิต ยิ่งพิศยิ่งติดใจในบุหงา
สีสรรงามสุดสะดุดตา ดั่งให้ภุมรามาเชยชม
พระพายชายพัดมาอ่อนอ่อน กลิ่นเกสรโชยมาน่าสุขสม
ทั้งกิ่งก้านเอนไหวไปตามลม น่าภิรมย์ชมชื่นช่อผกา
สองชั้น แสนคำนึงถึงนุชสุดสวาท ใจจะขาดเสียด้วยความเสน่หา
แม้นเจ้าอยู่เคียงคู่กับพี่ยา จะชวนเจ้าขวัญตาชมดอกไม้
แขนซ้ายพี่จะประคองนุช แขนขวาพี่จะยุดดอกให้
สองกรพี่จะกอดอรทัย นาสาพี่จะไซร้ทั่วแก้มนาง
ชั้นเดียว หอมมาลาฤาจะเท่าหอมเนื้อน้อง พี่จะเผ้ากอดประคองมิให้ห่าง
รักเจ้าสุดหัวใจไม่อำพราง บอกนางได้เท่านี้น้องพี่เอย

(ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ แต่ง)

เพลงหวนคำนึง เถา

สามชั้น โอ้ว่าอนิจจาความรัก พึ่งประจักษ์ดังสายน้ำไหล
ตั้งแต่จะเชี่ยวเป็นเกลียวไป ที่ไหนเลยจะไหลคืนมา
สตรีใดในพิภพจบแดน ไม่มีใครได้แค้นเหมือนอกข้า
ด้วยใฝ่รักให้เกินพักตรา จะมีแต่เวทนาอยู่เนืองนิจ
โอ้ว่าน่าเสียดายตัวนัก เพราะเชื่อลิ้นหลงรักจึงช้ำจิต
จะออกชื่อลือชั่วไปทั่วทิศ เมื่อพลั้งคิดผิดแล้วจะโทษใคร
เสียแรงหวังผังฝากชีวี พระจะมีเมตตาก็หาไม่
หมายบำเหน็จจะรีบเสด็จไป ก็รู้เท่าเข้าใจในทำนอง

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ด้วยระเด่นบุษบาโฉมตรู ควรคู่ภิรมย์สมสอง
ไม่ต่ำศักดิ์รูปชั่วเหมือนตัวน้อง ทั้งพวกพ้องสุริวงศ์พงศ์พันธุ์
โอ้แต่นี้สิบไปในภายหน้า จะอายชาวดาหาเป็นแม่มั่น
เขาจะข้อนนินทาทุกสิ่งอัน นางรำพันว่าพลางทางโศกา
ชั้นเดียว เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญอสัญหยา
ปลอบนางทางเช็ดชลนา ดวงยิหวาอย่าทรงโศกี
จะสร่างสิ้นกินแหนงแคลงใจ ที่ในบุษบามารศรี
พี่สลัดตัดใจไม่ไยดี มิได้มีปรารถนาอาลัย

(จากบทละครเรื่อง อิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงอัปสรสำอางค์ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น อัปสรสำอางค์ล้วนร่างคมขำ ที่สำหรับขับลำระบำถวาย
ให้พระจอมไกรลาศทรงสบาย ได้เคลื่อนคลายจากกังวลหม่นฤทัย
เหล่าคนธรรพ์บรรเลงเพลงประกอบ เธอรอบคอบรู้ชัดอัชฌาสัย
เสียงร้องเคล้าดนตรีดีสุดใจ ทั้งการรำดำเนินไปคล้องจองกัน
สองชั้น อัปสรพ้อนรำทำเอียงอาย ฝูงเทวากรีดกรายเข้ากีดกั้น
ต่างจับคู่เริงระบำบรรพ์ ทั้งสวรรค์ครื้นเครงเพลงไพเราะ
ชั้นเดียว พระทรงฟังวังเวงด้วยเพลงขับ ร้องรับส่งสำเนียงเสียงเสนาะ
ทั้งอัปสรร่ายรำทำฉอเลาะ คนธรรพ์เคาะจังหวะช่วยสวยจริงเอย

(กากีคำกลอน ของเจ้าพระยาพระคลัง(หน))

บทร้องที่ 2

สามชั้น เป็นโฉมนางเทพอัปสร อ้อนแอ้น อรชร เฉลิมศรี
กรายกร ย่างเยื้องจรลี ไปยังที่ นนทุกด้วยจงใจ
เหลือบเห็นสตรีวิไลลักษณ์ ความรักจับจิตพิสมัย
เดินเมียงเคียงข้างอรทัย ปราศรัยลดเลี้ยวเกี้ยวพาน

Copyright by Mahidol University

สองชั้น โฉมเอย โฉมเฉลา พี่เห็นเจ้าแสนรักสมัครสมาน
พี่ขอสู่อยู่ด้วยยุพาพาล เยาวมาลย์จงได้ปราณี
ซึ่งจะมาเป็นคู่สู่สม ไม่นิยมฤทธิ์ไกรไชยศรี
แม้นราไได้อย่างเราเข้าห่วงที จึงควรเป็นสามีภริยา
ชั้นเดียว ขอเชิญเจ้ารานาจะราตาม ให้งดงามถูกใจได้ทุกท่า
ถ้าแม้นพี่ราจงามตามสัญญา จงรักษาวาจาให้มั่นคง
ผ่ายว่านนทุกก็ราตาม ด้วยความพิสมัยไหลหลง
ถึงท่านาคาม้วนทางลง ก็ชื้ตรงถูกเพลาเข้าทันใด

(บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2)

บทร้องที่ 3

สามชั้น จึงราพ้อนอ่อนระทวยนวยนาฏ ยุรยาตรเยื้องกรายผายผัน
แล้วตีวงลดเลี้ยวเข้าเกี่ยวพัน รอเรียงเคียงกันเป็นแยบคาย
สองชั้น ทาวนทบตลบหลีกเลี่ยง นางจาเรียงจับระบาราถวาย
ทันเหียนเปลี่ยนแทรกไปข้างซ้าย แล้วย้ายมาขวาเป็นท่าทาง
ชั้นเดียว ช้อนจังหวะประเท้าเคล้าคล่อง เป็นทานองมยุเรศพ้อนพาง
เวียนระวังหันวงอยู่ตรงกลาง กานัลนางนารีปรีดา

เพลงอนงค์สุชาดา เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น โอ้กวางทองปองกระจงเผ้าหลงไหล เจ้าจึ่งได้ทุกข์จิตคิดไม่สม
นางทรายทองนั้นไม่ปองใจนิยม เชิญมาชมสมสู่เป็นคู่เคียง
สองชั้น ช่อบุปผาข้าถวายพระไทรย้อย ดลใจหน่อยเถิดให้มาอย่าหลีกเลี่ยง
เห็นไวไวใครหนอมามองเมียง พั้วพั้วเพี้ยงขอให้กลายเป็นทรายทอง
ชั้นเดียว เสียงกรากแกรกแหวกลดามาข้างซ้าย แลละม้ายเหมือนฮเนาหน้าเศร้าหมอง
พระไทรศักดิ์สิทธิ์ยิ่งจริงหนาน้อง ไม่เชื่อข้ามาลองมองดูเอย

(บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

Copyright by Mahidol University

เพลงอนงค์สุชาดา เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น
หวานสำเนียงเสียงอนงค์ประจงขับ ร้องรับบรรเลงเพลงประสาน
หงส์เอ๋ยหมายเชยปทุมมาลย์ อย่าหักหาญเชยชมให้สมใจ

สองชั้น
ดวงกุมุทยังไม่ผุดขึ้นพ้นน้ำ จะด่วนดำลงไปชมกระไรได้
จงเงื่อดงดอดอารมณ์ที่ตรมใจ คงจะได้ดังจิตที่คิดปอง

ชั้นเดียว
เมื่อแสงทองส่องสว่างกระจ่างหล้า บุษบาจะตูมตั้งขึ้นทั้งสอง
ริ้วริ้วปลิวชายสไบกรอง จึงควรคู่หงส์ทองอย่ามองเมิน

(บทของเก่า)

บทร้องที่ 3

สามชั้น
ที่จังหวัดอุรุเวลาประเทศ ในเขตเสนานิคมคฤหสถาน
มีสตรีนามสุชาดานงคราญ จำเนียรกาลครั้นนางจำเริญวัย
กระทำการบวงสรวงแก่เทวา ผู้สถิตพฤกษานิโครธใหญ่
ขอสามีผู้ยิ่งบุญมัย ชาติตระกูลนั้นให้เสมอกัน

สองชั้น
ปฐมครรภ์ขอบุตรสุดประเสริฐ แม้นบังเกิดดังคิดไม่ผิดครัน
จักถวายสิ่งล้ำค่ากว่าร้อยพัน ในปีนั้นก็สมอารมณ์ปอง
จึงอนงค์สุชาดาพร้อมข้าทาส หุงมธุปายาสอย่างถูกต้อง
นำถวายเทพไทที่ไทรทอง นางเพ่งมองเห็นพระศากยวงศ์

ชั้นเดียว
เข้าก้มกราบวันทนาพลางว่าวอน ข้าได้พรพิเสทธิ์ดุจประสงค์
ขอเทเวศน์รับเสวยสังเวยองค์ ดังได้จงเจตน์คิดอุทิศเอย

(พระราชนิพนธ์ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี)

Copyright by Mahidol University

เพลงอาหนู เถา

สามชั้น อาหนูน้อยน้อย ค่อยบรรเลงทำเพลงเล่น
ไม่กระจ่างทางสุนทรที่ซ่อนเร้น พังก็เป็นเพลงได้แต่ไม่ดี
ฉันยังเล็กเด็กอยู่ที่ครูสอน ปัญญาก็อ่อนลืมเลือนเชือนวิถี
ทั้งร้องรับขับลำเพลงดนตรี จะหาที่เพราะยากลำบากใจ
ขออภัยในอักษรกลอนประเทียบ ยังไม่เรียบร้อยแน่เชิญแก้ไข
เอ็นดูได้เป็นครูอาหนูเอย

(บทเก่า)

สองชั้น เจ้าสาวสาวสาว สาวสะเทิ้น ค่อยเดินค่อยเดิน เดินตามทาง
ฝูงอนงค์ ทรงสำอาง นางสาวศรี ห่มสี
ใส่กำไล แลวิไล ทองใบอย่างดี ทองดีดี
ประดับสี เพชรพลอย พลอยงาม ดูงาม
ชั้นเดียว ใส่ต่างหู สองหู หูทัดดอกไม้ นารีใด ชนใด ในสยาม
จะหางาม งามกว่า มาเคียงไม่เคียง
ชวนกันเดิน พากันเดิน เดินรอเรียง เจ้าเดินเคียง เรียงคู่ คู่งามดูงาม
(เข้าใจว่าเป็นพระนิพนธ์ สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)
อาหนูมาดูนี่ มาฟังดนตรีต่างต่าง
ฟังไพเราะจับใจ ครูที่ไหนดีแท้

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

<u>หมายเหตุ</u> บทร้องในบรรทัดที่ 3 นั้น บางท่านก็ร้องว่า "ชวนกันเดินพากัน เดินรีบเดินมา
จะไปฟังสักวาที่ในวัง"

เพลงอาเฮีย เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ฝ่าอาเฮียเสียใจกระไรหนอ แสนเสียดายสายซอขาดสะบั้น
กำลังลองลืมคิดบิดหนักครัน สายสำคัญขาดปุบหลุดออกไป
สองชั้น น้อยจิตคิดจะฟาดเสียให้หัก แต่นึกรักซอง่าซื้อมาใหม่
ต่อสายเข้าพลันด้วยทันใด สีไปใหม่พังเล่นเย็นอุรา

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว จึงประดิษฐ์คิดบรรเลงเป็นเพลงเถา เพลงเก่าเก่าแสนเสนาะเพราะหนักหนา
ทั้งสามชั้นสองชั้นเรียงกันมา มีชั้นเดียวชื่อว่าอาเฮียเอย

(บทของเก่า)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ทอดองค์ลงเหนือพระแท่นมาศ ยุพราชมัวหมองไม่ผ่องใส
พูมพักอกกลุ้มดังสุมไฟ คิดถึงอรไทแม่ยอดรัก
สองชั้น โอ้ว่าแก้วตานิจจาเอ๋ย มาลับเลยแลหายไม่ประจักษ์
พี่แสนห่วงโฉมยงนงลักษณ์ ป่านฉะนี้มิรู้จักอยู่หนใด
ชั้นเดียว พระเฝ้าแต่อาวรณ์สะท้อนจิต เฝ้าคิดหาทางจะแก้ไข
เฝ้าผลุดลุกผลุดนั่งจนคลั่งไคล้ จนเกือบใกล้รุ่งแสงสุริยา

(บทละครเรื่องท้าวแสนปม พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

บทร้องที่ 3

สามชั้น ฝ่ายอาบูบันเทิงรื่นเริงรับ ประจงจับถ้วยพลางทางสนอง
ซึ่งการุณคุณล้ำเหลือพร่ำพร้อง เหมือนพี่น้องร่วมครรภ์ตามกันมา
สองชั้น ท่านจงจิตคิดสรรกลั่นมาให้ จะตั้งใจรับเล่ห์เสน่หา
ขอคำนับส่งไปมิได้ช้า กัลยาอยู่ใดท่านไปพบ
ชั้นเดียว ให้ต้องดังวิญญาข้าประสงค์ ขอจงหญิงนั้นพลันประสบ
สุขเกษมเปรมใจจงได้ครบ อย่ารู้จบเจริญยิ่งทุกสิ่งเทอญ

(เสภาอาบูหะซัน)

เพลงอาถรรพ์ เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ฝ่ายปาโมกข์โลกเชษฐ์พระเวทย์ขลัง จึงให้ตั้งศาลสถิตทุกทิศา
ริมขอบวังผังอาถรรพ์กันพารา ไฟไหม้มามิให้ไหม้ถึงในวัง
แล้วลงยันต์กันปืนธนูแผลง ข้ามกำแพงมิให้พ้นด้วยมนต์ขลัง
ทรงสะเดาะเคราะห์เมืองเครื่องกำบัง บายศรีตั้งสังเวยนมเนยครบ

Copyright by Mahidol University

สองชั้น แล้วปักธงข้างประตูศัตรูเข้า ให้มัวเมามืดคลุ้มกลุ้มตลบ
แล้วจุดเทียนเวียนรอบนอบนบ กว่าจะครบเจ็ดวันป้องกันภัย
ฝ่ายท่านครูอยู่กับองค์พระทรงยศ เสกน้ำรดกับสุคนธ์ด้วยมนต์ไสย
ชั้นเดียว ทรงสะเดาะเคราะห์ท้าวเจ้าเวียงชัย ตั้งอยู่ในศีลสัตย์สวัสดี
พวกเสนาข้าเฝ้าเหล่าทหาร ต่างเตรียมการรับศึกไม่นึกหนี
กรมวังนั่งยามตามอัตคี ทุกหน้าที่ตำแหน่งจัดแจงการ

(พระอภัยมณี ของสุนทรภู่)

บทร้องที่ 2

สามชั้น โอ้ศกุนตลาเมียขวัญ ยิ่งกว่าชีวันเสน่หา
เสียแรงรักสมัครสมานมา ควรหรือพี่ยาลืมอนงค์
ชรอยมีผีร้ายหมายรังแก จึงดลใจให้แลตะลึงหลง
สองชั้น แกล้งทำให้ลืมโฉมยง งวยงงเหมือนหลับสนิทนอน
ป่านฉะนี้เทวีจะอยู่ไหน ใครจะช่วยพิทักษ์ดวงสมร
หรืออยู่กลางป่าพนาดร อกอ่อนอ้างว้างอยู่กลางไพร
ชั้นเดียว หรือว่ากัลยาจะโกรธพี่ หลบลี้ไปซ่อนอยู่หนไหน
พี่นี้สิร้อนเหลือใจ ราวไฟเผาผลาญปานตาย
ยิ่งแลดูแหวนที่แทนรัก ทรงศักดิ์ยิ่งคนึงถึงโฉมฉายฯ

(บทละครเรื่องศกุนตลา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

เพลงอิเหนาแปลง เถา

สามชั้น พระรำพึงถึงนุชบุษบา กัลยาพริ้งเพริดเฉิดฉวี
หาหญิงใดในพื้นธรณี ไม่งามเท่าเทวีของพี่ยา
หากรู้ว่าโฉมงามทรามสวาท งามผุดผาดดังเทพเลขา
จะมิให้ระตูจรกา สู่ขอขนิษฐาเป็นคู่ครอง
สองชั้น เพราะฤทธิ์รักร้อนรุมเข้าสุมจิต รักเป็นพิษรุมใจให้หม่นหมอง
แม้นมิได้ทราสงวนนวลละออง ชีวิตเราเห็นต้องถึงบรรลัย

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว ถ้าแปลงได้เป็นแมลงจะแผงเข้า ไปคลึงเคล้าเชยชิดพิสมัย
ขอถอดจูบลูบคลำให้หนำใจ สมที่ได้หลงรักมาแรมปี

(นายพินิจ ฉายสุวรรณ แต่ง)

เพลงอะแซหวุ่นกี้ เถา

สามชั้น จะเป็นใครใครก็รู้ตัวนัก ว่ารูปลักษณ์เชิงเช่นเป็นไฉน
จึงเชี่ยวชาญการณรงค์สงครามชัย เป็นยอดไทยคู่ปิ่นบดินทร
พรุ่งนี้เช้าพวกเราจงพักรบ ตั้งสงบรอรั้งครึ่งหนึ่งก่อน
จะขอดูจอมพหลพลนิกร กลางสมรภูมิของกองทัพไทย

สองชั้น ครั้นแสงทองส่องสว่างกระจ่างหล้า เจ้าพระยาจักรีมิช้าได้
ขี่ม้ากั้นสัปทนยกพลไป ยืนม้าให้อะแซหวุ่นกี้พิจารณา
แม่ทัพเฒ่าชาวพม่าคราได้เห็น อุระเต้นสะท้านสะทกตกประหม่า
มิน่าเล่าชาวเตลงเกรงเดชา เพราะบุญบารมีคู่ไผทไทย

ชั้นเดียว ชมว่าดีฝีมือใครไม่เท่า สู้รบเราผู้เป็นผู้เฒ่าได้
ท่านจะได้เป็นกษัตริย์จอมฉัตรชัย ครองตัวไว้ภายหน้าให้จงดี
ว่าแล้วให้เครื่องม้าทรงหนึ่งสำรับ อีกหนึ่งพับสักหลาดสะอาดสี
น้ำมันดิบดินสอแก้วแล้วพาที วันพรุ่งนี้เราจะรุกบุกเข้าเมือง

(นายฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ แต่ง)

เพลงอุปราชขาดคอช้าง เถา

สามชั้น มหาอุปราชหงสาวดี อัญชลีรับราชบรรหาร
นันทบุเรงบิดาบัญชาการ ให้ยกทัพไปรอนราญอยุธยา
นเรศวรประกาศอิสระภาพ ที่เมืองแครงต้องปราบเร่งอาสา
อุปราชฝืนรับรับสั่งบิดา ด้วยอายพลเสนาต้องจำใจ

สองชั้น นเรศวรเอกาทศรถปรากฏดัง ครั้งรบเมืองรุมดังชนะได้
เป็นที่น่าหวั่นเกรงยุพราชไทย คราวนี้ไปเราเห็นคงได้อัปรา
ขัตติยะมานะละกลัวเสีย อำลาลูกเมียและญาติวงศา
ทรงพลายทัพกอดคลอน้ำตา เสียงโห่เหมือนเสียงไห้ลาหวั่นใจ

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว รอนแรมป่าเขาผ่านกาญจน์บุรี ตระพังตรุดอนเจดีย์ข่อยใหญ่
พักพลยืนช้างอยู่กลางไพร ร่มข่อยใหญ่ใจประหวั่นขวัญหนี

(นายเจริญ แรงเพ็ชร แต่ง)

เพลงอโนรธา เถา

สามชั้น สุวรรณภูมิแดนดินถิ่นทอง นามต้องทวาราวดีศรีสถาน
หลายชาติแย่งเป็นใหญ่ในโบราณ มอญราญรบละว้าพม่าขอม
จอมพม่าอโนรธามหาราช แผ่อำนาจพบธรรมคำสอนพร้อม
พุทธศาสน์เจดีย์ธาตุสะอาดห้อม นอบน้อมวัฒนธรรมนำเอาไป
สองชั้น พบศิลปะละว้ามอญขอม เพียบพร้อมวัฒนธรรมน้อยใหญ่
ดายดื่นผืนแหลมทองผ่องอำไพ ทุกศาสตร์ได้พุทธพราหมณ์ตามกันมา
พบวัดพระเมรุเจนศิลบินสร้าง จึงเอาอย่างไปสร้างที่พุกามพม่า
เอาพุทธรูปนั่งตอศิลา ไปบูชาเจดีย์ที่พุกาม
ชั้นเดียว จะนำหว่างบันไดไว้พุทธรูป สี่ทิศสถูปหินขาวอร่าม
ดังเห็นแบบวัดพระเมรุเกณฑ์ตาม สวยงามปิดทองเหลืองเมืองพุกาม

(นายเจริญ แรงเพ็ชร แต่ง)

เพลงไอยราชูงวง เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ที่ลำเนาอรัญวาพนาเวศ แถบประเทศเชิงผาศิลาไสล
รุกขชาติดงชัฏสะบัดใบ ลมพัดไกวกิ่งสล้างช่างน่าดู
คณาสัตว์ที่อาศัยในไพรนั้น มีหลายอย่างต่างพันธุ์ปนกันอยู่
โขลงช้างกินไผ่ใบดกยกงวงชู จับกิ่งลู่ลงได้ใจสำราญ
สองชั้น อันพญาคชาชาติแกร่งกาจกล้า เป็นเจ้าป่าสามารถองอาจหาญ
อำลาถิ่นพนาสณฑ์ผลดงดาล มาเฝ้าพระภูบาลผู้ผ่านเมือง
เป็นราชพาหนะพระทรงฤทธิ์ ต้องตั้งจิตคิดพระคุณนำหนุนเนื่อง
เรียนรู้หลักราชการงานประเทือง ในใต้เบื้องบาทละอองให้ว่องไว

Copyright by Mahidol University

ชั้นเดียว อ้ามิ่งมาตงค์ผู้คงบุญ พิษณุพงศ์อดุลย์ยิ่งใหญ่
สมพระเกียรติอัคเรศราชัย ประจักษ์ในคชลักษณ์งามนักเอย

(พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)

บทร้องที่ 2

สามชั้น โอ้ว่าพระจอมกระหม่อมแก้ว มาคลาดแคล้วมิ่งมิตรขนิษฐา
เคยร่มเย็นเป็นสุขทุกทิวา ฝูงคะชายังอาลัยในพระองค์
บริวารใหญ่น้อยคอยพิทักษ์ บำรุงรักตามรับสั่งดังประสงค์
ทุกราตรีมิได้คลาดบาทบงษ์ พระมาปลงชีพม้วยด้วยเหล่าพาล

สองชั้น ใครหนอช่างบังอาจนัก มาหาญหักคอยจ้องปองผลาญ
น้ำใจคิดริษยาสาธารณ ต้องการจงเจาะเฉพาะงา

ชั้นเดียว พระมิห่วงดวงกมลอดทนสู้ ให้ศัตรูสมมาดปรารถนา
ช่างกะไรใจท่านบั่นศิลา สละงาใจตั้งหวังนิพพาน

(นายเขียน ศุขสายชล แต่ง)

เพลงไอยเรศ เถา

สามชั้น รวยรื่นสุริยาระยับไม้ ไขสีย่อแสงลงอ่อนอ่อน
จัตุบาทคลาดคลาพนาดร ฝูงกุญชรเข้าชัฏระบัดพง
นำโขลงคลาเคลื่อนมาคล่ำคลาย ทั้งพังทลายเนียมนิลดูระหง
โคบุตรสังขทันต์คันธ์ทรง อำนวยพงศ์สุประดิษฐ์ตระหง่านงาม
ชาติเชื้อเนื้อเกิดในป่าต้น เอกทันต์ทอกทนต์พนายหลาม
สีดอเดินเกริ่นตะโกรงตาม ค่อมข้ามซอนขัดตะโคงคุ้ย
พยัคฆามหมายสมันเขม้นหมอบ กระโชกหอบโฮกเดินกระจุยฉุย
สมันโลดแล่นโดดกระจุย ตะกุยคุ้ยควบขึ้นบรรพต

Copyright by Mahidol University

สองชั้น เลียงผาโผผกตกชะงัก น้ำลายเลียถูกหักก็หายหมด
กระบือเถื่อนเขางอนดูอ่อนชด กระเจิงจดจากลิ่นสะบัดเกลียง
สกุณามารังระงมร้อง แซ่ซร้องปักษาประสานเสียง
บันบ้อนผ่อนเหยื่อขยับเคียง ส่งเสียงลอยลมระงมไป
ชะนีน้อยเหนี่ยวไม้พิไรโหย วิเวกโวยโผนเล่นเห็นไสว
จังหรีดกรีดกริ่งที่กิ่งไทร เรไรหริ่งรับดังขับร้อง

ชั้นเดียว สุริยาสายัณห์พระจันทร์เปล่ง ประไพเพ็งแจ่มแจ้งด้วยแสงส่อง
แสงสอดลอดใบพระไทรทอง จำเพาะต้องสองเต้าประทุมทิพย์
น้ำค้างค้างใบพระไทรหยัด พระพายพัดตกเผาะลงเปาะปริบ
หนาวลมห่มเนื้อวันทองทิพย์ ชุบชิบชื่นชมเมื่อลมชวน

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

เพลงโอ้ลาว เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เดินทางมาในกลางมรคา พระราชาทอดถอนใจใหญ่
โอ้ว่าเวรกรรมได้ทำไว้ จำไปเป็นข้าเจ้าพราหมณ์ชี
อกเอ๋ยไม่เคยจะตกยาก ลำบากเคืองข้องหมองศรี
ไม่รู้ใจนายร้ายหรือดี แล้วจะตีกันเล่นไม่เว้นวัน

สองชั้น ครั้นเจ้าพราหมณ์เหลียวมาทำหน้าม่อย (อุ๊ยหน่า) หนามยอกเข้าไปหน่อยน้อยหรือนั่น
ทำนิ่วพักตร์ชักหนามออกเสียพลัน ค่อยเหยียบยันโขยกเขยกมา
เห็นสุมทุมพุ่มไม้ในไพรชัฏ เกรงกริ่งสิงห์สัตว์ที่ในป่า
เดินพลางทางนึกภาวนา ร้องเตือนนายขาระวังตัว

ชั้นเดียว ได้ยินเสียงสกุณีก้องไพร ชะนีเหนี่ยวไม้ร้องเรียกผัว
ใจหายกายสั่นอยู่ระรัว ดิดกลัวผีสางปรางควาน
ตาเนินเดินตามเจ้าพราหมณ์ไป เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจในไพรสาณฑ์
ขึ้นเขาข้ามน้ำลำธาร ดัดดั้นดงดานเดินมา

(บทละครเรื่อง พระมณีพิชัย พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

Copyright by Mahidol University

เพลงโอ้ลาว เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น เหลียวหลังแลดูซึ่งเคหาศน์ เป็นกรรมจำคลาดจากเคหา
ชลนัยไหลนองคลองตา สงสารมารดายอดรัก
อยู่หลังจะตั้งแต่กำสรวล โหยหวนถึงลูกผูกสมัคร
แต่ไรไรไม่เคยจะพ้นพักตร์ จำต้องหักใจร้างห่างไป
สองชั้น ครั้นจะไปกราบไหว้อำลา กลัยาดงจะเหนี่ยวไว้จงได้
จำเป็นจริงจริงต้องทิ้งไป เหมือนดังไม่รักใคร่ใยดี
ขอฝากเทวาอารักษ์ ช่วยพิทักษ์มารดามารศรี
หันหน้ามาก้มอัญชลี สะอื้นโศกีอำลาไป
ชั้นเดียว ครั้นว่าค่อยคลายหายสะอื้น แข็งขืนฝืนจิตมานะใหญ่
ออกจากละโว้เวียงชัย เข้าไปสู่ป่าอารัญ ฯ

(บทละครเรื่อง พระร่วง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

บทร้องที่ 3

สามชั้น ทอดองค์ลงเหนือพระแท่นมาศ พระลอราชโศกสร้อยละห้อยไห้
คิดถึงพระแม่เจ้าเศร้าพระทัย ภูวนัยกำสรวลครวญคราง
โอ้ว่าอนิจจามาตุเรศ เกิดเกษณอมตูมิรู้หมาง
แม้ลูกตายกายเกลื่อนในเถื่อนทาง ไฉนนางชนนีเห็นผีตู
สองชั้น เสียงแรงทรงศักดาวราฤทธิ์ คิดคิดก็น่าอดสู
มาม้วยด้วยหลงระเริงในเชิงชู้ ทิ้งพระแม่ให้อยู่แต่เอ้องค์
เกิดเป็นชายหมายสนองพระคุณท่าน ใยกูหาญรักสาวเมื่อคราวหลง
มาแต่กายตายกลิ้งอยู่กลางดง พระลอราชอนาถทรงโศกา
ชั้นเดียว พระคิดปิดโศกวิโยคไว้ มิให้ใครรู้หวังข้อกังขา
แกล้งสำรวลสรวลเล่นเจรจา กับพี่เลี้ยงเสนาทั้งนั้น
ตรัสเรียกชาวด่านชำนาญแคว้น ตลอดแดนเมืองสรวงไอศวรรค์
ให้พาสองพี่เลี้ยงร่วมชีวัน ครั้นนายแก้วนายขวัญเข้าบุรี

(บทละครเรื่อง พระลอ)

Copyright by Mahidol University

เพลงโอ้ลาว เถา

บทร้องที่ 4

สามชั้น จึงเห็นพระขรรค์เข้าทันใด หยิบได้เขม้นอยู่เป็นครู่
แม่นมั่นพระขรรค์ของน้องตู เหตุใดมาอยู่ในอัคคี
หรือชะรอยน้องรักเจ้าตักษัย ท้าไฉนจะพบซึ่งซากผี
ยิ่งวิโยคโศกศัลย์พันทวี ภูมีเที่ยวแสวงทุกแห่งมา
สองชั้น เดินพลางคำนึงถึงน้อง ครวญคร่ำร่ำร้องเรียกหา
โอ้เจ้าดาวีของพี่ยา แก้วตาจะเป็นประการใด
พระขรรค์ชีวิตก็ย่อมรู้ มาทิ้งอยู่ไกลองค์น่าสงสัย
ชะรอยคนฆ่าเจ้าบรรลัย พี่จึงไม่ประสบพบพาน
ชั้นเดียว ใครหนอสามารถอาจอง แกล้งมาจำนงจงผลาญ
ล้างชีพน้องชายกูวายปราณ ไม่นานจะได้เห็นกัน
เราจะทำทดแทนให้แสนสา แล่เนื้อเกลือทาให้อาสัญ
ร่ำพลางเสด็จจรจรัล ทรงขรรค์แสวงทุกแห่งมา ฯ.

(บทละครเรื่องดาวี พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

เพลงอุศเรน เถา

สามชั้น อุศเรนเอนเอกเขนกสนอง ตามทำนององอาจไม่ปรารถนา
เรากู้รู้ว่าท่านเจ้ามารยา ที่เรามาหมายเชือดเอาเลือดเนื้อ
สองชั้น ไม่สมนึกศึกพลั้งลงครั้งนี้ จะกลับดีด้วยศัตรูอดสูเหลือ
เราก็ชายหมายมาดว่าชาติเชื้อ ไม่เอื้อเฟื้อฝากตัวไม่กลัวตาย
ชั้นเดียว จงห้ำหั่นบั่นเกล้าเราเสียเถิด จะไปเกิดมาใหม่เหมือนใจหมาย
แกล้งจ้วงจาบหยาบช้าพูดท้าทาย จะใคร่ตายเสียให้ลับอัปมาน

(บทละครเรื่องพระอภัยมณี สุนทรภู่แต่ง)

เพลงองเชียงสือ เถา

สามชั้น เมื่อนั้น องเชียงสือสมมาดปรารถนา
ถวายสาสน์ไว้ที่โต๊ะบูชา แล้วชวนข้าลงเรือหนีไป

Copyright by Mahidol University

สองชั้น ถึงปากอ่าวลมขัดสังดนิ่ง ยิ่งคิดยิ่งวิตกเพียงอกไหม้
เห็นเรือกรุงมุ่งตามมาแต่ไกล ตกใจแทบสิ้นสมประดี
ชั้นเดียว เดชะบุญลมพัดสะบัดโยก กระพือโบกรีบแล่นเร็วรี่
ผ่านพ้นปากอ่าวทันที รีบหนีแล่นก้าวหมายอ่าวญวน

(นายฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ แต่ง)

เพลงอกทะเล เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น เอ๊ะเวลาฟ้าขาวจวนเช้าตรู่ พินิจดูแสงเดือนแสงเกลื่อนแสง
แสงทองส่องงามอร่ามแรง จวนจะแจ้งเสียจริงต้องจากไกล
สองชั้น อ้อส่วนสามยามตามกำหนด ต้องจำจดแล้วหนาลาพิสมัย
ขอเป็นมิตรจิตติดกันไว้ ท่านทั้งหลายจงได้เป็นสุขเอย

(แปลงจากบทสักวา ของเก่า)

ชั้นเดียว จงเจตนาใด สำเร็จได้ดังประสงค์
สิ่งใดไม่จำนง จงห่างไกลพ้นไปเทอญ

(นายมนตรี ตราโมท แต่ง)

บทร้องที่ 2

สามชั้น เอ๊เวลาร้องมาเพียงสักครู่ พินิจดูแสงเดือนแสงเกลื่อนแสง
แสงไฟพรายงามอร่ามแรง จวนจะแจ้งแสงสว่างนี่อย่างไร
สองชั้น อ้อล่วงสองยามตามกำหนด ต้องจำจดแล้วลาพิสมัย
ขอเป็นมิตรจิตติดกันไว้ ท่านทั้งหลายจงได้เป็นสุขเอย

(พระราชนิพนธ์ในสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์)

ชั้นเดียว จงเจตนาใด สำเร็จได้ดังประสงค์
สิ่งใดไม่จำนง จงห่างไกลพ้นไปเทอญ

(นายมนตรี ตราโมท แต่ง)

Copyright by Mahidol University

เพลงเอกบท เถา

บทร้องที่ 1

สามชั้น ในลักษณ์นั้นว่ามีท้องตรา พระราชสีห์หาสั่งให้
แสวงหาพวกเราเงาะไพร จะมีใครสมัครภักดี
สองชั้น เลือกให้ได้รูปตรงเหมาะ ตรงเพศพวกเงาะถ้วนถี่
ดูฉลาดลาดเลาท่วงที อย่าให้มีบังคับจับกุมกัน
ชั้นเดียว ให้หลวงผู้รั้งตั้งใจ หาถวายให้ได้จงกวดขัน
ถ้าสบดีน่าจะมีรางวัล แม้นได้แม่นมั่นจงบอกไป

(บทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

บทร้องที่ 2

สามชั้น ได้ทราบข่าวกล่าวโฉมพระธิดา ว่าโสภาพริ้งเพริศเฉิดฉัน
พร้อมทั้งสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์ ควรมอบไอศวรรย์เป็นคู่ครอง
สองชั้น มากอื่นหมื่นกษัตริย์ร้อยประเทศ ไม่ควรคู่เยาวเรศภิรมย์สอง
ไม่สมพักตร์ต่ำศักดิ์กว่าละออง จะหม่นหมองเสื่อมสิ้นพระเดชา
ชั้นเดียว ขอฝากองค์พระธิดาดวงเนตร เยาวเรศไปให้เป็นฝ่ายขวา
ขอประทานสร้อยทองละอองตา ไปเป็นบาทบริจาเจ้าเชียงอินทร์

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องเพลงเถาเพิ่มเติม

เพลงกล่อมนารี เถา

บทร้องที่ 2

สามชั้น พระแย้มยิ้มพริ้มเพราเย้าหยอก สัพยอกเชิญชวนสรวลสม
พักตร์เจ้าละม้ายแขที่แลชม อยากจะกล่อมเอวกลมให้นิทรา
สองชั้น ดวงสมรนอนเถิดพี่จะกล่อม เจ้างามพร้อมทุกสิ่งดังเลขา
ถึงงามจันทร์สาดส่องท้องนภา ไม่เทียมพักตร์ลักขณาแสงทราจันทร์

Copyright © Chulalongkorn University

ชั้นเดียว งามแฉล้มแก้มดางสางอางค์โฉม น่าประโลมอิงแอบรับขวัญ
อยากถนอมกล่อมเจ้าเผ้าผูกพัน ทุกคืนวันจะไม่จางไม่ห่างเลย

(ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

เพลงทยอยญวน เถา

บทร้องที่ 4

สามชั้น นางวันทองร้องไห้จิตใจหาย กอดเจ้าพลายงามน้อยละห้อยไห้
โอ้ลูกแก้วแววตาจะลาไป หนทางป่าค่าไม้พ่อไม่เคย
สองชั้น จะเลี้ยวหลงวงวกระหกระเหิน เจ้าจะเดินไปถูกฤาลูกเอ๋ย
โอ้ยากเย็นเข็ญใจกระไรเลย เพราะกรรมเคยพรากสัตว์ให้พลัดพราย
ชั้นเดียว เดี๋ยวนี้เล่าเจ้าจะพรากไปจากแม่ แม่จะแลเห็นใครน่าใจหาย
พลางสวมสอดกอดแอบไว้แนบกาย สะอื้นไห้ไม่วายฟายน้ำตา

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

บทร้องที่ 5

สามชั้น ครานั้นจึงโฉมเจ้าวันทอง อยู่ในห้องโหยหวนละห้อยหา
โอ้พ่อพลายแก้วแววตา มรณาแน่แล้วหรืออย่างไร
สองชั้น วันเมื่อพ่อม้วยมุดสุดชีวิต เมียจะผันสักนิดก็หาไม่
ลางร้ายก็ไม่มีให้แจ้งใจ บ่าวไพร่ไปด้วยไม่เห็นมา
ชั้เดียว เขาว่านายตายไพร่ติดคุก เมียทุกข์เหลือที่จะตามหา
สารพัดขัดสนจนทุกตา ไม่รู้ว่าอยุธยานั้นอย่างไร

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

Copyright by Mahidol University

เพลงภุมริน เถา

สามชั้น มาลีคลี่คลายกระจายกลิ่น
หอมกลิ่นรินหอมน่าดอมดม
สองชั้น น้ำค้างค้างหยดละอองหยาด
อวลอบตรลบสิ้นถิ่นอุทยาน
ชั้นเดียว งามเอยงามสวนดอกไม้
น่าอิจฉาภุมรินที่บินวน
ภุมรินบินเข้ามาเคล้าสม
ชวนนิยมบุบผาสุมามาลย์
บุบผชาติชวนถนอมกลิ่นหอมหวาน
เกษมสานต์เกสรเสาวคนธ์
มากมายสีสันทุกแห่งหน
ได้เยี่ยมยลบุบผามาลีเอย

(ผศ.อัครา บุญทิพย์ แต่ง)

เพลงแม่งู เถา

สามชั้น พ่อเอ๋ยพ่องูใหญ่
แต่เช้า เจ้าไปป่า
เนิ่นช้า กว่าทุกวัน
ไหวหวั่น พรั่นฤดี
(ย้ำ)"หรือไป ไกลกว่าก่อน ๆ"
หรือพบสบ สุขขา
หรือปะ พันธะจิต
มือมิด ปิดฤทัย
ยิ่งติด จิตใจเต้น
เกิดเห็น เป็นคู้งแคว
คิดหนัก เพราะรักมาก
ร้อนรุ่ม ดุจสุมไฟ
(เผ้าชะเง้ยชะแง้)พิเศษท่อน 4))
ไวไวนัยนา คลับคล้ายตา
ครั้นค่อย เข้ามาใกล้
เร็วไว ใจระแวง
คอยขวัญใจใยล่าช้า
เคยกลับมาเวลานี้
ผิดค่ำมั่นกันแล้วนี่
ดูผิดที ที่เป็นมา
หลงลุ่มดอน ซอกซอนป่า
อุรารื่น ชื่นกายใจ
รสแรงฤทธิ์ พิษรักใหม่
บดบังให้ ใจเปลี่ยนแปร
จ้องมองเห็น เป็นแน่แท้
เดี๋ยวไม่แน่ เดี๋ยวแน่ใจ
ยากคิดปลง เพราะหลงใหล
ไว้ในอก ปกอุรา
เล็งแลมองซ่องซุ้มเชิงเวิ้งเงื้อมผา
ผ้าคลางแคลง
ก็จำได้ไม่เคลือบแฝง
แต่งวาจา กล่าวพาที

Copyright by Mahidol University

สองชั้น

แม่เอ๋ย แม่งู
ฉันไปกินน้ำหนา
ไปกินน้ำบ่อไหน
ฉันจะบอกประเดี๋ยวนี้
ไปกินน้ำเอย
ไปกินน้ำบ่อหิน
บินเอ๋ยบินร่อน
รักเจ้ากินรา
เราจะขอถามอีกสังหน่อย
เออเมื่อเจ้าไปเที่ยว
เราไปกินอีกบ่อ
ไปกินน้ำบ่ออะไร
ไปกินน้ำเอย
ไปกินน้ำบ่อโศก
โศกเอ๋ยโศกเศร้า
รักเจ้าพวงดอกโศก

ชั้นเดียว

เจ้าเอย เจ้าลูกงู
เห็นคลาย หายทุกข์ใจ
ต่างรำ ระบำงู
งูใหญ่ ก็ใคลคลา
แม่งูอยู่รองต่อ
งูน้อยห้อยท้ายคู่
พ่อเอยพ่องูใหญ่
บอกให้ไม่อำพราง
แต่กินหัวหาง

ใจไปสู่ ที่ไหนมา
กลับมาเมื่อตะกี้
บอกฉันไปให้ถ้วนถี่
บอกไปซื่อย่าเนิ่นช้า
กินน้ำบ่อหิน
บินไปบินมา
ดังกินนรบนภูผา
บินมาบินไปเอย
ถามอะไรบ่อย ๆ ไปทีเดียว
กินน้ำบ่อเดียวหรือไฉน
หนึ่งหนาเจ้าพ่องูใหญ่
จงบอกเราไปเร็วเถิดหนา
กินน้ำบ่อโศก
โยกไปโยกมา
คิดถึงเจ้าทุกเวลา
โยกมาโยกไปเอย
เผ้าคอยดู พ่องูใหญ่
เริ่มแจ่มใส ยิ้มไปมา
ยกคอชู เชิดกลอกหน้า
เต้นรำท่าพระยางู
ลูกงูก็ต่อตามลู่
เต้นเกรียวกรูงูกลืนหาง
กินตรงไหนให้รู้บ้าง
กินหัวกินหางกินกลางตลอดตัว
กินกลางตลอดตัว

(นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ แต่ง)

Copyright by Mahidol University

ดรรชนีค้นชื่อเพลงและชื่อผู้แต่ง

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
กระต่ายชมเดือน เถา	ไม่ปรากฏนาม	บทของเก่า	2471	289
กระต่ายเต้น เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ไม่ปรากฏ	289
กัมพุช เถา	ไม่ปรากฏนาม	รัชกาลที่ 6	2521	290
กัลยาเยี่ยมห้อง เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง นายสกล แก้วเพ็ญกาศ	รัชกาลที่ 2	2510	290
การะเวกใหญ่ เถา	ไม่ปรากฏนาม	บทของเก่า	รัชกาลที่ 4	290
การะเวกเล็ก เถา	ไม่ปรากฏนาม	บทของเก่า	รัชกาลที่ 4	291
กาเรียนทอง เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 4	2470	291
กวางทอง เถา	นายมนตรี ตราโมท นายเขียน ศุขสายชล	นายเขียน ศุขสายชล	2510	292
กลางพนา เถา	นายสำราญ เกิดผล	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ	2530	292
กราวแขกเงาะ เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	2519	293

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
กราวรำมอญ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	2490	293
เกสรสาอางค์ เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2509	294
	นายบุญยงค์ เกตุคง	รัชกาลที่ 2	2523	
เกี่ยวเหม็ง เถา	ครูบุญ นิลวงศ์	สุนทรภู่	ไม่ปรากฏ	295
กล่อมนารี เถา	ไม่ปรากฏนาม	รัชกาลที่ 2	2474	295
กันแสงสวาท เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	2525	296
กล่อมพญา เถา	ร.อ.แสวง วิเศษสุด	รัชกาลที่ 2	2515	296
	นายเฉลิม บัวทั่ง	นายพูนพิศ อมาตยกุล	2518	
กบเต้น เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	2509	297
	นายเจริญ แรงเพ็ชร	นายเจริญ แรงเพ็ชร		
กาสรวลสุรางค์ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	บทของเก่า	2531	298
	นายสำราญ เกิดผล	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ		

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
เก้าทัพ เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	นายนิคม รักขุมแก้ว	2525	299
กรุงศรีอยุธยาร่าลึก เถา	นายพิทักษ์ จรรย์นาฏย์	นายบุญสม มีสมวงศ์	2523	299
	นายไพเราะ จรรย์นาฏย์			300
กระบี่ลีลา เถา	นายประกอบ สุกัณหเกตุ	นายเล็ก ทีฆกุล	2493	300
	ร.อ.ชิต แฉ่งฉวี		2503	
การะเวกตัวผู้ตัวเมีย เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	ขุนช้างขุนแผน	2534	300
	นายสาราญ เกิดผล			
ขว้างดาบ เถา	นายสมาน ทองสุโชติ	หลวงพัฒนพงษ์ภักดี	2511	301
เขนง เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 5	2491	301
เขมรกาบอ เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ไม่ปรากฏ	301
เขมรเขียว เถา	จางวางทั่ว พาทยโกศล	รัชกาลที่ 1	ไม่ปรากฏ	302
เขมรไทรโยค เถา	กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์	กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์	2491	303

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
เขมรน้อย เถา	ครูปน นิลวงศ์	รัชกาลที่ 6	2473	305
เขมรบางนรา เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	รัชกาลที่ 5	2520	305
เขมรชนบท เถา	นายทรัพย์ นุตสถิตย์	รัชกาลที่ 7	ไม่ปรากฏ	306
	นายสราวุธ เสนีย์วงศ์	ไม่ปรากฏนาม		
	นายเจือ เสนีย์วงศ์			
เขมรปากท่อ เถา	พระยาประสานดุริยศัพท์	รัชกาลที่ 2	ไม่ปรากฏ	306
	จางวางทั่ว พาทยโกศล	รัชกาลที่ 6		
	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ		2461	
เขมรพายเรือ เถา	นายเฉลิม บัวทั่ง	รัชกาลที่ 6	2496	307
เขมรพวง เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	ขุนช้างขุนแผน	2460	308
	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต		2462	

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
เขมรโพธิสัตว์ เถา	ครูช้อย สุนทรวาทิน	รัชกาลที่ 2 ผู้แต่งท่านอื่น ๆ	รัชกาลที่ 5	311
เขมรภูมิประสาท เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 6	2493	311
เขมรราชบุรี เถา	พระยาประสานดุริยศัพท์ นายเฉลิม บัวทั่ง	รัชกาลที่ 2	2452	312
เขมรลอองค์ เถา	รัชกาลที่ 7	รัชกาลที่ 7	2473	312
เขมรเลียบพระนคร เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	นายกระจ่าง แสงจันทร์ ตับขอมดำดิน	2458	313
เขมรชมดง เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง	รัชกาลที่ 6	2516	314
เขมรสุดใจ เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	สุนทรภู่	2511	314
เขมรใหญ่ เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	รัชกาลที่ 2	ไม่ปรากฏ	315
เขมรเหลือง เถา	ครูเฉลิม บัวทั่ง	รัชกาลที่ 6	2496	315

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
เขมรเอวบาง เถา	จางวางทั่ว พาทยโกศล	รัชกาลที่ 6	ไม่ปรากฏ	315
แขกกะเร็ง เถา	นายเปล่ง แจ้งจรัส	รัชกาลที่ 2	ไม่ปรากฏ	316
แขกกุลิต เถา	นายมนตรี ตราโมท	นายมนตรี ตราโมท	2472	316
แขกขาว เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2	2473	317
แขกคะนึง เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2522	318
แขกเงาะ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 5	2488	319
	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2517	
แขกจรกา เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2518	320
แขกเชิญเจ้า เถา	นายเฉลิม บัวทั่ง	รัชกาลที่ 2	2496	321
แขกต่อยหม้อ เถา	นายมนตรี ตราโมท	นายมนตรี ตราโมท	2472	321
แขกแดง เถา	หลวงสราวุธวิชัย	รัชกาลที่ 6	ไม่ปรากฏ	322
แขกดำเนิน เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2522	322

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
แขกไทร เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ นายเฉลิม บัวทั่ง	รัชกาลที่ 2	2513	323
แขกบรเทศ เถา	ครูมี ดุริยางกูร	ขุนช้างขุนแผน	ไม่ปรากฏ	324
แขกภารต เถา	นายเจริญ แรงเพ็ชร	นายเจริญ แรงเพ็ชร	2512	325
แขกมอญ เถา	ครูมี ดุริยางกูร พระยาเสนาะดุริยางค์ จางวางทั่ว พาทยโกศล นายมนตรี ตราโมท	รัชกาลที่ 2	2476	326
แขกมัสหรี เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	รัชกาลที่ 2	ไม่ปรากฏ	327
แขกมอญบางขุนพรหม เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	ขุนช้างขุนแผน	2453	328
แขกมอญบางช้าง เถา	ครูมี ดุริยางกูร นายมนตรี ตราโมท	ขุนช้างขุนแผน	ไม่ปรากฏ	330

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
แขกยิงนกเขา เถา	นายเจริญ แรงเพ็ชร	รัชกาลที่ 2	ไม่ปรากฏ	330
แขกรำพัน เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2522	331
แขกลีลาศ เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2521	332
แขกเล่นกล เถา	นายประเวช กุมุท	นายประเวช กุมุท	2524	332
แขกเล่นลม เถา	นายพิมพ์ พวงนาค	นายพูนพิศ อมาตยกุล	รัชกาลที่ 9	333
แขกลพบุรี เถา	นายมนตรี ตราโมท	ขุนช้างขุนแผน	2482	334
แขกสี่เกลอ เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	เค้าโครงเรื่องอิเหนา	2465	334
แขกสาหร่าย เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 5	2470	335
แขกสาย เถา	นายเจริญ แรงเพ็ชร	กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ รัชกาลที่ 2		
แขกเห่ เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	2471	337
	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	เค้าโครงเรื่องอิเหนา	2464	337

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
แขกอะหวัง เถา	นายมนตรี ตราโมท	รัชกาลที่ 2	2474	338
แขกอะลอสตาร์ เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2517	338
แขกโอด เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	ขุนช้างขุนแผน	2476	339
ขอมดำเนิน เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2522	339
ขอมระทม เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	รัชกาลที่ 2	2505	340
ขอมกล่อมลูก เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง	รัชกาลที่ 2 รัชกาลที่ 6 นายสมภพ จันทรประภา	2520	340
ขอมเงิน เถา	นายมนตรี ตราโมท	รัชกาลที่ 6	2470	342
ขอมทรงเครื่อง เถา	นายมนตรี ตราโมท	รัชกาลที่ 6	2474	343
ขอมโบราณ เถา	นายจิต เสนีย์วงศ์	กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์	2485	343

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
ขอมใหญ่ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 6	2474	343
	นายเฉลิม บัวทั่ง	รัชกาลที่ 2	2496	
		นายพูนพิศ อมาตยกุล		
ขอมทอง เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 6	2468	344
	นายมนตรี ตราโมท			
คีรีไพเราะ เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	รัชกาลที่ 5	2517	344
ครอบจักรวาล เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	รัชกาลที่ 6	2463-2468	345
ครวญหา เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	รัชกาลที่ 5 (เงาะป่า)	2481	345
	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2 (อิเหนา)	2490	
ครุ่นคำนึง เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2524	346
คู่มอญรำดาบ เถา	ครูโองการ กลีบชื่น	หลวงพัฒนพงษ์ภักดี	ไม่ปรากฏ	347
ครุ่นคิด เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2	2486	347

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
คุณลุงคุณป้า เถา	จางวางทั่ว พาทยโกศล ครูเขียน ศุขสายชล	ครูเขียน ศุขสายชล	ไม่ปรากฏ	348
เดียงมอญรำดาบ เถา	นายเฉลิม บัวทั่ง	ขุนช้างขุนแผน	2519	349
เงี้ยวรำลึก เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง	นายดงศักดิ์ ดำศิริ	2501	349
จักรีรำลึก เถา	นายสำรวย แก้วสว่าง	นายสำรวย แก้วสว่าง	2525	350
จีนดูดาว เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	รัชกาลที่ 9	350
จำปาทอง เถา	พระยาภูมี เสวิน ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	รัชกาลที่ 6	2518	350
จำปาทองเทศ เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	นายพูนพิศ อมาตยกุล	2526	351
จันทร์ฉาย เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2522	351
จินตะหราวาตี เถา	นายสุวิทย์ บวรวัฒนา นางเจริญใจ สุนทรวาทิน	รัชกาลที่ 2	2520	351

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
จิ้งจกทอง เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	ขุนช้างขุนแผน	2482-2484	352
จีนเก็บบุบผา เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	นายพูนพิศ อมาตยกุล	2484	352
	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	2524	
จีนขิมเล็ก เถา	นายมนตรี ตราโมท	นายมนตรี ตราโมท นายสมบัติ จำปาเงิน	2476	354
จีนขิมใหญ่ เถา	ครูมี ดุริยางกูร	บทของเก่า พระชาติตระการ	ไม่ปรากฏ	355
	นายมนตรี ตราโมท	ม.ร.ว.จิตร ดเนจร		
จีนเข้าโบสถ์ เถา	นายสำราญ เกิดผล	นายบุญสม มีสมวงศ์	2513, 2528	355
จีนเข้าห้อง เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	รัชกาลที่ 2	2483, 2538	356
จีนขวัญอ่อน เถา	นายถีร์ บี่เพราะ	สุนทรภู่, ไม่ปรากฏนาม	2492	357
จันเด็ดดอกไม้ เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ	2484, 2533	357

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
จีนแส เถา	ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ นายบุญยงค์ เกตุคง นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	บทของเก่า นายบุญยงค์ เกตุคง	2510	358
จีนนำเสด็จ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	ไม่ปรากฏนาม	2467	258
จีนนำทัพ เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ขุนเสนานุชิต ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2517	359
จีนรำพึง เถา	ร.อ.ชิต แฉ่งฉวี	ร.อ.ชิต แฉ่งฉวี	2501	359
จีนลั่นถัน เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	เจ้าพระยาพระคลัง (หน)	2467	360
จีนวังหลวง เถา	นายสราวุธ เสนีย์วงศ์ นายเจือ เสนีย์วงศ์	ขุนเสนานุชิต (เอก) สุนทรภู่ (กากี)		
จระเข้ขวางคลอง เถา	นายเฉลิม บัวทั่ง	นายพูนพิศ อมาตยกุล	2518	361

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
จระเข้หางยาว เถา	ครูโองการ กลีบชื่น นายสมภพ ขำประเสริญ	ขุนช้างขุนแผน	2505	361
จระเข้หางยาวทางสักวา เถา	นายมนตรี ตราโมท นายเฉลิม บัวทั่ง	นายมนตรี ตราโมท ขุนช้างขุนแผน นางทิพย์ เจียมวิจิตร	2474 2518	362
จำปานารี เถา	นายสมภพ ขำประเสริฐ	บทของเก่า ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2510	362
เฉลิมหาราชินี เถา	นายพิทักษ์ จรรย์นาฏย์	นายเฉลิม ไวบรีชี	2535	363
เฉลิมพล เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง	เรื่องมโนรา (กรมศิลปากร)	2510	364
เฉลิมราชกุมารี เถา	นายพิทักษ์ จรรย์นาฏย์	นายสุจิตต์ วงษ์เทศ	2534	364
ช้างประสานงา เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ นายจิต เสนีย์วงศ์	นายสราวุธ เสนีย์วงศ์ เจ้าพระยาพระคลัง (หน)	2464 2475	365

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
ชื่นจิต เถา	นายศิริ นักดนตรี	ดวงฤทัย	2525	366
ชมแสงจันทร์ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2	2478	367
ชมสวนสวรรค์ เถา	ครูปุย บาปุยะวาทย์	ขุนช้างขุนแผน	รัชกาลที่ 5	367
ชมดงเหนือ เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	กรมพระนราธิปประพันธ์พงษ์	2510	368
ชเวดากอง เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง	นายเสนาะ ชีวรากร	2511	369
เชิญพระขวัญ เถา	นายไพเราะ จรรย์นาฏย์ นายพิทักษ์ จรรย์นาฏย์	นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	2529	369
ช่อลูกหว้า เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	2537	369
ญวนร่าพึง เถา	นายชนก สาคริก	นายชนก สาคริก	2520	370
ญี่ปุ่นฉะอ้อน เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง	สมเด็จพระวรราชเจ้า- มหาศักดิพลเสพ	2474	370
ญี่ปุ่นรัญจวน เถา	นายชนก สาคริก	นายชนก สาคริก	2521	371

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
ดาวจระเข้ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	บทของเก่า นางจันทนา พิจิตรคุรุการ	2463	371
เดือนหงายกลางป่า เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง	ขุนช้างขุนแผน	2523	372
ดวงฤทัย เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2519	373
ดอกไม้ไทร เถา	พระยาประสานดุริยศักดิ์ ไม่ปรากฏนาม	รัชกาลที่ 2, บทของเก่า นางจันทนา พิจิตรคุรุการ	รัชกาลที่ 5	373
ดอกไม้ไพร เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง บ้านพาทยรัตน์	รัชกาลที่ 2 กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์	2518	374
ดอกไม้เหนือ เถา	นายอุทัย แก้วละเอียด	นายชวน อยู่สุวรรณ	2517	375
ตะนาวแปลง เถา	ครูเขียน ศุขสายชล	รัชกาลที่ 6	2500	375
ตะลุ่มโปง เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิจ	รัชกาลที่2, 5	2521	376

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
ตะเลงรัญจวน เถา	ครูเฉลิม บัวทั่ง	บทของเก่า	2524	376
		นายพูนพิศ อมาตยกุล		
	นายวรยศ ศุขสายชล	นางสระสม ศุขสายชล		
ตามกวาง เถา	ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์	นายคงศักดิ์ คำศิริ	2500	377
	นายบุญยงค์ เกตุคง			
ตรึงฤดี เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2519	378
ต้นบรเทศ เถา	ครูกล้อย ณ บางช้าง	รัชกาลที่ 2	ไม่ปรากฏ	378
	ไม่ปรากฏ			
ต่อยรูป เถา	นายมนตรี ตราโมท	สุนทรภู่, บทของเก่า	2478	379
	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	นายประเสริฐ ณ นคร	2512	
ตวงพระธาตุ เถา	ครูมี ดุริยางกูร	ขุนช้างขุนแผน	ไม่ปรากฏ	380
	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2517	

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
เต่าเห่ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	บทของเก่า, นายสุรชัย ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2472	381
ถอนสมอ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2	2467	383
ถอยหลังเข้าคลอง เถา	ครูเฉลิม บัวทั่ง	นายพูนพิศ อมาตยกุล	2518	384
ทะแย เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	เรื่องมณีสุริยงค์	ไม่ปรากฏ	385
ทะเลบ้า เถา	ครูสิน ศิลปบรรเลง หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	บทของเก่า, รัชกาลที่ 5 คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง	2491	385
ทวอย เถา	ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	สุนทรภู่	ไม่ปรากฏ	386
ทยอยเขมร เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2	รัชกาลที่ 4-5	386
ทยอยนอก เถา	ครูมี ดุริยางกูร	ขุนช้างขุนแผน	2493	387

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
ทยอยใน เถา	ครูเพ็ง (ไม่ทราบนามสกุล) หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2 ขุนช้างขุนแผน	รัชกาลที่ 4	387
ทยอยญวน เถา	ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์	รัชกาลที่ 2	2498	388
ทยอยลาว เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 5	2476	389
ทยอยมอญ เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	หลวงพัฒนพงษ์ภักดี	2525	390
ทักษิณราชนิเวศน์ เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	นายเฉลิม สุขเวช	2517	390
ทัพกรุกรบ เถา	พ.ท.วิชิต โห้ไท	นายนิคม รักขุมแก้ว	รัชกาลที่ 9	391
เทวาประสิทธิ์ เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต นายเฉลิม บัวทั่ง	รัชกาลที่ 2	2471, 2483	391
เทพชาตรี เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง นายจาเนียร ศรีไทยพันธุ์	กรมศิลปากร	2494	392
เทพนิมิต เถา	นายเฉลิม บัวทั่ง	บทของเก่า	2520	392

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
เทพบรรทม เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	จ่าเผ่นผยองยิ่ง นางจันทนา พิจิตรคุรุการ	2490	393
เทพรัญจวน เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ ครูช้อย สุนทรวาทิน	รัชกาลที่ 2, รัชกาลที่ 6	รัชกาลที่ 5	394
เทพสมภพ เถา	นายมนตรี ตราโมท	นายมนตรี ตราโมท	2534	395
เทพหาวเหิน เถา	พระยาภูมีเสวิน	ขุนช้างขุนแผน รัชกาลที่ 2	ไม่ปรากฏ	395
เทพสร้อยสน เถา	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	2525	396
ทองกวาว เถา	นายสำราญ เกิดผล	นายบุญสม มีสมวงศ์	2510	396
ทองกวาวสกาวไพร	นายพิทักษ์ จรรย์นาฏย์	ร.อ.สำเริง เก่งสาริกิจ	2526	397

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
ทองย่อน เถา	นายเจริญ แรงเพ็ชร ครูเฉลิม บัวทั่ง ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ขุนช้างขุนแผน นายพูนพิศ อมาตยกุล	2479, 2517 2518	397
ไทยรำลึก เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	รัชกาลที่ 6	รัชกาลที่ 9	399
ประสาททอง เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	รัชกาลที 2	2523	400
เทพทอง เถา	นายอุทัย แก้วละเอียด	นายชวน อยู่สุวรรณ	2517	400
ธรณีร้องไห้ เถา	จางวางทั่ว พาทยโกศล หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2 ขุนช้างขุนแผน	ไม่ปรากฏ	402
นเรศวรชนช้าง เถา	นายสราวุช เสนีย์วงศ์ นายเจริญ แรงเพ็ชร	นายสราวุช เสนีย์วงศ์ นายเจริญ แรงเพ็ชร	2492	403
นารายณ์แปลงรูป เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	รัชกาลที่ 2	2480	404

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		บีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
นาคเกี้ยว เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ นางจันทนา พิจิตรคุรุการ	ขุนช้างขุนแผน นายสุรชัย เครือประดับ	2463	405
นาคบริพัตร เถา	นายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล	ขุนช้างขุนแผน	ไม่ปรากฏ	405
นาคราช เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	เจ้าพระยาพระคลัง (หน)	2490	406
นาคนิมิตร เถา	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	รัชกาลที่ 9	407
นางครวญ เถา	นายมนตรี ตราโมท	รัชกาลที่ 2	2476	409
นางเยื้อง เถา	นายสกล แก้วเพ็ญกาศ	นายชาญ อินทรโชติ	ไม่ปรากฏ	409
น้ำลอดใต้ทราย เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต นายบุญยงค์ เกตุคง	รัชกาลที่ 2	2530	410
นกกระจอกทอง เถา	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ นายบุญยงค์ เกตุคง	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	2515	410

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
นกขมิ้น เถา	นายมนตรี ตราโมท	นายมนตรี ตราโมท นายสุรชัย เครือประดับ	2476	411
นกเขาขะแม เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	นายมนตรี ตราโมท	2476	412
นกจาก เถา	หลวงบำรุงจิตเจริญ นางท้วม ประสิทธิกุล	รัชกาลที่ 2 ขุนช้างขุนแผน	2495	412
นาฏยลีลา เถา	นายไพเราะ จรรย์นาฏย์	นายบุญสม มีสมวงศ์	2530	413
บังใบ เถา	จางวางทั่ว พาทยโกศล	รัชกาลที่ 2, รัชกาลที่ 6	ไม่ปรากฏ	413
บุหลัน เถา	ครูทัต (ไม่ทราบนามสกุล) จางวางทั่ว พาทยโกศล นายโสมสุวาทิต หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2, รัชกาลที่ 6 ขุนช้างขุนแผน	2473, 2475	414

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
บุหลันลอยเลื่อน เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง นางกัญญา โลหิตาจล	ไม่ทราบนามผู้แต่ง	2500	416
ไบ้คลั่ง เถา	ครูช้อย สุนทรวาทิน	เค้าโครงขุนช้างขุนแผน	ไม่ปรากฏ	417
บัวตูมบังบาน เถา	นายสำราญ เกิดผล	นายบุญสม มีสมวงศ์	2510	417
ประพาสเภตรา เถา	พระยาประสานดุริยศัพท์	เจ้าพระยาพระคลัง (หน)	ไม่ปรากฏ	418
ปลาทอง เถา	นายมนตรี ตราโมท	เจ้าพระยาเทเวศน์		
		สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ	รัชกาลที่ 5	418
		นายมนตรี ตราโมท	2520	
แป๊ะฮวยพัง เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2519	420
ปิ่นนคเรศ เถา	นายเฉลิม บัวทั่ง	นายถนอม โพธิสุวรรณ	2525	420
แปดบท เถา	ครูเพ็ง, ไม่บรากฏนาม	รัชกาลที่ 2	รัชกาลที่ 4	421

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
แป๊ะ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ นายมนตรี ตราโมท	บทของเก่า นายมนตรี ตราโมท	2484, 2493	421
ผกากาญจน์ เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	รัชกาลที่ 6	2501	422
แผ่นดินทอง เถา	นายณรงค์ฤทธิ์ โตสง่า	นายชัยยุทธ โตสง่า	2537	422
ฝรั่งเดิน เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	รัชกาลที่ 9	423
ฝรั่งกลาย เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	สุนทรภู่	2514	423
ฝรั่งจรกา เถา	ครูเขียน ศุขสายชล ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	รัชกาลที่ 2	2500	424
ฝรั่งควง เถา	ร.ท.ชิต สุนทรโชติ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	รัชกาลที่ 6 สุนทรภู่	2490	424
ฝรั่งราเท้า เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	นายเจริญ แรงเพ็ชร	2469	425
ไฝ่คนึง เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2519	425

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
พม่าแปลง เถา	ไม่ปรากฏนาม	หลวงพัฒนพงษ์ภักดี	ไม่ปรากฏ	426
พม่ากล่อม เถา	นายอุทัศน์ ดุจศรีวัชร์	หลวงพัฒนพงษ์ภักดี	2520	427
พม่ากำชับ เถา	นายโชติ ดุริยประณีต	หลวงพัฒนพงษ์ภักดี	2497-2500	427
พม่าราชวาน เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	รัชกาลที่ 9	428
พม่าห้าท่อน เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2, รัชกาลที่ 6	2466	429
	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต		2470	
	นายมนตรี ตราโมท		2473	
พม่าเห่ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2	2466	431
	หมื่นประดิษเพลงประสาน	หลวงพัฒนพงษ์ภักดี		
	จางวางทั่ว พาทยโกศล	กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์		
	นายมนตรี ตราโมท			
	ครูเขียน ศุขสายชล			

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
พระอาทิตย์ชิงดวง เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 6, ขุนช้างขุนแผน	2486	433
พระจันทร์ครึ่งซีก เถา	นายมนตรี ตราโมท	นายมนตรี ตราโมท	2477	434
พระยาโศก เถา	ไม่ปรากฏนาม	ไม่ปรากฏนาม	ไม่ปรากฏ	435
พญากุญชร เถา	จ.ส.อ.พิเศษสมชาย ดุริยประณีต	นายบุญเลิศ นาจพินิจ	2519	435
พญาครวญ เถา	ครูเขียน ศุขสายชล	ครูเขียน ศุขสายชล	2505	436
พญาตรึก เถา	ครูเขียน ศุขสายชล	ขุนช้างขุนแผน	ไม่ปรากฏ	436
พญาสี่เสา เถา	นายสุวิทย์ บวรวัฒนา นางเจริญใจ สุนทรวาทิน นายโองการ กลีบชื่น	รัชกาลที่ 2 เจ้าพระยาพระคลัง (หน)	2416	436 437
พญากาสร เถา (เขมรไล่ควาย เถา)	นายสุพจน์ โตสง่า นายพิทักษ์ จรรย์นาฏย์	นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบลย์	2528	

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
พัดชา เถา	พระยาประสานดุริยศัพท์ ครูเฉลิม บัวทั่ง	เจ้าพระยาพระคลัง (หน) นายสมชาย ทับพร	2521	438
พราหมณ์เข้าโบสถ์ เถา	โสมสุวาทิต นายมนตรี ตราโมท	รัชกาลที่ 6	รัชกาลที่ 6 2490	438
พราหมณ์ดีดน้ำเต้า เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2, ขุนช้างขุนแผน	รัชกาลที่ 5	438
พวงร้อย เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต นางเจริญ พาทยโกศล	รัชกาลที่ 2 หมื่นมาณิตนเรศร์	ไม่ปรากฏ	439
พิศวง เถา	นายสำราญ เกิดผล	สุนทรภู่	2528	441
พันธุ์ผรั่ง เถา	ครูดนตรีไม่ปรากฏนาม นายบุญยงค์ เกตุคง	รัชกาลที่ 5 ร.ท.ชิต สุนทรโชติ	ไม่ปรากฏ	442
พิรุณสั่งฟ้า เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง นายสกล แก้วเพ็ญกาศ	รัชกาลที่ 2	ไม่ปรากฏ	443

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
เพชรน้อย เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง นางกัญญา โลหิตาจล	นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นายบุญยงค์ เกตุคง	2508	444
ภิรมสุรางค์ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ บทของเก่า นางจันทนา พิจิตรคุรุการ	รัชกาลที่ 6	444
ภูลาว เถา	นางบรรเลง สาคริก	นางบรรเลง สาคริก	2528	445
ภุมริน เถา	นายเชื้อ ดนตรีรส	ผศ.อัครา บุญทิพย์	2537	538
แม่งู เถา	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	ไม่ปรากฏ	538
มังกรเล่นคลื่น เถา	จางวางทั่ว พาทยโกศล	บทของเก่า นางเจริญ พาทยโกศล	รัชกาลที่ 5-6	446
มังกรทอง เถา	คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง	คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง บทของเก่า	2530	446

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
มะลิซ้อน เถา	นายสุวิทย์ บวรวัฒนา ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	นายวิรัตน์ วิทยประพัฒน์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2527	447
มาลัยทอง เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2523	448
มาลีหวน เถา	พระยาประสานดุริยศัพท์ หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง บทของเก่า นางจินตนา พิจิตรคุรุการ	ไม่ปรากฏ	449
ม้าย่อง เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	ขุนช้างขุนแผน รัชกาลที่ 5	2508	450
ม้ารำ เถา	ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ ครูมนตรี ตราโมท นายบุญยงค์ เกตุคง	รัชกาลที่ 2	2508	451
มุล่ง เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 1	2476	452

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
มอญครวญ เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ขุนช้างขุนแผน	2500	452
มอญชมจันทร์ เถา	ครูเจือ เสนีย์วงศ์	นายเจือ เสนีย์วงศ์	2480	452
มอญรำดาบ เถา	นายมนตรี ตราโมท	สุนทรภู่ กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์	2475	453
มอญอ้อยอิ่ง เถา	ครูเฉลิม บัวทั่ง	กรมหมื่นพิชัยมหินทโรดม	2496	453
มอญโยนดาบ เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	นายเล็ก ทีฆกุล	2500	454
	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	ขุนช้างขุนแผน	2537	
มอญแปลง เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	พระมหาธนิต ตามประดับ	2518	455
มอญดอนเจดีย์ เถา	นายเจริญ แรงเพ็ชร	นายเจริญ แรงเพ็ชร	2510	455
มอญละว้า เถา	นายเจริญ แรงเพ็ชร	นายเจริญ แรงเพ็ชร	2520	455
มอญจับดาบ เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	2526	456
แมลงภู่ทอง เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	ขุนช้างขุนแผน	ไม่ปรากฏ	456

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
มธุรสสังคีต เถา	นายพิทักษ์ จรรย์นาฏย์ นายไพเราะ จรรย์นาฏย์	นางแม้น สุเมธีร์	2524	458
มหาราชันย์ เถา	นายพิทักษ์ จรรย์นาฏย์	นายบุญสม มีสมวงศ์	2525	458
มหาราชรามอุาแหง เถา	นายสำราญ เกิดผล	นายพูนพิศ อมาตยกุล	2537	458
ยวนเคล้า เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์	2471	458
		สมเด็จพระวรราชเจ้า-มหาศักดิพลเสพ	2471	
โยสลัม เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ นายสุวิทย์ บวรวัฒนา	สุนทรภู่	2494	459
ยอเร เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	หลวงพัฒนพงษ์ภักดี นายบุญยงค์ เกตุคง	2512-2514	460

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
โยนดาบ เถา	หมื่นประดมเพลงประสาน ครูเฉลิม บัวทั่ง	เจ้าพระยาพระคลัง (หน)	2467, 2518	460
ยโสธร เถา	นายสุวิทย์ บวรวัฒนา	นายฉันทิชย์ กระแสสินธุ์	2497	461
ระหกระเหิน เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	สุนทรภู่ เจ้าพระยาพระคลัง (หน)	2493	461
ระส่ำระสาย เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	สมเด็จพระวรราชเจ้า- มหาศักดิพลเสพ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2493	462
ราตรีประดับดาว เถา	รัชกาลที่ 7	รัชกาลที่ 7	2472	463
ลาวสาวสวย เถา	ครูเขียน ศุขสายชล	ขุนช้างขุนแผน ไม่ปรากฏนาม	2499	464

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
ลาวกระแซ เถา	ครูเฉลิม บัวทั่ง	กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ นายประยูร เอนกศรี	2501	464
ลาวสวยรวย เถา	คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง นายสุวิทย์ บวรวัฒนา	กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์	2505	464
ลาวดำเนินทราย เถา	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ บทของเก่า	2499, 2403	466
ลาวลำปาง เถา	ร.อ.ชิต แฉ่งฉวี	ร.อ.ชิต แฉ่งฉวี	2502	468
ลาวลำปางใหญ่ เถา	ครูเฉลิม บัวทั่ง	นายพูนพิศ อมาตยกุล	2518	468
ลาวครวญ เถา	นายถีร์ ปี่เพราะ ครูเฉลิม บัวทั่ง	กรมพระนราธิปประพันธ์พงษ์	2490, 2521	469
ลาวเจริญศรี เถา	ครูเฉลิม บัวทั่ง	กรมพระนราธิปประพันธ์พงษ์ นายพูนพิศ อมาตยกุล	2519	469

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
ลาวคำหอม เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ บทของเก่า	2520	471
ลาวเจ้าซู เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2517	472
ลาวเลียบค่าย เถา	นายเฉลิมบัวทั่ง	สมเด็จพระวรราชเจ้า-มหาศักดิพลเสพ	2496	472
ลาวสมเด็จ เถา	ร.อ.ชิต แฉ่งฉวี	ร.อ.ชิต แฉ่งฉวี	2502	472
ลาวเสี่ยงเทียน เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	สมเด็จพระวรราชเจ้า-มหาศักดิพลเสพ	2476	474
ลาวสองคอน เถา	คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง	กรมพระนราธิปประพันธ์พงษ์	2500	475
ลาวต้อยตลิ่ง เถา	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	ไม่ปรากฏ	477
ลีลากระทุ่ม เถา	พระยาประสานดุริยศัพท์ ร.อ.แสวง วิเศษสุด	รัชกาลที่ 2	2506	478

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
ล่องเรือ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2 นางจันทนา พิจิตรคุรุการ	2496	478
ล่องลม เถา	นายเจริญ แรงเพ็ชร ครูเฉลิม บัวทั่ง	รัชกาลที่ 2	รัชกาลที่ 6 2520	479
ล่อยประทีป เถา	นายสำราญ เกิดผล	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา นายบุญสม มีสมวงศ์	2525	479
โลมอนงค์ เถา	นายประสิทธิ์ คุ้มทรัพย์	นายพูนพิศ อมาตยกุล	2529	480
ลงสรงลาว เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	สมเด็จพระวรราชเจ้า- มหาศักดิพลเสพ	2508	480
ลบรอยแผลรัก เถา	นายสุวิทย์ บวรวัฒนา	นายวราวุธ สุมาวงศ์	2521	481
ลมพัดชายเขา เถา	ไม่ปรากฏนาม	รัชกาลที่ 2 และคนอื่นๆ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ	2520	481

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
ลมหวน เถา	นายเจริญ แรงเพ็ชร	รัชกาลที่ 2 นายเจริญ แรงเพ็ชร	ไม่ปรากฏ	482
วายุบุตรยาตรา เถา	ร.อ.ชิต แฉ่งฉวี	ร.อ.ชิต แฉ่งฉวี	2493	483
วัฒนาเวียดนาม เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง นางกัญญา โลหิตาจล	นายบุญสม มีสมวงศ์	2500	484
วิเวกเวหา เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	2516	484
วิลันดาโอด เถา	ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์	สุนทรภู่	ไม่ปรากฏ	485
วิหกเหิน เถา	นายอาจ สุนทร นายสำราญ เกิดผล	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ	2530	486
แหวนประดับก้อย เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	ไม่ปรากฏนาม	2482-2484	486
แว่นทอง เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	2521	486
ศรีสุขราลึก เถา	นายจิรัส อาจณรงค์	สุนทรภู่	2527	487

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
ศรีธรรมราช เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	กรมศิลปากร	2510	487
ศรีสุขมังคลานุสรณ์ เถา	นายจิรัส อานณรงค์	สุนทรภู่	2533	487
สยามมานุสติ เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง นางกัญญา โลหิตาจล	รัชกาลที่ 6	2510	488
สุดใจ เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	สุนทรภู่	2512	489
สดายง เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	รัชกาลที่ 6, สุนทรภู่	ไม่ปรากฏ	490
สดายงแปลง เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	รัชกาลที่ 2	2514	490
สมิงทอง เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 5	2472	491
สมิงทองเทศ เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	ไม่ปรากฏนาม	2473	491

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
สามไม้ใน เถา	พระยาประสาน ดุริยศัพท์ นายสำราญ เกิดผล	รัชกาลที่ 2 ขุนช้างขุนแผน	2476	491
สมิงออดอ้อน เถา	นายสมาน นภายน นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์	กรมศิลปากร	2536	492
สารถี เถา	ไม่ปรากฏนาม	รัชกาลที่ 2	ไม่ปรากฏ	492
สาลิกาชมเดือน เถา	นายประกอบ สุกัณหะเกตุ นายเจริญ แรงเพ็ชร	รัชกาลที่ 2 นายเจริญ แรงเพ็ชร	รัชกาลที่ 4	493
สาวน้อยเล่นน้ำ เถา	ไม่ปรากฏนาม	รัชกาลที่ 2	ไม่ปรากฏ	494
สาวเวียงเหนือ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	สมเด็จพระวรราชเจ้า- มหาศักดิพลเสพ	2493	495
สาลิกาเขมร เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	บทของเก่า	2474	495

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
สาลิกาแก้ว เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ รัชกาลที่ 2, บทของเก่า	2491	496
แสนระทม เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2522	497
แสนรันทด เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2523	498
แสนอาลัย เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2522	498
สาวสุดสวย เถา	นายสุวิทย์ บวรวัฒนา นางเจริญใจ สุนทรวาทิน	ขุนช้างขุนแผน	2519	499
สาวสอดแหวน เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	บทของเก่า	2480	499
สิงโต เถา	พระยาภูมีเสวิน	นายเปลื้อง ณ นคร	ไม่ปรากฏ	500

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
สิงโตเล่นหาง เถา	นายเฉลิม บัวทั่ง	บทของเก่า นางจันทนา พิจิตรคุรุการ	2520, 2537	501
	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	นายพินิจ ฉายสุวรรณ		
สีนวล เถา	นายเฉลิม บัวทั่ง	นายพูนพิศ อมาตยกุล	2518	502
สี่บท เถา	ครูมี ดุริยางกูรและคนอื่น ๆ	รัชกาลที่ 2	รัชกาลที่ 6	502
สุดาภิรมย์ เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	สุนทรภู่	2511	503
สุดสงวน เถา	ครูกล้อย ณ บางช้าง หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2	รัชกาลที่ 7	503
สุดถวิลย์ เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์	2484	504
สุดอาลัย เถา	นายชนก สาคริก	นายชนก สาคริก	2527	504
สุดสายใจ เถา	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	นายจันทร์ โตวิสุทธิ์	2524	504
สุรางค์จำเรียง เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	นายอาจ สุนทร	2483	505

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
สุรินทราหู เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ นายเฉลิม บัวทั่ง	นายมนตรี ตราโมท นางจันทนา พิจิตรคุรุการ	2476, 2503	505
สุริโยทัย เถา	นายโชติ ดุริยประณีต นายเฉลิม บัวทั่ง	นายฉลาด เค้ามูลคดี	2521	507
สุพรรณราลึก เถา	กองดุริยางค์ทหารเรือ	กองดุริยางค์ทหารเรือ	ไม่ปรากฏ	507
สุดาสวรรค์ เถา	พระสุจริตสุดา (เปรื่อง)	รัชกาลที่ 6	2483	508
เสภานอก เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	รัชกาลที่ 2	ไม่ปรากฏ	508
แสนคำนึง เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 2	2485	508
แสนเสนาะ เถา	ไม่ปรากฏนาม	บทของเก่า	ไม่ปรากฏ	509

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
แสนสุดสวาท เถา	หลวงเสนาะดุริยางค์ นายบุญยงค์ เกตุคง นายเพชร จรรย์นาฏย์ นายพิทักษ์ จรรย์นาฏย์	ขุนช้างขุนแผน	2498, 2534	510
แสนปมรำพัน เถา	ครูเขียน ศุขสายชล	ครูเขียน ศุขสายชล	2526	510
โสมส่องแสง เถา	นายมนตรี ตราโมท	นายมนตรี ตราโมท	2474	511
สนทอง เถา	นายฐิระพล น้อยนิด	นายฐิระพล น้อยนิด	2530	512
สมโภชพระนคร เถา	นายมนตรี ตราโมท	นายมนตรี ตราโมท	2525	513
สร้อยทะแย เถา	นายศุข ดุริยประณีต นายสืบสุด ดุริยประณีต	ขุนช้างขุนแผน	ไม่ปรากฏ	513
สร้อยลำปาง เถา	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ นายบุญยงค์ เกตุคง	นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ และคนอื่น ๆ	2497	514

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
สร้อยมยุรา เถา	ไม่ปรากฏนาม	รัชกาลที่ 2	รัชกาลที่ 4	515
สองฝั่งโขง เถา	นายบุญยงค์ เกตุคง	นายเสนาะ ชีวรากร	2512	515
สอดสี เถา	พระยาภูมีเสวิน	นายลาภ มณีลัดดา	2503	516
สอดแหวน เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2524	516
ไส้พระจันทร์เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	เจ้าพระยาพระคลัง (หน) และคนอื่น ๆ	2490	517
หนีเสือ เถา	ครูเขียน ศุขสายชล นายพินิจ ฉายสุวรรณ	รัชกาลที่ 2	2501 2537	517
หรุ่ม เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์	2499	517
หกบท เถา	จางวางทั่ว พาทยโกศล	รัชกาลที่ 2	รัชกาลที่ 6	518
เหราเล่นน้ำ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	เจ้าพระยาพระคลัง (หน) และคนอื่น ๆ	2475	519

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
หงส์ทอง เถา	นายสมาน ทองสุโชติ	รัชกาลที่ 5	2498	520
	นายเฉลิม บัวทั่ง	กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์	2515	
ห่วงอาลัย เถา	ไม่ปรากฏนาม	รัชกาลที่ 2, รัชกาลที่ 5	ไม่ปรากฏ	521
หอมหวน เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	2523	522
หวนคำนึง เถา	ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์	รัชกาลที่ 2	2489	523
อัปสรสวรรค์ เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	รัชกาลที่ 2	2483	523
อนงค์สุชาดา เถา	นายสำราญ เกิดผล บ้านพาทยโกศล	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ	2469, 2530	524
อาหนู เถา	ครูบุญ บาปุยะวาทย์ จางวางทั่ว พาทยโกศล	บทของเก่า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์	ไม่ปรากฏ	526
อาเฮีย เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ คณะพาทยโกศล	รัชกาลที่ 6 และคนอื่น ๆ	ไม่ปรากฏ	527

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง – ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
อาถรรพ์ เถา	พระยาประสานดุริยศัพท์ และคนอื่น ๆ	สุนทรภู่, รัชกาลที่ 6	2474	527
อิเหนาแปลง เถา	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	นายพินิจ ฉายสุวรรณ	2526	528
อะแซหวุ่นกี้ เถา	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	นายฉันทิชย์ กระแสสิทธุ์	2475	529
อุปราชขาดคอช้าง เถา	นายเจริญ แรงเพ็ชร	นายเจริญ แรงเพ็ชร	2520	529
อโนรธา เถา	นายเจริญ แรงเพ็ชร	นายเจริญ แรงเพ็ชร	2520	530
ไอยราชูงวง เถา	กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ	2528	530
	ครูเขียน ศุขสายชล	นายเขียน ศุขสายชล	2507	
ไอยเรศ เถา	นางเจริญ พาทยโกศล และคนอื่น ๆ	นางเจริญ พาทยโกศล	2465	531

Copyright by Mahidol University

ชื่อเพลง	ผู้แต่ง - ที่มา		ปีที่แต่ง	หน้า
	ทำนองเพลง	บทร้อง		
โอ้ลาว เถา	พระยาเสนาะดุริยางค์ หลวงประดิษฐ์ไพเราะ ครูเพชร จรรย์นาฏย์	รัชกาลที่ 2, รัชกาลที่ 6	2456-2459	532
อุศเรน เถา	นายอุทัย แก้วละเอียด	สุนทรภู่	2513	534
องเชียงสือ เถา	นายสุวิทย์ บวรวัฒนา	นายฉันทิชย์ กระแสสินธ์	2498	534
อกทะเล เถา	นายมนตรี ตราโมท	นายมนตรี ตราโมท กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์	2475	535
เอกบท	หลวงประดิษฐ์ไพเราะ	รัชกาลที่ 5 และคนอื่น ๆ	ไม่ปรากฏ	536

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล

35340

Copyright by Mahidol University